

องค์ประชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า
กรณีศึกษา: บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ว่าที่ร้อยตรี สมบูรณ์ ระดม

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2549

องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า
กรณีศึกษา: บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ว่าที่ร้อยตรี สมบูรณ์ ระดม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2549

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง

องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า
กรณีศึกษา: บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่

โดย

ว่าที่ร้อยตรี สมบูรณ์ ระดม

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)

วันที่ 22 เดือน 8.ค. พ.ศ. 2549

กรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย มิ่งธิพล)

วันที่ 22 เดือน 8.ค. พ.ศ. 2549

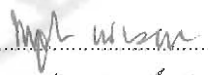
กรรมการที่ปรึกษา

(ดร. มานพ แก้วกานันต์)

วันที่ 22 เดือน 8.ค. พ.ศ. 2549

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสุทธิ์ เนียมทรัพย์)

วันที่ 22 เดือน 8.ค. พ.ศ. 2549

โครงการบัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานคณะกรรมการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 26 เดือน 8.ค. 2549

ชื่อเรื่อง	องค์กรชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า กรณีศึกษา: บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	ว่าที่ร้อยตรี สมบูรณ์ ระดม
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง

บทคัดย่อ

การศึกษา องค์กรชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า กรณีศึกษา: บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ได้ศึกษาการมีบทบาทและกิจกรรมขององค์กรชุมชนท้องถิ่น บ้านแม่กำปองที่สัมพันธ์กับชนิด และความหลากหลายของพันธุ์กล้วยไม้ป่า โดยใช้หลักการพื้นฐานตามแนวคิดด้านการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มุ่งเน้นการศึกษาแบบสหวิทยาการ ให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ประกอบกัน ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่ามีวิธีการศึกษาโดยการวางแผนศึกษา ขนาด 20 x 2,000 เมตร จำนวน 2 แปลง ในลักษณะของพื้นที่ต่างกัน คือ เส้นทางที่หนึ่งจะวางในพื้นที่ที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในการเพาะปลูกเมือง กาแฟ และไม้ผล ส่วนเส้นทางที่สองจะวางแผนในพื้นที่ป่าที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้เป็นป่าต้นน้ำ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ และศึกษาโครงสร้างของสังคมป่า รวมทั้งการจัดเก็บและทำฐานข้อมูลของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้เป็นหมวดหมู่ตามหลักอนุกรมวิธาน ส่วนทางด้านชุมชนศึกษาโดยใช้แบบสอบถามและการสืบค้นข้อมูลโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แล้วนำมาประมวลร่วมกับข้อมูลข้างต้น

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปองตั้งอยู่ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 900–1,800 เมตร มีสภาพป่าเป็นป่าดิบแล้งจนถึงป่าดิบเขา อยู่สลับกัน มีอากาศเย็น สภาพพรรณไม้จะไม่ผลัดใบและมีสีเขียวตลอดปี พบพรรณไม้ในเส้นทางศึกษาจำนวน 56 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นไม้ในวงศ์ก่อ (Fagaceae) ส่วนกล้วยไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปองพบทั้งหมด 33 สกุล แยกเป็นชนิดได้ 87 ชนิด มีทั้งอิงอาศัยอยู่ตั้งแต่บนดิน บนหิน และส่วนใหญ่พบบนต้นไม้ โดยแยกตามเส้นทางการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 เส้นทางคือ

เส้นทางที่ 1 ป่าที่ทางชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกเมือง กาแฟและไม้ผลแทรกระหว่างพรรณไม้ยืนต้น สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จากการสำรวจแปลงสำรวจในเส้นทางการศึกษา พบสายพันธุ์กล้วยไม้จำนวน 15 สกุล แยกเป็นชนิดได้ 27 ชนิด ที่ระดับความสูง 940–1,100 เมตรจากระดับน้ำทะเล

เส้นทางที่ 2 ป่าที่ทางชุมชนอนุรักษ์ไว้เป็นป่าต้นน้ำ และเป็นเส้นทางในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนด้วย สภาพป่าเป็นป่าดิบเขา และอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ลักษณะของพื้นที่เป็นภูเขาสูงมีความลาดชัน มีพรรณไม้ขึ้นหนาแน่น พบกล้วยไม้จำนวน 12 สกุล แยกเป็นชนิดได้ 19 ชนิด ที่ระดับความสูง 1,500–1,790 เมตรจากระดับน้ำทะเล

เมื่อเปรียบเทียบเส้นทางการศึกษาทั้งสองพบว่ามีความแตกต่างกันของจำนวนและชนิดกล้วยไม้ที่พบ โดยเส้นทางที่หนึ่งพบมากกว่าเส้นทางที่สอง ทั้งนี้เนื่องจากสภาพป่าในเส้นทางที่สองมีความหนาแน่นของพรรณไม้มากกว่าเส้นทางที่หนึ่ง เนื่องจากแต่ละครัวเรือนมีการตัดต้นไม้ในพื้นที่สวนของตนเองเพื่อใช้ในการทำฟืนในการนึ่งใบชาเมืองเกือบตลอดทั้งปี ทำให้ปริมาณแสงที่มีอิทธิพลในการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ที่ส่องลงมามีปริมาณต่างกัน ทำให้ป่าที่มีการใช้ประโยชน์มีลักษณะโปร่ง แสงสว่างส่องถึงทำให้มีการเจริญเติบโตของกล้วยไม้มากกว่าเส้นทางที่สอง ที่มีต้นไม้หนาแน่นมีเรือนยอดหลายชั้น ทำให้ปริมาณแสงที่ส่องผ่านลงมามีน้อยเกินไป

จากการศึกษาครั้งนี้ยังพบอีกว่า องค์การชุมชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าและทรัพยากรกล้วยไม้ ทำให้ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ยังคงมีอยู่มาก โดยมีการแบ่งหน้าที่กันเป็นกลุ่ม ๆ อย่างชัดเจน ทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์แก่ชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ดังนั้นทางชุมชนจึงมีการวางแผนจัดการโดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ เช่น การทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ การนำเที่ยวชมธรรมชาติ การจำหน่ายของที่ระลึก ของฝาก สมุนไพรและกล้วยไม้ ทำให้ป่าที่เคยมีการรุกล้ำพื้นที่เพื่อทำไร่ชาลดลงกรอปกกับเด็กและเยาวชนไม่สนใจการเพาะปลูกพืชผลต่าง ๆ เมื่อเรียนจบก็จะทำงานรับจ้างในเมือง ทำให้สภาพป่าฟื้นคืนอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้บ้านแม่กำปองได้รับการยอมรับจากหลายหน่วยงานว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความสามัคคีกันอย่างยิ่ง

Title	Wild Orchids Conservation by Community Organization, Mae Kam Pong Village, Chiang Mai Province
Author	Mr. Somboon Radom
Degree of	Master of Science Program in Sustainable Land Use and Natural Resource Management
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Kriangsak Sringenyuang

ABSTRACT

This study on the community organization and its conservation of diversified wild orchids in a case study of Mae Kam Pong village in the sub-district of Huai Kaew, Mae On district, Chiang Mai province, was conducted directly from two experimental plots of 20 x 2,000 m², purposely to study the characteristics of two different areas along the trails: trail 1 found in an area where tea, coffee and fruit trees were grown by the community; and trail 2 which was situated in the forest being conserved as watershed forest. The objectives of this research were to compare the diversities of existing wild orchids and to study the forest social structure. Data collection and database creation of types of wild orchids, were done appropriately for use as guidelines in the collection of wild orchids based on taxonomy principles. In relation to the community, the study involved questionnaire and data records from discussion and exchange of ideas, interview with involved individuals and which were later measured against the original data.

Results of the study showed that the water basin area of Mae Kam Pong village was situated on an altitude of 900-1,800 m asl and alternately classified from a rain forest to montane forest with cool climate. Wooden species were non-leaf shedding type and were green all throughout the year. Along the trails, 56 kinds of wooden species were found which mostly belonged to the family Fagaceae. In the water basin areas of Mae Kam Pong village, a total of 33 orchid families were found which could be classified into 87 types which existed either on the ground, on the soil, on the rocks and mostly on the trees. Results of the study based on the two trail groups showed that:

Trail 1. This forest which was situated within a national forest reservation park, was used by the community for beneficial purposes such as for cultivating tea, coffee and fruit trees that usually existed between erect trees. From the survey plot along the study area at an altitude of 940-1,100 m asl, 15 families of orchid were found which could be classified into 27 types.

Trail 2. This area, which was being conserved as water shed forest and also used as a trail for ecotourism by the community, was classified as a montage forest and found within the national forest conservation park. The area was characteristically hilly and steep, with dense flora. At an altitude of 1,500-1,790 m asl, about 12 families of orchid were found which could be classified into 19 types.

When comparison was made between the two study trails, results showed difference on the quantity and type of orchids found along the areas, with Trail 1 having more wild orchids than Trail 2. This might be because each household along the trail usually cut trees within their own cultivation area to free land for planting tea during the whole year round. The cutting of trees caused difference in the amount of sunlight that later affected orchid growth. The cultivated areas became more open and exposed to sunlight allowing much better growth for wild orchids in Trail 1 than in Trail 2. The latter was much denser and more stratified thus giving less amount of sunlight for orchid growth.

Further results of this study showed that local community groups have played an important role in the conservation and restoration of the forest and orchid resources. As a group, duties and responsibilities were divided among members thus creating more commercial or tourism opportunities to the community. In turn, the community created its own management planning to divide the roles and responsibilities among members and to share benefits from activities such as village home stay, natural tourism, sales of village souvenirs, herbal plants and orchids. As a result, forest areas that were being encroached and destroyed were reduced. In addition, it was found that many village children and youth became less interested in cultivating crops because they would rather work in urban areas as casual labor right after finishing their studies. As an immediate result, the forest returned to its natural state at a much faster rate thus making Mae Kam Pong village widely accepted by government agencies to be a community with strength and unity.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงจนเป็นฉบับสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้ความกรุณาของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินวงษ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย มิ่งธิพล และอาจารย์ ดร.มานพ แก้วกำเนิด กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากบัณฑิตวิทยาลัยที่กรุณาเป็นกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้ความรู้ คำปรึกษา แก้ไข และให้คำแนะนำด้านต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิสุทธิ เนียมทรัพย์ คณบดีคณะผลิตกรรมการเกษตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเมธ ศิริรินทร์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยส่งเสริมวิชาการเกษตร อาจารย์ชุมพล รินคำ และอาจารย์วาริ ระหงษ์ ในฐานะผู้บังคับบัญชาที่สนับสนุน และให้โอกาสได้ศึกษาต่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน สั่งสอนและให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณ ดร.วีระชัย ณ นคร ผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตราพรรณ พิสิทธิ์ และคณาจารย์ผู้สอนทุกท่านที่ได้กล่าวนามได้ทั้งหมด ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในแขนงต่าง ๆ ทั้งคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจากหน่วยงานที่ได้รับเชิญมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณพี่ เพื่อน และน้องปริญญาโทสาขาวิชาการใช้ที่ดิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน คุณรัตนะ บุลประเสริฐ คุณเขต ศรีพรรณ คุณวิลาศ ลักษณะ ว่องไว และเจ้าหน้าที่ MJU-SLUSE CMU-SLUSE ทุกท่าน รวมถึงคุณสมศักดิ์ พิณชัย และคุณประภัทร พวงย้อยแก้ว จากหมู่บ้านแม่กำปอง ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ตลอดเวลา

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคุณพ่อจันทร์ทิพย์ และคุณแม่จันทร์เป็ง ระดม ผู้ให้กำเนิดอุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนด้วยดีตลอดมา รวมทั้งคุณลัดดาวัลย์ ระดม น้องวิมพิภา น้องวาทีนีย์ ระดม ที่ให้ความร่วมมือและคอยเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาในการศึกษา

สมบูรณ์ ระดม

ธันวาคม 2549

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(13)
สารบัญภาพ	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตการศึกษา	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
การจำแนกลักษณะส่วนต่าง ๆ ของกล้วยไม้	7
แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน	12
แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย	13
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ	15
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรป่าไม้	
และภูมิปัญญาท้องถิ่น	18
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกล้วยไม้กับนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์	18
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
กรอบแนวคิดในการศึกษา	34
บทที่ 3 วิธีการวิจัยและอุปกรณ์	35
สถานที่ดำเนินการวิจัย	35
ขั้นตอนการวิจัย	40
วิธีการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชน	41
ชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	44
การวิเคราะห์ข้อมูล	45

	หน้า
บทที่ 4 ผลและวิจารณ์ผล	46
ระบบนิเวศวิทยาของป่า	46
จำนวนและชนิดพันธุ์กล้วยไม้ในเส้นทางการศึกษา	46
ความสัมพันธ์ระหว่างไม้ขึ้นต้นที่กล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัย	56
ความหลากหลายและนิเวศวิทยากล้วยไม้	66
ช้างสารกิน้อย <i>Acampe papillosa</i> (Lindl.)	66
ช้างสารกิน้อย <i>Acampe rigida</i> (Buch. – Ham. Ex J.E.Sm) Hunt.	69
จุกพรหมณี <i>Acriopsis indica</i> Wight.	72
เอื้องใบไข่ <i>Agrostophyllum callosum</i> Rchb.f.	75
เอื้องกุหลาบกระเปาะเปิด <i>Aerides falcate</i> Lindl.	78
เอื้องอินทจักร <i>Aerides flabellate</i> Rolfe ex Downie	81
เอื้องมาลัยแดง <i>Aerides multiflora</i> Roxb.	84
เอื้องกุหลาบกระเปาะปิด <i>Aerides odorata</i> Lour	87
เอื้องก้างปลา <i>Brombeardia aporodies</i> Rchb.f.	90
สิงโตงาม <i>Bulbophyllum affine</i> Lind.	93
สิงโตรวงข้าว <i>Bulbophyllum morphologorum</i> F. Kranzl.	96
สิงโตรวงข้าวน้อย <i>Bulbophyllum secundum</i> Hk.f.	99
สิงโตพุ่ม <i>Bulbophyllum repens</i> Griff.	102
สิงโตหลอดไฟ <i>Bulbophyllum odoratissimum</i> (J.E.Sm.) Lindl.	105
สิงโตสยาม <i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f.	108
สิงโตใบพาย <i>Bulbophyllum wallichii</i> Rchb.f.	111
เอื้องน้ำคั้น <i>Calanthe cardioglossa</i> Schltr.	114
เอื้องข้าวเหนียวลิง <i>Calanthe rosea</i> (Lindl.) Benth.	117
เขาแพะ <i>Cleisostoma arietinum</i> (Rchb.f.) Garay.	120
เอื้องศรีสง่า <i>Cleisostoma duplicilobum</i> (J.J.Sm.) Garay.	123
เอื้องขุ่มเทียน <i>Cleisostoma filiforme</i> (Lindl.) Garay.	126
ก้างปลา <i>Cleisostoma fuerstenbergianum</i> F.Kranzl.	129
<i>Cleisostoma racemiferum</i> (Lindl.) Garay.	132

หน้า

เอื้องหินเตย <i>Coelogyne lactea</i> Rchb.f.	135
<i>Coelogyne longipus</i> Lindl.	138
สกาวจันทร <i>Coelogyne nitida</i> (Wall.) Lindl.	141
เอื้องหิน <i>Coelogyne schultesii</i> Jain & Das.	144
เอื้องหมาก <i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	147
หุสือ <i>Crepidium acuminatum</i> (D.Don) Szlach.	150
การการ่อน <i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw.	153
การการ่อนปากนกแก้ว <i>Cymbidium lowianum</i> Rchb.f.	156
การการ่อนขาว <i>Cymbidium mastersii</i> Griff. ex Lindl.	159
การการ่อนอินทนนท์ <i>Cymbidium tracyanum</i> O'Brien	162
เอื้องยอดสร้อย <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.	165
เอื้องเงินแดง <i>Dendrobium cariniferum</i> Rchb.f.	168
เอื้องสายมรกต <i>Dendrobium chrysanthum</i> Lindl.	171
เอื้องคำ <i>Dendrobium chrysotoxum</i> Lindl.	174
เอื้องข้าวตอก <i>Dendrobium compactum</i> Rolfe ex W. Hachett	177
เอื้องสายน้ำเขียว <i>Dendrobium crepidatum</i> Lindl. & Paxt.	180
เอื้องสายสามสี <i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.	183
เอื้องคำปอน <i>Dendrobium dixanthum</i> Rchb.f.	186
เอื้องสายม่านพระอินทร์ <i>Dendrobium devonianum</i> Poxl.	189
เอื้องเงิน <i>Dendrobium draconis</i> Rchb.f.	192
เอื้องพวงหยก <i>Dendrobium findlayanum</i> Par. & Rchb.f.	195
เอื้องสายเมี่ยง <i>Dendrobium gratiosissimum</i> Rchb.f.	198
เอื้องสีตาล <i>Dendrobium heterocarpum</i> Lindl.	201
เอื้องฝิ่ง <i>Dendrobium lindleyi</i> Steud.	204
เอื้องจำปา <i>Dendrobium moschatum</i> (Buch.-Ham.) Sw.	207
เอื้องไม้กวาด <i>Dendrobium parcum</i> Rchb.f.	210
เอื้องไม้เท้าฤาษี <i>Dendrobium pendulum</i> Roxb.	213
เอื้องสายน้ำผึ้ง <i>Dendrobium primulinum</i> Lindl.	216
เอื้องช้างน้ำ <i>Dendrobium pulchellum</i> Roxb. ex Lindl.	219

หน้า

เอื้องใบไผ่ <i>Dendrobium salaccense</i> (Bl.) Lindl.	222
เอื้องแปรงสีฟัน <i>Dendrobium secundum</i> (Blume) Lindl.	225
เอื้องมือชะนี <i>Dendrobium senile</i> C.S.P Parish & Rchb.f.	228
เอื้องคำกั่ว <i>Dendrobium signatum</i> Rchb.f.	231
เอื้องมะลิสุเทพ <i>Dendrobium sutepense</i> Rolfe ex Downie	234
เอื้องม่อนไข่ <i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rchb.f.	237
เอื้องสิญจล <i>Dienia ophrydis</i> (Koen.) Ormerod & Seidenf.	240
เอื้องกระเจี๊ยง <i>Epigeneium amplum</i> (Lindl.) Summerh.	243
เอื้องตะขาบสองตะพัก <i>Eria bipunctata</i> Lindl.	246
เอื้องน้มนดอกเหลือง <i>Eria bractercens</i> Lindl.	249
เอื้องตาลหิน <i>Eria discolor</i> Lindl.	252
เสาดสุกรี <i>Eria javanica</i> (Sw.) Blume.	255
เอื้องคำหิน <i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod.	258
เอื้องน้วนาง <i>Eria pennea</i> Lindl.	261
ก้านก่อ <i>Eria siamensis</i> Schltr.	264
เอื้องขาไก่ <i>Flickingeria albopurpurea</i> Seidenf.	267
เอื้องตีนเต่า <i>Gastrochilus bellinus</i> (Rchb.f.) Kuntze.	270
ถิ่นกระปือ <i>Hygrochilus parishii</i> (Veitch & Rchb.f.) Pfitzer.	273
เอื้องงูเขียว <i>Luisia psyche</i> Rchb.f.	276
เอื้องแพนใบโค้ง <i>Oberonia acaulis</i> Griff.	279
มังกรทอง <i>Ornithochilus difformis</i> (Wall. ex Lindl.) Schltr.	282
เอื้องรกรงดอกส้ม <i>Panisea apiculata</i> Lindl.	285
เอื้องพร้าว <i>Phaius tankervilleae</i> (Banks ex Heritier) Blume	288
เอื้องข้อต่อ <i>Pholidota articulata</i> Lindl.	291
เอื้องสร้อยระย้า <i>Pholidota imbricate</i> W.J. Hook.	294
<i>Polystachya concreta</i> (Jacq) Garay. & Sweet	297
ลูกนก <i>Porpax ustulata</i> (C.S.P. Parish & Rchb.f.) Rolfe	300
ไอยเรศ <i>Rhynchostylis retusa</i> (L.) Blume.	303
เอื้องพวงอุ้ง <i>Robiquetia succisa</i> (Lindl.) Seidenf. & Garay.	306

หน้า

เอื้องหวดพราหมณ์ <i>Seidenfadenia mitrata</i> (Rchb.f.) Garay.	309
แมงมุมเหือง <i>Thrixspermum centipeda</i> Lour	312
ช้างงาเดียว <i>Thunia alba</i> (Lindl.) Rchb.f.	315
<i>Trichotosia dasyphylla</i> (Par. & Rchb.f.) Krzl.	318
สามปอยดง <i>Vanda brunnea</i> Rchb.f.	321
สะแล้ง <i>Vanda pumila</i> Hook.f.	324
ผลการศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	
ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้	327
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน	328
บทบาทขององค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม	329
การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	330
การศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นขององค์กรชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์	331
แนวทางการจัดการทรัพยากรกล้วยไม้ของกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีบทบาท	
ในการอนุรักษ์	344
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	351
สรุปผลการวิจัย	351
อภิปรายผลการวิจัย	355
ข้อเสนอแนะ	358
บรรณานุกรม	360
ภาคผนวก	364
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	365
ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตใช้รูปภาพกล้วยไม้ไทย	372
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	375

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	สถิติการส่งออกกล้วยไม้ไปต่างประเทศในช่วง พ.ศ. 2535 – 2543	25
2	ปริมาณการส่งออกกล้วยไม้ปี 2535 – 2539	29
3	พรรณไม้ที่สำรวจพบกล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยในเส้นทางศึกษาที่ 1	47
4	สายพันธุ์กล้วยไม้ที่สำรวจพบในเส้นทางศึกษาที่ 1	49
5	พรรณไม้ที่สำรวจพบกล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยในเส้นทางศึกษาที่ 2	51
6	สายพันธุ์กล้วยไม้ที่สำรวจพบในเส้นทางศึกษาที่ 2	52
7	ผลการสำรวจความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้เส้นทางที่ 1	57
8	ผลการสำรวจความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้เส้นทางที่ 2	59
9	ความสัมพันธ์ระหว่างพรรณไม้กับการอิงอาศัยของกล้วยไม้	61
10	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	327
11	ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้	328
12	การเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการในองค์กรชุมชน	329
13	การเข้าร่วมกิจกรรมกับกรรมการกลุ่มขององค์กรชุมชน	330
14	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการหมู่บ้าน	331
15	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการรักษาป่า	333
16	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	335
17	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันไฟป่า	337
18	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันสาธารณ	338
19	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มเกษตรกร	340

ตาราง

หน้า

20	การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ	341
21	การวิเคราะห์องค์กรที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิด พันธุ์กล้วยไม้ป่า	344

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT TM – 5 ขอบเขตลุ่มน้ำแม่กำปอง	4
2	แผนที่เส้นทางการศึกษา	6
3	กรอบแนวคิดในการศึกษา	34
4	แผนที่ที่ตั้งหมู่บ้านแม่กำปอง	36
5	ภูมิประเทศโดยรวมของหมู่บ้านแม่กำปอง	38
6	สภาพป่าต้นน้ำของหมู่บ้านแม่กำปอง	39
7	แผนที่ประเภทป่าไม้และการใช้ที่ดิน	55
8	ลักษณะใบ (1) ดอก (2) ลำต้น (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้ช้างสารกิน้อย <i>Acampe papillosa</i> (Lindl.) Lindl.	67
9	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ช้างสารกิน้อย <i>Acampe papillosa</i> (Lindl.) Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	68
10	ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ช้างสารกิน้อย <i>Acampe rigida</i> (Buch. – Ham. Ex J.E.sm)	70
11	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ช้างสารกิน้อย <i>Acampe rigida</i> (Buch. – Ham. Ex J.E.sm) ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	71
12	ลักษณะใบ ลำต้นกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ จุกพราหมณ์ <i>Acriopsis indica</i> Wight.	73
13	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ จุกพราหมณ์ <i>Acriopsis indica</i> Wight. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	74
14	ลักษณะใบ ลำต้นกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องใบไผ่ <i>Agrostophyllum callosum</i> Rchb.f.	76
15	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องใบไผ่ <i>Agrostophyllum callosum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	77
16	ลักษณะใบ ลำต้น (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้กุหลาบกระเป๋้าเปิด <i>Aerides falcata</i> Lindl.	79

ภาพ	หน้า
17 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ กุหลาบกระเป๋าเปิด <i>Aerides falcata</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	80
18 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องอินทจักร <i>Aerides flabellata</i> Rolfe ex Downie	82
19 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องอินทจักร <i>Aerides flabellata</i> Rolfe ex Downie ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	83
20 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องมาลัยแดง <i>Aerides multiflora</i> Roxb.	85
21 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องมาลัยแดง <i>Aerides multiflora</i> Roxb. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	86
22 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องกุหลาบกระเป๋าปิด <i>Aerides odorata</i> Lour.	88
23 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องกุหลาบกระเป๋าปิด <i>Aerides odorata</i> Lour. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	89
24 ลักษณะ ใบ ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของ กล้วยไม้เอื้องกำปลา <i>Bromheadia aporoides</i> Rchb.f.	91
25 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องกำปลา <i>Bromheadia aporoides</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	92
26 ลักษณะ ดอก (1) ใบและลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้สิงโตงาม <i>Bulbophyllum affine</i> Lindl.	94
27 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตงาม <i>Bulbophyllum affine</i> Lindl. ที่พบ ในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	95
28 ลักษณะ ลำลูกกล้วย (1) ใบ (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้ สิงโตรวงข้าว <i>Bulbophyllum morphologorum</i> KRzl.	97
29 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตรวงข้าว <i>Bulbophyllum morphologorum</i> KRzl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	98
30 ลักษณะ ดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของ กล้วยไม้สิงโตรวงข้าวน้อย <i>Bulbophyllum secundum</i> Hk.f.	100

ภาพ		หน้า
31	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตรวงช้างน้อย <i>Bulbophyllum secundum</i> Hk.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	101
32	ลักษณะ ดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้สิงโตพุ่ม <i>Bulbophyllum repens</i> Griff.	103
33	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตพุ่ม <i>Bulbophyllum repens</i> Griff. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	104
34	ลักษณะ ดอก (1) ใบและลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ สิงโตหลอดไฟ <i>Bulbophyllum odoratissimum</i> (J.E.Sm.) Lindl.	106
35	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตหลอดไฟ <i>Bulbophyllum odoratissimum</i> (J.E.Sm.) Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	107
36	ลักษณะ ดอก (1) ใบ (2) ลำลูกกล้วย (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้ สิงโตสยาม <i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f.	109
37	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตสยาม <i>Bulbophyllum siamense</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	110
38	ลักษณะ ดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้สิงโตใบพาย <i>Bulbophyllum wallichii</i> Rchb.f.	112
39	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สิงโตใบพาย <i>Bulbophyllum wallichii</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	113
40	ลักษณะ ดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องน้ำตัน <i>Calanthe cardioglossa</i> Schltr.	115
41	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องน้ำตัน <i>Calanthe cardioglossa</i> Schltr. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	116
42	ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องข้าวเหนียวลิง <i>Calanthe rosea</i> (Lindl.) Benth.	118
43	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องข้าวเหนียวลิง <i>Calanthe rosea</i> (Lindl.) Benth. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	119
44	ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เขาแพะ <i>Cleisostoma arietinum</i> (Rchb.f.) Garay.	121

ภาพ		หน้า
45	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เขาแพะ <i>Cleisostoma arietinum</i> (Rchb.f.) Garay. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	122
46	ลักษณะดอก (1) ลำต้น ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องศรีสง่า <i>Cleisostoma duplicilobum</i> (J.J.Sm.) Garay	124
47	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องศรีสง่า <i>Cleisostoma duplicilobum</i> (J.J.Sm.) Garay ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	125
48	ลักษณะดอก (1) ก้านช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องขุ่มเทียน <i>Cleisostoma filiforme</i> (Lindl.) Garay	127
49	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องขุ่มเทียน <i>Cleisostoma filiforme</i> (Lindl.) Garay ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	128
50	ลักษณะใบ ก้านช่อดอก (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ก้างปลา <i>Cleisostoma fuerstenbergianum</i> KRzl.	130
51	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ก้างปลา <i>Cleisostoma fuerstenbergianum</i> KRzl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	131
52	ลักษณะใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ <i>Cleisostoma racemiferum</i> (Lindl.) Garay.	133
53	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ <i>Cleisostoma racemiferum</i> (Lindl.) Garay. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	134
54	ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องหินเลย <i>Coelogyne lactea</i> Rchb.f.	136
55	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหินเลย <i>Coelogyne lactea</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	137
56	ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ <i>Coelogyne longipes</i> Lindl.	139
57	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ <i>Coelogyne longipes</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	140
58	ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) ใบ (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้สากวจันทร์ <i>Coelogyne nitida</i> (Wall.) Lindl.	142

ภาพ	หน้า
59 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สากวจันท์ <i>Coelogyne nitida</i> (Wall.) Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	143
60 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องหิน <i>Coelogyne schultesii</i> Jain & Das.	145
61 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหิน <i>Coelogyne schultesii</i> Jain & Das. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	146
62 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องหมาก <i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	148
63 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหมาก <i>Coelogyne trinervis</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	149
64 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้หูเสือ <i>Crepidium acuminatum</i> (D.Don) Szlach.	151
65 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้หูเสือ <i>Crepidium acuminatum</i> (D.Don) Szlach. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	152
66 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้การะรอน <i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw.	154
67 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การะรอน <i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	155
68 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้การะรอนปากนกแก้ว <i>Cymbidium lowianum</i> Rchb.f.	157
69 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การะรอนปากนกแก้ว <i>Cymbidium lowianum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	158
70 ลักษณะดอก (1) ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้การะรอนขาว <i>Cymbidium mastersii</i> Griff. ex Lindl.	160
71 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การะรอนขาว <i>Cymbidium mastersii</i> Griff. ex Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	161
72 ลักษณะดอก (1) ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้การะรอนอินทนนท์ <i>Cymbidium tracyanum</i> O'Brien	163

ภาพ	หน้า
73 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การร่อนอินทนนท์ <i>Cymbidium tracyanum</i> O'Brien ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	164
74 ลักษณะดอก (1) ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องยอดสร้อย <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.	166
75 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องยอดสร้อย <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	167
76 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องเงินแดง <i>Dendrobium cariniferum</i> Rchb.f.	169
77 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องเงินแดง <i>Dendrobium cariniferum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	170
78 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องสายมรกต <i>Dendrobium chrysanthum</i> Lindl.	172
79 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายมรกต <i>Dendrobium chrysanthum</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	173
80 ลักษณะดอก (1) (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องคำ <i>Dendrobium chrysotoxum</i> Lindl.	175
81 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำ <i>Dendrobium chrysotoxum</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	176
82 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องข้าวตอก <i>Dendrobium compactum</i> Rolfe ex W. Hackett	178
83 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องข้าวตอก <i>Dendrobium compactum</i> Rolfe ex W. Hackett ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	179
84 ลักษณะใบ (1) ดอก (2) ลำต้น (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องสายน้ำเขียว <i>Dendrobium crepidatum</i> Lindl. & Paxt.	181
85 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายน้ำเขียว <i>Dendrobium crepidatum</i> Lindl. & Paxt. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	182
86 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องสายสามสี <i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.	184

ภาพ	หน้า
87 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายสามสี <i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	185
88 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องคำปอน <i>Dendrobium dixanthum</i> Rchb.f.	187
89 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำปอน <i>Dendrobium dixanthum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	188
90 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องสายม่านพระอินทร์ <i>Dendrobium devonianum</i> Paxt.	190
91 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายม่านพระอินทร์ <i>Dendrobium devonianum</i> Paxt. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	191
92 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องเงิน <i>Dendrobium draconis</i> Rchb.f.	193
93 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องเงิน <i>Dendrobium draconis</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	194
94 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) ใบ ลำลูกกล้วย (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องพวงหยก <i>Dendrobium findlayanum</i> Par. & Rchb.f.	196
95 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องพวงหยก <i>Dendrobium findlayanum</i> Par. & Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	197
96 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องสายเมี่ยง <i>Dendrobium gratiosissimum</i> Rchb.f.	199
97 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายเมี่ยง <i>Dendrobium gratiosissimum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	200
98 ลักษณะลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องสีตาล <i>Dendrobium heterocarpum</i> Lindl.	202
99 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสีตาล <i>Dendrobium heterocarpum</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	203
100 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องผึ้ง <i>Dendrobium lindleyi</i> Steud.	205

ภาพ	หน้า
101 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องผึ้ง <i>Dendrobium lindleyi</i> Steud. ที่พบ ในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	206
102 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) ใบ (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของ กล้วยไม้เอื้องจำปา <i>Dendrobium moschatum</i> (Buch.-Ham.) Sw.	208
103 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องจำปา <i>Dendrobium moschatum</i> (Buch.-Ham.) Sw. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	209
104 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของ กล้วยไม้เอื้องไม้กวาด <i>Dendrobium parcum</i> Rchb.f.	211
105 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องไม้กวาด <i>Dendrobium parcum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	212
106 ลักษณะดอก (1) (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ เอื้องไม้เท้าฤาษี <i>Dendrobium pendulum</i> Roxb.	214
107 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เท้าฤาษี <i>Dendrobium pendulum</i> Roxb. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	215
108 ลักษณะดอก ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ เอื้องสายน้ำผึ้ง <i>Dendrobium primulinum</i> Lindl.	217
109 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายน้ำผึ้ง <i>Dendrobium primulinum</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	218
110 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของ กล้วยไม้เอื้องช้างน้าว <i>Dendrobium pulchellum</i> Roxb.ex Lindl.	220
111 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องช้างน้าว <i>Dendrobium pulchellum</i> Roxb.ex Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	221
112 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องใบไผ่ <i>Dendrobium salaccense</i> (Bl.) Lindl.	223
113 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องใบไผ่ <i>Dendrobium salaccense</i> (Bl.) Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	224
114 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องแปรงสีฟัน <i>Dendrobium secundum</i> (Blume) Lindl.	226

ภาพ		หน้า
115	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องแปรงสีฟัน <i>Dendrobium secundum</i> (Blume) Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	227
116	ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องมือชะนี <i>Dendrobium senile</i> Par. & Rchb.f.	229
117	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องมือชะนี <i>Dendrobium senile</i> Par. & Rchb. f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	230
118	ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องคำกั่ว <i>Dendrobium signatum</i> Rchb.f.	232
119	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำกั่ว <i>Dendrobium signatum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย และในทวีปเอเชีย	233
120	ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องมะลิสุเทพ <i>Dendrobium sutepense</i> Rolfe ex Downie	235
121	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องมะลิสุเทพ <i>Dendrobium sutepense</i> Rolfe ex Downie ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	236
122	ลักษณะดอก (1) ช่อดอก ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องม่อนไข่ <i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rchb.f.	238
123	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องม่อนไข่ <i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	239
124	ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องสิญจกุล <i>Dienia ophrydis</i> (Koen.) Ormerod & Seidenf.	241
125	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสิญจกุล <i>Dienia ophrydis</i> (Koen.) Ormerod & Seidenf. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	242
126	ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องกระเจี๊ยง <i>Epigeneium amplum</i> (Lindl.) Summerh.	244
127	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องกระเจี๊ยง <i>Epigeneium amplum</i> (Lindl.) Summerh. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	245
128	ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องตะขาบสองตะพัก <i>Eria bipunctata</i> Lindl.	247

ภาพ	หน้า
129 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องตะขานสองตะพัก <i>Eria bipunctata</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	248
130 ลักษณะดอก ใบ ลำลูกกล้วย ช่อดอก (1) (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องน้มนดอกเหลือง <i>Eria bractescens</i> Lindl.	250
131 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องน้มนดอกเหลือง <i>Eria bractescens</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	251
132 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องตาลหิน <i>Eria discolor</i> Lindl.	253
133 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องตาลหิน <i>Eria discolor</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	254
134 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เสียดสุกรี <i>Eria javanica</i> (Sw.) Blume.	256
135 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เสียดสุกรี <i>Eria javanica</i> (Sw.) Blume. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	257
136 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องคำหิน <i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod	259
137 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำหิน <i>Eria lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	260
138 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องน้วนาง <i>Eria pannea</i> Lindl.	262
139 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องน้วนาง <i>Eria pannea</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	263
140 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ก้านก่อ <i>Eria siamensis</i> Schltr.	265
141 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ก้านก่อ <i>Eria siamensis</i> Schltr.	266
142 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องขาไก่ <i>Flickingeria albopurpurea</i> Seidenf.	268

ภาพ	หน้า
143 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องขาไก่ <i>Flickingeria albopurpurea</i> Seidenf. ที่พบในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย	269
144 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องดินเต่า <i>Gastrochilus bellinus</i> (Rchb.f.) Kuntze.	271
145 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องดินเต่า <i>Gastrochilus bellinus</i> (Rchb.f.) Kuntze. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	272
146 ลักษณะช่อดอก, ดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ลิ้นกระป๋อง <i>Hygrochilus parishii</i> (Veitch & Rchb.f.) Pfitzer.	274
147 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ลิ้นกระป๋อง <i>Hygrochilus parishii</i> (Veitch & Rchb.f.) Pfitzer. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	275
148 ลักษณะดอก (1) ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องงูเขียว <i>Luisia psyche</i> Rchb.f.	277
149 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องงูเขียว <i>Luisia psyche</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	278
150 ลักษณะดอก, ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้เอื้องแพนใบโค้ง <i>Oberonia acaulis</i> Griff.	280
151 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องแพนใบโค้ง <i>Oberonia acaulis</i> Griff. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	281
152 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้มังกรทอง <i>Ornithochilus difformis</i> (Wall.ex Lindl.) Schltr.	283
153 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้มังกรทอง <i>Ornithochilus difformis</i> (Wall.ex Lindl.) Schltr. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	284
154 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องรอรอดอกส้ม <i>Panisea apiculata</i> Lindl.	286
155 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องรอรอดอกส้ม <i>Panisea apiculata</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	287
156 ลักษณะดอก (1), (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องพร้าว <i>Phaius tankervilleae</i> (Banks ex Heritier) Blume	289

ภาพ		หน้า
157	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องพร้าว <i>Phaius tankervilleae</i> (Banks ex Heritier) Blume ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	290
158	ลักษณะใบ, ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องข้อต่อ <i>Pholidota articulata</i> Lindl.	292
159	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องข้อต่อ <i>Pholidota articulata</i> Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	293
160	ลักษณะช่อดอก (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องสร้อยระย้า <i>Pholidota imbricata</i> W.J. Hook.	295
161	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสร้อยระย้า <i>Pholidota imbricata</i> W.J. Hook. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	296
162	ลักษณะช่อดอก (1) ดอก, ใบ, ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ <i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet	298
163	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ <i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	299
164	ลักษณะดอก (1) ดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ลูกนก <i>Porpax ustulata</i> (C.S.P. Parish & Rchb.f.)	301
165	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ลูกนก <i>Porpax ustulata</i> (C.S.P. Parish & Rchb.f.) ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	302
166	ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ไอยเรศ <i>Rhynchostylis retusa</i> (L.) Blume.	304
167	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ไอยเรศ <i>Rhynchostylis retusa</i> (L.) Blume. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	305
168	ลักษณะดอก, ช่อดอก, ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องพวงอ้งุ่น <i>Robiquetia succisa</i> (Lindl.) Seidenf. & Garay	307
169	การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องพวงอ้งุ่น <i>Robiquetia succisa</i> (Lindl.) Seidenf. & Garay ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	308
170	ลักษณะดอก (1) ช่อดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องหวดพราหมณ์ <i>Seidenfadenia mitrata</i> (Rchb.f.) Garay.	310

ภาพ	หน้า
171 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหวดพราหมณ์ <i>Seidenfadenia mitrata</i> (Rchb.f.) Garay. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	311
172 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เมงมูมเหือง <i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	313
173 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เมงมูมเหือง <i>Thrixspermum centipeda</i> Lour. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	314
174 ลักษณะดอก, ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ช้างงาเดียว <i>Thunia alba</i> (Lindl.) Rchb.f.	316
175 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ช้างงาเดียว <i>Thunia alba</i> (Lindl.) Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	317
176 ลักษณะดอก, ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ <i>Trichotosia dasyphylla</i> (Par. & Rchb.f.)	319
177 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ <i>Trichotosia dasyphylla</i> (Par. & Rchb.f.) ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	320
178 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้สามปอยคง <i>Vanda brunnea</i> Rchb.f.	322
179 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สามปอยคง <i>Vanda brunnea</i> Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	323
180 ลักษณะดอก (1), (3) ช่อดอก, ใบ, ราก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้สะแล้ง <i>Vanda pumila</i> Hook.f.	325
181 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สะแล้ง <i>Vanda pumila</i> Hook.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)	326
182 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่อความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	350

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาองค์รวมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทขององค์รวมชนในการอนุรักษ์ความหลากหลายชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า โดยผู้ศึกษาได้ลำดับขั้นตอนของการศึกษาไว้ดังนี้

ความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรป่าไม้ได้รับผลกระทบจากการกระทำในกิจกรรมของมนุษย์อย่างมาก และขยายวงกว้างเพิ่มขึ้นตลอดเวลา มนุษย์ได้อาศัยป่าไม้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ผลิตอาหาร ยาสมุนไพร ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ มากมาย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างมากเกินไป อาจจะทำให้ชีวิตหนึ่งหรือทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งต้องสูญเสียไปด้วย เป็นปรากฏการณ์ลูกโซ่ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ หากมีการทำลายสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอีกสิ่งหนึ่งอย่างแน่นอน กล้วยไม้ถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญ มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์ที่เฉพาะตัว สามารถมองได้หลายแง่มุม ทั้งการดำเนินชีวิตเผ่าพันธุ์ในสถานที่ต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ลักษณะของดอกมีความแปลกตาและงดงาม การกระจายพันธุ์และการเจริญเติบโตมีตั้งแต่ประเภทที่มีหัวใต้ดินจนถึงอิงอาศัยอยู่บนต้นไม้ ขึ้นอยู่กับชนิดของกล้วยไม้แต่ละชนิดและสกุลบางสกุลอาศัยอยู่ได้ผิวดิน บางสกุลอาศัยอยู่บนอินทรีย์วัตถุ และบางสกุลพบอิงอาศัยอยู่บนต้นไม้ ดังนั้นการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ ทำไร่เลื่อนลอยล่าสัตว์และการเก็บหาของป่า ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสภาพนิเวศ ชนิด และปริมาณของกล้วยไม้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กล้วยไม้ (orchids) เป็นพืชพรรณชั้นสูงที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายของดอกที่แปลกตา มีกลิ่นหอม มีการดำรงชีวิตที่แตกต่างตามสภาพนิเวศสามารถกระจายพันธุ์ได้ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ตั้งแต่ร้อนจัดจนถึงหนาวจัด แม้แต่ในพื้นที่ที่มีแสงน้อยก็ยังสามารถเจริญเติบโตได้ แต่ที่พบมากคือในพื้นที่ป่าเขตร้อนที่มีฤดูกาลและประเภทของป่าไม้ที่หลากหลายนอกจากจะมีความแตกต่างกันทางด้านภูมิกายภาพ และระบบนิเวศ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนในการนำกล้วยไม้มาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จึงส่งผลให้ปริมาณ และชนิดพันธุ์ของกล้วยไม้ในธรรมชาติลดลงไปด้วย บ้านแม่กำปองเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ และยังคงมีความหลากหลายของชนิด

ป่าไม้และพืชพรรณทางธรรมชาติ มีขนาดของพื้นที่หมู่บ้านประมาณ 16,200 ไร่ มีพื้นที่ดินน้ำลำธารซึ่งชุมชนช่วยกันดูแลรักษามาเป็นเวลานานอีกประมาณ 10,000 ไร่ (ภาพ 1) โดยพบว่าในพื้นที่บ้านแม่กำปองมีลักษณะป่าอยู่ 2 ชนิด คือป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) มีความแตกต่างกันทั้งในด้านประเภทของพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ในแต่ละพื้นที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล 700 – 1,100 เมตร มีพรรณไม้ที่ผลัดใบในช่วงฤดูแล้งสลัดอยู่ และป่าดิบเขา (hill evergreen forest) เป็นลักษณะของป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่นมีสภาพอากาศหนาวเย็นและมีความชุ่มชื้นสูงตลอดทั้งปี ความสูงประมาณ 1,100 – 1,700 เมตรจากระดับน้ำทะเล สภาพป่าที่มีพรรณไม้เขียวตลอดทั้งปี ที่สำคัญเป็นป่าต้นน้ำลำธารของห้วยแม่กำปอง ลักษณะป่าบางชนิดก็เสี่ยงต่อการถูกบุกรุกทำลายเพื่อเข้าไปใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อทำการเกษตร ทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อพืชพรรณและป่าไม้ถูกทำลายก็ส่งผลกระทบต่อกล้วยไม้ในป่ากล้วยไม้ป่าเป็นพืชชั้นสูงที่มีการเจริญเติบโตแบบอิงอาศัยบนต้นไม้ ตลอดถึงบนอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโต นอกจากจะมีความสวยงามของดอกแล้ว กล้วยไม้ยังมีสีสันอันอุดมบาดตา และมีกลิ่นหอมเฉพาะตัวของกล้วยไม้แต่ละชนิด เพื่อใช้ดึงดูดแมลงต่าง ๆ ให้เข้ามาช่วยผสมเกสรแล้วก็จะทำให้กล้วยไม้ติดเมล็ด และกระจายพันธุ์ไปในป่าที่มีความสมดุลย์ตามธรรมชาติโดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่เหมาะสมในการเจริญเติบโต ชุมชนบ้านแม่กำปองตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีสภาพภูมิประเทศรอบด้านเป็นเทือกเขาสูง สภาพป่าโดยทั่วไปเหมาะสมต่อการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ

ชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตมีสภาพเป็นป่าต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรหลากหลาย เช่น พรรณไม้นานาชนิด สัตว์ป่าและแมลงต่าง ๆ ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำสวนเมี่ยงและกาแฟ จึงทำให้ป่าที่เคยเป็นป่าต้นน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ลดลง ทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีการร่วมมือ ร่วมความคิดในการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน และมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นโซนต่าง ๆ เช่น พื้นที่ป่าต้นน้ำหรือ ป่าอนุรักษ์ และป่าใช้สอย ทำให้พื้นที่ป่าของชุมชนได้ฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน และมีการขยายเครือข่ายในการอนุรักษ์ให้กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีพื้นที่ติดต่อกันโดยประสานงานหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาช่วยวางแผนจัดการเป็นบางครั้ง ในปัจจุบันชุมชนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยกันดูแลรักษา วางระเบียบในการเข้าไปใช้ทรัพยากรหรือผลผลิตจากป่า เช่น การเก็บไข่มดแดง เห็ดหน่อไม้ ผักต่าง ๆ การตัดไม้ไผ่ การตัดไม้ การเก็บกล้วยไม้ การล่าสัตว์ และการเก็บสมุนไพร เป็นต้น

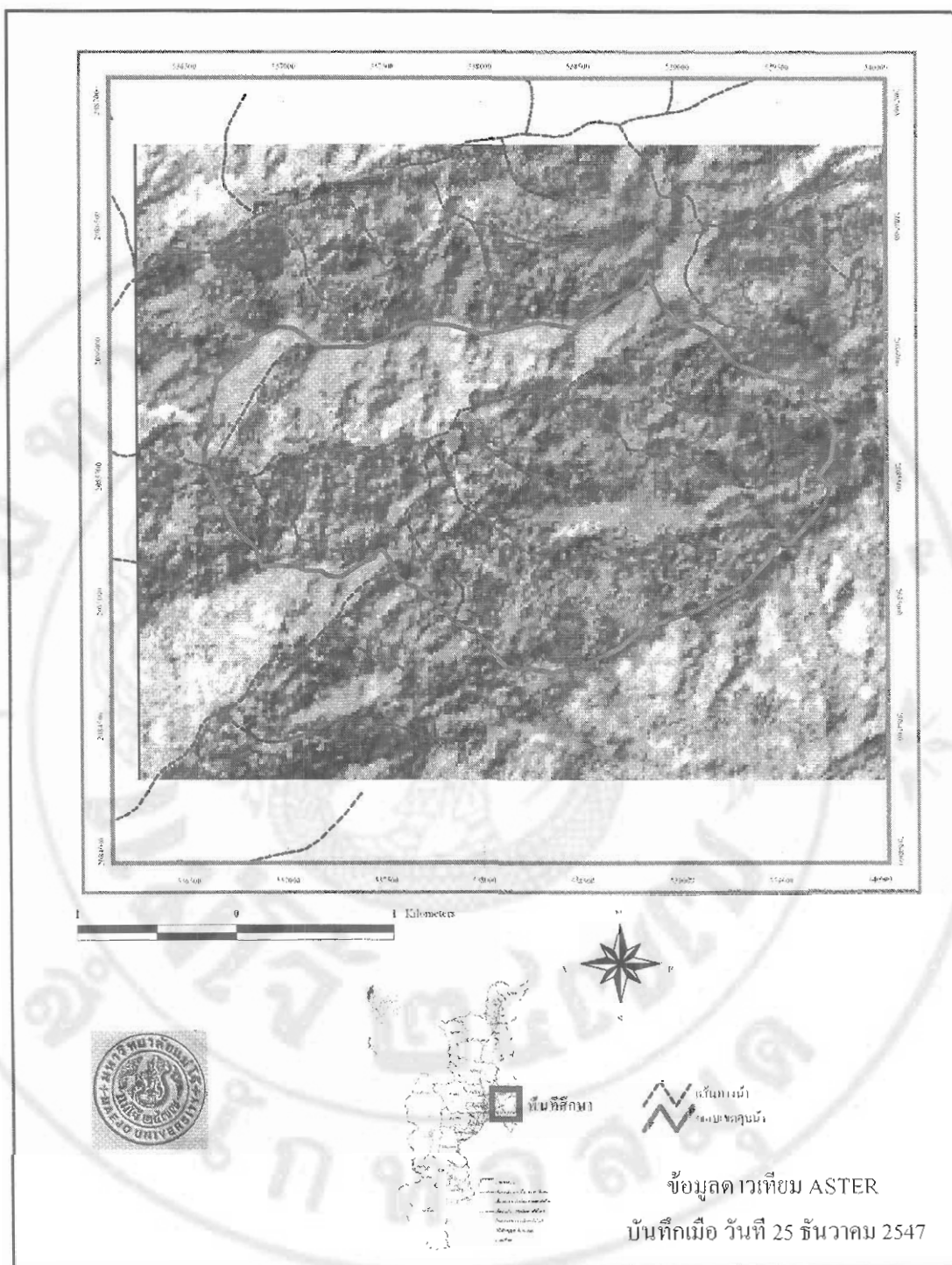
วัตถุประสงค์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

1. เพื่อศึกษานิตและการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ป่าโดยรอบชุมชนบ้านแม่กำปอง
2. เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า
3. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชาวบ้านในชุมชนรู้จักชนิดและปริมาณสายพันธุ์กล้วยไม้ที่ขึ้นในพื้นที่ป่าของชุมชนบ้านแม่กำปอง
2. ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่สามารถนำเอาผลการวิจัยเป็นฐานข้อมูลท้องถิ่นและแนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนต่อไป
3. ชุมชนเกิดความหวงแหนและเล็งเห็นประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากขึ้น
4. สมาชิกองค์กรชุมชนนำองค์ความรู้มาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรกลุ่มอนุรักษ์ป่าในชุมชน การช่วยเหลือจากองค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐ

ภาพ 1 ภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT TM-5 แสดงขอบเขตลุ่มน้ำแม่กำปอง

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มีกรอบแนวความคิดที่จะศึกษาความรู้เกี่ยวกับการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายของชนิดกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ป่าประเภทต่าง ๆ โดยการศึกษาในด้านการจัดการขององค์กรชุมชนและศึกษาความหลากหลายของชนิดพันธุ์ การกระจายพันธุ์ และลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้แต่ละชนิด พร้อมกับศึกษาวิธีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งกล้วยไม้ยังเป็นสิ่งที่สนับสนุนและดึงดูดนักท่องเที่ยว เยาวชน นักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง โดยการศึกษาในครั้งนี้ใช้เครื่องมือทางด้านวิทยาศาสตร์ผสมผสานกับข้อมูลทางด้านสังคมศาสตร์ ในการจัดการทรัพยากรกล้วยไม้

พื้นที่ศึกษาจะดำเนินการในบริเวณป่าที่อนุรักษ์โดยชุมชนบ้านแม่กำปอง โดยการเดินสำรวจชนิดและปริมาณของกล้วยไม้ตามเส้นทางเดินในป่าพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง 2 เส้นทาง (ภาพ 2) คือ

เส้นทางที่ 1 จากบ้านแม่กำปองถึงน้ำตกแม่กำปอง ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 2 จากน้ำตกแม่กำปอง เข้าไปในป่าธรรมชาติ (ป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ) ระยะทางประมาณ 2.1 กิโลเมตร

การศึกษาด้านการจัดตั้งองค์กรของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ป่าในชุมชนบ้านแม่กำปอง ผู้ศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการใช้แบบสอบถาม รวมถึงการใช้ข้อมูลมือสอง (secondary data) เพื่อประกอบการเก็บข้อมูลเชิงสังคม และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์กันมาช้านาน มีทั้งในด้านทำลายกันและเกื้อกูลต่อกัน การที่จะทำให้สังคมมนุษย์กับธรรมชาติอยู่ด้วยกัน มนุษย์จะต้องเข้าใจในธรรมชาติ มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่ายาวนานและยั่งยืนให้มากที่สุด และอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจถึงธรรมชาติ

การจำแนกลักษณะส่วนต่าง ๆ ของกล้วยไม้

กล้วยไม้เป็นพืชที่มีลักษณะที่โดดเด่น สวยงาม และมีลักษณะทางชีวลักษณะที่หลากหลาย ดังนั้นในการศึกษา ผู้ศึกษาจึงต้องทราบลักษณะทางพฤกษศาสตร์เบื้องต้นของกล้วยไม้ ลักษณะการเจริญเติบโต รวมถึงระบบนิเวศที่กล้วยไม้อาศัยอยู่ให้ละเอียดเสียก่อน

กล้วยไม้เป็นพืชชั้นสูงที่มีส่วนประกอบต่าง ๆ ที่สมบูรณ์อยู่ในตัวเช่นเดียวกับพืชชั้นสูงชนิดอื่น ๆ เช่น ราก ลำต้น ใบ ช่อดอก ดอก และผลหรือฝัก จัดอยู่ในวงศ์ของพืชใบเลี้ยงเดี่ยวเช่นเดียวกับพืชในกลุ่มตระกูลหุ้กล้วยและวั้นต่าง ๆ ลักษณะใบของกล้วยไม้เส้นใบจะขนานกันตามความยาวของใบ ลำต้นไม่มีแกนกลางหรือเนื้อไม้และไม่มีรากแก้วเหมือนไม้ยืนต้นอื่น ๆ หรือไม้ในกลุ่มใบเลี้ยงคู่ กล้วยไม้มีสกุลที่ใกล้เคียงกับพืชอีกหลายชนิด หรือมีบางส่วนที่มีวิวัฒนาการมาจากพืชวงศ์ลิลียเอซี (Liliaceae) และกล้วยคลึงกับวงศ์ซิงกิเบอร์ราซี (Zingiberaceae) แต่หากจะกล่าวถึงการจำแนกลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้ให้เห็นชัดเจน อาจจำแนกตามประเภทดังนี้

1. การจำแนกตามประเภทของราก จากการศึกษาและสังเกตการเจริญเติบโตของกล้วยไม้รากเป็นลักษณะอีกอย่างหนึ่งที่เป็นส่วนสำคัญในการแยกว่า กล้วยไม้ที่เห็นนั้นเป็นกล้วยไม้อะไร หรือว่าเป็นพืชในวงศ์อื่นได้อย่างชัดเจน รากบางชนิดบางประเภทนอกจากจะทำหน้าที่ในการยึดเกาะอิงอาศัยอยู่กับต้นไม้อื่นแล้วยังทำหน้าที่ในการดูดซับอาหาร น้ำ และแร่ธาตุต่าง ๆ รวมถึงการสะสมอาหาร และรากของกล้วยไม้บางชนิดอาจทำหน้าที่สังเคราะห์แสงอีกด้วย รากของกล้วยไม้สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทดังนี้

- 1.1 กล้วยไม้ที่มีระบบรากเป็นรากดิน (Terrestrial Orchids) เป็นกล้วยไม้ที่มีระบบรากเกิดจากหัวที่อวบน้ำอยู่ใต้ผิวดิน รากจะมีลักษณะอวบน้ำมาก ส่วนใหญ่จะเป็นกล้วยไม้ที่อยู่ในสกุล (Eulophia) เช่น หมากลิ้ง สกุล (Habenaria) เช่น นางอ้ว นางตาย สกุล (Phaius) เช่น เอื้องพร้าว กล้วยไม้ในกลุ่มนี้พบในธรรมชาติในแหล่งที่มีความชื้น และอินทรีย์วัตถุทับถมกัน

มาก ในเขตที่มีสภาพนิเวศวิทยาหรือฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนมีการเจริญเติบโตในช่วงระยะเวลาสั้น สำหรับในประเทศไทยกล้วยไม้ในกลุ่มนี้จะเจริญเติบโตในช่วงต้นฤดูฝน มีการออกดอก ติดฝักและกระจายพันธุ์ก่อนเข้าสู่ฤดูแล้งก่อนยุบตัวเหลือแต่หัวอยู่ใต้ผิวดิน แต่มีบางชนิดที่มีลำต้นโผล่ขึ้นมาเหนือผิวดิน หากดินมีความชื้นอยู่จะผลัดใบแต่ไม่หมดทั้งต้น เช่น กล้วยไม้ในสกุลเอื้องพร้าว เป็นต้น

1.2 กล้วยไม้ที่มีระบบรากเป็นรากกึ่งดิน (Semi – Terrestrial Orchids) กล้วยไม้ที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะไม่มีหัวในการสะสมอาหารเหมือนกับกล้วยไม้ที่อยู่ในกลุ่มแรก รากมีลักษณะอวบน้ำสามารถเก็บสะสมน้ำได้ดี บางชนิดมีการทิ้งใบจนหมดแต่บางชนิดทิ้งใบเป็นบางส่วนเหลือบางส่วนไว้เพื่อการสังเคราะห์แสง สามารถพบกล้วยไม้ประเภทนี้ขึ้นบนอินทรีย์วัตถุที่มีการทับถมกันตามหน้าผา ซอกหินที่มีดินค่อนข้างร่วนกว่าดินธรรมดา เช่นกล้วยไม้รองเท้านารี (Paphiopedilum) เป็นต้น บางชนิดพบขึ้นอยู่บนคาบไม้ เช่น รองเท้านารีอินทนนท์ รองเท้านารีเมืองกาญจน์ ส่วนรองเท้านารีชนิดอื่นพบขึ้นบนอินทรีย์วัตถุตามหน้าผา ซอกหิน และบริเวณที่มีการทับถมของใบไม้

1.3 กล้วยไม้ที่มีระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi-Epiphytic Orchids) กล้วยไม้ในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหญ่พอสมควรมีลักษณะและคุณสมบัติคล้ายกับกล้วยไม้รากอากาศมาก รากมีชั้นของเซลล์ที่หาคลายฟองน้ำ ผิวเรียบไม่มีขน สามารถเก็บและดูดน้ำได้มาก แต่มีขนาดเล็กค่อนข้างเป็นฝอยและมีจำนวนมากกว่ารากอากาศ และสามารถยึดเกาะอิงอาศัยได้ดีกว่ากล้วยไม้ในกลุ่มรากอากาศ เช่น กล้วยไม้ในสกุลหวาย (Dendrobium) สกุลสิงโต (Bulbophyllum) สกุลซีโลจีเน่ (Coelogyne) และสกุลอีเรีย (Eria) เป็นต้น

1.4 กล้วยไม้ที่มีระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic orchids) ในกลุ่มนี้เป็นกล้วยไม้ที่มีรากขนาดใหญ่ แขนงรากค่อนข้างหยاب รากมีลักษณะคล้ายฟองน้ำ ทำหน้าที่ดูดซับน้ำได้เป็นอย่างดี มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ดี แม้ว่าจะเป็นในช่วงฤดูแล้งก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากรากมีการเก็บซับน้ำได้ดั่งนั้นเอง รากประเภทนี้ส่วนหนึ่งจะยึดเกาะอิงอาศัยต้นไม้มที่ขึ้น และส่วนหนึ่งจะยื่นออกไปด้านข้างหรือห้อยเป็นเส้นลงมา ส่วนปลายของรากซึ่งเป็นส่วนที่ดูดซับแร่ธาตุอาหารมีสีเขียวสด หรือบางชนิดอาจมีสีน้ำตาลแดง รากของกล้วยไม้บางชนิดสามารถทำหน้าที่ในการสังเคราะห์แสงได้ รากกล้วยไม้สกุลนี้จะไม่หลบแสง เช่นกล้วยไม้สกุลแวนด้า (Vanda) สกุลกุหลาบ (Aerids) สกุลเข็ม (Ascocentrum) สกุลอะแคมเป้ (Acampe) สกุลช้าง (Rhynchostylis) และสกุลเสือ (Trichoglottis) เป็นต้น

2. การจำแนกกล้วยไม้ตามลักษณะของการเจริญเติบโต การจำแนกกล้วยไม้ประเภทนี้ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา ทำให้สามารถทราบถึงชนิดของรากและ

บางครั้งอาจจำแนกสกุลของกล้วยไม้ได้เลย ลักษณะการเจริญเติบโตของกล้วยไม้สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 กล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตแบบโมนอโพเดียล (Monopodial) คือลักษณะการเจริญเติบโตทางยอดไปเรื่อย ๆ โดยไม่สามารถบอกได้ว่ากล้วยไม้ชนิดนี้จะมีความสูงที่สุดเท่าใด ทั้งนี้เนื่องจากการแตกใบใหม่บริเวณส่วนยอดเรื่อย ๆ บางชนิดจะทิ้งใบแก่บริเวณช่วงล่าง แต่บางชนิดก็ไม่ค่อยทิ้งใบ รากแตกตามข้อของลำต้นขึ้นไปด้วย หากตัดต้นในส่วนที่มีรากออกไปส่วนต่อที่เหลือก็จะตายไป หรืออาจจะแตกหน่อและยอดใหม่หากมีอาหารสะสมอยู่ ช่อดอกจะแตกออกทางด้านข้างของลำต้น ส่วนที่เป็นกาบใบหรือซอกของใบ กล้วยไม้ที่จัดอยู่ในประเภทโมนอโพเดียลมีหลายสกุล และส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มของกล้วยไม้ที่มีระบบรากเป็นแบบรากอากาศ (Epiphytic) เช่น สกุลแวนด้า (Vanda) สกุลช้าง (Rhynchostylis) สกุลกุหลาบ (Aerides) สกุลม้าวี้ง (Doritis) และสกุลฟาแลนนอซิส (Phalaenopsis) เป็นต้น

2.2 กล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตแบบซิมโพเดียล (Sympodial) หรือการเจริญเติบโตทางข้าง หรือกล้วยไม้ที่มีการแตกหน่อด้านข้าง กล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตประเภทนี้มีมากมายหลายสกุล และเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างใหญ่มาก การเจริญเติบโตมีลักษณะคล้ายพืชในตระกูลขิง ข่า คือมีเหง้า (Rhizome) มีทั้งประเภทแตกหน่อด้านเดียว แตกหน่อสองด้าน และบางครั้งอาจแตกหน่อได้ทั้งสามด้าน มีการเจริญเติบโตในแนวนอนขนานไปกับพื้นโลก ส่วนใหญ่มีการสะสมอาหารไว้ที่ลำต้นหรือลำลูกกล้วย จะออกดอกก่อนแล้วจึงแตกหน่อเพื่อขยายพันธุ์ แต่บางชนิดอาจจะแตกหน่อใหม่และแทงช่อดอกไปพร้อมกัน โดยลำต้นเก่าทำหน้าที่สะสมอาหารไว้เพื่อส่งไปเลี้ยงหน่อใหม่ให้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งจะออกดอกติดฝักขยายพันธุ์ในช่วงฤดูกาลต่อไป กล้วยไม้ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในกลุ่มรากกึ่งอากาศ (Semi-Epiphytic Orchid) กลุ่มรากกึ่งดิน (Semi-Terrestrial Orchid) และในกลุ่มรากดิน (Terrestrial Orchid) เช่น สกุลหวาย (Dendrobium) สกุลเข็มปีเดียม (Cymbidium) สกุลชีโลจีเน่ (Coelogyne) และสกุลสิงโต (Bulbophyllum) สกุลไผ่ฮุส (Phaius) เป็นต้น

3. การจำแนกกล้วยไม้ตามประเภทของราก การเจริญเติบโตของรากกล้วยไม้ อาจจะเกิดเฉพาะที่โคนต้นหรือตามข้อ รากของกล้วยไม้หลายชนิดทำหน้าที่แตกต่างกันไป บางชนิดรากช่วยในการสังเคราะห์แสง เช่น พญาไร้ใบ (*Chiloschista spp.*) รากมีสีเขียว กล้วยไม้อื่น ๆ เช่น พวงหอยและช้างต่าง ๆ ส่วนที่ช่วยสังเคราะห์แสง คือบริเวณปลายรากเกิดใหม่ที่มีสีเขียวเท่านั้น กล้วยไม้ดินหลายชนิดมีส่วนของรากจะพองออกเป็นท่อนสะสมอาหาร (Tuberous Root) นอกจากนั้นรากของกล้วยไม้ยังมีลักษณะเป็นเนื้อเยื่อคล้ายฟองน้ำล้อมรอบเนื้อเยื่อลำเลียงตรงกลาง ส่วนที่คล้ายฟองน้ำทำหน้าที่เก็บความชื้น สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทดังนี้ (อบฉันท, 2543)

3.1 กล้วยไม้รากอากาศ (Epiphytic Orchids) เป็นกล้วยไม้ที่มีรากขนาดใหญ่ แข็งแรง จัดอยู่ในกลุ่มกล้วยไม้อิงอาศัย รากจะเกาะยึดกับต้นไม้ รากส่วนหนึ่งยื่นออกไปโดยไม่ติดกับต้นไม้ ปลายรากจะมีเนื้อเยื่ออ่อนสีเขียว หรือน้ำตาลแดงช่วยในการดูดแร่ธาตุอาหาร ความชื้น และสังเคราะห์แสง เช่น กล้วยไม้ในสกุล Vanda, Phalaenopsis, Aerides, Acampe และ Rhynchostylis เป็นต้น

3.2 กล้วยไม้รากกึ่งอากาศ (Semi – Epiphytic Orchids) เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย ส่วนใหญ่มีการเจริญเติบโตทางข้าง รากแตกเป็นแขนงจำนวนมาก แข็งแรงและดูดซับน้ำและอาหารจากน้ำฝนและเปลือกไม้ที่ย่อยสลายแล้ว ลำต้นหรือลำลูกกล้วยมีลักษณะโป่งพอง ทำหน้าที่เก็บสะสมอาหาร ออกดอกตามข้อปล้อง บริเวณส่วนปลายของลำลูกกล้วย กล้วยไม้ในกลุ่มนี้มีหลายสกุล เช่น Dendrobium, Bulbophyllum, Coelogyne, Eria, Pholidota, Acriopsis และ Oberonia เป็นต้น

3.3 กล้วยไม้รากกึ่งดิน (Semi-Terrestrial Orcheds) เป็นกล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตบนอินทรีย์วัตถุที่ย่อยสลายแล้ว รากค่อนข้างแข็งแรง มีการพัฒนาในการอุ้มน้ำและสะสมอาหารให้แก่ต้นกล้วยไม้ในกลุ่มนี้จัดอยู่เป็นกลุ่มแคบพบเพียงไม่กี่สกุล เช่น Paphiopedilum และ Cymbidium เป็นต้น

3.4 กล้วยไม้รากดิน (Terrestrial Orchids) เป็นกล้วยไม้ที่อาศัยอยู่บนดิน ชอบหิน ส่วนใหญ่มีการเจริญเติบโตทางข้าง มีระบบรากที่แข็งแรง และพัฒนาเป็นหัวสะสมอาหารอยู่ใต้ดิน มีการเจริญเติบโตอยู่ช่วงหนึ่งและจะพักตัวในช่วงฤดูแล้งจนถึงฤดูฝนอีกครั้งก็จะแตกลำต้นใหม่ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง กล้วยไม้ในกลุ่มนี้มีหลายสกุล เช่น Habenaria, Geodorum, Spathoglottis, Brachyeorythis และ Pecteilis เป็นต้น

4. การจำแนกกล้วยไม้ตามประเภทอาศัยสภาพแวดล้อม หรือการจำแนกตามถิ่นกำเนิด อุณหภูมิ ความชื้นและปริมาณความเข้มของแสง จำแนกได้ 4 ประเภทดังนี้

4.1 กล้วยไม้เขตร้อน (Tropical Orchids) คือกล้วยไม้ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตร้อนของโลก โดยทั่วไปจะอยู่ใกล้กับเส้นศูนย์สูตรซึ่งมีอุณหภูมิที่อบอุ่น ในฤดูฝนมีความชื้นและแสงสว่างที่เหมาะสม เช่น ประเทศไทย อินโดนีเซีย พม่า มาเลเซีย สิงคโปร์ อินเดีย ฟิลิปปินส์ ปาปัวนิวกินี และศรีลังกา

4.2 กล้วยไม้กึ่งเขตร้อน (Sub – Tropical Orchids) คือกล้วยไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในบริเวณที่มีอากาศค่อนข้างเย็นและมีช่วงแสงสั้นอยู่ห่างจากเส้นศูนย์สูตรขึ้นไปทางเหนือ หรือทางใต้

4.3 กล้วยไม้กึ่งเขตเย็น (Intermediate Orchid) มีถิ่นกำเนิดในที่ที่มีอุณหภูมิค่อนข้างเย็น ในบางแห่งที่มีอากาศหนาวและมีหิมะหรือน้ำแข็งปกคลุมก็สามารถพบเห็นกล้วยไม้ในกลุ่มนี้ได้

4.4 กล้วยไม้เขตหนาว (Cool Orchids) คือกล้วยไม้ที่สามารถอยู่ได้ในสภาพอากาศหนาวเย็นเกือบตลอดทั้งปี ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาพอากาศทั่วไป พบเพียงไม่กี่ชนิดในพื้นที่ที่มีอากาศหนาวตลอดทั้งปี (ระพี, 2516)

5. การจำแนกกล้วยไม้ทางวิชาการ เนื่องจากพืชในวงศ์กล้วยไม้มีความหลากหลายและมีจำนวนชนิดมาก ได้มีนักพฤกษศาสตร์หลายท่านได้จำแนกวงศ์กล้วยไม้ออกเป็นวงศ์ย่อย (Subfamily) ในระบบต่าง ๆ กัน แต่ในครั้งนี้นำมาใช้ตามระบบของ R.L.Dressler (1981–1990) เพราะเข้าใจง่าย และชื่อวงศ์ย่อยค่อนข้างเห็นได้บ่อย สามารถจำแนกได้เป็น 6 วงศ์ย่อย ได้แก่ (อบจันท์, 2543)

5.1 Apostasioideae เป็นกล้วยไม้ในกลุ่มกล้วยไม้ดิน มีลักษณะค่อนข้างต่างจากกล้วยไม้อื่น ๆ คือทั้งกลีบเลี้ยงและกลีบดอกคล้ายกัน ไม่มีกลีบปากที่แตกต่างอื่นๆ เกสรตัวผู้ (Stamen) มีจำนวน 2 ถึง 3 อัน เรณูเป็นผง นอกจากนี้ยอดเกสรเพศเมียมีก้านชู ภายในรังไข่แยกเป็น 3 ช่อง (ต่างจากวงศ์ย่อยอื่น ๆ ที่มีเกสรเพศผู้ 1-2 อัน และภายในรังไข่มี 1 ช่อง) เป็นกล้วยไม้ที่มีลักษณะโบราณคล้ายพืชในวงศ์ลิลีย Liliaceae เช่นสกุล Apostasia เป็นต้น

5.2 Cypripedioideae ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ดินและกึ่งดิน เช่นกล้วยไม้รองเท้าคนรี มีลักษณะเด่นคือ กลีบเลี้ยงด้านข้างเชื่อมติดกันเป็นอันเดียว กลีบปากเป็นถึงกลีบหุ้มรอบหัว และมีเกสรตัวผู้ 2 อัน อยู่ด้านข้างของเกสรเพศเมียมีลักษณะเป็นแผ่น ละอองเรณูเหนียวจับกันเป็นกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ที่มีอายุหลายปีและไม่ทิ้งใบ เช่น สกุล Paphiopedilum เป็นต้น

5.3 Neottioideae ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ดิน มีเหง้าทอดไปตามผิวดินหรือใต้ดิน รากทำหน้าที่สะสมอาหารอยู่ใต้ดิน ใบบาง เกสรเพศผู้มี 1 อัน ผนังฝาปิดอับเรณูไม่หลุดร่วง กลุ่มละอองเรณูประกอบด้วยกลุ่มละอองเรณูย่อยจับเป็นก้อน มีลักษณะอ่อน ยึดติดกับแผ่นเยื่อเหนียว ๆ (Visidium) และงอของยอดเกสรเพศเมียมักจะยึดด้วยยาว เช่น สกุล Anoectochilus, Cryptostylis และ Ludisia เป็นต้น

5.4 Orchidoideae มีลักษณะใกล้เคียงกับวงศ์ย่อย Neottioideae แต่ละกลุ่มละอองเรณูมีก้านยึดติดกับแผ่นเยื่อบาง ๆ ส่วนหลายของงอของยอดเกสรเพศเมียจะยึดตัวอยู่ระหว่างอับเรณู เช่น สกุล Habenaria, Hemipilia และ Pecteilis เป็นต้น

5.5 Epidendroideae กลุ่มกล้วยไม้ที่มีลักษณะของต้นและใบหลากหลายแบบ มีเกสรเพศผู้ 1 อัน อับเรณูส่วนบนจะแยกออกเป็นฝาปิด (Operculum) และร่วงหลุดไปเมื่อเจริญ

เดิมที ตะอองเรณูจับเป็นก้อนแน่นแต่ไม่แข็ง ส่วนใหญ่กลุ่มตะอองเรณูไม่มีก้าน (Stipes) กล้วยไม้ในวงศ์ย่อยนี้มีทั้งกล้วยไม้อิงอาศัยและกล้วยไม้ดิน เช่น สกุล *Arundina*, *Bulbophyllum*, *Dendrobium* และ *Coelogyne* เป็นต้น

5.6 Vandoideae ลักษณะต้น ใบ และจำนวนเกสรเพศผู้คล้ายวงศ์ย่อย Epidendroideae แต่กลุ่มตะอองเรณูค่อนข้างเหนียว แข็ง อยู่เป็นชุด กลุ่มตะอองเรณูมีก้านและมีแป้นยึดก้าน ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ในกลุ่มอิงอาศัยมากกว่าจะเป็นกล้วยไม้ดิน เช่น สกุล *Acampe*, *Aerides*, *Ascocentrum*, *Gastrochilum*, *Grammatophyllum*, *Hygrochilus* และ *Vanda* เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน

องค์กรประชาชน หมายความว่า การรวมกลุ่มหรือการรวมตัวกันของประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปในรูปกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใด ๆ ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเอง หรือตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน หรือแม้กระทั่งเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการโดยมีหน่วยงานราชการสนับสนุนหรือเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเองก็ได้ กล่าวคือไม่มีกฎหมายรองรับ แต่อาจมีระเบียบทางราชการหรือกฎเกณฑ์ระเบียบของกลุ่มที่จัดทำขึ้นเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม (ไพรัตน์, 2524)

ปาริชาติ และคณะ (2543) กล่าวในหนังสือ กระบวนการและเทคนิคการทำงาน ของนักพัฒนาไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มในงานพัฒนาได้ถูกนำมาอธิบายในหลายความหมาย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรชุมชน องค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรภาคประชาชน กลุ่ม คือ บุคคลรวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันในทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของกลุ่มเอง และรวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ด้วย การมารวมกันไม่เพียงแต่มารวมกันเฉย ๆ แต่มุ่งให้ต่างคนต่างได้รับความพอใจ ต่างมีความเข้าใจแจ่มกระจ่างในวัตถุประสงค์ของการมารวมกัน มุ่งบรรลุถึงวัตถุประสงค์นั้น มีความปรารถนาร่วมกันในด้านที่จะแก้ไขปัญหาดัง ๆ ในชุมชนให้หมดสิ้นไป โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของคนเป็นหลัก นอกจากนี้ในส่วนการกำหนดคำนิยามขององค์กรชาวบ้านหรือองค์กรชุมชน ได้ให้ความหมายขององค์กรชาวบ้านไว้หลายความหมายดังนี้

1. องค์กรชาวบ้านในความหมายของการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว กลุ่มเกษตรผสมผสาน ฯลฯ
2. องค์กรชาวบ้านในความหมายของการรวมกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมในหมู่บ้านเข้าด้วยกัน

3. องค์กรชาวบ้านในความหมายของการประสานกิจกรรมเหมือน ๆ กันในต่าง ๆ หมู่บ้านเป็นเครือข่ายกิจกรรมต่างหมู่บ้าน เช่น องค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาอีสาน กลุ่มฮีโร่ น้อย ฯลฯ

4. องค์กรชาวบ้านในความหมายของการดอรงกันนโยบายรัฐ หรือผลประโยชน์ ร่วมของชาวบ้านในหลาย ๆ หมู่บ้าน เช่น สมัชชาเกษตรกรรายย่อย เป็นต้น

จากหนังสือกระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาของปาริชาติ และคณะ (2543) ได้อธิบายถึงการรวมตัวของคนในชุมชนเป็นองค์กรนั้น แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรมและองค์กรเฉพาะวัตถุประสงค์ ลักษณะสำคัญ ๆ ขององค์กรทั้ง 2 ประเภทที่แตกต่างกัน คือ

1. องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรม มีลักษณะเด่นได้แก่ การรวมตัวกันไม่เห็นชัดเจน มีพลังในการแก้ปัญหาสูง มีการรวมตัวกันเมื่อเกิดปัญหาวิกฤติ มีผลกระทบกว้างขวาง ตัวอย่างของ องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรม คือ กลุ่มคนที่อยู่รวมกันในบ้าน ซึ่งตามปกติจะไม่รวมตัวกัน แต่เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อคนทั้งชุมชน เช่น มีโรงงานมาตั้งและปล่อยน้ำเสียออกสู่ ชุมชน คนในชุมชนก็จะเข้ามารวมตัวกันประท้วงคัดค้านหรือต่อต้านโรงงานในกรณีเช่นนี้ การ รวมตัวของคนจะมีพลังในการแก้ไขปัญหาสูง เพราะมีอำนาจต่อรองมาก และส่งผลกระทบที่ กว้างขวาง

2. องค์กรชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์กรเฉพาะวัตถุประสงค์ มีลักษณะสำคัญคือ มี โครงสร้างและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการรวมตัว มีพลังในการแก้ปัญหาค่อนข้างจำกัด ขึ้นอยู่ กับจำนวนสมาชิกและเครือข่าย มีการทำกิจกรรมของสมาชิกร่วมกันอย่างค่อเนื่องสม่ำเสมอไม่ เพียงเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาวิกฤติเท่านั้นและมีผลกระทบเฉพาะสมาชิกของกลุ่ม องค์กรชุมชนใน ลักษณะนี้มักจะเกิดจากการที่นักพัฒนาทั้งในภาครัฐและองค์กรเอกชน สาธารณประโยชน์ได้เข้าไป ผลักดันให้มีการจัดตั้งขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรทางเลือก ฯลฯ การจัดตั้งกลุ่มใน ลักษณะนี้หากเข้าไปตั้งในชุมชนที่มีการจัดกลุ่มเชิงวัฒนธรรมอยู่แล้วจะมีโอกาสที่จะพัฒนาความ เข้มแข็งได้มาก มีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากกว่าชุมชนที่ไม่มีฐานการรวมกันเชิงวัฒนธรรม อยู่แต่เดิม

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย

เครือข่าย คือ กลุ่มคน หรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคง

มีความเป็นอิสระ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน หรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระ หรือความเป็นตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ ในอีกความหมายหนึ่งกล่าวว่า เครือข่าย เป็นองค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะ ในด้านการเชื่อมโยงองค์กรทางสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหรือเป็นครอบครัว สมาคมเข้าด้วยกัน เชื่อมให้ติดต่อกันตลอดเพื่อให้ทุกองค์กรเห็นหรือตระหนักในกิจกรรมร่วมกัน

ในอีกคำจำกัดความเรื่องเครือข่ายนั้น หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาก็สามารถติดต่อไปได้ (งามเนตร, 2538)

เครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำเกษตรของชุมชนชนบทภาคเหนือพบว่าเป็นแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้นำเกษตรกร คือการรวมกลุ่มซึ่งทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถเรียนรู้ถึงการพึ่งตนเองและการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง กลุ่มดังกล่าวได้สร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาให้สามารถดำเนินการผลิตเชิงพาณิชย์ต่อไปได้ (สุนันทรา, 2529)

การสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านภายในท้องถิ่นหรือลุ่มน้ำเดียวกัน ในระยะแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อวางแผนกฎเกณฑ์และวางแผนในการจัดการทรัพยากรระหว่างชุมชน เพื่อให้รับรองกฎเกณฑ์และเขตแดนของแต่ละชุมชน โดยผ่านองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น สภาตำบล คณะกรรมการลุ่มน้ำและเครือข่ายของระบบเหมืองฝาย เป็นต้น ในปัจจุบันแนวทางนี้ส่วนหนึ่งมีเพื่อยอมรับให้องค์กรชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรตามกฎหมาย แนวคิดเรื่องเครือข่ายลุ่มน้ำในการจัดการทรัพยากรเป็นแนวคิดที่มุ่งชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรจะต้องอยู่ภายใต้บริบทของระบบนิเวศหนึ่ง จึงจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพาขององค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและสังคมได้ชัดเจน โดยในการศึกษาจะจำกัดอยู่ในขอบเขตของกลุ่มน้ำขนาดเล็กและพื้นที่ที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ภูเขาเดียวกัน ลำน้ำสายเดียวกัน หรือพื้นที่ป่าเดียวกัน โดยพยายามจะศึกษาหาความสัมพันธ์ดังกล่าวในลักษณะของระบบเครือข่าย ว่ามีการพัฒนาการในการเกิดเครือข่ายลุ่มน้ำในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในลุ่มน้ำของเครือข่ายลุ่มน้ำ ว่ามีรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำของเครือข่ายลุ่มน้ำอย่างไรบ้าง ในสถานะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกระบบนิเวศดังกล่าวในที่นี้เครือข่ายหมายถึงรูปแบบของกฎเกณฑ์ และการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนและ

การพึ่งพากันระหว่างองค์กรชุมชนภายในลุ่มน้ำ รวมถึงการร่วมกลุ่มองค์กรชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละชุมชน จัดตั้งองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำ (ศิริก, 2545)

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมต่างมีอิทธิพลต่อกัน โดยสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรมที่สำคัญ ก่อให้เกิดแบบแผนในการดำเนินชีวิตเป็นมูลเหตุทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปหลาย ๆ ด้าน เช่นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับป่า นอกจากจะใช้เป็นแหล่งของทรัพยากรเพื่อนำมาซึ่งแหล่งปัจจัยทั้งหลาย ยังก่อให้เกิดระบบความเชื่อประเพณี วัฒนธรรม กระบวนการเหล่านี้นำมาซึ่งการอนุรักษ์และการมองเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ แนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมต้นไม้ ทั้งสองสังคมมีองค์ประกอบมีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน สังคมมนุษย์โครงสร้างทางสังคมประกอบไปด้วยหน่วยงานต่าง ๆ โดยเริ่มจากปัจเจกชน ครอบครัว กลุ่มองค์กรต่าง ๆ มีระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ที่ยึดโยงในหน่วยย่อยต่าง ๆ ในสังคมต้นไม้ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตการเชื่อมโยงจากวงจรอาหาร วงจรแร่ธาตุ ฯลฯ สังคมมนุษย์และสังคมต้นไม้มีการถ่ายทอดความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นไปทั้งการส่งเสริมหรือการทำลายได้ ถ้าสังคมมนุษย์มีการใช้หรือบริโภคทรัพยากรจากป่าไม่มากเกินไป อาจทำให้จุลทางธรรมชาติถูกทำลายไป จะมีผลกระทบตามมาต่อมนุษย์ในภายหน้า เช่น ความแห้งแล้ง อุทกภัยตามมา ความสัมพันธ์ทั้งสองถ้ามีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดจะทำให้ทั้งสองสังคมอยู่ด้วยกันได้อย่างสมดุลย์ (เขวาลักษณ์, 2533)

มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ระบบนิเวศจึงเป็นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์สังเคราะห์แสงเองไม่ได้จึงไม่อาจสร้างอาหารได้ด้วยตนเอง ต้องเก็บเกี่ยวทรัพยากรจากระบบนิเวศโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากป่าไม้ในรูปของอาหาร ที่อยู่อาศัย ยา ไม้ฟืนใช้สอย ตลอดจนการอยู่อาศัย ป่าชุมชนโดยทั่วไปเป็นป่าผืนขนาดเล็ก ขนาดรูปแบบผันแปรไปตามลักษณะและพัฒนาการของชุมชน ป่าชุมชนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่น ระบบนิเวศในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของชุมชนกับป่าจะราบรื่นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการจัดการของชุมชนเป็นสำคัญ ความสัมพันธ์เหล่านี้มีมานานแล้ว ทั้งนี้ตัวจักรสำคัญอยู่ที่ผู้นำของชุมชนที่จะเป็นคนคอยขับเคลื่อน ชุมชนในท้องถิ่นนั้นให้คนรู้จักกับป่า มองเห็นความสำคัญระบบนิเวศของป่าโดยมีการอยู่อาศัยกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้เกิดความสมดุลย์ระหว่างคนกับป่า (เพิ่มศักดิ์, 2540)

ในวิถีชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นกับป่าดำเนินควบคู่กันไปด้วยความผูกพัน และเอื้ออำนวยต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน การดำรงชีวิตของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้มีการ สัมผัสประสบการณ์และภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีอยู่ อย่างพึ่งพาอาศัยกัน การจัดการป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ โดยราษฎรในท้องถิ่นมี ประวัติมาเป็นเวลาช้านาน ป่าชุมชนอาจมีชื่อเรียกหลาย ๆ ชื่อตามภูมิภาคต่าง ๆ เช่นป่าต้นน้ำ ป่าโคก ป่าทาม หรือ “ป่าหน้าหมู่บ้าน” ที่ทางภาคเหนือมักใช้เรียกกัน ป่าชุมชนเป็นรูปแบบการ อนุรักษ์ป่าของชาวบ้าน ซึ่งจะเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการผลิตทางการเกษตร โดยมีจารีตประเพณี ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพื้นฐาน

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าก่อให้เกิดการใช้ป่าอย่างอ่อนนุ่มยำเกรง ตระหนัก ในบุญคุณของป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตย์อยู่ในป่า (ยศ, 2547)

ประเภทของป่าไม้ในประเทศไทย จำแนกออกได้ เป็นป่าไม่ผลัดใบ (evergreen forest) และป่าผลัดใบ (deciduous forest) ป่าไม่ผลัดใบ เป็นป่าที่มีความเขียวตลอดทั้งปีประกอบ ไปด้วยป่าที่มีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย พบมากในแถบภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในภาคอื่นป่าดงดิบมัก พบตามแม่น้ำลำธาร ห้วย แหล่งน้ำและบน ภูเขาแยกออกได้เป็นชนิดต่าง ๆ ดังนี้ ป่าดิบชื้น (moist evergreen forest) เป็นป่าที่มีสภาพรกทึบ เขียวชอุ่มตลอดทั้งปีมีพันธุ์ไม้หลายร้อยชนิดขึ้นเบียดเสียดกันอยู่ ปริมาณฝนตกเกินกว่า 2,500 มิลลิเมตรต่อปี พบพันธุ์ไม้เด่นที่สำคัญได้แก่ ยางนา ยางเสียน ยางยูง ยางกล่อง ยางแดง พันธุ์ไม้รอง ได้แก่ กฤษณา บุนนาค หลุมพอ ป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) เป็นสังคมป่าที่มีพืชผลัดใบขึ้น ผสมอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างมากมีความชุ่มชื้นน้อย พบในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอยู่ในระดับความสูงตั้งแต่ 100 - 800 เมตร พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ มะค่าโมง ยางนา ยางแดง กระบาก พะยอม ตะเคียนแดง กระบากล็ก ตะแบก พยุง ตะเคียนหิน และตาเสือ ป่าดิบเขา (hill evergreen forest) ป่าชนิดนี้เป็นป่าที่ปรากฏอยู่ในระดับความสูงกว่าสังคมป่าเขตร้อนอื่น ๆ โดย พบได้ทุกภาคที่ระดับความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป จากระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้เด่นที่พบ ได้แก่ ก่อแดง ก่อน้ำ ก่อพวง ขุนไม้ สนสามพันปี พันธุ์ไม้ชั้นที่ สองได้แก่ เป้ง สะเดาช้าง พญาเมฆามป้อม เมียงคอย พญาไม้ และขมิ้นดิน ป่าสนเขา (pine forest) ป่าสนมักพบตามภูเขา สูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความสูงประมาณ 500-1,600 เมตรจากระดับน้ำทะเลและมีปริมาณน้ำฝน ค่ำพบในแถบ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางที่อาจจะพบที่ระดับความ สูง 1,200-1,300 เมตร จากระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้ที่พบได้แก่ สนสองใบ สนสามใบ ส่วนไม้ชนิด อื่น ได้แก่ ก่อแอบ ก่อเสียด ก่อหมี ก่อหม่น เป็นต้น ป่าชายเลน (mangrove forest) หรือป่าเลน. ป่าเลนน้ำเค็ม ป่าชนิดนี้ปรากฏอยู่ตามที่ดินเลนริมทะเลปากอ่าวหรือริมปากแม่น้ำ แม่น้ำใหญ่ ๆ

ซึ่งมีน้ำท่วม มีดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำ พบป่าชนิดนี้ตามชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ในพื้นที่ภาคตะวันออก ในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย มีปริมาณฝนตกชุกประมาณ 1,500-3,000 มิลลิเมตรต่อปี พันธุ์ไม้ที่ขึ้นและพบตามป่าชนิดนี้เป็นไม้ขนาดเล็กใช้สำหรับเผาถ่าน ทำฟืน เช่น โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก ประสัก ตะบูน แสมดำ แสมทะเล โพธิ์ทะเล ลำพู ลำแพนเป็นต้น และป่าพรุ (swamp forest) ป่าพรุเป็นป่าไม้ผลัดใบที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ลุ่มต่ำ ลักษณะเป็นแอ่งกระทะมีน้ำท่วมขังนานตลอดทั้งปี ดินระบายน้ำไม่ดี มีลักษณะโปร่งมีต้นไม้อยู่ห่าง ๆ มีพรรณไม้ของป่าดงดิบขึ้นหนาแน่นพื้นป่ามีซากอินทรีย์วัตถุที่ไม่สลายตัวทับถมกันหนาประมาณ 50-200 ซม. ป่าพรุแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือพรุน้ำกร่อยใกล้ชายทะเลซึ่งจะพบว่ามีต้นเสม็ดขึ้นหนาแน่น เรียกว่า “ป่าพรุเสม็ด” หรือป่าเสม็ด อีกลักษณะคือ ป่าพรุที่มีพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มากชนิดขึ้นอยู่ปะปนกัน เช่น ตังหน กระพ้อ ย่านลิเภา อินทนิลน้ำ หว้า จิก กระจ่าง โสภณ กระทุ่มน้ำ พันเกรา ทองบึ้ง โกงจัน กระทัน ไม้พื้นล่างประกอบไปด้วย หวายตะคร้ำ ทอง หมาแดง และหมากอื่น ๆ สำหรับป่าผลัดใบ เป็นป่าไม้ยืนต้นที่ผลัดใบแทบทั้งสิ้นที่ขึ้นในป่าประเภทนี้ ในฤดูฝนป่าประเภทนี้จะมอดดูเขียวชอุ่ม พอถึงฤดูแล้งต้นไม้มากส่วนใหญ่มักจะพากันผลัดใบ ทำให้ป่าดูโปร่งมักเกิดไฟป่าเผาไหม้ใบไม้และต้นไม้อเล็ก ๆ ป่าประเภทนี้ประกอบไปด้วยป่าชนิดต่าง ๆ ดังนี้คือป่าเบญจพรรณ (mixed deciduous forest) เป็นป่าผสมผลัดใบ มีลักษณะเป็นป่าโปร่งและยังมีไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ขึ้นกระจัดกระจายทั่วไปพื้นดินมักเป็นดินร่วนปนทราย มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,200-1,400 มิลลิเมตรต่อปี ที่ระดับความสูงตั้งแต่ 50-800 เมตรจากระดับน้ำทะเล ป่าเบญจพรรณเป็นป่าที่มีพรรณไม้เด่น 5 ชนิด ตามความหมายของคำว่า “เบญจ” คือห้า ในภาคเหนือจะมีไม้สักขึ้นปะปนอยู่ทั่วไปครอบคลุมมาจนถึงจังหวัดกาญจนบุรี ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าเบญจพรรณน้อยมาก พันธุ์ไม้ที่สำคัญที่พบได้แก่ สัก ประดู่ แดง มะค่าโมง และชิงชัน ประเภทไม้รองพบมี อ้อยช้าง ยมหอม ยมหิน มะเกลือ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีพวกไผ่ต่าง ๆ เช่น ไผ่ป่า ไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่รวก และไผ่หูกเป็นต้น

ป่าเต็งรัง (dry dipterocarp forest) เป็นป่าที่ผลัดใบที่มีไม้วงศ์ยางเป็นไม้เด่น หรือบางที่เรียกว่าป่าแดง ป่าพะยอมหรือป่าโคก ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง พบตั้งแต่ระดับความสูง 50-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีปริมาณน้ำฝนตกทั้งปี 900-1,200 มิลลิเมตร สภาพพื้นที่แห้งแล้งดินร่วนปนทราย มีหน้าดินตื้น มีหินกรวด หรือหินลูกรังพบทั่วไปในที่ราบ ที่ภูเขาในภาคเหนือดินตื้นและแห้งแล้งมาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบป่าชนิดนี้มากที่สุด พันธุ์ไม้ที่สำคัญได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง ยางกราด พะยอม ตั้ว เต้า มะค่าแต้ ประดู่แดง สมอไทย ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างได้แก่ ประดู่ป่า เป้งป่า และหญ้าอื่น ๆ และป่าทุ่งหญ้า (savanna) ป่าทุ่งหญ้ามียุคทุกภาคเป็นสังคมพืชที่พบค่อนข้างน้อยตามธรรมชาติ ในประเทศไทยจะพบในพื้นที่ถูกแผ้วถางทำลายบริเวณพื้นที่ขาค

ความสมบูรณ์ และถูกทอดทิ้ง หญ้าชนิดต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นทดแทน พอช่วงหน้าแล้งก็เกิดไฟไหม้ ทำให้ต้นไม้ที่เกิดข้างเคียงล้มตาย มีปริมาณน้ำฝนต่ำกว่า 800 มิลลิเมตรต่อปี พื้นที่ป่าหญ้าจึงขยายไปมากขึ้นทุกปี พืชที่พบได้แก่ หญ้าคา หญ้าพง หญ้าขนตาช้าง หญ้าโคมง หญ้าเพ็กดัดเต่า หญ้าแฝก รกฟ้า ตานเหลือง ตัวและตัวเป็นคัน (กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2545)

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรป่าไม้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อทางศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความรู้ประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการทำงาน การประกอบอาชีพการเรียนรู้จากธรรมชาติแวดล้อมต่าง ๆ ถ้าพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนั้นหมายถึง เทคโนโลยีพื้นบ้าน (เหม, 2542)

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกล้วยไม้กับนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์

คำว่า orchid ในภาษาอังกฤษมาจากคำในภาษากรีก ซึ่งแปลความหมายได้ว่า “มีลักษณะโป่งคล้ายต่อม” โดยหมายถึงลักษณะของลำลูกกล้วยซึ่งเป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของกล้วย บางชนิดอันมีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่า pseudo-bulb นั้นเอง แต่ก็มีกล้วยไม้หลายชนิดที่ไม่มีลำลูกกล้วยหรือ pseudo-bulb ทำให้สันนิษฐานได้ว่า เมื่อครั้งที่ค้นพบกล้วยไม้ใหม่ ๆ นั้น คงจะพบกล้วยไม้สกุลที่มี pseudo-bulb ก่อนจึงได้ให้ชื่อกล้วยไม้ทั่ว ๆ ไปว่า orchid มาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนคำว่า pseudo-bulb เป็นศัพท์ทางวิชาการพฤกษศาสตร์ ถ้าแปลตรงตัว pseudo แปลว่าของเทียม bulb แปลว่า หัว เมื่อผสมกันแปลว่าหัวเทียม โดยเหตุที่ pseudo bulb ทำหน้าที่เก็บอาหารคล้ายหัวแท้ เช่น หัวเผือก หัวมัน หากแต่หัวแท่นั้นอยู่ใต้ดิน ส่วนอวัยวะที่ทำหน้าที่เก็บอาหารของกล้วยไม้มิได้อยู่ใต้ดิน จึงเรียกว่าหัวเทียม

คำว่า “กล้วยไม้” ในภาษาไทยเมื่อเทียบกับ “orchid” ก็คล้ายคลึงกัน โดยมีความหมายตรง ๆ ตัวว่า ต้นไม้ที่มีลักษณะคล้ายกล้วย และส่วนที่มีลักษณะคล้ายกล้วยของกล้วยไม้ก็เรียกตรง ๆ ว่า “ลำลูกกล้วย” แต่ก็มีกล้วยไม้บางชนิด เช่น แวนด้า ช้าง ฯลฯ ที่ไม่มี

ลำลูกกล้วย แต่เราก็เรียกว่ากล้วยไม้เช่นเดียวกันกับคำในภาษาอังกฤษ ดังนั้นจึงคงจะมีเหตุผลเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เรารู้จักกล้วยไม้จำพวกที่มีลำลูกกล้วยก่อน มาภายหลังเมื่อนักพฤกษศาสตร์ได้พิสูจน์ว่า ไม้จำพวกที่ไม่มีลำลูกกล้วยก็รวมเข้าในวงศ์กล้วยไม้ด้วย จึงเรียกรวมต้นไม้นี้ในวงศ์นี้ว่า “กล้วยไม้”

แหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ตามธรรมชาตินั้น มีอาณาเขตแผ่กระจายจากแหล่งต่าง ๆ แทบทุกแห่งในโลกที่มีสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นที่กลุ่มตามบึงตามหนองหรือที่ดอนตามแถบภูเขาตลอดจนเกาะแก่งทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นเขตร้อน หรือเขตหนาว ซึ่งมีหิมะตกในฤดูหนาวหนาวหลาย ๆ ฟุตก็ตาม แต่อาณาบริเวณที่มีกล้วยไม้มากชนิดตามธรรมชาตินั้น เป็นแถบทวีปเอเชียตอนใต้และตะวันออกถึงตอนเหนือของอเมริกาใต้ แต่เนื่องจากพืชในวงศ์กล้วยไม้นั้นมีมากสกุลมากชนิดด้วยกัน ความต้องการสิ่งแวดล้อมเพื่อการเจริญเติบโตก็ย่อมจะผิดกันไปได้อย่างกว้างขวางแล้ว แต่สภาพของดินฟ้าอากาศในแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้นั้น ๆ

กล้วยไม้เป็นพืชที่มีระบบรากสำหรับดูดน้ำดูดอาหาร เช่น เดียวกันกับต้นไม้สามัญทั่วไป มิใช่เป็นพวกกาฝาก (parasite) อย่างที่บางคนเข้าใจ เพราะเหตุว่ากาฝากนั้นฝังอวัยวะที่ใช้ดูดอาหารลงในลำต้นหรือกิ่งก้านของต้นไม้ซึ่งมีชีวิต เพื่อแย่งอาหารจากต้นไม้ที่มันเกาะกินอยู่ ทำให้ต้นไม้ที่มันขาดอาหาร ทรมาน แล้วก็ตายไป แต่กล้วยไม้จำพวกที่เห็นเกาะอยู่ตามคาคบไม้ในป่านั้นเป็นเพียงอาศัยเกาะอยู่เฉย ๆ ซึ่งเราเรียกว่า Epiphyte กล้วยไม้มีรากเกาะอยู่เพียงผิวนอกมิให้ได้แทงเข้าไปในลำต้น เพียงแต่อาศัยอาหารที่ได้จากเปลือกไม้ผุ ๆ ใบไม้ผุ ๆ โดยอาศัยเชื้อราบางอย่างที่มีประจำอยู่ภายในเซลล์ผิวของราก ช่วยเปลี่ยนแปลงอินทรีย์วัตถุเก่า ๆ เหล่านั้นให้กลายเป็นอนินทรีย์สาร แล้วรากกล้วยไม้ก็นำไปใช้เป็นอาหาร มิใช่ว่าถ้ากล้วยไม้จะไม่ใช้กาฝากแล้ว จะไม่มีการกินอาหารเสียเลยหรือใช้รากดูดอาหารจากอากาศทางเดียวอย่างที่เข้าใจกันมาแต่โบราณ การที่กล้วยไม้เจริญเติบโตได้โดยอาศัยเชื้อราซึ่งฝังอยู่ที่ผิวรากและช่วยในการหาอาหารให้โดยช่วยเปลี่ยนแปลงสิ่งที่กล้วยไม้ไม่สามารถใช้เป็นอาหารได้ ให้กลายเป็นอาหารของกล้วยไม้ได้นั้น เราเรียกการเจริญเติบโตที่พึ่งอาศัยซึ่งกันและกันนี้ว่า “symbiotic growth”

นิเวศวิทยาของกล้วยไม้ เป็นวิทยาการที่กล่าวถึงแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้ เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยไม้กับธรรมชาติและชีวิตของพันธุ์ไม้อื่น ๆ ฯลฯ ซึ่งนับว่าเป็นวิทยาการแขนงหนึ่งที่น่าสนใจมาก สำหรับผู้ที่สนใจในการศึกษาเรื่องชีวิตตามธรรมชาติของกล้วยไม้ นอกจากนั้น เรายังสามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในวิทยาการแขนงนี้ไปใช้ประกอบการศึกษาและวินิจฉัยร่วมกับวิทยาการแขนงอื่น ๆ เพื่อพิจารณาปรับปรุงการเลี้ยงกล้วยไม้ให้

เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปในอนาคตได้ด้วย หากจะพิจารณาให้ลึกซึ้งจริง ๆ แล้ว วิทยาการแขนงนี้เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษากันอีกมาก และถ้าหากศึกษาให้ไกลออกไปก็จะเชื่อมโยงกันไปถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิทยาการแขนงอื่น ๆ ของกล้วยไม้ต่อไปอีก เช่น การสัมพันธ์เกี่ยวข้องไปถึงรูปวิธาน (Taxonomy) อันเป็นวิชาที่ว่าด้วยรูปลักษณะภายนอกทั่ว ๆ ไปของกล้วยไม้ กายวิภาควิทยา (Morphology) อันเป็นวิชาที่ว่าด้วยลักษณะภายในของกล้วยไม้ สรีรวิทยา (Physiology) อันเป็นวิชาที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาหารในร่างกายกล้วยไม้และไซโตโลจี (Cytology) อันเป็นวิชาการที่กล่าวถึงโครโมโซมและการสืบทอดลักษณะทางพันธุศาสตร์ ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับสภาพแหล่งกำเนิด ตลอดจนการก่อกำเนิดและการวิวัฒนาการของกล้วยไม้ตามธรรมชาติด้วย

กล้วยไม้ เป็นพันธุ์ไม้ที่มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติ (natural distribution) อย่างกว้างขวาง จากเอกสารอ้างอิงต่าง ๆ สามารถกล่าวได้ว่ากล้วยไม้มีปรากฏอยู่ทั่ว ๆ ไปตามธรรมชาติในแหล่งต่าง ๆ ของโลกโดยไม่จำกัดเขตอย่างพิชอื่น ๆ เป็นพืชวงศ์ใหญ่ ประกอบด้วยสกุลและชนิดอย่างมากมาย จากสภาพทางภูมิศาสตร์ของโลกเราจะพบว่าแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้นั้นมีขอบเขตกว้างขวาง นับตั้งแต่ดินแดนที่อยู่บริเวณเส้นศูนย์สูตร (equator) ของโลกซึ่งไม่มีฤดูหนาวมีแต่ฤดูฝนยาวนานเกือบตลอดทั้งปีและมีฤดูแล้งสั้น มีความแตกต่างเกี่ยวกับความสั้นยาวของแสงต่อวันในต่างฤดูกาลกันน้อยที่สุด ไปจนถึงบริเวณก่อนไปทางขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้ ซึ่งอยู่ไกลเส้นศูนย์สูตรออกไปฤดูชุ่มชื้นและฤดูแล้งแตกต่างกันเด่นชัดยิ่งขึ้น มีอุณหภูมิในฤดูหนาวต่ำชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย หากจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติ ก็อาจกล่าวจำแนกออกได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพทางภูมิศาสตร์ของโลก ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ทำเลซึ่งอยู่ใกล้ - ไกลเส้นศูนย์สูตรของโลกซึ่งวัดโดยองศาของเส้นรุ้งขนาน (degree latitude) มีผลแตกต่างในเรื่องฤดูกาลสัมพันธ์กับสภาพสิ่งแวดล้อม ยิ่งไกลเส้นศูนย์สูตรออกไปทางขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้เท่าใด ความแตกต่างของฤดูกาลก็ยิ่งเด่นชัดยิ่งขึ้นเท่านั้น เช่นเราจะเห็นได้ว่าสิงคโปร์ห่างจากเส้นศูนย์สูตรประมาณ 5 องศา เส้นรุ้งขนานทางภาคเหนือซึ่งนับว่าใกล้เส้นศูนย์สูตรมาก สิงคโปร์มีฤดูฝนและชุ่มชื้นยาวนานมาก มีฤดูแล้งเพียงประมาณ 3-4 เดือนไม่มีฤดูหนาวและความสั้นยาวของวันก็สม่ำเสมอตลอดปี กรุงเทพฯ ห่างจากเส้นศูนย์สูตรประมาณ 13 องศา เส้นรุ้งขนานทางภาคเหนือหรืออยู่ห่างไกลสิงคโปร์ขึ้นมาทางเหนือ ความแตกต่างของฤดูกาลและความสั้นยาวของวันระหว่างฤดูกาลเด่นชัดขึ้น เชียงใหม่อยู่ห่างจากเส้นศูนย์สูตรขึ้นไปทางเหนือถึง 18-20 องศา เส้นรุ้งขนานเหนือกรุงเทพฯ ขึ้นไปอีก ยิ่งเหนือหรือได้ยิ่งกว่านี้ ความเด่นชัดของฤดูกาลทั้งในด้านอุณหภูมิ ความชุ่มชื้นและแสงสว่างก็ยังมีมากยิ่งขึ้น

พันธุ์กล้วยไม้ที่พบในบริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตรของโลก เป็นประเภทที่มีนิสัยเจริญงอกงามติดต่อกันได้โดยไม่จำเป็นต้องพักตัวหรือพักเล็กน้อยและพักตัวระยะสั้นมาก เนื่องจากมีสภาพสิ่งแวดล้อมอำนวยให้แก่การเจริญงอกงามเกือบตลอดปี และอาจมีความสัมพันธ์ไปถึงความจำเป็นในการมีอวัยวะหรือส่วนที่จะใช้เก็บสะสมอาหาร เช่น หัว หรือลำลูกกล้วย หรือถ้ามีก็ไม่เจริญใหญ่โตแต่มีใบหรือส่วนสีเขียวเพื่อใช้ในการปรุงอาหารสร้างความเจริญเติบโตที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างกันกับกล้วยไม้ที่อยู่ไกลเส้นศูนย์สูตรอันมีสภาพสิ่งแวดล้อมให้จำเป็นต้องพักตัวนาน ๆ เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้ ทำให้เราพบว่ากล้วยไม้ประเภทโมโนโพเดียล (Monopodial) เช่น สกุลแวนด้าและสกุลใกล้เคียง จึงมีแหล่งกำเนิดไม่แผ่กระจายออกไปไกลจากเส้นศูนย์สูตรของโลกเท่าใดนัก กล้วยไม้ประเภทโมโนโพเดียลนี้ไม่มีลำลูกกล้วยซึ่งเป็นอวัยวะที่เป็นส่วนสำคัญในการเก็บสะสมอาหาร มีบางชนิดที่มีใบค่อนข้างหนา ลำต้นลำสั้น ช่วยเก็บสะสมอาหารได้บ้าง ทำให้สามารถเจริญงอกงามได้ในเขตแห้งแล้งและเย็นพอควร ซึ่งมีสภาพของฤดูกาลในรอบปีแตกต่างกัน แต่ก็มีขอบเขตจำกัดไม่ไกลจากเส้นศูนย์สูตรมากนัก

ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล กล้วยไม้หลายชนิดกระจายพันธุ์อยู่ตามธรรมชาติในระดับความสูงของภูมิประเทศต่าง ๆ กัน โดยมีขอบเขตความสูงโดยเฉพาะตัวอย่าง เช่น กล้วยไม้สกุลหวาย (*Dendrobium*) ในหมวดไนโกรเฮิร์ซทูเท (Section : *Nigrohirsutae*) ซึ่งมีลักษณะมีขนสีดำหรือสีน้ำตาลประปรายอยู่ตามกาบใบ ซึ่งมีอยู่หลายชนิด ตัวอย่างบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเอื้องเงิน (*Dendrobium draconis* Rchb.f.) ซึ่งพบอยู่ตามธรรมชาติระหว่างระดับความสูง 400 เมตร ถึง 800 เมตร ส่วนเอื้องเงินแดงหรือทางเหนือเรียกว่า เอื้องกาจ (*Dendrobium cariniferum* Rchb.f.) นั้นพบว่าจะอยู่ในระดับความสูงภูมิประเทศระหว่าง 800 เมตร ถึง 1,100 เมตร เนื่องจากภูมิประเทศซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 400 ถึง 800 เมตร นี้มีอยู่กว้างขวางและหลายแห่ง จึงปรากฏว่าพบเอื้องเงินกระจายพันธุ์อยู่ในป่าตามธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ส่วนเอื้องเงินแดงพบอยู่ในบริเวณแคบ ๆ นอกจากนั้นบางบริเวณเช่น บ่อหลวง ในระดับความสูงของภูมิประเทศระหว่าง 700 ถึง 800 เมตร เราพบว่ามีเอื้องเงินและเอื้องเงินแดงขึ้นปะปนกันอยู่ในป่าบริเวณเดียวกัน ที่ได้กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับความสูงของภูมิประเทศกับพันธุ์กล้วยไม้ ซึ่งยังมีตัวอย่างอีกมากมายที่ได้ศึกษาและสำรวจพบ

ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับชีวิตอื่น ๆ ตามธรรมชาติ ในสภาพภูมิประเทศของป่าที่พบกล้วยไม้ขึ้นอยู่ตามธรรมชาตินั้น หากเป็นกล้วยไม้ที่ขึ้นอยู่ตามต้นไม้แม้ว่าจะมีต้นไม้ใหญ่ ๆ ขึ้นอยู่ทั่ว ๆ ไป แต่เราก็มักจะพบว่ากล้วยไม้บางชนิดขึ้นกับต้นไม้ชนิดหนึ่งชนิดใดโดยเฉพาะ แม้ว่าจะมีต้นไม้อื่นขึ้นอยู่ในบริเวณใกล้เคียง แต่ก็ไม่พบว่ามีกล้วยไม้ชนิด

นั้น ๆ ขึ้นอยู่ จากผลการสังเกตนี้ทำให้พิจารณาว่ามีปัจจัยอยู่หลายประการ เช่น คุณสมบัติของ เปลือกต้นไม้นั้นอาจจะสามารถยึดให้เมล็ดกล้วยไม้ซึ่งมีขนาดเล็กละเอียดมาก สามารถติดค้างอยู่ ได้โดยไม่ถูกชะล้างไปกับน้ำฝน เปลือกต้นไม้นั้นสามารถดูดความชุ่มชื้นไว้ได้พอเพียงแก่การ งอกของเมล็ด เปลือกต้นไม้นั้นมีเชื้อราซึ่งช่วยสนับสนุนการงอกของเมล็ดกล้วยไม้ตามธรรมชาติ หรือเปลือกต้นไม้นั้น ๆ ไม่มีสารที่เป็นพิษเป็นภัยต่อเชื้อราที่เป็นประโยชน์ต่อการงอกของเมล็ด กล้วยไม้ หรือไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อการงอกของเมล็ดตลอดจนต้นอ่อนของกล้วยไม้โดยตรง รวมทั้ง ลักษณะของต้นไม้นั้นไม่หนาทึบบังแสง อันเป็นสิ่งสำคัญในการงอกและการเจริญของกล้วยไม้ กล้วยไม้บางชนิดอาจมีความสัมพันธ์กับสัตว์ เช่นแมลงบางชนิดในการช่วยผสมเกสร อวัยวะ ของแมลงบางชนิดมีส่วนสัมพันธ์กับอวัยวะในการช่วยให้เกิดการผสมเกสรของดอก ช่วยให้ กล้วยไม้ชนิดนั้น ๆ มีการผสมเกสรและเกิดเมล็ดได้

ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับสภาพของแหล่งกำเนิด กล้วยไม้บางชนิด ต้องการแสงสว่างมาก เราจะพบกล้วยไม้เหล่านี้ขึ้นอยู่ในป่าโปร่ง มีแสงแดดส่องลงได้อย่าง กว้างขวาง เช่น กล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ ในสกุลเวนด้า (*Vanda*) เป็นตัวอย่าง แต่ก็มีกล้วยไม้บาง ชนิดพบขึ้นอยู่ในบริเวณป่าที่มีสภาพค่อนข้างร่มทึบ เช่น กล้วยไม้ในสกุลโรบิเคเทีย (*Robiquetia*) เป็นต้น กล้วยไม้ดินบางชนิดพบขึ้นอยู่ตามผิวหรือตามซอกหินในบริเวณค่อนข้างร่มและมี ละอองน้ำตกกระเด็นถึง เช่น ลิ้นมังกร (*Habenaria spp.*) เป็นต้น การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ ป่าตามธรรมชาติยังสัมพันธ์ไปถึงกระแสลมและทิศทางลมอีกด้วย ดังเช่นที่ได้เคยพบว่าสภาพภูมิ ประเทศในป่าแห่งหนึ่งมีลักษณะเปิดเป็นช่องทางลมผ่านได้สะดวก และมีกล้วยไม้ต้นใหญ่ขึ้นอยู่ บนกิ่งของต้นไม้ชนิดหนึ่งซึ่งอยู่เหนือทางลม ปรากฏว่าบนต้นไม้ชนิดเดียวกัน แต่ขึ้นอยู่ได้ทาง ลมออกไปไมไกลนักก็มีลูกกล้วยไม้ขนาดต่าง ๆ ซึ่งเป็นชนิดเดียวกันกับกล้วยไม้ต้นใหญ่ขึ้นอยู่ ทั่ว ๆ ไป เป็นแนวทางตามเส้นที่เป็นช่องทางลมผ่าน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพันธุ์กล้วยไม้กับจำนวนโครโมโซมของกล้วยไม้ตามธรรมชาติ โครโมโซมของกล้วยไม้เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการควบคุมลักษณะต่าง ๆ ของพันธุ์ไม้โครโมโซม เป็นสิ่งที่เราจะสามารถเห็นได้ด้วยการตรวจโดยกล้องจุลทรรศน์กำลังขยายสูง จากชิ้นส่วนของ ต้นไม้ ซึ่งเป็นส่วนที่กำลังมีการเจริญเติบโต เช่น ปลายรากอ่อน ยอดอ่อน หรืออวัยวะเพศของ ต้นไม้ซึ่งอยู่ในระยะกำลังเจริญเติบโต เป็นที่ทราบกันว่าโดยปกติจำนวนโครโมโซมของพันธุ์ไม้ แต่ละชนิดจะมีจำนวนคงที่ นอกจากมีการผิดปกติเกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ ซึ่งมักจะพบในกล้วยไม้ ลูกผสมซึ่งมนุษย์เราผสมพันธุ์ให้เป็นไปต่าง ๆ แต่บางครั้งก็ปรากฏตามธรรมชาติได้เหมือนกัน และการปรากฏตามธรรมชาตินี้เอง หากกล้วยไม้ที่เกิดขึ้นใหม่โดยมีการแปรปรวนของโครโมโซม ด้วยนั้น ได้มีโอกาสสืบพืชพรรณต่อมาได้ตามธรรมชาติแล้ว ย่อมนับได้ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งทำ

ให้มีการก่อกำเนิดของพันธุ์ไม้ใหม่ ๆ เป็นความรู้เกี่ยวกับการศึกษาประวัติ และวิวัฒนาการของพันธุ์ไม้ด้วย สำหรับกล้วยไม้ นั้น จากผลการวิจัยมีตัวอย่างที่เราเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับจำนวนโครโมโซมที่แปรไปคือ กล้วยไม้ม้าวัง (*Doritis spp.*) และแดงอุบล (*Doritis pulcherrima* Lindl.) เป็นกล้วยไม้ซึ่งวิชาการพฤกษศาสตร์สาขารูปร่างได้จัดไว้เป็นชนิดเดียวกัน กล้วยไม้ม้าวัง มีการกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่ภาคตะวันออกของประเทศไทย ในเขตปราจีนบุรีไปถึงทางใต้ของประเทศ ระหว่างจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ลงไปถึงจังหวัดสงขลา และลงไปในแดนประเทศมาเลเซีย กล้วยไม้ม้าวังมีจำนวนโครโมโซมปกติ $2n = 38$ โครโมโซม ส่วนแดงอุบลมีแหล่งกำเนิดอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย อาณาบริเวณการกระจายพันธุ์แคบกว่าม้าวังมาก จำนวนโครโมโซมของแดงอุบลเป็น 2 เท่าของม้าวังคือ $4n = 36$ โครโมโซม และมีชื่อพันธุ์เรียกว่าพันธุ์บายโซเนียน่า หรือเรียกตามภาษาวิชาพฤกษศาสตร์เต็มว่า *Doritis pulcherrima* var. *buyssoniana* กล้วยไม้แดงอุบลมีขนาดคั่นและใบที่โตเต็มที่ใหญ่กว่าม้าวัง ดอกของแดงอุบลมีขนาดโตกว่าดอกม้าวังเกือบเท่าตัว และมีก้านช่อใหญ่ยาวกว่าด้วย จากเหตุผลหลายประการทำให้สันนิษฐานว่า กล้วยไม้แดงอุบลน่าจะกลายพันธุ์มาจากกล้วยไม้ม้าวังในอดีต นอกจากนั้นเรายังพบว่าแวนด้าสามปอยดง (*Vanda denisoniana* Benson & Rehb.f.) ซึ่งมีดอกสีน้ำตาล และปรากฏอยู่ตามธรรมชาติ มีทั้งที่มีจำนวนโครโมโซม $2n = 38$ และ $4n = 36$ โครโมโซม แวนด้าสามปอยชมพู (*Vanda bensonii* Batem.) ซึ่งพบในภาคเหนือของประเทศไทยนั้น บางต้นมีจำนวนโครโมโซม $3n = 57$ โครโมโซม การที่มีพันธุ์ไม้บางต้นในธรรมชาติมีจำนวนโครโมโซมสูงกว่าปกตินี้ ย่อมแสดงว่าการสืบพันธุ์มีการวิวัฒนาการในทางพันธุศาสตร์เกิดขึ้นได้ การกระจายพันธุ์ตามธรรมชาติซึ่งมีการวิวัฒนาการของลักษณะเหล่านี้จะมีส่วนสัมพันธ์กับชนิดของพันธุ์ไม้ และสภาพสิ่งแวดล้อมด้วย (ระพี, 2516)

กล้วยไม้เป็นพืชที่มนุษย์รู้จักกันดีมาแต่อดีตกาลบรรพ์ นิยมปลูกเลี้ยงกันสูงสุดและเป็นที่ยอมรับ จำนวนชนิดพันธุ์ในธรรมชาติเฉพาะที่นักพฤกษศาสตร์รู้จักและตรวจสอบชื่อถูกต้องแล้วนั้นมีอยู่ไม่น้อยกว่า 25,000 ชนิด ที่มีการผสมพันธุ์ได้ชนิดใหม่และจดทะเบียนไว้แล้วอีกไม่น้อยกว่า 30,000 ชนิด ดังนั้นผู้ที่จะศึกษากล้วยไม้ให้รู้จริงต้องมีใจรัก มีพื้นฐาน ใช้เวลาในการค้นคว้า นอกจากนั้นควรมีความรู้ทางด้านภาษาละตินเพิ่มเติมด้วย ซึ่งจะสามารถช่วยให้รู้จักกล้วยไม้แต่ละชนิดได้ดีขึ้น เพราะคำแปลและรากศัพท์ของภาษาละตินนั้นบ่งบอกถึงที่มา แสดงออกถึงความสวยงาม หรือบอกถึงลักษณะเฉพาะและลักษณะที่แตกต่างจากกล้วยไม้ชนิดอื่นได้ ชื่อกล้วยไม้บางชนิดอาจมีความเกี่ยวพันถึงตำนานทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีต่าง ๆ อีกด้วย

พืชวงศ์กล้วยไม้มีมากกว่า 25,000 ชนิด ซึ่งนับเป็นพืชที่มีสมาชิกในวงศ์มากที่สุด กล้วยไม้สามารถขึ้นอยู่แทบจะทุกหนแห่ง และทุกสภาวะ ตั้งแต่พื้นที่ที่มีหิมะหนาวเย็นของทวีปยุโรปและเอเชีย ในทะเลทรายอันแห้งแล้งของทวีปอเมริกาและแอฟริกา และมีอยู่มากมายหนาแน่นที่สุดในป่าเขตร้อนแถบเส้นศูนย์สูตรรอบโลก กล้วยไม้เหล่านี้มีความหลากหลายทางชีวลักษณะอย่างมากมาย โดยพบตั้งแต่พวกที่มีลักษณะเป็นกล้วยไม้ดิน อาศัยหลบซ่อนอยู่ตามพื้นป่า หรือว่าเป็นพวกกล้วยไม้อากาศขึ้นอิงอาศัยตามคบไม้ และผา และบางชนิดก็มีชีวิตที่ลึกลับน่าพิศวงยากพบเห็น เพราะวงจรชีวิตส่วนใหญ่อยู่ใต้พื้นดิน ซึ่งเราจะได้พบเห็นก็ต่อเมื่อพวกมันมีดอกเท่านั้น ความแตกต่างหลากหลายทางชีวลักษณะรวมทั้งความสามารถในการกระจายเผ่าพันธุ์ดังกล่าว เป็นสิ่งที่บ่งบอกให้เรายอมรับว่ากล้วยไม้คือพืชที่มีวิวัฒนาการสูงสุดในอาณาจักรพืช และด้วยความจริงที่ว่ากล้วยไม้สามารถปรับตัวจนสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำรงชีพ ขณะที่พืชอื่น ๆ อีกมากมายหลายชนิดไม่สามารถทำได้ และสูญพันธุ์ไปก่อนหน้านี้แล้ว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กล้วยไม้คือตัวแทนแห่งความมหัศจรรย์ของอาณาจักรพืช ซึ่งได้เอื้อชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งมนุษย์เราให้สามารถอุบัติขึ้นและดำรงอยู่บนโลกใบนี้ได้ ฉะนั้นทราบใดที่กล้วยไม้ยังไม่สูญสิ้นเผ่าพันธุ์ไป ตรานั้น โลกก็ยังคงความเป็นดินแดนสวรรค์สำหรับชีวิตอื่น ๆ ได้ตลอดไป ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งกล้วยไม้ ทั้งนี้เพราะสภาพภูมิประเทศได้เอื้ออำนวยให้มีป่าไม้อันเป็นถิ่นอาศัยของกล้วยไม้เกิดอยู่ในทุกภูมิภาค กอปรกับที่ตั้งของประเทศไทยซึ่งเป็นเสมือนจุดบรรจบกันของแหล่งพรรณพฤกษชาติเขตต่าง ๆ โดยรอบ จึงทำให้พบกล้วยไม้ในป่าธรรมชาติแล้วทั้งสิ้นประมาณ 1,150 ชนิด จากสกุลต่าง ๆ กว่า 160 สกุล กล้วยไม้ไทยกว่าหนึ่งพันชนิดดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นพืชพรรณที่น่าสนใจ และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการสงวนรักษาไว้ให้เป็นมรดกทางธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาวิจัยทั้งในแง่วิชาการ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในเชิงเศรษฐกิจต่อประเทศไทยในอนาคตทั่วทั้งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พื้นที่ป่าอันเป็นถิ่นอาศัยของกล้วยไม้ในประเทศไทยนั้นกำลังลดน้อยลงไปทุกขณะ จึงน่าวิตกอย่างยิ่งว่ากล้วยไม้ไทยหลายชนิดอาจกำลังจะสูญพันธุ์ไปในไม่ช้านี้ (ดวงดาว. 2541)

กล้วยไม้ในธรรมชาติส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกล้วยไม้อิงอาศัยจะพบขึ้นกระจายพันธุ์อยู่มากในเขตอบอุ่นและเขตร้อนของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณเขตร้อนของทวีปเอเชีย อเมริกาใต้ ถือเป็นแหล่งกล้วยไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายที่สุด ประเทศไทยตั้งอยู่ในบริเวณตอนกลางของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จัดเป็นศูนย์กลางการกระจายของพรรณพืชในภูมิภาคนี้ ด้วยความเหมาะสมและได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ จึงมีสภาพป่าที่หลากหลาย มีพรรณไม้ในธรรมชาติขึ้นกระจายอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะกล้วยไม้ป่านานาชนิด จำนวน

กล้วยไม้ไทยที่นักพฤกษศาสตร์ไทยและเดนมาร์กร่วมกันค้นพบ และตรวจสอบรายชื่อถูกต้องแล้วถึงปี พ.ศ. 2543 มีอยู่ 177 สกุล (Genera) จำนวน 1,125 ชนิด (Species) (สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์, 2543: 543)

การลักลอบนำกล้วยไม้ป่าออกมาจากแหล่งตามธรรมชาติ เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว หรือนำไปค้าขายตามตลาดต่าง ๆ ภายในประเทศไทย และการลักลอบส่งออกไปยังต่างประเทศนั้น เป็นการลดจำนวนประชากรของกล้วยไม้ในธรรมชาติโดยตรง เพราะกล้วยไม้ป่ามีอัตราการเจริญเติบโตค่อนข้างช้ามาก และต้องการปัจจัยในการอยู่รอดเป็นพิเศษ การค้ากล้วยไม้ป่าในปริมาณมากอย่างต่อเนื่องยาวนาน จึงทำให้กล้วยไม้ป่าที่สวยงามมีค่าหายากหลายชนิดของไทยใกล้สูญพันธุ์ ปัจจุบันในการส่งออกกล้วยไม้จะต้องแจ้งแหล่งที่มาที่ถูกต้องตามกฎหมายและกล้วยไม้จะต้องมีสภาพมาจากการขยายพันธุ์เทียมในฟาร์มเพาะเลี้ยงเท่านั้น เพราะห้ามส่งกล้วยไม้จากป่าออกไปต่างประเทศ อย่างไรก็ตามได้มีการลักลอบค้าขายกล้วยไม้ป่ามานาน จากสถิติการจับกุม ณ ตลาดสวนจตุจักร กรุงเทพมหานคร ของกรมป่าไม้ตั้งแต่ปี 2540 -- 2544 (ถึงกันยายน 2544) มีจำนวน 89 ครั้ง พบต้นกล้วยไม้ป่าจำนวนมากถึง 187,609 ต้น

ตาราง 1 สถิติการส่งออกกล้วยไม้ไปต่างประเทศในช่วง พ.ศ. 2535 – 2543

ปี พ.ศ.	กล้วยไม้พันธุ์แท้จากป่า	กล้วยไม้ที่ขยายพันธุ์เทียม
2535	429,399	118,602
2536	346,647	100,562
2537	543,147	122,166
2538	469,072	97,729
2539	496,364	71,941
2540	206,935	66,869
2541		101,306
2542		78,980
2543		117,708
รวม (จำนวนต้น)	2,491,564	875,863

ที่มา: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2545: 182)

จากสถิติการส่งออกกล้วยไม้ป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535–2540 จะเห็นได้ว่ามีกล้วยไม้ป่าที่ถูกนำออกมาจากแหล่งธรรมชาติไปจำหน่ายยังต่างประเทศมากถึงประมาณ 2.4 ล้านต้น เวลานี้ประเทศไทยได้อาศัยอำนาจตามกฎหมายพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในการปฏิบัติงานเพื่ออนุรักษ์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ โดยเฉพาะชนิดที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศไทย เช่น ประดู่ กล้วยไม้ หม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2545)

อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพืชและสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์

เกรียงศักดิ์ (2545) กล่าวว่า กฎหมายระหว่างประเทศที่มีบทบัญญัติในเชิงอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพมีหลายฉบับ แต่จะกล่าวถึงเฉพาะอนุสัญญาระดับที่มีความสำคัญมีภาคีอยู่มากพอสมควร และมีเจตนารมณ์ที่มุ่งในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นอนุสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี หรือสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาเหล่านี้ในอนาคต โดยที่อนุสัญญาเหล่านี้โดยภาพรวม ๆ จะมีบทบัญญัติครอบคลุมในหลายเรื่อง แต่พอจะประมวลให้แคบได้ว่าอนุสัญญาเหล่านี้จะเป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพใน 2 ลักษณะ คือ

1. การอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ (species conservation)
2. การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย (habitat conservation)

การอนุรักษ์ชนิดพันธุ์นั้น กลไกทางกฎหมายที่ใช้ก็คือการกำหนดบัญชีรายชื่อชนิดพันธุ์ที่จะต้องอนุรักษ์ (listing species into appendices) โดยจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือบรรทัดฐาน (criteria) ว่าใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการกำหนดรายชื่อชนิดพันธุ์ทั้งสัตว์หรือพืชไว้ในบัญชีรายชื่อ เช่น อนุสัญญาไซเตส (CITES) จะเน้นสัตว์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น เป็นต้น สำหรับการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยนั้นก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ กลไกทางกฎหมายที่ใช้จะเป็นการกำหนดพื้นที่คุ้มครอง (protected areas) หรือพื้นที่สงวน (reserved areas) ต่าง ๆ โดยมีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานแตกต่างกันออกไปแล้วแต่เจตนารมณ์ของอนุสัญญาแต่ละฉบับ เช่น อนุสัญญาแรมซาร์ (ramsar convention) จะเน้นการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (wetlands) ในขณะที่อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (world heritage convention) จะมุ่งเน้นถึงแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติซึ่งแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาตินั้นจะมีความหลากหลายทางชีวภาพอยู่มาก

อนุสัญญาที่อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและอนุสัญญาอื่นที่เกี่ยวข้องคือ

1. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (convention on biological diversity, 1992 - CBD)
2. อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (convention on international trade in endangered species of wild fauna and flora, 1973- CITES)
3. อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (ramsar convention on wetlands of international importance as waterfowl habitat, 1971)
4. อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น (bonn convention on conservation of migratory species of wild animal, 1979)
5. อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (convention concerning the protection of the world culture and natural heritage, 1971)
6. อนุสัญญาว่าด้วยกฎหมายทะเล (UN convention of the law of the sea, 1982 - UNCLOS)
7. ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (ASEAN agreement on the conservation of nature and natural resources, 1985)

พืชป่าและสัตว์ป่าที่หายากและกำลังจะสูญพันธุ์เป็นของมีค่า ที่ไม่อาจหาสิ่งใดมาทดแทนในระบบนิเวศของโลกได้ จึงควรคุ้มครองไว้เพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามการค้าโดยเสรีทำให้เกิดความกังวลว่าพืชและสัตว์หายากจะสูญพันธุ์ได้ ประเทศสมาชิกสหภาพระหว่างประเทศเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (international union for the conservation of nature and natural resources) (IUCN) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของความร่วมมือระหว่างประเทศในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชป่าบางชนิดไม่ให้สูญพันธุ์เร็วเกินไป ดังนั้นประเทศสมาชิกสหภาพระหว่างประเทศเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้ร่วมกันพิจารณาแนวทางในการควบคุมการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าระหว่างประเทศขึ้นที่ประเทศสวีเดน ในปี 2515 ต่อมาในวันที่ 3 มีนาคม 2516 จึงได้มีการประชุมยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (convention on international trade in endangered species of wild fauna and flora = CITES) ณ กรุง Washington D.C. ประเทศสหรัฐอเมริกา อนุสัญญาดังกล่าวนี้อาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อนุสัญญากรุงวอชิงตัน (Washington Convention) อนุสัญญาดังกล่าวนี้นี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2518 เมื่อประเทศที่รับรองอนุสัญญาฯ ได้ให้

สัตยาบันครบ 10 ประเทศ ปัจจุบันนี้มีประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ จำนวน 143 ประเทศ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2526 ด้วยเหตุผลที่ว่าอนุสัญญาฯ จะเอื้ออำนวยให้ประเทศไทยสามารถควบคุมการลักลอบส่งออกสัตว์ป่า และพืชป่าชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อให้ความร่วมมือกับประเทศภาคีอื่น ๆ ในการควบคุมการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติมิให้สูญพันธุ์ ระบบการควบคุมการค้าชนิดพันธุ์พืช และสัตว์ในอนุสัญญาฯ ซึ่งได้กำหนดไว้ในบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ มีหลักการขั้นพื้นฐานดังนี้

1. การนำเข้า ส่งออกหรือนำผ่าน ซึ่งชนิดพันธุ์ในอนุสัญญาฯ จะต้องได้รับการตรวจสอบและอนุญาตเป็นหนังสือจากประเทศภาคีในการนำเข้า ส่งออกและนำผ่าน
2. ประเทศภาคีอนุสัญญาฯ จะต้องกำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการตรวจและออกหนังสืออนุญาตในการนำเข้า ส่งออกและนำผ่านชนิดพันธุ์และสัตว์ในอนุสัญญาฯ และต้องจัดให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้คำแนะนำทางวิชาการ แก่หน่วยงานออกหนังสืออนุญาตฯ หรือหนังสือรับรองการส่งออก
3. กำหนดให้มีการเฝ้าติดตามปริมาณการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์ในอนุสัญญาฯ โดยการรวบรวมและประมวลสถิติการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศภาคีอนุสัญญาฯ แต่ละประเทศจะต้องจัดทำรายงานประจำปีการนำเข้า ส่งออกหรือนำผ่าน
4. องค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ คือ สำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ และการประชุมสมัยสามัญประเทศภาคีอนุสัญญาฯ ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุก 2 ปี และยังสามารถกำหนดให้มีคณะกรรมการ ซึ่งเป็นกรรมการถาวรขึ้นมามากมายคณะด้วยกัน กล่าวคือคณะกรรมการประจำ คณะกรรมการด้านสัตว์ คณะกรรมการด้านพืช คณะกรรมการด้านชีววิทยาศาสตร์ และคณะกรรมการจัดทำคู่มือจำแนกชนิดพันธุ์
5. กำหนดกลุ่มของชนิดพันธุ์ที่จะควบคุมทำการค้าไว้ 3 กลุ่ม เพื่อให้การควบคุมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้คือ
 - 5.1 ชนิดพันธุ์ในบัญชีแนบท้ายที่ 1 ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ผลของการค้าอาจทำให้สูญพันธุ์ได้
 - 5.2 ชนิดพันธุ์ในบัญชีแนบท้ายที่ 2 เป็นชนิดพันธุ์ที่ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีข้อมูลว่าใกล้จะสูญพันธุ์ แต่ถ้าหากปล่อยให้มีการค้าโดยไม่มีการควบคุมอาจจะทำให้สูญพันธุ์ได้
 - 5.3 ชนิดพันธุ์ในบัญชีแนบท้ายที่ 3 เป็นชนิดพันธุ์ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศใดประเทศหนึ่งแล้วขอให้ประเทศภาคีอื่นช่วยควบคุมการค้าชนิดพันธุ์นั้นๆ ด้วย

ชนิดพืชพันธุ์ในอนุสัญญาฯ ที่อยู่ในบัญชีที่ 1 มีประมาณ 321 ชนิดพันธุ์ ที่อยู่ในบัญชีที่ 2 มีประมาณ 25,162 ชนิดพันธุ์ และที่อยู่ในบัญชีที่ 3 จำนวน 6 ชนิดพันธุ์ ชนิดพันธุ์พืชในอนุสัญญาฯ ที่พบมากในประเทศไทยและประเทศไทยส่งออกเป็นการค้ามากที่สุดก็คือ พืชในวงศ์กล้วยไม้ประกอบด้วยชนิดพันธุ์โดยประมาณ 20,000 ชนิดพันธุ์ (IUCN/SSC orchid specialist group, 1996) สำหรับในประเทศไทยมีพืชในวงศ์กล้วยไม้อยู่ประมาณ 145 สกุล ประมาณ 1,000 ชนิด ในแต่ละปีประเทศไทยส่งออกต้นกล้วยไม้ประมาณ 500 ชนิดพันธุ์ จำนวนหลายล้านต้น (กรมวิชาการเกษตร, 2540) ดังตาราง 2

ตาราง 2 ปริมาณการส่งออกต้นกล้วยไม้ปี 2535 – 2539

ปี	กล้วยไม้ชนิดพันธุ์แท้ (Species) ต้น		กล้วยไม้ป่าลูกผสม (Hybrids) ต้น
	กล้วยไม้ป่า (Wild Species)	กล้วยไม้ขยายพันธุ์เทียม (Artificial Propagation)	
2535	429,299	118,602	15,096,079
2536	346,647	100,562	8,493,959
2537	876,147	122,166	21,430,111
2538	469,072	97,729	18,990,309
2539	496,364	71,941	19,498,403

ต้นกล้วยไม้เป็นพืชอนุรักษ์ตามพระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ.2518 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 การนำเข้า ส่งออกและนำผ่าน ต้องได้รับหนังสืออนุญาตจากอธิบดีกรมวิชาการเกษตรหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย กล้วยไม้ส่งออกเกือบทั้งหมด เป็นต้นไม้ที่ไม่มีดอกติดมาหากมีดอกติดมาบ้างก็ไม่อยู่ในภาพสมบูรณ์ ฉะนั้นการตรวจวินิจฉัยจำแนกชนิดจึงเป็นการยาก ด้วยเหตุนี้การใช้คุณสมบัติและลักษณะของต้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการวินิจฉัยจำแนกชนิดของพนักงานเจ้าหน้าที่ ปัจจัยที่สำคัญในการตรวจสอบพืชเพื่อออกหนังสืออนุญาตในการนำเข้าส่งออกและนำผ่าน คือความรู้ความสามารถในการตรวจวินิจฉัยจำแนกชนิดพันธุ์พืชนั้น ๆ ของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ทำการตรวจพืช เพื่อให้การปฏิบัติงานในการตรวจสอบ เพื่อออกหนังสืออนุญาตให้กับพืชอนุรักษ์ต้นกล้วยไม้มีประสิทธิภาพถูกต้องมากที่สุด คู่มือในการจำแนกชนิดพันธุ์กล้วยไม้ซึ่งแสดงลักษณะของต้นกล้วยไม้และดอกประกอบกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติงานดังกล่าว การจำแนกชนิดพันธุ์ของ

พืชในวงศ์กล้วยไม้ใช้จำนวนเกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ซึ่งสามารถจำแนกวงศ์กล้วยไม้ออกเป็น 5 วงศ์ย่อย คือ วงศ์ย่อย Cypripedioideae, Orchidioideae, Neottioideae, Epidendroideae และวงศ์ย่อย Vandoideae ตัวอย่างชนิดพันธุ์กล้วยไม้ในสกุลต่าง ๆ เช่น รองเท้านารีเหลืองปราจีน [*Paphiopedilum concolor* (Lindl.) Pfitzer] เอื้องผึ้ง (*Dendrobium lindleyi* Stead.) และ กาเราร่อน (*Cymbidium finlaysonianum* Lindl.) เป็นต้น (กรมวิชาการเกษตร, 2540)

พื้นที่ป่าเขตร้อนทั้งหมดมีเนื้อที่รวมกันเพียงร้อยละ 7 ของพื้นดินทั้งหมดบนโลก ป่าเขตร้อนจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นสังคมของสิ่งมีชีวิตที่มีความสลับซับซ้อนมากที่สุด และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงที่สุดในโลก ในพื้นที่ป่าเขตร้อนเพียง 1 ตารางกิโลเมตร สามารถสำรวจพบพรรณไม้พันธุ์หายาก สัตว์เลี้ยงลูกอีกไม่ต่ำกว่า 2 ล้านชนิดในป่าเขตร้อน ที่ยังไม่ได้รับการตั้งชื่อ และไม่เคยมีมนุษย์คนใดรู้จักมาก่อน เป็นความลับซึ่งรอการค้นหาคำตอบต่อไป ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตเขตร้อนของโลกคือบริเวณเส้นศูนย์สูตร ซึ่งมีอากาศร้อนชื้นฝนตกชุก จึงอุดมไปด้วยป่าเขตร้อนอยู่ทั่วทุกภาค ทั้งป่าเขตร้อนที่ไม่ผลัดใบ อาทิ ป่าดงดิบชื้น ป่าดงดิบเขา ป่าดงดิบแล้ง ป่าสนเขา ป่าชายเลน และป่าเขตร้อนที่ผลัดใบ เช่น ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณและทุ่งหญ้าเป็นต้น เมื่อพิจารณาสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งจะพบว่าประเทศไทยมีความหลากหลายของระบบนิเวศป่าและชนิดพันธุ์สัตว์สูงมาก เพราะประเทศไทยตั้งอยู่บนคาบสมุทรที่เป็นรอยต่อของเขตร้อนภูมิศาสตร์ถึง 3 เขต คือ เขตอินโด-พม่า เขตอินโดจีน และเขตมาเลเซีย ทุกตารางนิ้วของป่าเขตร้อนจะมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ทั้งที่มีขนาดใหญ่ และขนาดเล็กจวบจนมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น เช่น พวกเข็รรา หรือจุลินทรีย์ นอกจากนี้ไม้แล้วยังมีเถาวัลย์เลื้อยพันเกาะเกี่ยวทั่วไป ตามคาบไม้หรือรอยแตกของเปลือกไม้ที่มีความชุ่มชื้นสูงเพียงพอ และสามารถสะสมอินทรีย์สารไว้ได้มกกล้วยไม้ป่าหรือเฟิร์นหน้าตาแปลก ๆ งอกงาม เป็นพืชอิงอาศัยที่เจริญเติบโตขึ้นได้โดยไม่ต้องพึ่งพาพื้นดิน หากแต่มันสามารถเก็บดักความชื้นและไนโตรเจนจากอากาศ มาสร้างเป็นอาหารได้เองอย่างน่ามหัศจรรย์โดยธรรมชาติได้จัดวางตำแหน่งของมันอย่างสวยงาม และลงตัวซึ่งมีความสัมพันธ์ที่พึ่งพาอาศัยกัน แก่งแย่งแข่งขัน และเบียดเบียน ดำเนินไปตามครรลองของธรรมชาติ มดตัวน้อยมักเข้าไปทำรังหลบอยู่อย่างปลอดภัยในช่วงกลางของลำต้นกล้วยไม้ หรือขมวดปมรากยึดเกาะของเฟิร์นบางจำพวกโดยมดส่วนใหญ่ได้ตอบแทนพืชโดยขนส่งอินทรีย์วัตถุขนาดเล็กเข้ามาให้พืชดูดซึมเป็นอาหารได้ (กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2545)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กล้วยไม้เป็นพืชจำพวกใบเลี้ยงเดี่ยวเช่นเดียวกับขิง ข่า กล้วย้า ว่าน หรืออ้อย กล้วยไม้มีส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญเช่น ลำต้น ใบ ราก ช่อดอก ดอก และผล เช่นเดียวกับพืชชนิดอื่นๆ นักพฤกษศาสตร์ได้จัดกล้วยไม้วงศ์ออร์คิดเดซี่ (Family Orchidaceae) บนดินไม้ กล้วยไม้จึงมีความแตกต่างกันภายในวงศ์ในเรื่องรูปร่างลักษณะ และอุปนิสัยอย่างกว้างขวาง มีแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติอยู่ทั่วไปทุกส่วนของโลก ยกเว้นพื้นที่ที่แห้งแล้งจัดหรือหนาวจัดจนเป็นน้ำแข็ง สำหรับแหล่งที่พบกล้วยไม้มากที่สุด คือบริเวณเส้นศูนย์สูตรที่มีความชุ่มชื้นสูงเกือบตลอดทั้งปี (มานพ, 2544)

จากการศึกษาการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่าเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวบ้านในพื้นที่ 3 หมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าชาวบ้านมีความสนใจและรู้จักต้นกล้วยไม้ป่าหลายชนิด หลังการศึกษาสำรวจร่วมกับชาวบ้านใช้เวลา 8 เดือนในหมู่บ้านห้วยฮี้และหมู่บ้านใกล้เคียงที่ร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ป่า คอยระวังไม่ให้มีการลักลอบเก็บต้นกล้วยไม้จากป่า และพานักท่องเที่ยวเดินป่าเฉพาะในเส้นทางท่องเที่ยวเท่านั้น เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ผู้ศึกษาได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านห้วยฮี้ในการเก็บตัวอย่างต้นและดอกมาดองในแอลกอฮอล์ในช่วงที่นักวิจัยไม่เข้าพื้นที่ จากการสำรวจพบกล้วยไม้ป่ารวม 172 ชนิด ใน 56 สกุล จำแนกได้ 150 ชนิด ยังจำแนกไม่ได้ 22 ชนิด พบจำนวนมากที่สุดที่บ้านห้วยฮี้รวม 92 ชนิด บ้านถ้ำลอด 62 ชนิด และบ้านห้วยเสือเต่า 31 ชนิด มีบางชนิดที่พบเฉพาะแต่ละหมู่บ้าน อีกหลายชนิดพบในป่าทั้ง 3 หมู่บ้าน และพบกล้วยไม้ดินขึ้นตามป่า ซึ่งมีอินทรีย์วัตถุปกคลุมรวม 29 ชนิดใน 13 สกุล ช่วงฤดูแล้งจะพบกล้วยไม้รองเท้านารี 2 ชนิด ส่วนกล้วยไม้ที่เหื่อนั้นเป็นประเภทที่พบอาศัยบนต้นไม้ มีชนิดรากกิ่งอากาศและรากอากาศหลังจากที่ทำการสำรวจศึกษาข้อมูลแล้วสามารถนำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้เป็นอย่างดี (จิตรพรพรณ และคณะ, 2543)

จากผลการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยฮี้ พบว่า ในพื้นที่สามารถพบเห็นกล้วยไม้ขึ้นอยู่ตลอดเส้นทางการศึกษา กล้วยไม้ที่พบขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ขึ้นบนต้นไม้ขนาดใหญ่ เกาะตามบนกิ่งไม้ ความสูงจากพื้นดินตั้งแต่ 3 เมตรขึ้นไป กล้วยไม้ส่วนใหญ่ที่พบในบริเวณนี้เป็นกล้วยไม้สกุลหวาย สกุลช้าง สกุลสิงโต และสกุลนางอ้ว ตั้งแต่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 800–1,722 เมตร สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้งจนถึงป่าดิบเขา และยังพบว่ามีการลักลอบไปเก็บกล้วยไม้ หรือพรรณไม้หายากของคนบางกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลจากภายนอกหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม 35 คนจากจำนวน 60 คน

โดยมีการใช้วิธีการต่าง ๆ ในการขึ้นไปลักลอบเก็บกล้วยไม้ เช่น โดยการจอดรถไว้นอกหมู่บ้าน แล้วขึ้นไปเก็บ ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถรู้ได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กับธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านห้วยอี ทำให้ชุมชนบ้านห้วยอีและชุมชนใกล้เคียงต้องมีการวางแผนจัดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้และรวมถึงทรัพยากรกล้วยไม้ป่าอีกด้วย (สุริรัตน์, 2548)

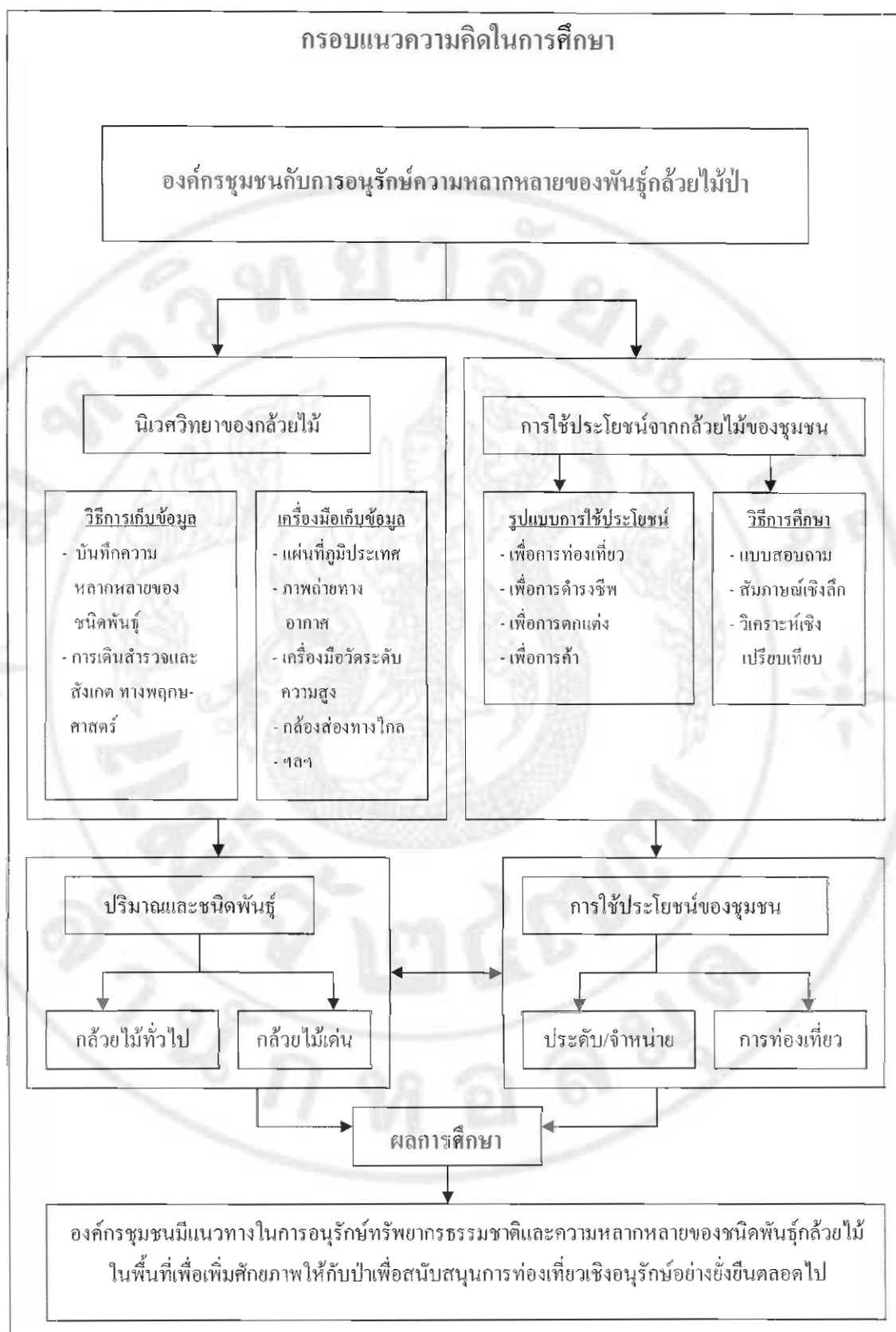
จากการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือ” พบว่า ปัจจัยทางด้านเผ่าพันธุ์ รายได้รวมของครัวเรือน การติดต่อกับพนักงานเจ้าหน้าที่ และทัศนคติต่อผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวนศาสตร์ชุมชนพื้นที่สูง และทัศนคติต่อโครงการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแต่อย่างใด (สุรัชณี, 2540)

มีการศึกษาถึงองค์การชาวบ้านกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ พบว่า องค์การชาวบ้านมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบพื้นบ้าน ซึ่งพบว่าองค์กรเหมืองฝายเข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาป่าไม้ด้วย เนื่องจากเห็นความสำคัญของป่าไม้ในฐานะเป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งปัจจัยสี่และเป็นแหล่งไม้ใช้สอยในการซ่อมแซมเหมืองฝาย ในกลุ่มชาวเขาโดยเฉพาะชาวปากะญอได้จัดการทรัพยากรโดยมีกลุ่มผู้เฒ่าหรือผู้นำธรรมชาติเป็นผู้ตัดสินใจและกำหนดกฎระเบียบ ซึ่งยึดถือแบบแผนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับป่าไม้ ชาวปากะญอให้ความสำคัญในฐานะเป็นสิ่งสืบทอดของวิญญูณบรรพบุรุษ และผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตของตน การจัดการป่าไม้ของปากะญอมีการจำแนกป่าไม้ตามบทบาทหน้าที่เพื่อการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน เช่น ป่าชุมชน ป่าช้า และป่าหัวไร่หัวนา (ไชยา, 2537)

จากงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น” โดยศึกษาจากการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านแม่อมลอง ตำบลบ่อสลี อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ข้อมูลสรุปที่น่าสนใจคือ บทบาทในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชนประชาชนในพื้นที่มีบทบาทสูงกว่ารัฐ ความร่วมมือระหว่างประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานของรัฐมีน้อยมาก สิทธิของชุมชนเหนือการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น อยู่ในระดับที่สูงพอสมควร รูปแบบของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ได้อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยสะท้อนออกมาในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสำเร็จขององค์กรท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้ทำให้เกิดการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ รวมทั้งมี

ปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรขององค์กรท้องถิ่น เช่น การขาดความร่วมมือจากสมาชิก บุคลากรขององค์กรท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และการขาดการวางแผนการปฏิบัติที่ดี (สมเกียรติ, 2542)

ในช่วงประมาณทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของอำนาจรัฐเข้าสู่ชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือตอนบน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ การแพร่ระบาดของยาเสพติดและการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นวิวัฒนาการที่ชุมชนได้ถูกประกาศว่าเป็นตัวการของปัญหา จึงนำมาสู่การจัดการของรัฐโดยการสร้างกรอบการจัดการเหล่านี้ เพื่อเป้าหมายในการแก้ปัญหาจากระบบศูนย์กลางหรือส่วนกลาง ไม่ว่าจะเป็นการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ การประกาศเขตป่าสงวน นโยบายการรวมพวก นโยบายเรื่องการให้สัญชาติ หรือการส่งเสริมการเพาะปลูก โดยได้มีการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชพาณิชย์ซึ่งมาพร้อม ๆ กับกลไกตลาดชุมชนบนพื้นที่สูงและชาวเขาจำนวนมาก จึงเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การเพาะปลูกเชิงพาณิชย์ เช่น กระหล่ำปลี มะเขือเทศ ข้าวโพด มันฝรั่ง ไม้ผลเมืองหนาวต่าง ๆ เป็นต้น ในขณะเดียวกันการขยายตัวของโครงการพัฒนาของรัฐ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งมาในนามของการพัฒนา กลับส่งผลถึงการทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรเพิ่มขึ้นและนำมาซึ่งปัญหาความยากจน ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ การทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การแย่งชิงและการเข้าถึงที่แตกต่างกัน (ทวีช, 2541)

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการวิจัยและอุปกรณ์

สถานที่ดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ที่ตั้งและขอบเขต

หมู่บ้านแม่กำปองตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พิกัดที่ 47 QNA 360 – 850 ของแผนที่ภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน 1:50,000 ชื่อแผนที่ บ้านห้วยแก้ว ระวัง 4846 I (ภาพ 4)

หมู่บ้านแม่กำปองประกอบไปด้วย 9 กลุ่มบ้าน คือ บ้านปางใน, บ้านปางขอน, บ้านปางโตน, บ้านปางนอก, บ้านปางกลาง, บ้านปางแก, บ้านปางฝิ่ง, บ้านทุ่งมะนะ, บ้านปางร่ม โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่บ้านแม่ลาย หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

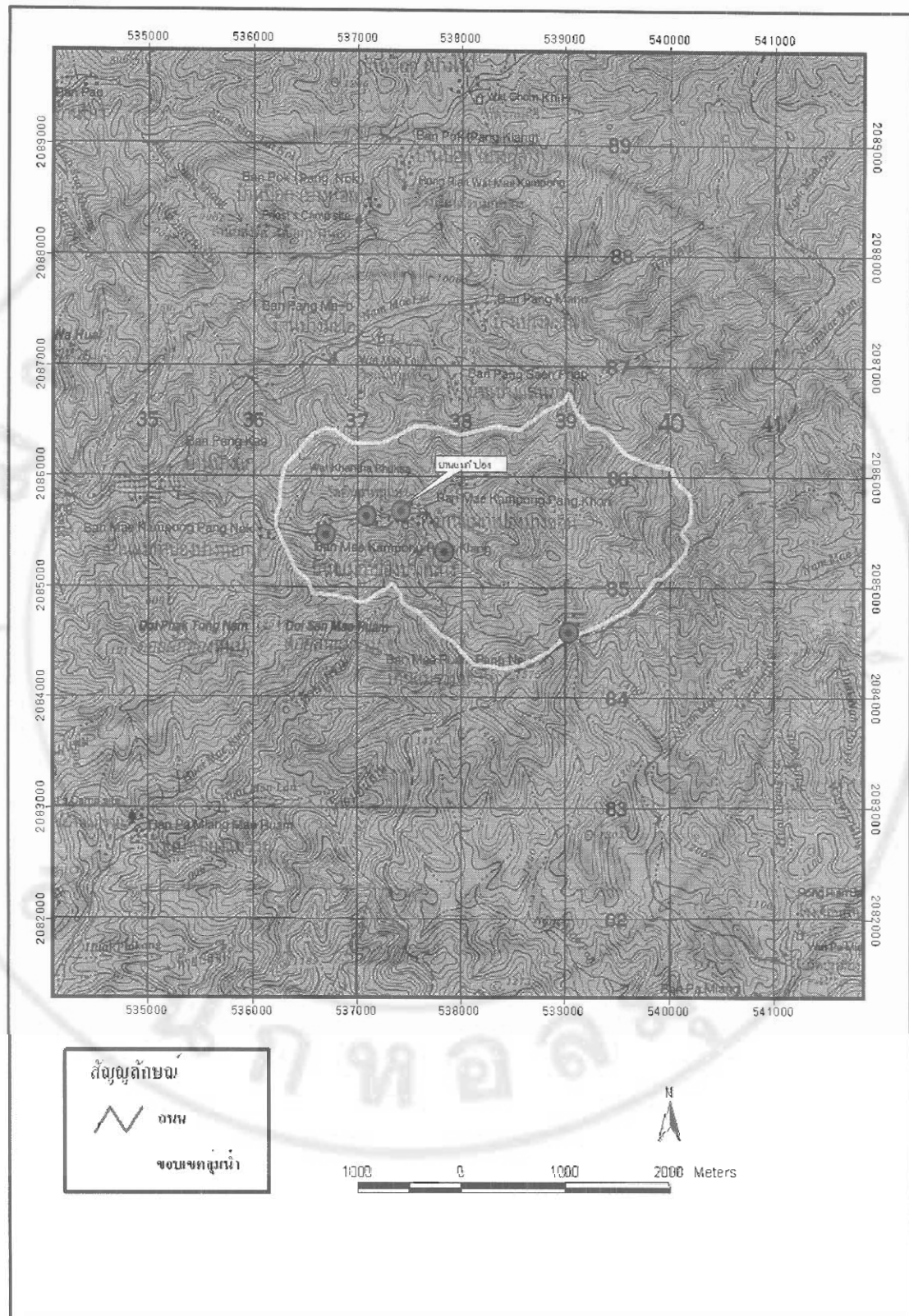
ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่บ้านแม่วรม ตำบลแม่ออนเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่ออำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหมู่บ้านห้วยแก้ว หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

1.2 การคมนาคม

การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านแม่กำปอง เส้นทางหลักเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ ไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 สายเชียงใหม่ – คอยสะเก็ด – เชียงราย เป็นถนนลาดยาง กว้าง 4 เลน สภาพดี ถึงกิโลเมตรที่ 27 เลี้ยวขวาตรงป้อมยามตำรวจบ้านโป่งกุ่ม ไปตามเส้นทางบ้านโป่งกุ่ม บ้านโป่งสามัคคี บ้านแม่เตาดิน เป็นถนนคอนกรีตสลับลาดยางสภาพดี ระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทางบ้านห้วยแก้วเป็นถนนลูกรัง เทคอนกรีต บางช่วงระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร ถึงหมู่บ้านแม่กำปอง รวมระยะทางจากอำเภอเมือง เชียงใหม่ถึงหมู่บ้านแม่กำปอง ประมาณ 50 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 1.30 ชั่วโมง

ภาพ 4 แผนที่ที่ตั้งหมู่บ้านแม่กำปอง

1.3 ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน

หมู่บ้านแม่กำปอง มีลักษณะพื้นที่ลาดลอนเนินเขาสลับภูเขา จุดต่ำสุดอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 500 เมตร จุดสูงสุดประมาณ 1,200 เมตร อยู่ทางด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออกของหมู่บ้านตามลำดับ ภูมิประเทศโดยรวมของหมู่บ้านแม่กำปองรอบ ๆ หมู่บ้านจะเป็นสวนเมืองเรียงรายอยู่ตามบริเวณเชิงเขา มีน้ำแม่ลายไหลผ่าน (ภาพ 5)

1.4 สภาพป่า

มีบริเวณป่าต้นน้ำ พื้นที่ประมาณ 10,000 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน สภาพเป็นป่าภูเขายังคงความสมบูรณ์ มีการจัดการอนุรักษ์ป่าเพื่อชุมชน โดยหน่วยจัดการต้นน้ำแม่ลาย, แม่ออน (ภาพ 6)

1.5 ทรัพยากรแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้านแม่กำปองได้แก่ น้ำแม่ลาย และยังมีลำห้วยเล็ก ๆ อีกหลายสายเป็นแม่น้ำลำรอง ลำห้วยแม่ลายที่ไหลผ่านกลุ่มบ้านปางแก มีการจัดทำฝายกั้นน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ โดยมีแหล่งผลิตที่บ้านทุ่งมะนะ เพื่อให้มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน

1.6 สถาบันในชุมชน

1) สถานศึกษา ชื่อโรงเรียนวัดแม่กำปอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2490 มีครู 8 คน นักเรียน 60 คน ระดับการศึกษาชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2) สถานพยาบาล ใช้บริการจากสถานีอนามัยบ้านห้วยแก้ว ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร และโรงพยาบาลดอยสะเก็ด ระยะทางประมาณ 30 – 35 กิโลเมตร

3) สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา สำนักสงฆ์วิสุทธิธรรม และวัดคันธา พุกผา มีพระ 3 รูป สามเณร 2 รูป

4) สถานที่ให้บริการข่าวสารชุมชน มีหอกระจายข่าวและที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

5) หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ลาย – แม่ออน ส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สังกัดกรมป่าไม้

1.7 กลุ่มหรือองค์กรในชุมชน

1) คณะกรรมการหมู่บ้าน วัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาหมู่บ้านและรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน มีคณะกรรมการ 12 คน วาระการทำงาน 4 ปี

2) กลุ่มแม่บ้าน วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมอาชีพสตรีในหมู่บ้านและดูแลทางด้านงานบริการในหมู่บ้าน

ภาพ 5 ภูมิประเทศโดยรวมของหมู่บ้านแม่กำปอง

ภาพ 6 สภาพป่าต้นน้ำของหมู่บ้านแม่กำปอง

3) กลุ่มออมทรัพย์ วัดอุประสงค์เพื่อ ส่งเสริมให้สมาชิกในหมู่บ้านประหยัด เก็บออม และช่วยเหลือทางด้านเงินกู้เพื่อการลงทุนของสมาชิก มีคณะกรรมการ 12 คน วาระการทำงาน 4 ปี มีสมาชิก 65 คน

4) คณะกรรมการโรงเรียน วัดอุประสงค์เพื่อดูแลการศึกษาภายในโรงเรียน และส่งเสริมให้เด็กในหมู่บ้านได้รับการศึกษาทุกคน รวมถึงการจัดหาทุนการศึกษาให้เด็กในหมู่บ้านได้เรียนในระดับสูงต่อไป มีคณะกรรมการ 15 คน วาระการปฏิบัติงาน 4 ปี

5) กลุ่มสหกรณ์ไฟฟ้า วัดอุประสงค์เพื่อช่วยดูแลการใช้ไฟฟ้าภายในหมู่บ้าน มีคณะกรรมการ 11 คน วาระการปฏิบัติงาน 4 ปี

1.8 กฎระเบียบในชุมชน

1) ถ้ามีการร่วมกันพัฒนาในหมู่บ้าน ครอบครัวใดไม่ส่งตัวแทนเข้าร่วมจะถูกปรับครั้งละ 100 บาท

2) ถ้ามีการขโมยหน่อไม้ในสวนของคนอื่น จะถูกปรับกิโลกรัมละ 50 บาท

3) ทุกครัวเรือนจะต้องเป็นสมาชิกฌาปนกิจศพ ภายใน 3 เดือน แต่ถ้าเกินเวลาที่กำหนดต้องเสียค่าปรับ 500 บาท และผู้มีสิทธิรับเงินฌาปนกิจศพต้องมีอายุ 5 ปีขึ้นไป

ปัญหา

1. ผลผลิตของเมี่ยงไม่เพียงพอต่อความต้องการ โดยเฉพาะช่วงฤดูแล้ง
2. คุณภาพดินไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก
3. การคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะในฤดูฝน
4. นักเรียนที่เรียนจบ ป. 6 แล้วไม่สามารถเรียนต่อไปได้เพราะ

สถานศึกษาอยู่ไกลและผู้ปกครองยากจน

ความคิดเห็นและความต้องการชุมชน

1. ควรมีการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพดิน
2. ควรมีการจัดฝึกอบรมและเสนอแนะวิธีการปลูกพืชเพื่อให้ได้ผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการ
3. ควรมีการจัดระบบการสื่อสารให้ทัดเทียมกับหมู่บ้านอื่น
4. ควรมีการส่งเสริมการศึกษาแก่นักศึกษาที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาให้เรียนในระดับที่สูงขึ้นไปต่อไป

ขั้นตอนการวิจัย

วิธีการศึกษาด้านต่าง ๆ ได้แก่การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การวางแผนในการสำรวจทางพฤกษศาสตร์และการสังเกตและตรวจสอบทางกายภาพ โดยดูจากแผนที่และการใช้เครื่องบอกพิกัดดาวเทียม (GPS) และการสัมภาษณ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาดำเนินการในขอบเขตลุ่มน้ำแม่กำปอง โดยสำรวจทรัพยากรกล้วยไม้ตามลักษณะประเภทของป่าที่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชน โดยชุมชนแม่กำปองได้แบ่งโซนการใช้ประโยชน์จากป่าออกเป็น 2 ประเภท คือป่าเพื่อการใช้ประโยชน์และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติรอบ ๆ หมู่บ้านที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้เพื่อการท่องเที่ยว

2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากผลงานการศึกษาหรืองานตีพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ข้อมูล กชช. 2 ค. จากกรมพัฒนาชุมชน ข้อมูลของเกษตร

อำเภอ ข้อมูลพื้นฐานจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว ข้อมูลรายงานของกรมป่าไม้ และ กรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช

3. การสำรวจการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ โดยการสอบถามข้อมูลจาก ชุมชนว่ามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ในรูปแบบใด ใช้ในการตกแต่งบริเวณบ้าน หรือนำมาเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ เพื่อการศึกษารวบรวมพันธุ์ วิธีการจำหน่าย จำหน่ายให้กับ กลุ่มคนในท้องถิ่นหรือว่าผู้ค้า นักท่องเที่ยวจากนอกพื้นที่ ที่ครัวเรือนที่เก็บกล้วยไม้ และปริมาณ ที่เก็บออกมาจากป่ามากน้อยแค่ไหน กล้วยไม้สกุลใด ชนิดใดที่มีการเก็บมากที่สุด

4. การสำรวจความหลากหลายของชนิดและการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ป่า โดยใช้วิธีการสำรวจทางพฤกษศาสตร์แบบวางเส้นทางศึกษาไว้ 2 เส้นทาง สำรวจในพื้นที่ที่มีการ เข้าไปใช้ประโยชน์ ของชุมชนและพื้นที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้ หลังจากนั้นเป็นการเข้าสำรวจ นิเวศวิทยาและลักษณะจำเพาะของกล้วยไม้ในพื้นที่ศึกษา เพื่อได้ความถูกต้องของข้อมูลรวมทั้ง การสัมภาษณ์แบบชุมชนมีส่วนร่วมโดยการเดินสำรวจตามเส้นทางที่วางไว้ในแผนที่ภาพถ่าย ดาวเทียมพร้อมทั้งการจดบันทึกพิกัด ชนิดของพันธุ์กล้วยไม้ที่พบขึ้นอิงอาศัยในพื้นที่ ความสูงจากระดับน้ำทะเล และการเก็บรูปภาพประกอบข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้แต่ละชนิด เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

5. การสำรวจทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ศึกษา การสอบถามทางด้าน เศรษฐศาสตร์และสังคมโดยใช้แบบสอบถามจากครัวเรือนจำนวน 35 ครัวเรือนในพื้นที่เดียวกันที่ มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้

6. สำรวจและเก็บข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง/ปี ในช่วงฤดูฝนและฤดูแล้ง

วิธีการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรชุมชน

การศึกษาวิจัยเรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลาย ของชนิดพันธุ์ กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ได้เก็บ ข้อมูลภายในชุมชนบ้านแม่กำปองซึ่งเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ขอบเขตติดกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติ

1. ด้านทรัพยากรกล้วยไม้และความหลากหลายของชนิดและการกระจายพันธุ์ของ กล้วยไม้ป่า

โดยการสำรวจทางพฤกษศาสตร์ สังเกตชนิดและการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ ตามเส้นทางที่กำหนดไว้ 2 เส้นทาง และลักษณะทางนิเวศวิทยาของกล้วยไม้ที่อาศัยอยู่ใน

ธรรมชาติ เส้นทางสำรวจที่ 1 เส้นทางป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ ระยะทางประมาณ 2,000 เมตร
 เส้นทางสำรวจที่ 2 เส้นทางในป่าอนุรักษ์ของชุมชน ระยะทางประมาณ 2,000 เมตร ในการ
 สำรวจจะใช้เส้นทางเดินธรรมชาติผ่านบริเวณป่าที่ศึกษา สำรวจชนิดกล้วยไม้ป่าระหว่าง 2 ข้าง
 ทาง ด้านละ 10 เมตร บันทึกชนิดของต้นไม้ใหญ่ที่มีกล้วยไม้เกาะอาศัย วัดขนาดความโตที่
 ระดับสูงเพียงอกของต้นไม้ (1.30 เมตรจากพื้นดิน) จำแนกชนิด นับจำนวนกล้วยไม้ที่เกาะอยู่กับ
 ต้นไม้ใหญ่ บรรยายลักษณะสภาพแวดล้อมตลอดสองข้างทางที่เดินสำรวจ

2. ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชนบ้านแม่กำปอง

เนื่องจากการทำวิจัยในครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายเพียงหมู่บ้านเดียว คือ สมาชิก
 ชุมชนบ้านแม่กำปอง ซึ่งมีประชากรทั้งหมด 577 คน รวม 174 ครัวเรือน ในการเก็บข้อมูลจะ
 ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยจะสุ่มประชากรที่เข้าไปใช้ประโยชน์
 จากป่า จำนวน 57 คน ประมาณ 30% ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด (ยุทธพงษ์, 2543) รวมถึง
 สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มองค์กรในชุมชน โดยใช้แบบสอบถามแบบปลายปิด
 และปลายเปิด โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างให้ได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม

ประเภทของข้อมูล (type of data) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มาจากการ
 การสุ่มเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน และกลุ่มตัวอย่างผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้
 ของชุมชนบ้านแม่กำปอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

1.1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรในครัวเรือน

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- ชนเผ่า
- ศาสนา
- อาชีพหลัก
- อาชีพรอง
- รายได้เฉลี่ย
- ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ป่าของชุมชน เช่น

- แหล่งพื้นที่ป่าที่ใช้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน
- แหล่งพื้นที่ป่าที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์
- ลักษณะของการใช้ประโยชน์จากกล้วยไม้ป่าของชุมชน

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม

1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความคิดเห็น

1.5 ความสำคัญขององค์กรชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลองค์กรชุมชน การจัดเก็บข้อมูลโดยใช้การจับเก็บด้วยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (focus group interview) และการศึกษาจากจุดแข็งและจุดอ่อน มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group interview) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชน

2.2 การศึกษาสภาพแวดล้อมขององค์กร (SWOT) เป็นการศึกษาข้อมูลทั่วไปของสิ่งที่ต้องการศึกษาว่า มีจุดดีหรือจุดแข็ง (strengths) ที่จะนำพาให้องค์กรมีความเข้มแข็งสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ จุดด้อยหรือจุดอ่อน (weaknesses) เป็นสภาพขององค์กรที่ไม่เอื้ออำนวยในการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ สภาพแวดล้อมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือโอกาสขององค์กร (opportunities) ว่ามีความพร้อมกว่าธุรกิจหรือองค์กรที่มีลักษณะกิจกรรมคล้ายคลึงกันอย่างไร ที่สามารถแข่งขันหรืออาจจะกล่าวได้ว่าองค์กรของเรามีสิ่งนี้เด่นกว่าองค์กรอื่น ๆ ซึ่งอาจจะมีน้อยหรือไม่มีเลย ต่อมาอุปสรรค เป็นสภาพแวดล้อมขององค์กร (threats) ที่ศึกษาดูแล้วจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้วัตถุประสงค์ขององค์กรไม่บรรลุตามที่ต้องการได้ หรือสิ่งที่องค์กรอื่นมีมากกว่าเราหรือสิ่งที่ไม่มีภายในองค์กรเลย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1 ด้านความหลากหลายของชนิดกล้วยไม้ ใช้เครื่องมือประกอบไปด้วย

- กล้องส่องทางไกล
- เทปวัดเส้นรอบวงของต้นไม้
- เครื่องมือวัดความสูงของต้นไม้
- อุปกรณ์เก็บพรรณไม้
- เข็มทิศ/เครื่องวัดความลาดเทของพื้นที่
- แผนที่ภูมิศาสตร์
- ภาพถ่ายทางอากาศ

- แผนที่ป่าไม้
- แผนที่การใช้ที่ดิน
- แผนที่ตั้งและขอบเขตกลุ่มน้ำ
- เครื่องหาพิกัดด้วยดาวเทียมแบบมือถือ (GPS)
- กล้องถ่ายภาพ
- แบบสอบถาม
- เครื่องวัดระยะทาง

3.2 ด้านการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น ซึ่งแยกออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลประชากรทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เช่น อายุ เพศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ รายได้หลัก รายได้รอง เป็นต้น

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ เช่น แหล่งพื้นที่ป่าที่ใช้ในการเก็บหากกล้วยไม้ป่า ลักษณะวิธีการเก็บกล้วยไม้ ลักษณะการใช้ประโยชน์และการจำหน่ายกล้วยไม้ของชุมชน และแหล่งพื้นที่ที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวศึกษาเชิงนิเวศของชุมชน

ชุมชนกับการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม เรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการสอบถามกลุ่มเป้าหมายจำนวน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มรักษาป่า กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มอาสาป้องกันไฟป่า กลุ่มอาสาป้องกันสาธารณภัย กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ เก็บข้อมูล 57 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด

การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม เรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์การชุมชนและการมีส่วนร่วม

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความคิดเห็น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้มีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1.1 วัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเพียงอก (1.30 เมตรจากพื้นดิน) และความสูงของต้นไม้มากกว่ากล้วยไม้เกาะอาศัยอยู่ นำเสนอในรูปตารางและกราฟ

1.2 จำแนกชนิดและนับจำนวนกล้วยไม้ในแต่ละชนิดที่พบบนต้นไม้มากกว่ากล้วยไม้เกาะอาศัยอยู่ โดยนำเสนอในรูปตารางและกราฟ

1.3 บรรยายลักษณะสภาพแวดล้อมตลอดทางเดินสำรวจ

2. ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน

ข้อมูลทำการเก็บรวบรวมได้ทั้งหมดจะนำมาจัดระเบียบและทำการประมวลผลเพื่อนำไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางด้านสังคม SPSS (statistical package for the social science) ดังต่อไปนี้

2.1 ค่าเฉลี่ย ร้อยละความถี่ สำหรับวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างในเรื่องรูปแบบและลักษณะของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้

2.2 การวิเคราะห์การถดถอย (regression analysis) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่

บทที่ 4

ผลและวิจารณ์ผล

การศึกษาเรื่ององค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า กรณีศึกษา: บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ป่าของชุมชน และองค์การท้องถิ่น ในการใช้ทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ในรูปแบบการจำหน่าย และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

ระบบนิเวศวิทยาของป่า

จากการศึกษาลักษณะระบบนิเวศวิทยาของป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง ซึ่งเป็นต้นน้ำของน้ำแม่ลาย พบว่าป่าในบริเวณนี้เป็นป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) เกิดบริเวณหุบเขาใกล้ลำห้วย สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 900–1,100 เมตร มีพรรณไม้ที่มีการผลัดใบในช่วงฤดูแล้งอาศัยสลัดกันอยู่ และป่าดิบเขา (hill evergreen forest) เป็นลักษณะของป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น มีอากาศหนาวเย็นและความชื้นขึ้นเกือบตลอดทั้งปีพบไม้ในวงศ์ก่อ (Fagaceae) หลายชนิดที่ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,100 – 1,700 เมตร สภาพพรรณไม้จะไม่ผลัดใบและมีสีเขียวตลอดทั้งปี มีเรือนยอดของไม้อยู่หลายชั้น ไม้ชั้นบนมีความสูงของเรือนยอดประมาณ 20–30 เมตร ชุมชนบ้านแม่กำปองมีการสร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณสองข้างฝั่งลำน้ำแม่กำปองลงมาตามระดับความสูง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ บ้านแม่กำปองนอก บ้านแม่กำปองกลาง บ้านแม่กำปองใน พื้นที่ทำการเกษตรอยู่บริเวณใกล้บ้านขึ้นไปจนถึงบริเวณป่าดิบแล้ง ส่วนบริเวณป่าดิบเขาจะกันไว้เป็นป่าอนุรักษ์หรือป่าต้นน้ำ พบกล้วยไม้ในพื้นที่ทั้งหมด 33 สกุล มีจำนวน 87 ชนิด ยังจำแนกไม่ได้ 8 ชนิด ซึ่งไม่ได้รวมกับจำนวนชนิดที่จำแนกแล้ว และพรรณไม้ชั้นต้นที่มีกล้วยไม้ขึ้นเกาะอิงอาศัยในเส้นทางศึกษาทั้ง 2 เส้น มีจำนวนทั้งหมด 56 ชนิด

จำนวนและชนิดพันธุ์กล้วยไม้ในเส้นทางการศึกษา

จำนวนชนิดพันธุ์และการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง จากแปลงที่ศึกษาป่าทั้ง 2 แห่ง จำนวน 2 แปลง คือป่าที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในการปลูกเลี้ยงกาแฟ ซึ่งมีสภาพเป็นป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) ส่วนอีกแปลงหนึ่งอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ของชุมชน มีสภาพเป็นป่าดิบเขา (hill evergreen forest) ทั้งสองเส้นทางนั้นมีความสูงตั้งแต่ 940

– 1,790 เมตรจากระดับน้ำทะเล พบว่าพันธุ์กล้วยไม้ที่พบมีจำนวนทั้งสิ้น 87 ชนิด 33 สกุล โดยแยกจำนวนชนิดพันธุ์กล้วยไม้ที่พบในป่าแต่ละแห่ง คือป่าชุมชนที่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์ โดยสภาพป่าทั่วไปเป็นป่าดิบแล้ง ป่าชุมชนหรือป่าที่ทางชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ของบ้านแม่กำปองจะอยู่รอบบริเวณหมู่บ้าน ปัจจุบันยังมีการใช้พื้นที่ในการปลูกเมี่ยงและกาแฟควบคู่กันในพื้นที่เดียวกัน จากการเข้าไปสำรวจและศึกษาในเส้นทางที่ได้วางไว้คือ ระยะทาง 2,000 เมตร กว้าง 20 เมตร พบพรรณไม้ยืนต้นที่กล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยทั้งหมด จำนวน 38 ชนิด และมีสายพันธุ์กล้วยไม้ที่พบ 15 สกุล จำนวน 27 ชนิด ที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 940–1,100 เมตร สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) มีการปลูกเมี่ยงแทรกไปกับไม้ที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ ชนิดกล้วยไม้ที่พบได้แก่

ตาราง 3 พรรณไม้ที่สำรวจพบกล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยในเส้นทางศึกษาที่ 1

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	กุ่มแดง	<i>Acer calcaratum</i> Gagnep.
2	ก่อหยุ่ม	<i>Castanopsis argyrophylla</i> King ex Hk.f.
3	ก่อแป้น	<i>Castanopsis diversifolia</i> (Kurz) King ex Hk.f.
4	ก่อแดง	<i>Quercus kingiana</i> Craib
5	กล้วยฤๅษี	<i>Diospyros glandulosa</i>
6	กำลังเสือโคร่ง	<i>Betula alnoides</i> Buch. – Ham.
7	คำหาด	
8	คำหาด	<i>Engelhardtia spicata</i> Bl
9	แคฝอย	<i>Stercospermum fimbriatum</i>
10	แคหางค่าง	<i>Markhamia stipulate</i> Seem. Var. <i>Kerrii</i> Sprague.
11	ไคร้หนู	
12	ไคร้มด	<i>Plexum bellulata</i> (Wall.) Loesn.
13	จำปีป่า	<i>Michelia baillonii</i> Pierre & Gagnep.
14	จำปา	<i>Michelia champaca</i> var. <i>champaca</i>
15	ช่อ	<i>Gmelina arborea</i>
16	เตื่อใบใหญ่	<i>Ficus auriculata</i>
17	ทะโล้	<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth

ตาราง 3 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์
18	ไทร	<i>Ficus benjamina</i>
19	นางพญาเสือโคร่ง	<i>Prunus cerasoides</i>
20	ประดู่ป่า	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz.
21	ผาเป้ง	
22	ผาเสี้ยนคอย	<i>Vitex quinata</i>
23	มะเกี๋ย	<i>Canarium subulatum</i>
24	มะมุ่น	<i>Elaeocarpus prunifolius</i>
25	มะม่วงป่า	<i>Mangifera caloneura</i> Kurz.
26	มะมือ	<i>Choerospondias axillaries</i>
27	มะเม่าขน	<i>Antidesma montanum</i>
28	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.
29	มะห้ำ	<i>Syzygium albiflorum</i>
30	เมี่ยง	<i>Camellia sinensis</i> (L.) O.K.
31	ไม้ฟา	
32	ยมหอม	<i>Toona ciliate</i> M.Roem
33	รักขี้หนู	<i>Semecarpus cochinchinensis</i> Engl.
34	รักใหญ่	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Hor
35	ลำไยป่า	<i>Dimocarpus longan</i>
36	ส้มโอ	<i>Citrus maxima</i>
37	สุระพิศคำ	
38	ห้าน้ำพะ	<i>Syzygium claviflorum</i>

ที่มา: สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2537-2541)

ไซมอน การ์ดเนอร์ และคณะ (2543)

ตาราง 4 สายพันธุ์กล้วยไม้ที่สำรวจพบในเส้นทางศึกษาที่ 1

ลำดับที่	ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	กุหลาบกระเปาะเปิด	<i>Aerides falcata</i> Lindl.
2	สิงโตรงข้าว	<i>Bulbophyllum morphologorum</i> F. Kranzl.
3	สิงโตรงข้าวดำ	<i>Bulbophyllum nigrescens</i> Rolfe.
4	เอื้องศรีสง่า	<i>Cleisostoma duplicilobum</i> (JJ.Sm.) Garay.
5	เอื้องขุ่มเทียน	<i>Cleisostoma filiciforme</i> (Lindl.) Garay.
6	-	<i>Cleisostoma racemiferum</i> (LINDL.) GARAY.
7	เอื้องหิน	<i>Coelogyne lacteal</i> Rchb.f.
8	เอื้องหมาก	<i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.
9	กานกระรอน	<i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw.
10	เอื้องคำ	<i>Dendrobium chrysotoxum</i> Lindl.
11	เอื้องสายน้ำเขียว	<i>Dendrobium crepidatum</i> Lindl. & Paxt.
12	เอื้องสายสามสี	<i>Dendrobium crystallinum</i> Rchb.f.
13	เอื้องสายม่านพระอินทร์	<i>Dendrobium devonianum</i> Paxt.
14	เอื้องสายคำปอน	<i>Dendrobium dixanthum</i> Rchb.f.
15	เอื้องสายเมี่ยง	<i>Dendrobium gratiosissimum</i> Rchb.f.
16	เอื้องผึ้ง	<i>Dendrobium lindleyi</i> Steud.
17	เอื้องสายน้ำผึ้ง	<i>Dendrobium primulinum</i> Lindl.
18	เอื้องมือชะนี	<i>Dendrobium senile</i> C.S.P. Parish & Rchb.f.
19	เอื้องม่อนไข่	<i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rchb.f.
20	ตะขาบสองตะพัก	<i>Eria bipunctata</i> Lindl.
21	เอื้องตาลหิน	<i>Eria discolor</i> Lindl.
22	เอื้องงูเขียว	<i>Luisia psyche</i> Rchb.f.
23	เอื้องแพนใบโค้ง	<i>Oberonia ucaulis</i> Griff.
24	มังกรทอง	<i>Ornithochilus difformis</i> (Will. Ex Lindl.) Schltr.
25	เอื้องข้อต่อ	<i>Pholidota articulata</i> Lindl.
26	-	<i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet.
27	สามปอยคง	<i>Vanda brunnea</i> Rchb.f.

หมายเหตุ: ชนิดกล้วยไม้ลำดับที่ 6 และ 26 ไม่มีชื่อไทย

ที่มา: สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543)

ชุมชนมีการใช้พื้นที่ในการปลูกเมี่ยงและกาแฟผสมผสานเข้าไปกับพื้นที่ป่า ซึ่งเป็นการพึ่งพากันในการดำรงชีวิตของสังคมพืชที่เกื้อกูลกัน เนื่องจากการปลูกเมี่ยงก็ต้องอาศัยร่มเงาหรืออิทธิพลบางอย่างจากไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ และนอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากไม้พื้นที่นำมาใช้ในครัวเรือนอีกด้วย จากการสอบถามและสัมภาษณ์พบว่าในปีหนึ่ง ๆ ชุมชนมีการตัดไม้พื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการช่วงฤดูหนาว ใช้ในการหุงต้ม และที่สำคัญคือใช้ในการนั่งเมี่ยง โดยตัดไม้ในพื้นที่สวนเมี่ยงของแต่ละครอบครัว จากการตัดไม้ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้กล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัยอยู่บนต้นไม้เหล่านั้นถูกตัดลงไปด้วย บางครั้งผู้ตัดก็เก็บมาเพื่อปลูกเลี้ยงไว้ที่บ้าน บางคนก็ปล่อยให้กล้วยไม้ที่อยู่กับพื้น ทำให้เกิดการสูญเสียไปด้วย ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดและการดำรงชีพเผ่าพันธุ์ของกล้วยไม้แต่ละชนิด จึงต้องอาศัยต้นเมี่ยงที่ชุมชนปลูกขึ้นมาทดแทนในพื้นที่นั้น แม้ว่าต้นเมี่ยงจะมีขนาดไม่ใหญ่ มีเรือนยอดและความสูงประมาณ 1.50–3.00 เมตร แต่เมื่อมีอายุมาก ๆ เราสามารถพบกล้วยไม้ที่เคยอิงอาศัยอยู่บนไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ขึ้นอิงอาศัยบนต้นเมี่ยงได้ แต่บางครั้งก็น่าเสียดาย เนื่องจากเจ้าของต้นเมี่ยงบางคนเห็นว่ากล้วยไม้ที่ขึ้นนั้นเป็นวัชพืชที่ทำให้ผลผลิตลดลง จึงมีการสาวหรือดึงทิ้งไป แต่ก็มีเจ้าของบางรายที่นำไปประดับอาคารบ้านเรือน และอีกส่วนหนึ่งก็ใช้โอกาสนี้เก็บจากต้นเมี่ยงหรือที่หลุดหล่นลงมานำมาติดท่อนไม้ หรือกระเช้าไม้เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาเที่ยวชมวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง แต่หากมองอีกมุมหนึ่งแล้ว การทำเช่นนี้ก็ส่งผลกระทบต่อความสมดุลของธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรกล้วยไม้ในสภาพธรรมชาติลดลงไปอย่างรวดเร็ว และยังอาจจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนอีกด้วย จากการสำรวจและสังเกตในเส้นทางศึกษา พื้นที่ป่าที่ชุมชนใช้ทำประโยชน์ พบว่ากล้วยไม้สามารถขึ้นอยู่บนหิน และต้นไม้ในระดับที่ต่ำ แสดงว่าในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีไฟป่าดังเช่นป่าของพื้นที่นอกชุมชน และจากการสัมภาษณ์ทราบว่าในแต่ละปีทางชุมชนจะมีการทำแนวกันไฟโดยมีการจัดตั้งกลุ่ม 3 กลุ่ม โดยแบ่งตามกลุ่มบ้านคือ แม่กำปองปางนอก แม่กำปองปางกลาง และแม่กำปองปางในหรือปางขอน และมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพิทักษ์ป่าชุมชน กลุ่มป้องกันไฟป่า กลุ่มป้องกันการลักลอบนำผลผลิตจากป่ามาจำหน่าย เช่นการตัดไม้ทำลายป่า การเก็บไม้หอมหรือไม้กฤษณา การเก็บกล้วยไม้มาจำหน่ายและการล่าสัตว์ป่า เป็นต้น และจากการศึกษาเส้นทางที่หนึ่งนี้ พบว่า มีกล้วยไม้ทั้งจำนวนสกุลและชนิดพันธุ์มีจำนวนมากกว่าเส้นทางเส้นที่ 2 ทั้งนี้อาจเนื่องจากป่าที่มีการใช้ประโยชน์มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นห่างกว่า สาเหตุอาจเกิดจากการตัดหรือหักโค่นลงมาเอง ทำให้แสงแดดส่องผ่านเรือนยอดต้นไม้ใหญ่ลงมาถึงต้นไม้เบื้องล่างมากกว่ารวมทั้งปัจจัยต่างๆ นอกเหนือจากแสงแดดที่ได้รับแล้วยังมีความชื้น แร่ธาตุอาหารรวมทั้งเชื้อราที่เป็นประโยชน์บาง

เชื้อราในกลุ่มไมโครไรซา เป็นต้น จึงทำให้กล้วยไม้สามารถกระจายพันธุ์ และขึ้นอิงอาศัยในจุดที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตได้มากกว่า

ส่วนการศึกษาในเส้นทางอนุรักษของชุมชนที่ใช้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยว เส้นทางนี้ต้องผ่านน้ำตกแม่กำปอง ซึ่งมีความสวยงามและมีน้ำตลอดทั้งปีมี 7 ชั้น ตลอดเส้นทางมีพรรณไม้นานาชนิดรวมถึงกล้วยไม้ซึ่งเป็นจุดเด่นของป่านี้ ป่าอนุรักษ์หรือป่าที่ชุมชนได้กำหนดขอบเขตไว้เป็นป่าต้นน้ำและป่าที่ใช้เป็นเส้นทางในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน สภาพป่าเป็นป่าดิบเขา (hill evergreen forest) พื้นที่ค่อนข้างลาดชันมีพรรณไม้ขึ้นหนาแน่น มีความชื้นสูง อากาศเย็น ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,500–1,790 เมตร จากการศึกษาโดยวางเส้นทางไว้ระยะทาง 2,100 เมตร กว้าง 20 เมตร พบพรรณไม้ขึ้นต้นขึ้นอิงอาศัยทั้งหมดจำนวน 27 ชนิด และพบกล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยทั้งบนต้นไม้และบนก้อนหิน สายพันธุ์กล้วยไม้ที่พบมี 12 สกุล จำนวน 19 ชนิด ได้แก่

ตาราง 5 พรรณไม้ที่สำรวจพบกล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยในเส้นทางศึกษาที่ 2

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	ก้ามแดง	<i>Acer calcaratum</i> Gagnep.
2	ก่อแป้น	<i>Castanopsis diversifolia</i> (Kurz) King ex Hk.f.
3	ก่อเตี้ย	<i>Castanopsis acuminatissima</i> (Bl.) A.DC.
4	ก่อแหลม	<i>Castanopsis argyrophylla</i> King ex HK.f.
5	ก่อหมาก	-
6	กำยาน	<i>Styrax benzoides</i> Craib.
7	กำลังเสือโคร่ง	<i>Betula alnoides</i> Buch. – Ham.
8	กล้วยฉี่	<i>Diospyros glandulosa</i>
9	กูก	<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.
10	ไผ่ทราย	-
11	ไผ่หลวง	-
12	คำหัด	<i>Engelhardtia spicata</i> Bl
13	ไคร้มด	<i>Ilexum bellulata</i> (Wall.) Loesn.
14	ไคร้หน้า	<i>Homonoia riparia</i>
15	จำปีป่า	<i>Michelia baillonii</i> Pierre & Gagnep.

ตาราง 5 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	ชื่อวิทยาศาสตร์
16	ต่างนก	
17	ตับใส	
18	ด้าง	<i>Brassaiopsis</i> sp.
19	ตะไคร้บก	<i>Salix tetrasperma</i>
20	ทะโล้	<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth
21	มะเฟืองคง	
22	มะมุ่น	<i>Elaeocarpus prunifolius</i>
23	มะอ้า	
24	ยางเหลือง	
25	หมี	<i>Nyssa javanica</i>
26	ห้าทราย	
27	เหมือดคน	<i>Heliciopsis terminalis</i> Sleum.

ที่มา: สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2537-2541)

ไซมอน การ์ดเนอร์ และคณะ (2543)

ตาราง 6 สายพันธุ์กล้วยไม้ที่สำรวจพบในเส้นทางศึกษาที่ 2

ลำดับที่	ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์
1	เอื้องใบไผ่	<i>Agrostophyllum callosum</i> Rehb.f.
2	สิงโตรวงข้าว	<i>Bulbophyllum morphologorum</i> Krzl.
3	สิงโตสยาม	<i>Bulbophyllum siamense</i> Rehb.f.
4	เอื้องเทียนขาว	<i>Coelogyne nitida</i> (Wall. mss.) Lindl.
5	เอื้องหมาก	<i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.
6	กาเราร์อนขาว	<i>Cymbidium mastersill</i> Griff.
7	เอื้องข้าวตอก	<i>Dendrobium compactum</i> Rolfe ex W. Hackett.
8	เอื้องสีตาล	<i>Dendrobium heterocarpum</i> Lindl.

ตาราง 6 (ต่อ)

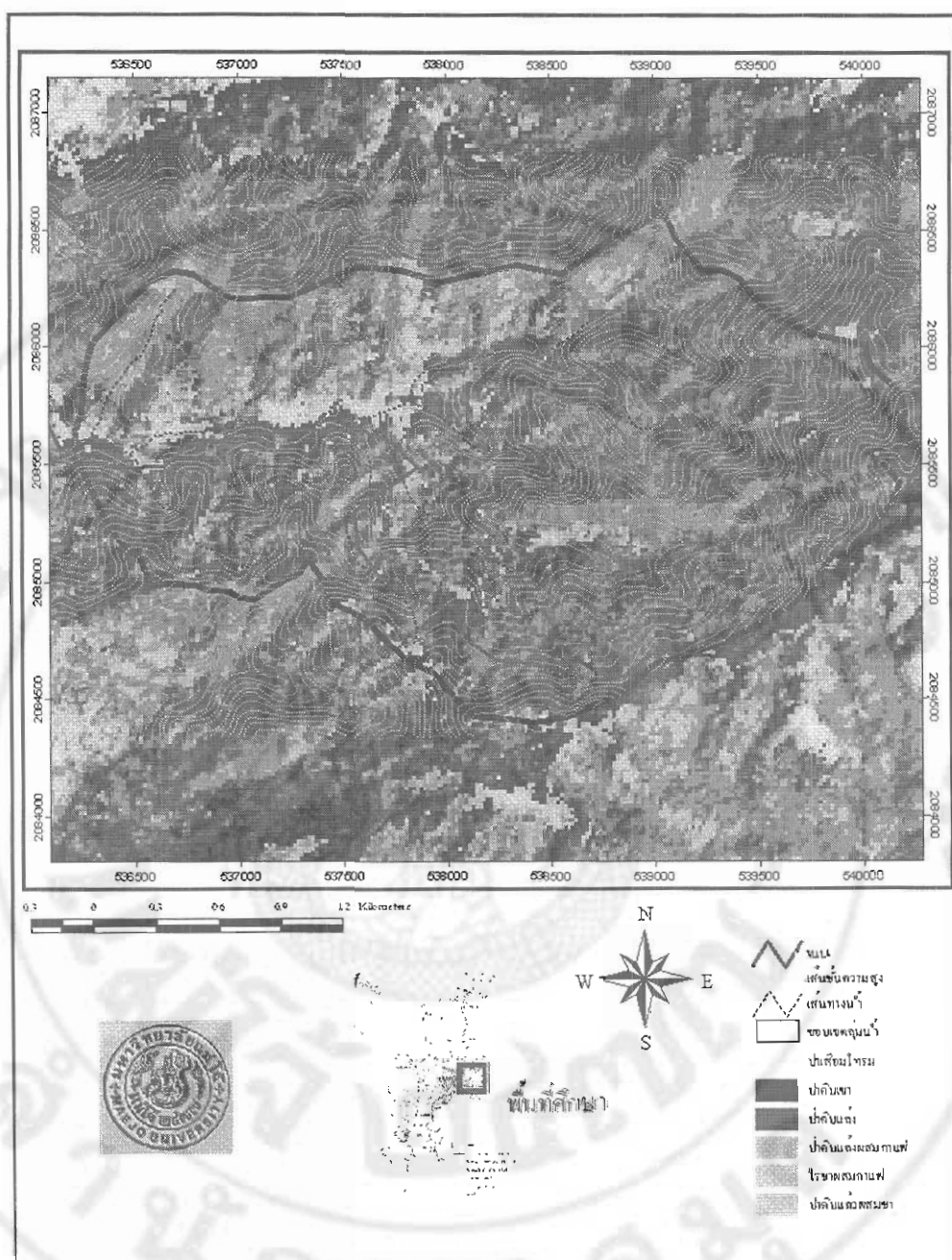
ลำดับที่	ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์
9	เอื้องมะลิสุเทพ	<i>Dendrobium sutepense</i> Rolfe ex Downie
10	เอื้องม่อนไข่	<i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rchb.f.
11	-	<i>Eria bracteseens</i> Lindl.
12	เอื้องศรีประภา	<i>Eria cristata</i> Rolfe.
13	เอื้องตาลหิน	<i>Eria discolor</i> Lindl.
14	เอื้องแพนใบโค้ง	<i>Oberonia acaulis</i> Griff.
15	เอื้องข้อต่อ	<i>Pholidota articulata</i> Lindl.
16	เอื้องลูกนก	<i>Porpax ustulata</i> (C.S.P. Parish & Rchb.f.) Rolfe
17	ช้างงาเดียว	<i>Thunia alba</i> (Lindl.) Rchb.f.
18	แมงมุมเหวี่ยง	<i>Thrixspermun centipeda</i> Lour.
19	-	<i>Trichotosia dasyphylla</i> (Par. & Rchb.f.) Krzl.

หมายเหตุ: ชนิดพันธุ์กล้วยไม้ลำดับที่ 11 และ 19 ไม่มีชื่อไทย

ที่มา: สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543)

ในเส้นทางศึกษาทั้งสองนี้จะพบกล้วยไม้้น้อยกว่าเส้นทางศึกษาที่หนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากป่าในเส้นทางอนุรักษ์นี้มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น และมีลักษณะขนาดต้นสูงใหญ่กว่า มีเรือนยอดที่หนาแน่น พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ที่ไม่ผลัดใบ ทำให้แสงแดดส่องลงมาถึงต้นไม้เบื้องล่างได้น้อยกว่า แต่ในที่ที่แสงแดดส่องถึงก็พบกล้วยไม้ซึ่งมีลักษณะเด่นหลายชนิดขึ้นอยู่ เช่น สิงโตสยาม *Bulbophyllum siamense* Rchb.f. เอื้องรังนก *Porpax ustulata* (C.S.P.) Parish & Rchb.f. Rolfe และเอื้องแมงมุมเหวี่ยง *Thrixspermun centipeda* Lour. เป็นต้น ซึ่งกล้วยไม้ที่ขึ้นในป่านี้เป็นกล้วยไม้ที่มีความสวยงามโดดเด่น และอาจเป็นเพราะลักษณะที่แปลกสวยงามสะดุดตานี้เองที่ทำให้มีการลักลอบเก็บมาปลูกเลี้ยงมากขึ้น จนทำให้ในป่าธรรมชาติทั่วไปมีจำนวนน้อย กล้วยไม้บางชนิดเจริญเติบโตบนก้อนหินที่ปกคลุมด้วยมอส เช่น สิงโตรงขาว *Bulbophyllum Morphologorum* F. Kranzl. สิงโตสยาม *Bulbophyllum siamense* Rchb.f. เอื้องหมาก *Coelogyne trinervis* Lindl. และเอื้องม่อนไข่ *Dendrobium thyrsiflorum* Rchb.f. เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าในพื้นที่ป่าบริเวณนี้ไม่มีไฟป่าเกิดขึ้น และพื้นที่ป่ายังมีการทับถมของใบไม้และอินทรีย์วัตถุอย่างหนาแน่น มีความชื้นมาก ประกอบกับชุมชนห้ามมิให้มีการตัดไม้ จึงพบเห็นป่าที่มีความเขียว

ตลอดทั้งปี และเป็นต้นน้ำให้กับน้ำตกแม่กำปองที่ไหลไปสมทบกับน้ำแม่ลายตอนล่าง (ภาพ 7) ส่วนไม้ขึ้นต้นที่กล้วยไม้ขึ้นอิงอาศัยก็มีมอสไม้ขึ้นอยู่รอบต้นเพื่อเป็นตัวช่วยเก็บกักความชื้นให้แก่ต้นไม้และกล้วยไม้ที่อิงอาศัยอยู่ ต้นไม้เด่นที่อยู่ในกลุ่มนี้คือ ไม้ก่อ (Castanopsis) เป็นส่วนใหญ่ บางครั้งพบกิ่งหรือต้นไม้ใหญ่ที่มีอายุมากหักลงมาบนพื้น ตามกิ่งหรือลำต้นของต้นไม้เหล่านั้นมีกล้วยไม้เจริญเติบโตอยู่ จากการนับโดยประมาณการจะมีกล้วยไม้ขึ้นอยู่ประมาณ 300-500 ต้นต่อกิ่ง และประมาณ 5,000-12,000 ต้นต่อต้นไม้หนึ่งต้น ส่วนใหญ่เป็นกล้วยไม้ในสกุลสิงโต (Bulbophyllum) สกุลซีโลจีเน่ (Coelogyne) และสกุลโพลิดอตา (Pholidota) เป็นต้น ทำให้กล้วยไม้เหล่านั้นตายเพราะปัจจัยแวดล้อมไม่เหมาะสม โดยธรรมชาติของกล้วยไม้แล้วหากใกล้ตายจะรีบออกดอก ติดฝักเพื่อกระจายพันธุ์ ซึ่งดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์และการอยู่รอดในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยลมหรือแมลงเป็นตัวนำเมล็ดไปสู่ธรรมชาติ ซึ่งหากสภาพอากาศมีความเหมาะสมในการเจริญเติบโต เมล็ดกล้วยไม้ก็จะเจริญงอกงามขึ้นประดับพื้นป่าอีกครั้ง กล้วยไม้บางชนิดหากนำออกมาจากป่าเพื่อเพาะเลี้ยงในสภาพอากาศทั่วไปจะไม่สามารถติดฝักได้ และอาจตายในเวลาต่อมา ทั้งนี้เนื่องจากสภาพอากาศ อุณหภูมิ แสง ความชื้น ระดับความสูงจากน้ำทะเล รวมถึงแร่ธาตุอาหารต่าง ๆ ที่กล้วยไม้เคยได้รับการนำเปื้อนผุพังของเปลือกไม้ โดยมีเชื้อราที่เป็นประโยชน์ช่วยในการย่อยสลาย กรอบกับได้รับธาตุไนโตรเจนจากฝนที่ตกลงมาผสมกับอากาศ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของกล้วยไม้โดยธรรมชาติทั้งสิ้น ดังนั้นจึงควรปล่อยให้กล้วยไม้ได้อยู่ตามธรรมชาติ มีการดำรงเผ่าพันธุ์ของตัวเองอยู่ในป่าของประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นป่าเขตร้อนที่มีการกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้มากที่สุดอีกแหล่งหนึ่งของเอเชีย

ภาพ 7 แผนที่ประเภทของป่าไม้และการใช้ที่ดิน

ความสัมพันธ์ระหว่างไม้ยืนต้นที่กล้วยไม้อิงอาศัย

จากที่กล่าวมาแล้วว่ากล้วยไม้เป็นพืชชั้นสูง ที่เกาะอิงอาศัยต้นไม้อื่นเพียงภายนอกของผิวด้านไม้เพื่อยึดประคองตัว และอาศัยอาหารจากการเน่าสลายของเปลือกไม้ โดยจุลินทรีย์ชนิดต่าง ๆ แต่หลายคนก็เข้าใจว่ากล้วยไม้จัดอยู่ในกลุ่มของกาฝากที่เป็นอันตรายต่อต้นไม้ที่อิงอาศัย ซึ่งกาฝากจะใช้รากที่มีลักษณะพิเศษและแข็งแรงแทงเข้าไปในท่อน้ำท่ออาหารบริเวณที่มีแผลที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แล้วดูดน้ำเลี้ยงจนถึงไม้หรือต้นไม้ที่อาศัยอยู่จนตายไป ส่วนกล้วยไม้เพียงแต่อาศัยเจริญเติบโตออกดอกและกระจายพันธุ์ โดยไม่ได้ทำลายต้นไม้ที่ขึ้นอาศัยเลย บางครั้งเราพบว่ากล้วยไม้บางชนิดมีการเลือกขึ้นอาศัยกับต้นไม้บางชนิดโดยเฉพาะแม้ว่าบริเวณนั้นจะมีต้นไม้อื่นขึ้นอยู่ก็ตาม เช่น กล้วยไม้ฟ้ามูบ (*Vanda coerulea* Griff.ex Lindl.) ในป่าตามธรรมชาติจะขึ้นอาศัยอยู่กับต้นไม้ตระกูลไม้ก่อ (*Castanopsis*) กล้วยไม้ตระกูลช้าง (*Rhynchostylis*) ทางภาคอีสานพบขึ้นอาศัยอยู่กับต้นทองกวาว และเอื้องแซะภูกระดึง (*Dendrobium christyanum* Rehb.f.) พบขึ้นอาศัยบนต้นไม้สนพบมากที่บนยอดเขาภูกระดึงจังหวัดเลย เป็นต้น แต่การที่กล้วยไม้จะขึ้นอาศัยอยู่กับต้นไม้ชนิดใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยในสภาพแวดล้อมหรือสภาพนิเวศวิทยาบริเวณนั้นว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ที่จะทำให้กล้วยไม้สามารถเจริญเติบโตอยู่บนต้นไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย เช่น ความสมบูรณ์ของเมล็ด อุณหภูมิ ความชื้น แสง รวมถึงแร่ธาตุ เชื้อราที่เป็นประโยชน์ จากการศึกษาในเส้นทางที่สำรวจทั้ง 2 เส้นทางจากการสังเกตพบว่าเปลือกของต้นไม้แต่ละชนิดมีผลต่อการขึ้นอิงอาศัยของกล้วยไม้ หากเป็นต้นไม้ที่มีเปลือกหนา ผิวขรุขระ กักเก็บความชื้นได้ดี และยังสามารถรับหรือยึดเมล็ดกล้วยไม้ให้ติดอยู่ส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นไม้ได้โดยไม่ถูกชะล้างโดยน้ำฝน และเปลือกไม้ที่มีความชุ่มชื้นก็ทำให้เมล็ดกล้วยไม้งอกและเจริญเติบโตบนต้นไม้ได้ จากการเข้าไปศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปองยังพบว่าพรรณไม้ป่ามีความสัมพันธ์กับการขึ้นอิงอาศัยบนต้นไม้ได้ สามารถพบสายพันธุ์กล้วยไม้ขึ้นอาศัยตั้งแต่ระดับ 50 เซนติเมตร และตามบนก้อนหิน ซึ่งจะเห็นได้ว่าพรรณไม้ป่ามีผลต่อการกระจายพันธุ์รวมทั้งการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ด้วย ดังตาราง 7

ตาราง 7 ผลการสำรวจความหลากหลายของพืชไคฟิติกสายไม้ เส้นทางที่ 1

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	จำนวน กล้วยไม้ เฉลี่ย (ต้น)	จำนวนต้นไม้ ไคฟิติก (ต้น)	ขนาดเส้น รอบวงต้นไม้ เฉลี่ย (ม.)	ความสูงที่ ขึ้นอิงอาศัย เฉลี่ย (ม.)	ทิศทางที่ขึ้น อิงอาศัย เป็นส่วนใหญ่	ความสูงจาก ระดับน้ำทะเล (ม.รทก.)
กุหลาบกระเป๋าคัด	<i>Aerides falcata</i> Lindl.	2.50	20	1.56	7.28	ตะวันออก	973.25
สิงโตรวมข้าว	<i>Bulbophyllum morphologorum</i> F. Kranzl.	4.12	17	1.83	10.33	ตะวันตก	1,053.00
สิงโตรวมข้าวดำ	<i>Bulbophyllum nigrescens</i> Rolfe	1.28	7	2.31	10.57	ตะวันออก	997.57
เอื้องศรีสง่า	<i>Cleisostoma duplicilobum</i> (J.J.Sm.) Garay	2.00	2	1.35	3.50	ตะวันออก	1,047.50
เอื้องห่มพิน	<i>Cleisostoma filiciforme</i> (Lindl.) Garay	1.67	3	1.20	9.33	ตะวันออก	982.33
-	<i>Cleisostoma racemiferum</i> (LINDL.) GARAY	1.00	1	2.90	3.50	เหนือ	1,067.00
เอื้องหิน	<i>Coelogyne lactea</i> Rehb.f.	5.50	2	2.20	8.00	ตะวันออก	988.00
เอื้องหมาก	<i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	2.20	5	1.90	9.60	ตะวันออก	984.80
การการ่อน	<i>Cymbidium aloifolium</i> (L.) Sw.	1.40	5	2.46	9.80	ตะวันออก	983.20
เอื้องถ้ำ	<i>Dendrobium chrysotoxum</i> Lindl.	5.00	1	3.00	20.00	ตะวันออกเฉียงเหนือ	973.00
เอื้องสายน้ำเต้า	<i>Dendrobium crepidatum</i> Lindl. & Paxt.	1.50	2	-	0.90	ตะวันออก	989.00
เอื้องสายสามสี	<i>Dendrobium crystallinum</i> Rehb.f.	1.64	11	1.21	4.59	ตะวันออก	980.18
เอื้องสายม่านพระอินทร์	<i>Dendrobium devonianum</i> Paxt.	1.00	1	-	1.20	ตะวันออก	1,012.00
เอื้องสายคำปอน	<i>Dendrobium dixanthum</i> Rehb.f.	1.00	1	1.60	6.00	ตะวันออก	993.00

ตาราง 7 (ต่อ)

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	จำนวน กล้วยไม้ เฉลี่ย (ต้น)	จำนวนต้นไม้ ขึ้นอิงอาศัย (ต้น)	ขนาดเส้น รอบวงต้นไม้ เฉลี่ย (ม.)	ความสูงที่ ขึ้นอิงอาศัย เฉลี่ย (ม.)	ทิศทางที่ขึ้น อิงอาศัย เป็นส่วนใหญ่	ความสูงจาก ระดับน้ำทะเล (ม.รทก.)
เอื้องสายมัยขิง	<i>Dendrobium graciosissimum</i> Rehb.f.	4.33	36	1.37	7.48	ตะวันออก	974.72
เอื้องฝง	<i>Dendrobium lindleyi</i> Steud.	2.00	2	2.10	13.25	ตะวันออก	986.50
เอื้องสายน้ำผึ้ง	<i>Dendrobium primulinum</i> Lindl.	11.90	31	1.21	6.86	ตะวันออก	984.03
เอื้องมือพระนิจ	<i>Dendrobium senile</i> C.S.P. Parish & Rehb.f.	12	1	2.32	12.00	ตะวันออกเฉียงใต้	987.00
เอื้องม่อนใจ	<i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rehb.f.	1.20	10	1.68	8.38	ตะวันออกเฉียงใต้	1,004.40
ตะขาบสองตะพัก	<i>Eria bipunctata</i> Lindl.	19.00	1	1.50	13.00	ตะวันออก	987.00
เอื้องงูเขียว	<i>Luisia psyche</i> Rehb.f.	2.67	6	1.32	3.67	ตะวันออกเฉียงใต้	984.67
เอื้องแบ่นใบโค้ง	<i>Oberonia acaulis</i> Griff.	8.00	1	0.90	6.00	ตะวันออกเฉียงใต้	995.00
มังกรทอง	<i>Ornithochilus difformis</i> (Will. ex Lindl.) Schltr.	1.57	21	1.25	6.75	ตะวันออกเฉียงใต้	981.00
เอื้องช่อต่อ	<i>Pholidota articulata</i> Lindl.	150	1	2.90	20.00	ตะวันออก	1,081.00
เอื้องตาลหิน	<i>Eria discolor</i> Lindl.	35.25	4	2.55	17.75	ตะวันออก	991.50
-	<i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet.	2.43	7	1.48	4.30	ตะวันออก	1,036.14
สามปอยคง	<i>Vanda brunnea</i> Rehb.f.	9.84	38	4.88	9.10	ตะวันออกเฉียงใต้	961.87

ตารางสูง ผลการสำรวจความหลากหลายของชนิดพืชกล้วยไม้ เส้นทางที่ 2

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	จำนวน กล้วยไม้ เฉลี่ย (ต้น)	จำนวนต้นไม้ ขึ้นอิงอาศัย (ต้น)	ขนาดเส้น รอบวงต้นไม้ เฉลี่ย (ม.)	ความสูงที่ ขึ้นอิงอาศัย เฉลี่ย (ม.)	ทิศทางที่ขึ้น อิงอาศัย เป็นส่วนใหญ่	ความสูงจาก ระดับน้ำทะเล (ม.รทก.)
เอื้องใบไผ่	<i>Agrostophyllum callosum</i> Rehb.f.	10.00	1	1.00	6.00	รอบทิศทาง	1,719.00
สิงโตขวางข้าว	<i>Bulbophyllum morphologorum</i> Krzl.	6.50	8	0.90	2.22	ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,562.13
สิงโตสยาม	<i>Bulbophyllum siamense</i> Rehb.f.	120.00	4	0.90	3.45	ตะวันออกเฉียงใต้	1,552.25
เอื้องเทียนขาว	<i>Coelogyne nitida</i> (Wall. Mss.) Lindl.	60.93	40	1.06	7.75	ตะวันออก	1,654.40
เอื้องหมาก	<i>Coelogyne trinervis</i> Lindl.	105.75	4	1.15	4.33	ตะวันออกเฉียงใต้	1,706.50
การการ่อนขาว	<i>Cymbidium mastersii</i> Griff.	6.00	1	2.00	10.00	ตะวันออก	1,680.00
เอื้องข้าวตอก	<i>Dendrobium compactum</i> Rolfe ex W. Hackett.	2.40	10	0.25	3.22	ตะวันออก	1,668.75
เอื้องสีตาล	<i>Dendrobium heterocarpum</i> Lindl.	5.00	4	0.40	4.00	ตะวันออกเฉียงใต้	1,709.25
เอื้องมะลิสุเทพ	<i>Dendrobium sutepense</i> Rolfe ex. Dowie	2.18	22	0.19	1.68	ตะวันออก	1,692.05
เอื้องม่อนไข่	<i>Dendrobium thyrsiflorum</i> Rehb.f.	1.20	5	0.71	0.40	ใต้	1,635.00
-	<i>Eria bracteosa</i> Lindl.	27.75	12	0.75	4.48	ตะวันออก	1,669.17
เอื้องศรีประภา	<i>Eria cristata</i> Rolfe.	12.30	20	0.81	4.39	ตะวันออก	1,631.45
เอื้องตาลหิน	<i>Eria discolor</i> Lindl.	15.00	2	1.70	13.00	ตะวันออก	1,654.50
เอื้องพญาน้ำใจ	<i>Oberonia acaulis</i> Griff.	3.00	9	0.46	4.67	ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,743.78

ตาราง 8 (ต่อ)

ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	จำนวนกลีบไม้ เกลี้ยง (ต้น)	จำนวนต้นไม้ ที่มีกิ่งออก (ต้น)	ขนาดเส้น รอบวงต้นไม้ เกลี้ยง (ม.)	ความสูงที่ ขึ้นอิงอาศัย เฉลี่ย (ม.)	ทิศทางที่ขึ้น อิงอาศัย เป็นส่วนใหญ่	ความสูงจาก ระดับน้ำทะเล (ม. รทก.)
เอื้องข้อต่อ	<i>Pholidota articulata</i> Lindl.	86.15	73	0.83	6.66	ตะวันออก	1,690.43
เอื้องรงนก	<i>Porpax ustulata</i> (C.S.P.Parish&Rechb.f.) Rolfe	8.33	3	0.38	2.40	ตะวันออก	1,687
ช้างงาเดียว	<i>Thunia alba</i> (Lindl.) Rechb.f.	16.00	6	1.26	3.92	ตะวันออกเฉียงใต้	1,730.33
แมงมุมเหลือง	<i>Thrixspermum centipeda</i> Lour.	2.00	2	0.18	1.50	ตะวันออกเฉียงใต้	1,609.00
-	<i>Trichotosia dasyphylla</i> (Par. & Rechb.f.) Krzl.	22.00	4	1.28	8.50	ตะวันออกเฉียงใต้	1,737.25

ตาราง 9 ความสัมพันธ์ระหว่างพรรณไม้กับการอิงอาศัยของกล้วยไม้

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	พันธุ์ไม้ป่า	พันธุ์กล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย
1	กุ่ม	<i>Lannea coromandelice</i> (Houtt.) Merr.	เอื้องเทียนขาว เอื้องข้อต่อ
2	กุ่มแดง	<i>Acer calcaratum</i> Gagnep	สิงโตรวงข้าว สายเมี่ยง เอื้องม่อนไข่ สิงโตสยาม เอื้องเทียนขาว เอื้องหมาก เอื้องข้าวตอก เอื้องสีตาล เอื้องมะลิ- สุเทพ, <i>Eri braetescens</i> Lindl., เอื้อง ศรีประภา เอื้องแพนใบโค้ง เอื้องข้อ ต่อ เอื้องกระดุมลาย เอื้องรังนก
3	กล้วยถาญี	<i>Diospyros glandulosa</i>	สิงโตรวงข้าว เอื้องสาหร่ายน้ำผึ้ง เอื้อง สีตาล
4	ก่อเดือย	<i>Castanopsis acuminatissima</i> (Bl.) A.DC.	เอื้องข้อต่อ
5	ก่อแดง	<i>Quercus kingiana</i> Craib	สิงโตรวงข้าวดำ เอื้องศรีสง่า
6	ก่อแป้น	<i>Castanopsis diversifolia</i> (Kurz) King ex Hk.f.	เอื้องข้อต่อ สิงโตรวงข้าง สิงโตรวง- ข้าวดำ การการ่อน เอื้องม่อนไข่ เอื้อง-มะลิสุเทพ เอื้องศรีประภา แมง มุมเหลือง <i>Trichotosia dasyphylla</i> (Par. & Rchb.f.) Krzl.
7	ก่อหมาก		ข้างงาเดือย เอื้องศรีประภา
8	ก่อหุยม	<i>Castanopsis argyrophylla</i> King ex. Hk.f.	สิงโตรวงข้าง การการ่อน เอื้องสาย เมี่ยง เอื้องสาหร่ายน้ำผึ้ง เอื้องม่อนไข่ เอื้องตาลหิน สามปอยคง
9	ก่อแหลม	<i>Castanopsis argyrophylla</i> Kingex Hk.f.	เอื้องเทียนขาว เอื้องข้าวตอก เอื้องข้อ ต่อ เอื้องรังนก
10	กำยาน	<i>Styrax benzoides</i> Craib.	สิงโตรวงข้าว เอื้องแพนใบโค้ง เอื้อง ข้อต่อ

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	พันธุ์ไม้ป่า	พันธุ์กล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย
11	กำลังเสือโคร่ง	<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham.	สิงโตรวงช้าง เอื้องแพนใบโค้ง เอื้องข้อต่อ
12	ไทรทลาย		เอื้องเทียนขาว เอื้องศรีประภา เอื้องข้อต่อ
13	ไทรหลวง		เอื้องข้อต่อ
14	คำหาด	<i>Engelhardtia spicata</i> Bl	สิงโตรวงช้าง เอื้องเทียนขาว เอื้อง- หมาก เอื้องข้าวตอก เอื้องมะลิสุเทพ <i>Eria bracteseans</i> Lindl., เอื้องแพน ใบ-โค้ง เอื้องข้อต่อ ช้างงาเดียว
15	คำหาด		เอื้องหมาก เอื้องงูเขียว
16	แคฝอย	<i>Stercospermum fimbriatum</i>	เอื้องหิน เอื้องม่อนไข่ เอื้องแพนใบ- โค้ง มังกรทอง สามปอยคง
17	แคหางค่าง	<i>Markhamia stipulate</i> Seem.	กุหลาบกระเปาะเปิด สิงโตรวงช้าง เอื้องหมาก เอื้องสายเมี่ยง เอื้องสาย- น้ำผึ้ง สามปอยคง
18	ไคร้หนู		กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องหิน เอื้องสาย- สามสี เอื้องสายเมี่ยง เอื้องสายน้ำผึ้ง มังกรทอง สามปอยคง <i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet.
19	ไคร้มด	<i>Ilexum bellulata</i> (Wall.) Loesn.	กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องสายสามสี เอื้องสายเมี่ยง เอื้องผึ้ง เอื้องม่อนไข่ เอื้องงูเขียว มังกรทอง สามปอยคง เอื้องเทียนขาว เอื้องข้าวตอก เอื้องสี ตาล เอื้องมะลิสุเทพ เอื้องแพนใบ โค้ง เอื้องข้อต่อ เอื้องกระดุมลาย

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	พันธุ์ไม้ป่า	พันธุ์กล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย
20	ไคร้หน้า	<i>Homonoia riparia</i>	เอื้องข้าวตอก เอื้องแพนใบโค้ง เอื้องรงนก
21	จำปา	<i>Michelia champaca</i> var. <i>champace</i>	เอื้องสายคำปอน เอื้องม่อนไข่ สามปอยคง
22	จำปีป่า	<i>Michelia baillonii</i> Pierr & Gagnep.	เอื้องใบไผ่ กุหลาบกระเปาะเปิด สิงโต รวงข้าว เอื้องหมาก เอื้องสายเมี่ยง กาเรการ่อนขาว เอื้องข้อต่อ ช้างงาเดียว
23	ช่อ	<i>Gmelina arborea</i>	เอื้องสายน้ำผึ้ง
24	เดื่อใบใหญ่	<i>Ficus auriculata</i>	เอื้องสายสามสี
25	ต่างนก		<i>Eria bracteseens</i> Lindl., ช้างงาเดียว
26	ต้าง	<i>Brassaiopsis</i> sp.	เอื้องเทียนขาว เอื้องมะลิสุเทพ <i>Eria bracteseens</i> Lindl. เอื้องข้อต่อ เอื้องกระคุมลาย
27	ดัดใบ		เอื้องเทียนขาว เอื้องมะลิสุเทพ
28	ตะไคร้บก		เอื้องแพนใบโค้ง
29	ทะโล้	<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth	กุหลาบกระเปาะเปิด สิงโตรวงข้าวดำ เอื้องศรีสง่า เอื้องหมาก เอื้องคำ เอื้อง สายเมี่ยง เอื้องสายน้ำผึ้ง เอื้องมือชะนี เอื้องม่อนไข่ เอื้องงูเขียว มังกรทอง เอื้องตาลหิน สามปอยคง เอื้องเทียน ขาว เอื้องมะลิสุเทพ <i>Eria bracteseens</i> Lindl., เอื้องศรีประภา เอื้องข้อต่อ เอื้องกระคุมลาย
30	ไทร	<i>Ficus benjamina</i>	กุหลาบกระเปาะเปิด กาเรการ่อน เอื้องสายเมี่ยง

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	พันธุ์ไม้ป่า	พันธุ์กล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย
31	นางพญา เสื่อโคร่ง	<i>Prunus cerasoides</i>	สิงโตรวงข้าวดำ
32	ประคู้ป่า	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz.	กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องสายเมี่ยง เอื้องสายน้ำผึ้ง เอื้องม่อนไข่ มังกร ทอง สามปอยคง
33	ผาเป้ง		เอื้องสายน้ำผึ้ง
34	ผาเทียนดอย	<i>Vitex quinata</i>	เอื้องสายเมี่ยง สิงโตรวงข้าว
35	มะมุ่น	<i>Elaeocarpus prunifolius</i>	สิงโตรวงช้าง สิงโตรวงข้าวดำ เอื้อง ม่อนไข่ เอื้องข้อต่อ
36	มะม่วงป่า	<i>Mangigera caloneure</i> Kurz.	สิงโตรวงข้าวดำ เอื้องหมาก มังกร ทอง สามปอยคง เอื้องสายเมี่ยง
37	มะมือ	<i>Choerospondias axillaris</i>	เอื้องสายเมี่ยง
38	มะเฒ่า	<i>Antiderma montanum</i>	สามปอยคง
39	มะเก็ม	<i>Canarium subulatum</i>	สิงโตรวงข้าว เอื้องผึ้ง
40	มะห้ำ	<i>Syzygium albiflorum</i>	เอื้องสายน้ำผึ้ง สามปอยคง
41	มะฮ้าง		เอื้องข้าวดอก
42	มะเฟืองคง		เอื้องศรีประภา เอื้องเทียนขาว
43	ไม้ฟา		กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องสายเมี่ยง ตะขานสองตะพัก
44	มะไฟ	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	กุหลาบกระเปาะเปิด, <i>Cleisostoma</i> <i>racemiferum</i> (LINDL.) GARAY. กาเรการ่อน เอื้องสายเมี่ยง มังกรทอง
45	เมี่ยง	<i>Camellia sinensis</i> (L.) O.K.	กุหลาบกระเปาะเปิด กาเรการ่อน เอื้อง สายน้ำเขียว เอื้องสายสามสี เอื้อง สายม่านพระอินทร์ เอื้องสายเมี่ยง เอื้องสายน้ำผึ้ง เอื้องงูเขียว มังกรทอง

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อไทย/ชื่อพื้นเมือง	พันธุ์ไม้ป่า	พันธุ์กล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย
			<i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet. สามปอยดง
46	ยมหอม	<i>Toona ciliate</i> M.Roem	กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องชู้มเทียน เอื้องสายสามสี เอื้องสายเมี่ยง เอื้องงูเขียว
47	ยางเหลือง		เอื้องชู้ตอ
48	รักจีหนู	<i>Semecarpus cochinchinensis</i> Engl.	กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องชู้มเทียน เอื้องสายเมี่ยง เอื้องม่อนไข่ เอื้องงูเขียว
			<i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & Sweet. สามปอยดง
49	รักใหญ่	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Hor	กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องสายเมี่ยง มังกรทอง
50	ลำไยป่า	<i>Dimocarpus longan</i>	เอื้องสายน้ำผึ้ง
51	ส้มโอ	<i>Citrus maxima</i>	กุหลาบกระเปาะเปิด เอื้องสายเมี่ยง เอื้องสายน้ำผึ้ง สามปอยดง
52	สุระพิศคำ		เอื้องสายเมี่ยง
53	หมี	<i>Nyssa javanica</i>	เอื้องชู้ตอ
54	หำจีพะยะ	<i>Syzygium claviflorum</i>	เอื้องสายน้ำผึ้ง
55	หำทราย		เอื้องเทียนขาว เอื้องศรีประภา เอื้อง ตาลหิน <i>Eria bracteseens</i> Lindl. เอื้องแพนใบโค้ง เอื้องชู้ตอ
56	เหมือดคน	<i>Heliciopsis terminalis</i> Sleum.	เอื้องมะลิสุเทพ เอื้องม่อนไข่ แมงมุม เหลือง เอื้องแพนใบโค้ง

ความหลากหลายและนิเวศวิทยากล้วยไม้

การศึกษาองค์กรชุมชนกับการอนุรักษ์ ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพื้นที่ป่ามี 2 ประเภทดังที่กล่าวมาแล้วคือป่าดิบแล้งและป่าดิบเขา ลักษณะป่าประเภทนี้สามารถพบกล้วยไม้ที่มีหลากหลายสายพันธุ์ เจริญเติบโตได้ดีตั้งแต่ระดับพื้นดินจนถึงอิงอาศัยอยู่บนต้นไม้ แสดงให้เห็นว่าทางองค์กรชุมชนมีการจัดการพื้นที่ป่าของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่เกิดไฟป่าขึ้นในพื้นที่ที่ชุมชนรับผิดชอบ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าพื้นที่ป่าที่ชุมชนอนุรักษ์เป็นป่าต้นน้ำลำธาร และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความหนาของอินทรีย์วัตถุปกคลุมผิวดิน 20-30 เซนติเมตร ผลจากการอนุรักษ์และดูแลรักษาสภาพนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้พบกล้วยไม้ถึง 33 สกุล แยกได้เป็น 87 ชนิด และที่ยังจำแนกไม่ได้อีก 8 ชนิด โดยแต่ละชนิดมีการกระจายพันธุ์ทั้งในประเทศไทยและในทวีปเอเชีย ตามลักษณะทางนิเวศวิทยาและลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้ สามารถจำแนกได้ดังนี้

ช้างสารภีน้อย

Acampe papillosa (Lindl.) Lindl.

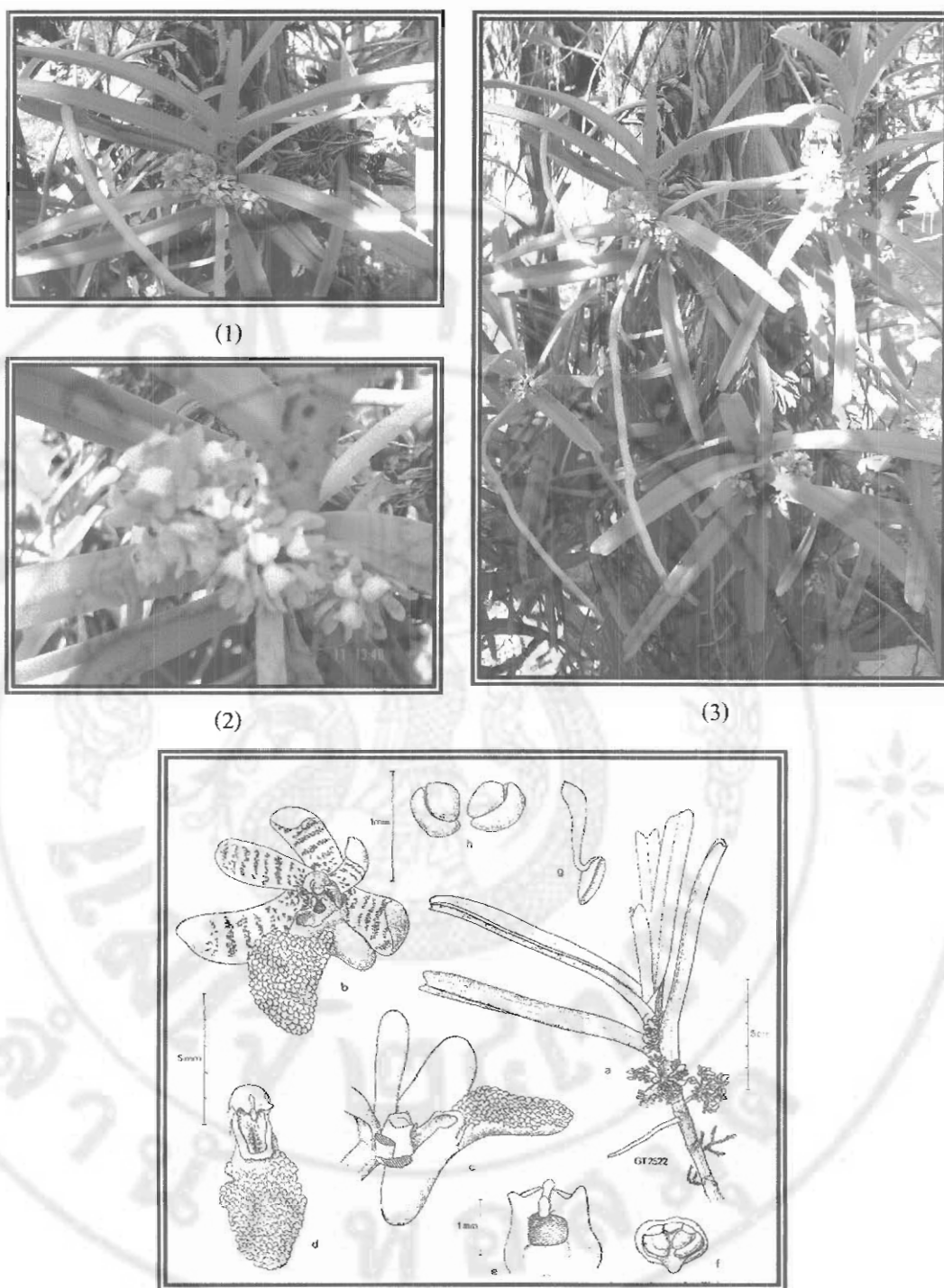
ชื่อพ้อง *Saccolabium papillosum* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องตีนตุ๊กแก

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) มีการแตกหน่ออยู่รวมกันเป็นกอใหญ่ ลำต้นสูง 10 - 30 ซม. ใบรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 10 ซม. ช่อดอกออกเป็นช่อตามซอกใบมีจำนวน 2-5 ช่อต่อต้น ก้านช่อดอกยาว 1.5-2 ซม. ดอกย่อยเรียงตัวแน่นเป็นกระจุกกลม จำนวน 8-14 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกโค้งมาด้านหลัง สีเขียวอมเหลือง และกลีบมีขีดตามขวางสีน้ำตาลแดง กลีบปากแผ่สีขาว มีจุดแต้มสีม่วงบริเวณโคนกลีบปาก ดอกบานเต็มที่กว้าง 1-1.2 ซม. ดอกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบ ทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง พะเยา ตาก แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น นครราชสีมา อุบลราชธานี ออกดอกช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ ที่ระดับความสูง 400 - 900 เมตร

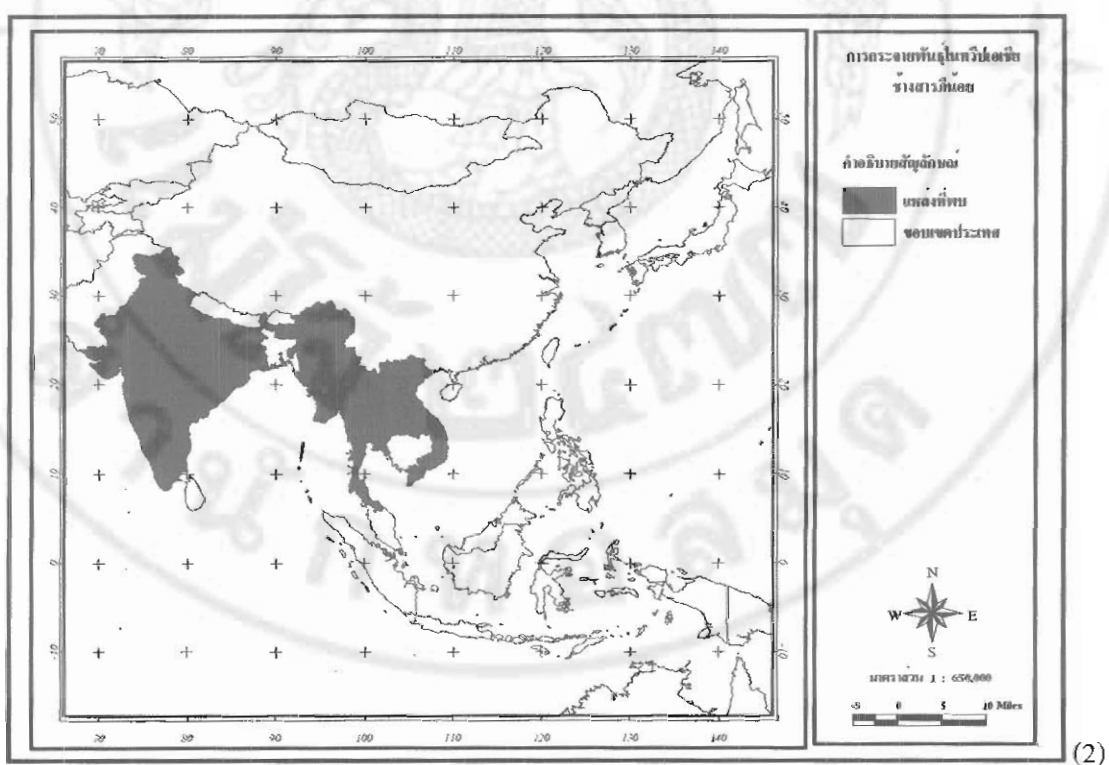
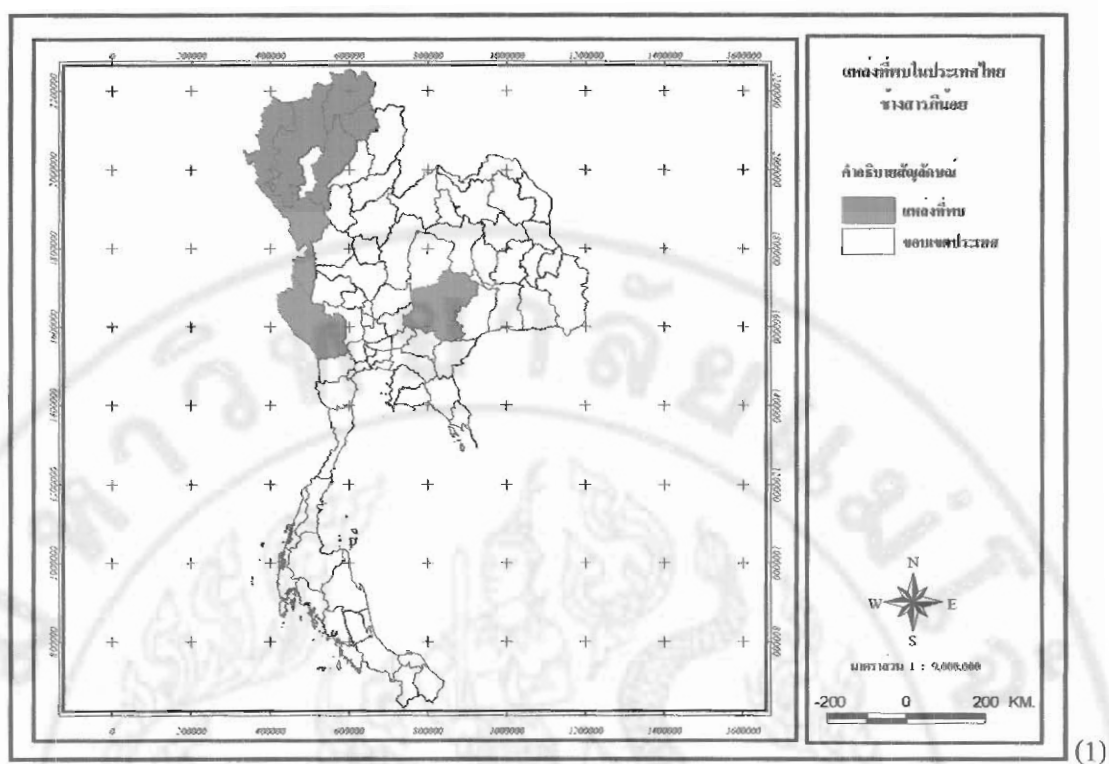
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย เช่น ไทย อินเดีย เนปาล ภูฏาน พม่า ลาว และเวียดนาม

ภาพ 8 ลักษณะใบ (1) ดอก (2) ลำต้น (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้

ช้างสารกิน้อย *Acampe papillosa* (Lindl.) Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1988: 46)

ภาพ 9 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ช้างสารถิ่นน้อย *Acampe papillosa* (Lindl.) Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ช้างสารภี

Acampe rigida (Buch. – Ham. Ex J.E.Sm) Hunt.

ชื่อพ้อง *Aerides rigida* Buch.-Ham.ex . J.E.Smith

ชื่ออื่น เอื้องเจ็ดปอย เอื้องดอกขาม เอื้องตีนเต่า

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) เป็นกล้วยไม้ที่มีขนาดใหญ่ สูงตั้งแต่ 30-300 ซม. ใบมีจำนวนมาก รูปขอบขนาน ปลายใบมนขนาดกว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 15 - 30 ซม. แผ่นใบหนาและแข็งแรง ช่อดอกเกิดตามซอกใบที่ 4 - 5 นับจากใบยอดลงมา ก้านช่อดอกยาว 10 - 20 ซม. ดอกออกเป็นกระจุกมีจำนวนดอก 7 - 12 ดอก ขนาดประมาณ 1 - 1.5 ซม. กลีบดอกบานห่อ ๆ ไม่บานออกเต็มที่ กลีบดอกสีเหลืองมีขีดขวางสีน้ำตาลแดง ปลายกลีบปากมีสีเหลือง ดอกบานทนและมีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบพบตามคบไม้ทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน น่าน ตาก ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ เลย ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี และ ภาคใต้ของไทย ออกดอกช่วงเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 800-1,200 เมตร

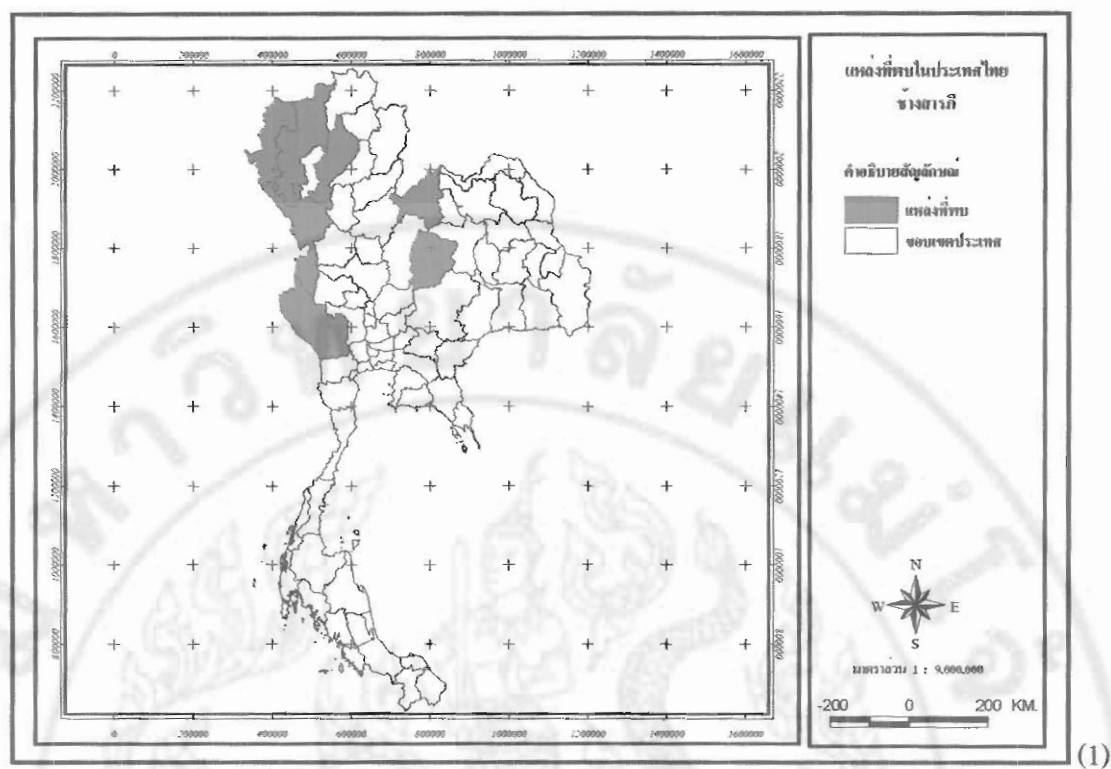
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า อินเดีย ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย จีน และตอนเหนือบริเวณเทือกเขาหิมาลัย

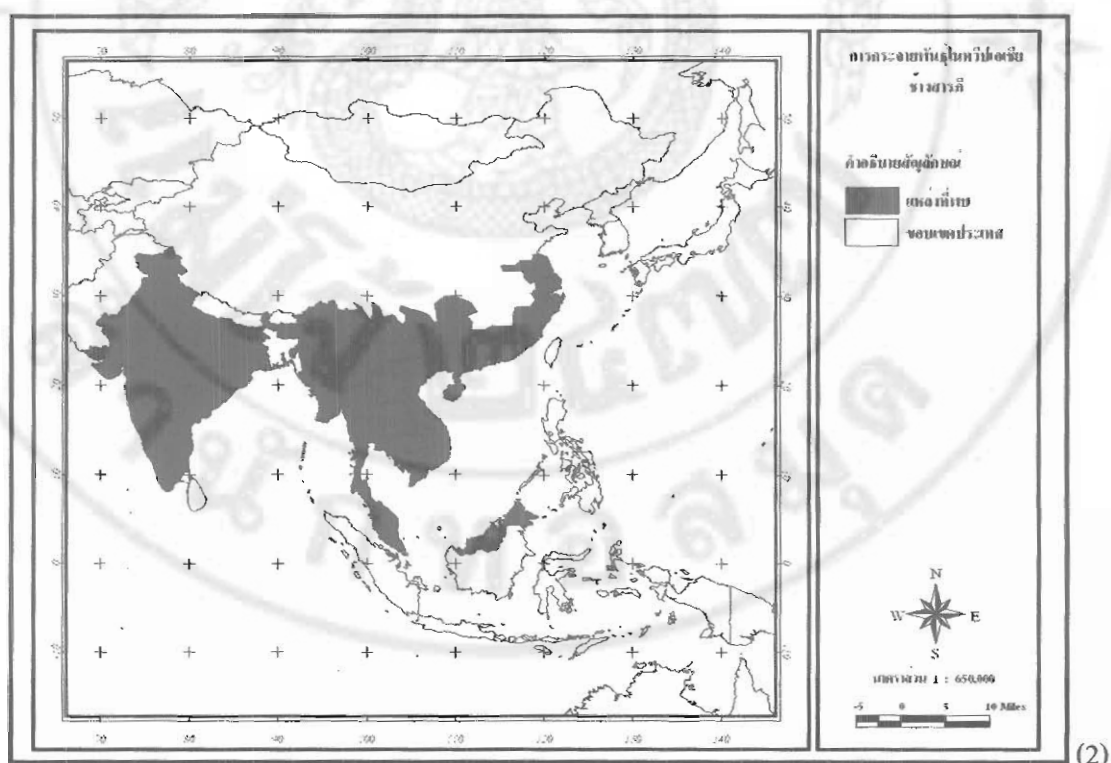
ภาพ 10 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้

ช้างสารภี *Acampe rigida* (Buch. – Ham. Ex J.E.sm)

ที่มา: Seidenfaden (1988: 46)

(1)

(2)

ภาพ 11 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ข้างสารภี *Acampe rigida* (Buch. – Ham. Ex J.E.sm)
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

จุกพราหมณ์

Acriopsis indica Wight.

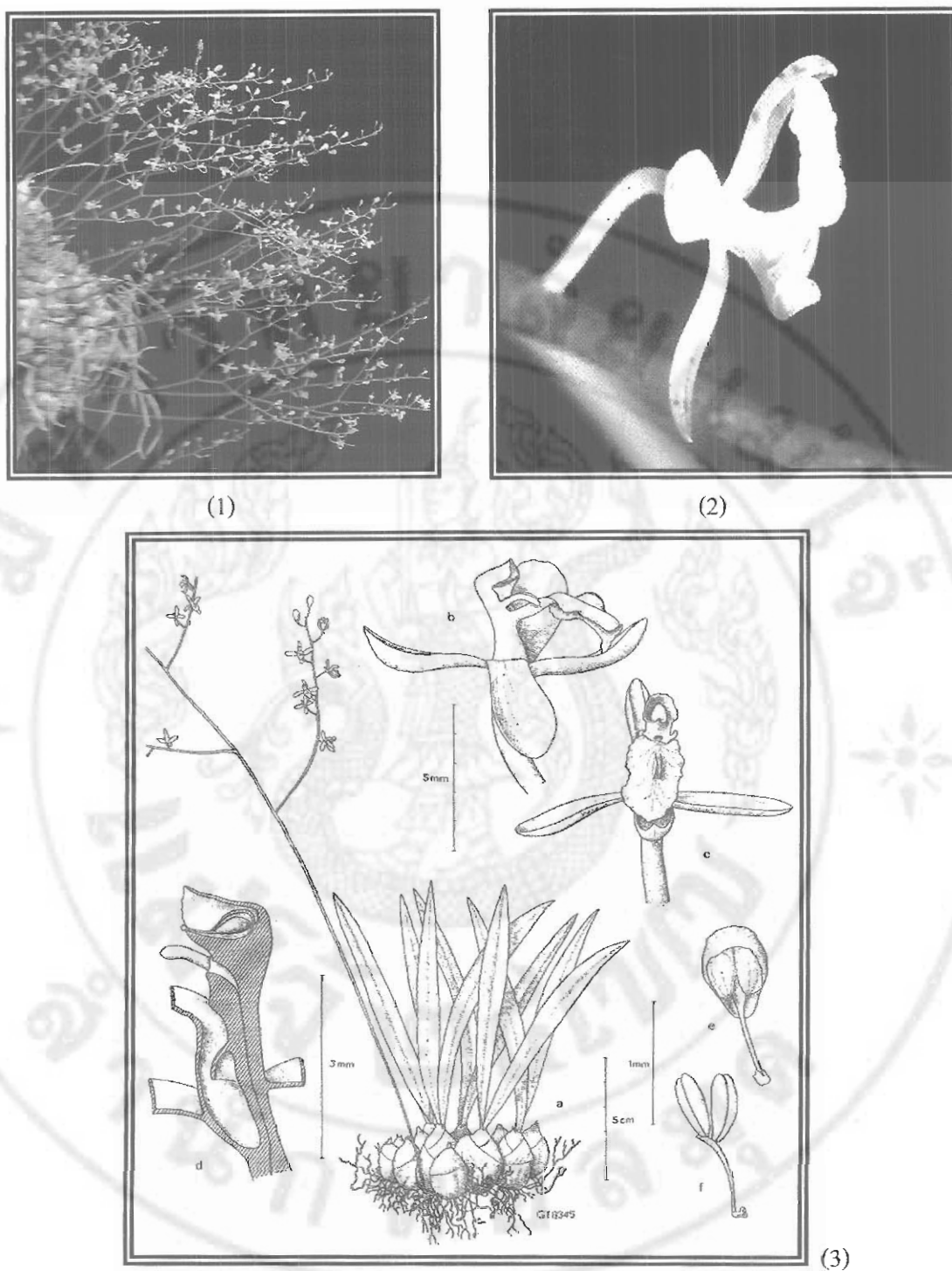
ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องนมหนูหัวกลม

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำต้นหรือลำลูกกล้วยกลมรูปไข่ สูง 1 ซม. เบียดกันแน่นเป็นกระจุก มีการเจริญเติบโตโดยการแตกหน่อด้านข้าง (Sympodial) ใบเป็นแถบแคบก่อนข้างบางและอ่อนมี 2-3 ใบต่อต้น กว้าง 0.3 - 0.5 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. จะทิ้งใบก่อนออกดอก ช่อดอกเกิดจากโคนหัวตั้งขึ้นยาวและแตกเป็นแขนงยาว 15 - 20 ซม. ดอกแตกจากช่อดอกบริเวณตั้งแต่กลางช่อจนถึงปลาย จำนวน 12 - 15 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเขียวอ่อน มีจุดประสีน้ำตาล กลีบปากมีสีขาวอมเขียวอ่อน ดอกบานเต็มที่กว้าง 1 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทยตามป่าดิบเขา ทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน พะเยา แม่ฮ่องสอน ตาก และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรีออกดอกในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินเดีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

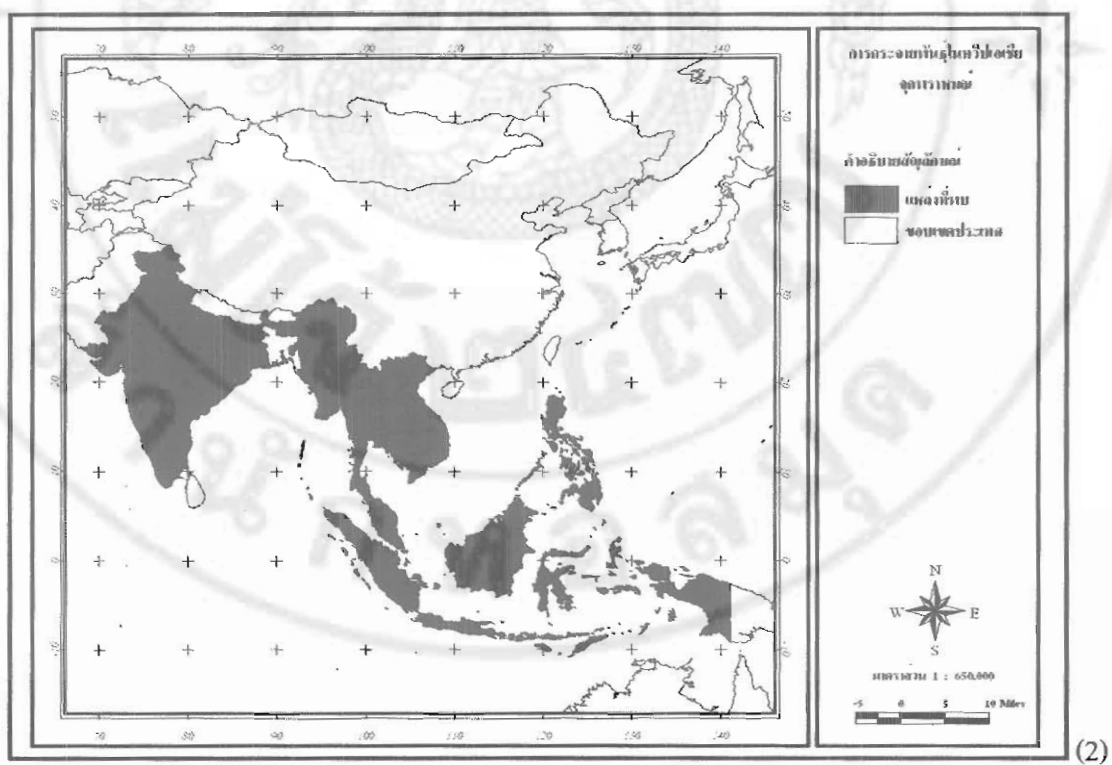
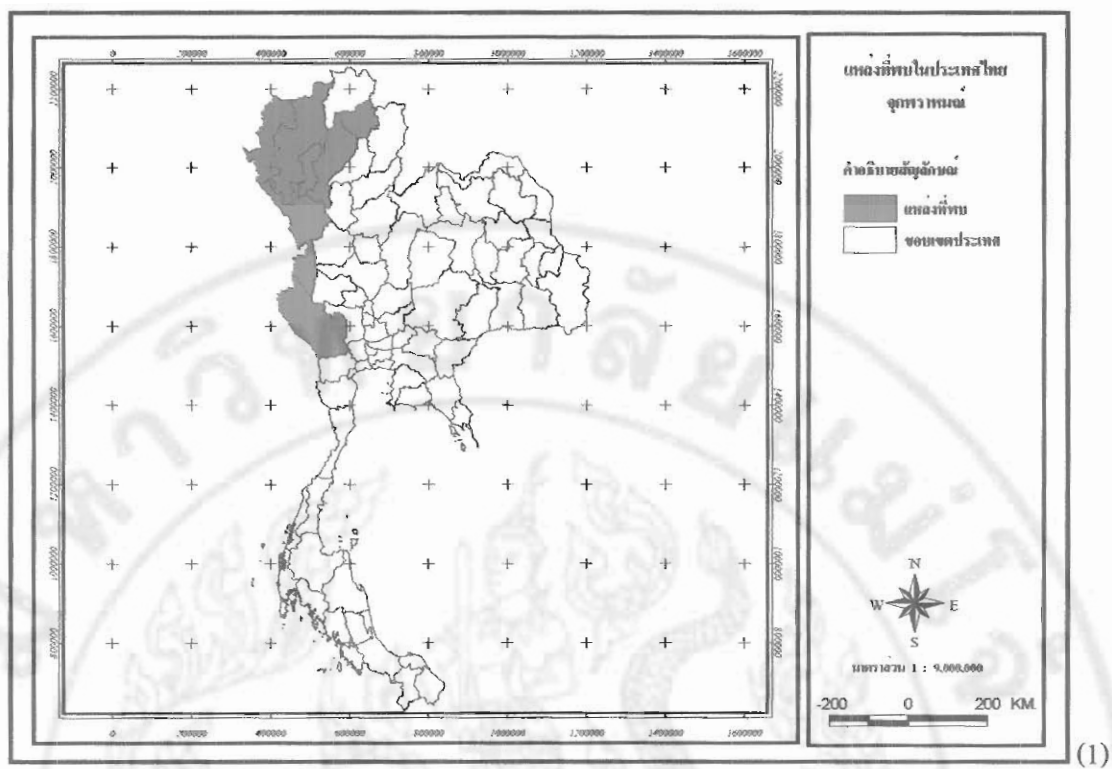

ภาพ 12 ลักษณะใบ ลำต้นกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3)

ของกล้วยไม้ จุกพราหมณ์ *Acriopsis indica* Wight.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 47)

Seidenfaden (1983: 104)

ภาพ 13 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ จุกพราหมณ์ *Acriopsis indica* Wight. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เถียงใบไผ่

Agrostophyllum callosum Rehb.f.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

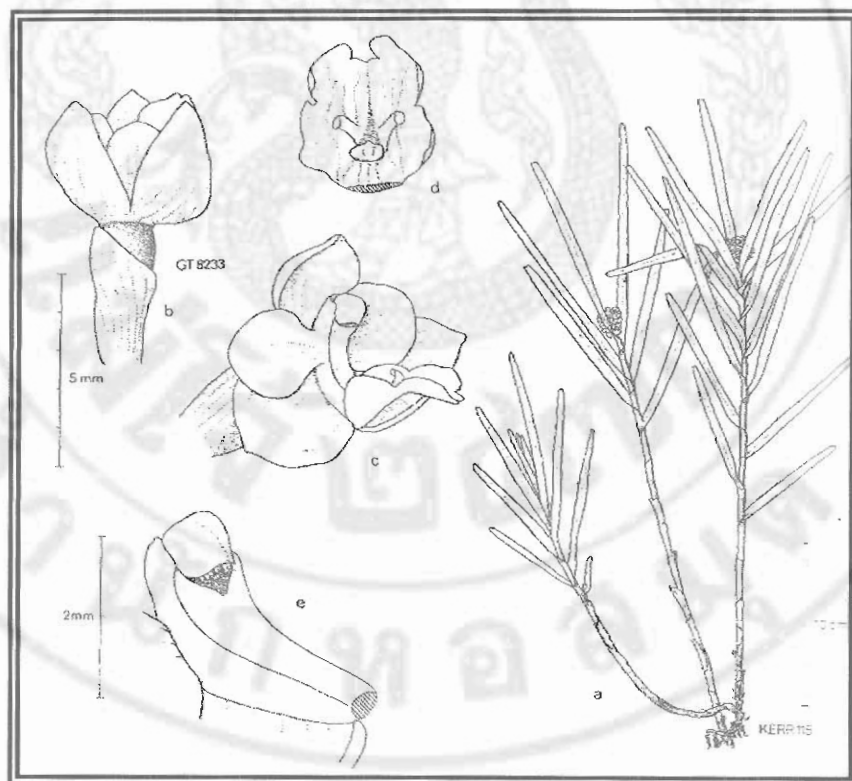
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำต้นเป็นข้อปล้อง เจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 ซม. ยาว 20 - 40 ซม. อาศัยอยู่กันเป็นกอแน่น ลำต้นมีกาบใบหุ้ม ใบเป็นรูปขอบขนานปลายใบมนเล็กน้อย และเว้าหยักกว้าง 0.5 - 0.7 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. มีจำนวน 10 - 18 ใบ เกิดบริเวณส่วนกลางไปถึงปลายลำต้น ดอกช่อดอกเกิดบริเวณส่วนยอดของลำลูกกล้วยอยู่กันเป็นกระจุก มี 8 - 12 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาว มีแต้มสีม่วง

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทางภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง พะเยา ออกดอกในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 1,200 - 1,700 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว อินเดีย และจีนตอนใต้

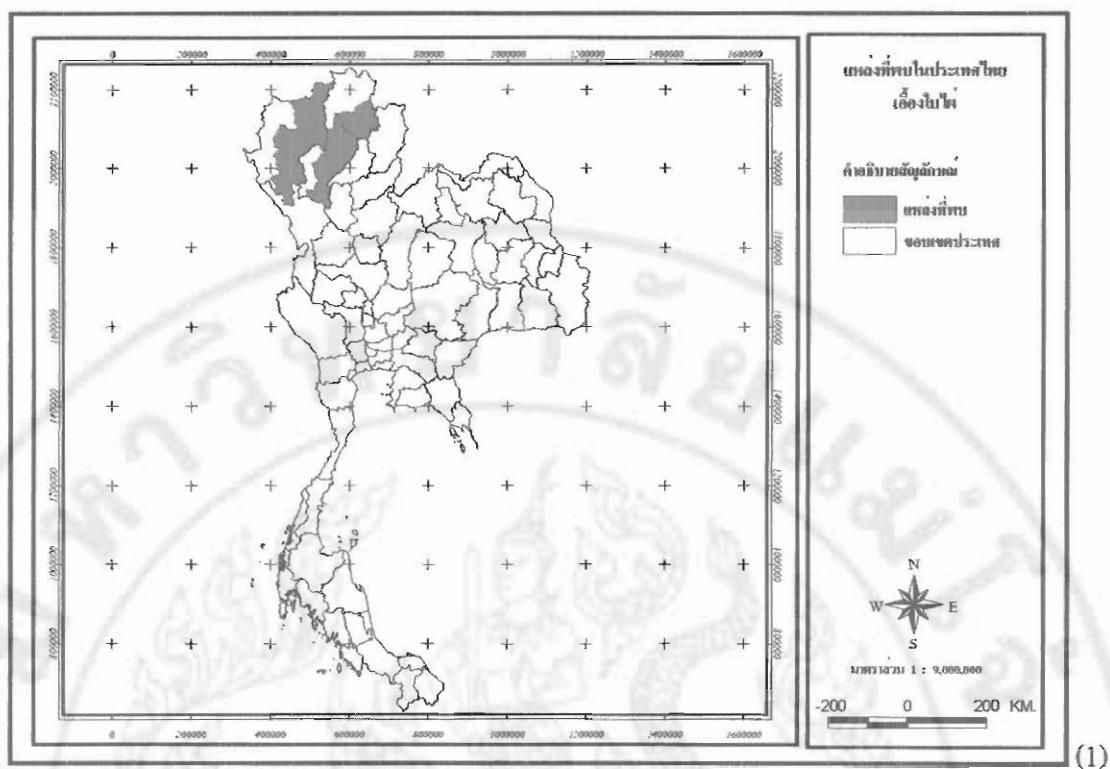
(1)

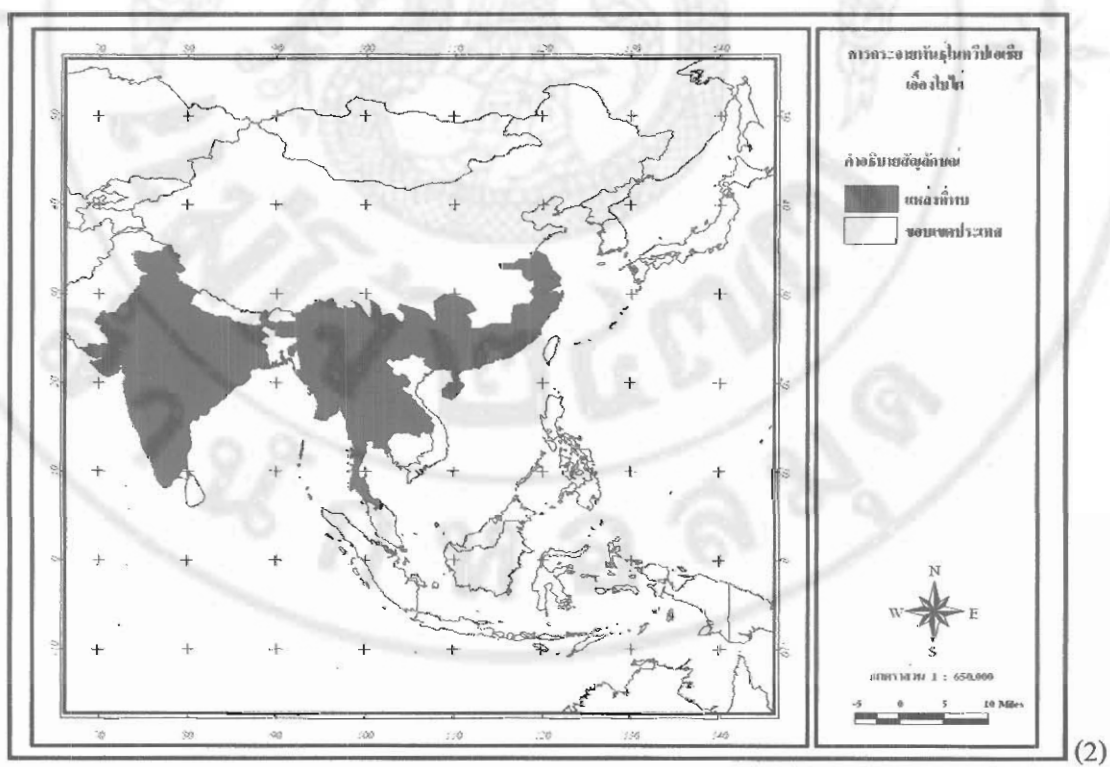
(2)

ภาพ 14 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้
เอื้องใบไผ่ *Agrostophyllum callosum* Rehb.f.

ที่มา: Seidenfaden (1986: 128)

(1)

(2)

ภาพ 15 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องใบไฟ *Agrostophyllum callosum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

กุหลาบกระเปาะเปิด

Aerides falcata Lindl.

ชื่อพ้อง *Aerides siamensis* kinge.

ชื่ออื่น เอื้องกุหลาบพวง เอื้องกุหลาบป่า เอื้องคำसनก เอื้องด้ามข้าว เอื้องปากเปิด

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ลำต้นมีข้อปล้องห่างกันเล็กน้อย ยาว 20 - 60 ซม. ใบเป็นรูปแถบกว้าง 2.5 - 3 ซม. ยาว 12 - 20 ซม. ช่อดอก ก้านช่อดอกแตกตามข้อข้างลำต้นห้อยลง 1 ต้นอาจมีหลายช่อ 1 - 4 ช่อดอก ยาว 10 - 20 ซม. มี 15 - 25 ดอกต่อช่อ ดอกมีขนาด 1.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวครีม กลีบปากแผ่สีชมพูมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทั่วทุกภาคเช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย ลำปาง ลำพูน สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ นครพนม สกลนคร เลย ชัยภูมิ นครราชสีมา สระบุรี นครนายก ชลบุรี จันทบุรี กาญจนบุรี และกระบี่ ที่ระดับความสูง 900 - 1,500 เมตร ออกดอกในช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม

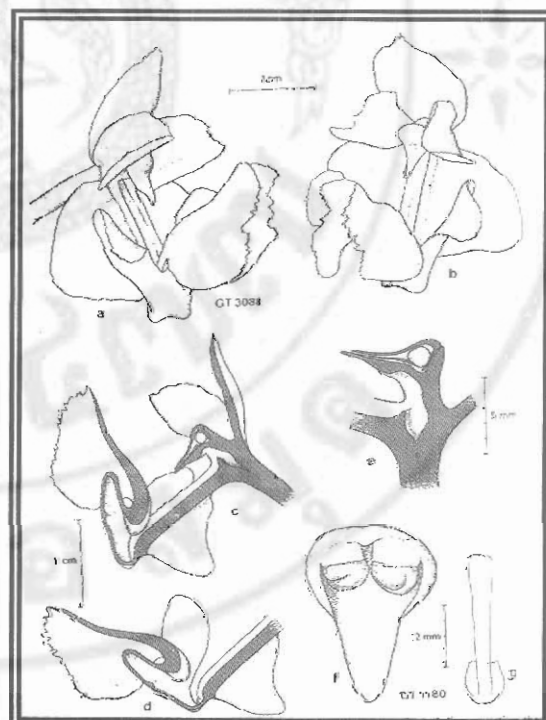
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย

(1)

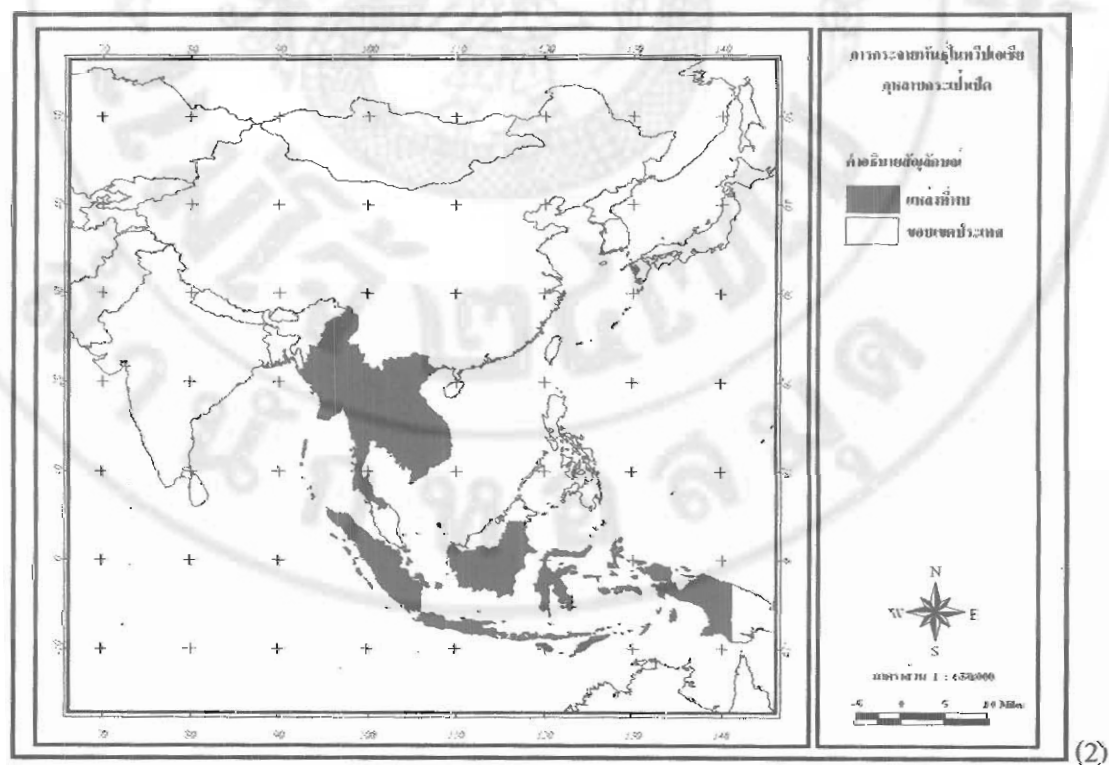
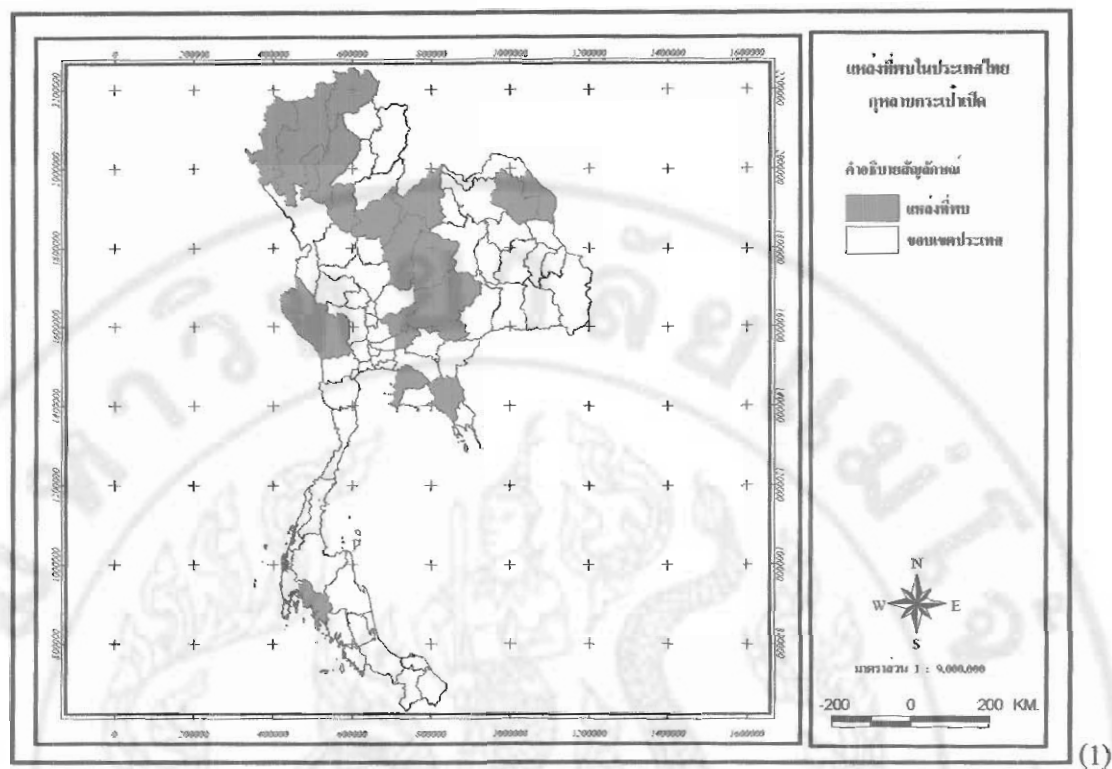
(2)

(3)

ภาพ 16 ลักษณะใบ ลำต้น (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องกุหลาบกระเป๋้าเปิด *Aerides falcata* Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1988: 244)

ภาพ 17 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องกุหลาบกระเป๋าคือ *Aerides falcata* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องอินทจักร

Aerides flabellata Rolfe ex Downie

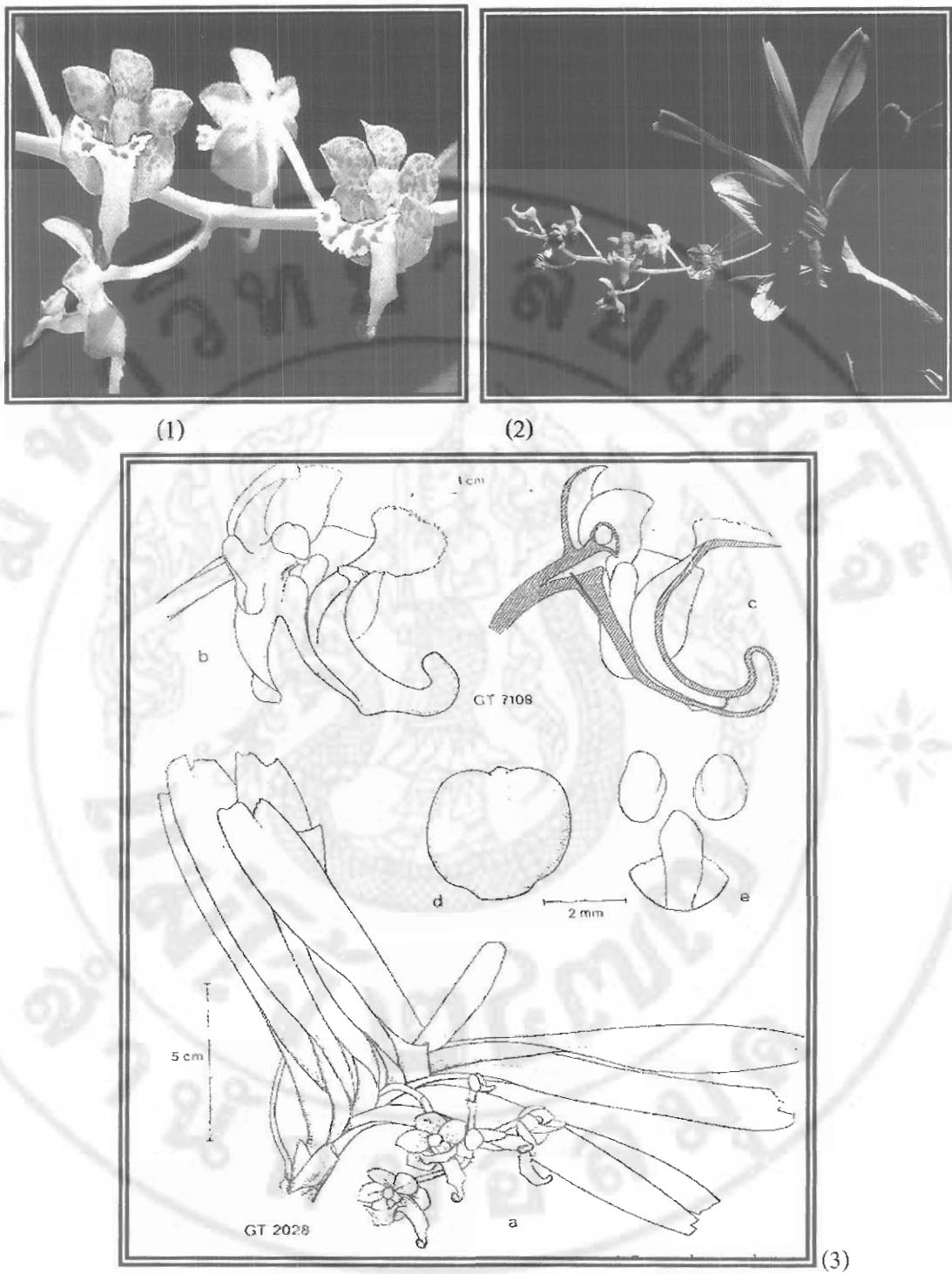
ชื่อพ้อง *Vanda flabellata* (Rolfe ex Downie)

ชื่ออื่น เอื้องนกพิราบ เอื้องกุหลาบน่าน เอื้องอัยราวัณ กุหลาบเฮอร์วีน เอื้องสามปอยถึง
เอื้องนางเมขลา

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นเจริญทางยอด (Monopodial) มีความสูง 20 - 30 ซม. ลำต้นเรียว ใบรูปขอบขนานขนาดกว้าง 2.5 ซม. ยาว 10 - 15 ซม. ปลายใบหักใบมีสีเขียวเข้ม แผ่นใบค่อนข้างหนาเรียงตัวซ้อนกันแน่น ช่อดอกแตกตามข้ออาจจะตั้งขึ้นหรือขนานไปกับผิวโลก ยาว 15 - 20 ซม. ดอก มีจำนวนดอก 7 - 15 ดอกค่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลืองอมน้ำตาล มีจุดประสีน้ำตาลแดง กลีบปากแผ่ขยาย สีขาว มีแต้มสีม่วงแดง กลีบปากเป็นสามแฉก ดอกบานเต็มที่ 2 - 2.5 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย พบตามป่าผลัดใบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พะเยา เชียงราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดเลย ออกดอกในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 700-900 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว และจีนตอนใต้

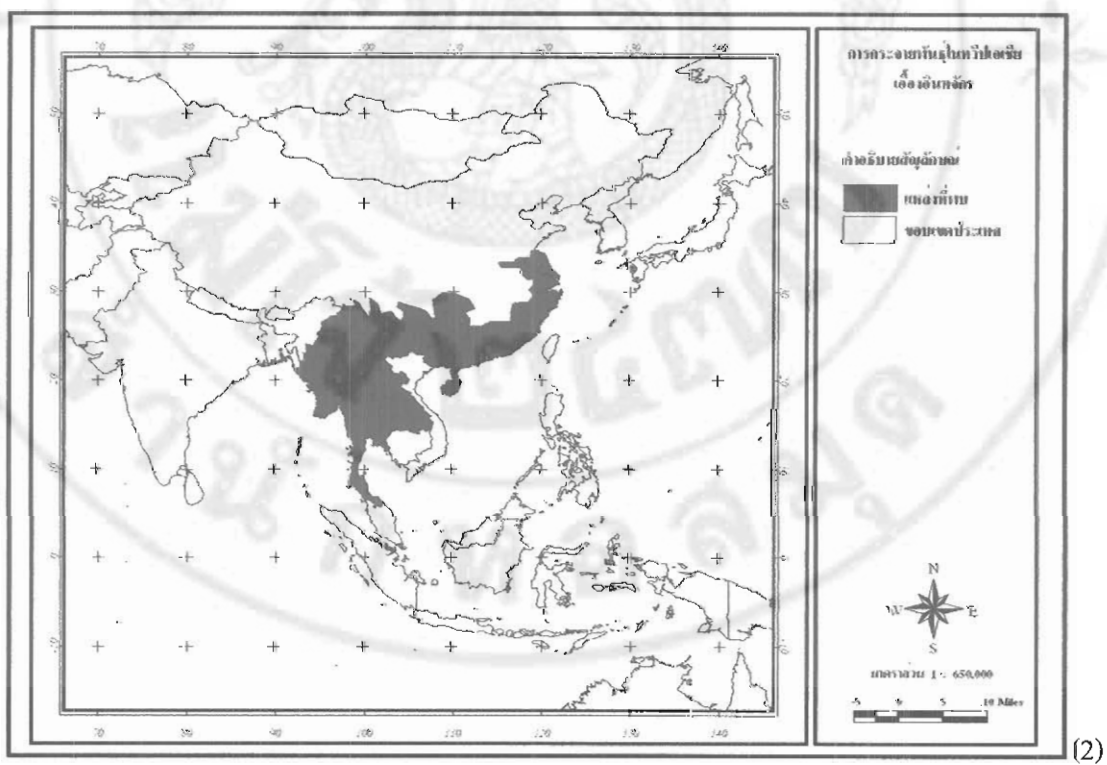
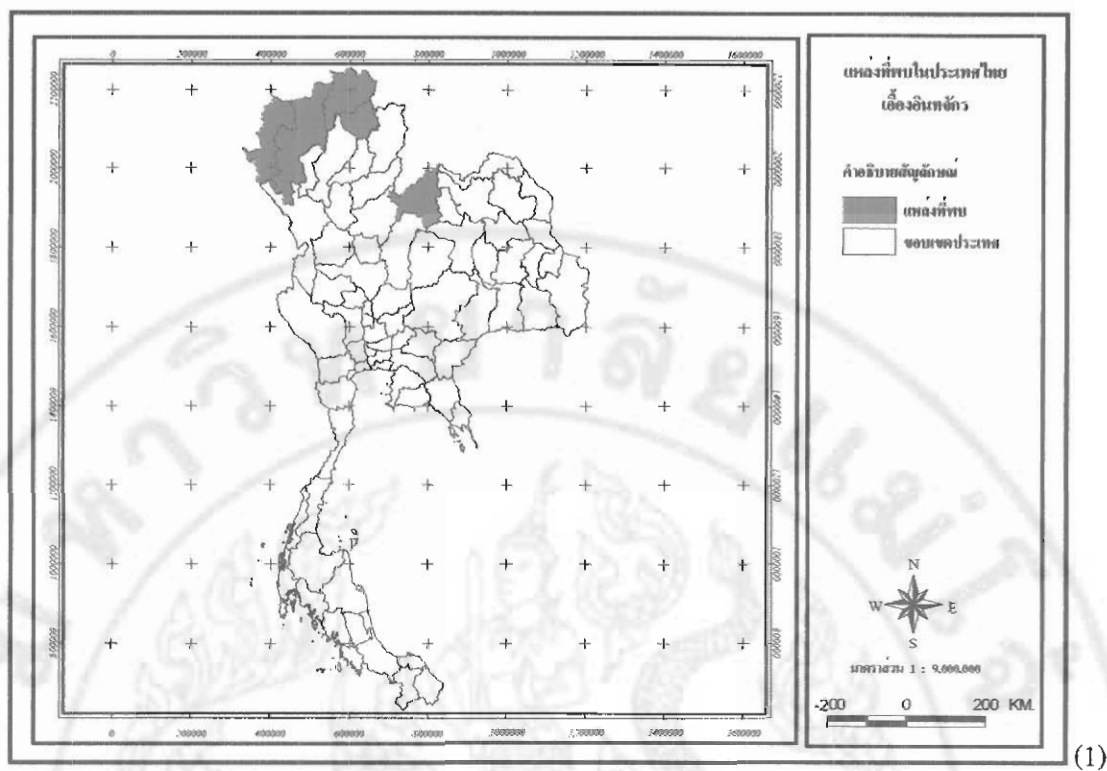

ภาพ 18 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้

เอื้องอินทจักร *Aerides flabellata* Rolfe ex Downie

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 49)

Seidenfaden (1988: 247)

ภาพ 19 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องฉัตร *Aerides flabellata* Rolfe ex Downie
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องมาลัยแดง

Aerides multiflora Roxb.

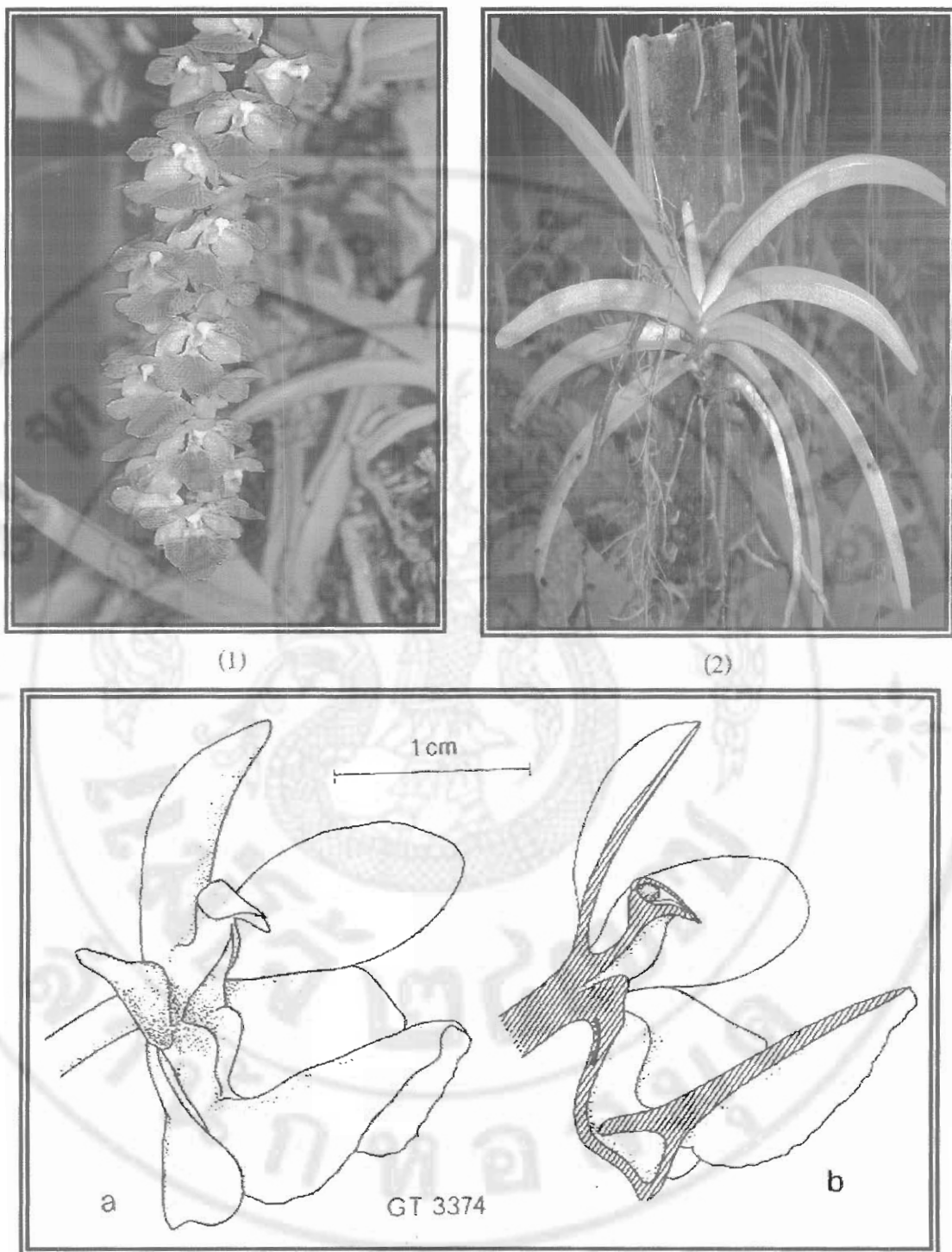
ชื่อพ้อง *Aerides affine* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องพวงมาลัย พวงมาลัย เอื้องเป็ดน้ำเอื้องนกน้อย เอื้องหางจ๋อน

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นเป็นข้อปล้องเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) สูง 7 - 20 ซม. ใบอวบหนา รูปขอบขนานพับตามยาวเป็นร่องขนาดกว้าง 1.8 - 2.0 ซม. ยาว 12 - 20 ซม. เรียงตัวซ้อนกันถี่ มีจำนวน 5 - 10 ใบ ผิวใบมันเล็กน้อย ข้อดอกออกบริเวณด้านข้างโคนกาบใบที่ร่วงแล้วเป็นพวงห้อยลง ช่อยาว 15 - 25 ซม. อาจมี 1 - 2 ช่อ ต่อต้น ดอกเรียงกันแน่นทยอยบานจากโคนไปสู่ปลายช่อ มีดอกประมาณ 15 - 30 ดอกต่อช่อ ดอกมีลักษณะบานทนมีขนาด 1.5 - 2.5 ซม. ก้านดอกสั้น มีกลิ่นหอมอ่อน ดอกสีชมพูม่วง ปากสีม่วงเข้ม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ขึ้นตามป่าดิบแล้งและป่าผลัดใบในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง น่าน แพร่ สุโขทัย เพชรบูรณ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชัยภูมิ นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี นครราชสีมา ภาคกลาง นครนายก ภาคตะวันตก กาญจนบุรี ออกดอกในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 800 - 1,000 เมตร

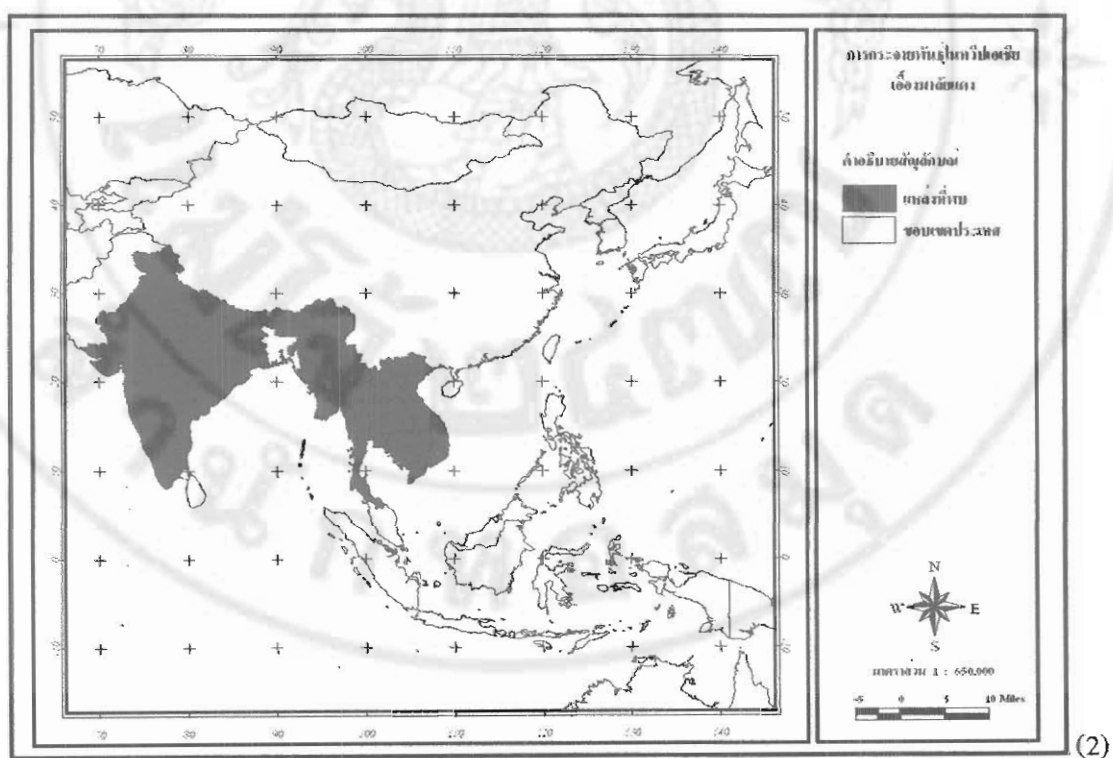
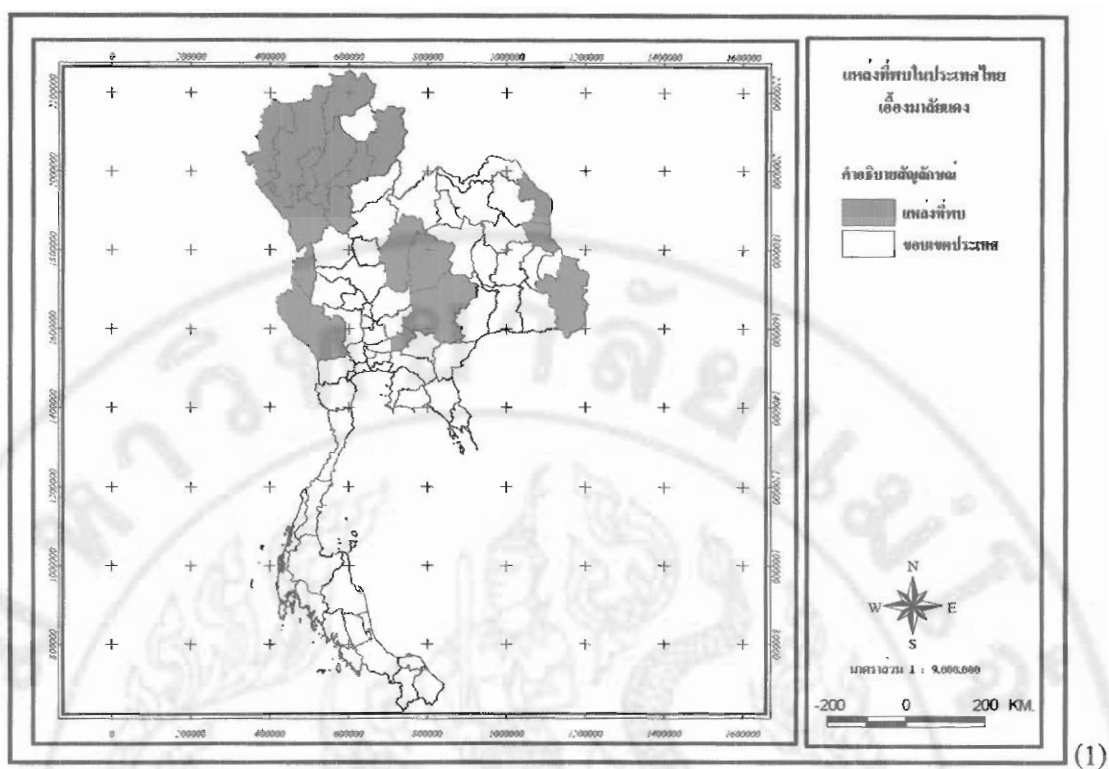
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม อินเดีย เนปาล สิกขิม ภูฏาน และพม่า

ภาพ 20 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องมาลัยแดง *Aerides multiflora* Roxb.

ที่มา: ออบันท์ (2543: 338)

Seidenfaden (1988: 250)

ภาพ 21 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องมาลัยแดง *Aerides multiflora* Roxb. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องกุหลาบกระเป๋াপิด

Aerides odorata Lour.

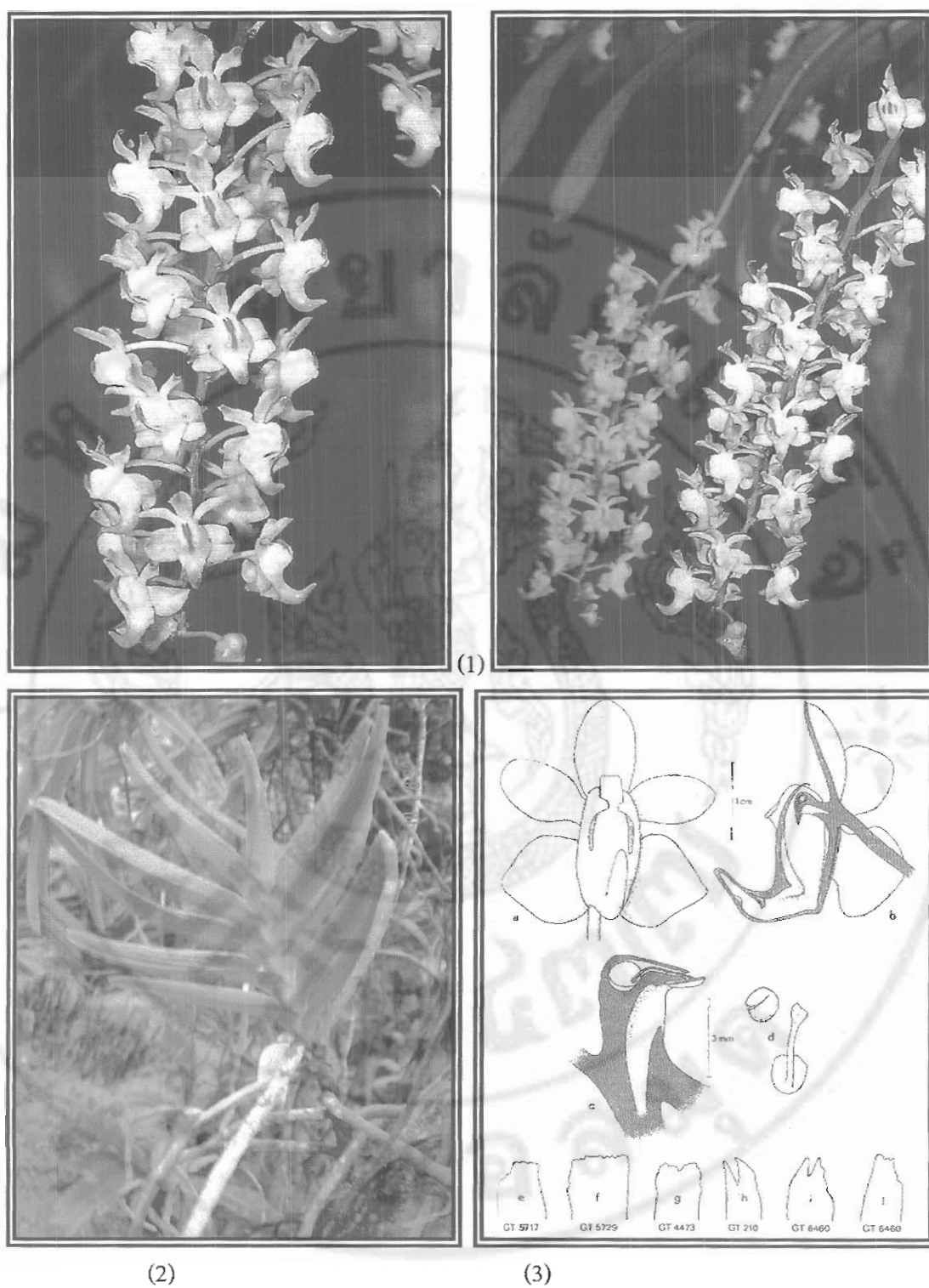
ชื่อพ้อง *Epidendrum odoratum* Poir.

ชื่ออื่น เอื้องกุหลาบ เอื้องกุหลาบพวง เอื้องกุหลาบเดี่ยวไก่ เอื้องเป็ดน้อย ม้ามุ่ย กุหลาบปากนกแก้ว

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) สูง 20 - 70 ซม. ใบค่อนข้างหนาแข็งตั้งขึ้น กว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. ใบเป็นร่องตามยาว ปลายใบหยักเว้าตื้น ๆ เรียงตัวซ้อนกันห่าง ๆ ช่อดอกเอนไปตามแนวระนาบถึงห้อยลงเล็กน้อย ยาว 10 - 15 ซม. ดอกมีจำนวน 15 - 35 ดอกต่อช่อ ดอกมีสีขาวล้วนถึงสีชมพูปากมีลักษณะคล้ายกับจงอยปากของนกแก้ว ขนาดของดอก 2 - 2.5 ซม. มีกลิ่นหอมและบานทนอยู่ได้หลายวัน

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบและป่าผลัดใบและป่าดิบเขาเกือบทุกภาค เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ตาก ลำปาง พะเยา เลย สกลนคร มุกดาหาร ชัยภูมิ กาญจนบุรี นครศรีธรรมราช ภูเก็ต และกระบี่ ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงใต้ ออกดอกในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 700 - 1,000 เมตร

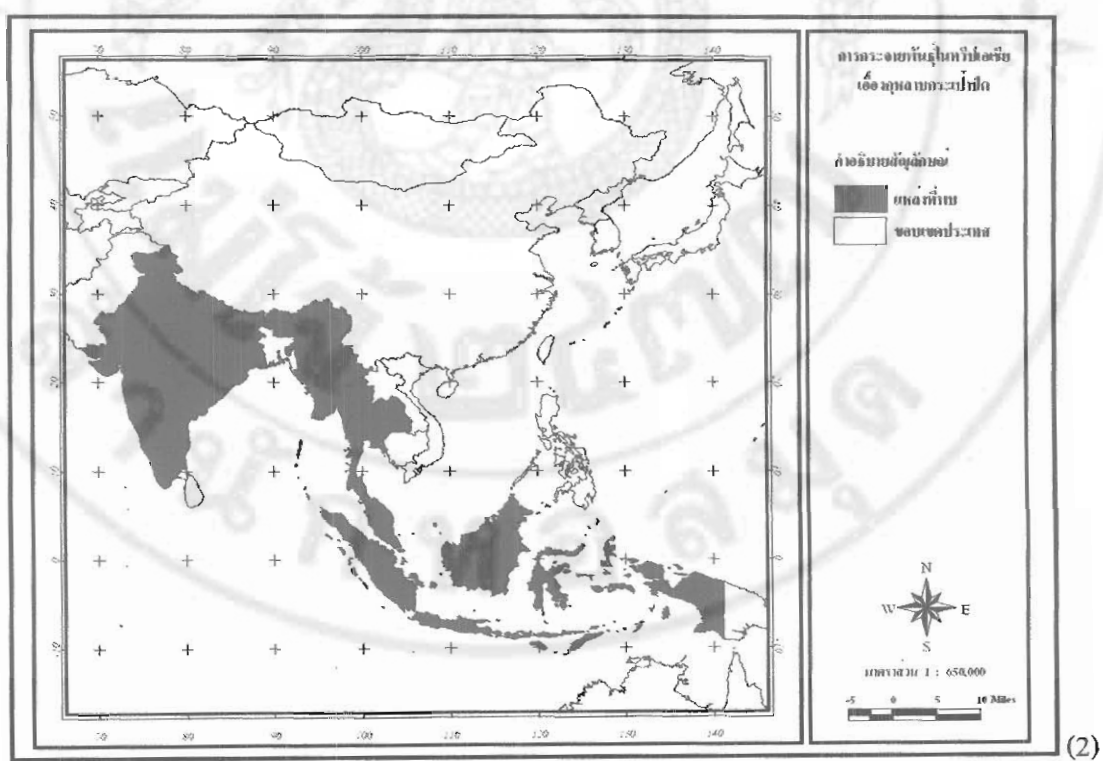
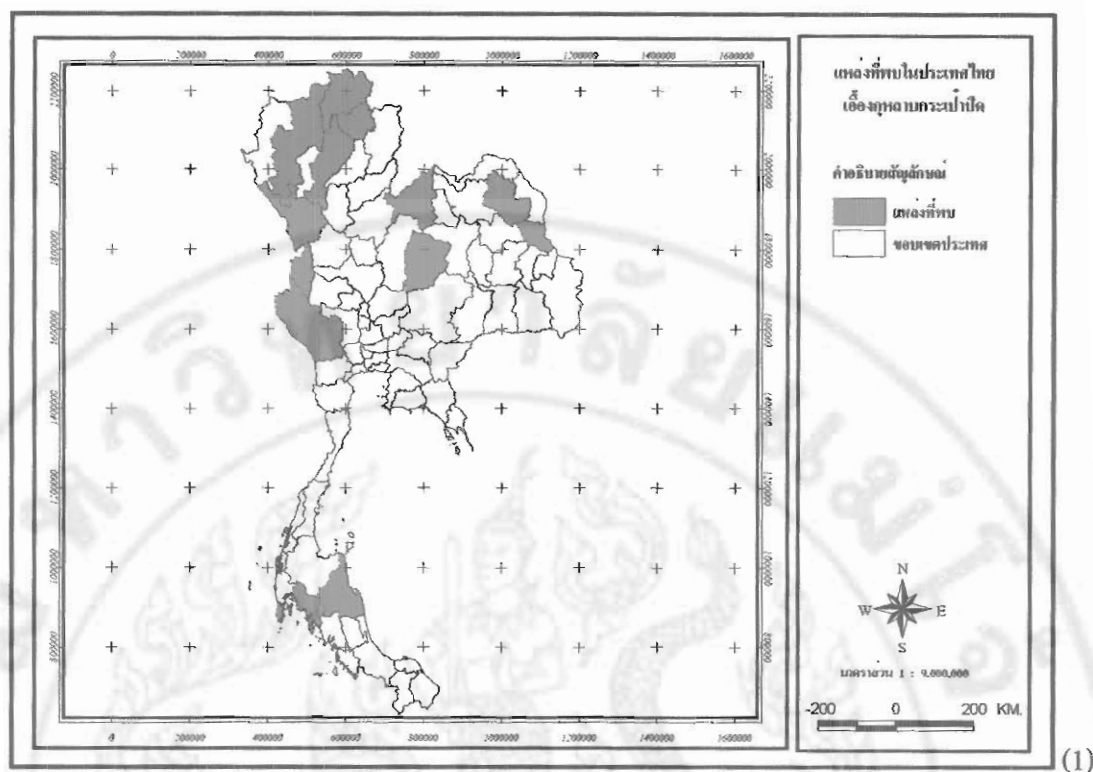
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล ภูฏาน พม่า อินโดจีน มาเลเซียและฟิลิปปินส์

ภาพ 22 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องกุหลาบกระเป๋าคิด *Aerides odorata* Lour.

ที่มา: อบฉันท (2543: 339)

Seidenfaden (1988: 243)

ภาพ 23 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องกุหลาบกระเป๋าน้ำ Aerides odorata Lour. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องกำปลา

Bromheadia aporoides Rchb.f.

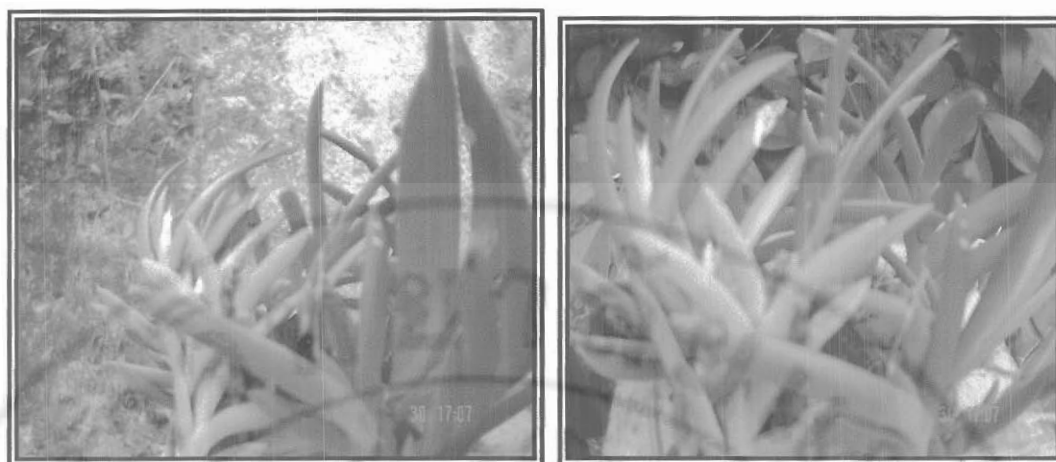
ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

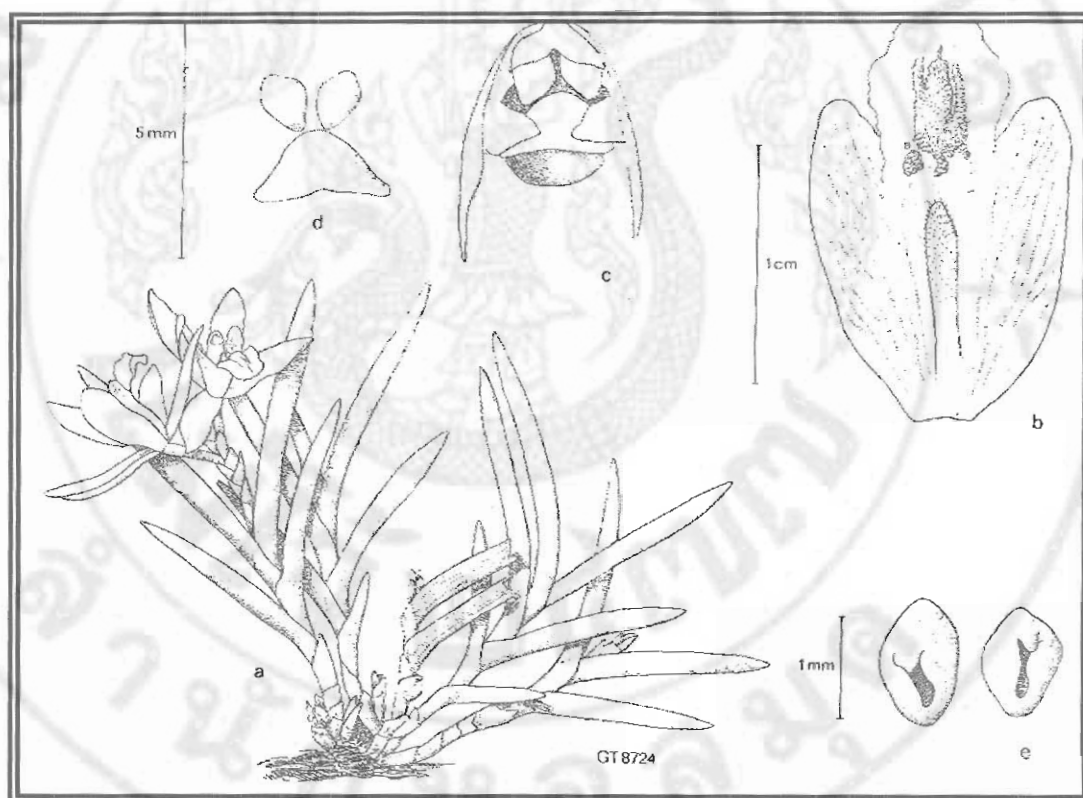
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำต้นเจริญเติบโตโดยการแตกหน่อด้านข้าง (Sympodial) สูง 5 - 10 ซม. ใบมีขนาดกว้าง 0.5 ซม. ยาว 5 - 7 ซม. ปลายใบแหลม แผ่นใบแข็งแรงแนบติดกัน ช่อดอกสั้นประมาณ 3 - 5 ซม. มีดอก 1 - 2 ดอกต่อช่อดอกมีสีขาวหรือเหลืองอ่อน ๆ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาวหรือเหลืองอ่อน ๆ กลีบปากแผ่หลายกลีบหยักเป็นคลื่น ขนาด 3 ซม. มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ป่าผลัดใบถึงป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ที่ระดับความสูง 330-1,000 เมตร ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลาว และพม่า

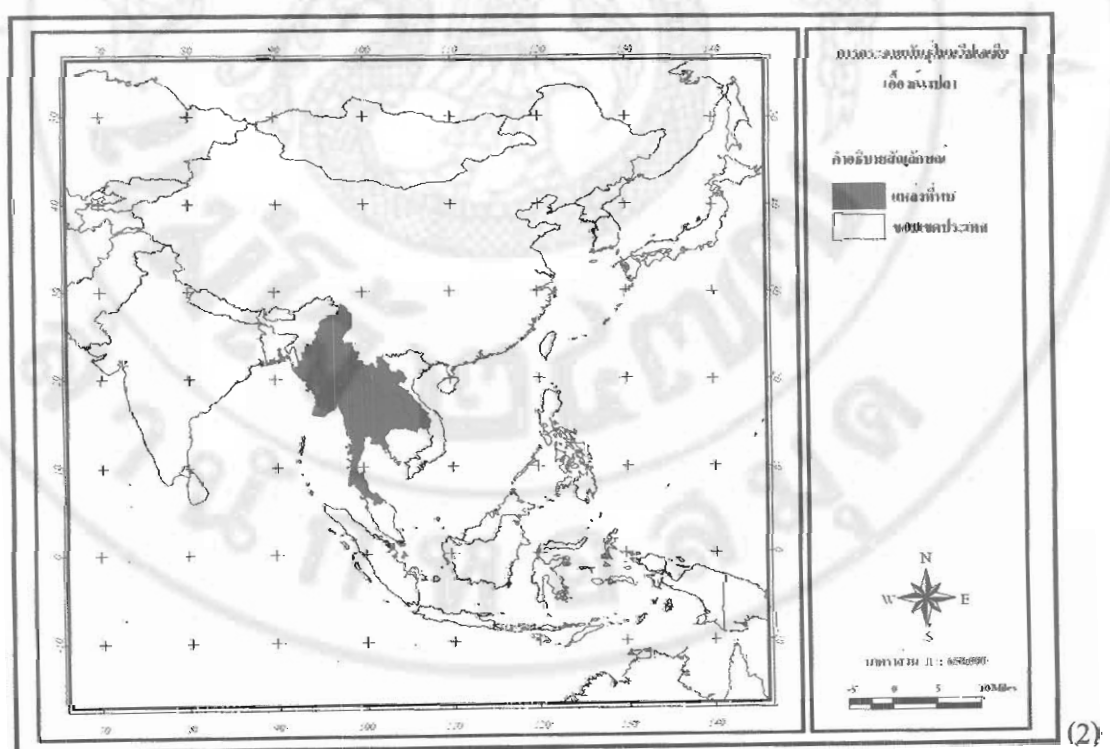
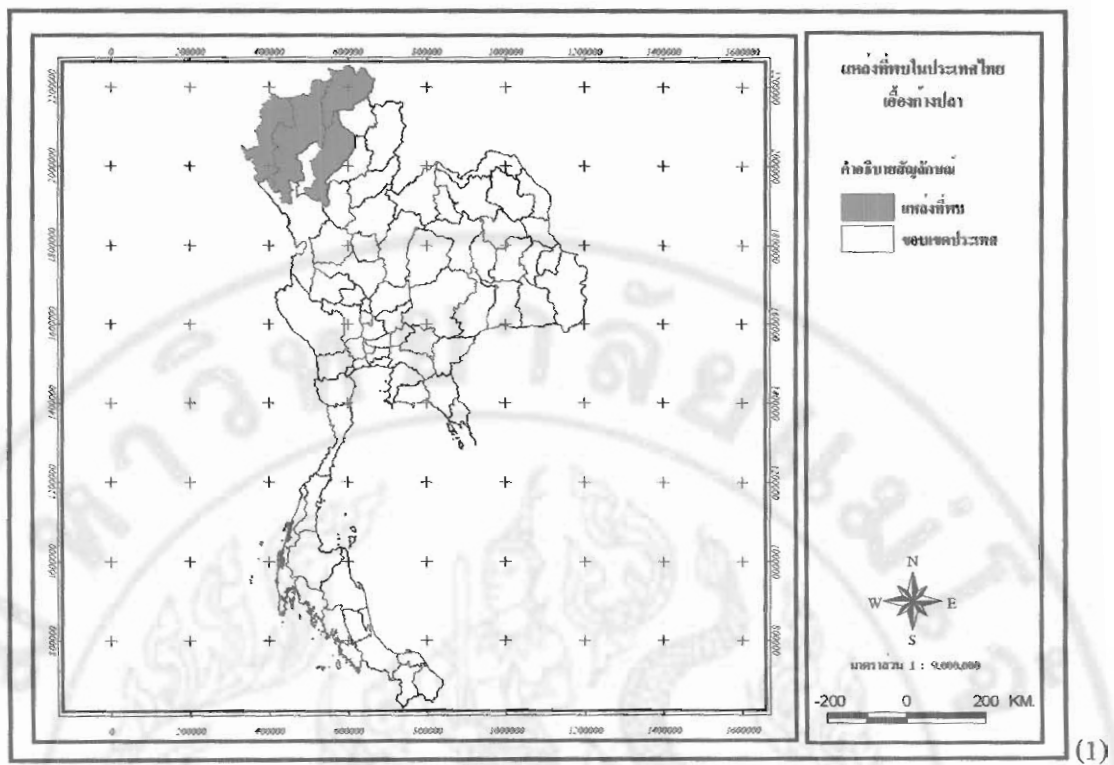

(1)

(2)

ภาพ 24 ลักษณะ ใบ ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้
 เื้องก้างปลา *Bromheadia aporoides* Rchb.f.
 ที่มา: Seidenfaden (1983: 15)

ภาพ 25 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องกิ่งปลา *Bromheadia aporoides* Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตงาม

Bulbophyllum affine Lindl.

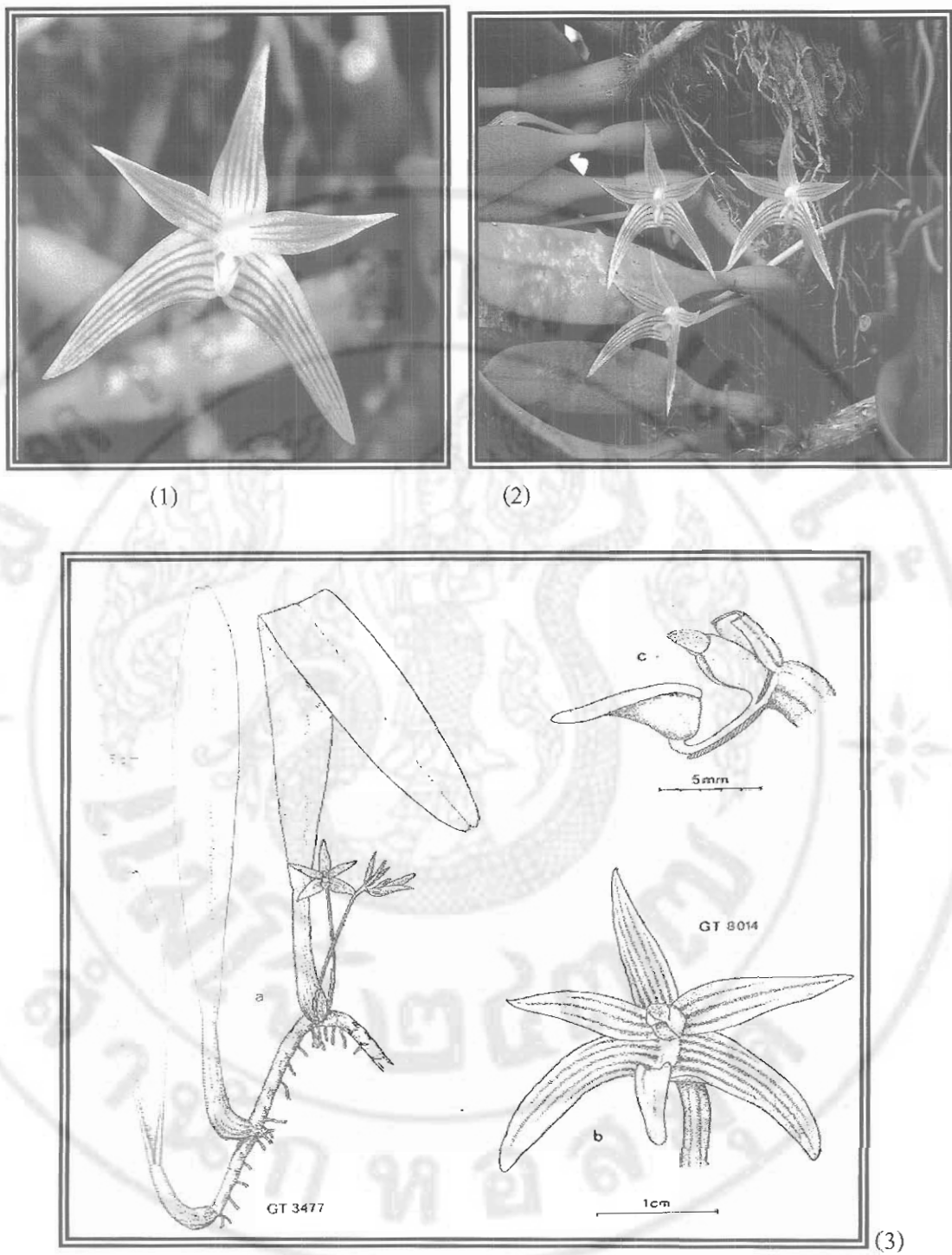
ชื่อพ้อง *Bulbophyllum kusukuensis* Hayata. *Sarcopodium affine* Lindl.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะ หัวรูปกรวยทรงกระบอก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7 - 1 ซม. ยาว 4 - 5 ซม. มีการเจริญเติบโต ทางด้านข้าง (Sympodial) ลำห่างกันประมาณ 4 - 5 ซม. มีร่องตื้น ๆ ตามความยาวลำลูกกล้วย ใบมีรูปรีแกมขอบขนาน มีจำนวน 1 ใบต่อลำ กว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 6 - 8 ซม. ใบสีเขียวเข้ม มี ร่องกลางใบและปลายใบมน ช่อดอกแทงออกจากบริเวณโคนต้นข้างของลำลูกกล้วย ยาว 4 - 5 ซม. มีจำนวน 1 ดอกต่อช่อ ดอกแตกบานจากก้านช่อดอก ดอกบานเต็มที่ มีขนาด 2 - 3 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลืองครีม มีลายเส้นสีน้ำตาลแดงตามยาวของกลีบ ส่วนกลีบปากแผ่ยื่น ออกมาข้างหน้า ปลายกลีบมีสีเหลืองส่วนโคนกลีบมีสีน้ำตาลแดง ดอกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เพชรบูรณ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ที่ระดับ ความสูง 750-1,400 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกขิม ภูฏาน อินเดีย อัศสัม ลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้

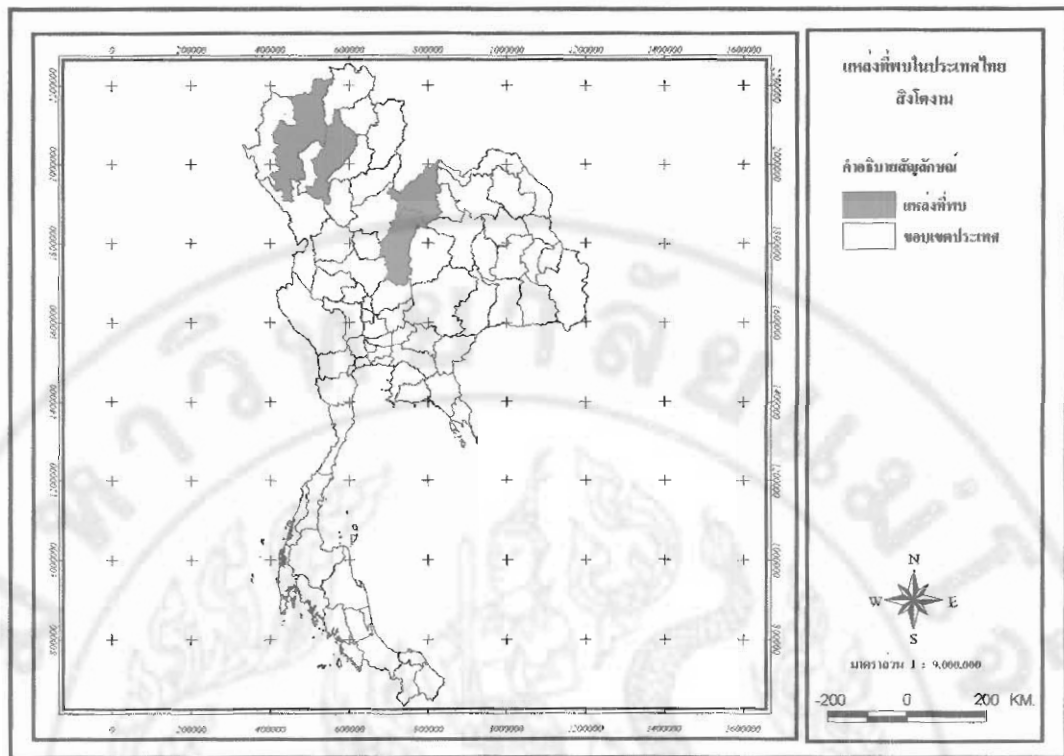

ภาพ 26 ลักษณะ ดอก (1) ใบและลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3)

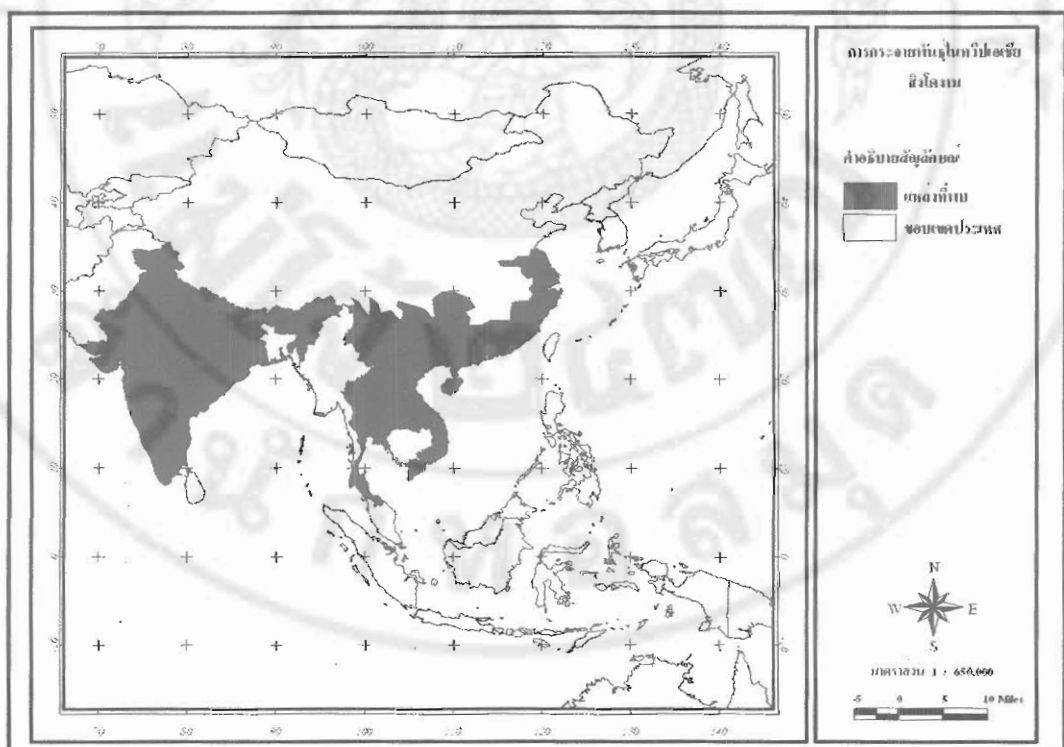
ของกล้วยไม้ สิงโตงาม *Bulbophyllum affine* Lindl.

ที่มา: อบฉันท (2543: 104-105)

Seidenfaden (1979: 19)

(1)

(2)

ภาพ 27 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตงาม *Bulbophyllum affine* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตรวงข้าว

Bulbophyllum morphologorum KRzl.

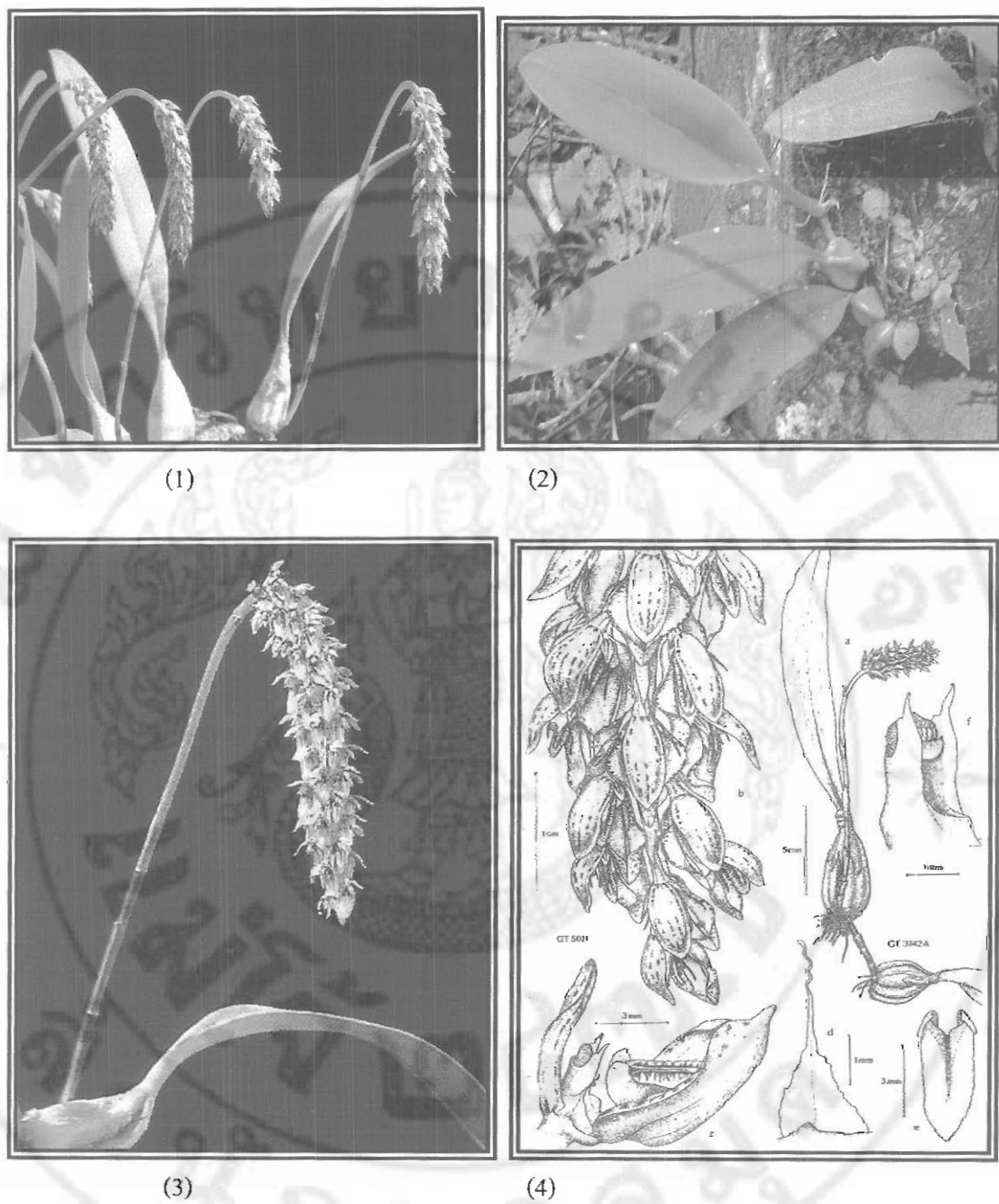
ชื่อพ้อง *Bulbophyllum dixonii* Rolfe.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำต้นหรือลำลูกกล้วยกลมเป็นรูปไข่ผิวเป็นสันเล็กน้อย มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) สูง 10 - 15 ซม. ส่วนลำลูกกล้วยสูง 2 - 5 ซม. ผิวเป็นมัน ใบเป็นรูปแถบยาวรี กว้าง 3 ซม. ยาว 13 - 15 ซม. แต่ละต้นมีใบเพียง 1 ใบต่อลำลูกกล้วย มีลักษณะเป็นแผ่นหนาและแข็ง ช่อดอกแตกจากโคนด้านข้างของลำลูกกล้วย ยาวประมาณ 15 - 20 ซม. ออกเป็นช่อตั้งปลายโค้งลง ดอกมีลักษณะดอกเล็กย่อยเรียงแน่น กลีบเลี้ยงสีครีมมีประสีน้ำตาลแกมม่วง กลีบดอกขนานเล็กสีครีม กลีบปากสีเหลืองประสีน้ำตาล ขนาดดอก 0.5 - 1 ซม. ช่อดอกบานเต็มที่ ดอกจะบานพร้อมกันทั้งช่อและมีกลิ่นหอมอ่อนๆ คล้ายควาวปลา มีจำนวนดอก 15 - 30 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาและป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน ตาก น่าน แพร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นเลย ที่ระดับความสูง 800 - 1,800 เมตร ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม

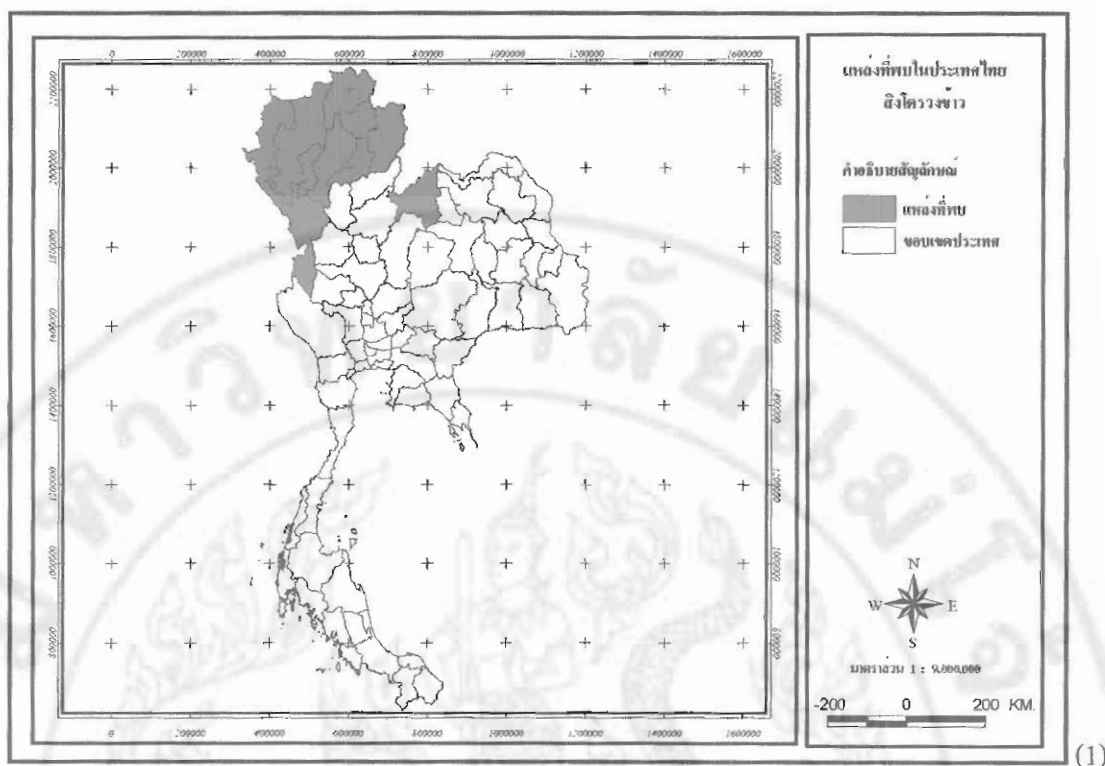
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และเวียดนาม

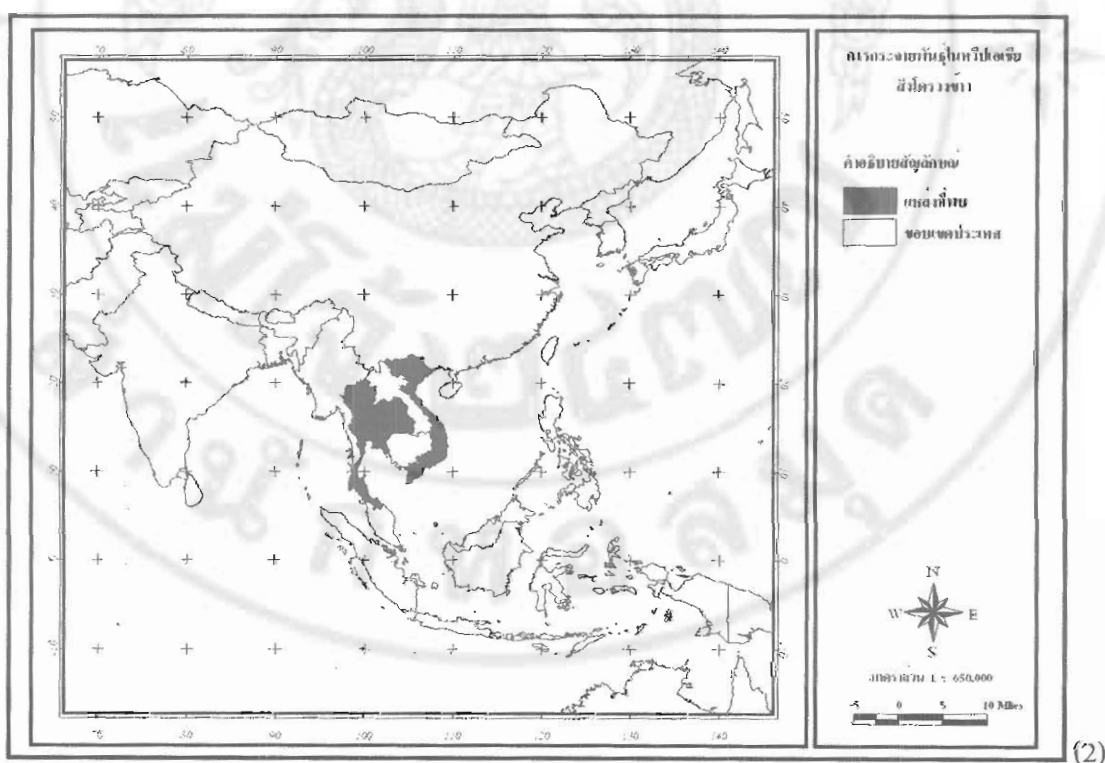
ภาพ 28 ลักษณะ ลำต้นกล้วย (1) ใบ (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของ
กล้วยไม้ สิงโตรวงข้าว *Bulbophyllum morphologorum* KRzl.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 73)

Seidenfaden (1979: 137)

(1)

(2)

ภาพ 29 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตรงข้าว *Bulbophyllum morphologorum* KRZl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตรวงขวาน้อย

Bulbophyllum secundum Hk.f.

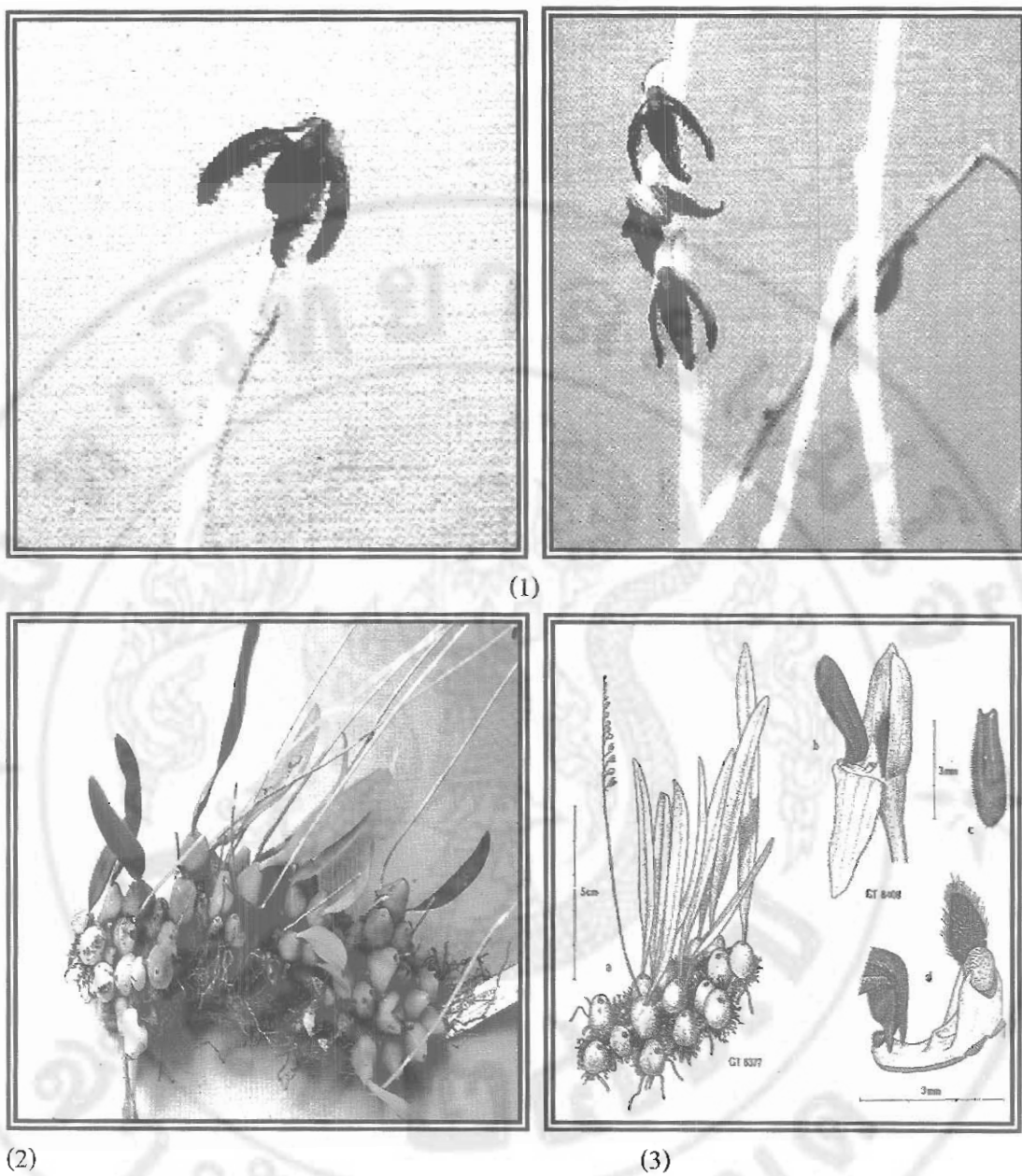
ชื่อพ้อง *Phyllorchis secunda* (Hk.f.)

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นหัวกลมแบนคล้ายฝ่าเท้า มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ขนาด 1.5 - 1.8 ซม. ผิวขรุขระเล็กน้อย เรียงตัวชิดติดกันเป็นกลุ่ม ใบรูปแกมรูปรี ขนาดกว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 7 - 10 ซม. ปลายใบแหลม ช่อดอกเกิดจากโคนลำลูกกล้วย ยาว 15 - 20 ซม. แทะช่อดอกพร้อมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ดอกมีขนาดประมาณ 0.5 - 0.7 ซม. มีจำนวนดอก 12 - 25 ดอกต่อช่อ กลีบดอกและกลีบเลี้ยงสีม่วงเข้มเกือบดำ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือเช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ภาคตะวันออกที่ตราด ออกดอกช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 1,000-1,200 เมตร

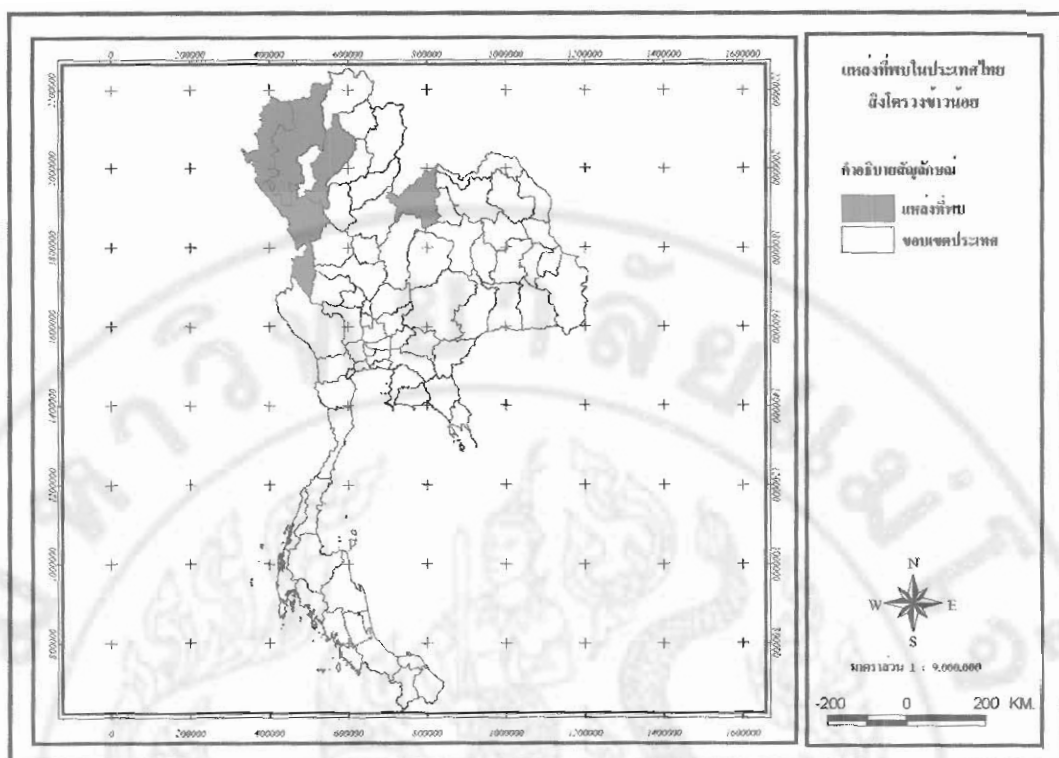
การกระจายพันธุ์ในเอเชีย เนปาล สิกิม อัสสัม ไทย พม่า ลาว และเวียดนาม

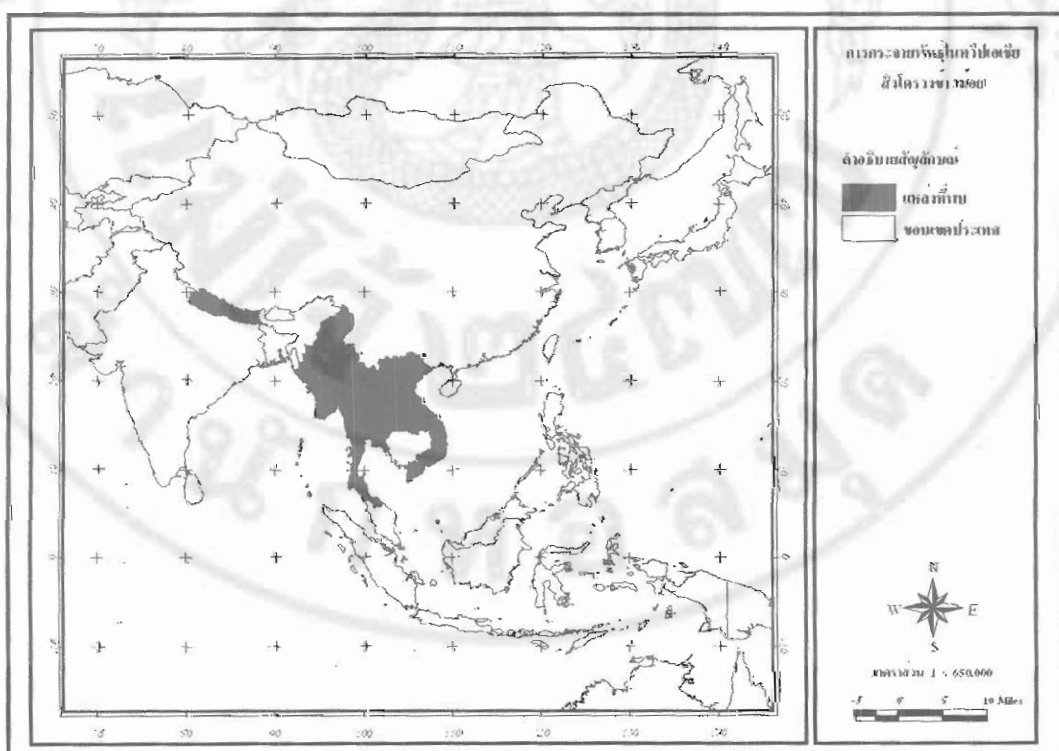
ภาพ 30 ลักษณะ ดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
สิงโตรวงข้าวน้อย *Bulbophyllum secundum* Hk.f.

ที่มา: กรมวิชาการเกษตร (2540: 27)

Seidenfaden (1979: 104)

(i)

(2)

ภาพ 31 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตรงข้างน้อย *Bulbophyllum secundum* Hk.f.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตฟุ่ม

Bulbophyllum repens Griff.

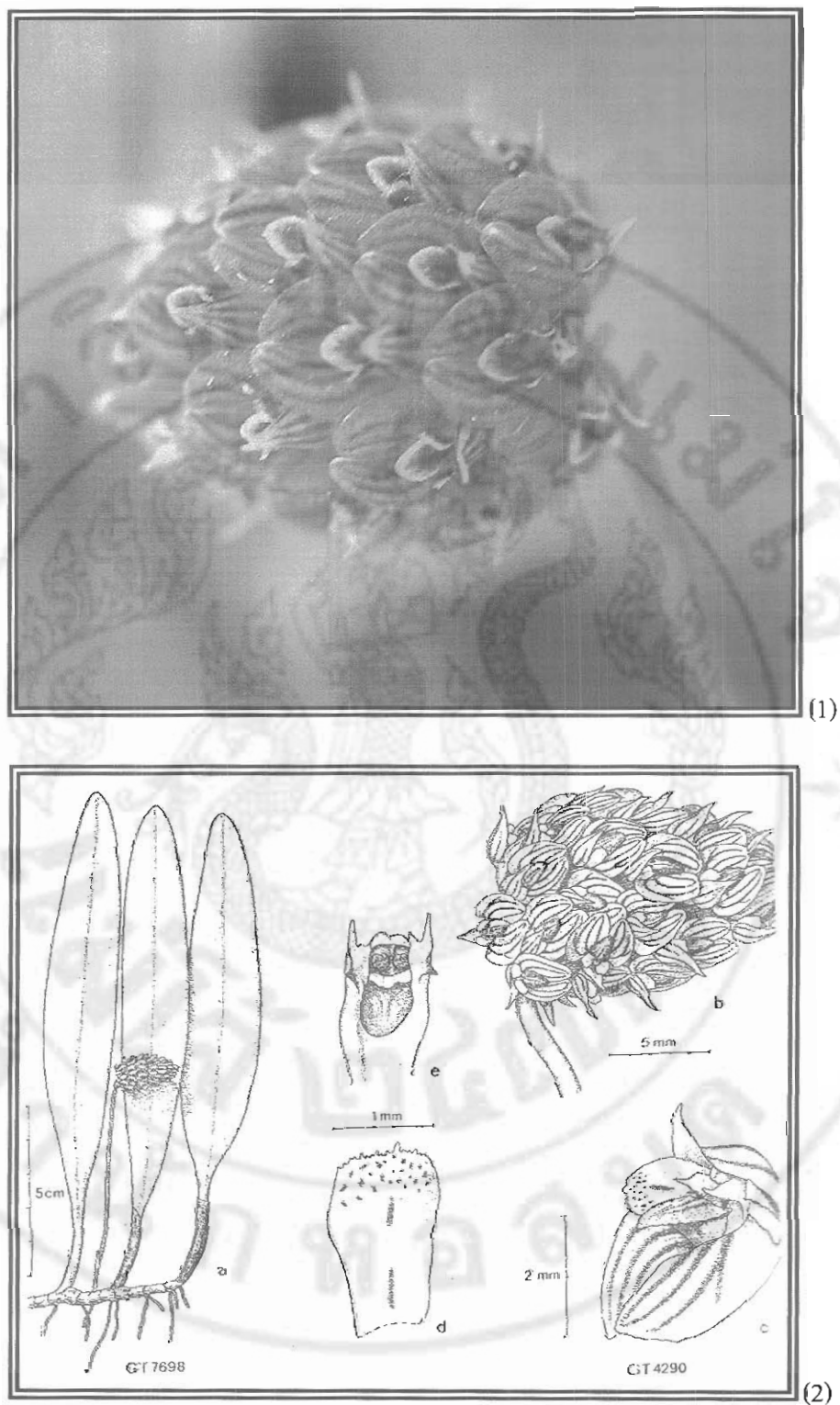
ชื่อพ้อง *Phyllorchis repens* (Griff.) Kze.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยส่วนที่เป็นหัวสะสมอาหารมีลักษณะลดรูปเป็นรูปทรงกระบอกคล้ายก้านใบสูง 2 - 2.5 ซม. เหง้ากลมยาวทอดไปตามเปลือกไม้ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.4 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบเป็นรูปรีมี 1 ใบต่อลำลูกกล้วย ขนาดกว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. แผ่นใบหนาปลายมน ช่อดอกเกิดจากเหง้าด้านข้าง ก้านช่อดอกพอมยาว 5 - 8 ซม. ดอกมีลักษณะเป็นกลุ่มแน่นคล้ายรูปไข่ มีขนาดดอก 0.3 - 0.4 ซม. เป็นกล้วยไม้ที่พบยากในป่าปัจจุบัน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีชมพู ปากมีสีเหลืองเป็นแถบอยู่ขอบปาก มีจำนวนดอก 15 - 25 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทางภาคเหนือเช่น เชียงใหม่และลำปาง และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ที่ระดับความสูง 1,000 เมตรขึ้นไป

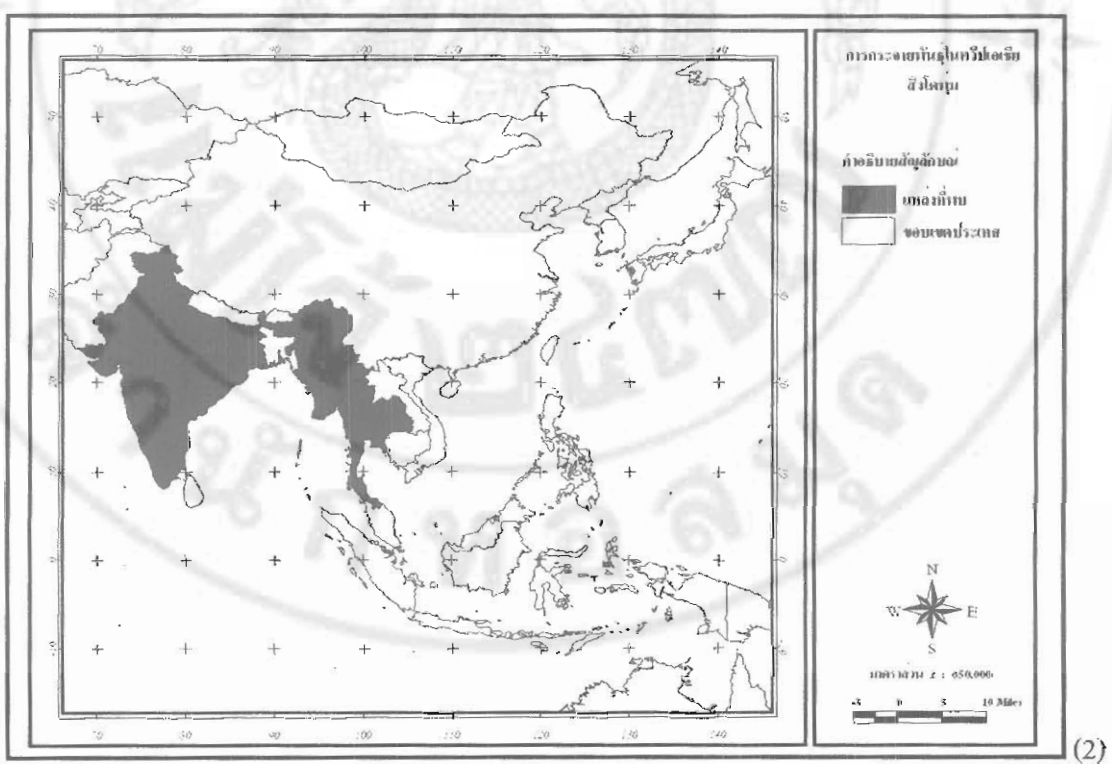
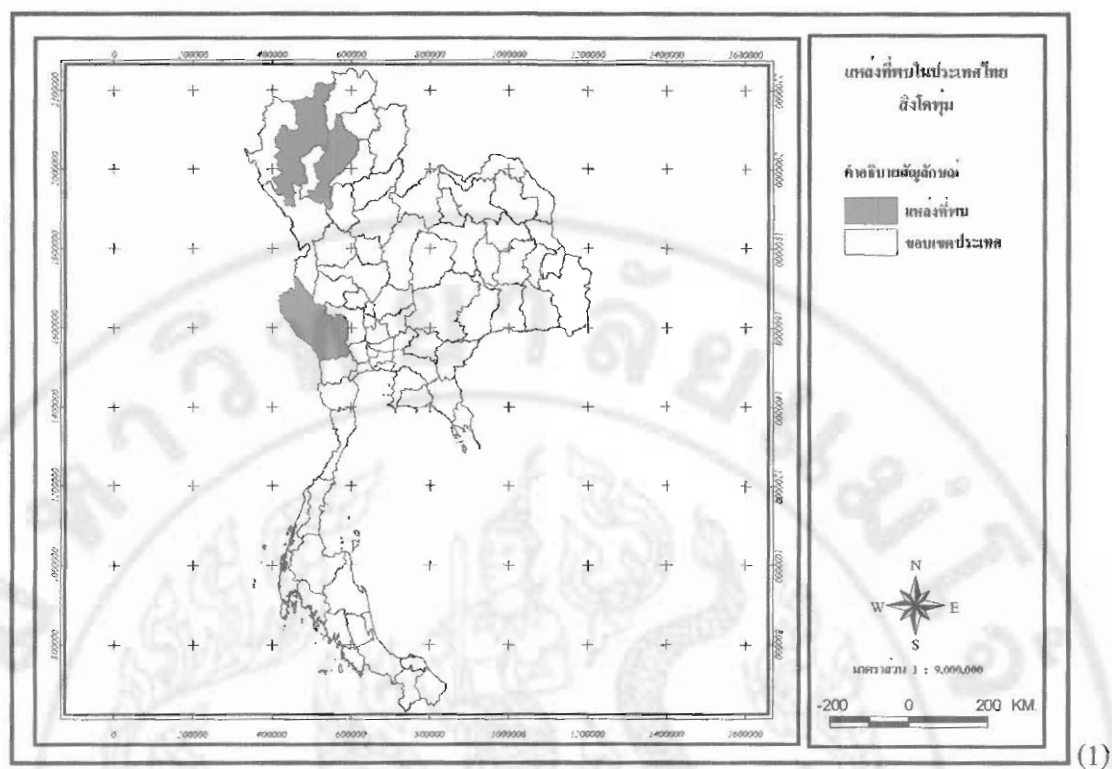
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย และพม่า

ภาพ 31 ลักษณะ ดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้สังโตพุ่ม

Bulbophyllum repens Griff.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 130, Seidenfaden (1979: 182)

ภาพ 32 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตพุ่ม *Bulbophyllum repens* Griff. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตหลอดไฟ

Bulbophyllum odoratissimum (J.E.Sm.) Lindl.

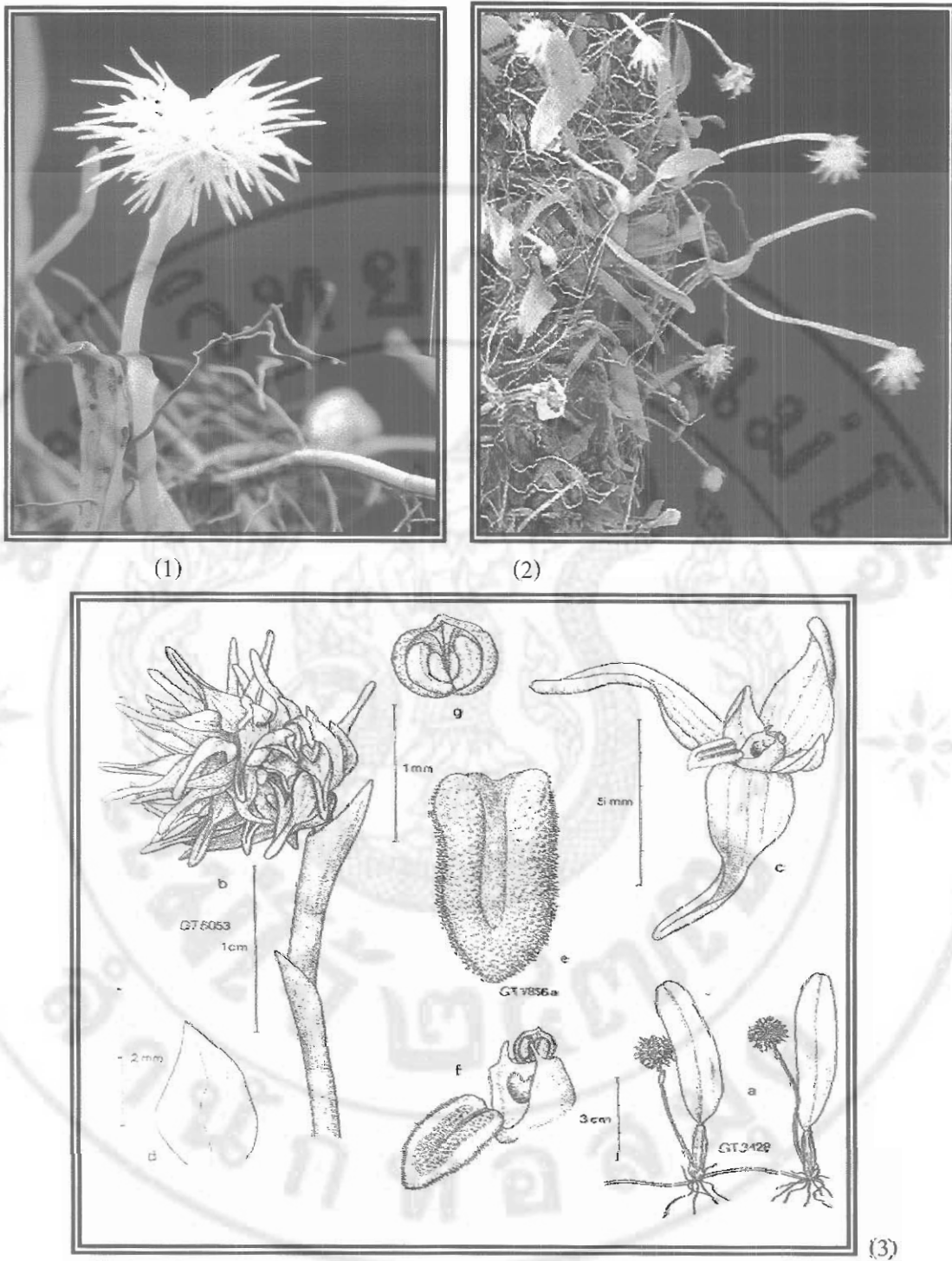
ชื่อพ้อง *Stelis odoratissima* J.E.Sm.

ชื่ออื่น สิงโตโคมไฟ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นทรงกระบอกความสูง 3 - 5 ซม. มีสีเหลือง มีเส้นร่องตื้น ๆ ตามยาวของลำลูกกล้วย มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปขอบขนาน กว้าง 0.7 - 1 ซม. ยาว 4 - 5 ซม. มีจำนวน 1 ใบต่อลำลูกกล้วย แผ่นใบหนาและแข็ง ปลายใบมนและมีหยักตื้น ช่อดอกเกิดจากโคนลำลูกกล้วยด้านข้าง ก้านช่อดอกยาวประมาณ 4 - 5 ซม. ดอกเกิดบริเวณปลายช่อดอกเป็นกระจุก ดอกย่อยเรียงแน่นที่ปลายช่อดอกมีสีขาว ปลายกลีบแฉ้มสีเหลืองถึงสีส้ม กลีบดอกขนาดเล็กและใส กลีบปากสีส้มอมแดง ขนาดดอกบานเต็มที่ 0.7 ซม. มีกลิ่นหอม มีจำนวนดอก 12 - 15 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เชียงใหม่ ลำปาง ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ภาคตะวันออก เช่น จันทบุรี ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี และภาคใต้ ออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม ที่ระดับความสูง 980-1,800 เมตร

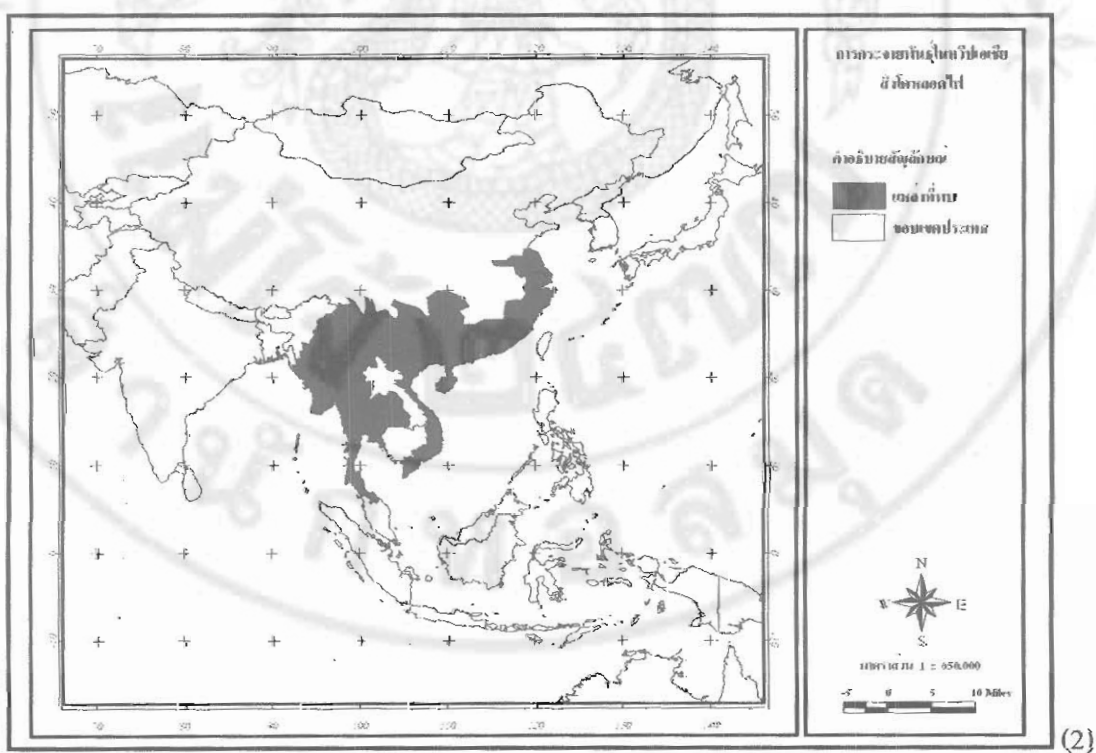
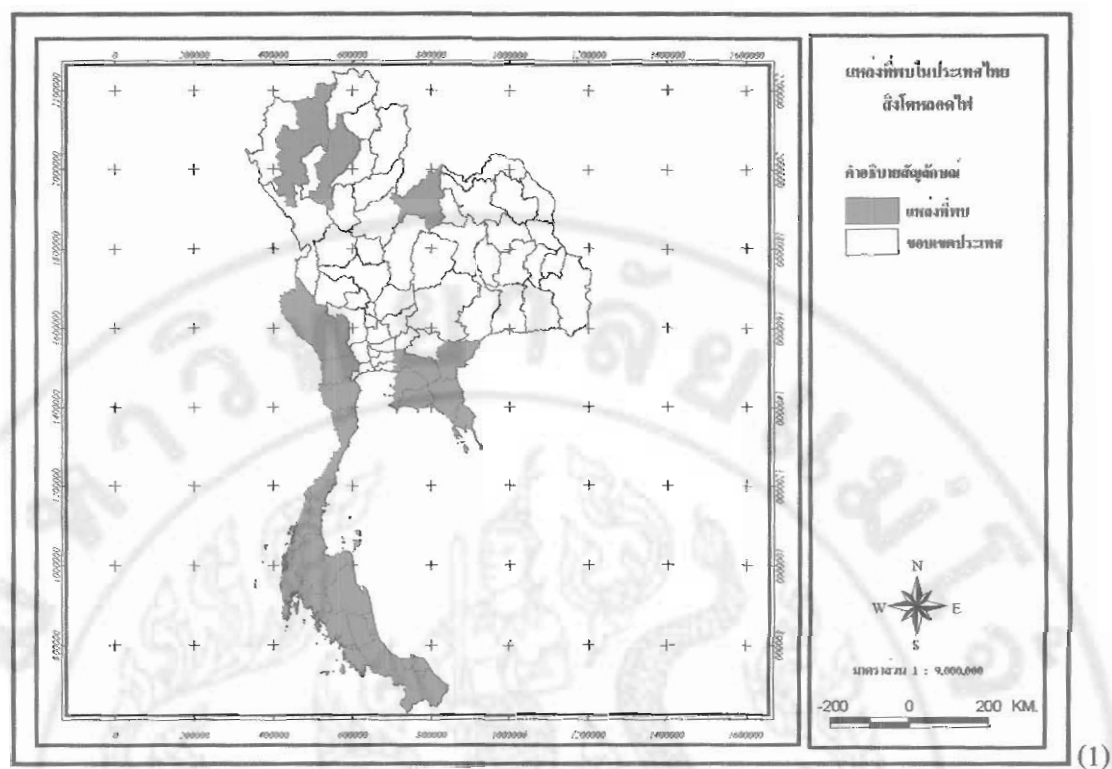
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย เนปาล ภูฏาน อินเดีย ไทย พม่า จีนตอนใต้ ลาวและเวียดนาม

ภาพ 33 ลักษณะ ดอก (1) ใบและลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3)
ของกล้วยไม้ สิงโตหลอดไฟ *Bulbophyllum odoratissimum* (J.E.Sm.) Lindl.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 74)

Seidenfaden (1979: 22)

ภาพ 34 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตหลอดไฟ *Bulbophyllum odoratissimum* (J.E.Sm.) Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตสยาม

Bulbophyllum siamense Rchb.f.

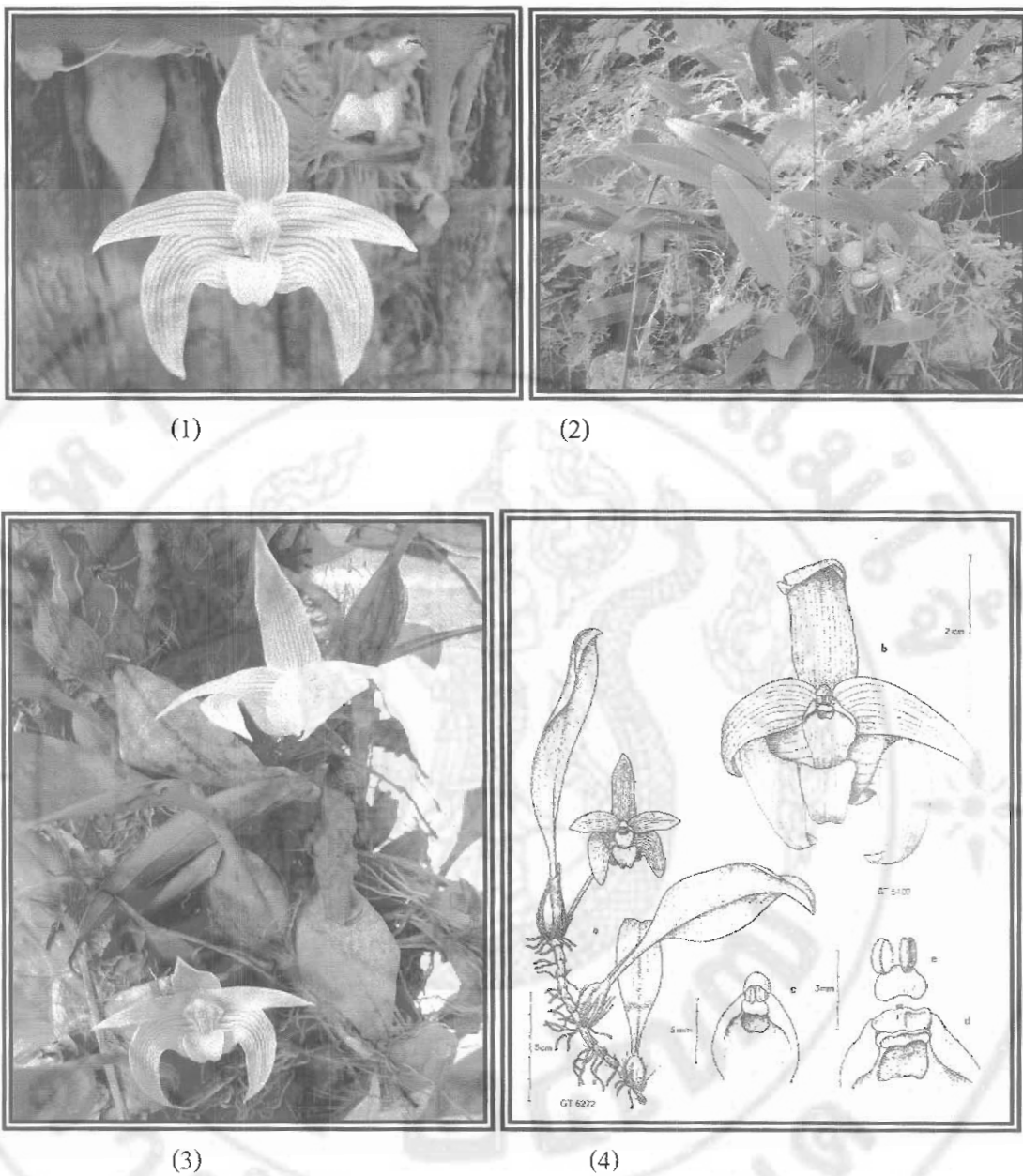
ชื่อพ้อง *Bulbophyllum lobbii* Lindl.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยหรือลำต้นมีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง (Sympodial) และลำลูกกล้วยขนาดกลางรูปไข่ สูง 2.5 - 3 ซม. ใบรูปรีกว้าง 3.5 - 6 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. มี 1 ใบต่อลำลูกกล้วย ปลายใบเว้าหยักตื้น ๆ ดอกออกดอกจากโคนลำลูกกล้วย ก้านช่อดอกยาว 5 - 7 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลือง มีขีดตามยาวสีม่วงอมแดง กลีบปากสีเหลืองมีลายเส้นและจุดประสีม่วงอมแดงและแต้มสีเหลืองเข้มบริเวณกลางปาก เวลามีลมหรือถูกกระทบกลีบปากจะขยับโยกได้ ขนาดดอกบานเต็มที่กว้าง 3 - 5 ซม. มีจำนวนดอก 1 ดอกต่อช่อต่อต้น ถ้าอาศัยอยู่เป็นกอใหญ่ ดอกจะบานเกือบพร้อมกันทั้งหมด

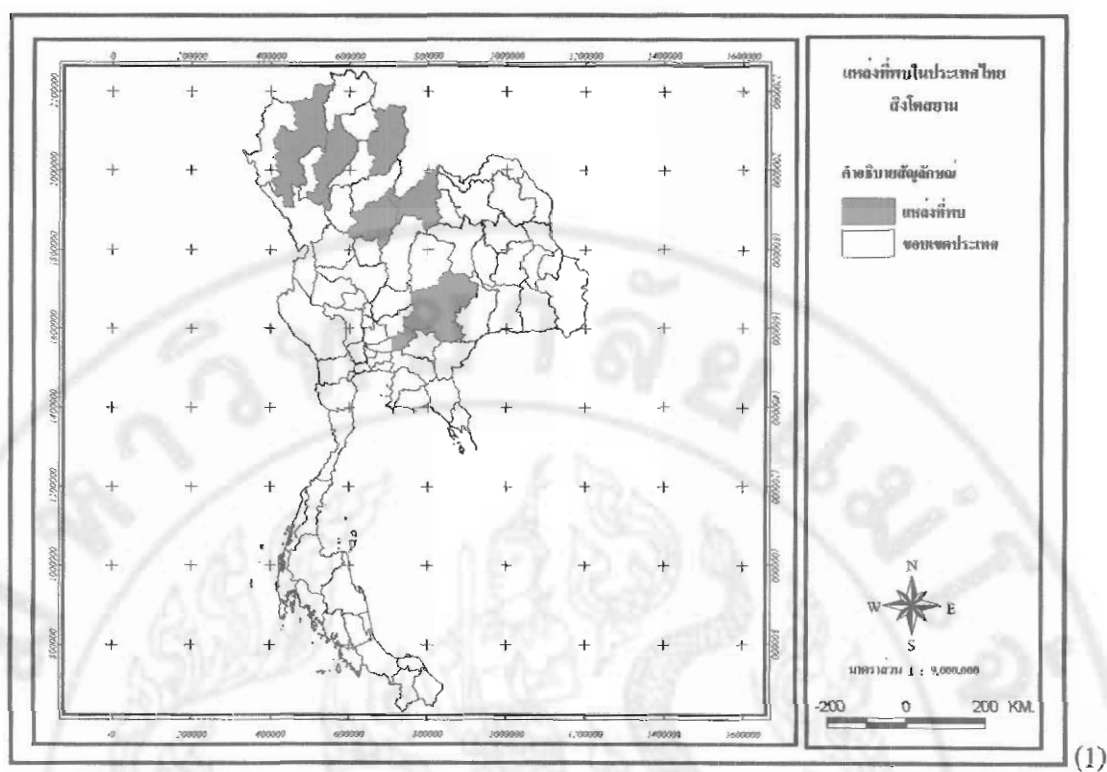
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาเกือบทุกภาค เช่น เชียงใหม่ ลำปาง พิชญโลก นครราชสีมา เลย น่าน จันทบุรี ระนอง นครศรีธรรมราช และนครนายก ออกดอกในช่วงเดือนธันวาคมถึงเมษายนที่ระดับความสูง 500 - 1,400 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย พม่า ลาว เวียดนาม มาเลเซีย กัมพูชา อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

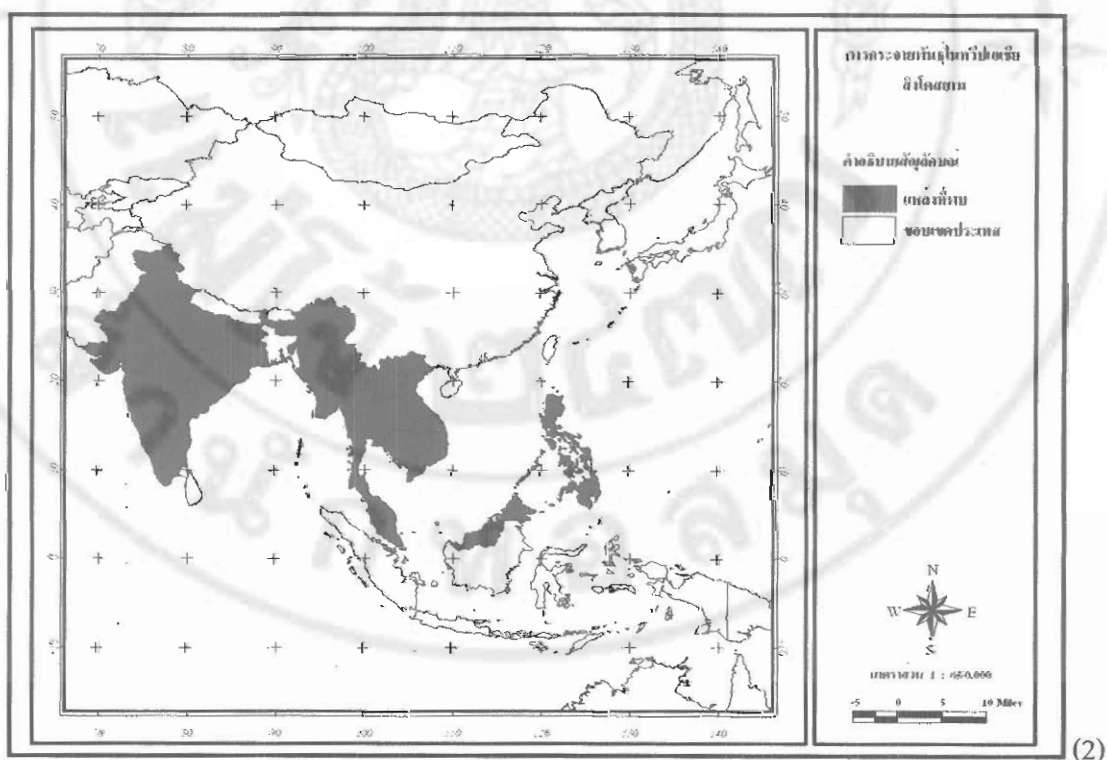

ภาพ 35 ลักษณะ ดอก (1) ใบ (2) ลำลูกกล้วย (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4)
ของกล้วยไม้ สิงโตสยาม *Bulbophyllum siamense* Rchb.f.

ที่มา: Seidenfaden (1979: 22)

(1)

(2)

ภาพ 36 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ สิงโตสยาม *Bulbophyllum siamense* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สิงโตใบพาย

Bulbophyllum wallichii Rehb.f.

ชื่อพ้อง *Cirrhopetalum wallichii* Auct.

ชื่ออื่น เอื้องใบพาย

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยเป็นหัวรูปหยดน้ำหรือรูปไข่ ขนาดประมาณ กว้าง 0.7 - 1 ซม. ยาว 1.5 - 2 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปแถบมี 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ขนาดกว้าง 1 - 1.5 ซม. ยาว 5 - 7 ซม. แผ่นใบบาง ทั้งใบก่อนที่จะมีการแทงช่อดอก ช่อดอกเกิดบริเวณโคนลำลูกกล้วย ยาว 7 - 15 ซม. ก้านช่อดอกโค้งอบริเวณส่วนปลายมีดอก 5 - 10 ดอกต่อช่อ ดอกมีสีเหลืองส้มขนาดกว้าง 0.8 - 1 ซม. ยาว 3 - 4 ซม. กลีบเลี้ยงคล้ายใบพาย ขอบกลีบด้านล่างบิดตัวเป็นเกลียว 1 รอบ

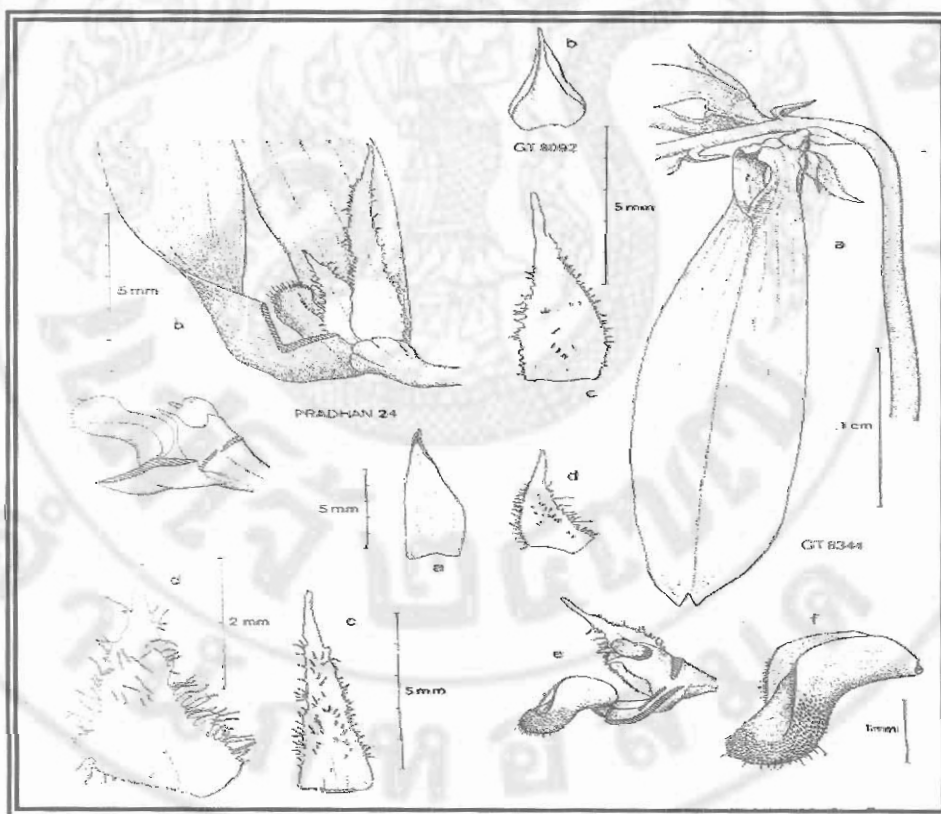
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน พะเยา และเชียงราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ภูฏาน สิกิม เนปาล และพม่า

(1)

(2)

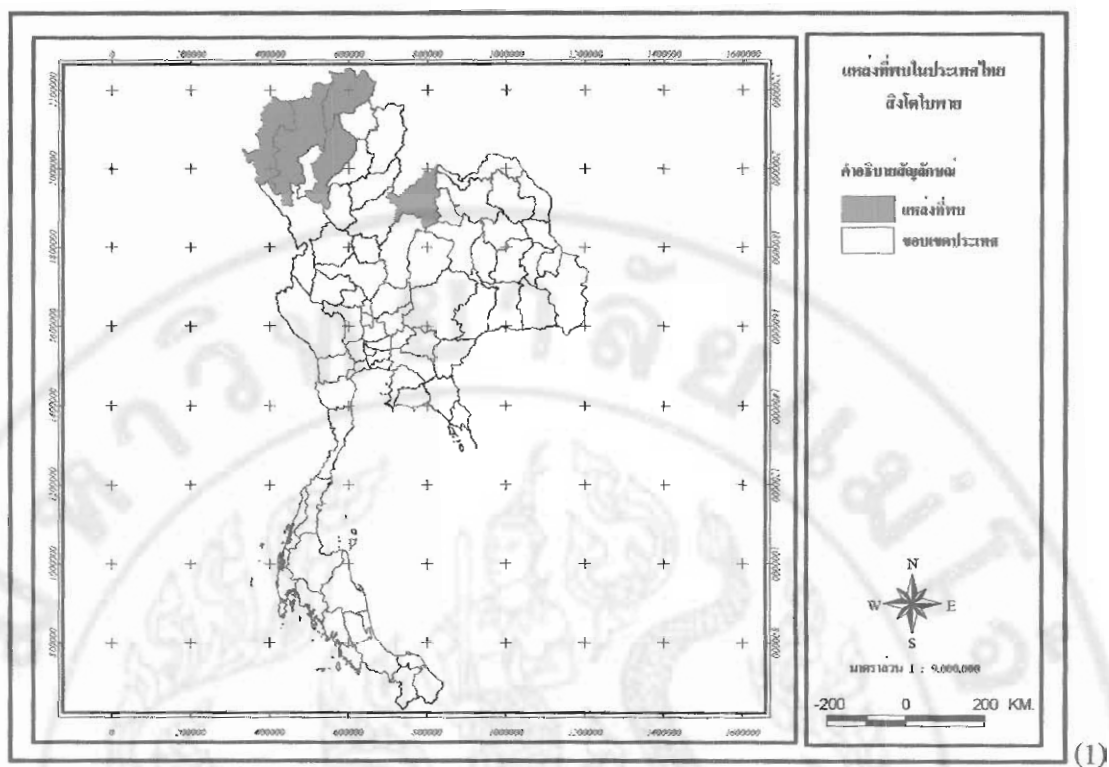

(3)

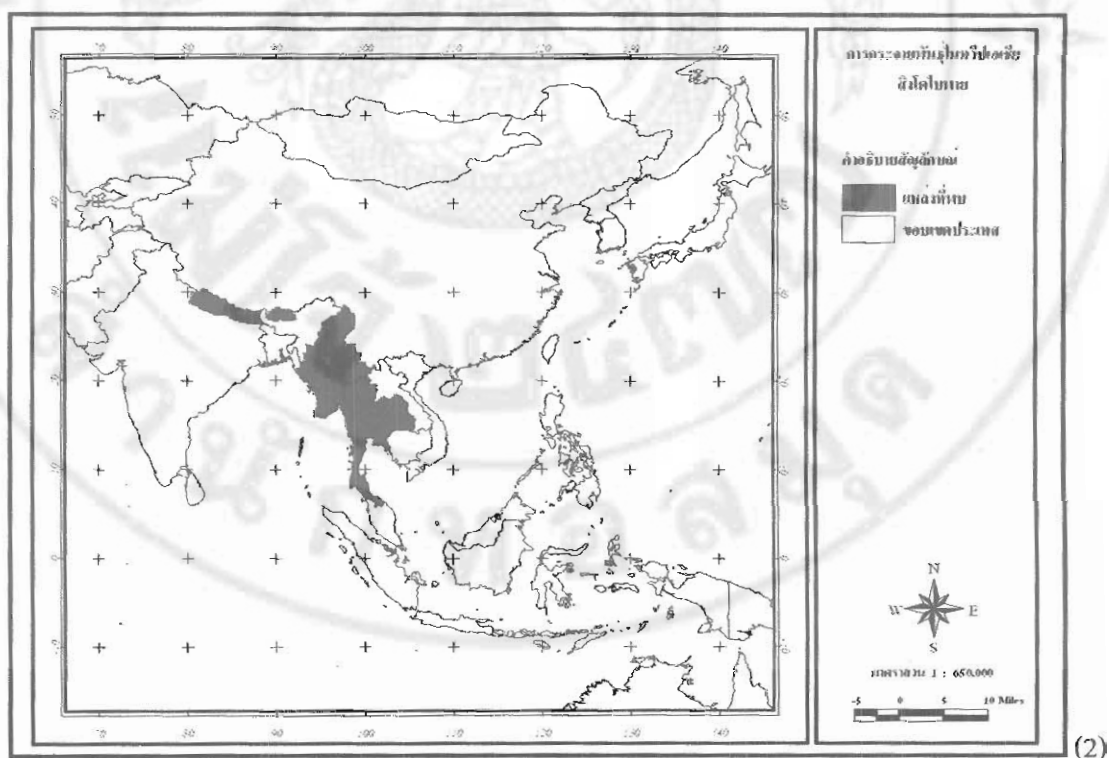
ภาพ 37 ลักษณะ ดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
สิงโตใบพาย *Bulbophyllum wallichii* Rchb.f.

ที่มา: อบจันท์ (2543: 133)

Seidenfaden (1979: 137)

(1)

(2)

ภาพ 38 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สิงโตใบพาย *Bulbophyllum wallichii* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องน้ำตัน

Calanthe cardioglossa Schltr.

ชื่อพ้อง *Calanthe hosseusiana* Krz.

ชื่ออื่น เอื้องเหลียม เฒ่านั่งสูง สาวสามสี

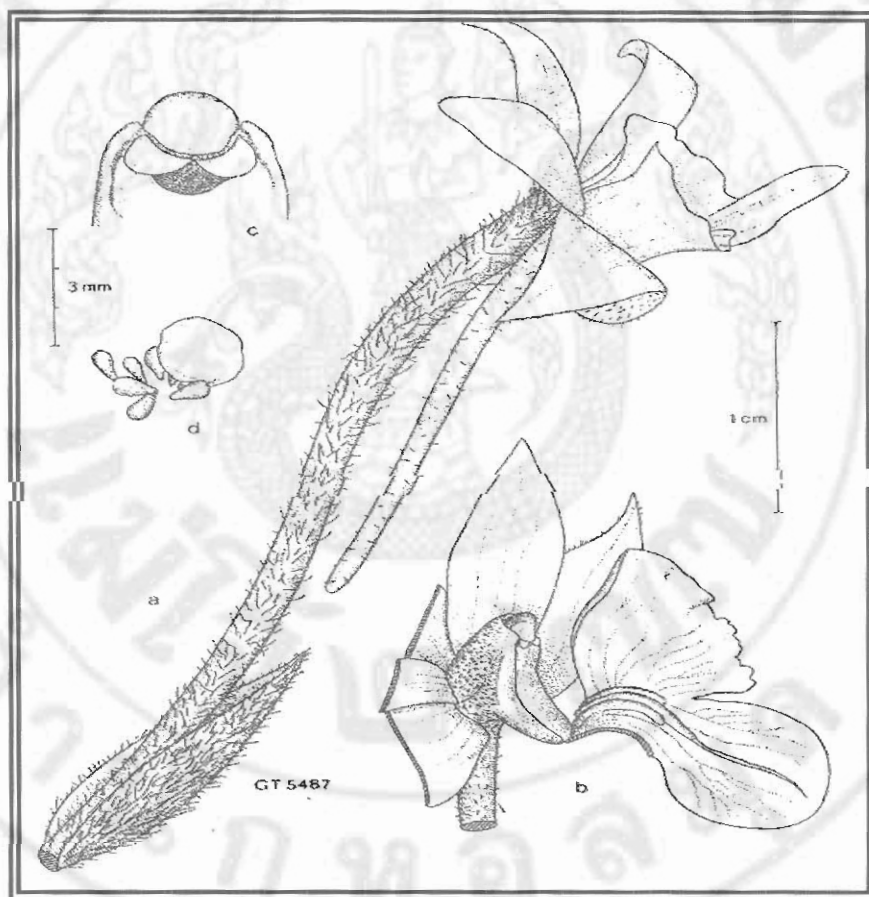
กล้วยไม้ดิน ระบบรากเป็นรากดิน (Terrestrial) ลำลูกกล้วยมีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง (Sympodial) หัวรูปรีหรือคล้ายน้ำเต้า สูง 7 - 15 ซม. สีเขียวอมเทา ผิวของลำลูกกล้วยเป็นร่องตื้น ๆ ตามความยาว ใบมีลักษณะแบนแผ่เป็นรูปรี กว้าง 7 - 10 ซม. ยาว 18 - 25 ซม. ทั้งใบก่อนเมื่อเริ่มจะแทงช่อดอก ช่อดอกตั้งขึ้นจากโคนของลำลูกกล้วย ส่วนปลายโค้ง ยาว 20 - 50 ซม. ช่อดอก ก้านดอก และรังไข่มีขนสีขาวปกคลุม ดอกมีขนาดเล็กออกห่างกัน ดอกย่อยบานจากโคนช่อไปหาส่วนปลาย กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีชมพูเข้ม และเปลี่ยนเป็นสีส้มเมื่อใกล้โรย หรือสีขาวแล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อน ดอกบานเต็มที่กว้าง 1.5 ซม. มีจำนวนดอก 10 - 12 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทุกภาคของประเทศ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง น่าน เลย ชัยภูมิ ตราด และปัตตานี ออกดอกช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ที่ระดับความสูง 980 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลาวและเวียดนาม

(1)

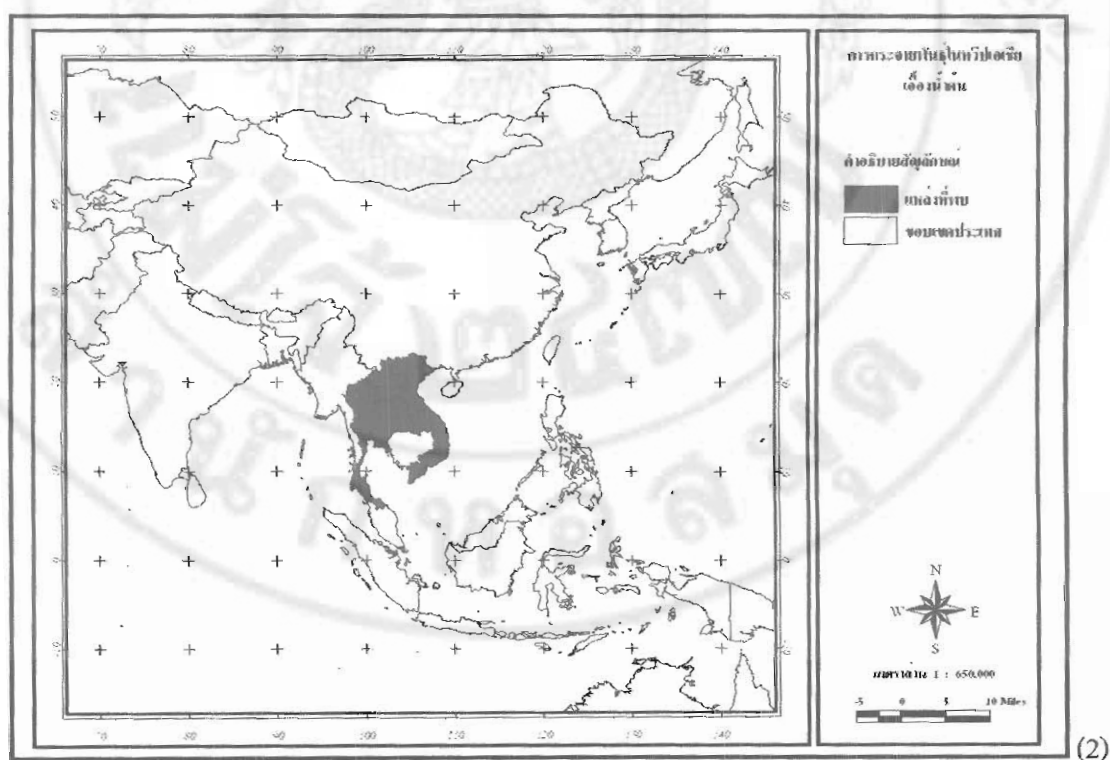
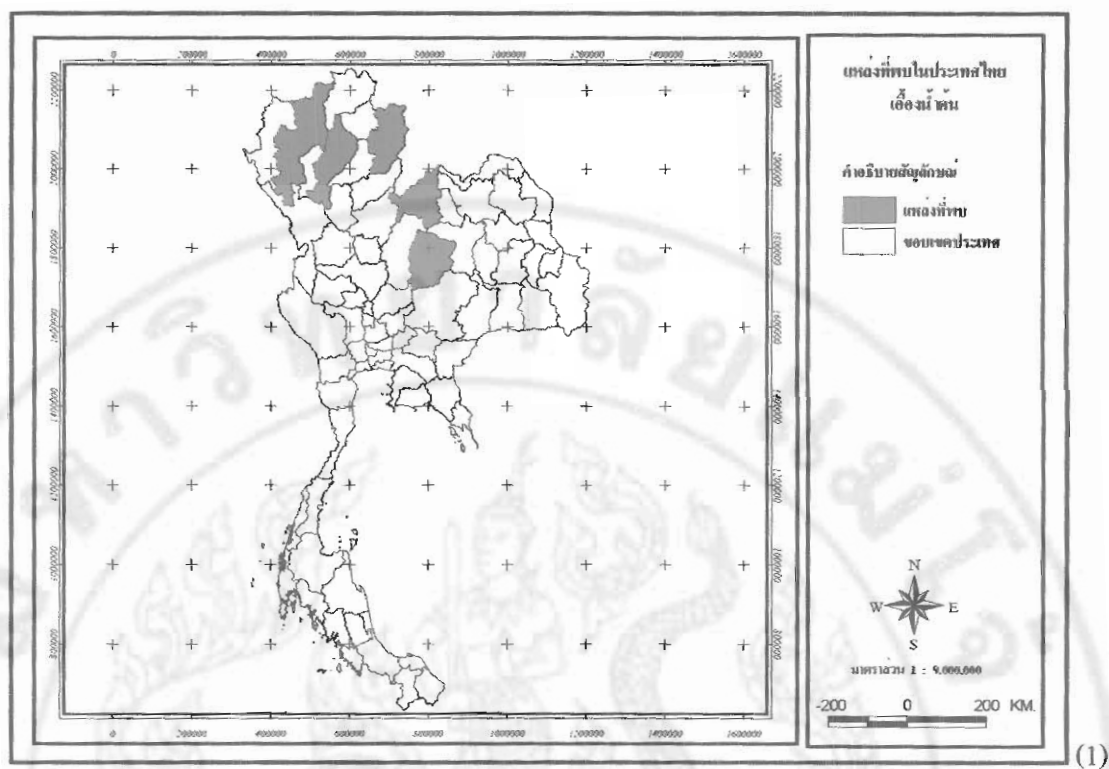

(2)

ภาพ 39 ลักษณะ ดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องน้ำตัน *Calanthe cardioglossa* Schltr.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 87)

Seidenfaden (1975: 37)

ภาพ 40 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องน้ำตัน *Calanthe cardioglossa* Schltr. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องข้าวเหนียวลิง

Calanthe rosea (Lindl.) Benth.

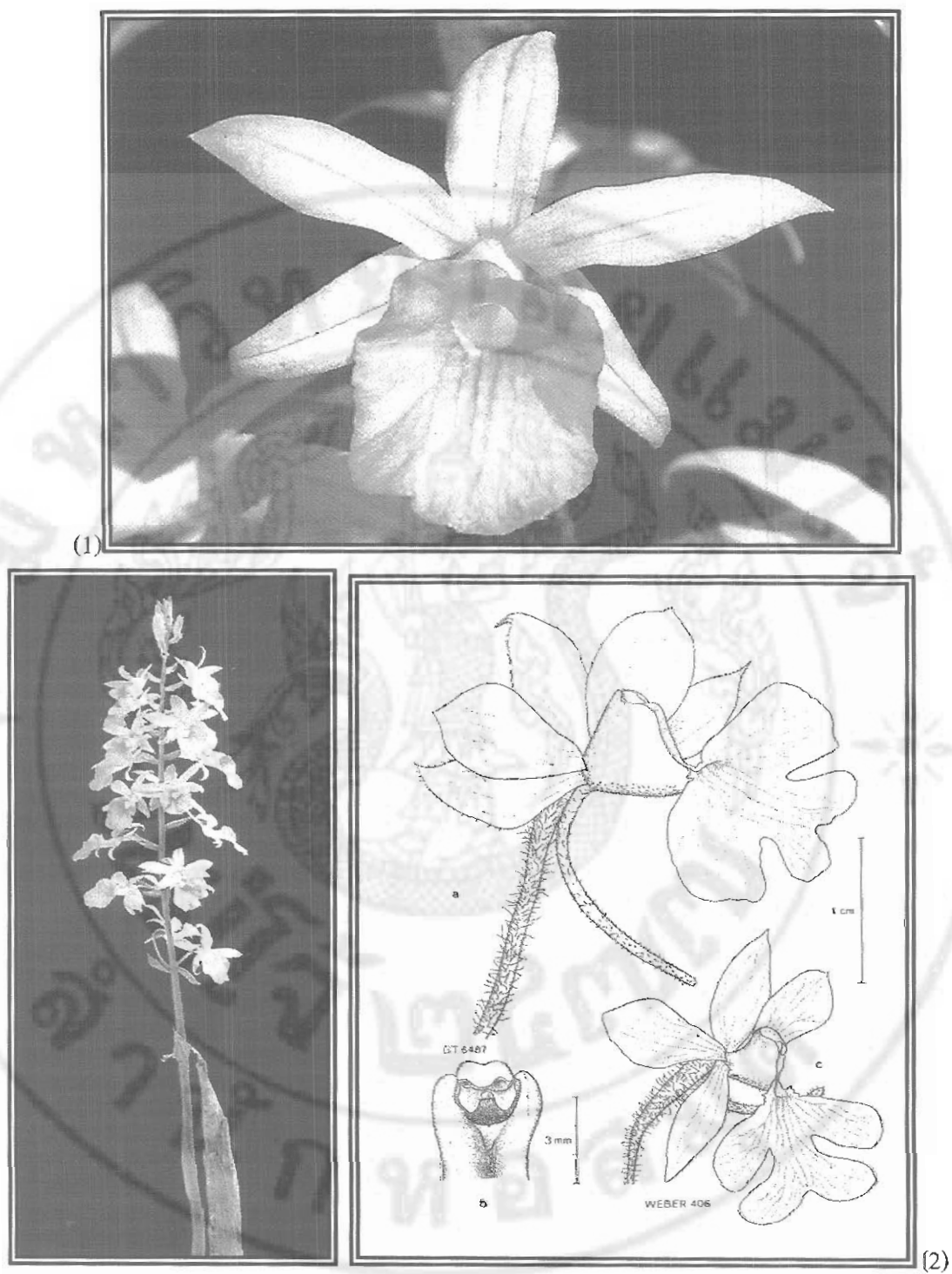
ชื่อพ้อง *Limatodis rosea* Lindl.

ชื่ออื่น อ้วมพู่ไฟ

กล้วยไม้ดิน ระบบรากเป็นรากดิน (Terrestrial) ลำต้นหรือลำตูกกล้วยรูปทรงน้ำเต้าทรงแคบสูง มีเหลี่ยมสันตามยาวสีเขียวอมเทา ขนาดความกว้าง 2 - 3 ซม. ยาว 7 - 10 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบ รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 10 - 20 ซม. ยาว 30 - 40 ซม. แผ่นใบบางและอ่อน โคนเรียวเป็นก้าน ทั้งใบก่อนมีดอก ช่อดอกตั้งตรงยาว 20 - 50 ซม. ก้านช่อดอกมีขนสั้น ๆ คลุม ดอกในช่อโปร่ง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีชมพู กลีบปากรูปเกือบกลมสีชมพูเข้ม โคนกลีบสีขาว เส้นแวงสีขาวนวล ดอกบานเต็มที่กว้าง 2 - 3 ซม. มีจำนวนดอก 15 - 30 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ตาก ภาคตะวันตกเช่น กาญจนบุรี ออกดอกในช่วงเดือนตุลาคมถึงธันวาคม ที่ระดับความสูง 900 - 1,200 เมตร

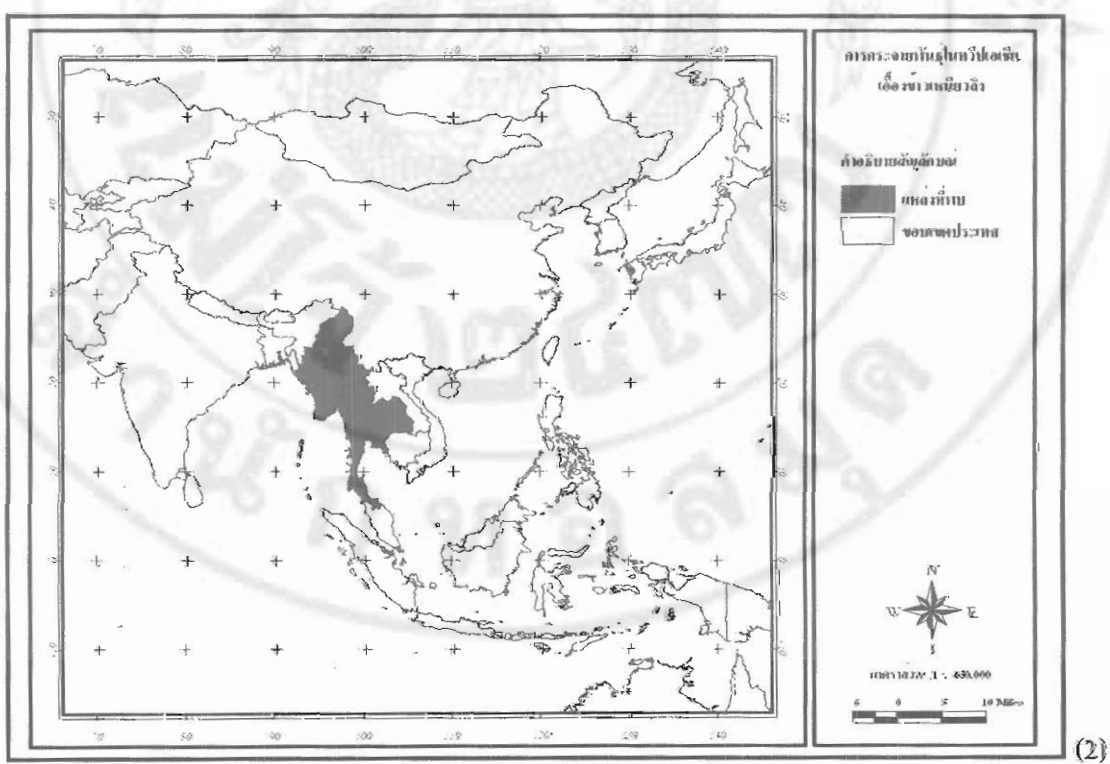
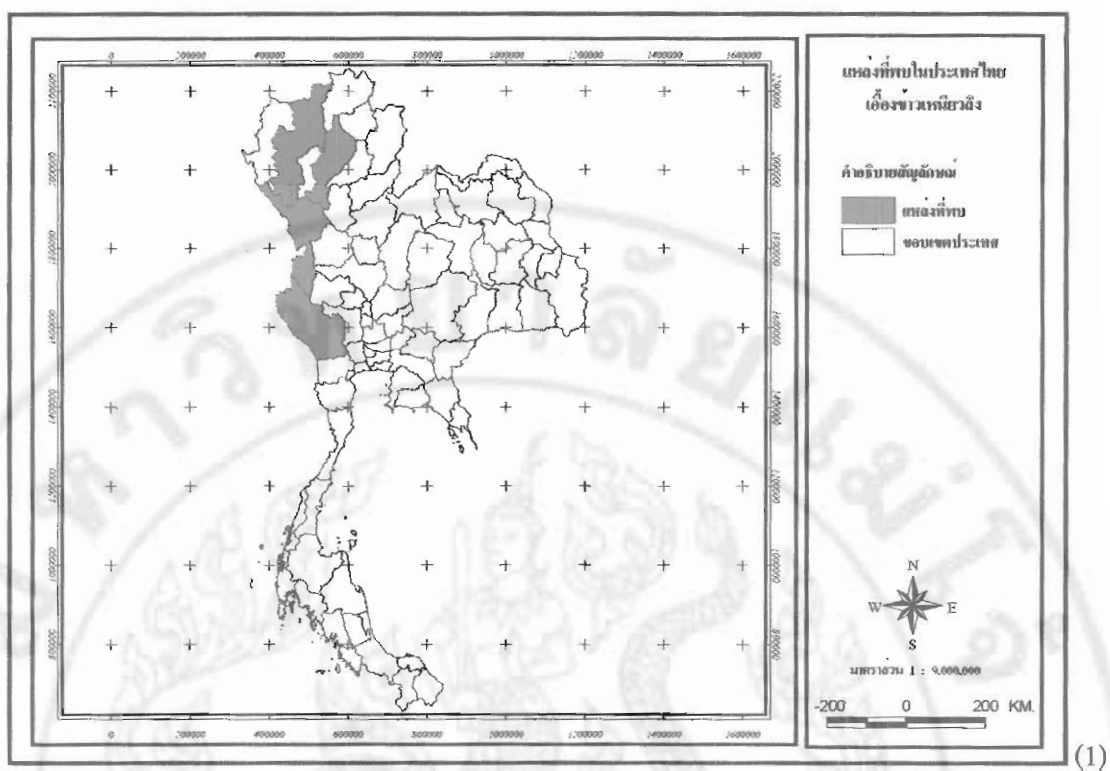
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และ พม่า

ภาพ 41 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องข้าวเหนียวลิง
Calanthe rosea(Lindl.) Benth.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 89)

Seidenfaden (1975: 33)

ภาพ 42 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เลี้ยงช้างเหี่ยวเหงา *Calanthe rosea* (Lindl.) Benth. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เขาแพะ

Cleisostoma arietinum (Rchb.f.) Garay.

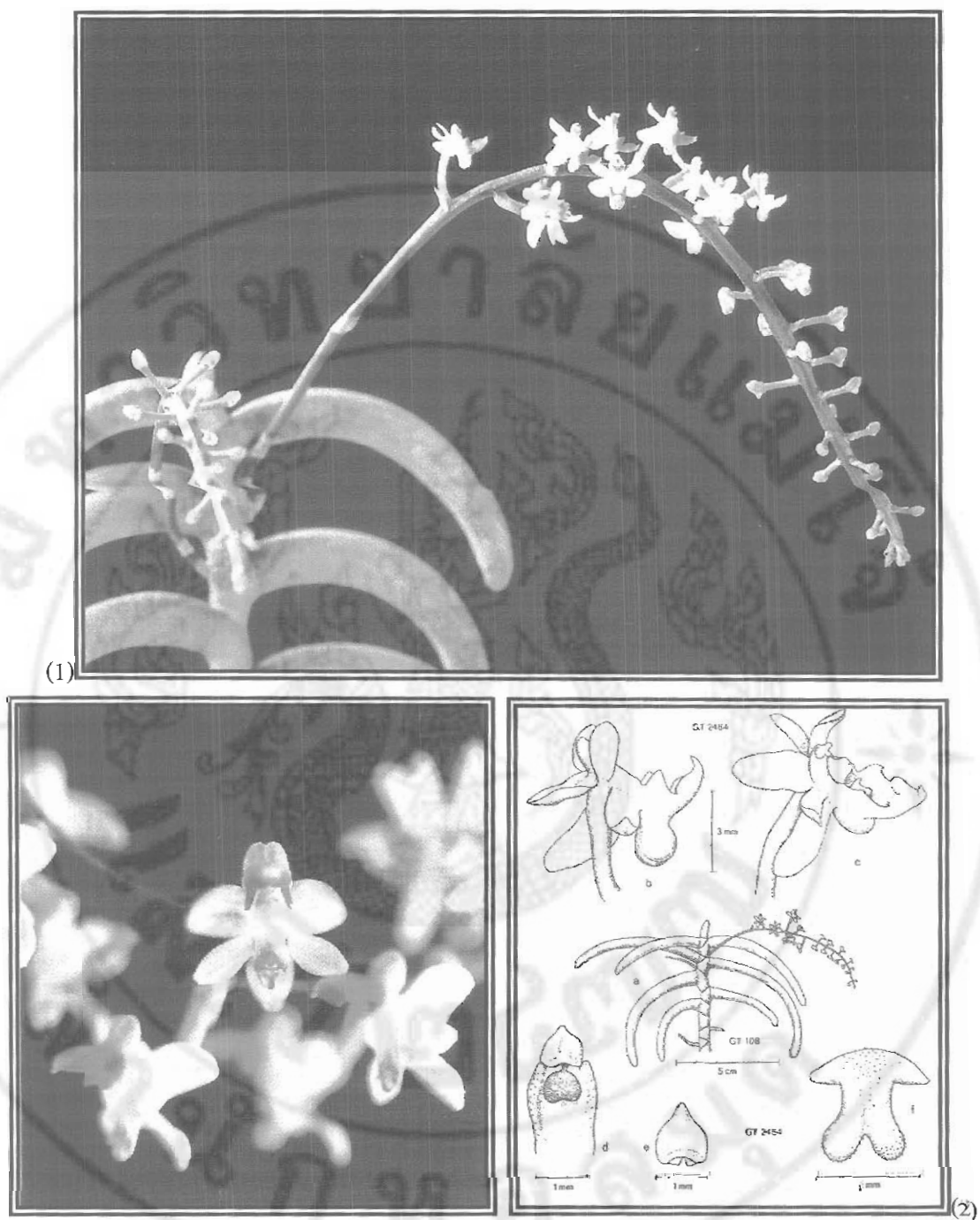
ชื่อพ้อง *Sarcanthus arietinus* Rchb.f.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นเรียวคั่นตรงขึ้นหรือเอนหรือห้อยหัวลงขึ้นอยู่กับลักษณะที่เกาะอิงอาศัย ความสูง 6 - 20 ซม. มีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ใบเป็นแท่งกลมอวบน้ำและโค้งเหมือนเขาแพะ เรียงสลับซ้ายขวาในระนาบเดียวกัน ปลายใบมน กว้าง 0.5 - 0.7 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. ช่อดอกออกตามข้อใกล้ส่วนปลายลำต้น มีจำนวน 1 - 2 ช่อต่อต้น ยาว 6 - 20 ซม. ห้อยลง ดอกในช่อโปร่ง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองครีม กลีบปากสีชมพูเข้ม เส้นแวงสีขาว ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.5 - 0.7 ซม. มีจำนวน 15 - 25 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย พบตามป่าผลัดใบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สกลนคร เลย นครราชสีมา และมุกดาหาร ออกดอกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม ที่ระดับความสูง 350 - 700 เมตร

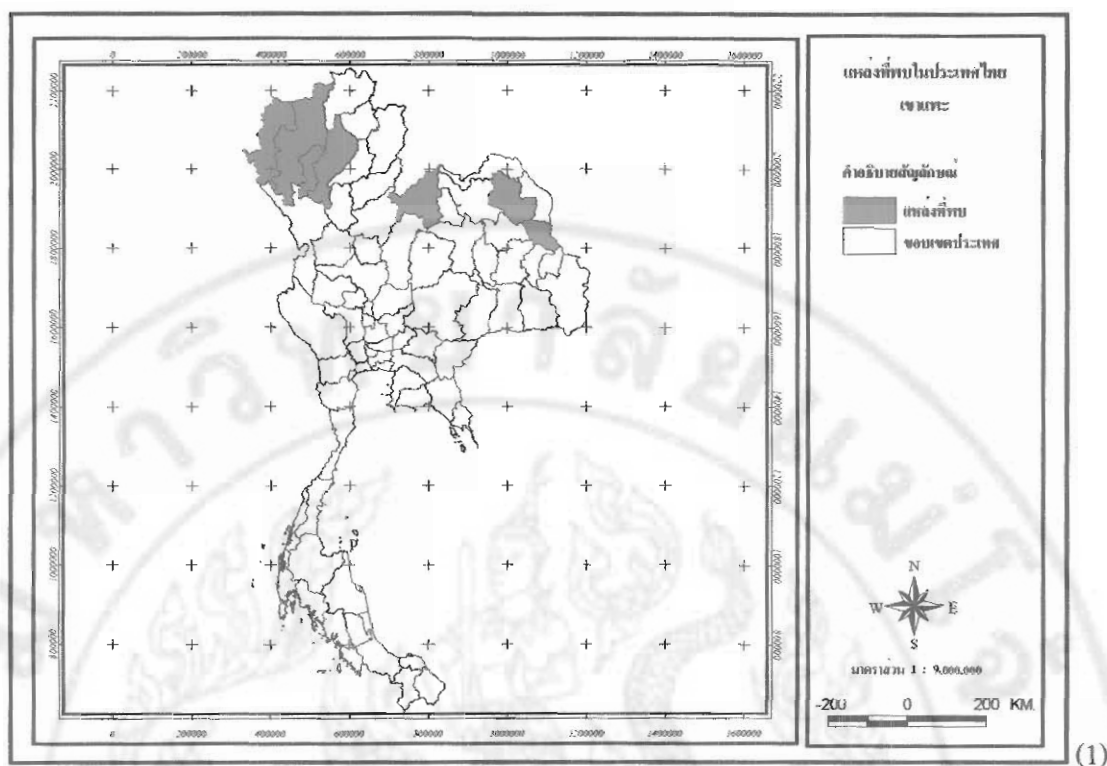
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย พม่า ลาว เวียดนาม และมาเลเซีย

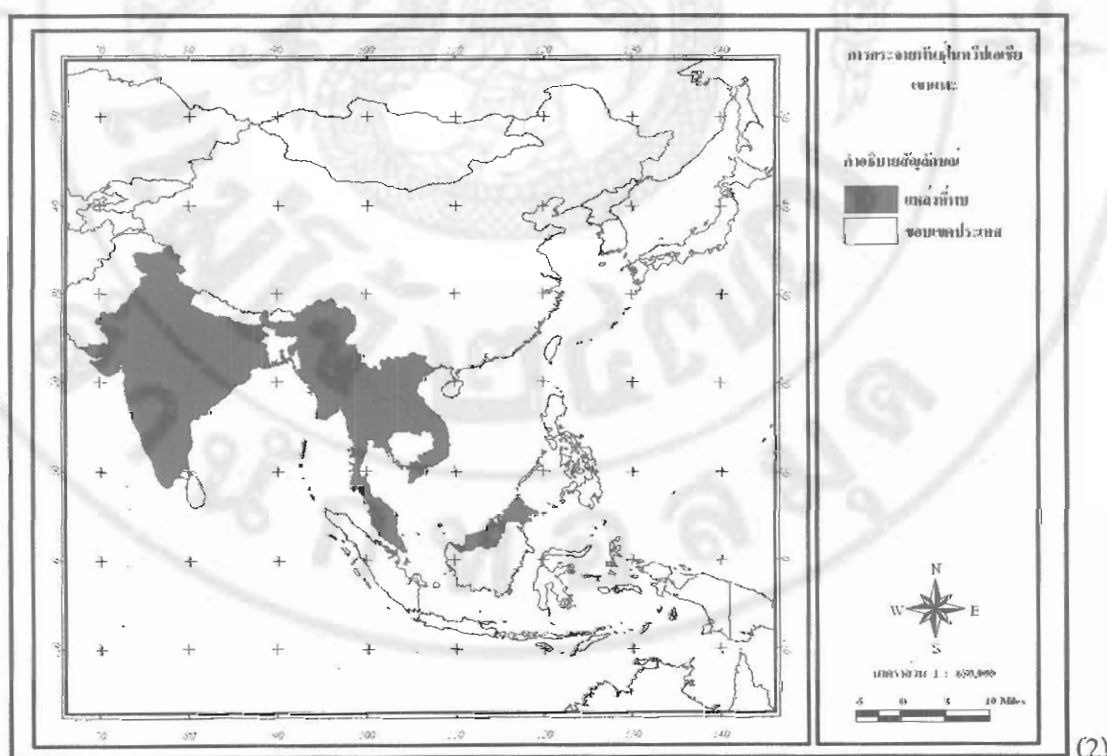
ภาพ 43 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เขาแพะ *Cleisostoma arietinum* (Rchb.f.) Garay.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 98)

Seidenfaden (1975: 51)

(1)

(2)

ภาพ 44 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เขาพะยะ *Cleisostoma arietinum* (Rchb.f.) Garay. ที่พบ
ในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องศรีสง่า

Cleisostoma duplicilobum (J.J.Sm.) Garay

ชื่อพ้อง *Sarcanthus duplicilobus* J.J.Sm.

ชื่ออื่น เขาง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นสูง 15 - 30 ซม. มีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ใบแบนรูปขอบขนานกว้าง 2 - 2.5 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. ปลายใบหักเว้าลึกเล็กน้อย ช่อดอกออกเป็นช่อตามซอกใบประมาณกาบใบที่ 4-5 นับจากยอดลงมา ช่อยาว 18 - 20 ซม. ส่วนปลายโค้งลงช่อดอกมีการแตกแขนงตั้งแต่กลางช่อดอก ดอกมีขนาดเล็กกลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีน้ำตาลขอบมีแต้มสีเหลือง ปลายกลีบปากและเส้าเกสรสีขาว ส่วนกลางกลีบปากมีสีเหลือง ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.7 - 1 ซม. มีจำนวน 20 - 35 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง และภาคตะวันออก เช่น ปราจีนบุรี และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 800 - 1,200 เมตร

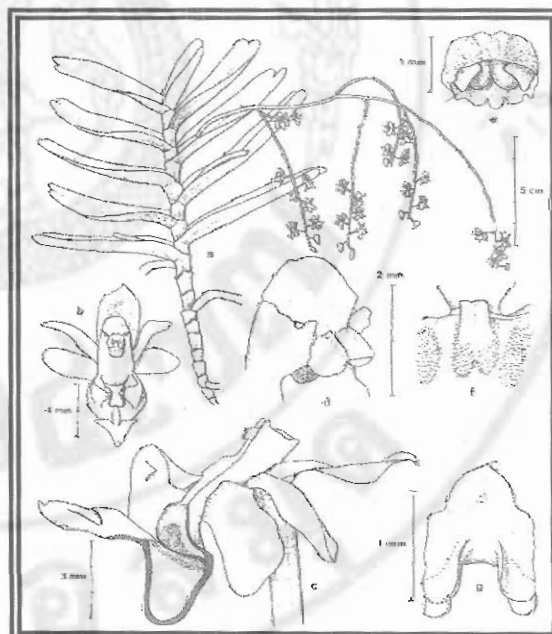
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ศรีลังกา พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์

(1)

(2)

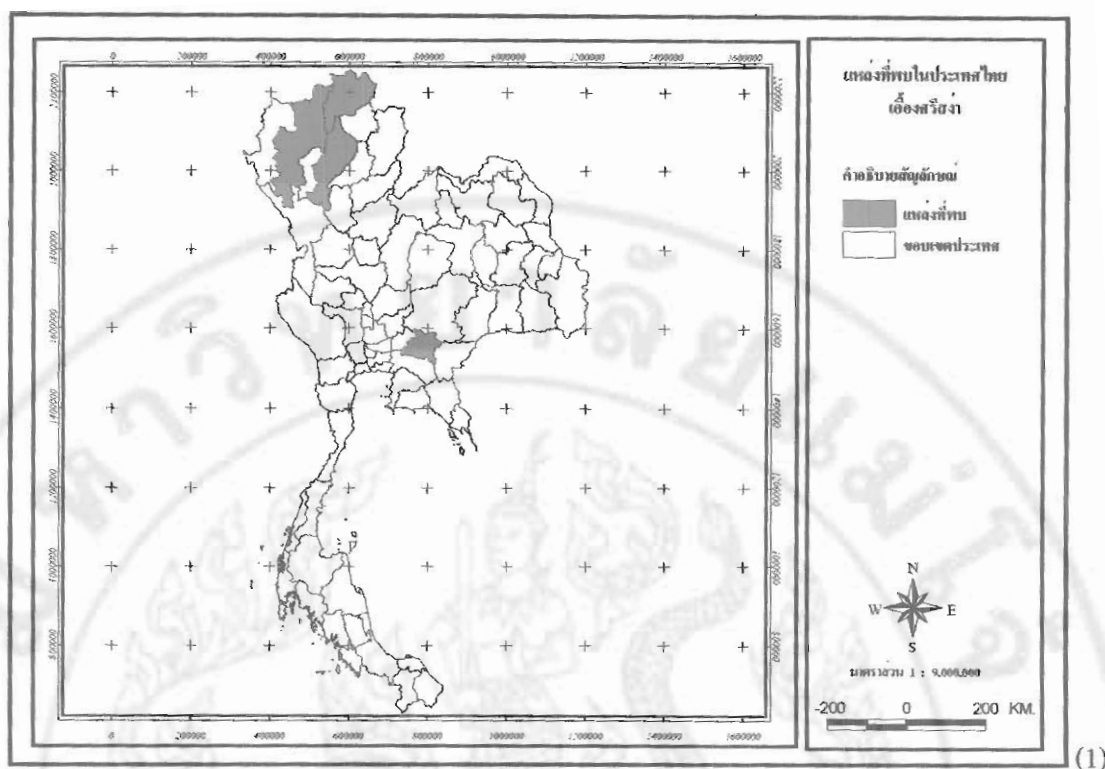

(3)

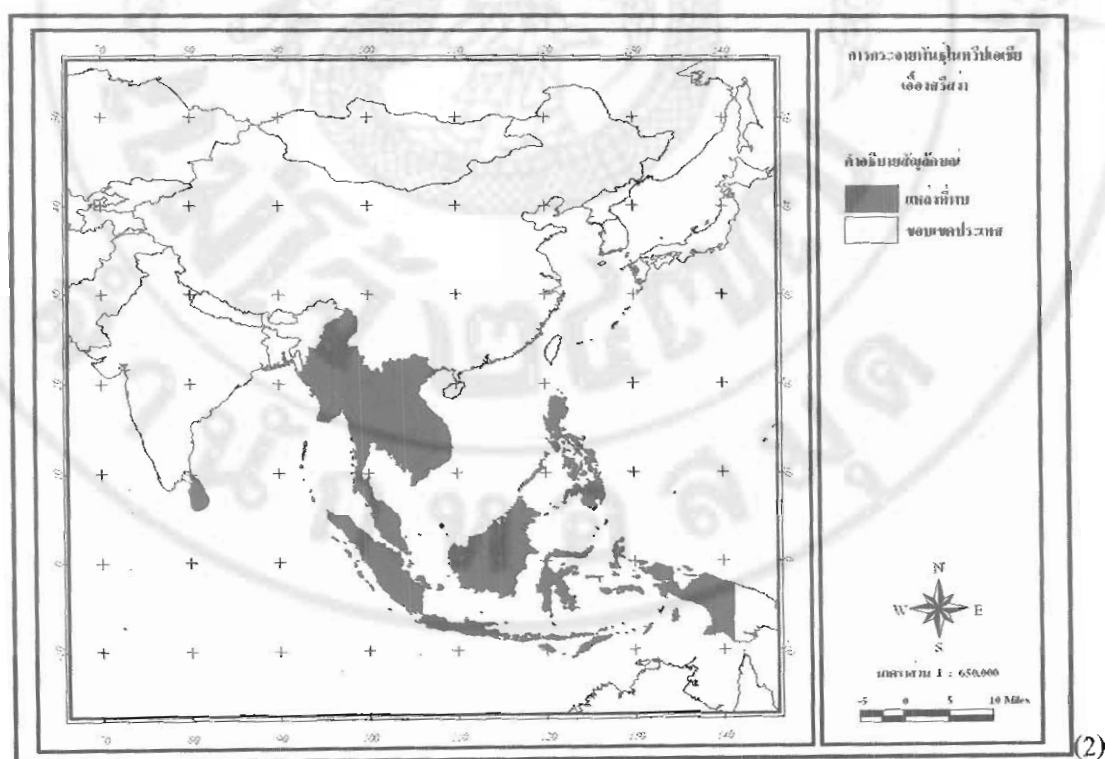
ภาพ 45 ลักษณะดอก (1) ลำต้น ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องศรีสง่า *Cleisostoma duplicilobum* (J.J.Sm.) Garay

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 100-101)

Seidenfaden (1975: 38)

(1)

(2)

ภาพ 46 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องศรีสง่า *Cleisostoma duplicilobum* (J.J.Sm.) Garay
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องชู้มเทียน

Cleisostoma filiforme (Lindl.) Garay

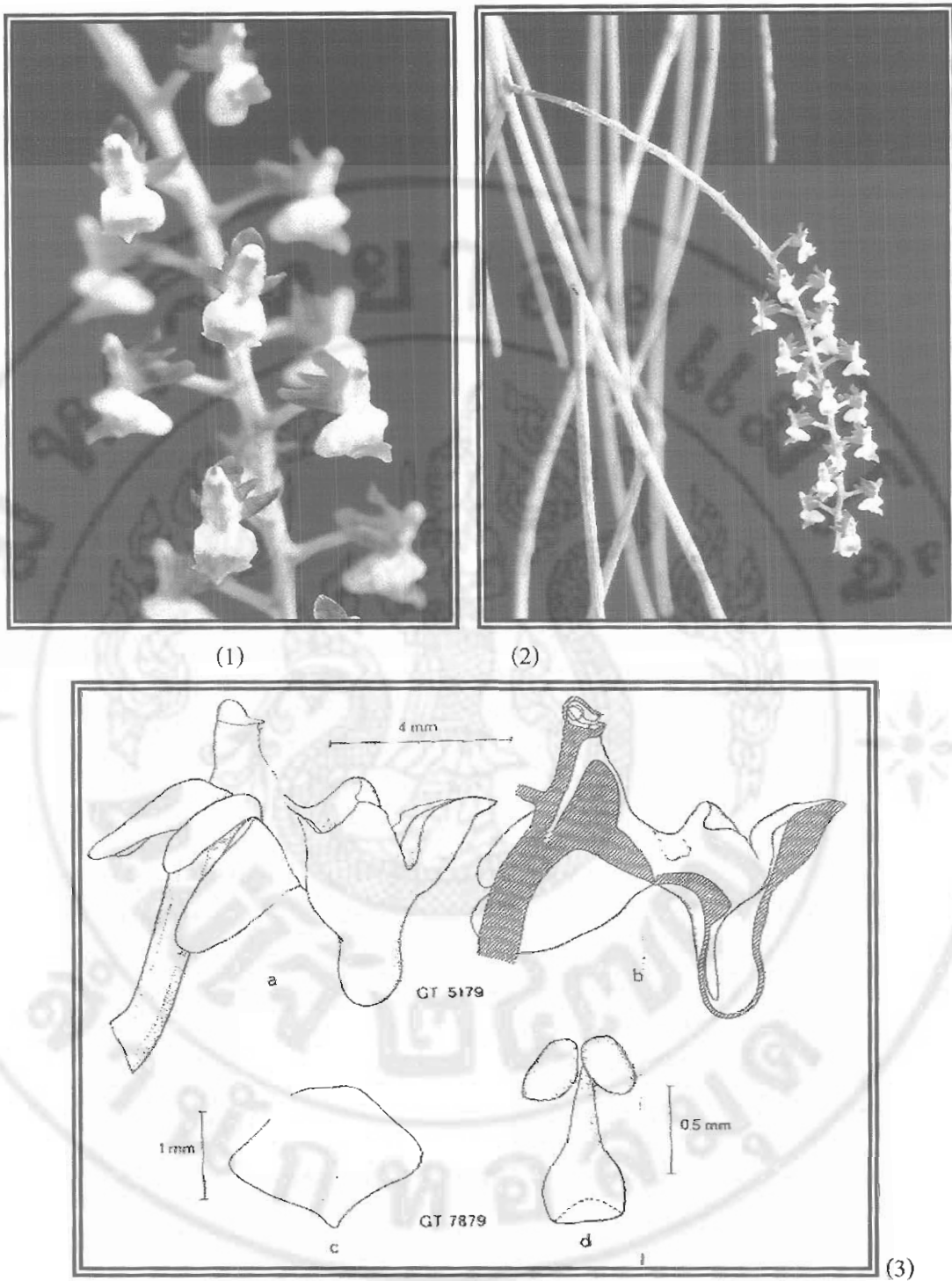
ชื่อพ้อง *Sarcanthus filiformis* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องเทียน

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ลำต้นห้อยลงเป็นสายยาวประมาณ 50 - 120 ซม. ใบมีลักษณะเป็นแท่งกลมยาว เรียว ปลายใบค่อนข้างมน กว้าง 0.5 ซม. ยาว 10 - 15 ซม. ช่อดอกออกตามข้อใกล้ส่วนปลายของ ลำต้น ออกเป็นช่ออาจมีหลายช่อต่อต้นยาว 12 - 15 ซม. ดอกมีสีน้ำตาลกลีบเลี้ยงและกลีบดอกสี น้ำตาลอมแดง กลีบปากสีขาว มีแต้มสีชมพูเข้มที่ปลายกลีบ เส้าเกสรสีครีม ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.8 ซม. มีจำนวนดอก 18 - 30 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ตาก แม่ฮ่องสอน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ที่ ระดับความสูง 950 - 1,200 เมตร

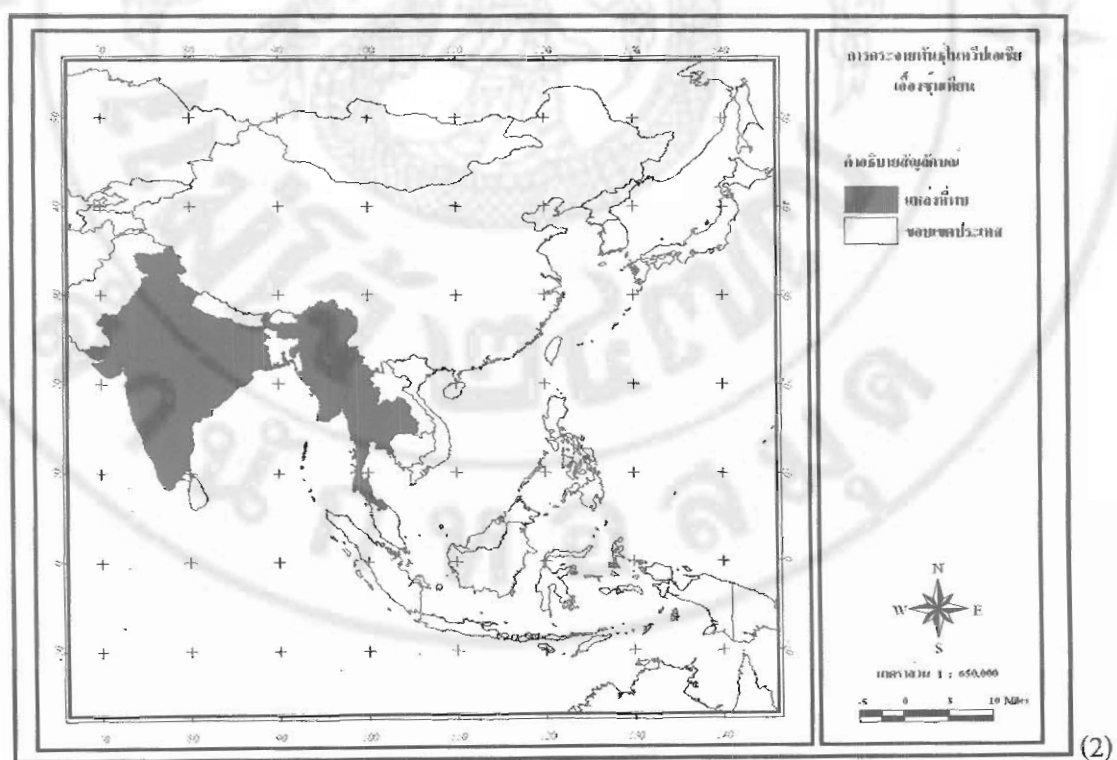
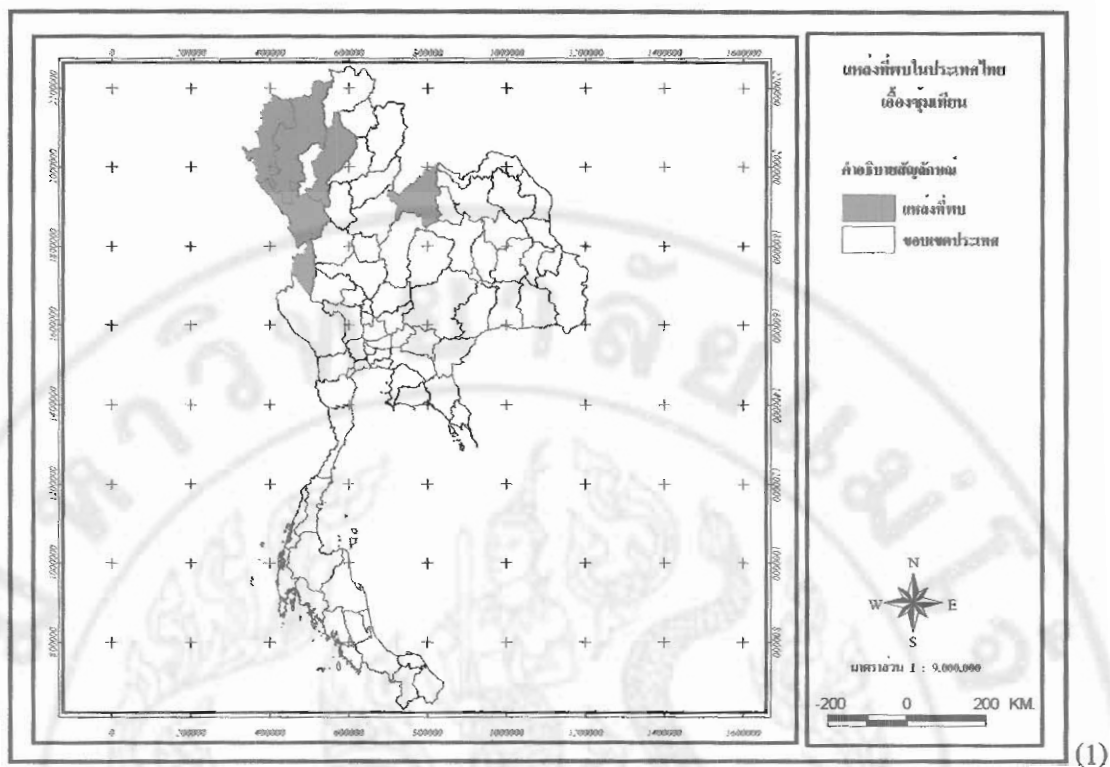
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย และพม่า

ภาพ 47 ลักษณะดอก (1) ก้านช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องขี้มเหิน *Cleisostoma filiforme* (Lindl.) Garay

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 102)

Seidenfaden (1975: 57)

ภาพ 48 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องจันทน์ *Cleisostoma filiforme* (Lindl.) Garay ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ก้างปลา

Cleisostoma fuerstenbergianum KRzl.

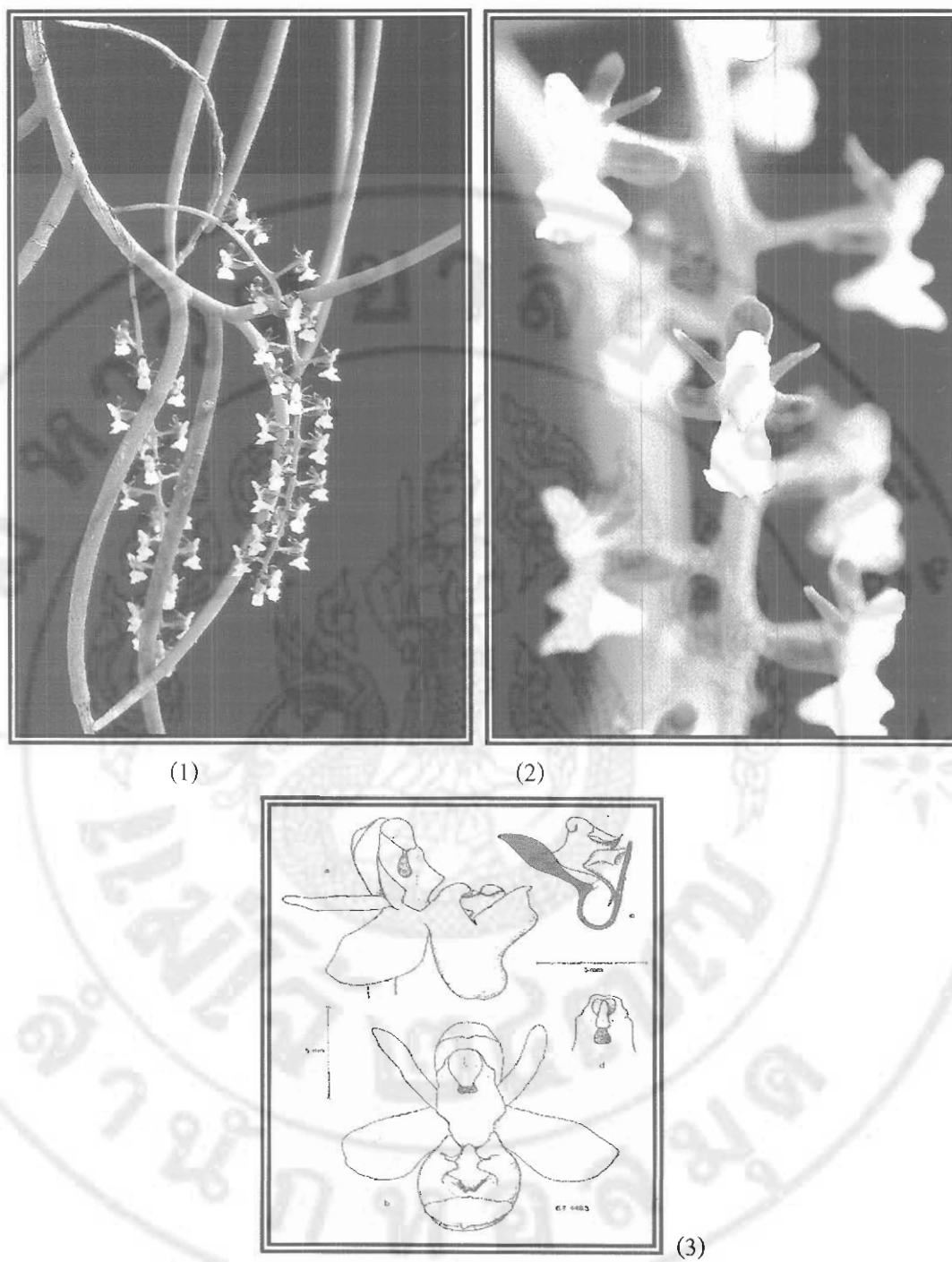
ชื่อพ้อง *Sarcanthus fuerstenbergianus* (KRzl.) J.J.Sm.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นห้อยย้อยลงเป็นสาย ยาว 40 - 60 ซม. ลำต้นมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.7 ซม. ใบเป็นกล้วยไม้ที่มีลักษณะใบเป็นแท่งกลม โคนงอเล็กน้อย ปลายใบแหลมกว้าง 0.8 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. ช่อดอกออกตามข้อปล้องเป็นช่อ ยาว 12 - 15 ซม. หนึ่งต้นอาจจะมีหลายช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีน้ำตาลคล้ำกลีบปากสีขาว เส้นแวงสีเหลือง ดอกบานเต็มที่กว้าง 1 - 1.2 ซม. มีจำนวนดอก 12 - 18 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทั่วประเทศ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน จันทบุรี สกลนคร และพังงา ออกดอกในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ที่ระดับความสูง 850 - 1,500 เมตร

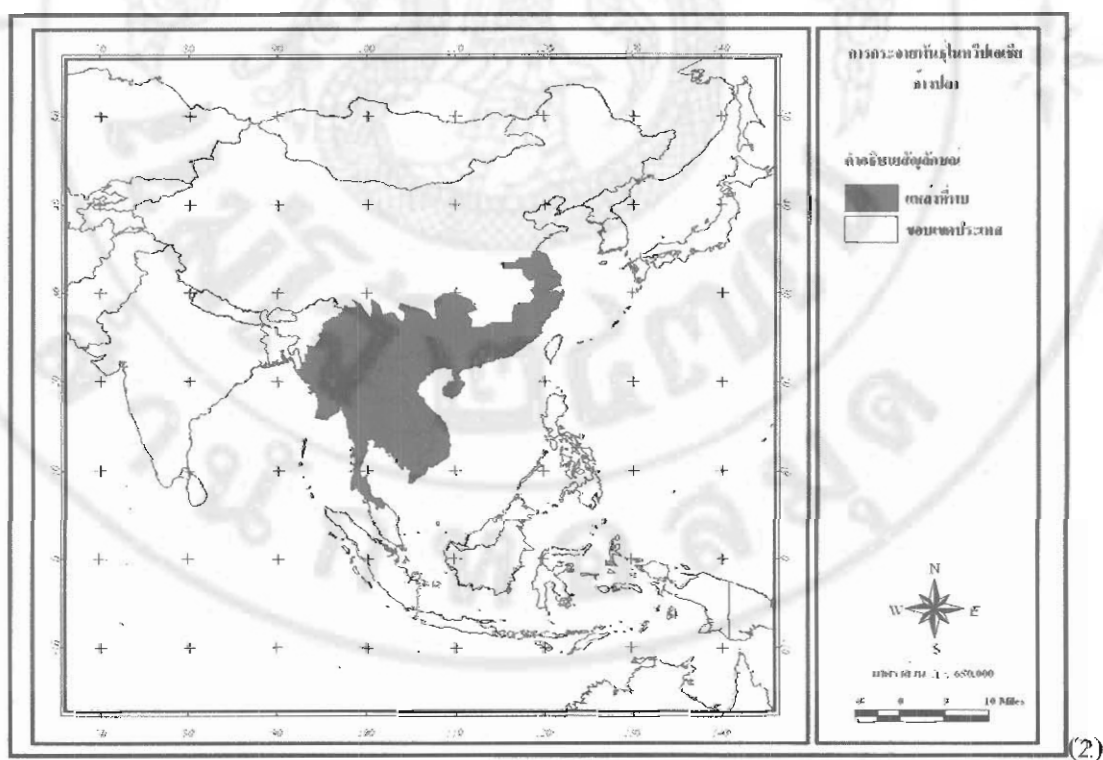
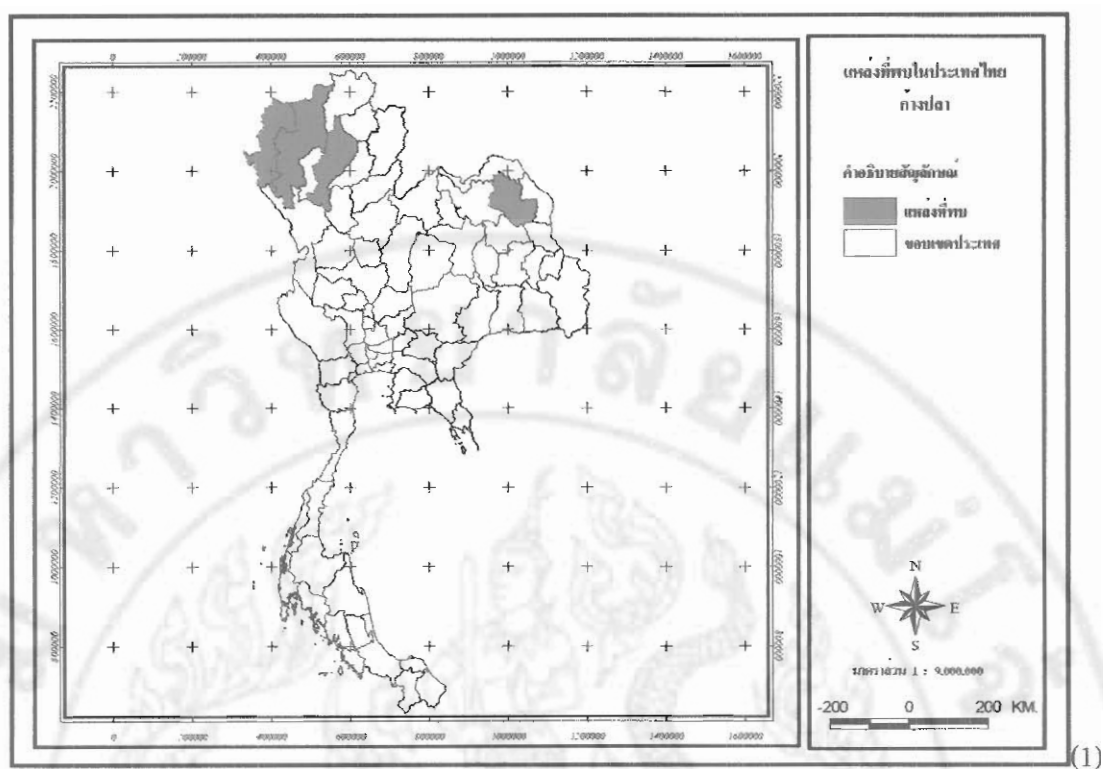
การกระจายพันธุ์ในเอเชีย ไทย พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา และจีนตอนใต้

ภาพ 49 ลักษณะใบ ก้านช่อดอก (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
 ก้างปลา *Cleisostoma fuerstenbergianum* KRzl.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 104)

Seidenfaden (1975: 62)

ภาพ 50 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ก้างปลา *Cleisostoma fuerstenbergianum* Krzl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

Cleisostoma racemiferum (Lindl.) Garay.

ชื่อพ้อง *Saccolabium racemiferum* Lindl.

Aerides racemiferum Wall.

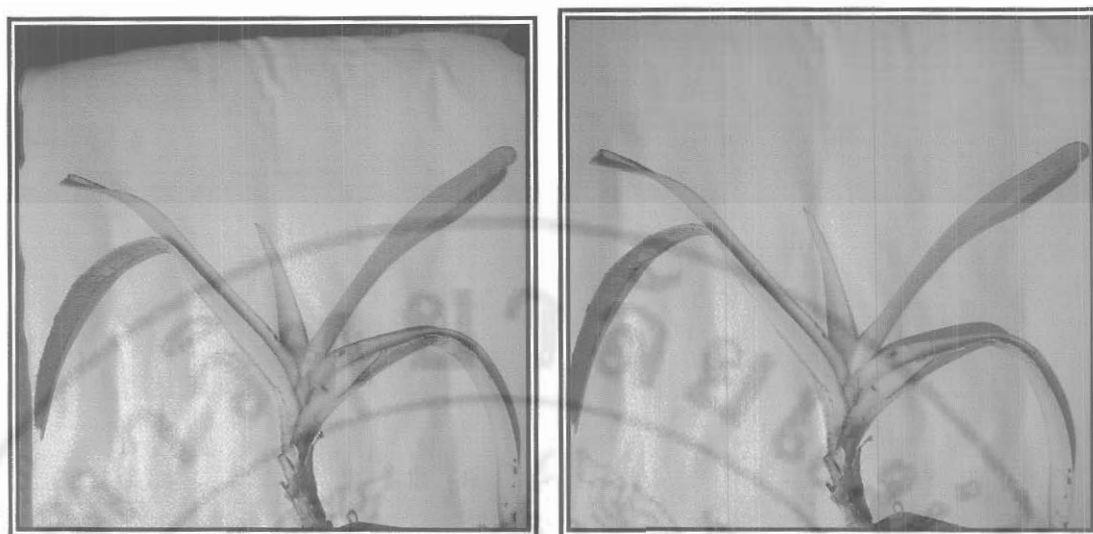
Sarcanthus pallidus Lindl.

ชื่ออื่น -

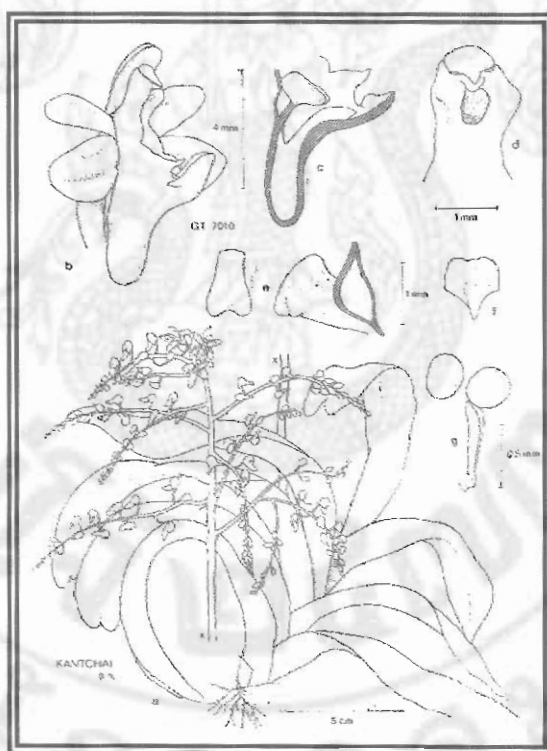
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นตั้งขึ้นมีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) สูง 15 - 30 ซม. ใบมีลักษณะแบนรูปขอบขนานกว้าง 3 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. ปลายใบหยักเว้าตื้น มีร่องกลางใบ ช่อดอกออกเป็นช่อตามข้อกาบใบ ช่อดอกจะแตกแขนง ยาว 15 - 20 ซม. ส่วนปลายช่อโค้ง ดอกมีขนาดเล็กแต่มีจำนวนมาก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลือง มีแต้มเป็นปื้นสีน้ำตาล กลีบปากและเส้าเกสรมีสีเหลืองขาว ดอกบานเต็มที่ขนาด 1 ซม. มีจำนวน 25 - 70 ดอก

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และ ลำปาง ภาคตะวันออก เช่น ตราด ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 900-1,400 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกขิม ภูฏาน จีนตอนใต้ พม่า ลาว และ เวียดนาม

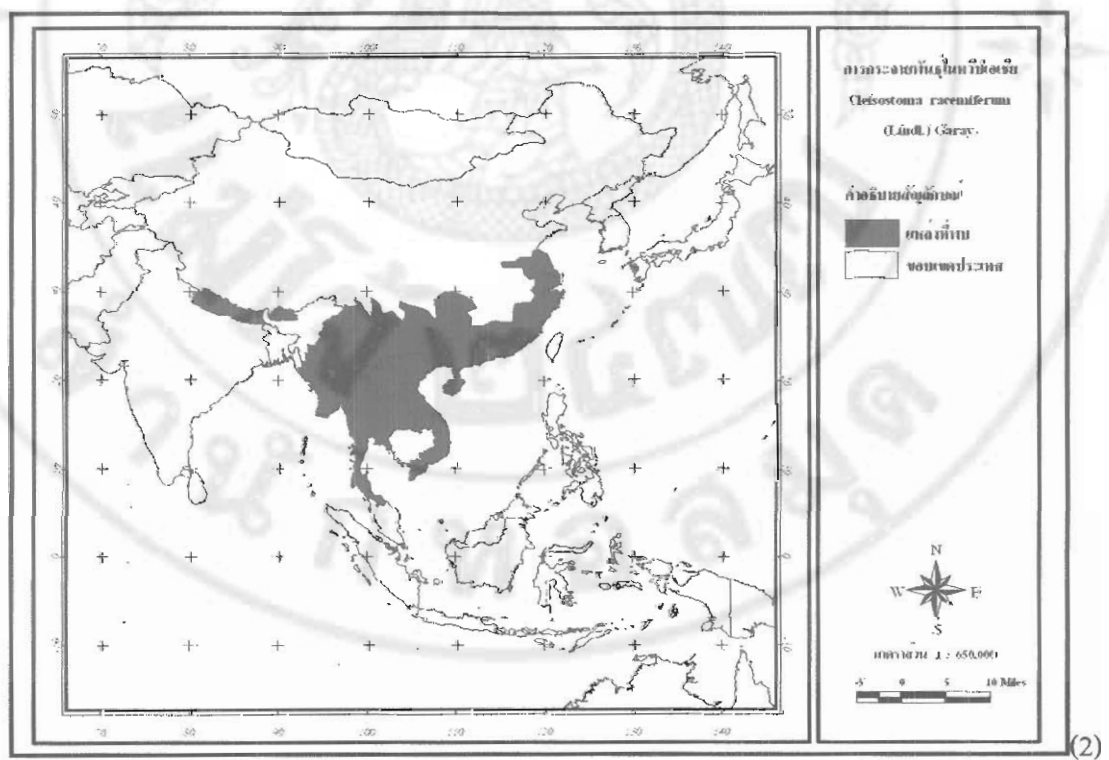
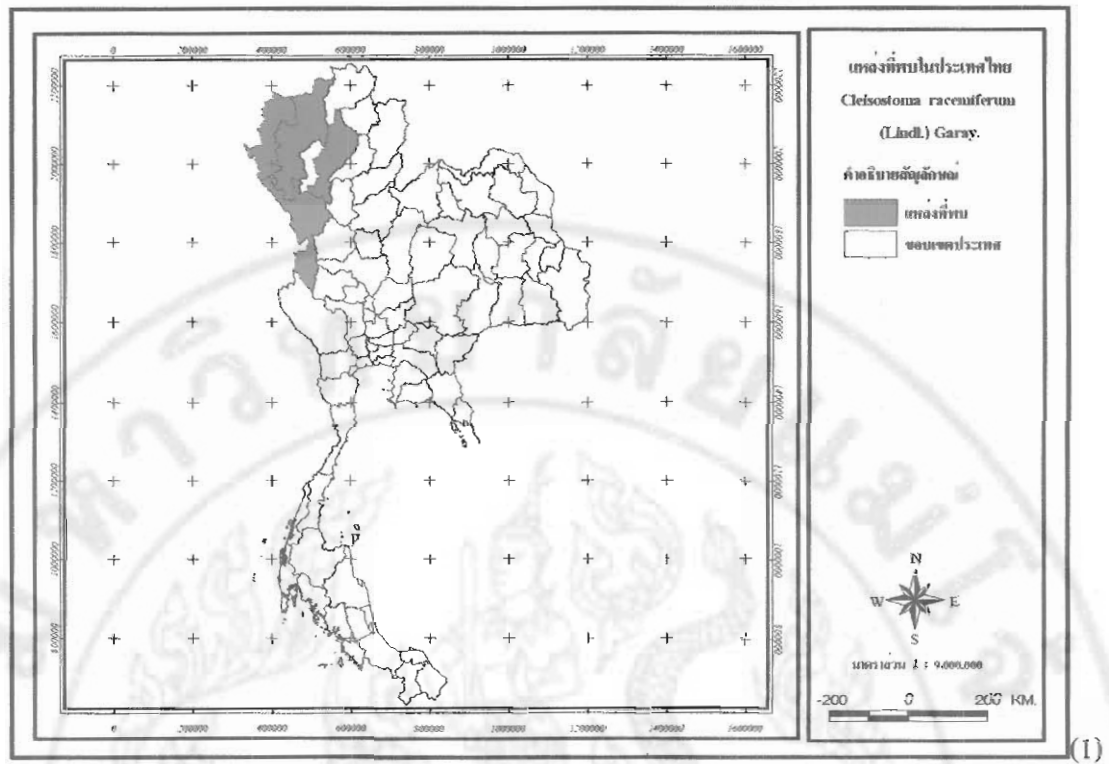
(1)

(2)

ภาพ 51 ลักษณะใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ *Cleisostoma racemiferum* (Lindl.) Garay.

ที่มา: Seidenfaden (1975: 18)

ภาพ. 52 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ *Cleisostoma racemiferum* (Lindl.) Garay. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องหินเลย

Coelogyne lactea Rehb.f.

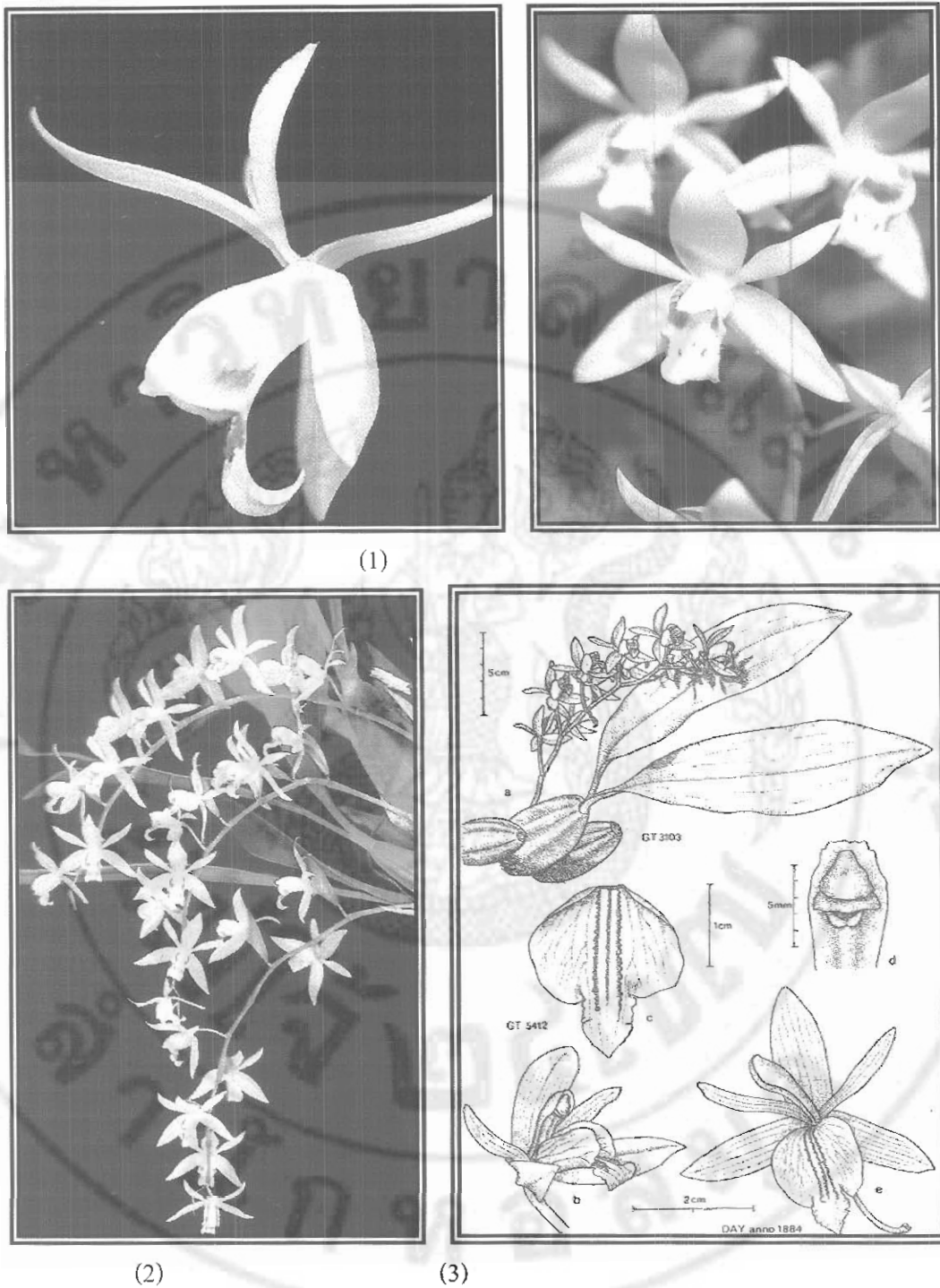
ชื่อพ้อง *Coelogyne huettneriana* var. *lactea* (Rehb.f.)

ชื่ออื่น เอื้องเทียนน้อย

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำต้นหรือลำลูกกล้วยเป็นรูปไข่กว้าง 3 - 5 ซม. สูง 20 - 25 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบมีลักษณะรูปรีแกมขอบขนานกว้าง 2 - 3.5 ซม. ยาว 18 - 20 ซม. มีจำนวนใบ 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกแทงออกจากโคนของลำลูกกล้วย ตั้งตรงปลายช่อโค้งห้อยลง ยาว 15 - 20 ซม. ดอกมีสีครีมกลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีครีมถึงเหลืองนวล กลีบปากสีขาวและมีแต้มสีเหลืองเข้มเกือบน้ำตาล ดอกบานเต็มที่กว้าง 3 - 4 ซม. มี 8 - 12 ดอกต่อช่อ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือเช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่น เลย ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,700 เมตร

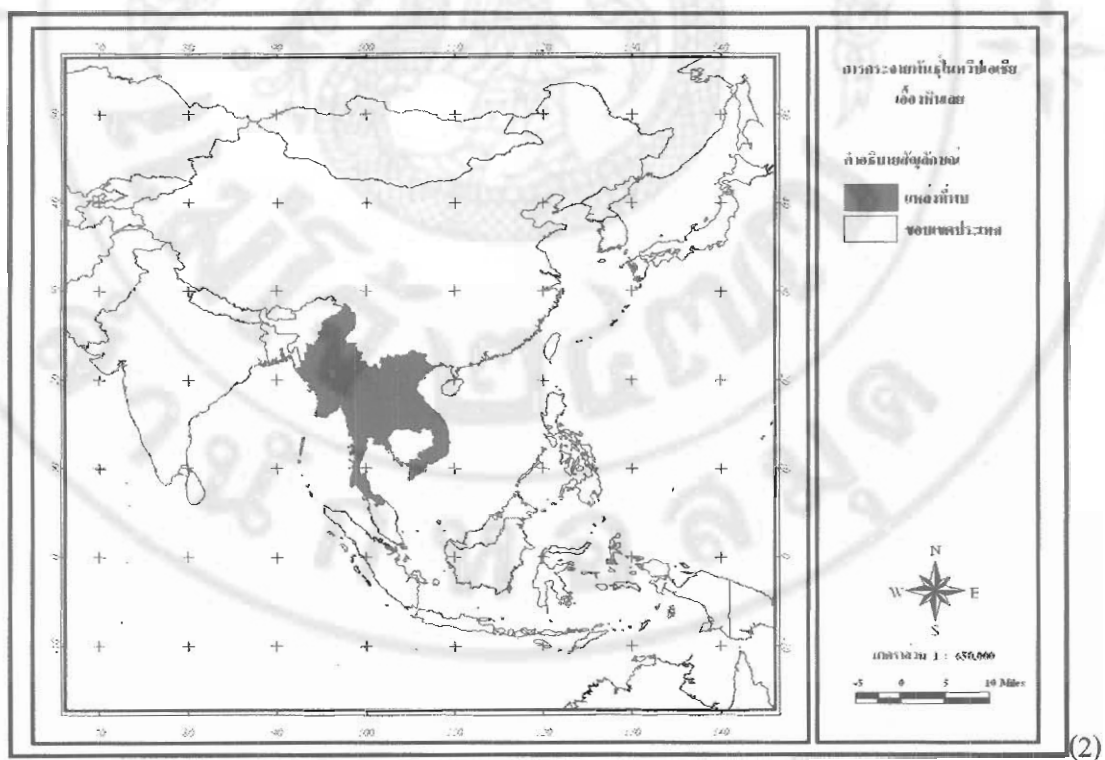
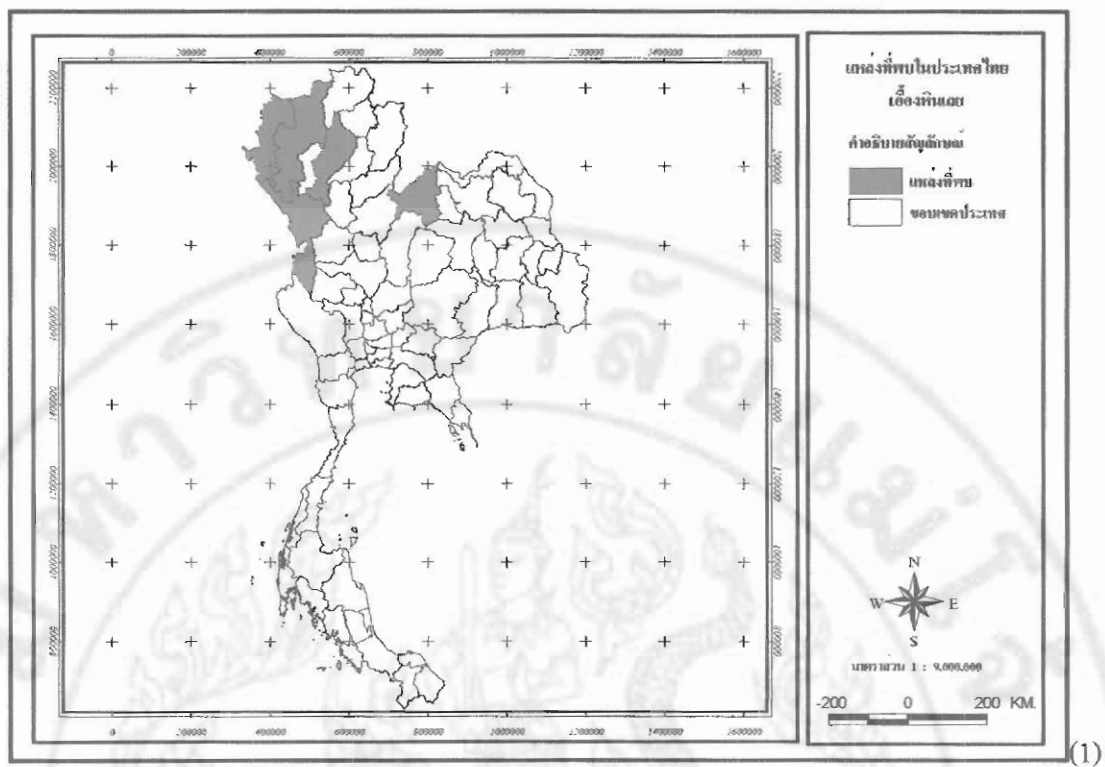
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว และเวียดนาม

ภาพ 53 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องหินเลย
Coelogyne lactea Rchb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 107)

Seidenfaden (1975: 42)

ภาพ 54 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหินแลค *Coelogyne lactea* Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ชื่อไทย -

Coelogyne longipes Lindl.

ชื่อพ้อง *Coelogyne prolifera*

ชื่ออื่น -

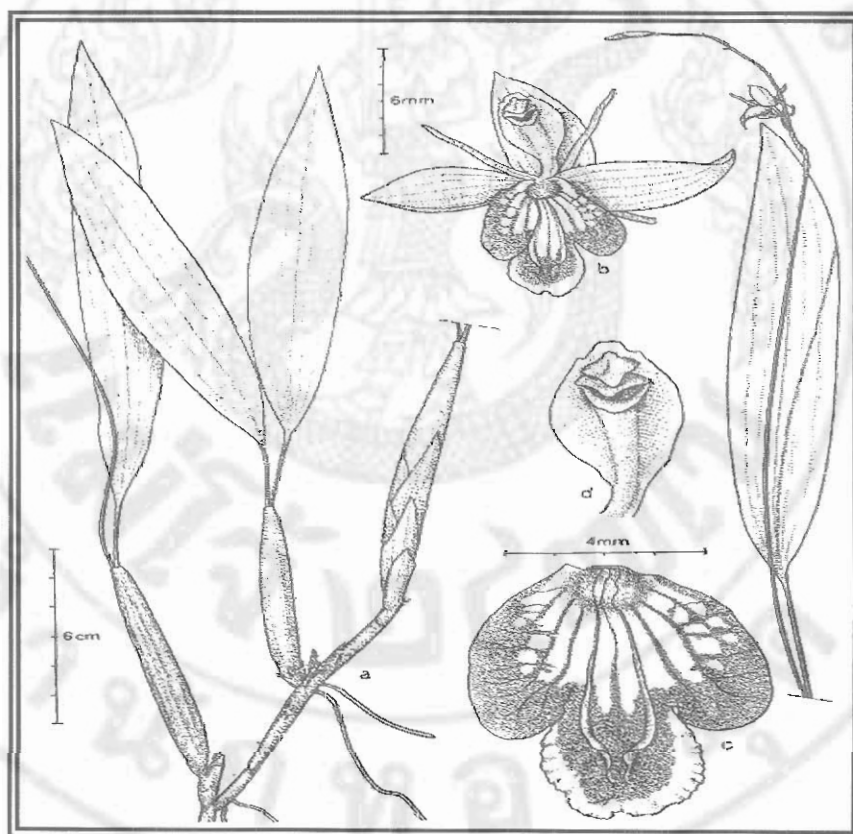
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปแท่ง ทรงกระบอก กว้าง 1 - 2 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ลำลูกกล้วยมีสีเขียวเข้ม ใบลักษณะเป็นรูปรีแผ่นใบค่อนข้างหนา โคนใบเรียวสอบเป็นก้าน มี 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ยาว 10 - 15 ซม. ช่อดอกออกจากส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาว 10 - 18 ซม. ช่อดอกโค้งส่วนปลาย ดอกสีเหลืองน้ำตาลมี 8 - 10 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองและมีแต้มสีน้ำตาลแดง และมีเส้นขอบปากสีน้ำตาล ดอกบานเต็มที่กว้าง 1 - 1.2 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ออกดอกในช่วงกรกฎาคมถึงกันยายน ที่ระดับความสูง 1,200 - 1,700 เมตร

การกระจายพันธุ์ในเอเชีย ไทย จีน พม่า อินเดีย และลาว

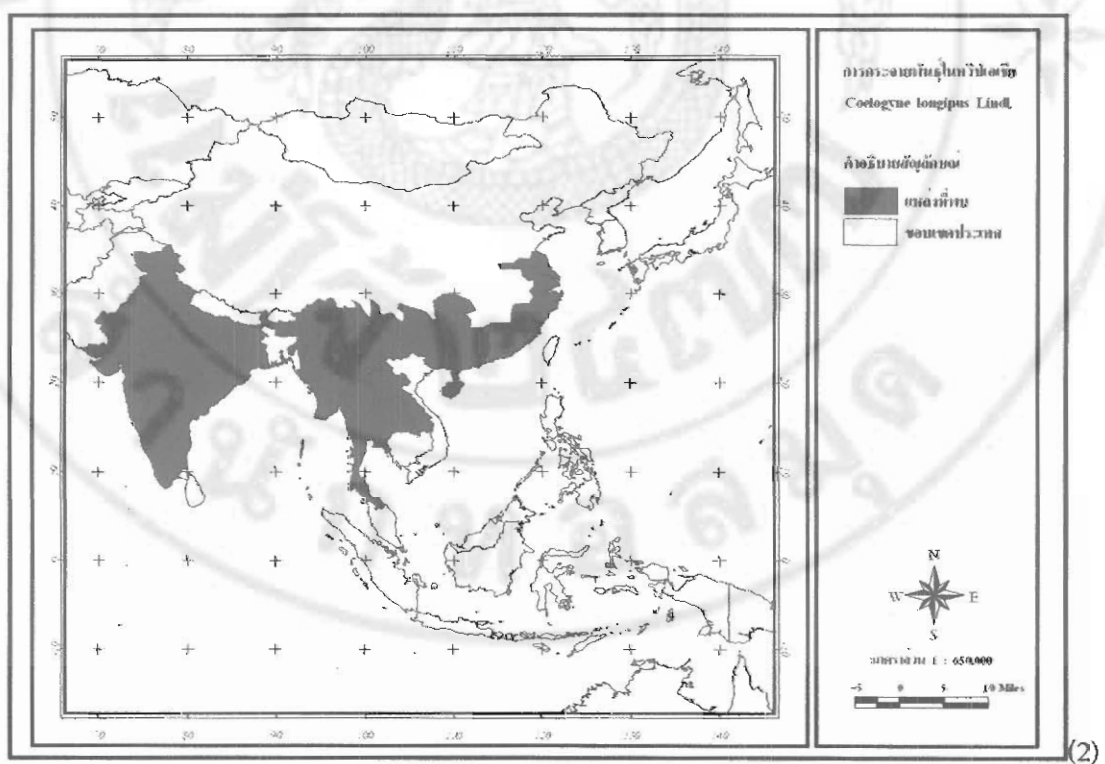
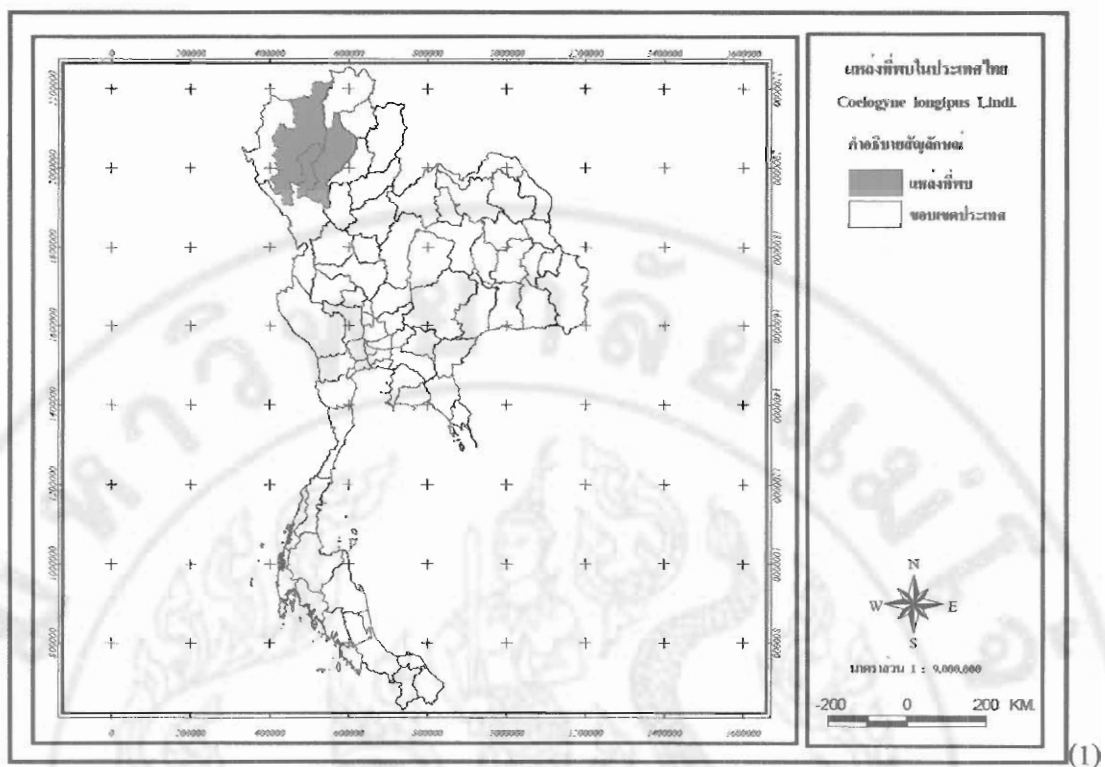
(1)

(2)

ภาพ 55 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ *Coelogyne longipes* Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1975: 81)

ภาพ 56 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ *Coelogyne longipes* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สกาจันท์

Coelogyne nitida (Wall.) Lindl.

ชื่อพ้อง *Cymbidium nitidum* Wall.

Coelogyne ochracea Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องเทียนขาว แก้มแหม่ม

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะกลมรี สูง 2.5 - 3 ซม. สีเขียวอมเหลือง ผิวมัน เรียงตัวชิดติดกันเป็นกลุ่ม มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีกว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 7 - 10 ซม. ปลายใบแหลมสีเขียวเข้ม ก่อนข้างหนาและแข็ง มีจำนวน 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกแทงออกมาจากบริเวณโคนลำลูกกล้วยที่เจริญเติบโตใหม่แทนลำลูกกล้วยเก่า ช่อดอกโค้งเล็กน้อย ยาว 15 - 20 ซม. ดอกมีจำนวน 4 - 10 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวนวล กลีบปากสีขาวมีจุดแต้มสีเหลืองเข้ม และเส้นขอบสีน้ำตาลแดงที่กลางกลีบ ดอกบานเต็มที่กว้าง 2.5 - 3 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา และเชียงราย ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล ภูฏาน จีนตอนใต้ พม่า และลาว

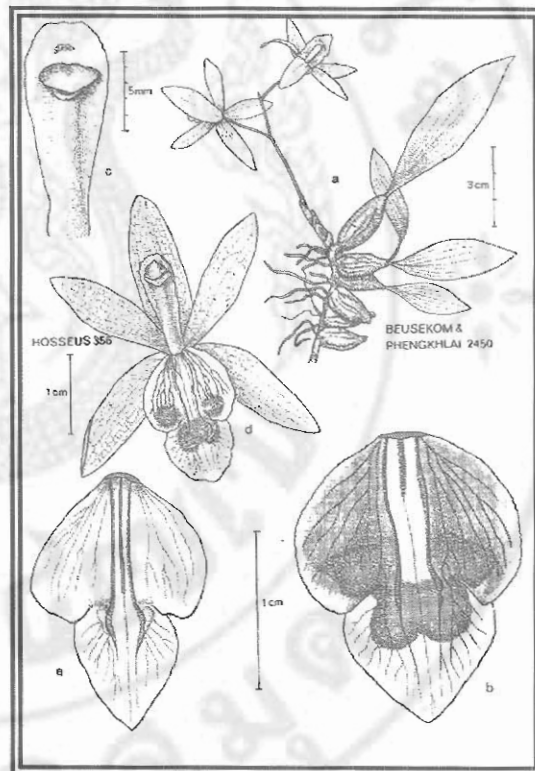
(1)

(2)

(3)

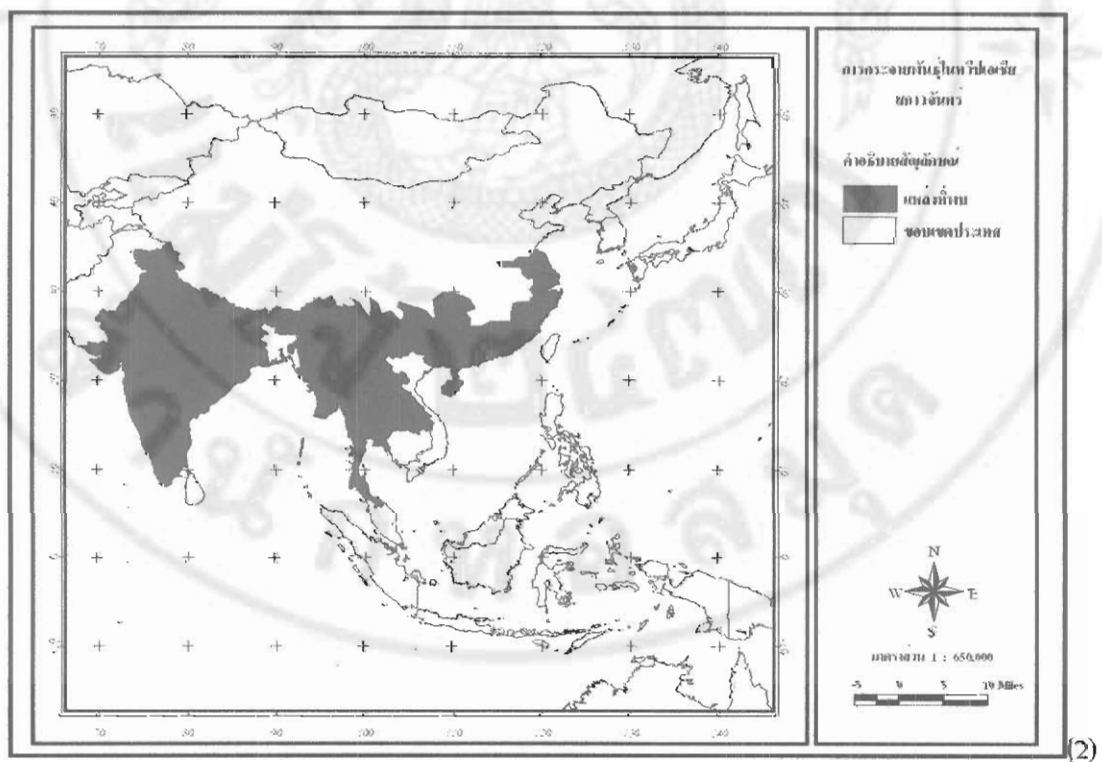
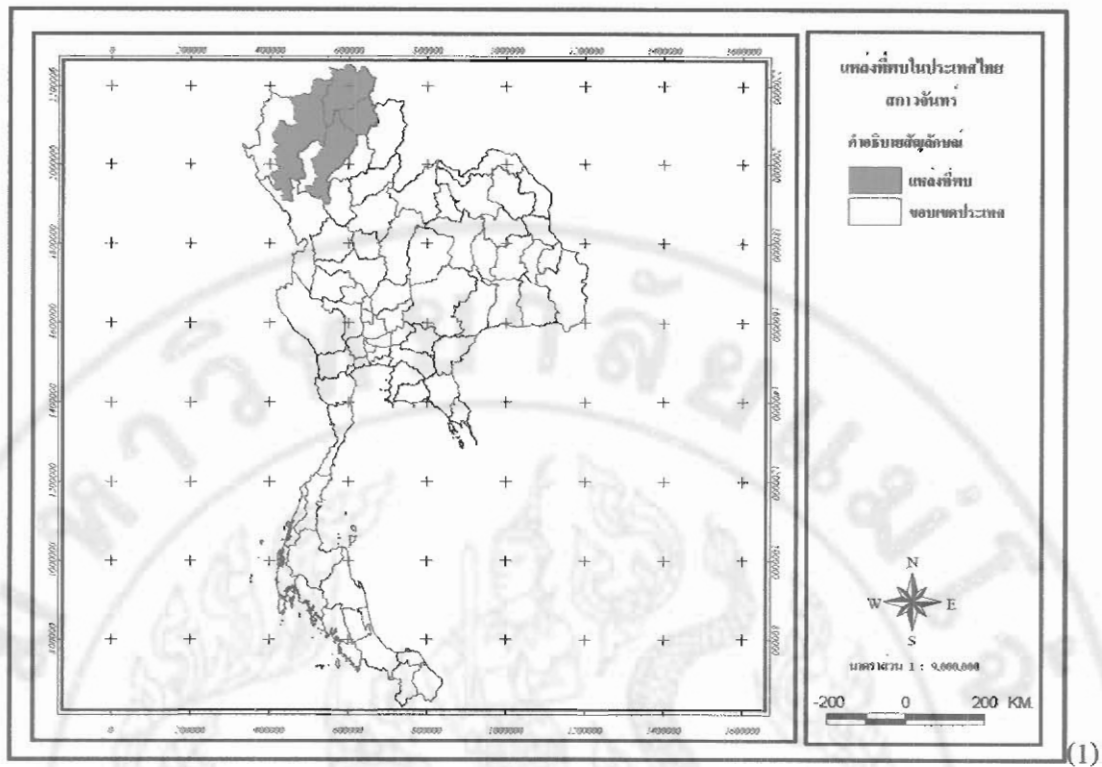

(4)

ภาพ 57 ลักษณะดอก (1) ลำต้นกล้วย (2) ใบ (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้
สกาจันท์ *Coelogyne nitida* (Wall.) Lindl.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 108-109)

Seidenfaden (1975: 55)

ภาพ 58 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สกุลหวาย *Coelogyne nitida* (Wall.) Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องหิน

Coelogyne schultesii Jain & Das.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น เอื้องเทียนหนู

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยทรงกลมรีรูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. เรียงตัวบนเหง้าห่างกันเล็กน้อย สีเขียวผิวเป็นมัน ลำลูกกล้วยแก่มีร่องตื้นตามยาว สูง 3-4 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบจะมีลักษณะยาวรี กว้าง 2.5-3 ซม. ยาว 8-12 ซม. ใบมีสีเขียวเข้มแบน มี 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกออกบริเวณส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาว 8-12 ซม. มี 1 ช่อดอกต่อลำลูกกล้วย ดอกจะเกิดบริเวณส่วนปลายของช่อดอก มีดอก 3-5 ดอกต่อช่อ ทอยบานทีละดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองกลีบปากแผ่สีเหลืองตรงกลางเว้ามีแต้มสีน้ำตาลแดง ขอบด้านข้างห่อโค้ง ดอกบานเต็มที่กว้าง 2-2.5 ซม.

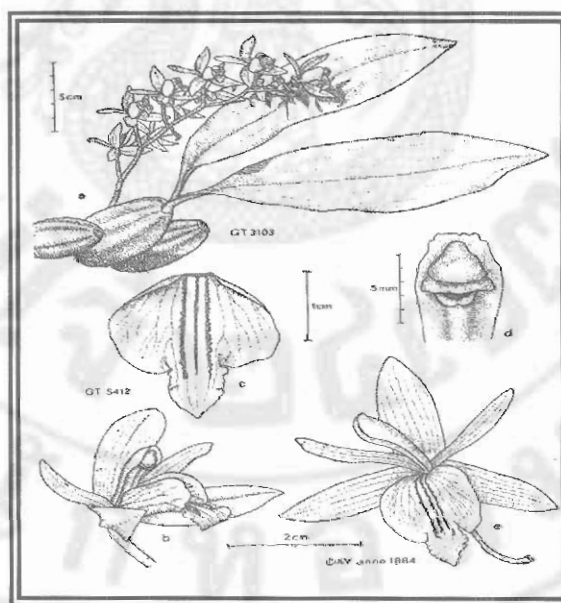
แหล่งที่พบในประเทศไทย พบตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล และพม่า

(1)

(2)

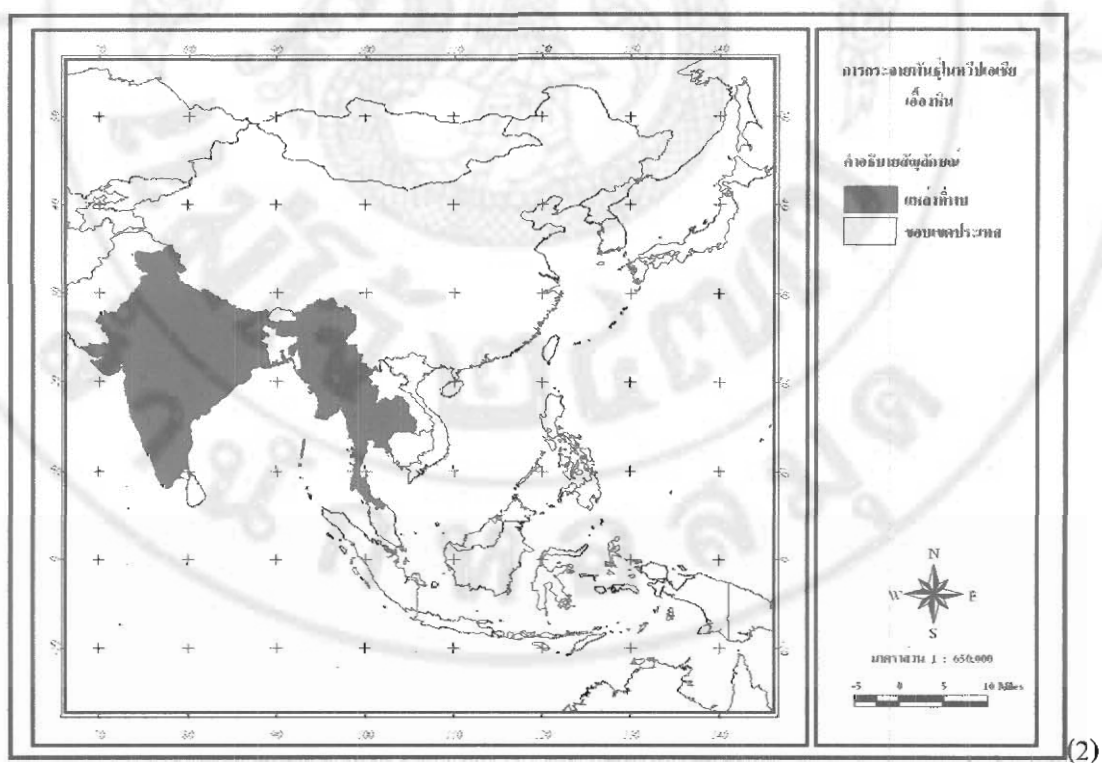
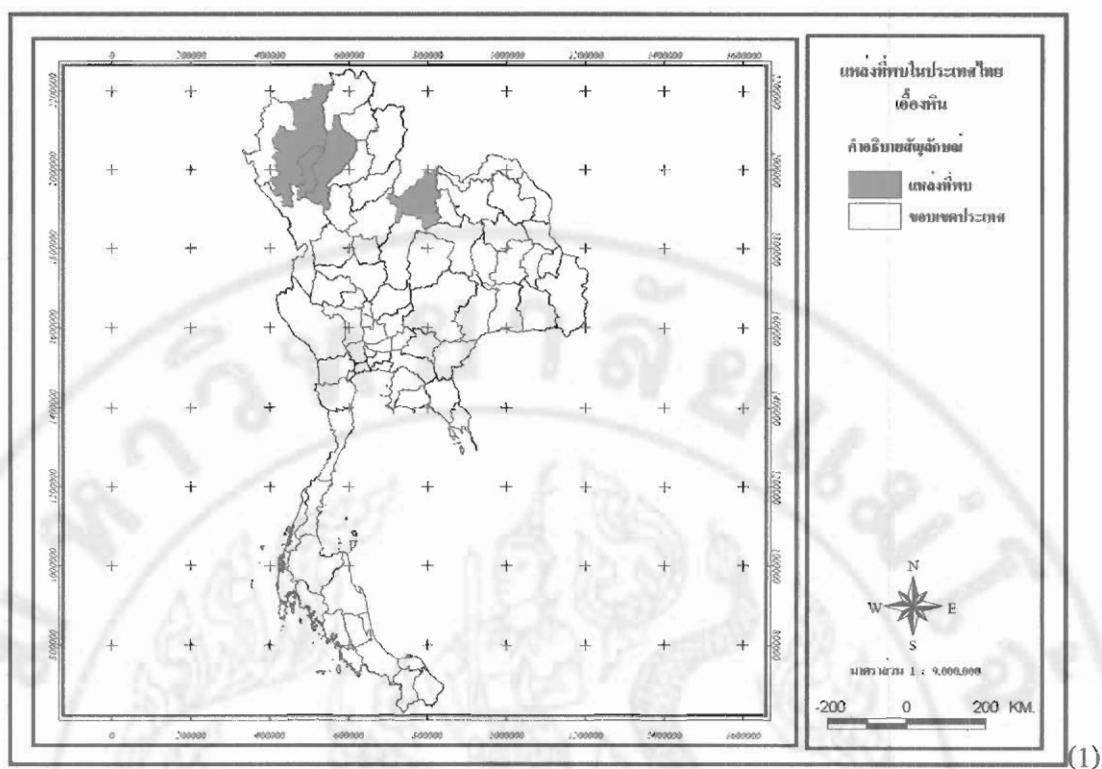

(3)

ภาพ 59 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องหิน *Coelogyne schultesii* Jain & Das.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 110)

Seidenfaden (1975: 42)

ภาพ 60 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหิน *Coelogyne schultesii* Jain & Das. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องหมาก

Coelogyne trinervis Lindl.

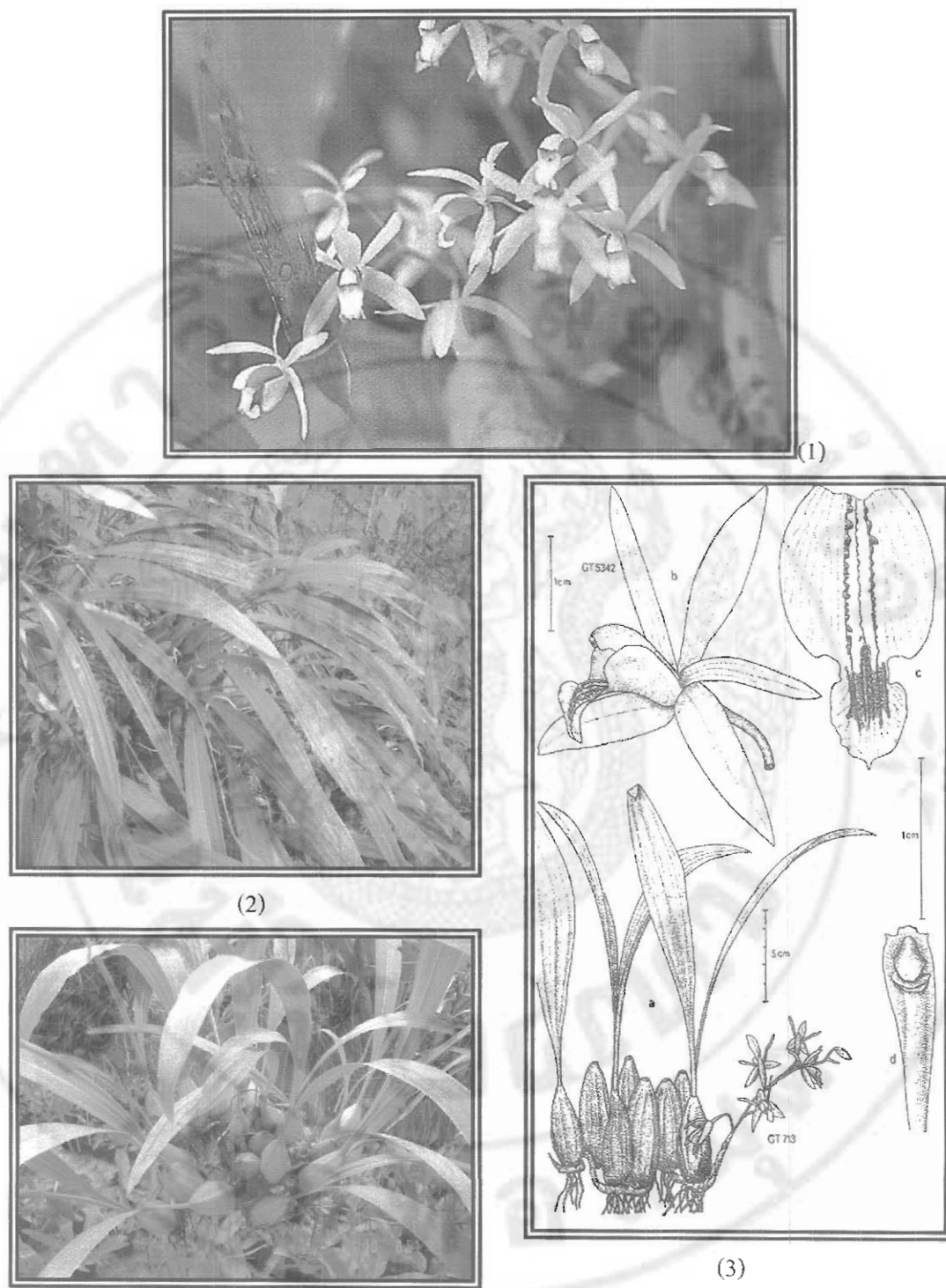
ชื่อพ้อง *Coelogyne cinnamomea* Teijsm & Binnend.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะกลมหัวรูปรี รูปไข่ ขนาดกว้าง 2.5 - 5 ซม. สูง 5 - 7 ซม. เรียงตัวชิดติดกันเป็นกลุ่มแน่นมักจะอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ ผิวแห้ง มีสีเขียวอมเหลือง มีร่องหรือสันมนตามยาว มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบลักษณะรูปรีแบน ขนาดกว้าง 3.5 - 5 ซม. แผ่นใบค่อนข้างหนา มีรอยพับจีบตามยาว มี 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกเกิดจากลำลูกกล้วยที่เจริญเติบโตใหม่ ช่อดอกแทงขึ้นมาจากโคนข้างลำลูกกล้วย ยาว 15 - 20 ซม. ดอกในช่อโปร่งจำนวน 4 - 6 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาวนวล กลีบปากแผ่สีขาว ปลายกลีบปากสีน้ำตาล ขนาดบานเต็มที่ 3 - 3.5 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย พบตามป่าดิบแล้ง ป่าผลัดใบ และป่าสน ทุกภาคของไทย เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน จันทบุรี กาญจนบุรี พังงาและเลย เป็นต้น ออกดอกในช่วงเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 500 - 1,200 เมตร

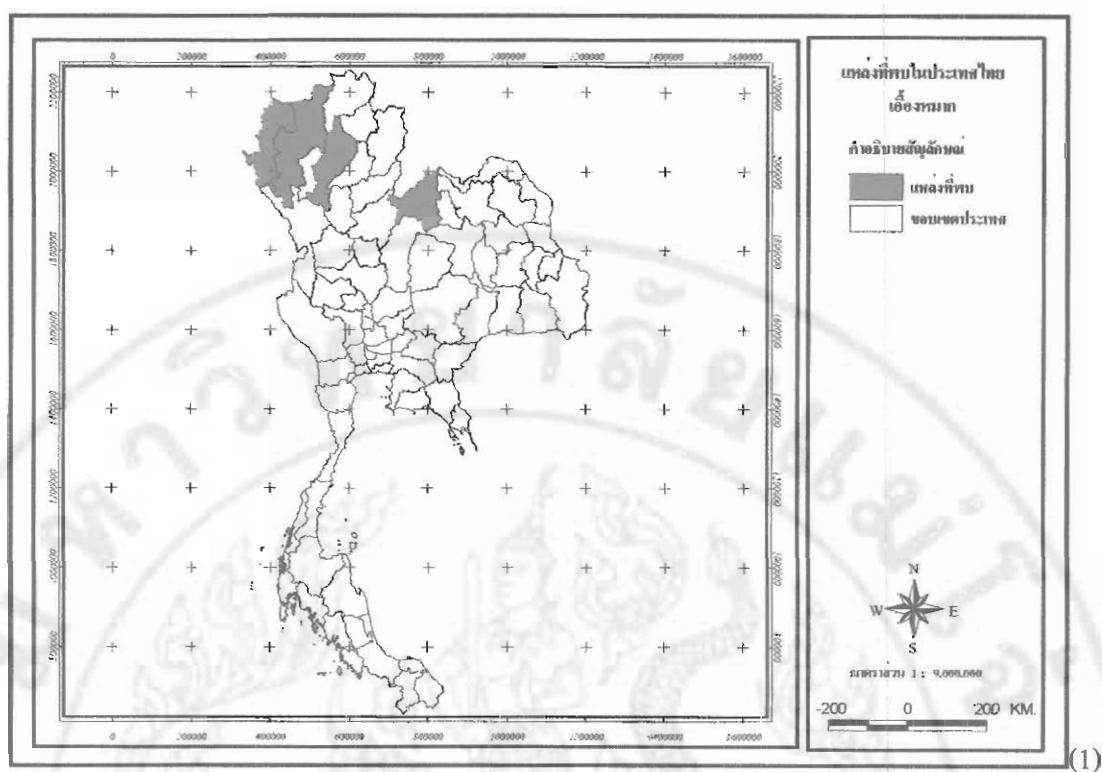
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

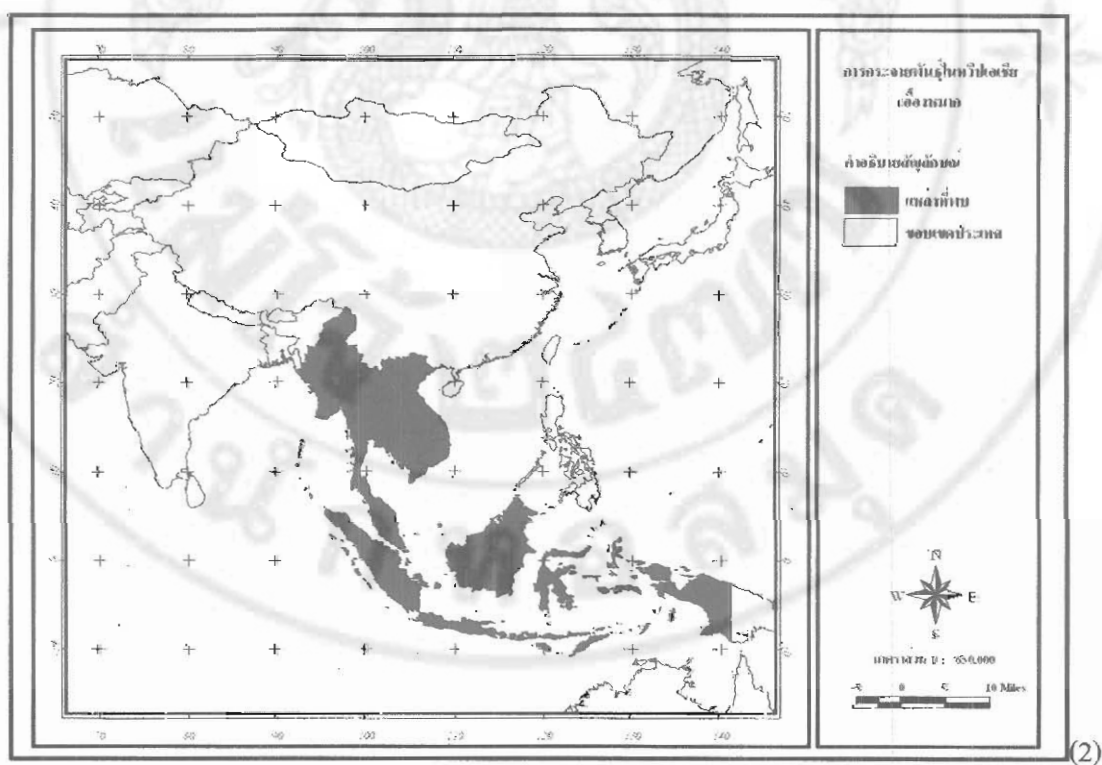
ภาพ 61 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องหมาก *Coelogyne trinervis* Lindl.

ที่มา: อบฉันท (2543: 164)

Seidenfaden (1975: 47)

(1)

(2)

ภาพ 62 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหมาก *Coelogyne trinervis* Lindl.

ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

หูเสือ

Crepidium acuminatum (D.Don) Szlach.

ชื่อพ้อง *Malaxis acuminata* D.Don

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้ดิน ระบบรากเป็นรากดิน (Terrestrial) ลำลูกกล้วยมีขนาดเล็กอวบน้ำและมีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ลำอยู่ใต้ดินจะเจริญให้พบเห็นในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ใบจะห่อหุ้มลำลูกกล้วยไว้ ลักษณะรูปรี มีร่องพับจีบตามยาวของใบ มีจำนวน 3 - 5 ใบ ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นคลื่นและผิวมัน กว้าง 5 - 7 ซม. ยาว 8 - 12 ซม. ใบเรียงซ้อนกัน ช่อดอกเกิดจากส่วนยอดของลำ ยาว 8 - 12 ซม. ใน 1 ต้นมี 1 ช่อ จะแทงช่อดอกเกือบพร้อมกันทั้งหมดในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณ 3 - 5 เดือน ดอกในช่อจะเกิดห่าง ๆ ระยะเวลาการบานประมาณ 1 - 2 อาทิตย์ก็จะร่วงไป มีจำนวน 7 - 15 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเขียวแต้มจุดสีม่วงเป็นเปื้อน กลีบปากแผ่มีสีเขียวใส มีแต้มจุดสีม่วง เล้าเกสรสีม่วงเข้ม อับเรณูสีเหลือง ดอกมีขนาดเล็ก ขนาดกว้างเมื่อบานเต็มที่ 1 - 1.5 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ออกดอกในช่วงเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,800 เมตร

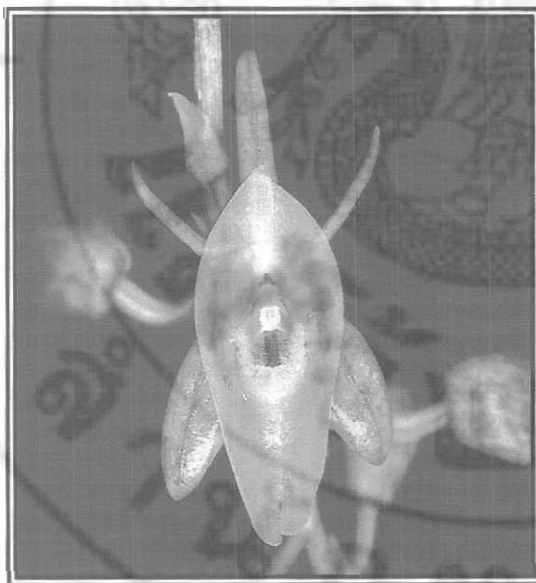
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกิม อินเดีย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีนตอนใต้ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์

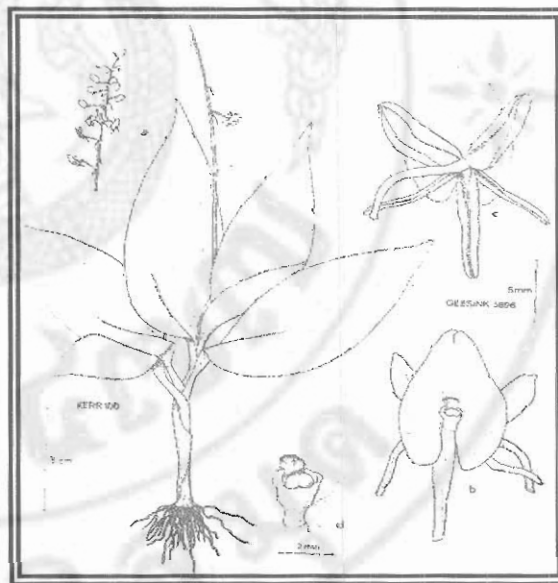
(1)

(2)

(3)

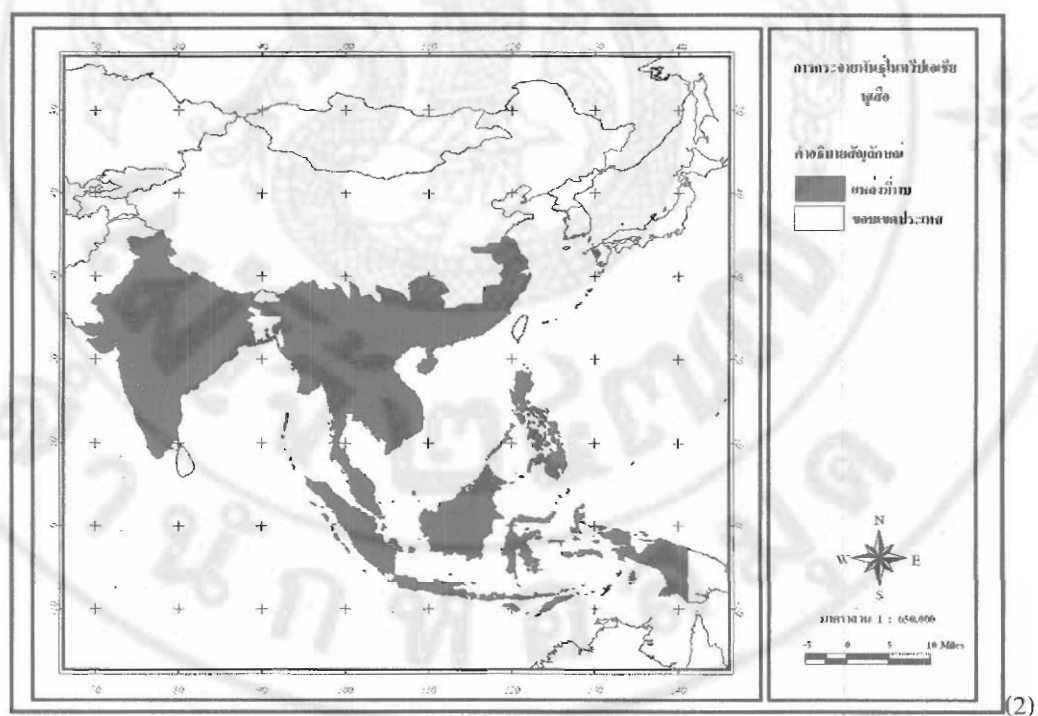
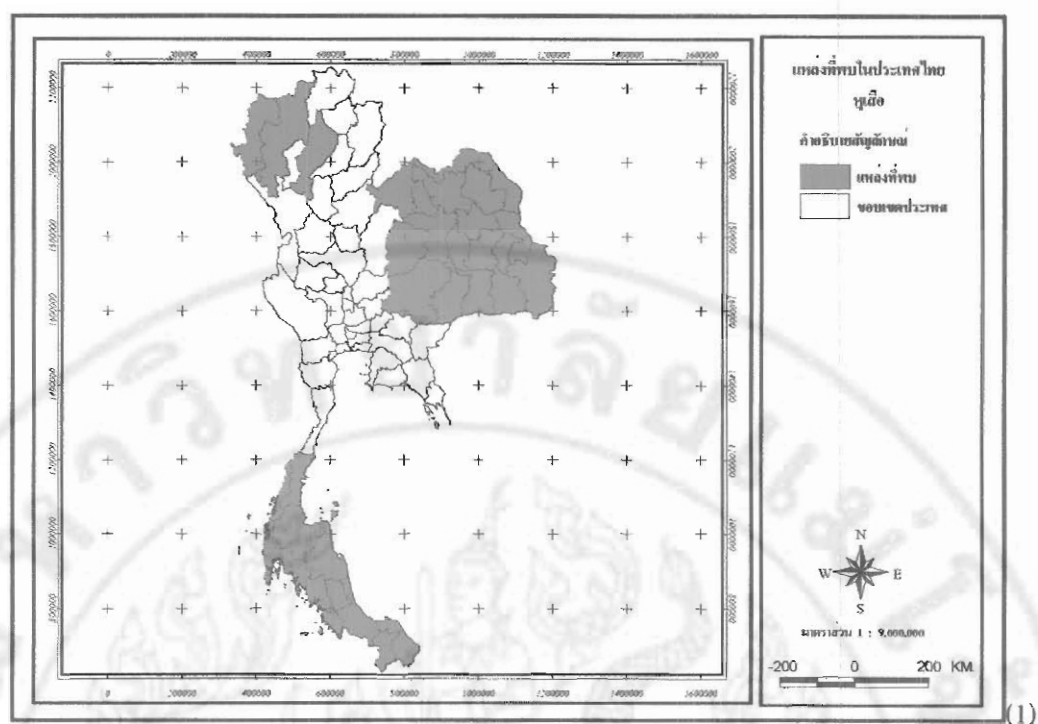

(4)

ภาพ ๘๓ ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้
หูเสือ *Crepidium acuminatum* (D.Don) Szlach.

ที่มา: อบฉันท (2543: 275)

Seidenfaden (2578: 61)

ภาพ 64 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้หูกือ *Crepidium acuminatum* (D.Don) Szlach. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

กาเราร่อน

Cymbidium aloifolium (L.) Sw.

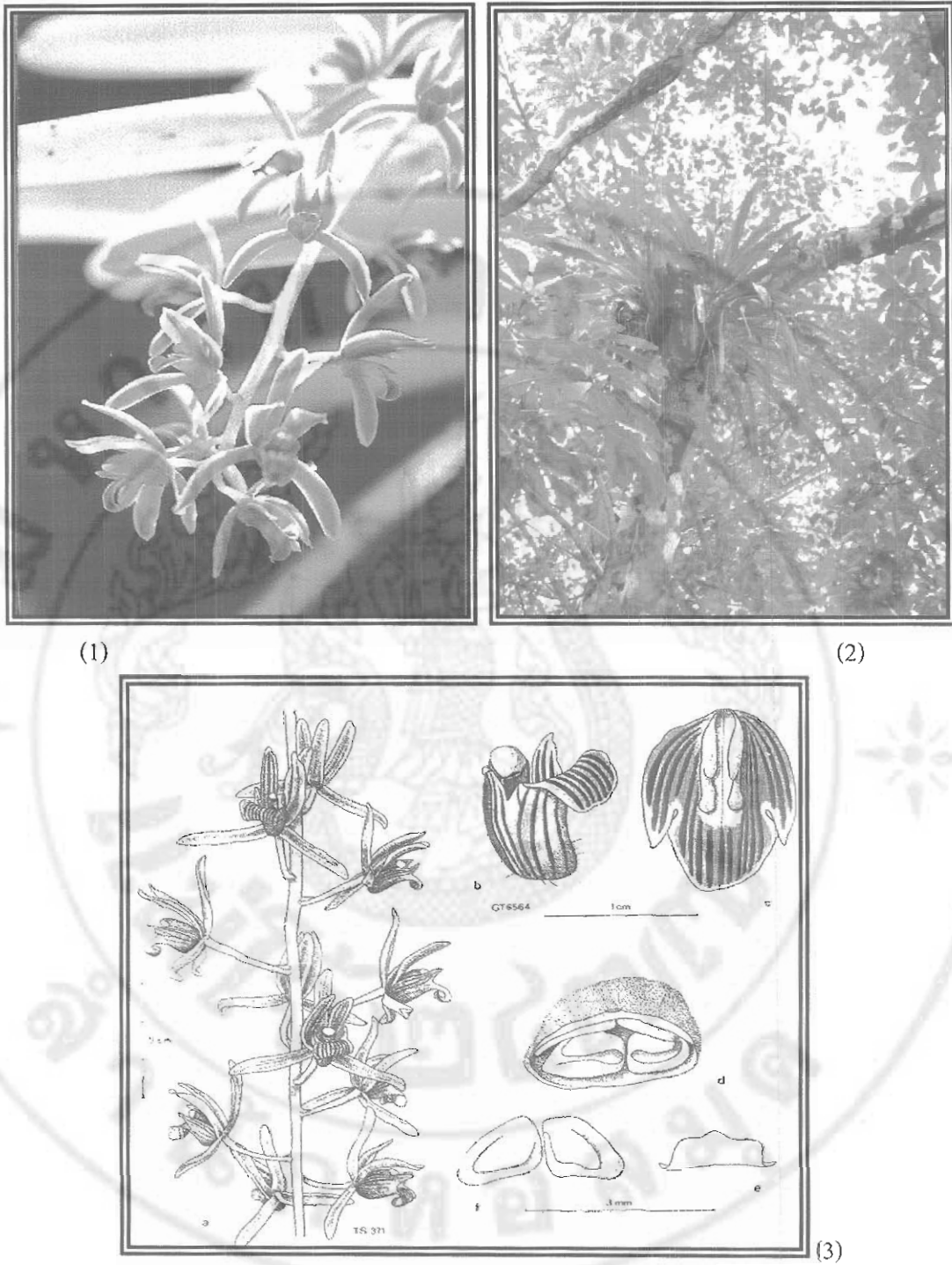
ชื่อพ้อง *Epidendrum aloifolium* L.

ชื่ออื่น เอื้องข้าพม่า

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำต้นหรือลำลูกกล้วยรูปกระเปาะค่อนข้างกลมสูง 3 - 5 ซม. มีกาบใบหุ้ม ใบรูปขอบขนานเป็นร่องรูปร่างน้ำ ปลายใบมน กว้าง 3.5 - 4 ซม. ยาว 40 - 50 ซม. ใบมีสีเขียวเข้ม มี 5 - 8 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกออกบริเวณโคนลำลูกกล้วยช่อห้อยลง ยาว 50 - 70 ซม. ดอกจะเกิดตั้งแต่เกือบใกล้โคนช่อดอกจนถึงปลายสุดของช่อดอกมีจำนวน 15 - 35 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวครีม มีแถบสีแดงตามยาว กลีบปากสีแดงมีแต้มสีเหลืองตรงกลางกลีบปาก เส้าเกสรสีครีม ดอกบานเต็มที่ 2.5 - 4 ซม.

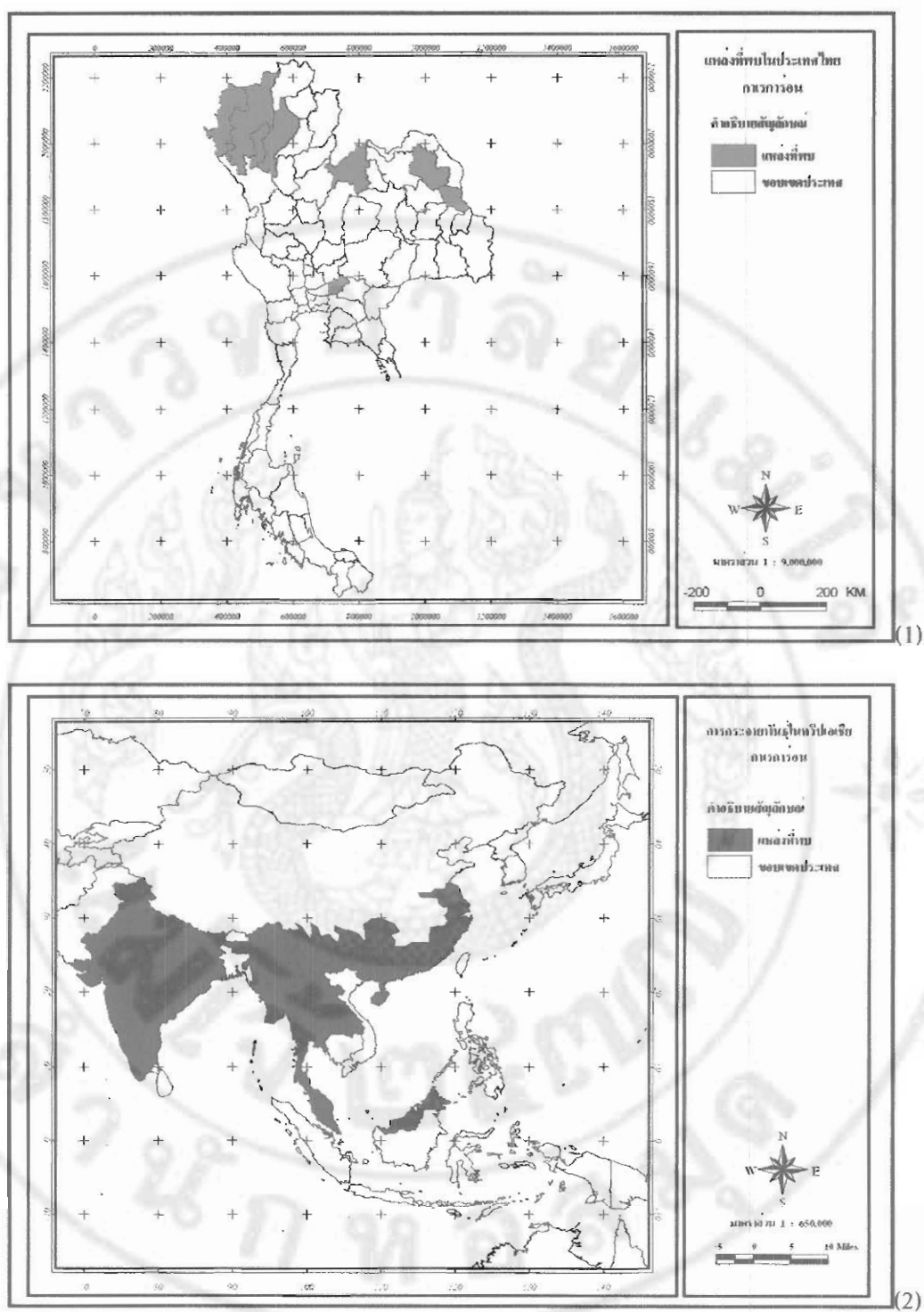
แหล่งที่พบในประเทศไทย พบในป่าดิบและป่าผลัดใบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แพร่ แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สกลนคร มุกดาหาร ภาคกลางเช่น นครนายก นนทบุรี ภาคตะวันออกเช่น จันทบุรี ภาคใต้เช่น กระบี่ สตูล ออกดอกในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ที่ระดับความสูง 500 - 1,200 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล สิกิม อัสสัม พม่า ลาว จีนตอนใต้ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย

ภาพ 65 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้
กาเรการ่อน *Cymbidium aloifolium* (L.) Sw.

ที่มา: Seidenfaden (1983: 80)

ภาพ 66 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การการ่อน *Cymbidium aloifolium* (L.) Sw. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

การร่อนปากนกแก้ว

Cymbidium lowianum Rchb.f.

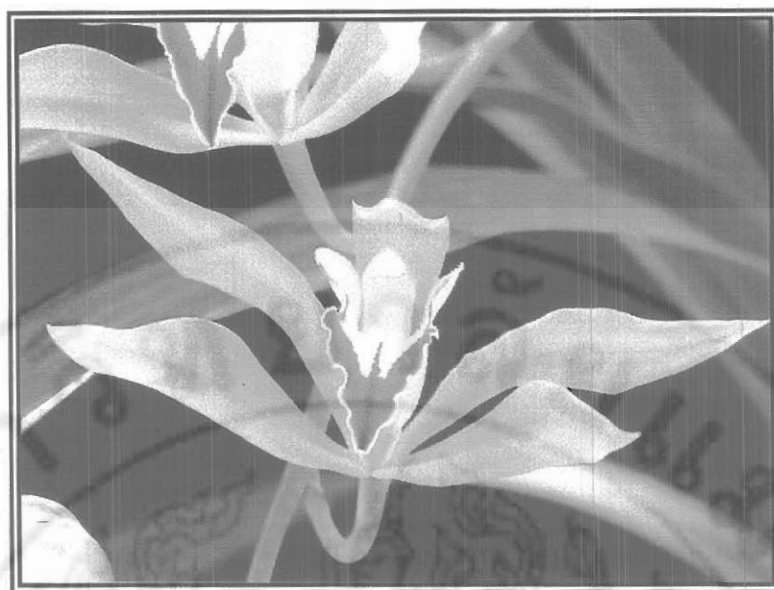
ชื่อพ้อง *Cyperorchis lowiana* (Rchb.f.) Schltr.

ชื่ออื่น การร่อนดอย

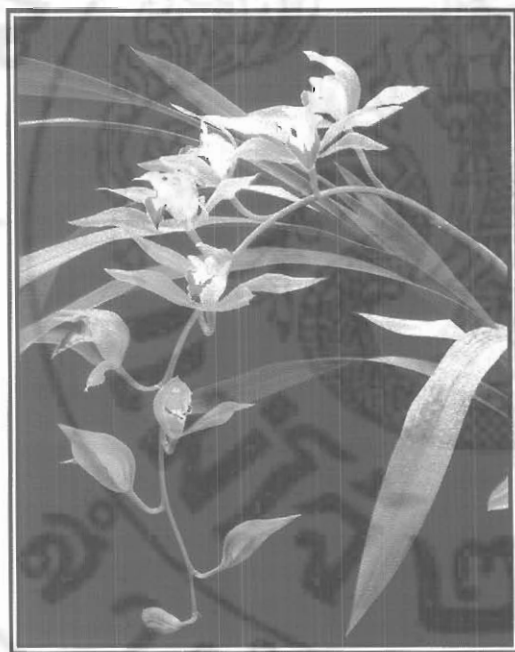
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปไข่ ลำต้นยาว 10 - 15 ซม. กว้าง 5 - 7 ซม. มีกาบใบหุ้ม การเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปเข็มจัดหรือรูปแถบ ขนาดกว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 60 - 90 ซม. แผ่นใบค่อนข้างอวบน้ำ หนาพอสมควร มี 5 - 8 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกออกเป็นช่อจากโคนลำลูกกล้วย ยาว 90 - 120 ซม. ช่อดอกเอนไปทางข้างโค้งลงในแนวระนาบ ดอกเกิดก่อนไปทางปลายช่อ จำนวน 10 - 30 ดอกต่อช่อ ขนาดดอกกว้าง 6 - 8 ซม. กลีบดอกหนาและอวบน้ำ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองอมเขียว ปลายกลีบปากมีสีแดงเข้ม เป็นกล้วยไม้ที่ปัจจุบันพบในป่าธรรมชาติมีน้อยมาก

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบชื้นที่สูงทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน ที่ระดับความสูง 1,300 - 2,300 เมตร

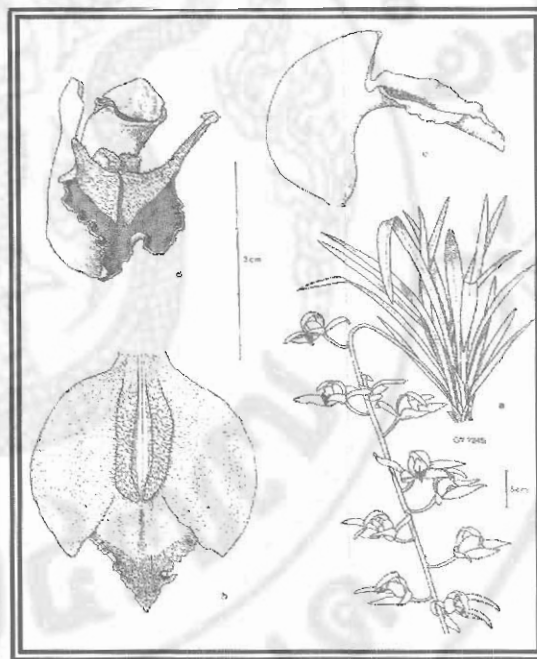
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า เวียดนาม และจีนตอนใต้

(1)

(2)

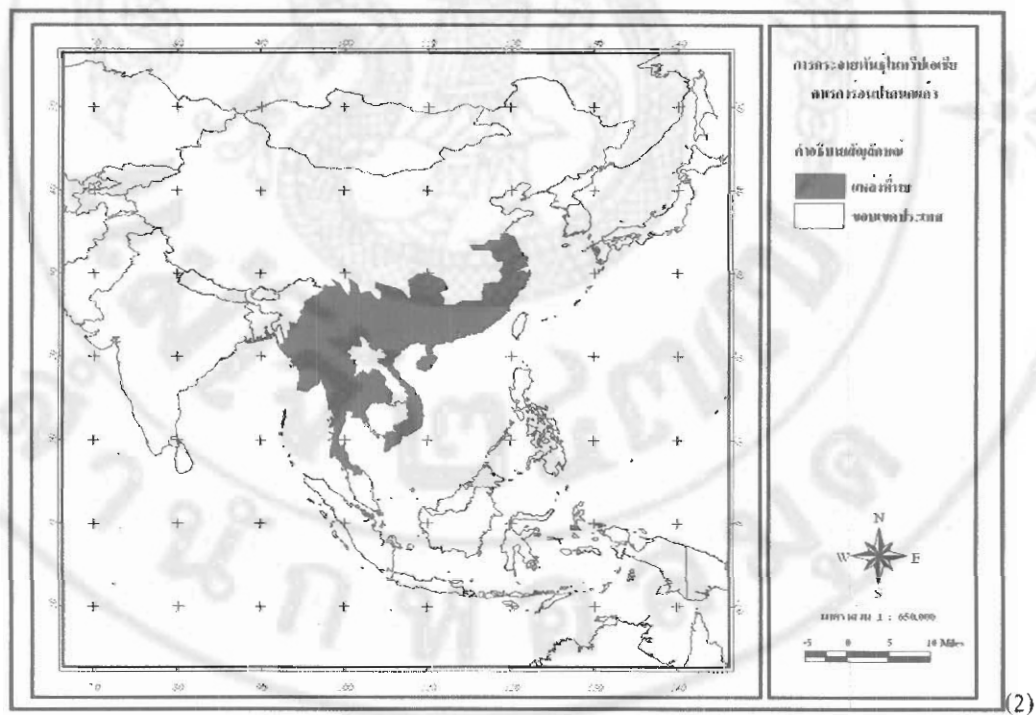
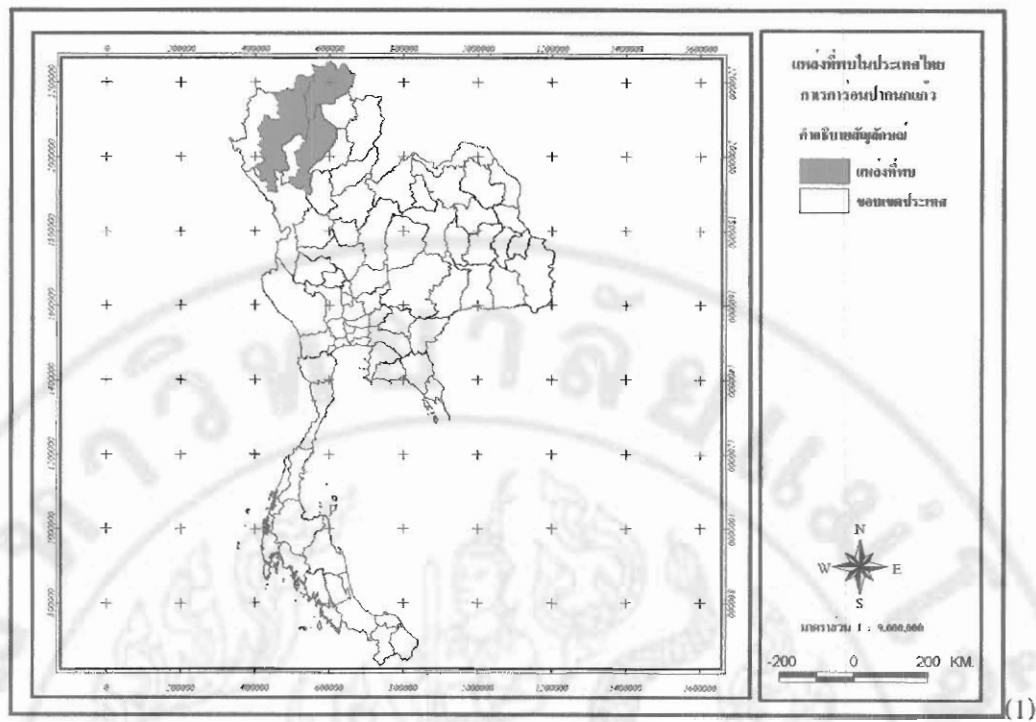

(3)

ภาพ 67 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้
การกร่อนปากนกแก้ว *Cymbidium lowianum* Rehb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2547: 116-117)

Seidenfaden (1983: 88)

ภาพ 68 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การร่อนปากนกแก้ว *Cymbidium lowianum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

การร่อนขาว

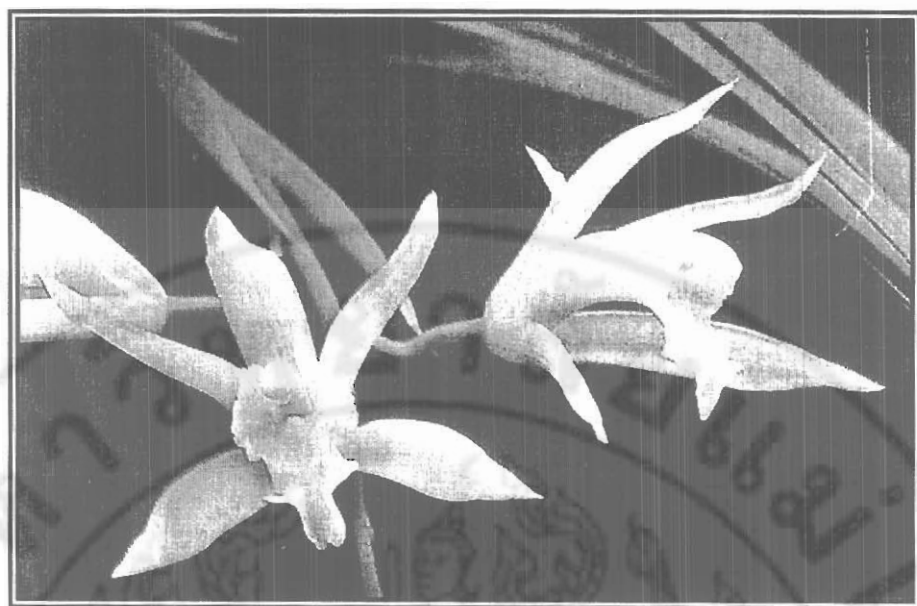
Cymbidium mastersii Griff. ex Lindl.ชื่อพ้อง *Cyperorchis mastersis* Griff.ex (Lindl.)

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยเดี่ยวรูปกระเปาะกลม กว้าง 3 - 4 ซม. สูง 4 - 6 ซม. มีกาบใบหุ้มและเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปแถบปลายสอบแหลมกว้าง 2 - 3 ซม. ยาว 20 - 30 ซม. ช่อดอกออกจากโคนลำลูกกล้วย ยาว 15 - 20 ซม. แทงขนานไปทางข้าง ดอกออกเป็นช่อมีจำนวน 4 - 7 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว กลีบปากมีสีเหลืองแผ่มีแต้มสีเหลืองตรงกลาง ดอกบานเต็มที่กว้าง 6 - 8 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 1,300-2,100 เมตร

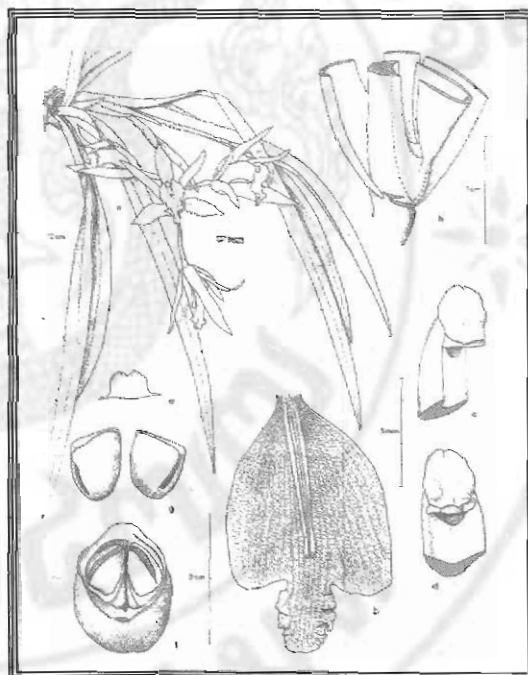
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกิม ภูฏาน อินเดีย อัสสัม และจีนตอนใต้

(1)

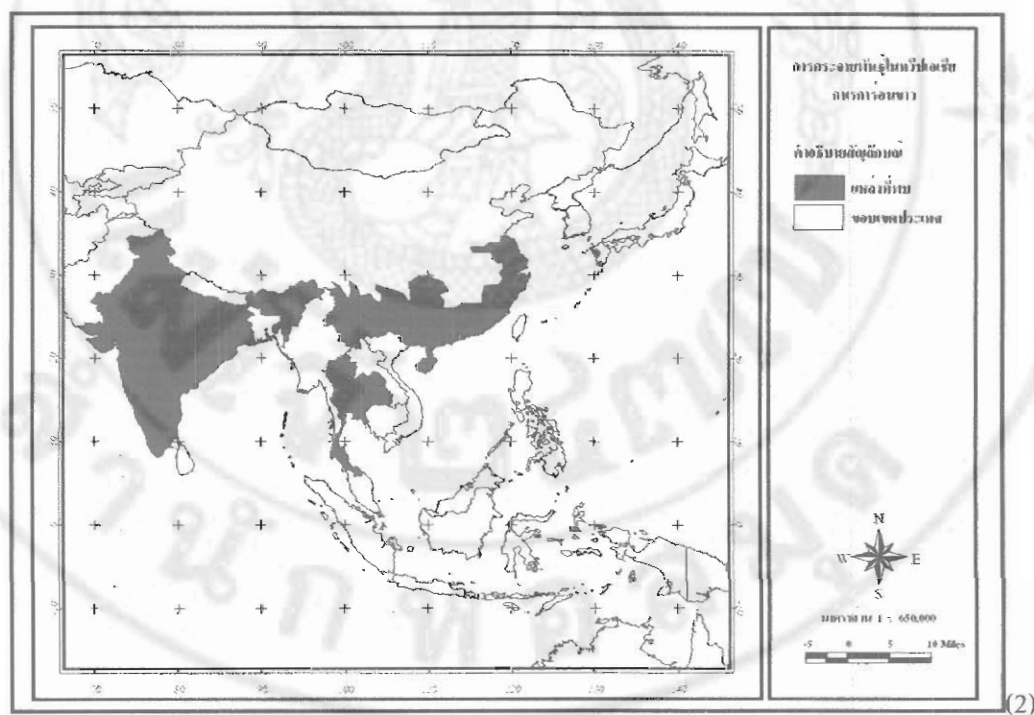
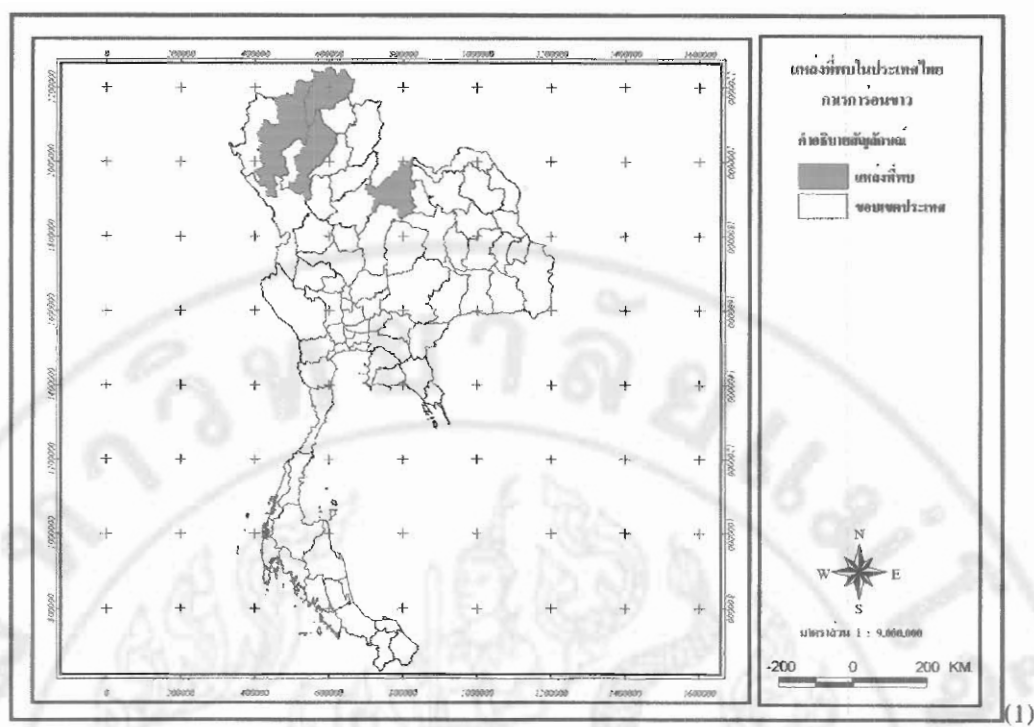
(2)

(3)

ภาพ 69 ลักษณะดอก (1) ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้กาเรการ่อนขาว
Cymbidium mastersii Griff. ex Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1983: 122)

ภาพ 70 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้กษัตริย์ราชบัณฑิตยสถาน *Cymbidium mastersii* Griff. ex Lindl.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

การร่อนอินทนนท์

Cymbidium tracyanum O'Brien

ชื่อพ้อง *Cyperorchis tracyana* (O'Brien)

ชื่ออื่น เอื้องกำเบ้อ เอื้องช้าง เอื้องชาด เอื้องฮ้องฟู มีเถื่อ เอื้องดินเนอ เอื้องหงส์ทอง

กล้วยไม้อิงอาศัยขนาดใหญ่ ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปกระเปาะกลม กว้าง 5 - 7 ซม. สูง 6 - 12 ซม. มีกาบใบหุ้มมีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปเข็มขัดหรือรูปแถบขนาดกว้าง 3 - 3.5 ซม. ยาว 50 - 90 ซม. มี 5 - 8 ใบต่อลำลูกกล้วย มีสีเขียวเข้ม ปลายใบแหลม ช่อดอกออกเป็นช่อจากโคนลำลูกกล้วย ยาว 60 - 120 ซม. ตั้งตรงและโค้งเล็กน้อย ดอกจะออกก่อนไปทางปลายช่อ มีจำนวน 5 - 18 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว มีขีดตามยาวสีน้ำตาลเข้ม กลีบปากสีเหลืองมีจุดประสีน้ำตาลเข้ม ดอกบานเต็มที่ 10 ซม. ปัจจุบันพบในป่าธรรมชาติน้อยมาก มีกลิ่นหอมแรง

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงเดือนพฤศจิกายนถึง กุมภาพันธ์ ที่ระดับความสูง 1,000 - 2,000 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และพม่า

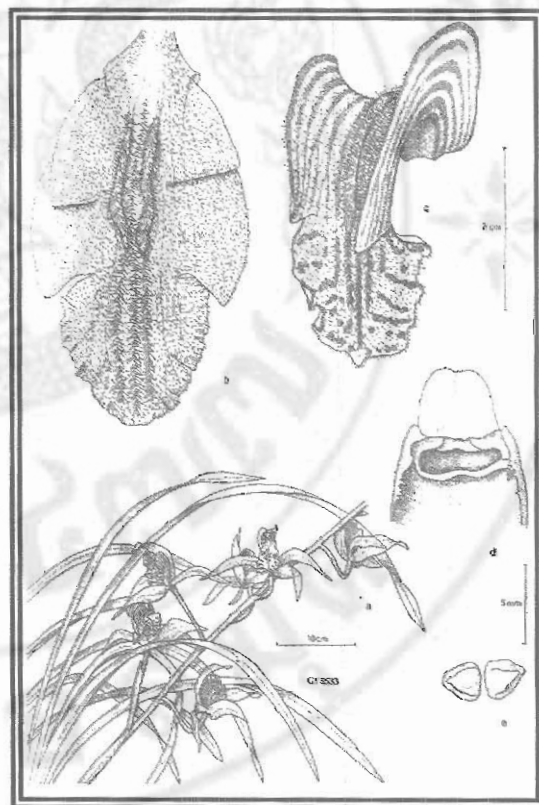
(1)

(2)

(3)

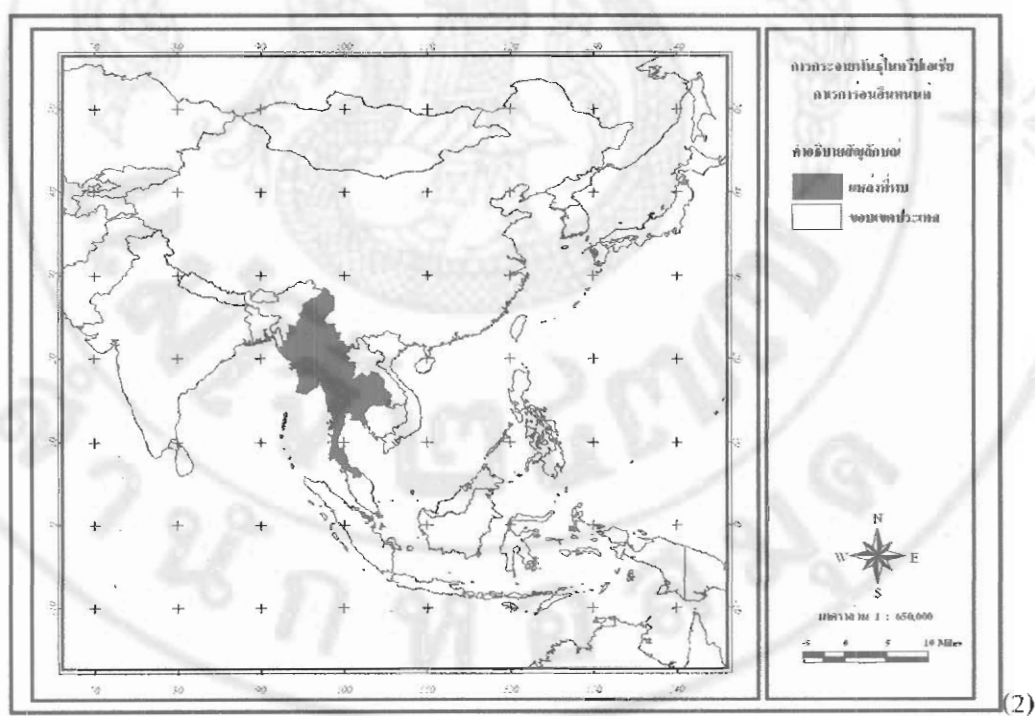
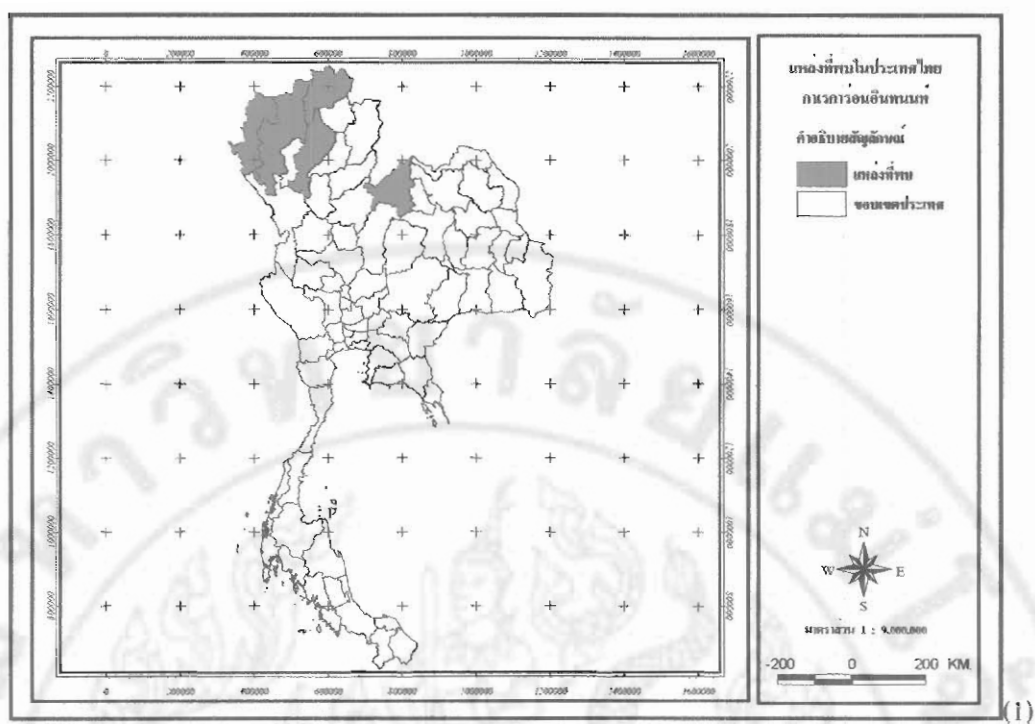

(4)

ภาพ 71 ลักษณะดอก (1) ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้กาเราร่อน

อินทนนท์ *Cymbidium tracyanum* O'Brien

ที่มา: Seidenfaden (1983: 87)

ภาพ 72 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้การร่อนทนนท์ *Cymbidium tracyanum* O'Brien
 ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องยอดสร้อย

Dendrobium acinaciforme Roxb.

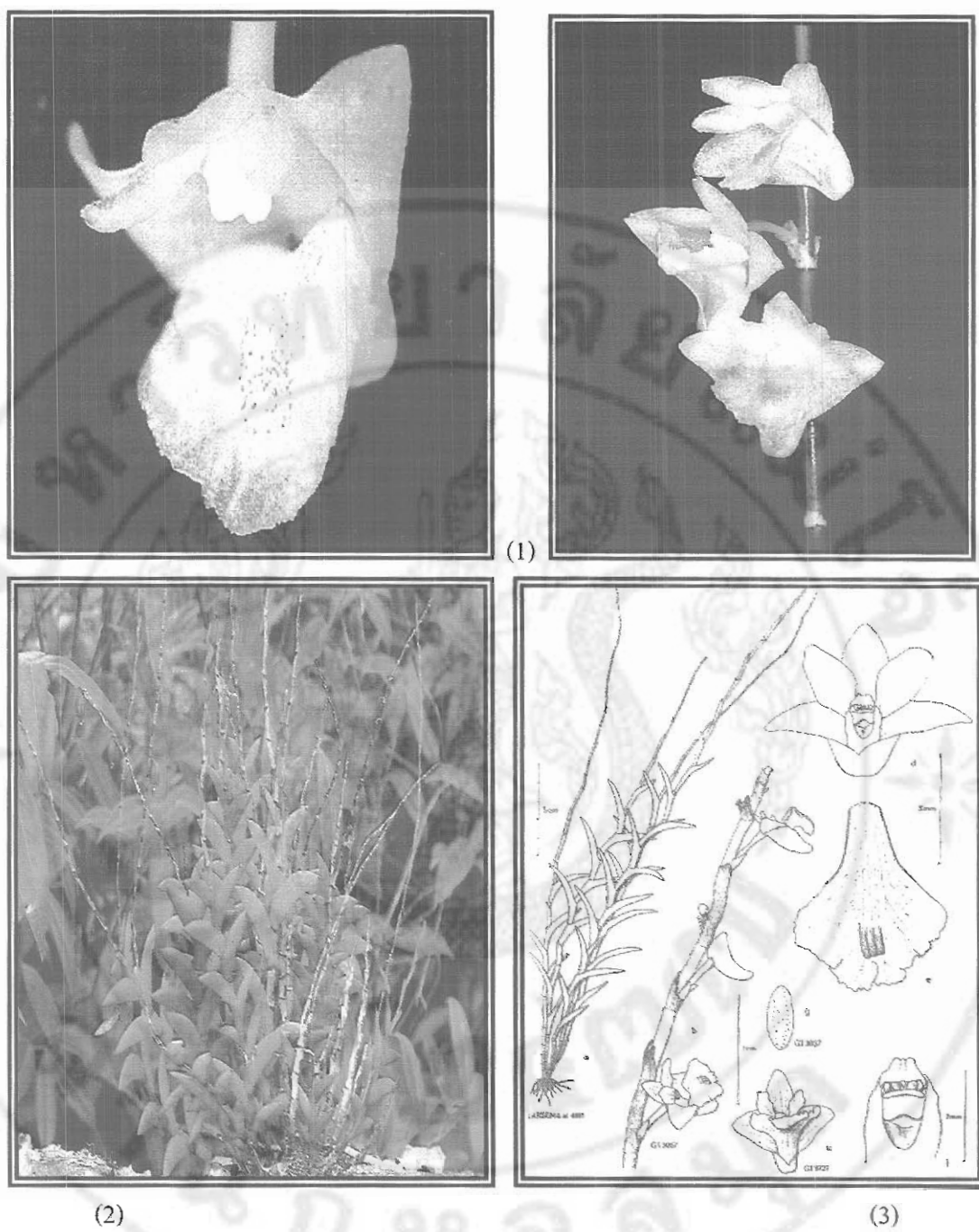
ชื่อพ้อง *Aporum acinaciforme* (Roxb.) Griff.

ชื่ออื่น เอื้องตะขาบ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยค่อนข้างเล็ก แต่แข็ง ขึ้นเป็นกอเล็ก ๆ แน่น กาบใบจะเกิดจากโคนไปจนถึงปลาย สูง 12 - 20 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบมีลักษณะสลับซ้ายขวาคล้ายกังปลา ส่วนกว้างรวมทั้งใบ 2 ข้าง 2.5 - 3 ซม. ช่วงบนลดรูปเป็นเกล็ดบาง ๆ แผ่นใบอวบหนาและแข็งรูปคล้ายใบมีด โค้งลงเล็กน้อย ปลายใบสอบแหลม โคนใบเป็นกาบหุ้มต้น ช่อดอกออกจากส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาว 10 - 15 ซม. ดอกเกิดที่ช่วงโคนของช่อดอก ออกห่าง ๆ ในหนึ่งช่อมีดอก 3 - 5 ดอก ขนาดดอกบานเต็มที่ขนาด 0.6 - 0.7 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งและป่าผลัดใบเกือบทุกภาค เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ลำพูน ชัยภูมิ เลย นครราชสีมา ชุมพร สุราษฎร์ธานี และระนอง ยกเว้นภาคกลางและภาคตะวันตก ออกดอกช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 800-2,100 เมตร

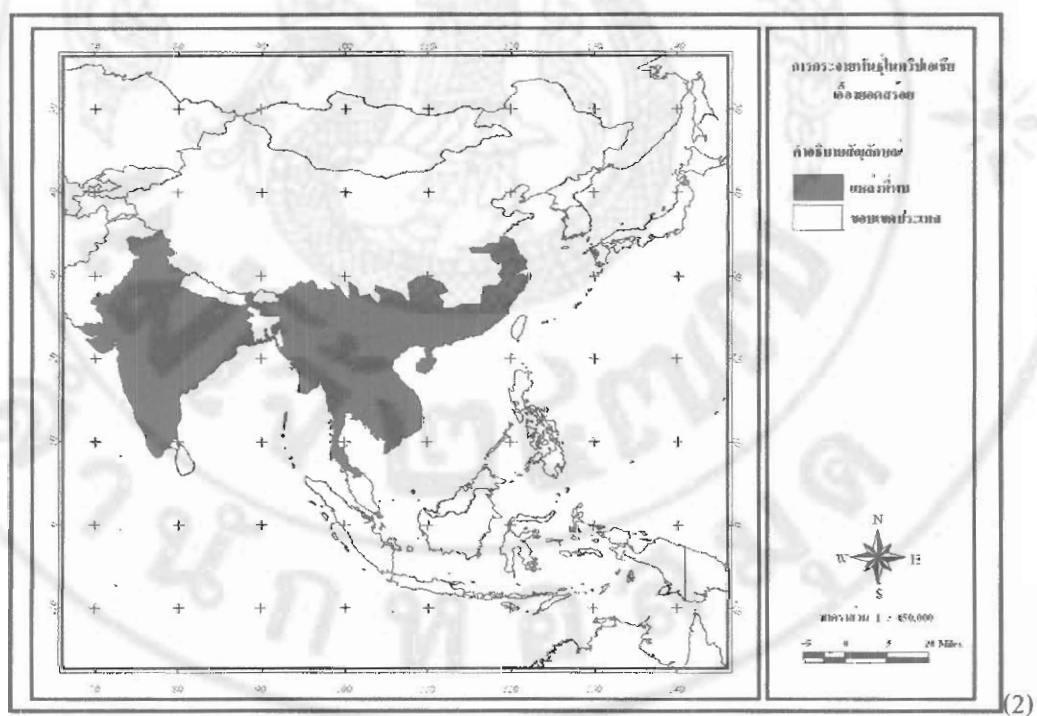
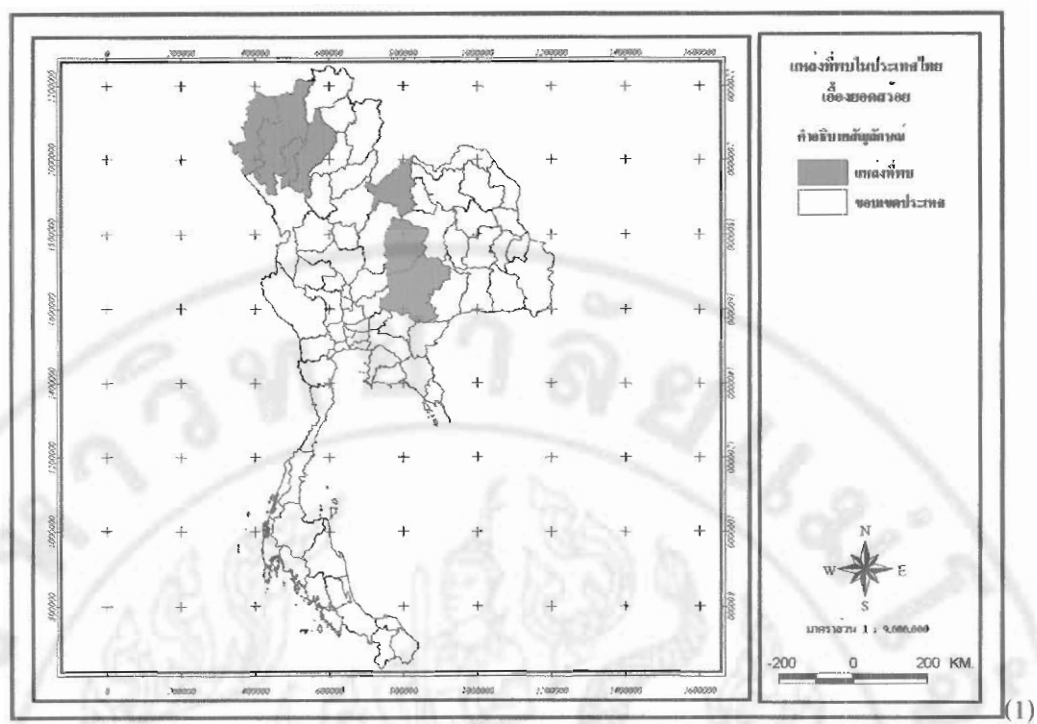
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย จีน พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

ภาพ 73 ลักษณะดอก (1) ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องยอดสร้อย
Dendrobium acinaciforme Roxb.

ที่มา: อปนันท์ (2543: 168-169)

Seidenfaden (1985: 211)

ภาพ 74 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เลื้อยชนิดเดียว *Dendrobium acinaciforme* Roxb. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องเงินแดง

Dendrobium cariniferum Rchb.f.

ชื่อพ้อง *Callista carinifera* (Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องกาจก เอื้องมะเข้ดง เอื้องติ่ง พอมือคาพะโด่ เอื้องมะเข้เหลื่อง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปทรงกระบอก เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 - 1.5 ซม. สูง 25 - 50 ซม. ผิวเป็นร่อง กาบใบมีขนสีน้ำตาลแดง โคนต้นเรียวสอบ มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบแบนและบางรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 2 - 2.5 ซม. ยาว 7 - 10 ซม. ปลายหยักมนไม่เท่ากัน ช่อดอกแทงออกตามข้อใกล้ส่วนยอดของลำลูกกล้วย ก้านช่อดอกจะมีหลายช่อดอกต่อลำลูกกล้วย ดอกมีสีครีมหรือขาวอมส้ม ปลายกลีบสีเหลืองจางหรือสีส้มอ่อน กลีบปากมีแต้มและขนสีเสด มีดอก 2 - 5 ดอก ขนาดดอก 5 - 6 ซม. มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำพูน น่านและตาก ออกดอกช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ที่ระดับความสูง 750 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย จีนตอนใต้ พม่า ลาว และเวียดนาม

(1)

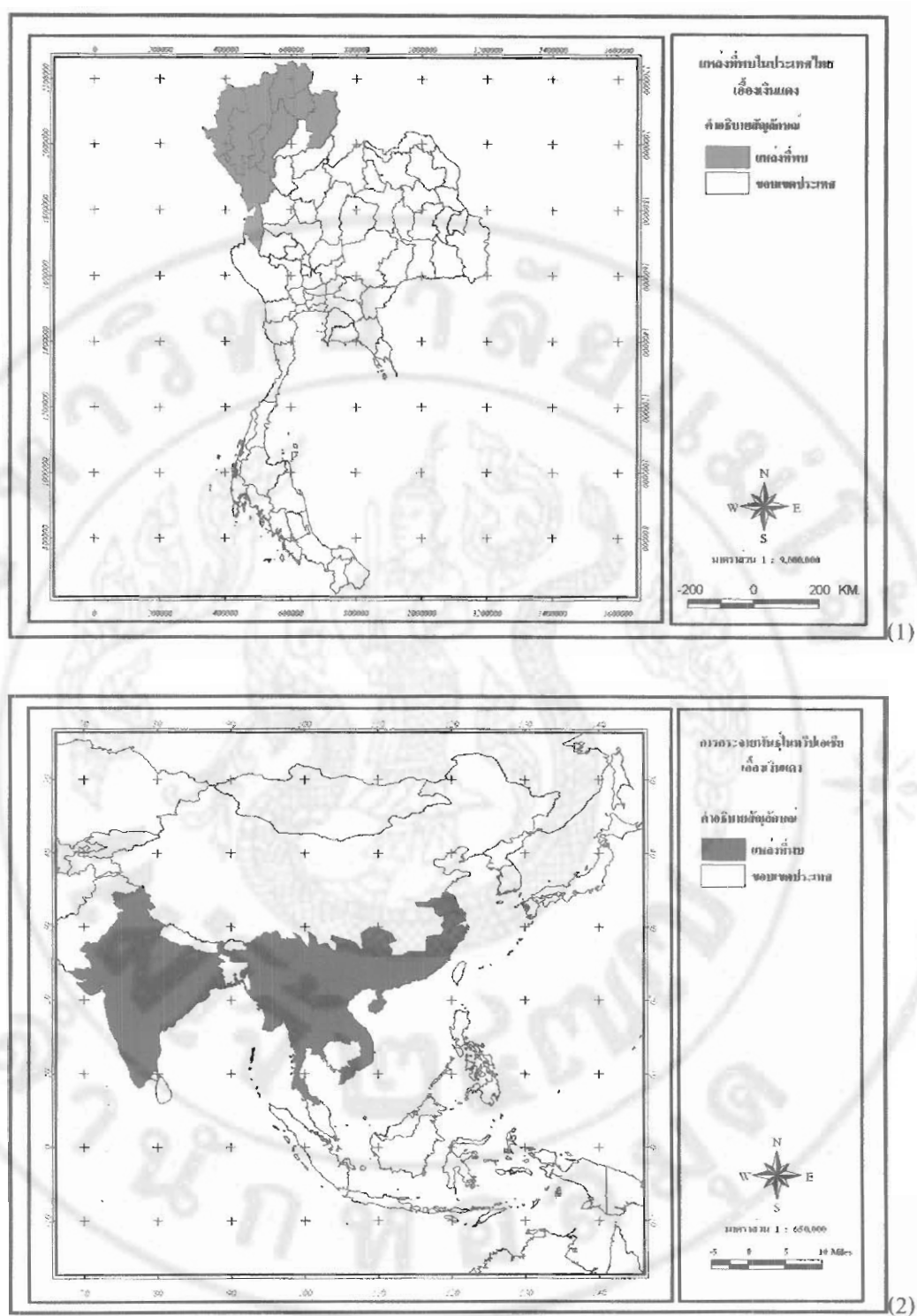

(2)

ภาพ 75 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องเงินแดง
Dendrobium cariniferum Rchb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 122-123)

Seidenfaden (1985: 121)

ภาพ 76 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องเงินแดง *Dendrobium cariniferum* Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสายมรกต

Dendrobium chrysanthum Lindl.

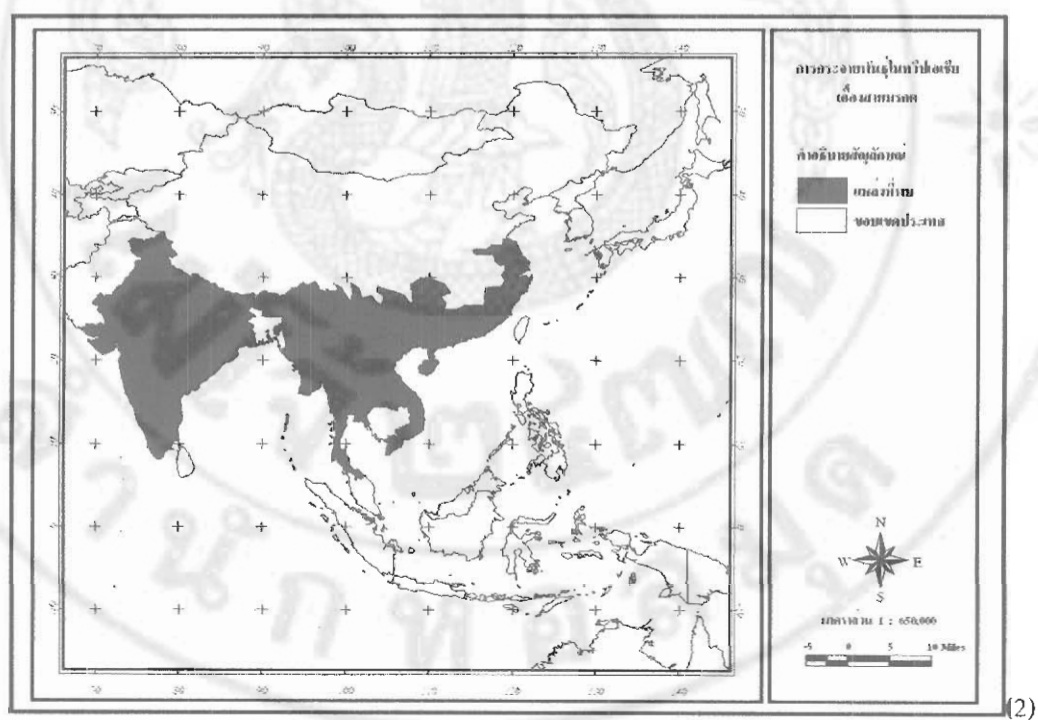
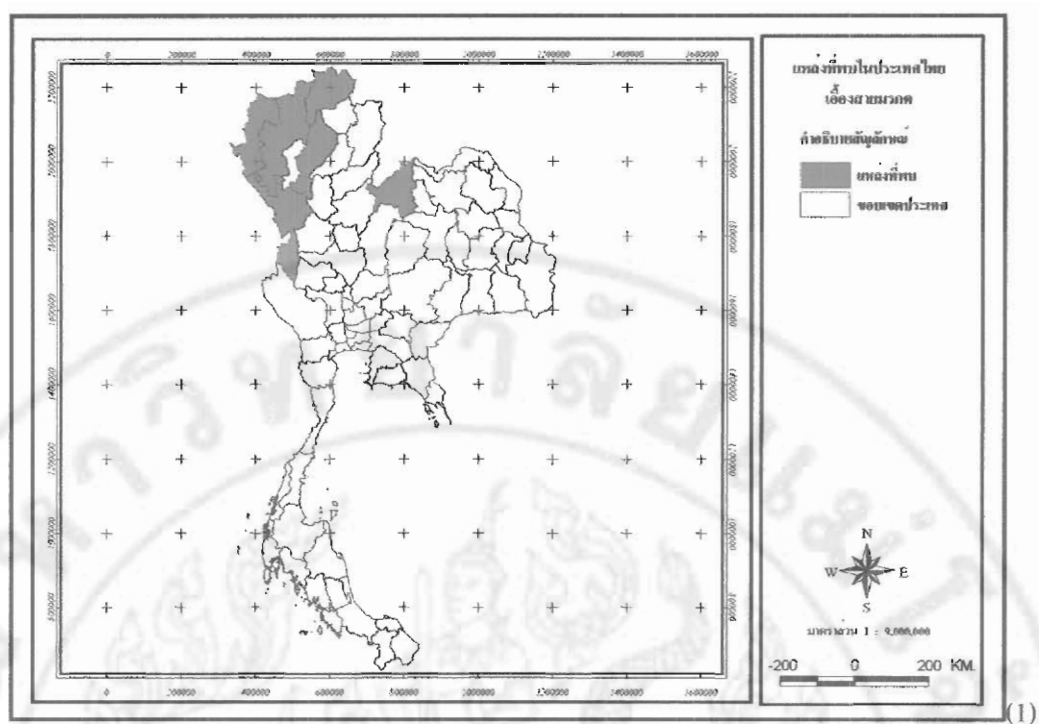
ชื่อพ้อง *Callista chrysantha* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยเป็นลำกลมมีขนาดยาว 50 - 120 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 - 1.2 ซม. ผิวเรียบหรือเป็นร่องเล็กน้อย ลำมีสีเขียวเข้ม ห้อยลง ขึ้นชิดติดกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 6 - 7 ลำหรือมากกว่านั้น มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาดกว้าง 2.5 - 3.5 ซม. ยาว 8 - 12 ซม. แผ่นใบค่อนข้างหนา สีเขียวเข้มมีใบตลอดลำลูกกล้วย ระยะที่ออกดอกอาจจะไม่ทิ้งใบ ช่อดอกแทงออกตามข้อส่วนใกล้ปลายของลำลูกกล้วย ช่อดอกสั้นเกิดตรงข้ามกับใบอาจแทงหลายช่อใน 1 ลำ-ลูกกล้วย ลำลูกกล้วยแก่จะทิ้งใบหมด ก้านช่อดอกยาว 3 - 5 ซม. ดอกจะมีสีเหลือง 1 ช่อมีดอก 3 - 7 ดอก และมีดอก 15 - 50 ดอกต่อลำลูกกล้วย ขนาดของดอกเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 - 4 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลืองสดเป็นมัน กลีบปากแผ่มีจุดแต้มสีน้ำตาลแดง 2 จุดในกลีบปาก ปลายขอบกลีบปากมีขนละเอียดนุ่ม มีกลิ่นหอม อ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แม่ฮ่องสอน ดาก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,700 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล สิกิมิ ภูฏาน จีน พม่า ลาว และเวียดนาม

ภาพ 78 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายมรกต *Dendrobium chrysanthum* Lindl. ที่พบ
ในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องคำ

Dendrobium chrysotoxum Lindl.

ชื่อพ้อง *Callista chrysotoxa* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องคำหลวง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะรูป ขาวรีสีเหลืองอมเขียวจนถึงเขียวเข้ม ลำเป็นร่องตามยาว ขึ้นชิดกันเป็นกอ มีการเจริญเติบโตทาง ข้าง (Sympodial) เส้นผ่านศูนย์กลาง 3 - 5 ซม. ยาว 15 - 40 ซม. ใบสีเขียวเข้ม จำนวน 3 - 5 ใบต่อ ลำ รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.5 - 5 ซม. ยาว 8 - 15 ซม. แผ่นใบหนาเล็กน้อย ปลายใบ หักมน ช่อดอกแตกจากบริเวณข้อส่วนปลายของลำจำนวน 1 - 2 ช่อต่อลำ ช่อยาว 15 - 30 ซม. โถงรองลงเล็กน้อย ดอกเกิดจากช่อดอกมีจำนวน 12 - 35 ดอกต่อช่อ ดอกมีสีเหลืองเข้มเป็นมัน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลือง กลีบปากแผ่ขอบกลีบหักเป็นคลื่น โคนกลีบปากสีเหลืองเข้ม กว่ากลีบดอกและกลีบเลี้ยง มีลายเส้นสีแดงใกล้โคนกลีบปาก ดอกบานเต็มที่ขนาด 2.5 - 3 ซม. ดอกมีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ป่าดิบแล้งถึงดิบเขาแถบภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน ตาก เชียงราย พะเยา และเพชรบูรณ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย นครพนม และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ที่ระดับ ความสูง 700 - 1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย พม่า ลาว เวียดนามและจีนตอนใต้

(1)

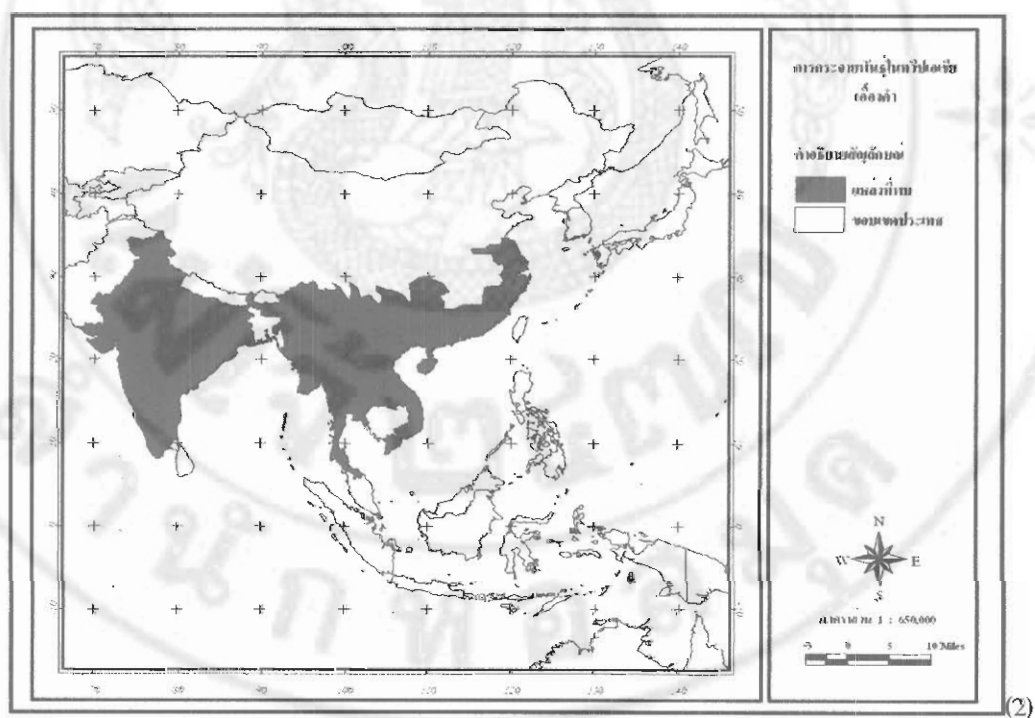
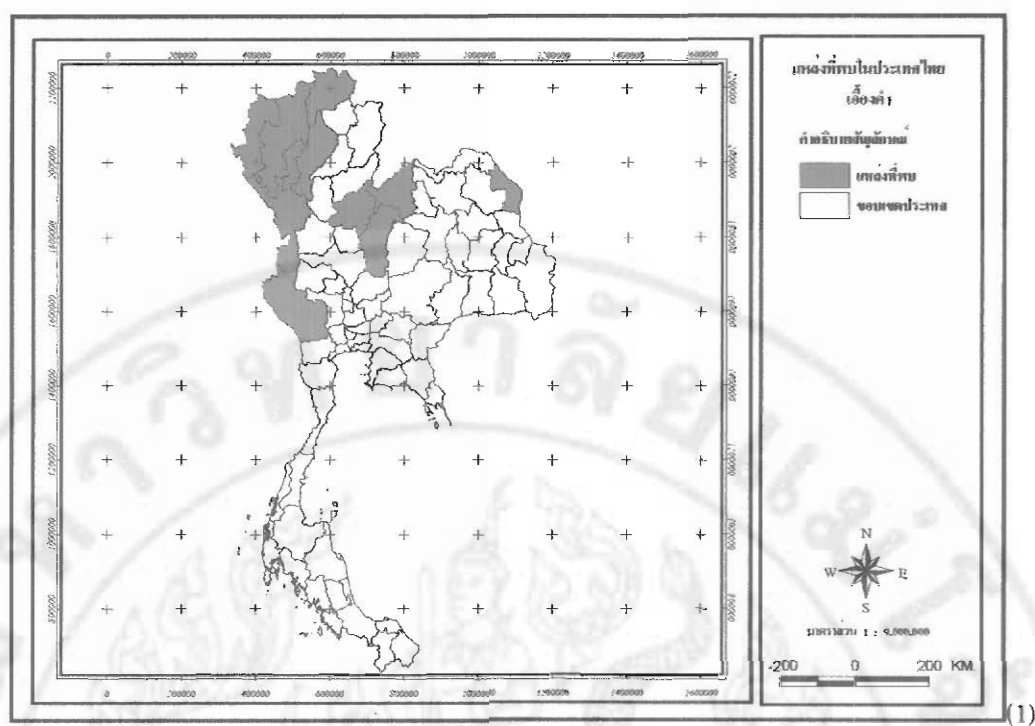
(2)

(3)

ภาพ 79 ลักษณะดอก (1) (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องคำ
Dendrobium chrysotoxum Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 21)

ภาพ 80 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำ *Dendrobium chrysotoxum* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องข้าวตอก

Dendrobium compactum Rolfe ex W. Hackett

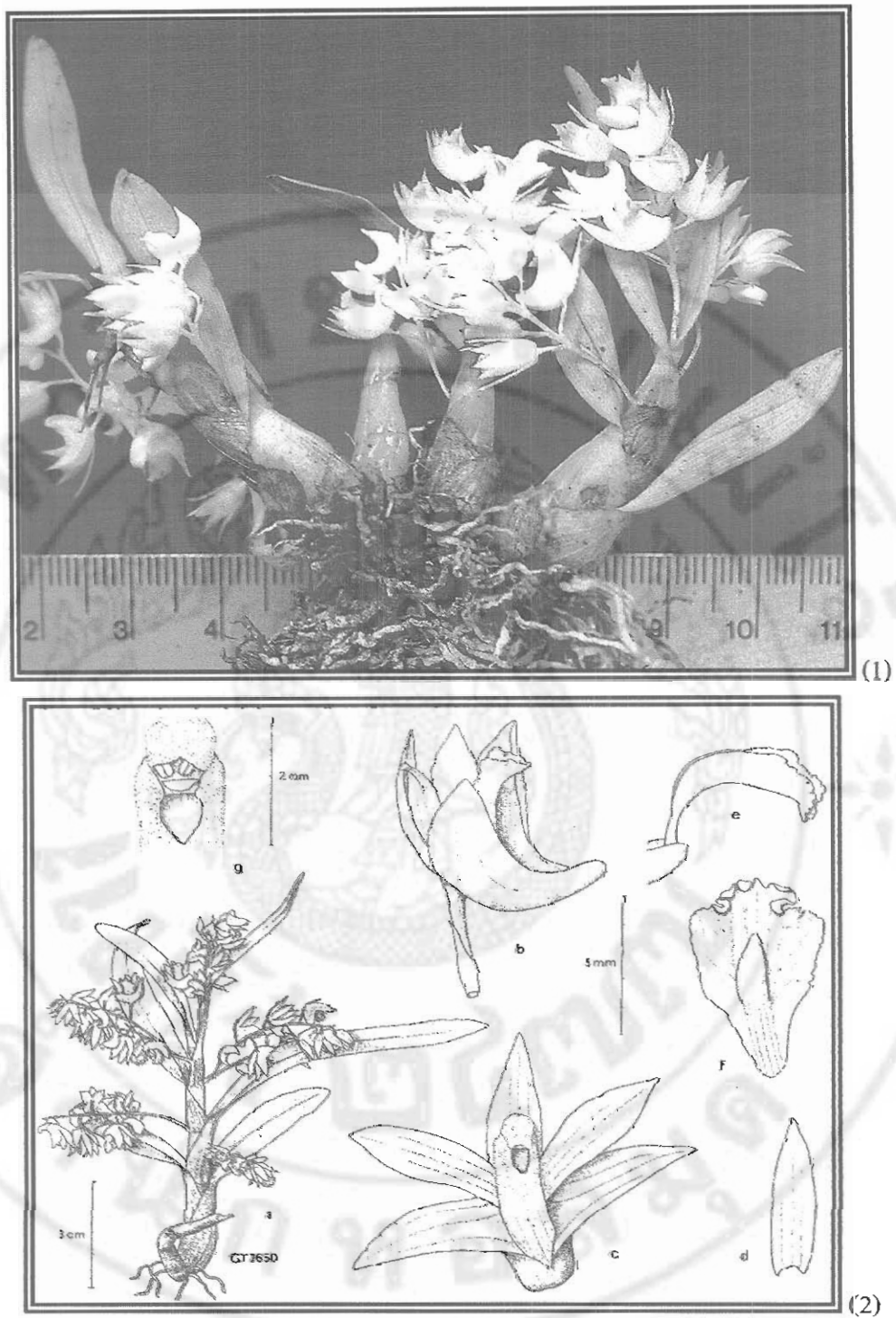
ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีขนาดเล็ก ปลายเรียวตั้งตรง บริเวณโคนอ้วนกว่าส่วนที่ยาวไปทางยอด สูงประมาณ 7 - 12 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ขึ้นชิดกันเป็นกอ ใบรูปขอบขนานแกมรูปรีกว้าง 1 - 1.5 ซม. ยาว 3 - 4 ซม. แผ่นใบบางและอ่อน ช่อดอกออกตามข้อใกล้ส่วนปลาย ช่อดอกคดออกหลายข้อต่อลำลูกกล้วย ทั้งช่อยาว 2.5 - 4 ซม. ดอกมีสีขาวขนาดดอกเมื่อบานเต็มที่ 0.6 - 1 ซม. มีจำนวน 12 - 20 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาว ส่วนกลีบปากมีสีขาวอมเขียว ปลายกลีบปากแผ่หักเป็นคลื่น

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงกันยายนถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 800 - 1,700 เมตร

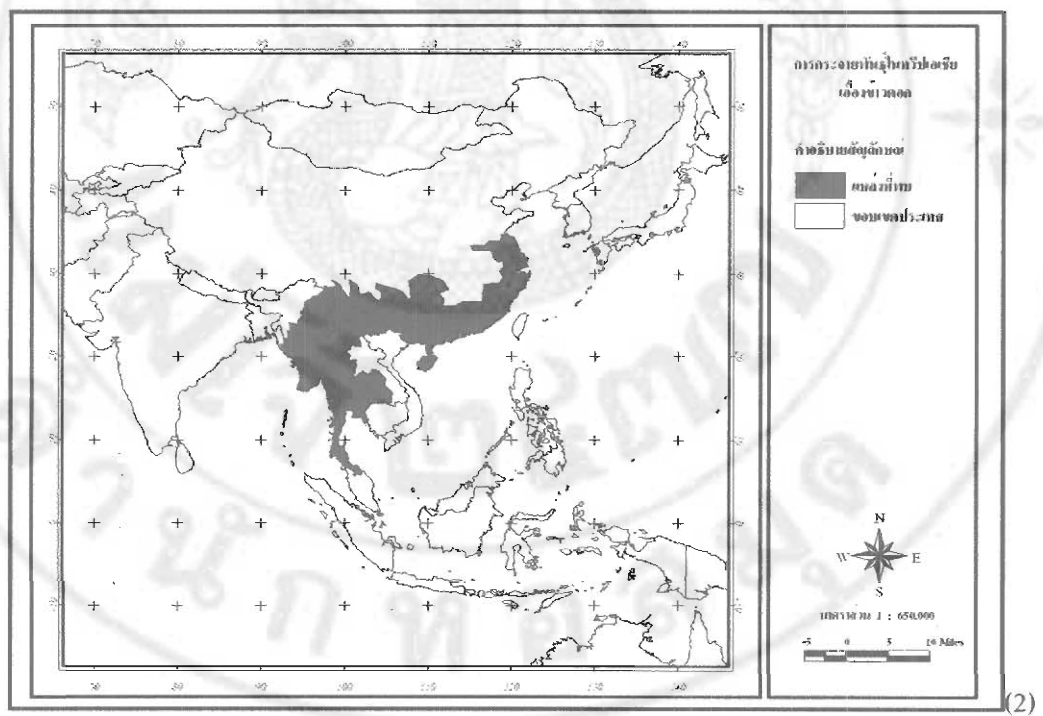
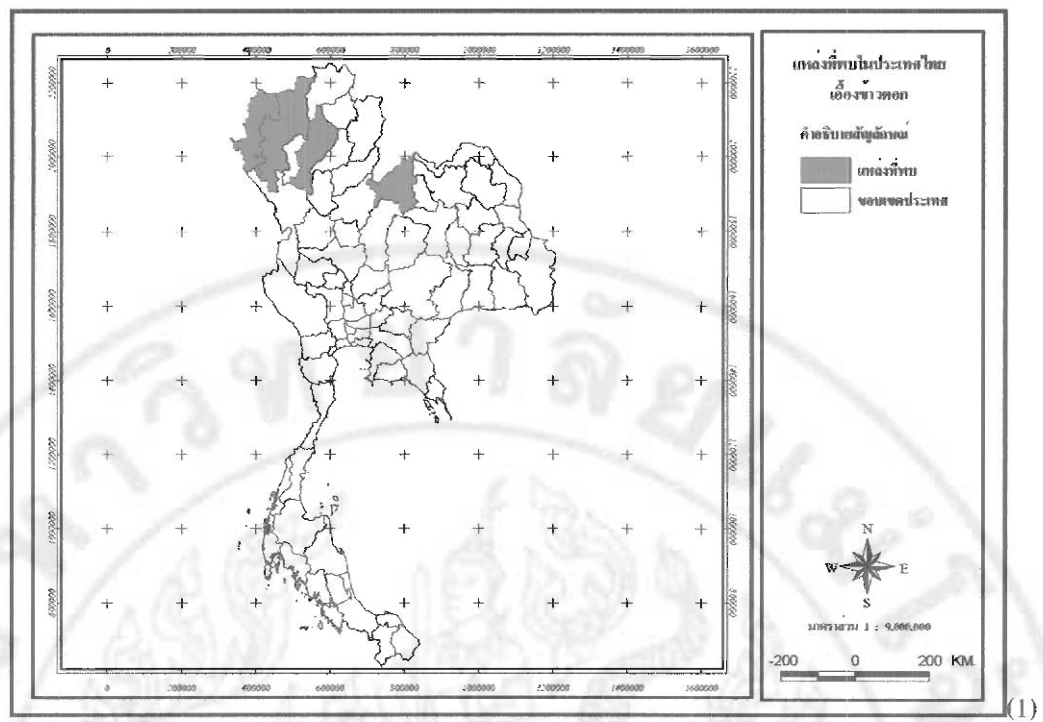
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า และจีนตอนใต้

ภาพ 81. ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องข้าวตอก
Dendrobium compactum Rolfe ex W. Hackett

ที่มา: อบฉันท (2543: 183)

Seidenfaden (1985: 147)

ภาพ 82 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องข้าวตอก *Dendrobium compactum* Rolfe ex W. Hackett ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสายน้ำเขียว

Dendrobium crepidatum Lindl. & Paxt.

ชื่อพ้อง *Callista lawana* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะลำกลมยาว 15 - 30 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7 - 1 ซม. มีเยื่อกาบใบบาง ๆ คลุม มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบยาวรีรูปไข่ปลายใบแหลมยาว 5 - 8 ซม. กว้าง 1 - 1.5 ซม. แผ่นใบบางและอ่อน จะร่วงไปเมื่อลำต้นเจริญเติบโตใกล้จะออกดอก ช่อดอกเกิดตามข้อตั้งแต่กลางลำลูกกล้วยไปจนถึงยอด ช่อดอกสั้น ดอกจะมีจำนวน 1 - 2 ดอก ใน 1 ลำลูกกล้วยอาจจะมีช่อดอกถึง 5 - 8 ช่อดอก ขนาดดอกเมื่อบานเต็มที่ 2 - 3 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาวอมชมพูเป็นมันปากแผ่และเป็นคลื่นหยัก และมีแต้มสีเหลืองตรงกลางกลีบปาก

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 800 - 1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล สิกิม ภูฏาน จีน ลาว และเวียดนาม

(1)

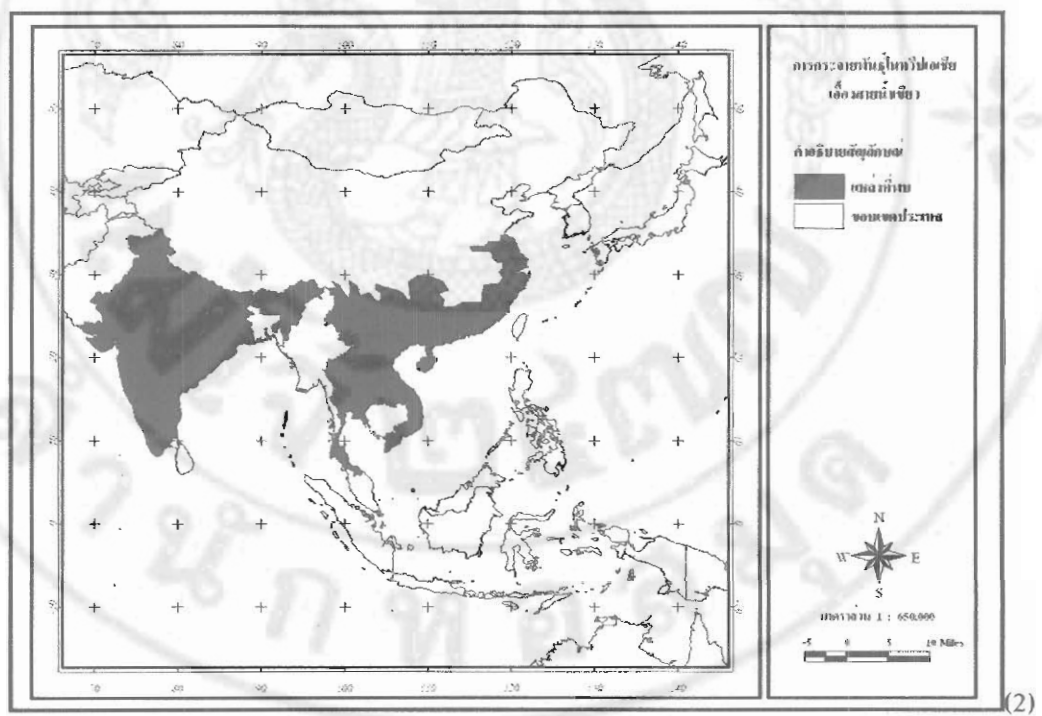
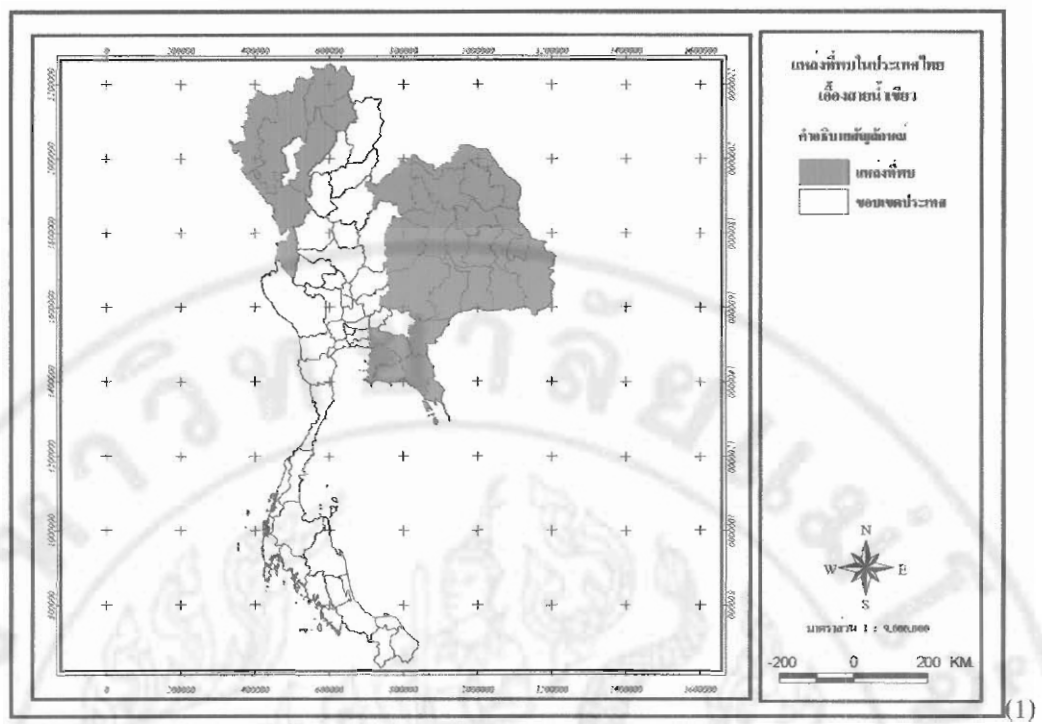

(2)

ภาพ 83 ลักษณะใบ ดอก ลำต้น (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้อง
สายน้ำเขียว *Dendrobium crepidatum* Lindl. & Paxt.

ที่มา: อปฉันท (2543: 184)

Seidenfaden (1985: 81)

ภาพ 84 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายน้ำเขียว *Dendrobium crepidatum* Lindl. & Paxt
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสายสามสี

Dendrobium crystallinum Rchb.f.

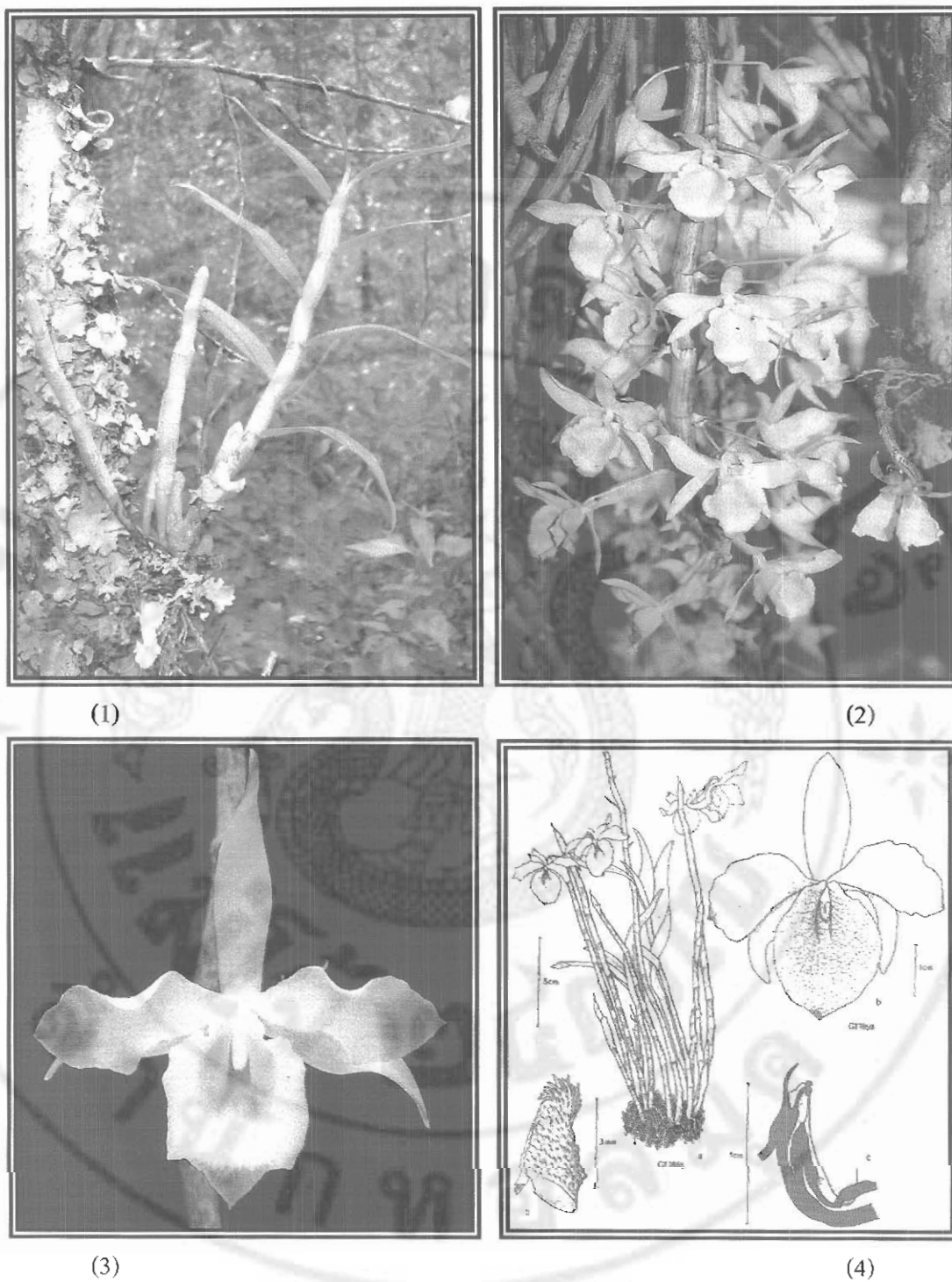
ชื่อพ้อง *Callista crystallina* (Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องนางฟ่อน เอื้องนิ้วมือพระนารายณ์

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะพอมรีวยาวทรงกระบอก ยาว 30 - 60 ซม. มีเส้นผ่านศูนย์กลางของลำต้น 0.6 - 0.7 ซม. เป็นกล้วยไม้ที่ขึ้นเป็นกอห้อยลง ข้อมีโคนกาบใบหุ้มติดอยู่ ลำลูกกล้วยมีสีเขียวเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมรูปหอก ปลายใบแหลม กว้าง 2 - 2.5 ซม. ยาว 5 - 8 ซม. แผ่นใบบาง มักจะทิ้งใบเมื่อถึงฤดูออกดอก ช่อดอกเกิดตามข้อปล้องเป็นช่อ 1 ช่อมี 2 - 3 ดอก ขนาดดอกกว้าง 3 - 4 ซม. กลีบดอกและกลีบเลี้ยงมีสีขาวปลายกลีบมีแต้มสีม่วงหรือชมพู กลีบปากแผ่ปลาย กลีบปากแต้มสีม่วงขอบกลีบปากหยัก ส่วนตรงกลางมีสีเหลืองแต้มเป็นวงกลมครึ่งกลีบปาก ดอกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าเบญจพรรณถึงป่าดิบเขาเกือบทุกภาคของประเทศ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก น่าน ลำพูน เลย กาญจนบุรี และจันทบุรี ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 670 - 1,500 เมตร

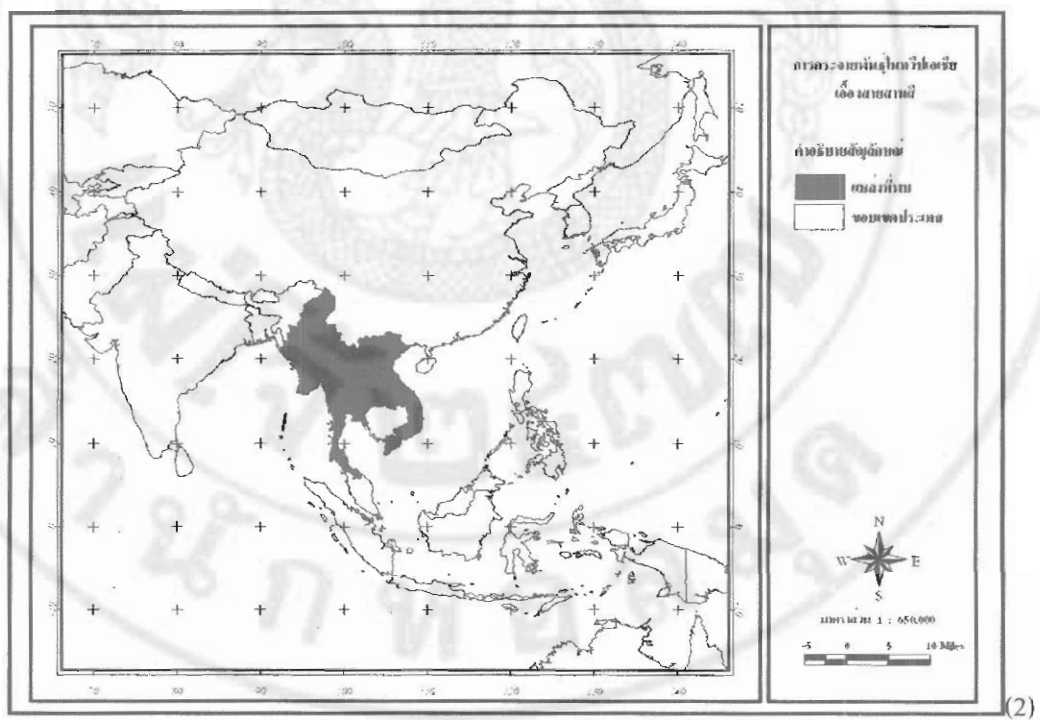
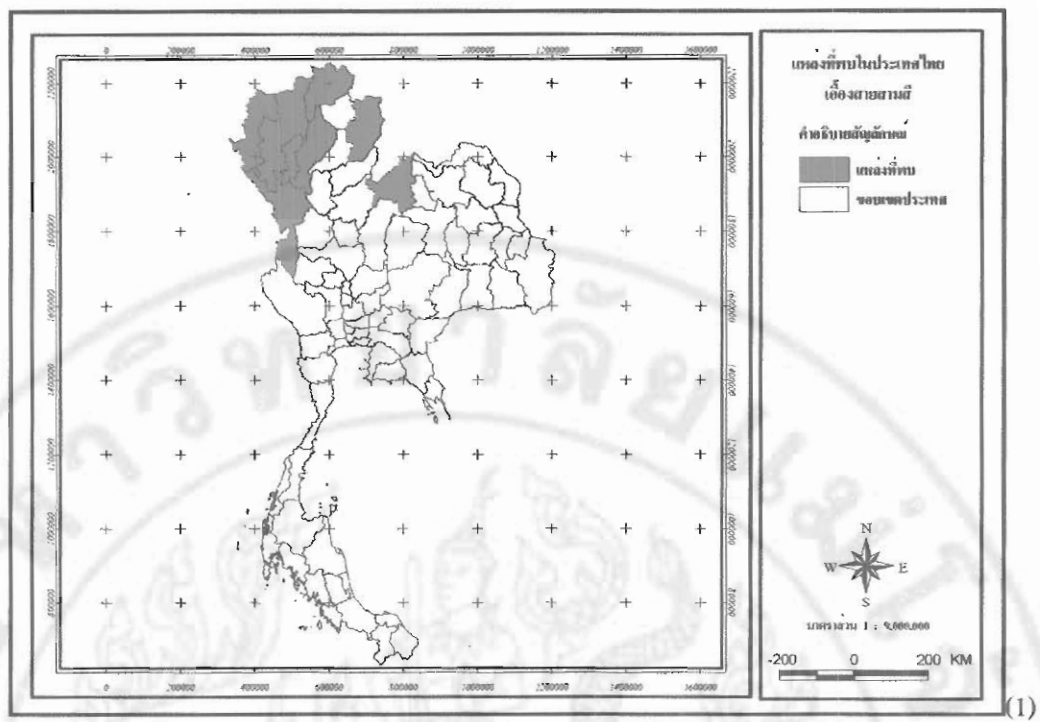
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลาว พม่า กัมพูชา และเวียดนาม

ภาพ 85 ลักษณะใบ ลำต้นกล้วย (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4)
ของกล้วยไม้เอื้องสายสามสี *Dendrobium crystallinum* Rchb.f.

ที่มา: ออบันท์ (2543: 188 – 189)

Seidenfaden (1985: 79)

ภาพ 86 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายสามสี *Dendrobium crystallinum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องคำปอน

Dendrobium dixanthum Rchb.f.

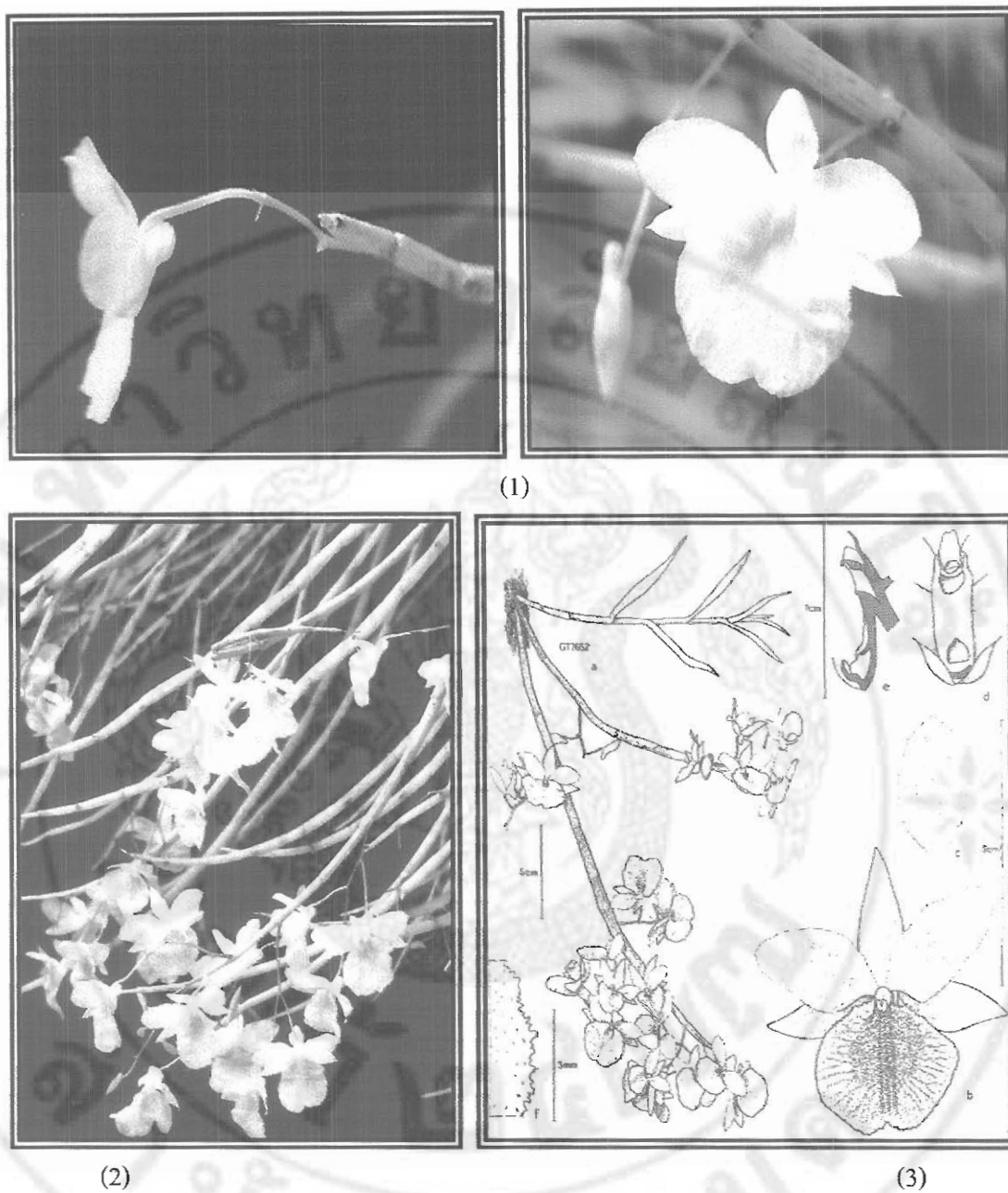
ชื่อพ้อง *Callista dixantha* (Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องคำป่า เอื้องคำปัว เอื้องไผ่ เอื้องเทียน เอื้องสายคำปอน เอื้องคำปิง เอื้องเดือน
เอื้องใบไผ่ เอื้องคำแสด

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะ ลำตรงพอม ลำมีสีเหลืองรูปยาวปลายเรียวสอบ เส้นผ่านศูนย์กลางลำ 0.5 - 0.7 ซม. ผิวเรียบ ขึ้นอยู่เป็นกลุ่มกอใหญ่ มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบแบนและบาง รูปคล้ายใบหญ้า หรือใบไผ่ เป็นแถบบางและแคบกว้าง 0.7 - 1 ซม. ยาว 5 - 7 ซม. ทั้งใบเมื่อเข้าฤดูกาลออกดอก ช่อดอกตั้งเกิดบริเวณตามข้อส่วนปลายของลำลูกกล้วย อาจจะมีหลายข้อใน 1 ลำลูกกล้วย ดอกมี จำนวน 2 - 5 ดอกต่อช่อ มีสีเหลืองกลีบดอกกลีบเลี้ยงจะมีสีเหลืองและบาง กลีบปากมีสีเหลือง เข้มกว่ากลีบดอกและกลีบเลี้ยง ปากแผ่ออกมียกลิ้นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขา ป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ น่าน แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ ภาคตะวันออก เช่น เกาะช้าง และภาค ตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 300-1,000 เมตร

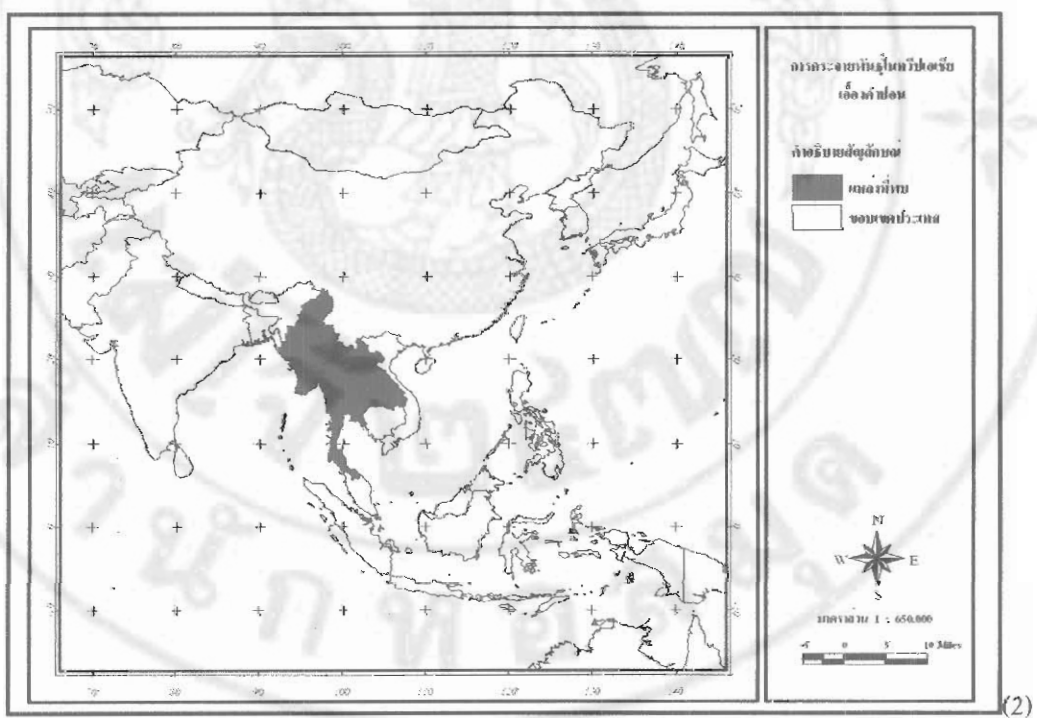
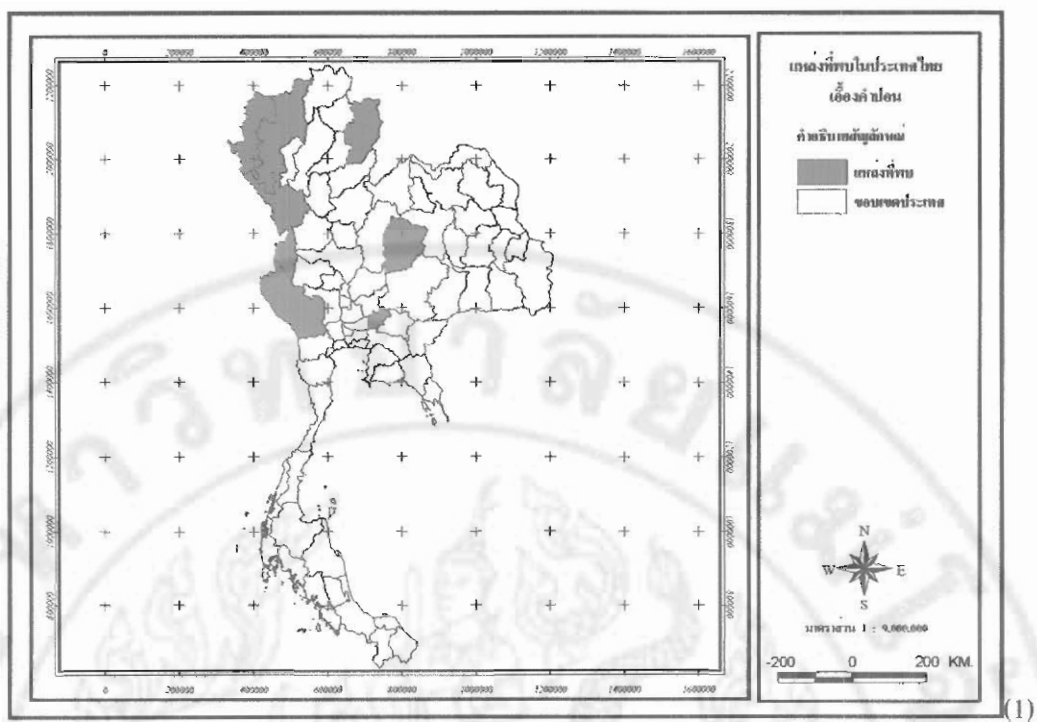
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่าและลาว

ภาพ 87 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องคำปอน *Dendrobium dixanthum* Rchb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 128-129)

Seidenfaden (1985: 51)

ภาพ 88 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำปอน *Dendrobium dixanthum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสายม่านพระอินทร์

Dendrobium devonianum Paxt.

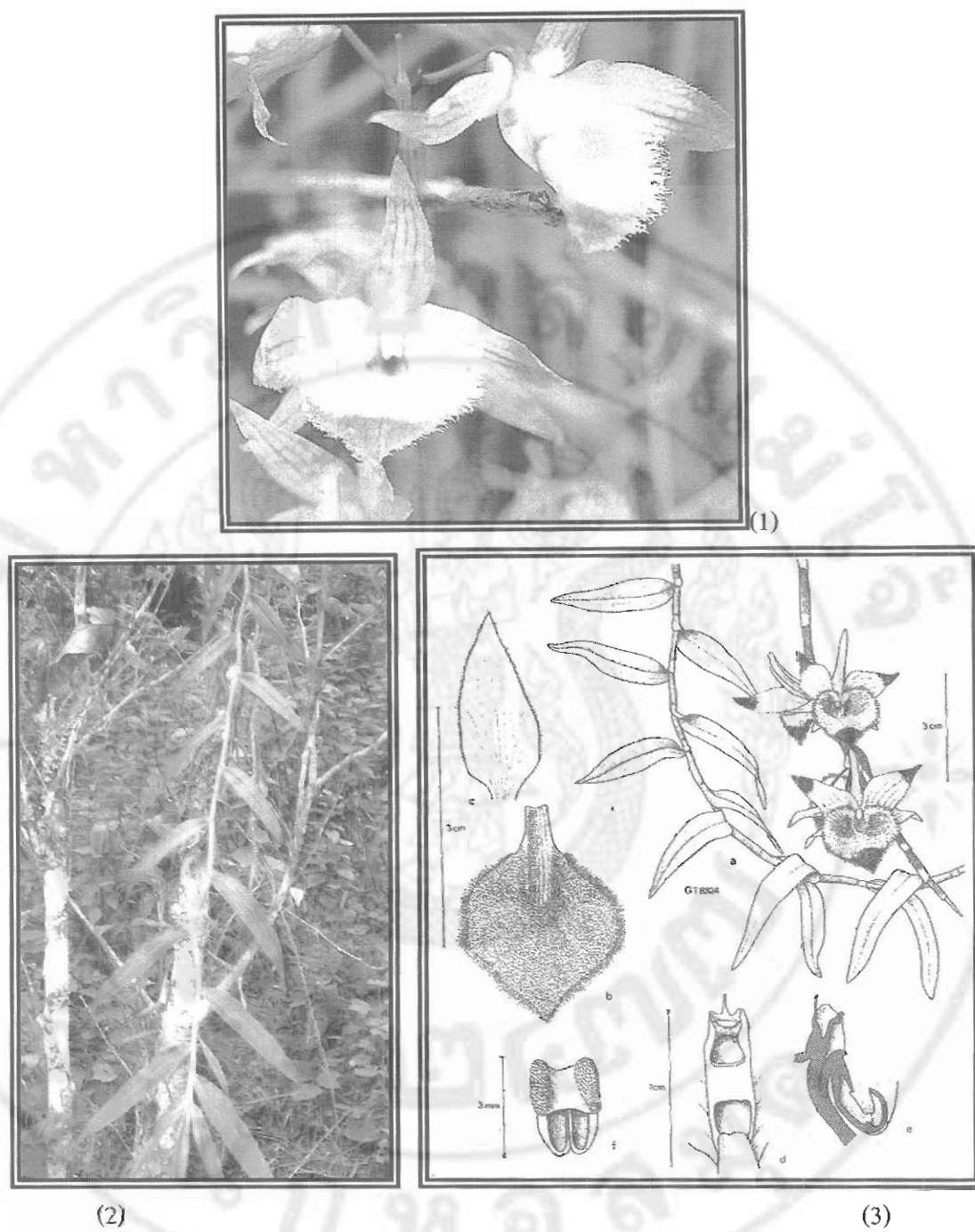
ชื่อพ้อง *Callista devoniana* (Paxt.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องเมี่ยง เอื้องโรจน์เรืองแสง เอื้องสายลวด เอื้องสายฟ้ากั๊ว

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยเป็นรูปทรงกระบอกกลมเรียวยาว เป็นสายห้อยโค้ง ลำต้นมีสีน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.7 ซม. ยาว 50 - 90 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบแบบรูปขอบขนานมีลักษณะบาง กว้าง 1.5 - 3 ซม. ยาว 5 - 7 ซม. ใบมีสีเขียวเข้มออกตั้งแต่โคนถึงปลายลำ จะทิ้งใบเมื่อเข้าฤดูกาลออกดอก ช่อดอกแตกตามข้อใน 1 ลำจะมีช่อดอก 5 - 12 ช่อ ขึ้นอยู่กับขนาดของลำลูกกล้วย ดอกจะเกิดตั้งแต่ข้อเกือบใกล้ๆ โคน มีดอก 3 ใน 4 ของลำลูกกล้วย 1 ช่อมี 1 - 2 ดอก ดอกมีขนาด 4 - 5 ซม. กลีบดอกและกลีบเลี้ยงมีสีขาว ปลายกลีบมีสีม่วง กลีบปากแผ่ขอบเป็นขนคล้ายพู่รอบๆ ปลายกลีบมีแต้มสีม่วง ส่วนตรงกลางกลีบปากมีจุดสีเหลือง 2 จุด มีกลิ่นหอมอ่อนๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย พบตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 700 - 1,600 เมตร

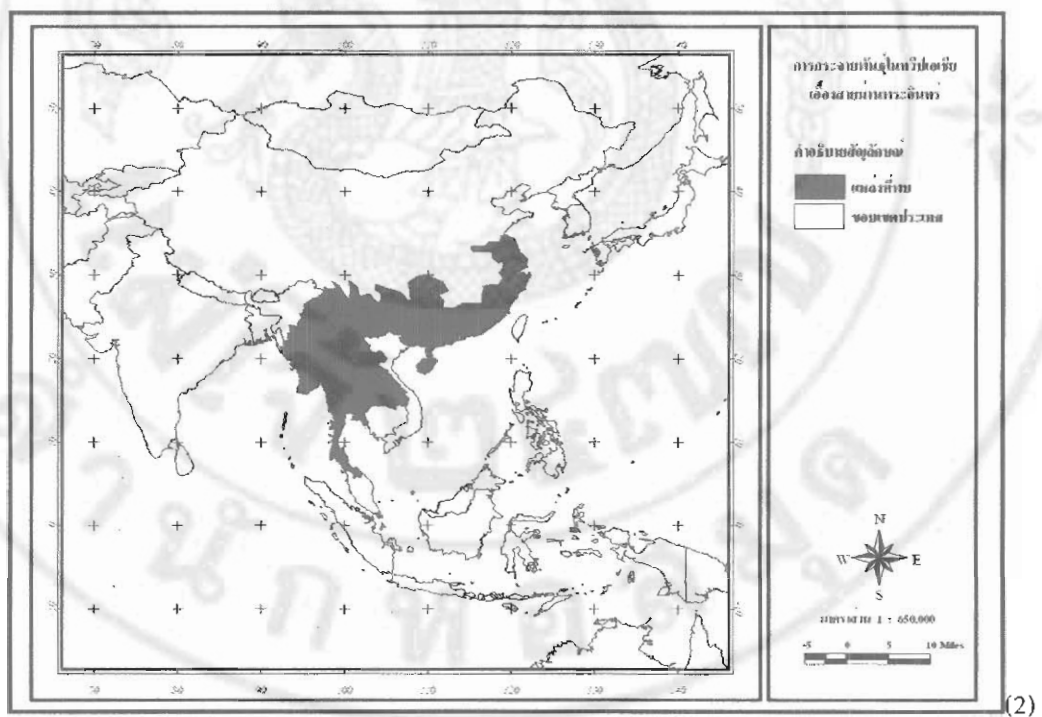
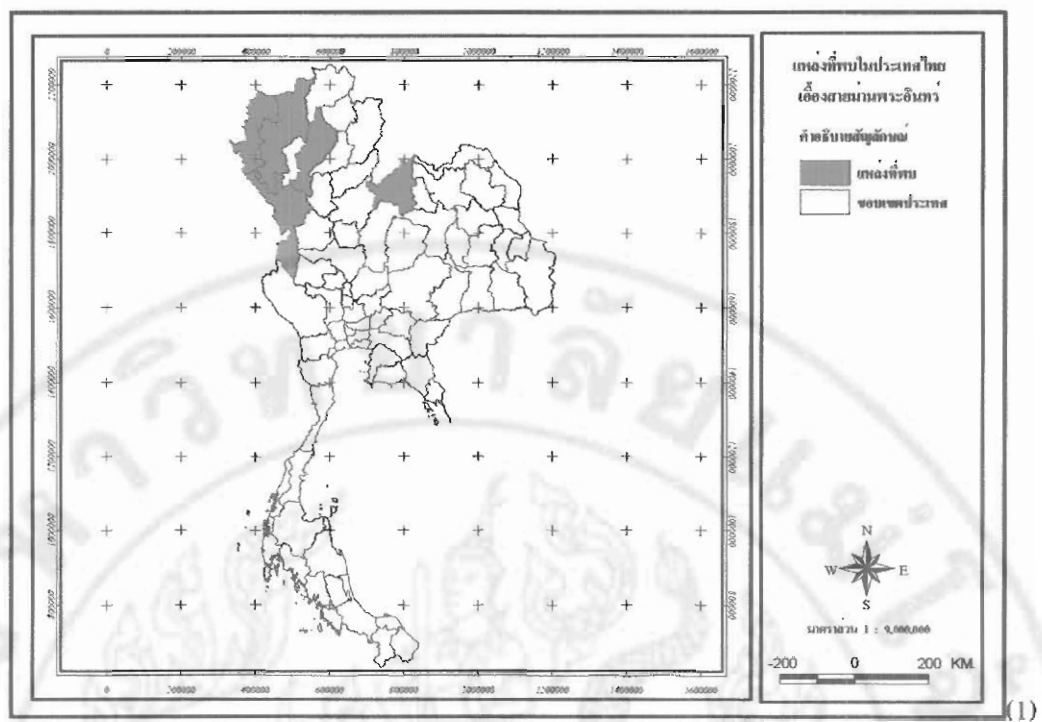
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย อินเดีย ภูฏาน ไทย พม่า ลาว เวียดนาม และ จีนตอนใต้

ภาพ 89 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้นกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง
สายม่านพระอินทร์ *Dendrobium devonianum* Paxt.

ที่มา: อบฉันท (2543: 191)

Seidenfaden (1985: 64)

ภาพ 90 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายม่านพระอินทร์ *Dendrobium devonianum* Poxt.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องเงิน

Dendrobium draconis Rchb.f.

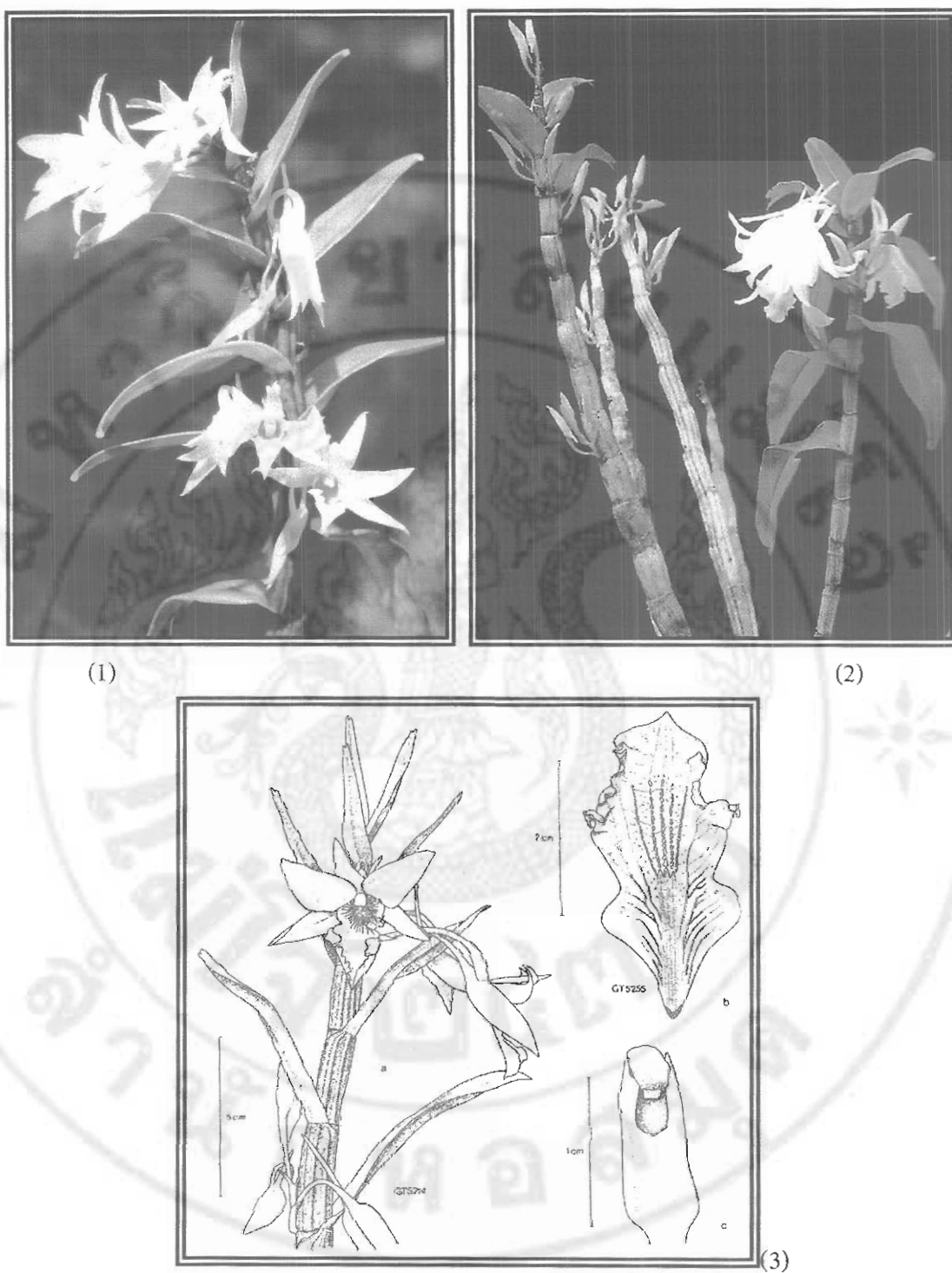
ชื่อพ้อง *Callista draconis* (Rchb.f) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องงูม เอื้องติง พอเจ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยเป็นรูปทรงกระบอกกลมและเรียวส่วนปลาย โคนลำกั้วมีสีเขียวและมีขนสีดำขึ้นส่วนที่เป็นกาบใบ เส้นผ่านศูนย์กลางของลำลูกกล้วย 1 - 1.7 ซม. ยาว 25 - 40 ซม. ลำลูกกล้วยมีร่องต้นตลอดลำ มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบมีลักษณะรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 1.5 - 3 ซม. ยาว 6 - 8 ซม. ลำแก่จะทิ้งใบ ใบจะมีสีเขียวและมีขนสีดำสั้น ๆ ตรงส่วนกาบใบ ช่อดอกออกช่อสั้น ๆ ตามข้อใกล้ส่วนปลายหรือยอดของลำลูกกล้วย อาจมีหลายช่อใน 1 ลำลูกกล้วย ดอกจะมีลักษณะเด่นสีขาว มีจำนวน 2 - 5 ดอกต่อช่อ ขนาดดอกเมื่อบานเต็มที่ 3.5 - 5.5 ซม. มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาวสะอาดเป็นมัน กลีบปากห่อรูปกระหวง ปลายสอบเรียวมีขอบหยักเป็นคลื่น โคนกลีบมีสีเสดอมแดง

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน แพร่ ตาก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ เลย สกลนคร อุบลราชธานี และศรีสะเกษ ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 500 - 1,000 เมตร

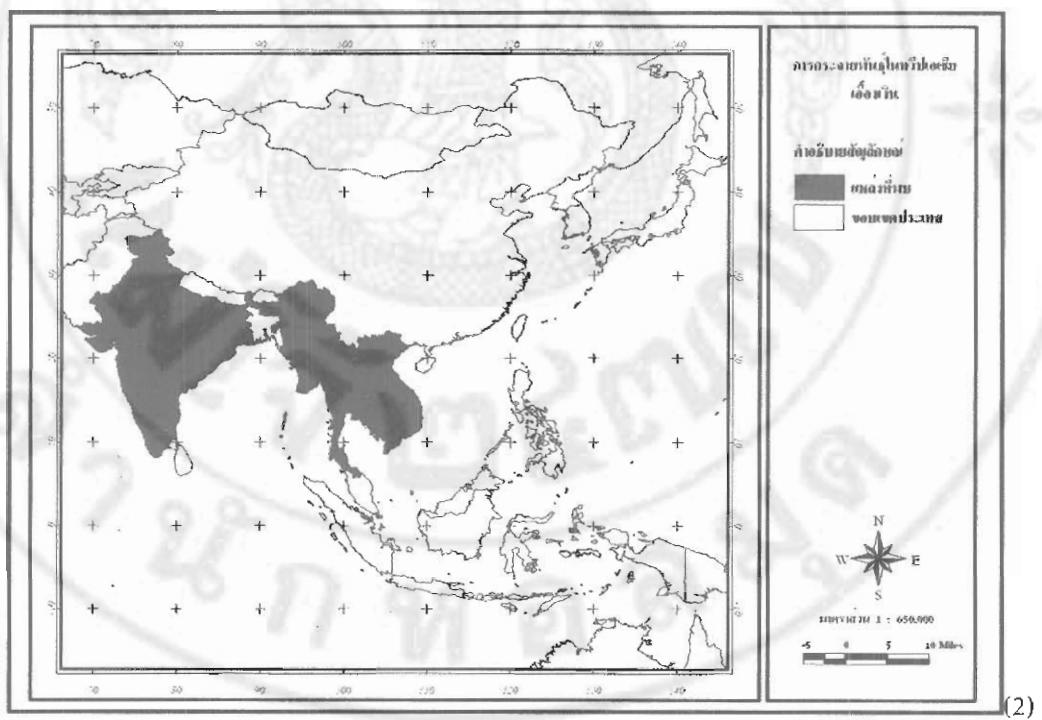
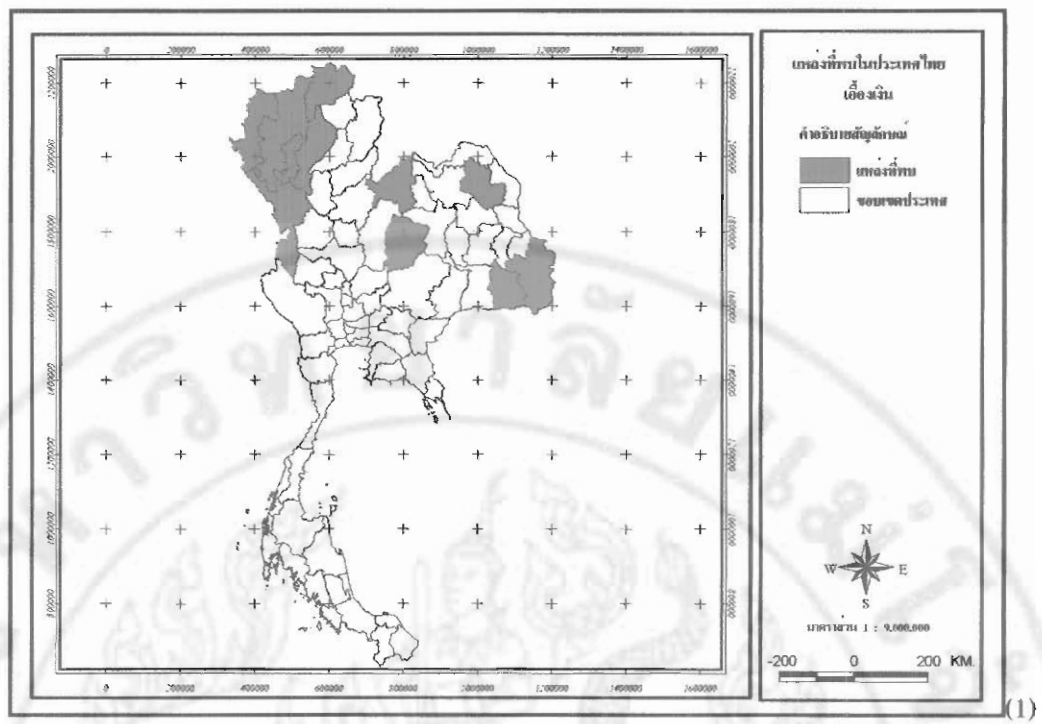
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

ภาพ 91 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องเงิน *Dendrobium draconis* Rehb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 130-131)

Seidenfaden (1985: 110)

ภาพ 92 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องเงิน *Dendrobium draconis* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องพวงหยก

Dendrobium findlayanum Par. & Rchb.f.

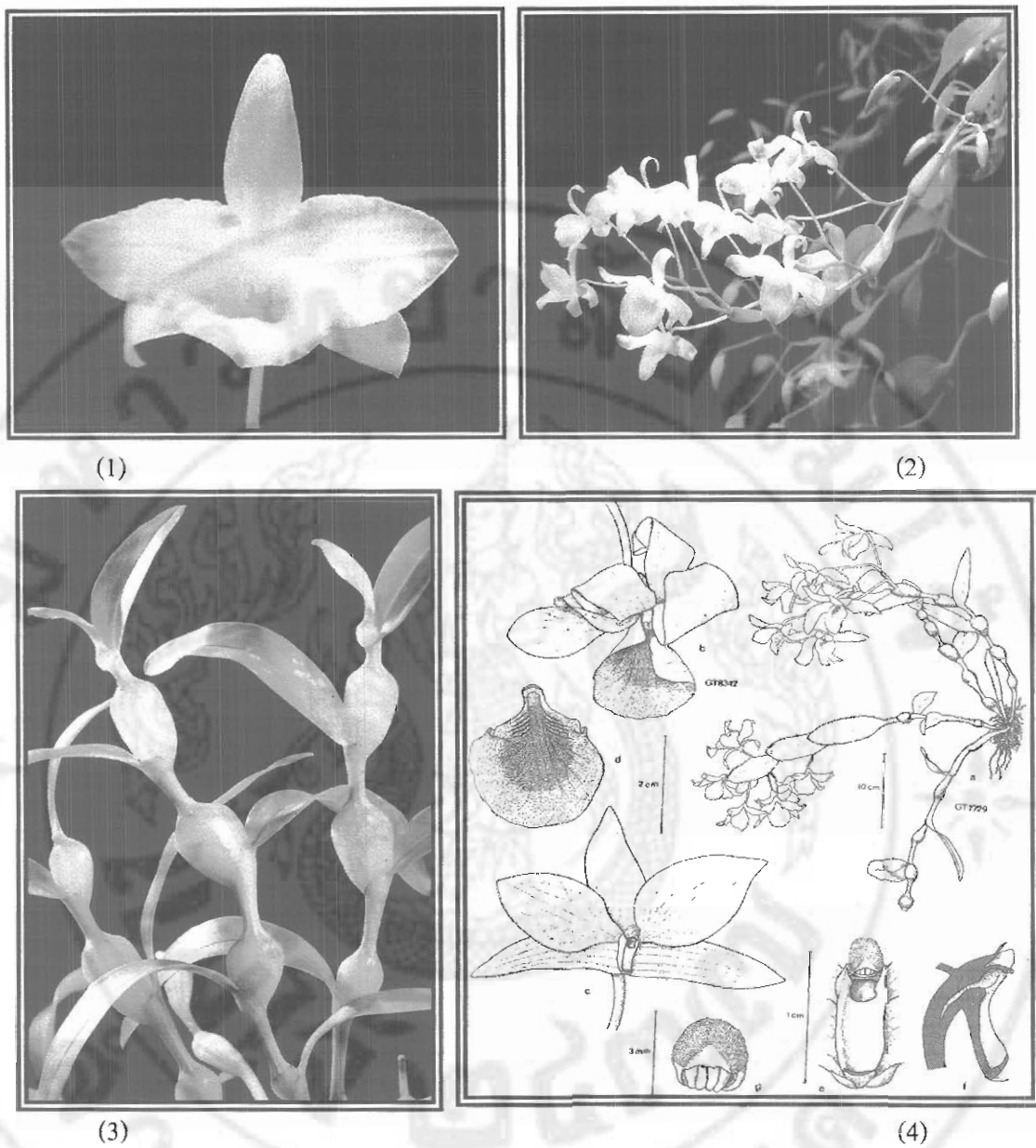
ชื่อพ้อง *Callista findlayana* (Par. & Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น หวายปม เอื้องข้อ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำลูกกล้วยเป็นปมสีเขียวอมเหลือง ผิวมันใส ปล้องโป่งโคนคอด แต่ละปมรูปคล้ายหัวใจ เรียงกันเป็นสาย มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 ซม. ยาว 20 - 40 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนานสีเขียวเข้ม เป็นมันเล็กน้อย แผ่นใบบาง มักจะร่วงหรือไม่ร่วงก่อนเข้าฤดูออกดอก ใบกว้าง 1.5 - 2.5 ซม. ยาว 6 - 7 ซม. ห่อดอกออกตามข้อปมส่วนที่ใกล้กับปลายลำลูกกล้วย ดอกออกตามข้อที่เจริญเต็มที่แล้ว ใน 1 ข้อจะมี 2 - 3 ดอก ใน 1 ลำลูกกล้วยจะมีหลายข้อดอก กลีบดอกและกลีบเลี้ยงดอกจะมีสีม่วงอ่อนหรือสีขาว กลีบปากแผ่เป็นรูปหัวใจและมีสีเหลืองแต้มบริเวณโคนกลีบปาก ดอกบานเต็มที่ 5 - 7 ซม. มีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน และตาก ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 950 - 1,400 เมตร

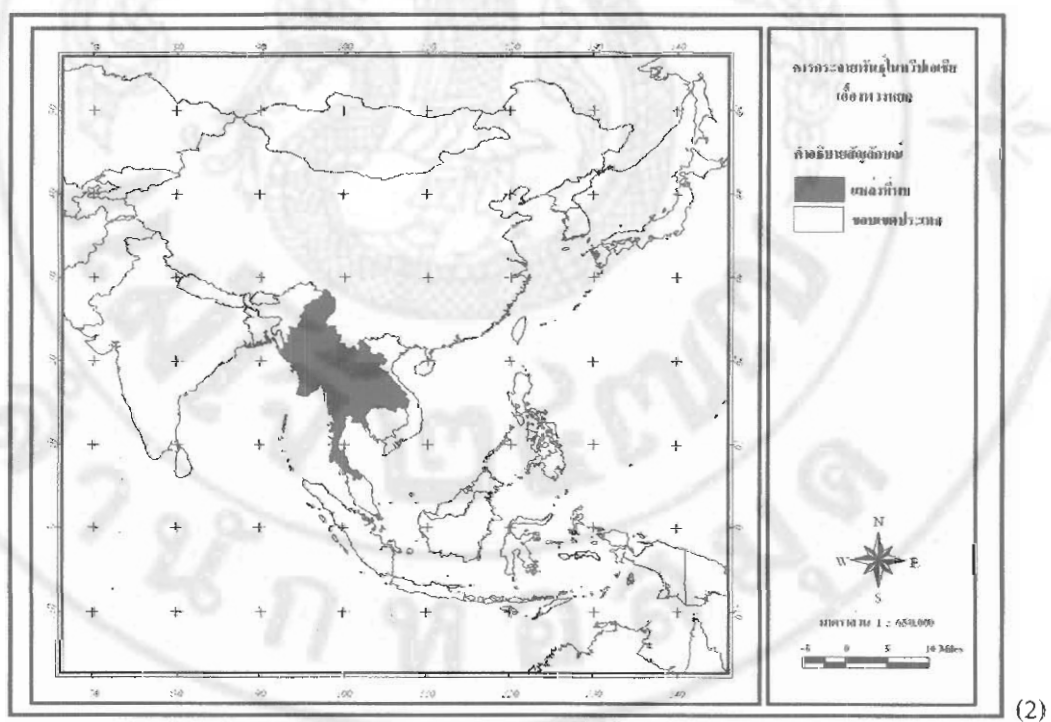
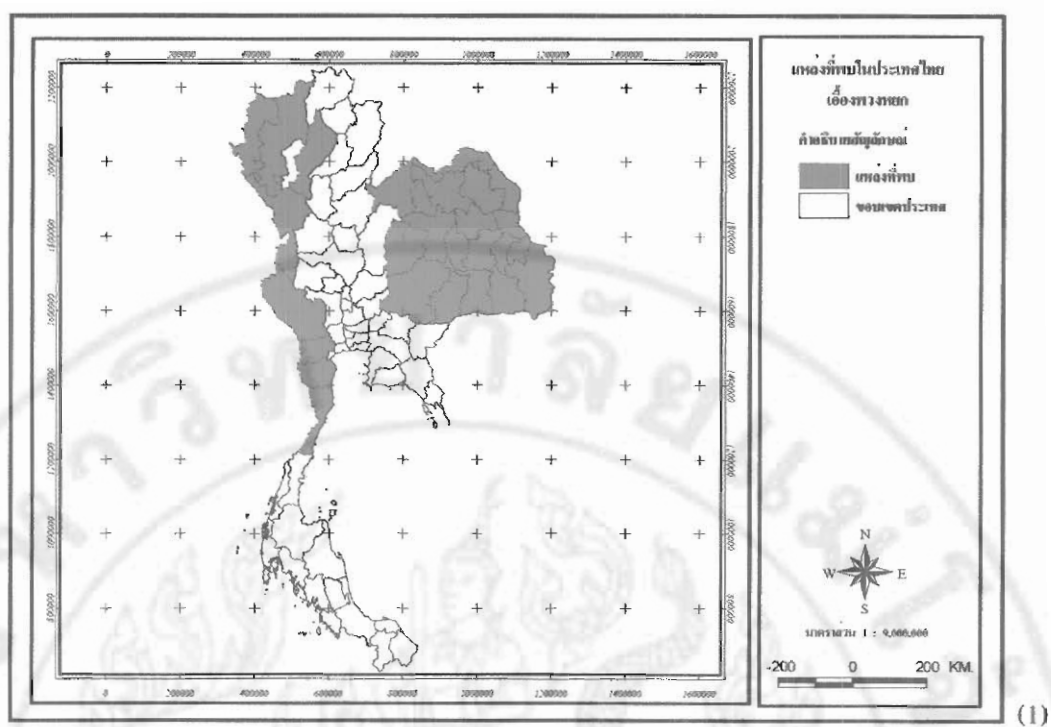
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่าและลาว

ภาพ 93 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) ใบ ลำลูกกล้วย (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องพวงหยก *Dendrobium findlayanum* Par. & Rehb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 136-137)

Seidenfaden (1985: 61)

ภาพ 94 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เนื่องพวงหยก *Dendrobium findlayanum* Par. & Rehb.f.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสายเมี่ยง

Dendrobium gratiosissimum Rchb.f.

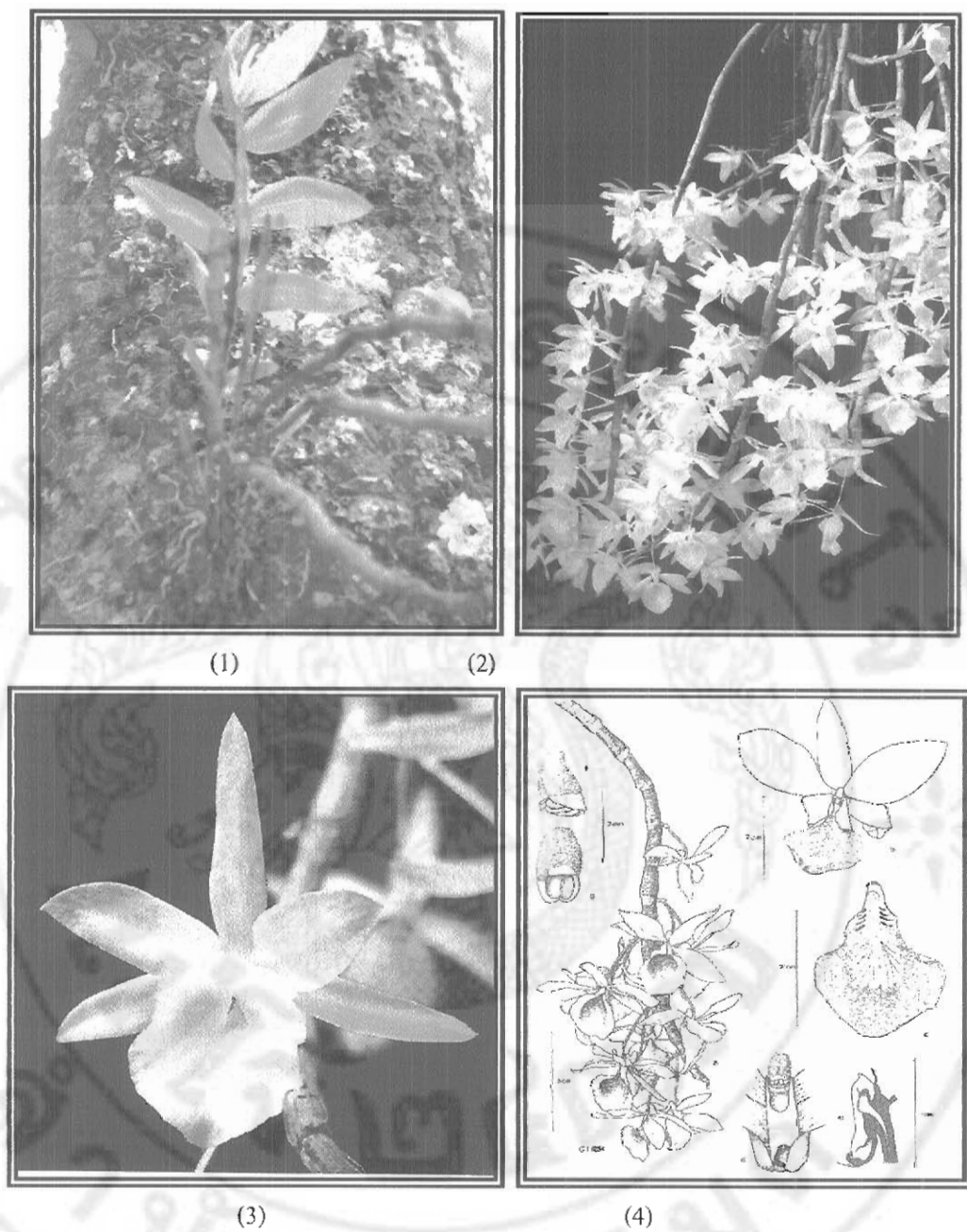
ชื่อพ้อง *Callista gratiosissima* (Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องกิ่งดำ เอื้องสายม่วง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นแท่งกลมทรงกระบอกสีน้ำตาลดำ ทอดเอนห้อยลง มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7 - 1 ซม. ยาว 30 - 70 ซม. โคนสอบเรียว ใบรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 2.5 - 3 ซม. ยาว 4 - 6 ซม. ใบมีสีเขียวจะทิ้งใบหมดเมื่อเข้าฤดูออกดอก ช่อดอกออกตามข้อ 3 ใน 4 ส่วนของลำลูกกล้วย อาจมีข้อ 7 - 15 ข้อต่อลำลูกกล้วย ก้านช่อยาว 2.5 - 3 ซม. ดอกมีสีขาวม่วงใน 1 ช่อมี 1 - 3 ดอก ใน 1 ลำลูกกล้วยมี 15-40 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวแต้มม่วงบริเวณปลายกลีบ ส่วนกลีบปากแผ่สีขาวแต้มสีม่วงตรงปลาย โคนกลีบปากมีสีเหลืองเข้มคล้ายรูปหัวใจ มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

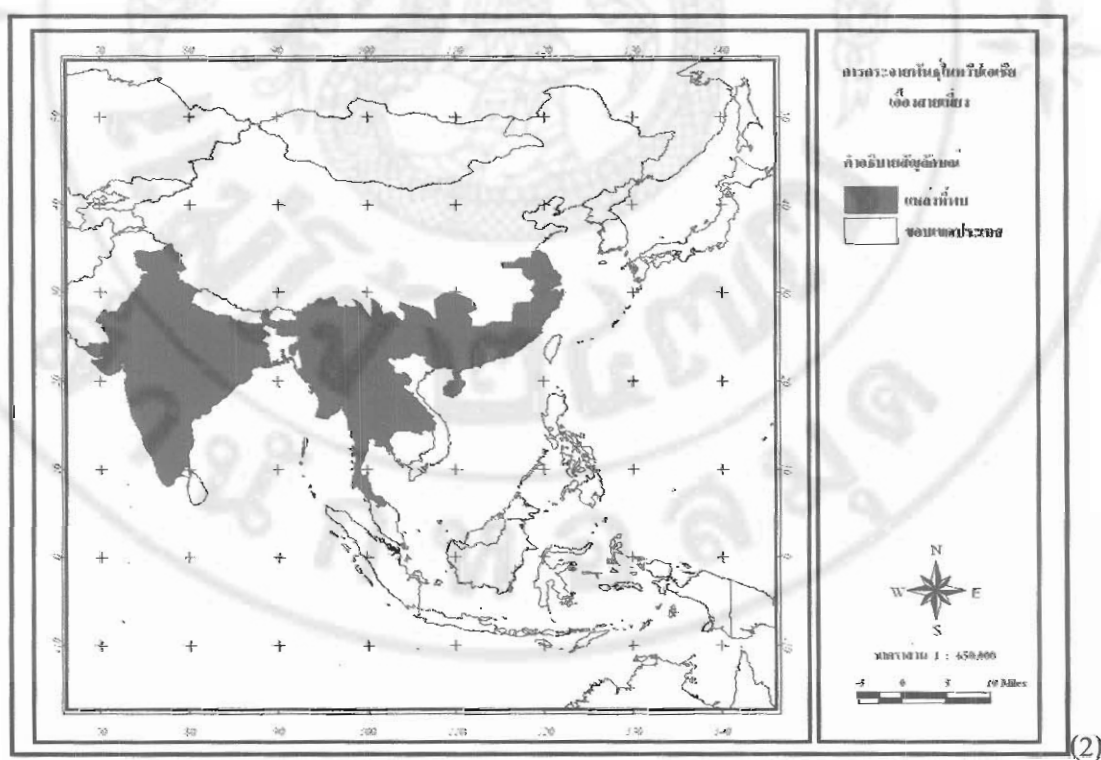
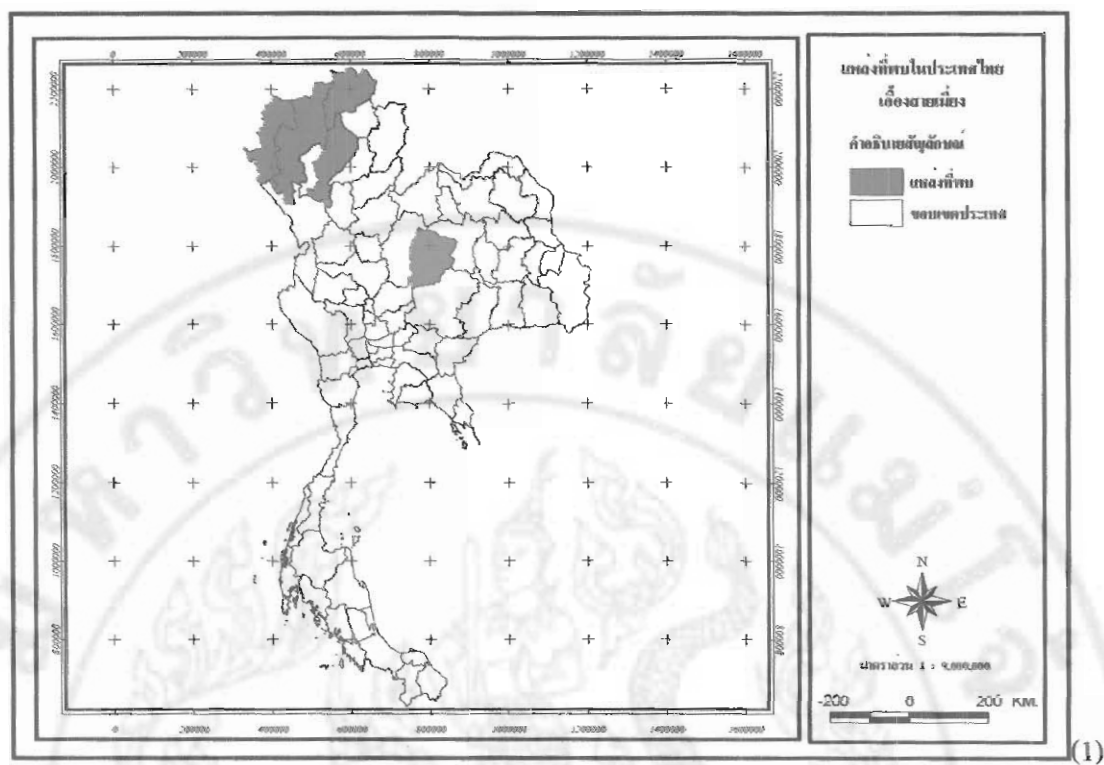
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือเช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 900 - 1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย จีนตอนใต้ พม่า และลาว

ภาพ 95 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ช่อดอก (2) ดอก (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้เอื้องสายเมี่ยง *Dendrobium gratiosissimum* Rehb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenladen (1985: 59)

ภาพ 96 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายเมียง *Dendrobium gratiosissimum* Rehb.f. ที่พบ
ในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสีตาล

Dendrobium heterocarpum Lindl.

ชื่อพ้อง *Callista heterocarpa* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องสีจูน เอื้องชะดวง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะทรงกระบอกเป็นแท่งกลม โคนและปลายสอบเล็กน้อย ยาว 15 - 30 ซม. ลำแกมสีเหลืองอมเขียว เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8 - 1 ซม. เจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) แตกกออยู่กันเป็นกลุ่มห้อยลงมีใบอยู่ใกล้ส่วนปลายของลำต้น ใบมีลักษณะรูปหอก ขนาดกว้าง 2 - 2.5 ซม. ยาว 5 - 7 ซม. ปลายใบมนหยักเว้าไม่เท่ากัน แผ่นใบบางและร่วงเมื่อต้นเจริญเติบโตเต็มที่ และใกล้ฤดูออกดอก ช่อดอกออกตามข้อใกล้ส่วนยอดของลำลูกกล้วยเป็นช่อสั้นๆ ต้นละ 2 - 3 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 2 - 3 ซม. ดอกมีขนาด 3 - 5 ซม. มีกลิ่นหอมเย็น ใน 1 ช่อมีดอก 2 - 3 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีครีมอมเหลือง ส่วนกลีบปากแผ่ขอบปากหยักมีจุดแต้มสีน้ำตาลแดงเป็นเส้นหนา

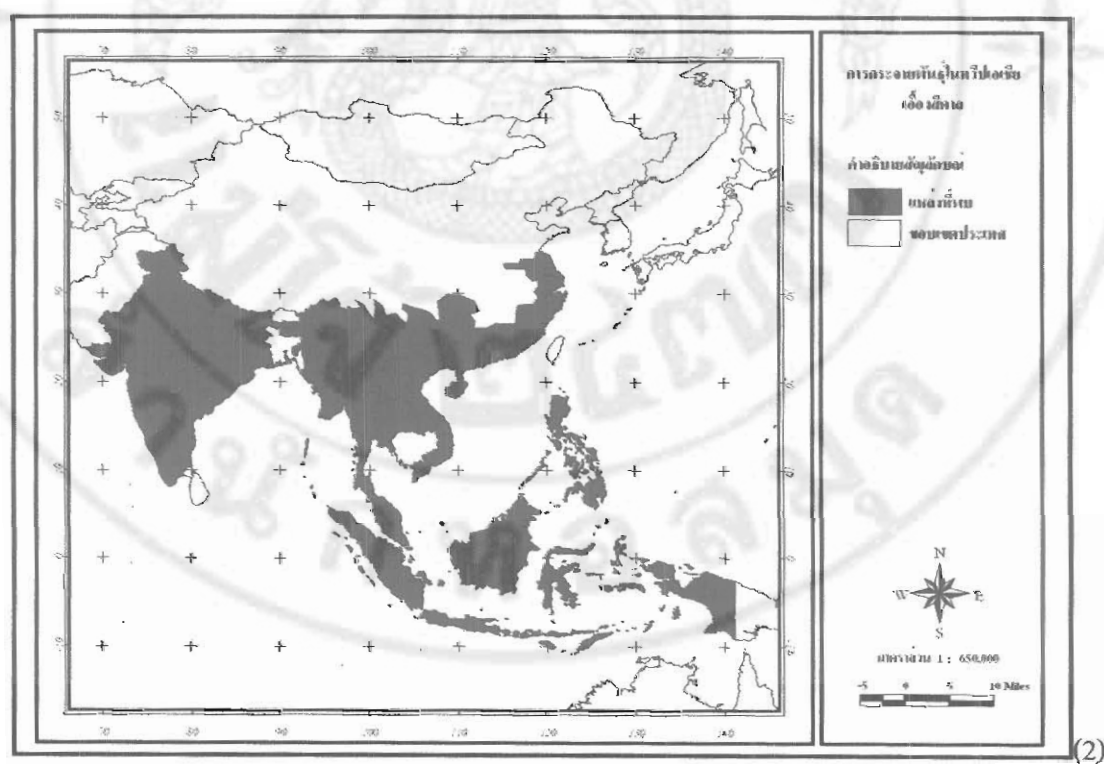
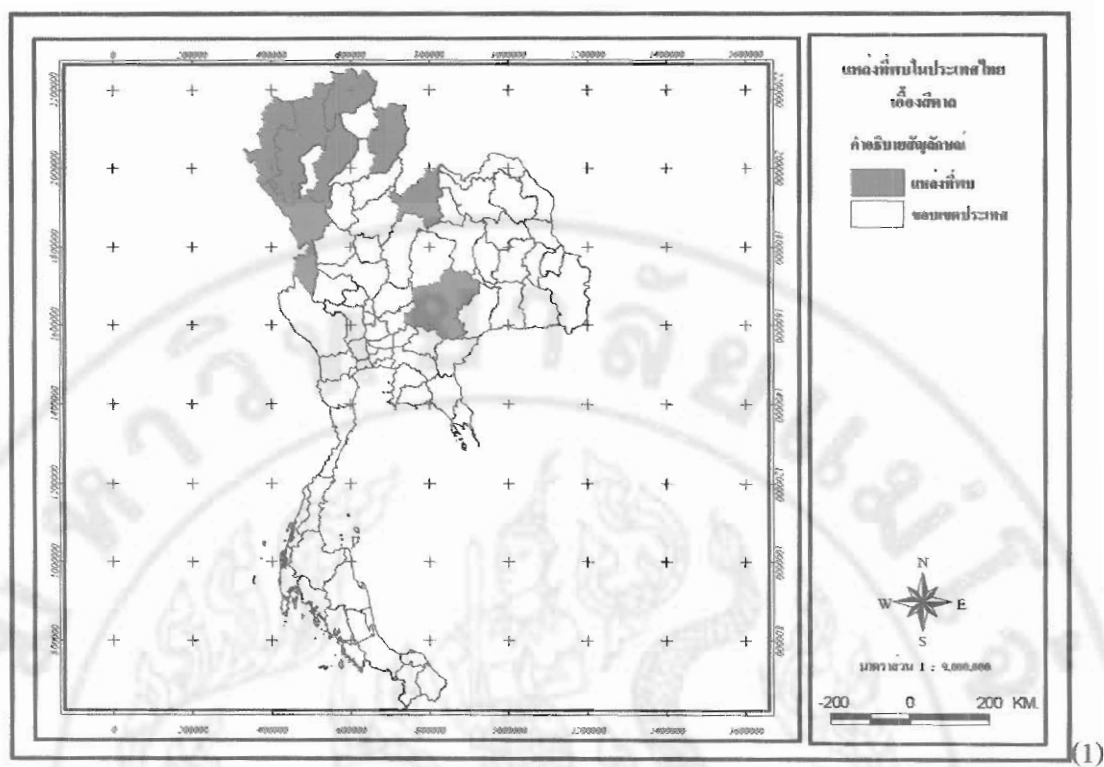
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเกือบทุกภาคของไทย เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย น่าน แม่ฮ่องสอน ตาก เลย นครราชสีมา และพังงา ออกดอกช่วงเดือนธันวาคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,700 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกขิม ภูฏาน อินเดีย พม่า ลาว เวียดนาม จีนตอนใต้ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

ภาพ 97 ลักษณะลำต้นกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง
สีตาล *Dendrobium heterocarpum* Lindl.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 207, Seidentaden (1985: 52)

ภาพ 98 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสีตาล *Dendrobium heterocarpum* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องผึ้ง

Dendrobium lindleyi Steud.

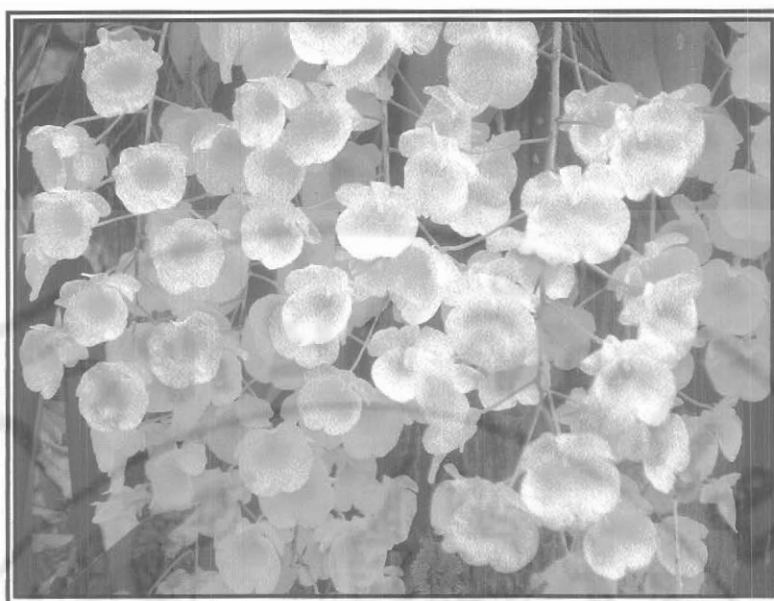
ชื่อพ้อง *Dendrobium aggregatum* Roxb.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นรูปรีสี่เหลี่ยมเข้มน้ำตาลแดง มีร่องสันตามยาว ผิวแห้ง ขึ้นเป็นกอแน่น 1 ลำมี 1 ใบ ลำลูกกล้วยมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 - 3 ซม. ยาว 8 - 12 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบมีแผ่นใบหนาสี่เหลี่ยม รูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. ปลายใบมนหักเว้าตื้น ๆ ช่อดอกแตกออกจากข้อห้อยลงเป็นพวงยาว 15 - 25 ซม. ก้านช่อดอกพอม ดอกมีสีเหลืองสวยงาม ใน 1 ช่อมีประมาณ 15 - 30 ดอกต่อช่อ อาจมีหลายช่อดอต้นกลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลือง กลีบดอกบาง ส่วนกลีบปากแผ่กว้างรูปรีแกมกลม มีแต้มสีเหลืองส้มที่โคนกลีบและมีขนนุ่ม ดอกบานเต็มที่กว้าง 3 ซม. มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบแล้งเกือบทุกภาคยกเว้นภาคกลางเช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย พะเยา น่าน ลำพูน แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก เลย กาญจนบุรี เพชรบุรี และพังงา เป็นต้น ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 300-1,300 เมตร

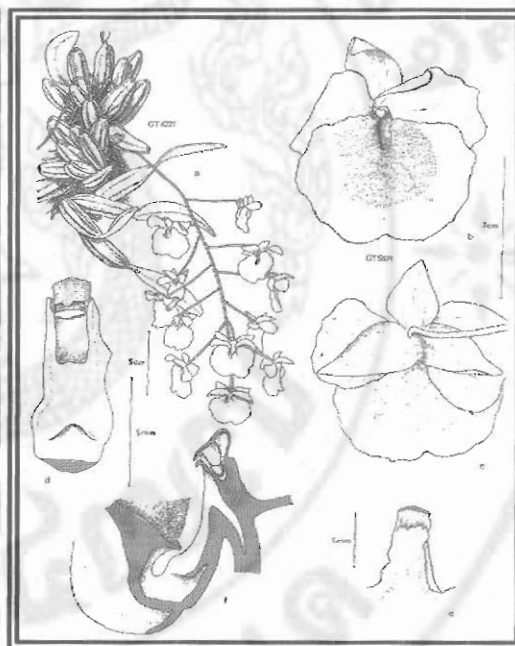
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกซิม ภูฏาน อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ลาว และเวียดนาม

(1)

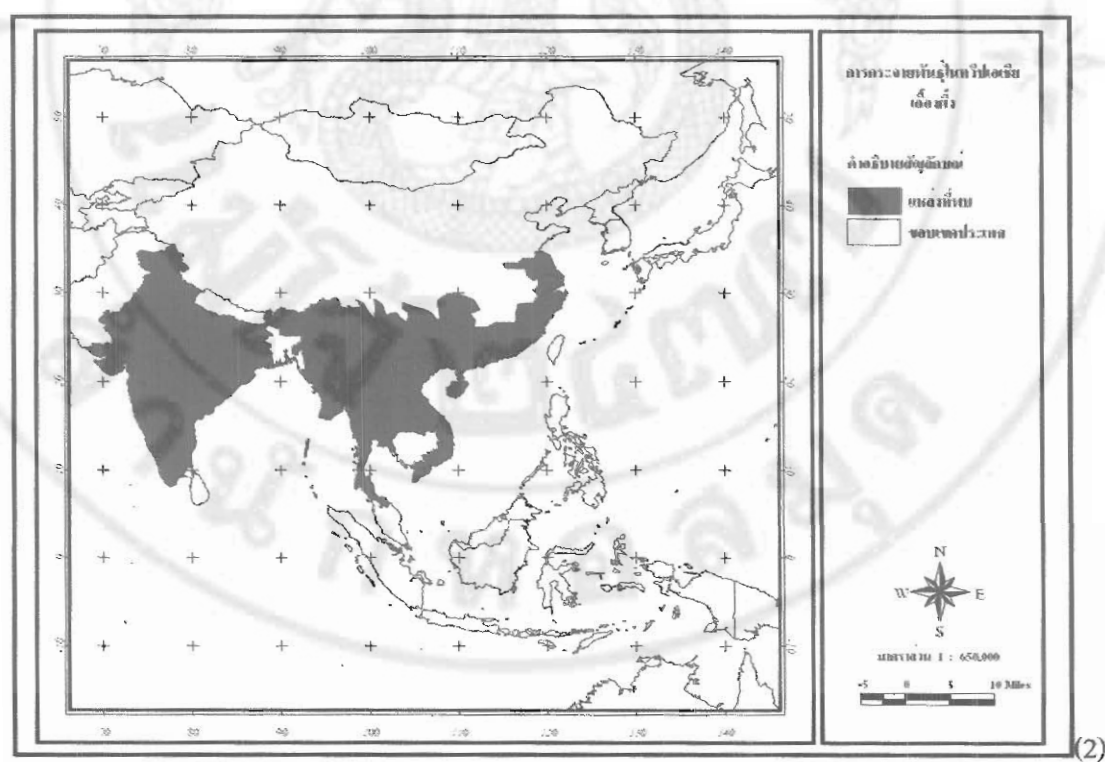
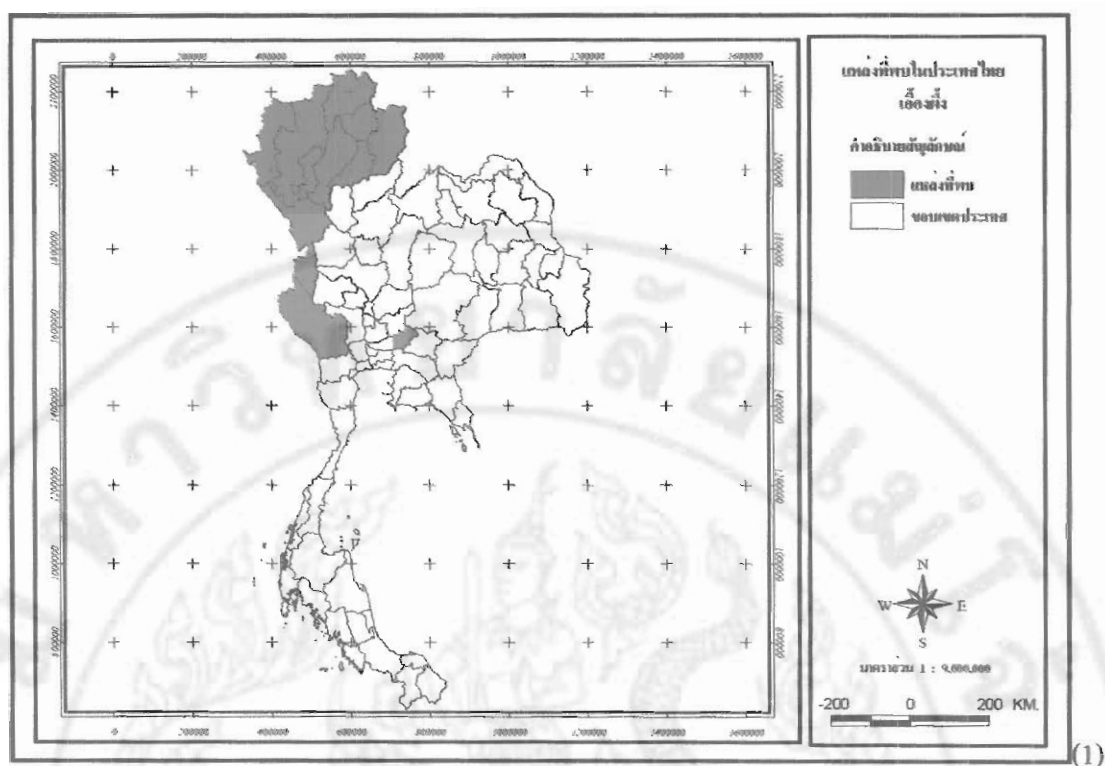
(2)

(3)

ภาพ 99 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องผึ้ง
Dendrobium lindleyi Steud.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 18)

ภาพ 100 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องผึ้ง *Dendrobium lindleyi* Steud. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องจำปา

Dendrobium moschatum (Buch.-Ham.) Sw.

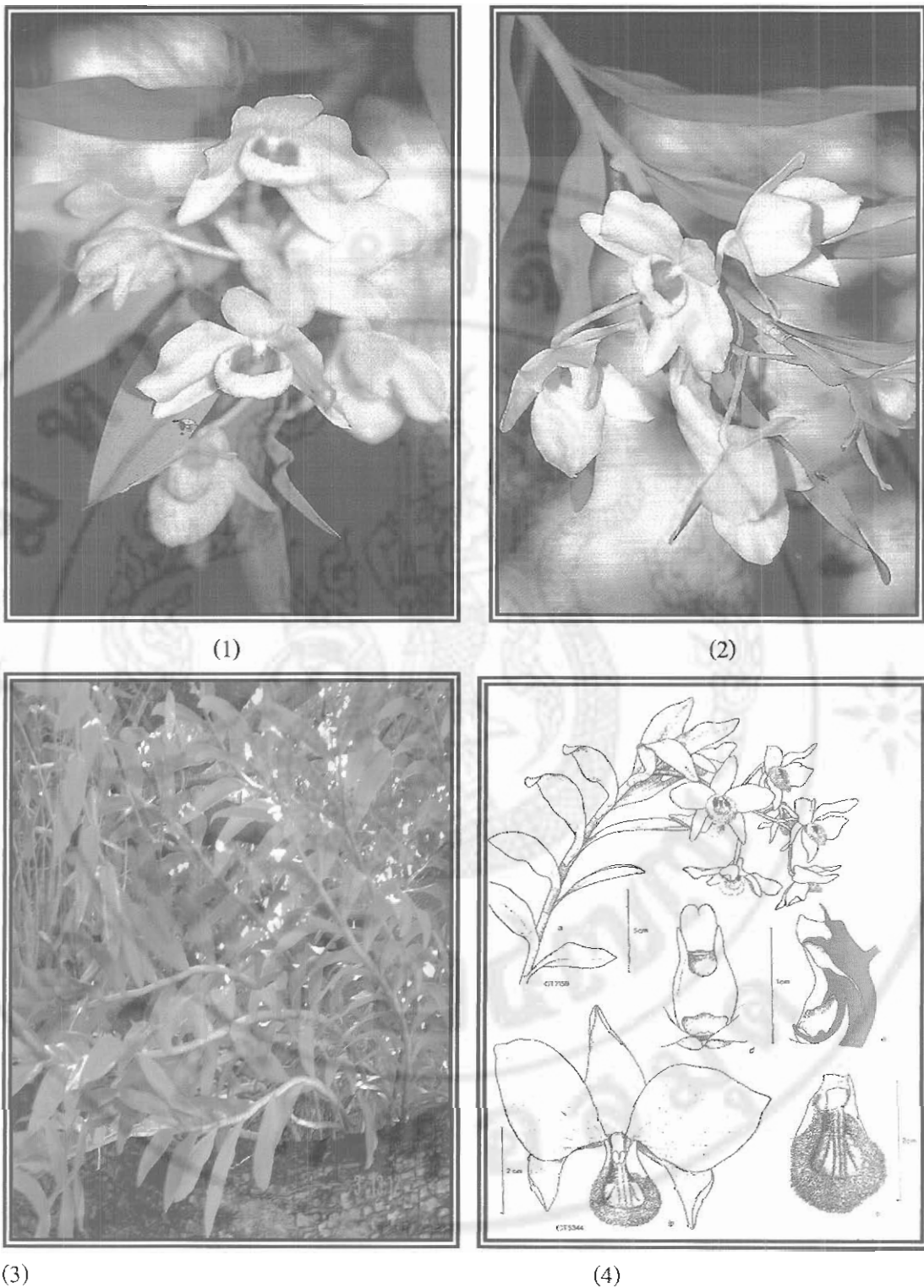
ชื่อพ้อง *Callista moschata* (Buch.-Ham.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องม่อนไข่ เหลืองนกขมิ้น

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นแท่งกลมหรือทรงกระบอก ยาว 50 - 120 ซม. หรือมากกว่า ส่วนปลายเรียกว่าโคนต้น เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 - 1.5 ซม. ลำมีสีเขียว ลำแก่จะเป็นสีน้ำตาลแดงมีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปไข่แกมรูปรีสีเขียวเข้ม ปลายใบแหลม กว้าง 2.5 - 4 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. แผ่นใบค่อนข้างหนา มีใบตลอดลำลูกกล้วย อยู่สลับข้างกัน ช่อดอกออกตามข้อส่วนใกล้ปลายของลำลูกกล้วย อาจจะมีหลายช่อใน 1 ลำลูกกล้วย ช่อดอกยาว 10 - 15 ซม. ดอกสีเหลืองสด มี 5 - 12 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่กว้าง 4 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลือง ส่วนกลีบปากแผ่ปลายกลีบมีขนนุ่มเป็นพู่โค้งลง โคนกลีบปากมีแต้มสีน้ำตาลแดง 2 จุด ดอกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลำปาง ตาก พิชณุโลก เพชรบูรณ์ สกลนคร กาญจนบุรี ออกดอกในช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ที่ระดับความสูง 500-900 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล สิกขิม ภูฏาน พม่า และลาว

ภาพ 101 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) ใบ (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้
เอื้องจำปา *Dendrobium moschatum* (Buch.-Ham.) Sw.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 44)

เอื้องไม้กวาด

Dendrobium parcum Rchb.f.

ชื่อพ้อง *Callista parca* (Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องก้านแก้ว

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นรูปลำกลมทรงกระบอก โคนสอบปลายเรียว ลำมีการแตกแขนงเป็นหลาย ๆ ลำ มีสีน้ำตาลเทา ลำแก่สีน้ำตาลเข้ม ลำที่เจริญใบจะมีเยื่อหุ้มใบอยู่ ลำลูกกล้วยมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.8 ซม. ยาว 15 - 30 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบจะเกิดบริเวณใกล้ยอด มี 3 - 5 ใบต่อลำลูกกล้วย กว้าง 1 - 1.5 ซม. ยาว 4 - 6 ซม. ใบมีสีเขียวเข้ม แผ่นใบบาง ช่อดอกออกตามข้อใกล้ส่วนปลายลำลูกกล้วย อาจมีหลายช่อต่อ 1 ลำลูกกล้วย ช่อสั้นประมาณ 1 - 2.5 ซม. ดอกออกจากช่อดอกจำนวน 1 - 5 ดอกต่อช่อ ดอกมีขนาดเล็กเมื่อบานเต็มที่กว้าง 1 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาวครีม กลีบปากแผ่ใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงและกลีบดอก มีสีขาวโคนปากมีสีเหลืองอมเขียว

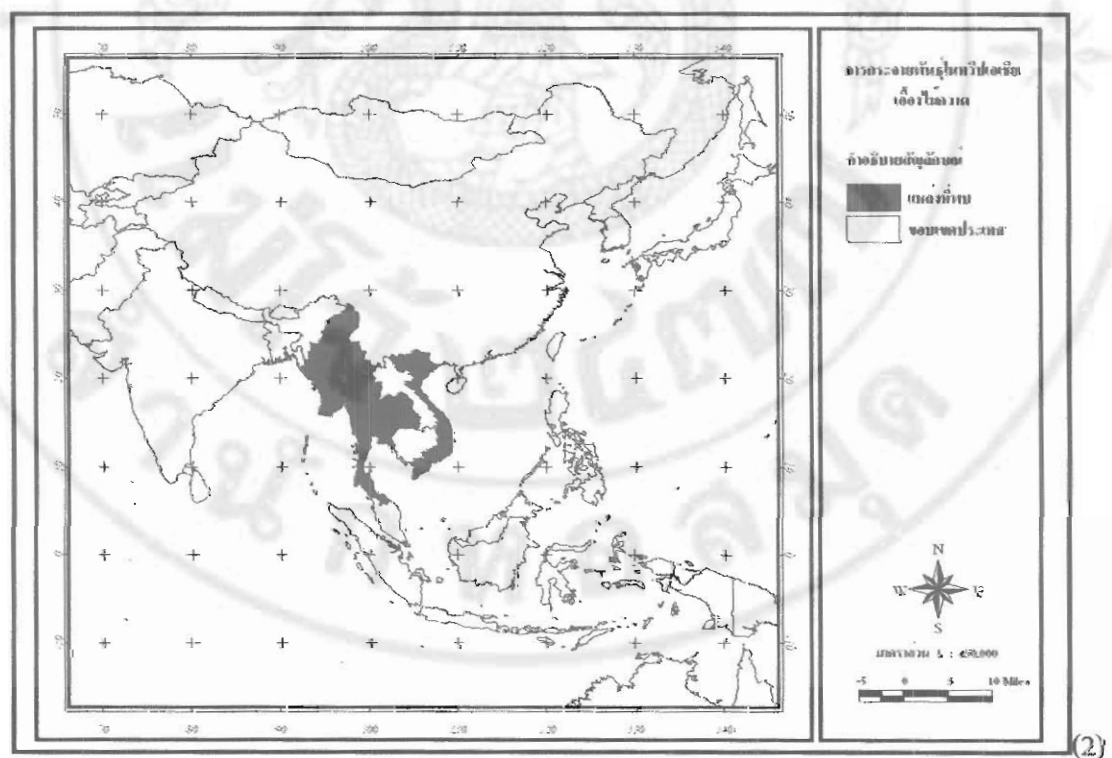
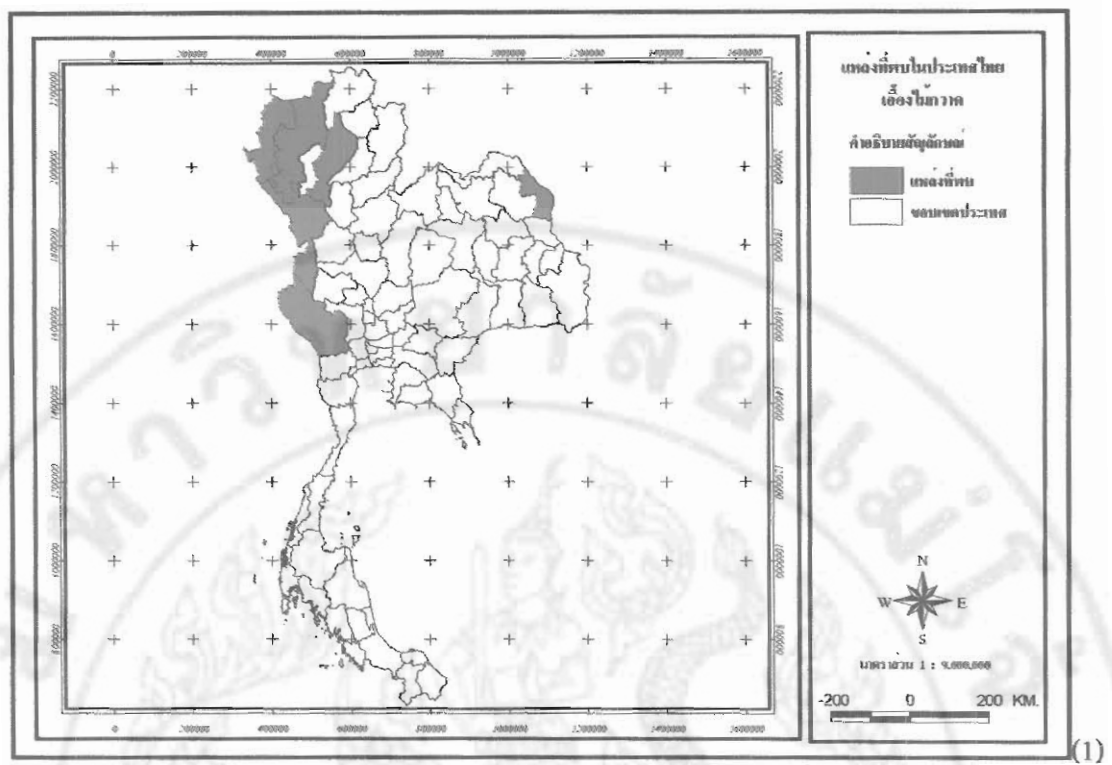
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบแล้ง ภาคเหนือเช่น เชียงใหม่ ลำปาง ตาก แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น นครพนม และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกช่วงเดือนกันยายนถึงกุมภาพันธ์ ที่ระดับความสูง 750-1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า และเวียดนาม

ภาพ 103 ลักษณะดอก (1) ลำต้นกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องไม้กวาด *Dendrobium parcum* Rehb.f.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 159)

ภาพ 104 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องไม้กวาด *Dendrobium parcum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องไม้เท้าฤาษี

Dendrobium pendulum Roxb.

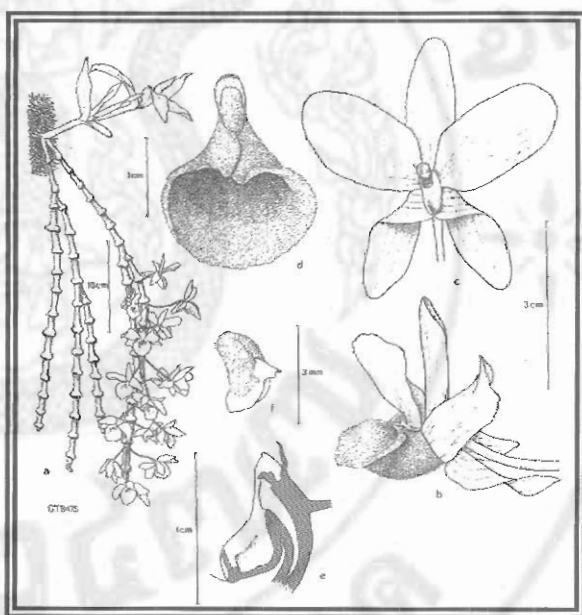
ชื่อพ้อง *Dendrobium crassinode* Benson & Rchb.f.

ชื่ออื่น หวายปม

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นแท่งตั้งตรงมีลำโป่งเป็นปมตามข้อจากโคนถึงปลายลำ สีน้ำตาลมีลายเส้นสีขาวเหลืองตามแนวยาวของลำ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7 - 1 ซม. ยาว 25 - 50 ซม. ส่วนของปมกว้าง 1.2 - 1.5 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมรูปหอกสีเขียวเข้ม แผ่นใบบางและอ่อน กว้าง 2 - 2.5 ซม. ยาว 7 - 10 ซม. จะทิ้งใบก่อนเข้าฤดูออกดอก ช่อดอกมีลักษณะสั้น ๆ เกิดตามข้อตรงกันข้ามกับใบที่ร่วงไป อาจมีหลายช่อใน 1 ลำลูกกล้วย ก้านดอกยาว 2 - 3 ซม. ดอกออกจากช่อมีจำนวน 1 - 3 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่ 3.5 - 5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว ปลายกลีบมีแต้มสีม่วงเข้ม กลีบปากแผ่เป็นรูปหัวใจ ปลายกลีบปากหยักเป็นคลื่นมีแต้มสีม่วง ส่วนโคนกลีบปากมีสีเหลืองเข้มสวยงาม มีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือเช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน และน่าน ออกดอกช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 1,200 - 1,700 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย จีนตอนใต้ พม่า และลาว

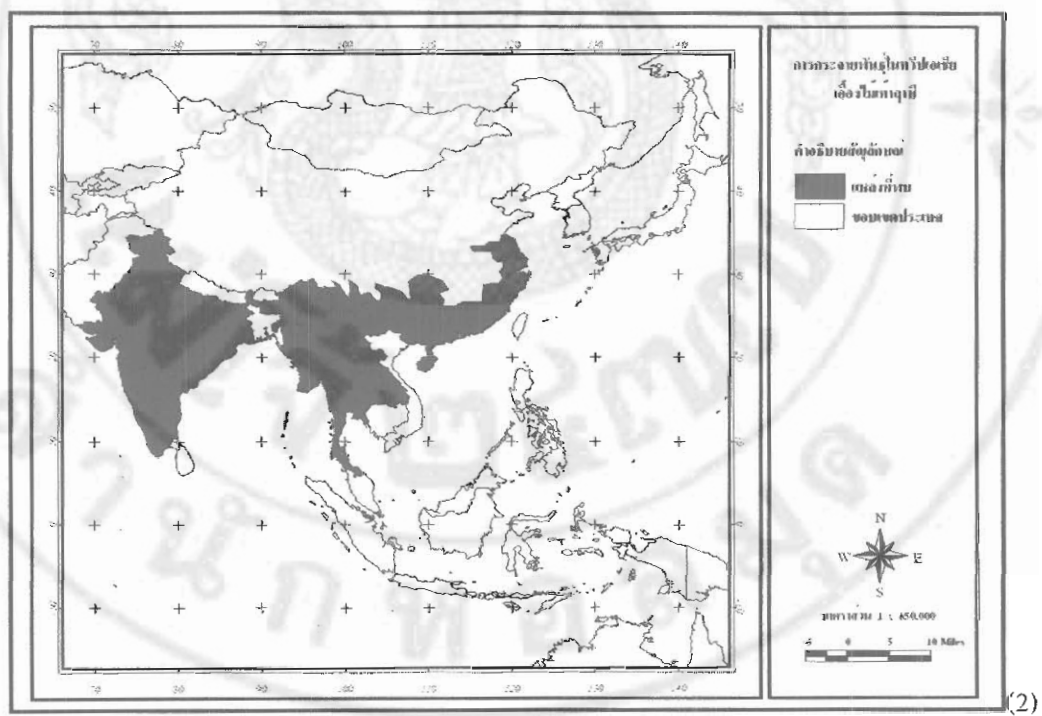
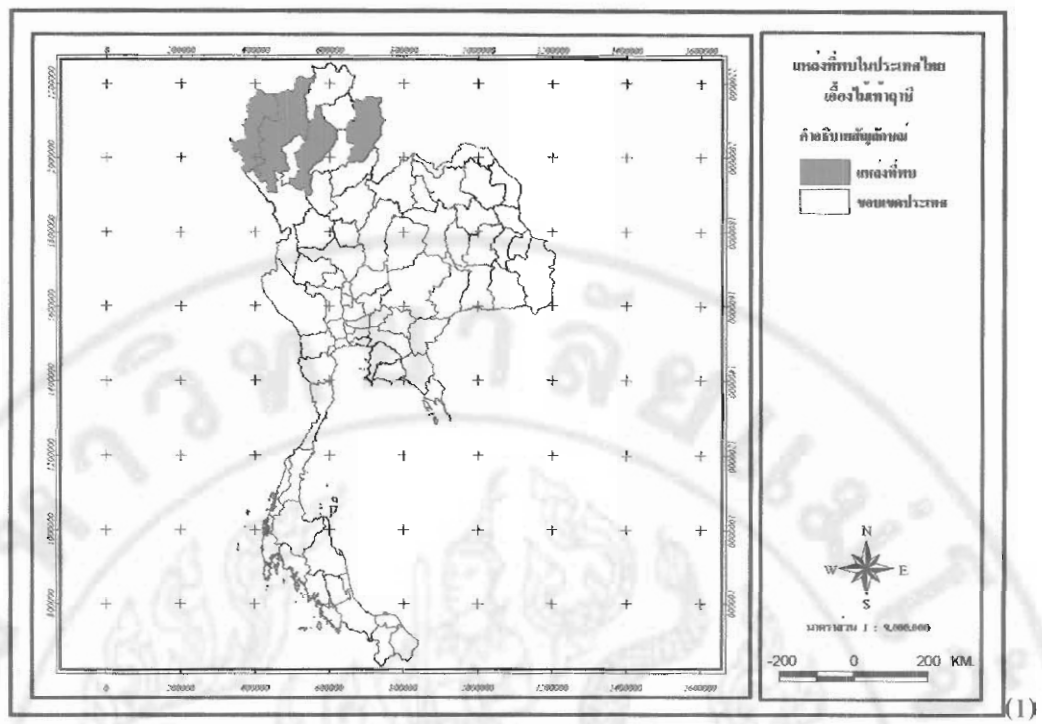

(2)

(3)

ภาพ 105 ลักษณะดอก (1) (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องไม้เท้าดาญี
Dendrobium pendulum Roxb.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 217, Seidenfaden (1985: 60)

ภาพ 106 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เท้าตุ๊กตา *Dendrobium pendulum* Roxb. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสายน้ำผึ้ง

Dendrobium primulinum Lindl.

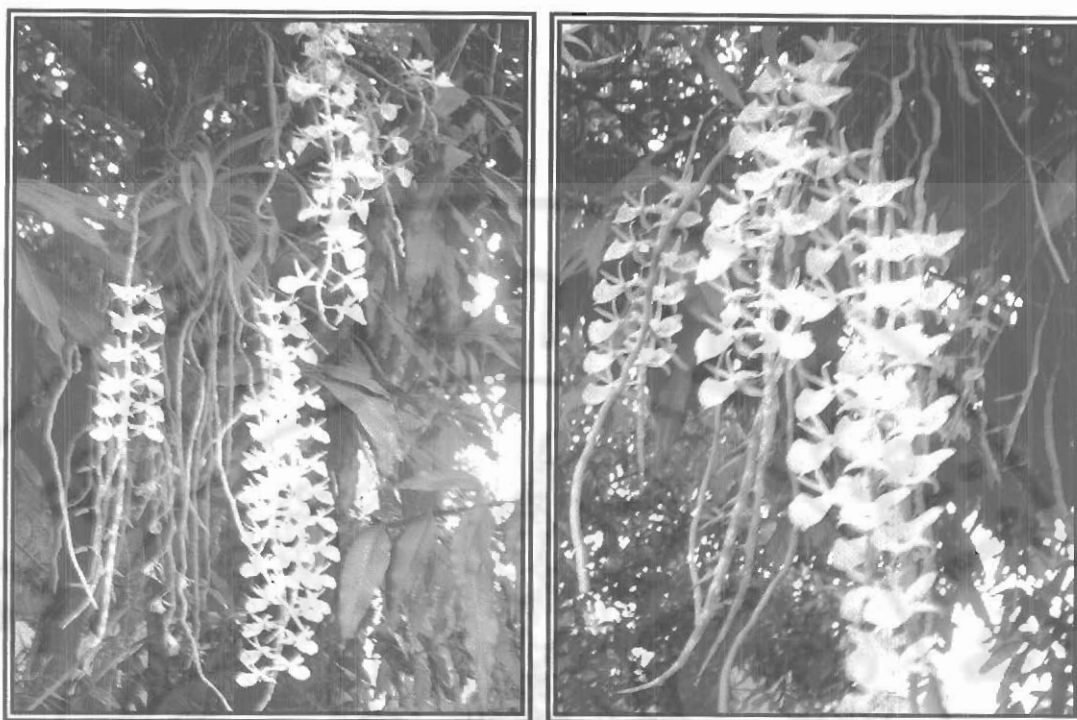
ชื่อพ้อง *Callista primulina* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องสายเหลือง เอื้องสายประสาธ

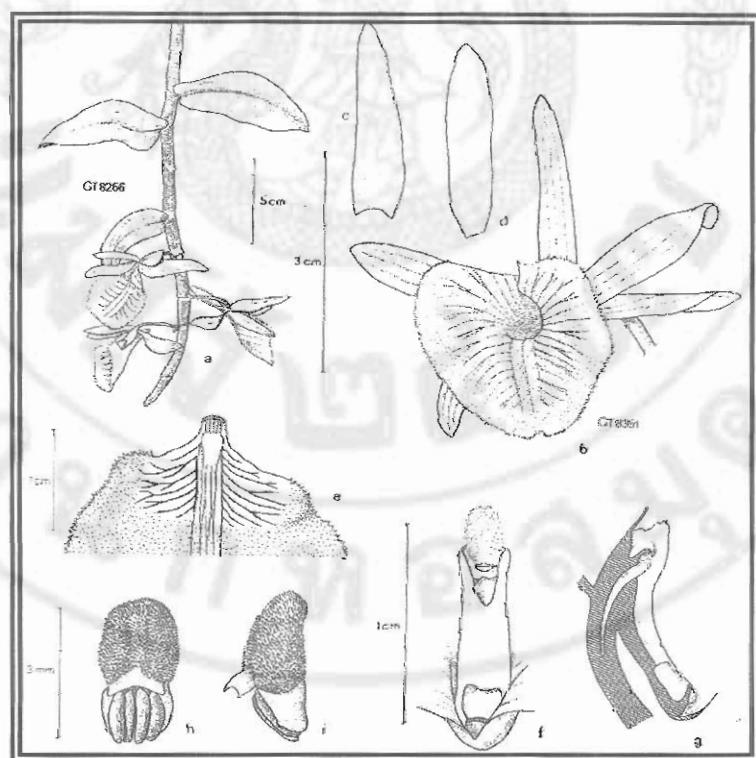
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยทรงกระบอก กลมรูปแท่งดินสอ เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8 - 1.2 ซม. ยาว 40 - 90 ซม. ห้อยลง มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) แตกแขนงเป็นกลุ่มกอ ลำอวบอ้วนปลายเรียว ใบรูปรีแกมขอบขนาน ปลายใบแหลมกว้าง 2.5 - 4 ซม. ยาว 5 - 8 ซม. จะทิ้งใบเมื่อเข้าฤดูกาลออกดอก แผ่นใบบางและอ่อน มีสีเขียว ช่อดอกออกตามข้อประมาณ 3 ใน 4 ของลำลูกกล้วย บริเวณส่วนปลาย ซึ่งมีเยื่อหุ้มตา ดอกไว้ตามข้อ ก้านช่อดอกสั้นขนาด 2 - 2.5 ซม. ดอกแทงออกจากเยื่อหุ้มตาออกตามข้อเมื่อถึงฤดูกาล 1 ช่อมีจำนวน 1 ดอก ดอกบานเต็มที่กว้าง 4 - 5 ซม. กลีบดอกและกลีบเลี้ยงสีขาวอมม่วงอ่อน ๆ แต่แข็งเล็กกว่ากลีบปากกลีบปากแผ่นนเกือกกลมสีเหลืองอ่อน มีขนนุ่ม ขอบกลีบหยักละเอียดมีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ลำพูน เชียงราย ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ภาคใต้ เช่น ระนอง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 700 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล จีนตอนใต้ พม่า ลาว และเวียดนาม

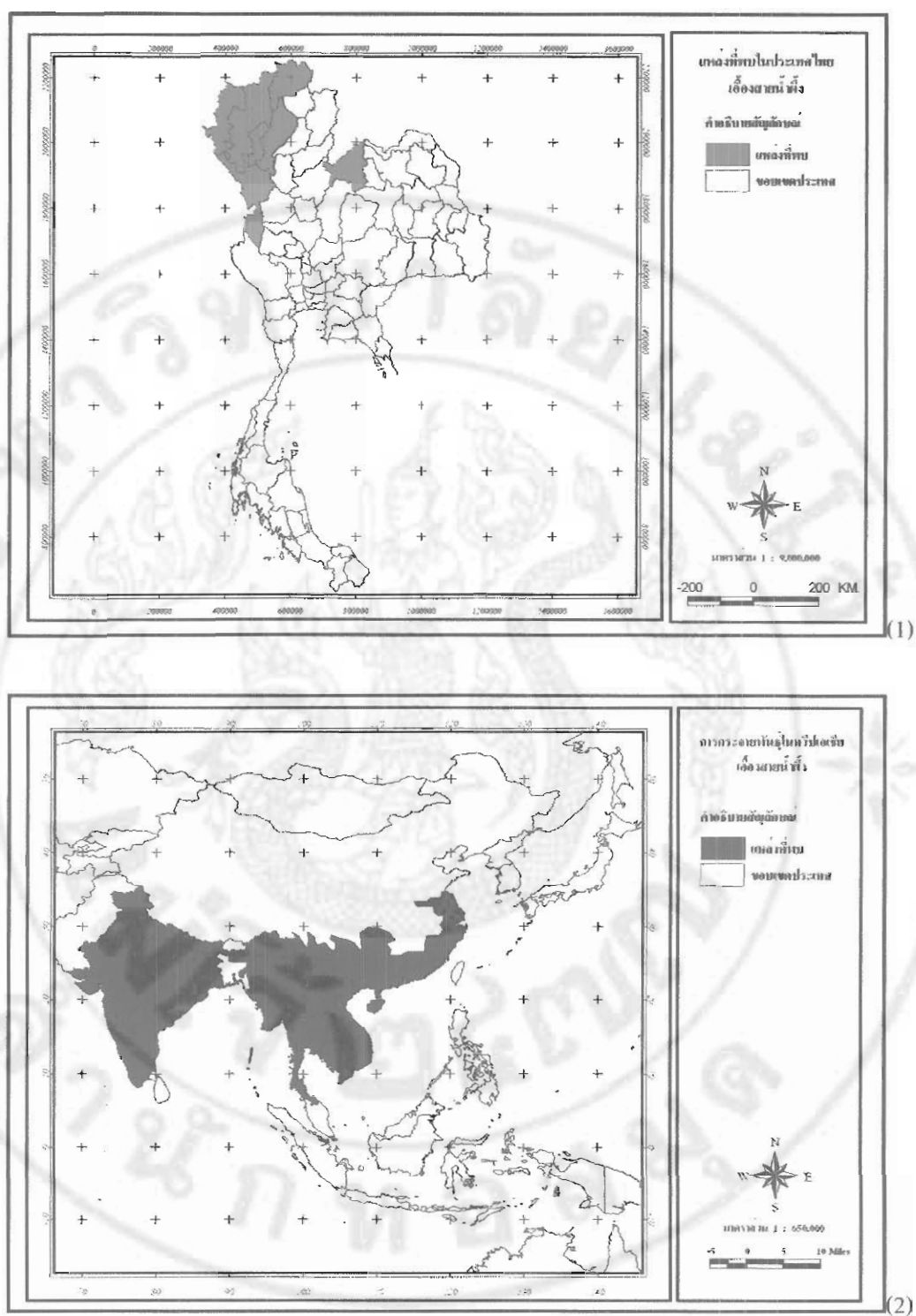
(1)

(2)

ภาพ 107 ลักษณะดอก ลำลูกกล้วย (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องสาย
น้ำผึ้ง *Dendrobium primulinum* Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 69)

ภาพ 108 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสายน้ำผึ้ง *Dendrobium primulinum* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องช้างน้ำ

Dendrobium pulchellum Roxb.ex Lindl.

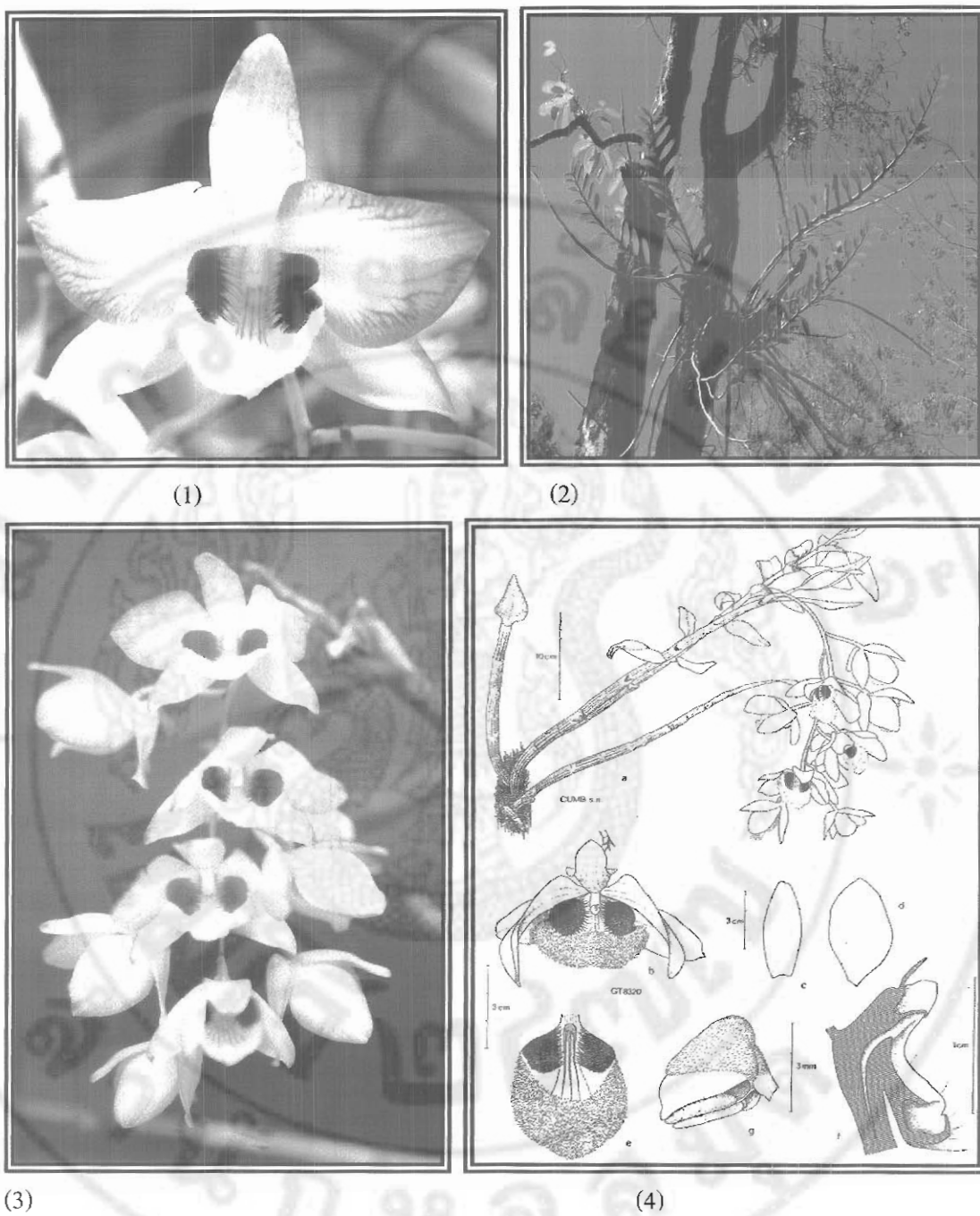
ชื่อพ้อง *Callista pulchella* (Roxb.ex Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องตาควาย ปะเหมมีเพี้ย พอมืออ๊ะเอ๊ะ เอื้องคำตาควาย สบเป็ด

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปแท่งดินสอกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2 - 2 ซม. ผิวสีเขียวอมน้ำตาล การเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบมีลักษณะรูปขอบขนาน ปลายแหลมมนเล็กน้อย กว้าง 4 - 5 ซม. ยาว 7 - 9 ซม. สีเขียวเข้มใบค่อนข้างหนา กาบใบมีขีดตามยาวสีม่วงแดง จะทิ้งใบหรือบางครั้งอาจจะไม่ทิ้งใบเมื่อเข้าฤดูการออกดอก ช่อดอกออกตามข้อใกล้ส่วนปลายของลำลูกกล้วย อาจมีหลายข้อใน 1 ลำลูกกล้วย ก้านช่อดอกยาว 12 - 18 ซม. ดอกออกบนช่อดอก มีจำนวน 5 - 10 ดอก ดอกบานเต็มที่ มีขนาด 4.5 - 6 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีครีมอมชมพู กลีบดอกกลีบเลี้ยงมีสายเส้นสีม่วงอ่อน สีชมพูอ่อน กลีบปากแผ่หลายกลีบมีขนนุ่มสีขาวหยาบ โคนกลีบตรงกลางมีเส้นสีแดง 5 เส้น และแต้มสีแดงเลือดหมู 2 จุด ในกลีบปาก มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

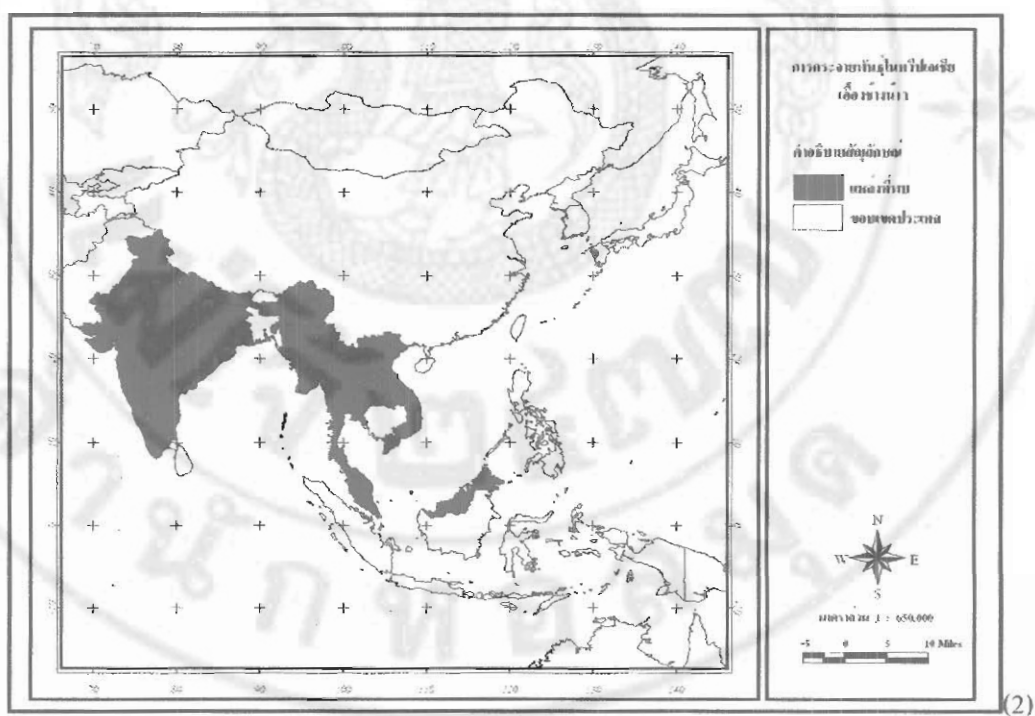
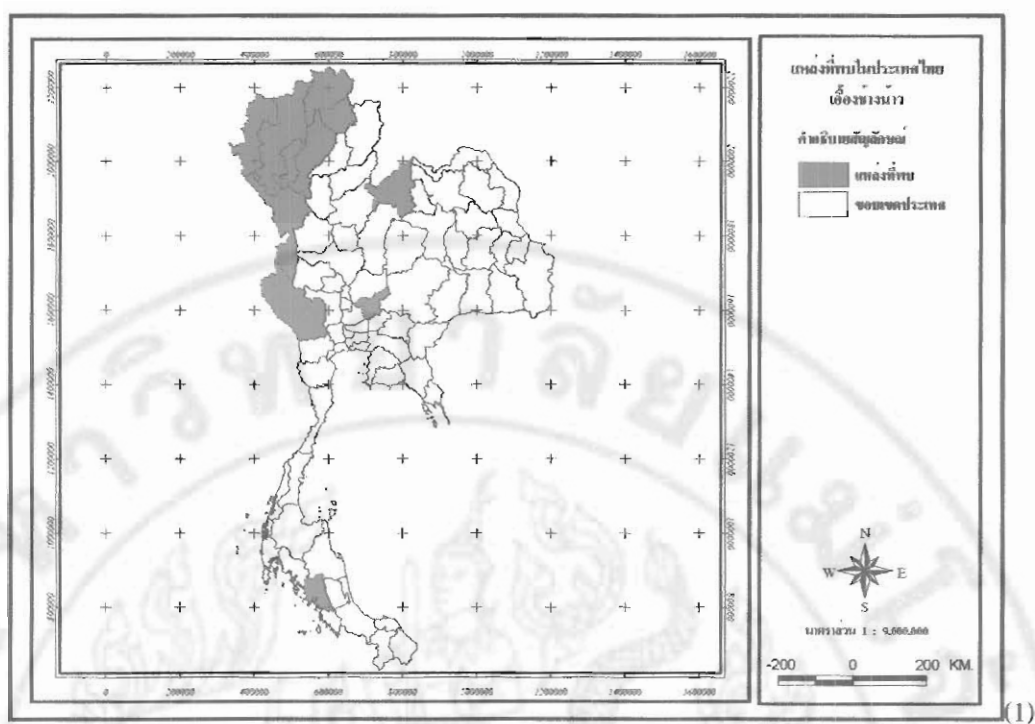
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบเขาในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย ลำพูน พะเยา ตาก แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สระบุรี เลย ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี และภาคใต้ เช่น ตรัง ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 200-1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย เนปาล พม่า ลาว เวียดนาม และมาเลเซีย

ภาพ 109 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้นกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องช้างน้ำ *Dendrobium pulchellum* Roxb.ex Lindl.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1985: 67)

ภาพ 110 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องช้างน้ำ *Dendrobium pulchellum* Roxb.ex Lindl.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องใบไผ่

Dendrobium salaccense (Bl.) Lindl.

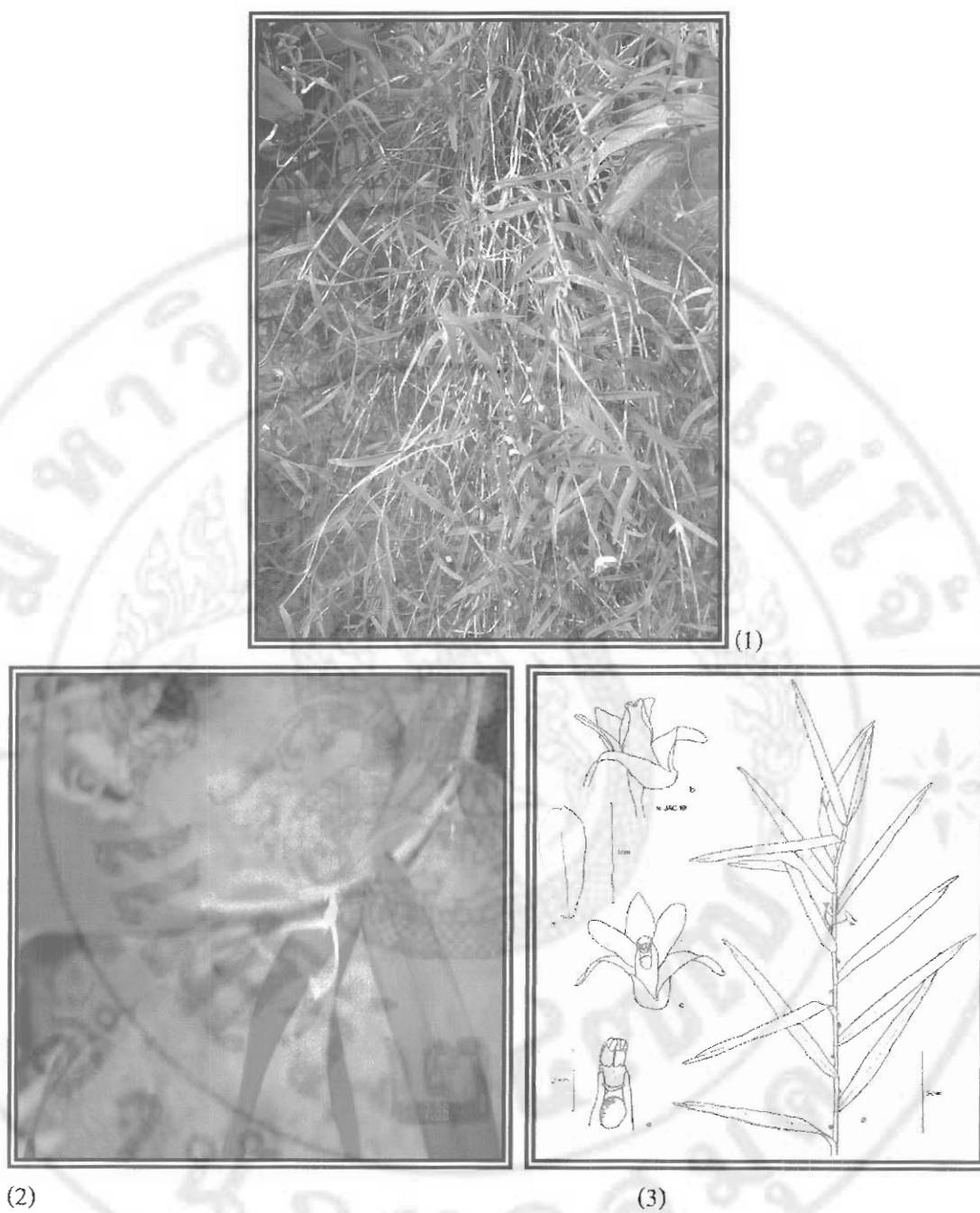
ชื่อพ้อง *Callista salaccensis* (Bl.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องไผ่

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปกลมพอมรีียว เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.3 - 0.5 ซม. ยาว 40 - 90 ซม. ห้อยลง ลำมีสีเขียว มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) อาศัยอยู่รวมกันเป็นกอใหญ่ ใบรูปขอบขนาน ปลายใบหยักเว้าไม่เท่ากันสีเขียวเข้ม ใบบางและอ่อน กว้าง 1 - 2 ซม. ยาว 5 - 7 ซม. ใบทั้งใบเมื่อถึงฤดูออกดอก ช่อดอกแตกตามข้อจำนวน 1 - 2 ดอกต่อข้อ อาจมี 2 - 10 ช่อ ในลำเดียวกัน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาว กลีบปากแผ่ขึ้นมาข้างหน้าสีขาวอมเหลือง ดอกมีขนาดเล็ก บานเต็มที่ขนาด 0.3 - 0.5 ซม.

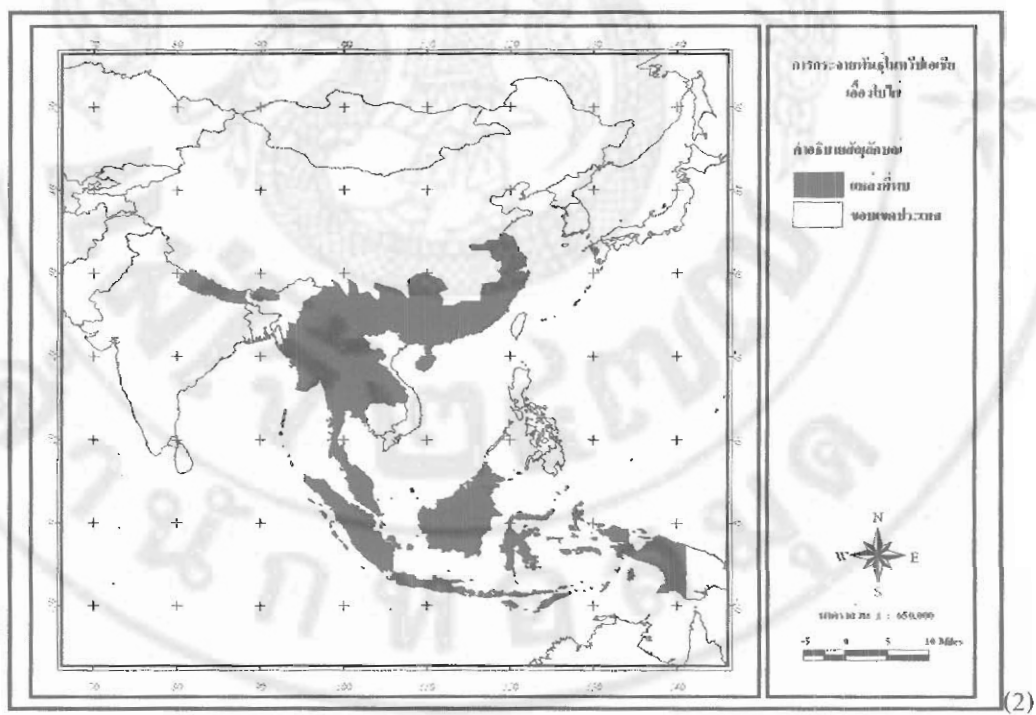
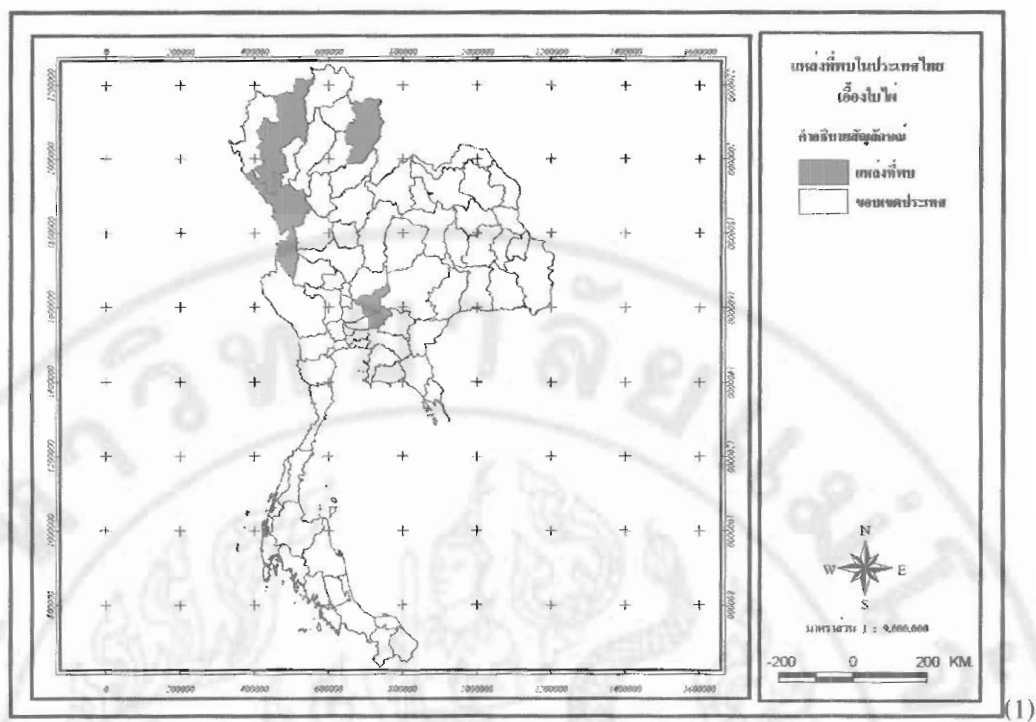
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบใบและป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ตาก และน่าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สระบุรี ภาคตะวันออก เช่น จันทบุรี และภาคใต้ เช่น ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช ออกดอกช่วงเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 400 - 1,200 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว จีน เนปาล ภูฏาน มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ภาพ 111 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
 เื้องใบไฟ *Dendrobium salaccense* (Bl.) Lindl.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 80)

ภาพ 112 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องใบไม้ *Dendrobium salaccense* (Bl.) Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องแปร่งสีฟัน

Dendrobium secundum (Blume) Lindl.

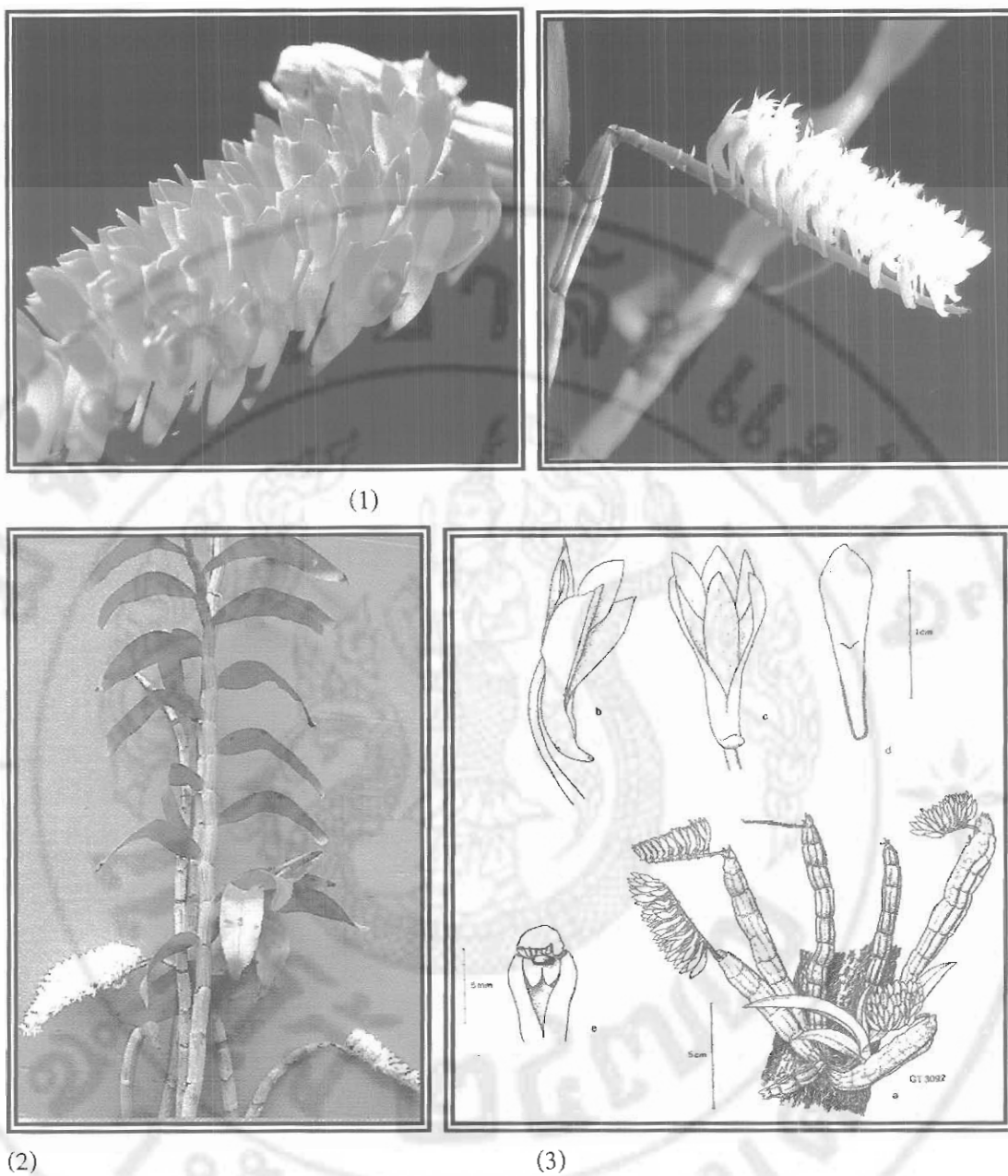
ชื่อพ้อง *Pedilonum secundum* Blume

ชื่ออื่น แปร่งฟันพระอินทร์ เอื้องหงอนไก่ กับแกะ คองเห่า เอื้องสีฟัน

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปแท่งกลม ทรงกระบอกตีเท้าน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 - 1.5 ซม. ต้นตั้งตรงยาว 30 - 80 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปไข่แกมขอบขนาน กว้าง 3.5 - 4 ซม. ยาว 6 - 8 ซม. แผ่นใบอ่อนบางปลายใบแหลม จะหุบใบก่อนถึงฤดูกาลออกดอก ช่อดอกเกิดตามข้อบริเวณใกล้กับส่วนยอด 1 ลำอาจมีหลายช่อดอก ยาว 6 - 10 ซม. ดอกมีลักษณะเด่นคล้ายกับแปร่งสีฟัน ดอกเรียงชิดติดกันแน่นทางด้านบนของแกนก้านช่อดอก มีทั้งสีขาวและสีม่วง จะทยอยบานจากโคนก้านช่อดอกไปยังส่วนปลายช่อดอก 1 ช่อมีดอก 20 - 35 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกจะมีสีเดียวกัน สีขาวหรือม่วงแล้วแต่ชนิด ส่วนกลีบปากห่อปลายกลีบมีสีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

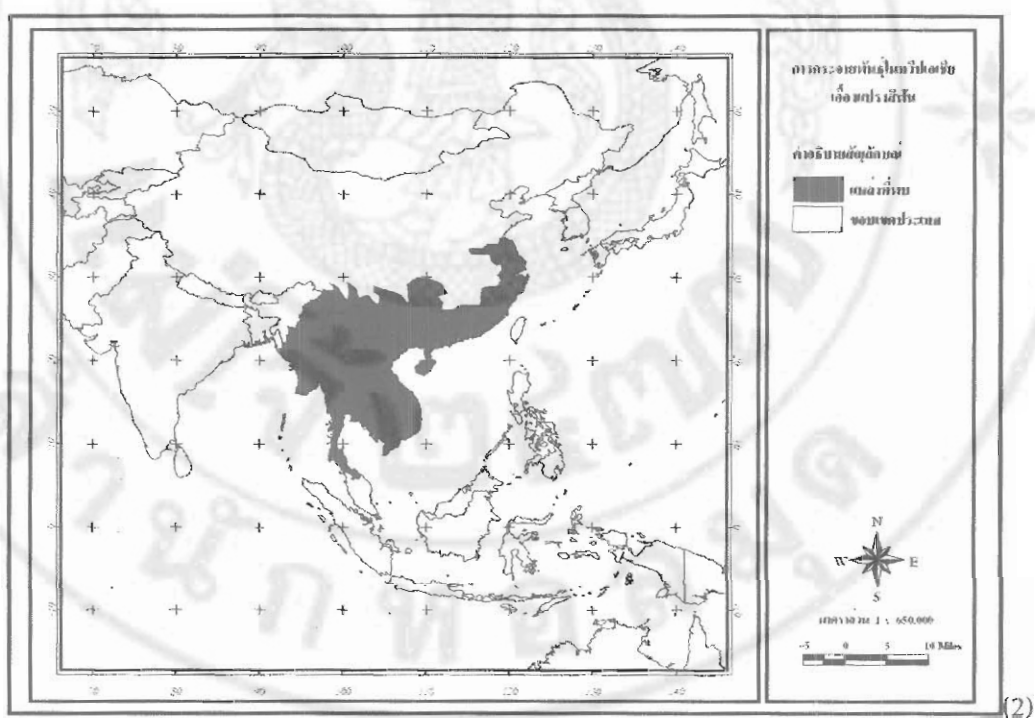
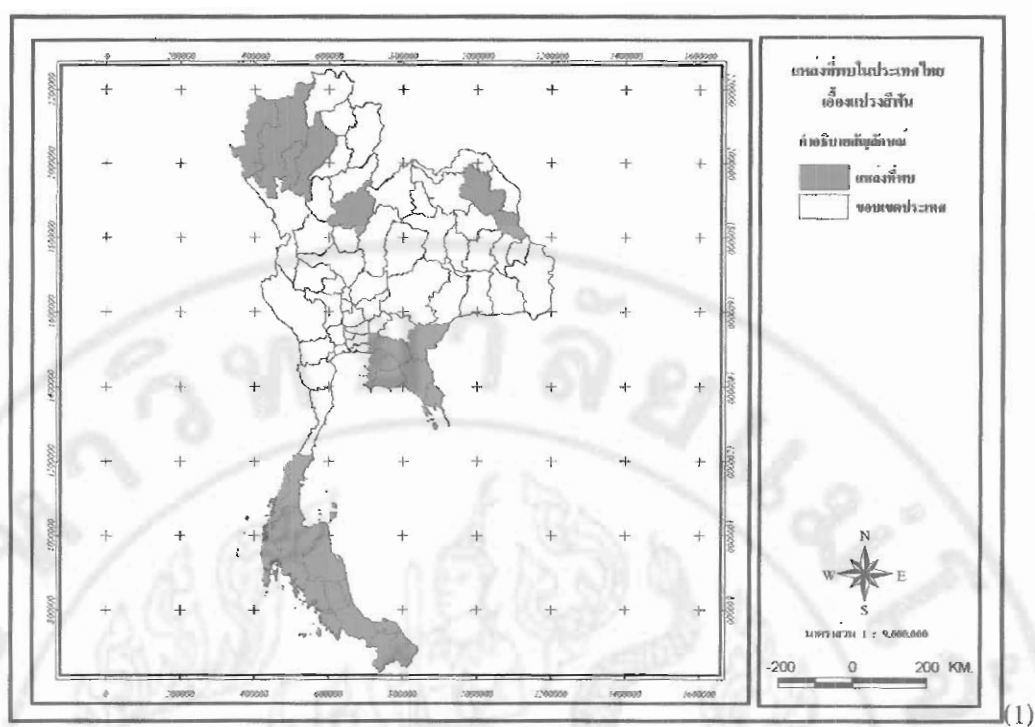
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน พิชณุโลก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สกลนคร มุกดาหาร หนองคาย ภาคตะวันออก เช่น จันทบุรี และภาคใต้ เช่น ระนอง ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 300 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีนตอนใต้ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

สพท 113 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้นกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องแปรงสีฟัน *Dendrobium secundum* (Blume) Lindl.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 221, สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6,
Seidenfaden (1985: 155)

ภาพ 114 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องแปรงสีฟัน *Dendrobium secundum* (Blume) Lindl.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องมือชะนี

Dendrobium senile Par. & Rchb.f.

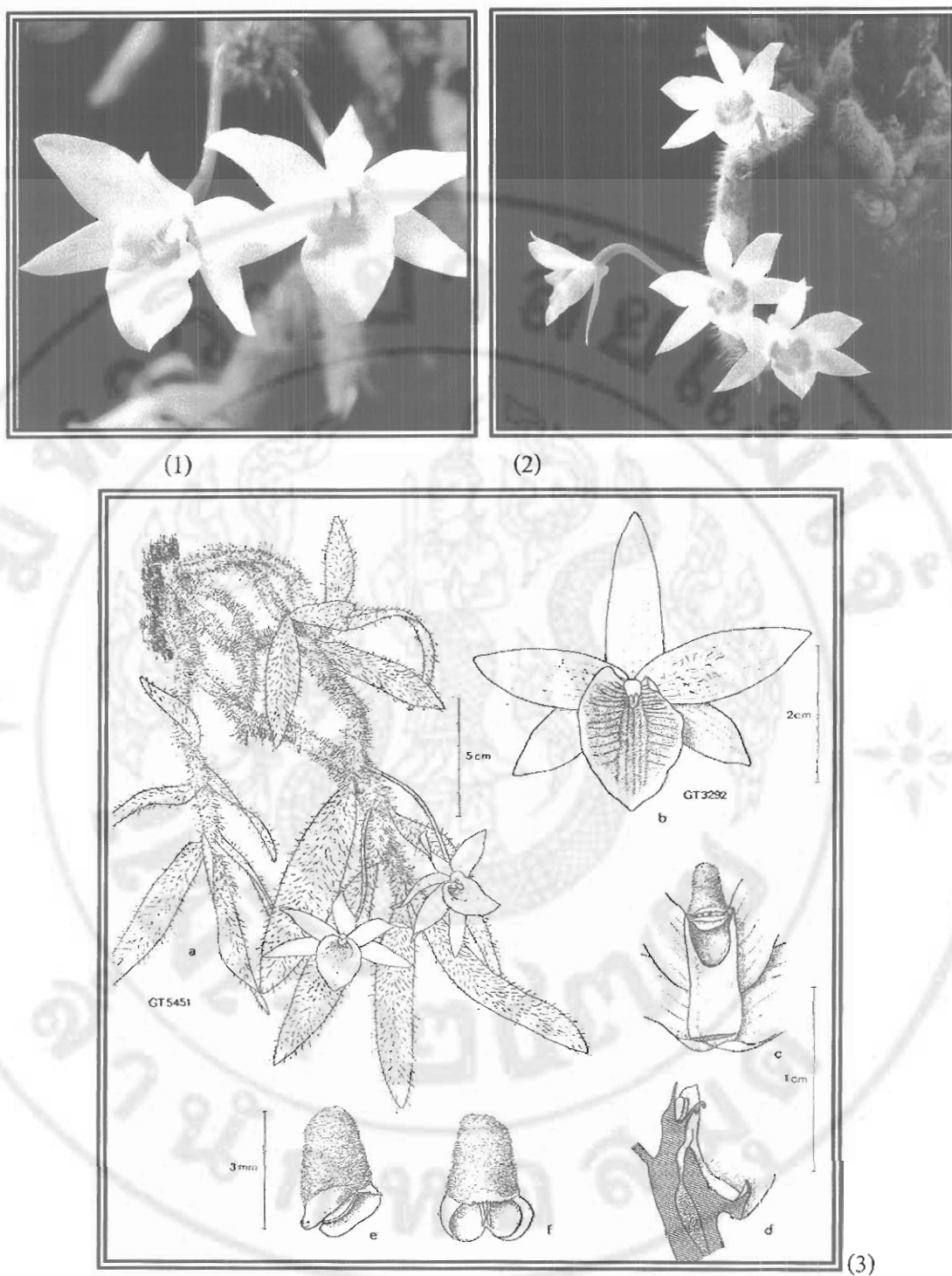
ชื่อพ้อง *Callista senilis* (Par. & Rchb.f.) Kze.

ชื่ออื่น เอื้องนางชะนี เอื้องอีสุย ขนค่าง เอื้องมือค่าง เอื้องนางนี เอื้องขนค่าง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปทรงกลมมีสีเขียวเทา ลำมีขนสีขาวขึ้นตามกาบใบทั่วลำลูกกล้วย เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 - 1.5 ซม. ยาว 8 - 15 ซม. ห้อยลงแนบกับเปลือกไม้ มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนาน สีเขียวอ่อนแผ่ใบบางอ่อนมีขนขึ้น กว้าง 1.2 - 1.5 ซม. ยาว 5 - 8 ซม. มีใบจำนวน 5 - 10 ใบต่อลำลูกกล้วย ช่อดอกออกตามข้อสั้น ยาว 1 - 2 ซม. อาจจะมีหลายช่อใน 1 ลำลูกกล้วย ดอกจะมีสีเหลืองเข้มกลีบเป็นมัน 1 ช่อมี 1 - 2 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลือง ส่วนกลีบปากแผ่เป็นรูปหัวใจปลายกลีบแหลม โคนคอมีลายเส้นสีน้ำตาล ดอกบานเต็มที่กว้าง 4 - 5 ซม. มีกลิ่นหอมแรง

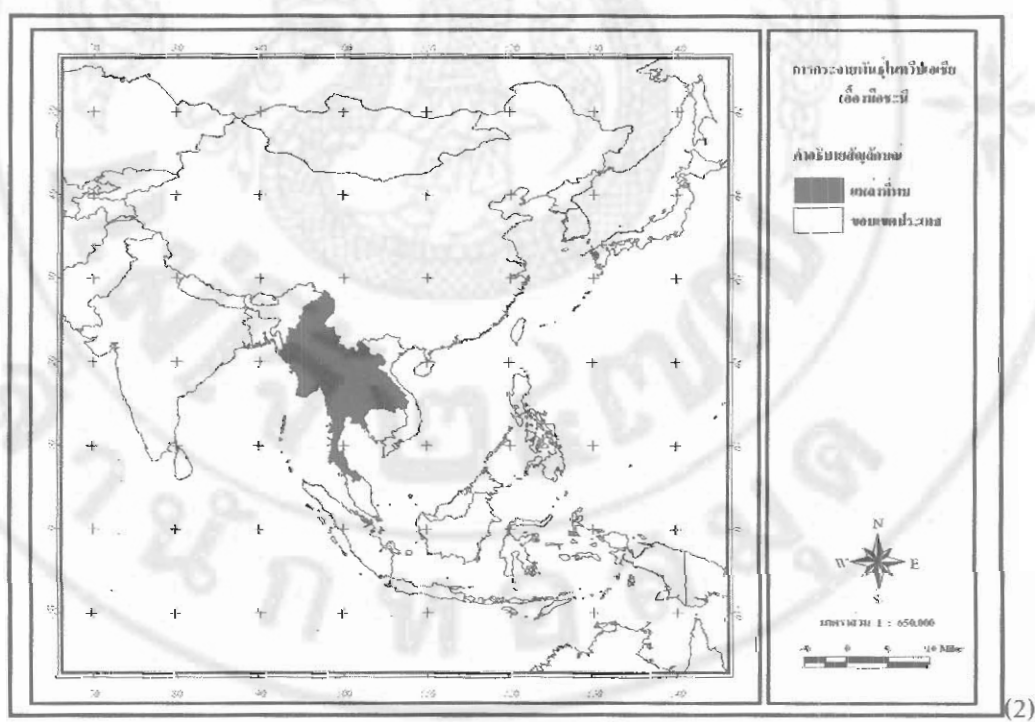
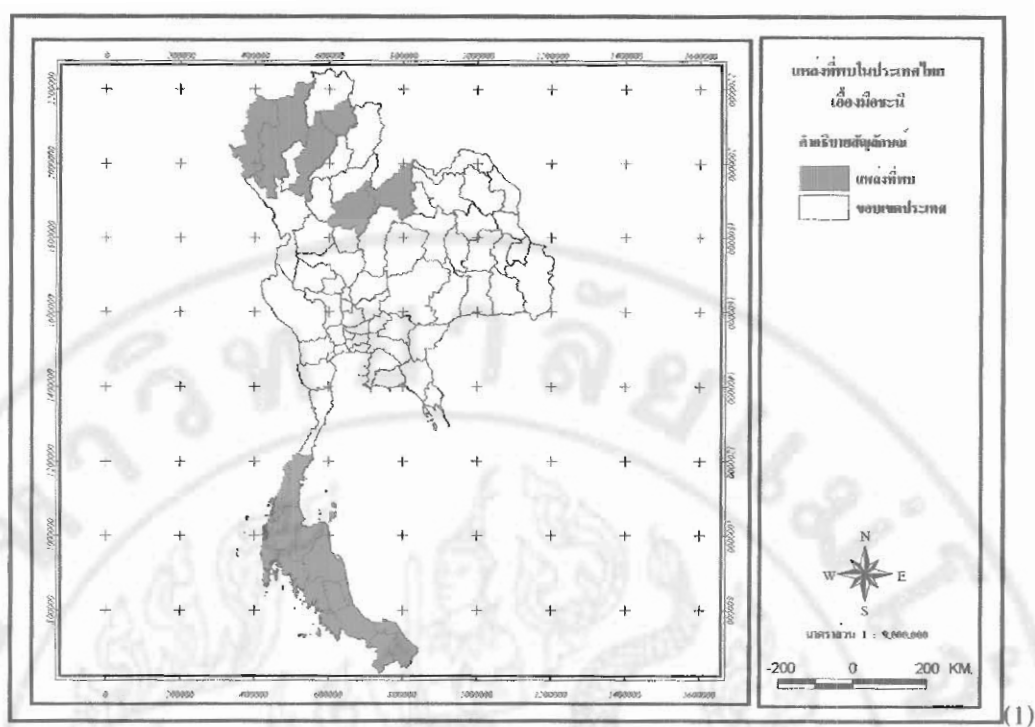
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา แม่ฮ่องสอน พิชณุโลก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย และภาคใต้ เช่น ระนอง ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 500 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า และลาว

ภาพ 115 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง
มือชะนี *Dendrobium senile* Par. & Rchb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1985: 42)

ภาพ 116 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องมือชะนี *Dendrobium senile* Par. & Rchb.f. ที่พบ
ในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องคำกั่ว

Dendrobium signatum Rehb.f.

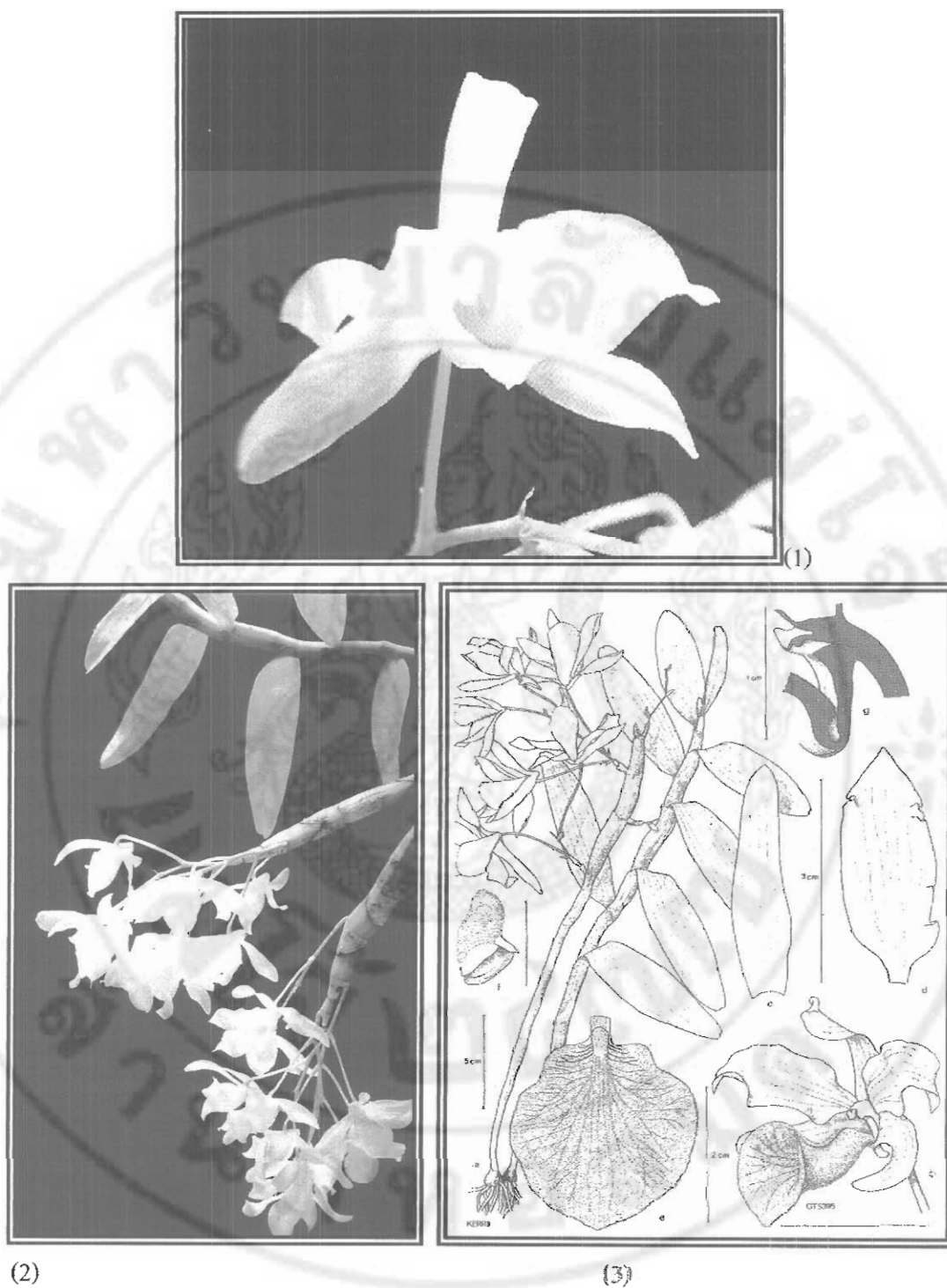
ชื่อพ้อง *Dendrobium hildebrandii* Rolfe

ชื่ออื่น เอื้องคำกั่ว เอื้องตีนเป็ด เอื้องตีนนก สะเมิงอาง กล้วยไม้้น้อย

กล้วยไม้้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยแทงตั้งตรง เกือบทรงกลม ลำสีเขียว กว้าง 1.5 - 2 ซม. โคนคอดกั่วเรียวและป่องพองบริเวณส่วนกลางถึงปลายลำ ผิวแห้งเป็นร่องตามยาวของลำลูกกล้วย ขึ้นเป็นกอตั้งตรง มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนาน แผ่นใบค่อนข้างหนาปลายใบมนและหยักเว้าตื้น ๆ กว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 7 - 9 ซม. มีจำนวน 7 - 9 ใบต่อลำลูกกล้วย เกิดบริเวณกลางลำขึ้นไปถึงปลาย และจะทิ้งใบก่อนถึงฤดูกาลออกดอก ช่อดอกแตกตามข้อใกล้กับส่วนปลายของลำ อาจจะมีหลายช่อต่อ 1 ลำ ยาว 3 - 5 ซม. ดอกออกเป็นช่อ 1 ช่อมีจำนวนดอก 2 - 4 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวครีมถึงสีขาวชมพู โคนกลีบมีดเล็กน้อย ปลายกลีบสีชมพู กลีบปากสีขาวแผ่เป็นรูปหัวใจ ส่วนโคนกลีบปากมีสีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

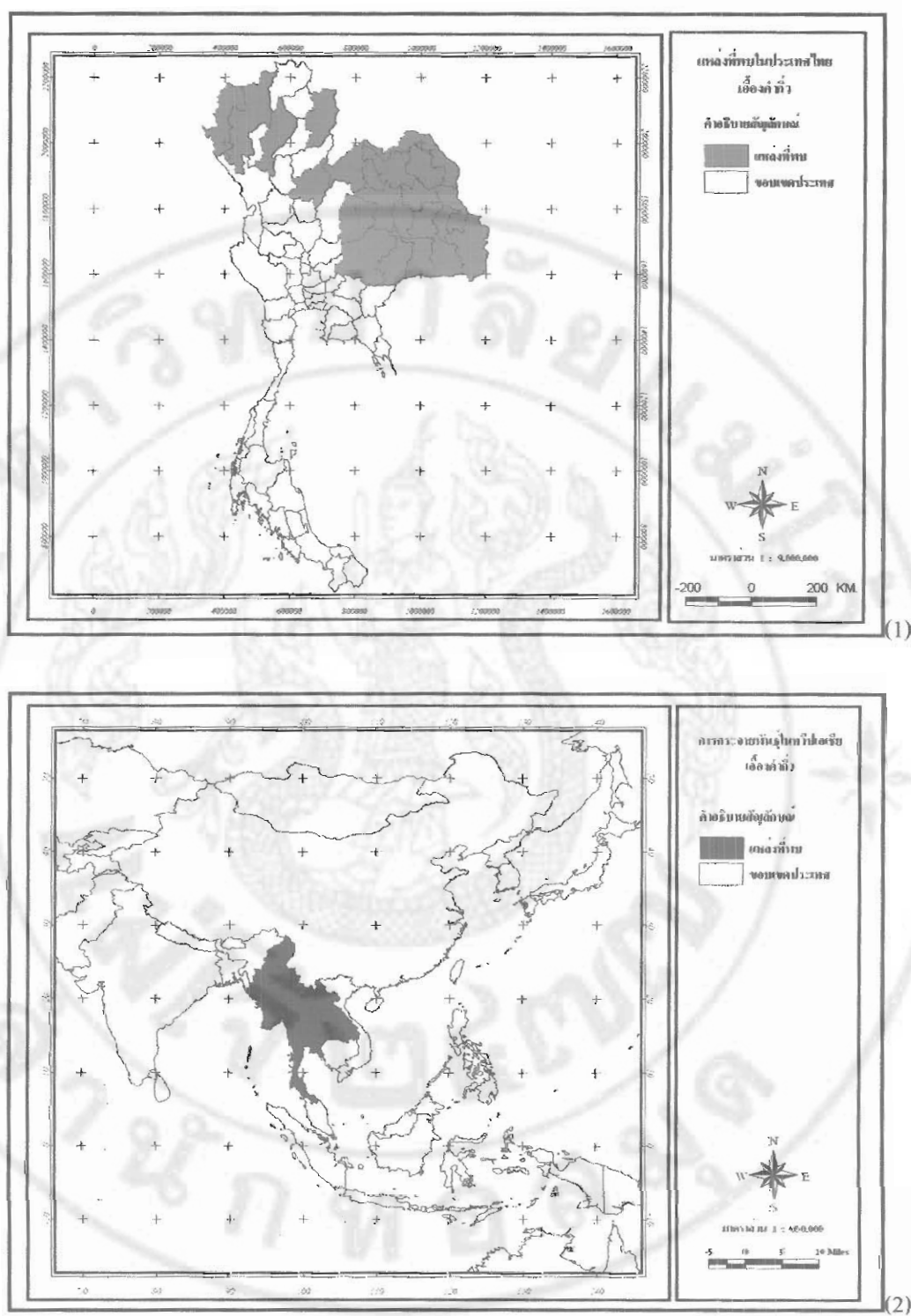
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบและป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา น่าน แม่ฮ่องสอน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 700 - 1,300 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า และลาว

ภาพ 117 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องคำกั่ว *Dendrobium signatum* Rehb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1985: 78)

ภาพ 118 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำก๊ว *Dendrobium signatum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องมะลิสุเทพ

Dendrobium sutepense Rolfe ex Downie

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น เอื้องชะขุนตาล เอื้องมะลิ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปทรงกลมเป็นแท่งสี่เหลี่ยมมนน้ำตาล โคนคอดและโป่งป่องตั้งแต่กลางลำถึงส่วนปลาย เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.8 ซม. ยาว 15 - 25 ซม. เกิดเป็นกอตั้งขึ้น มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนาน ปลายใบแหลมเว้าหยักไม่เท่ากัน อาจจะหึ่งใบหรือไม่หึ่งใบ ก่อนถึงฤดูออกดอก ใบกว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 6 - 8 ซม. มี 3 - 5 ใบต่อลำ กาบใบมีขนสีดำอ่อน ๆ ช่อดอกเกิดตามข้อบริเวณใกล้ปลายลำลูกกล้วย ก้านช่อดอกยาว 1 - 1.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อมีจำนวน 1 - 3 ต่อช่อ ดอกบานเต็มที่มีความยาว 2.5 - 3 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาว กลีบปากแผ่ส่วนปลาย ส่วนโคนกลีบปากห่อและมีสีเหลืองแต้ม ดอกมีกลิ่นหอมเย็น

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน และเชียงราย ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 1,400 - 2,000 เมตร

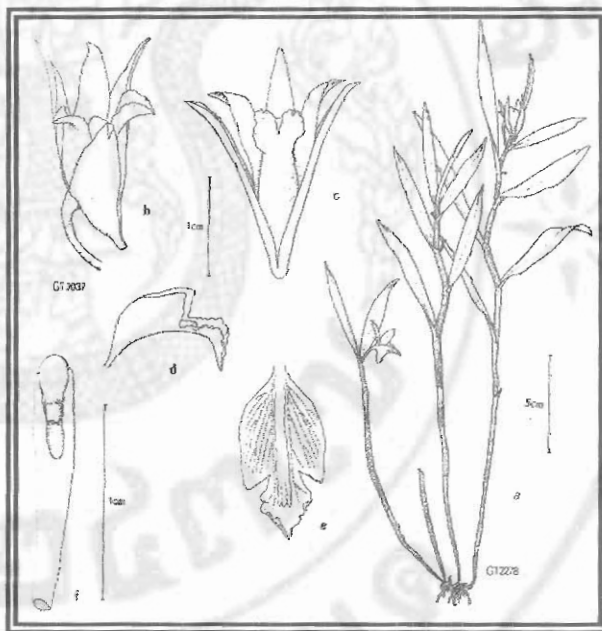
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และพม่า

(1)

(2)

(3)

ภาพ 119 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เถื่อนมะติสุเทพ *Dendrobium sutepense* Rolfe ex Downie

ที่มา: Seidenfaden (1985: 119)

เอื้องม่อนไข่

Dendrobium thyrsiflorum Rchb.f.

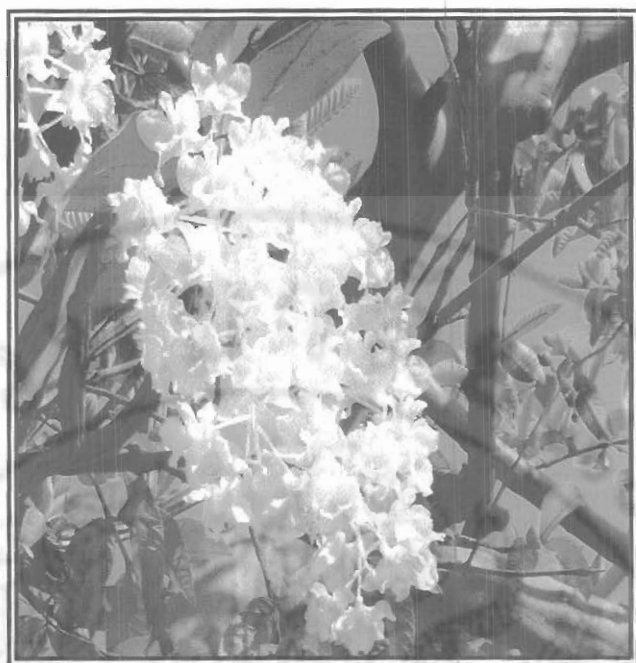
ชื่อพ้อง *Dendrobium densiflorum* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องม่อนไข่ใบมน เอื้องม่อนไข่ห่าน กับแกะ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะรูปแท่งกลมทรงกระบอกสีเขียวเข้มหรือเขียวอมน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 - 2 ซม. ยาว 25 - 50 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) เกิดรวมกันเป็นกอตั้งขึ้น ผิวลำมีร่องตื้น ๆ ตามยาวของลำเป็นมันเล็กน้อย ใบรูปรีเกิดใกล้ส่วนปลายของลำ มีใบ 3 - 5 ใบ กว้าง 5 - 7 ซม. ยาว 7 - 10 ซม. ปลายใบแหลมมน แผ่นใบหนาสีเขียวเข้มเป็นมัน ฤดูกาลออกดอกอาจจะไม่ทั้งใบ และลำเก่าอาจจะดอกอีกถ้าหากยังมีตาดอกอยู่ ช่อดอกออกบริเวณข้อใกล้ปลายลำลูกกล้วย ยาว 10 - 20 ซม. ดอกบานจากช่อดอกมีจำนวน 20 - 35 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาว กลีบปากแผ่รูปหัวใจขอบเป็นขนพู่ ๆ สีเหลืองเข้ม ดอกบานเต็มที่กว้าง 2.5 - 3 ซม. มีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ตาก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สกลนคร และเลย ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,600 เมตร

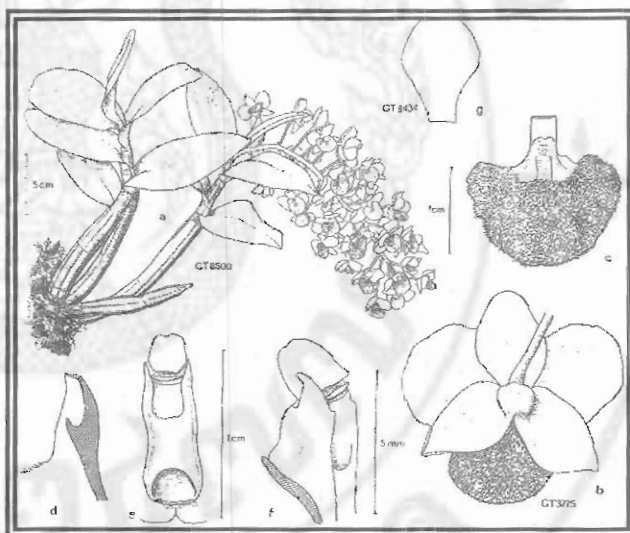
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย จีนตอนใต้ พม่า ลาว และเวียดนาม

(1)

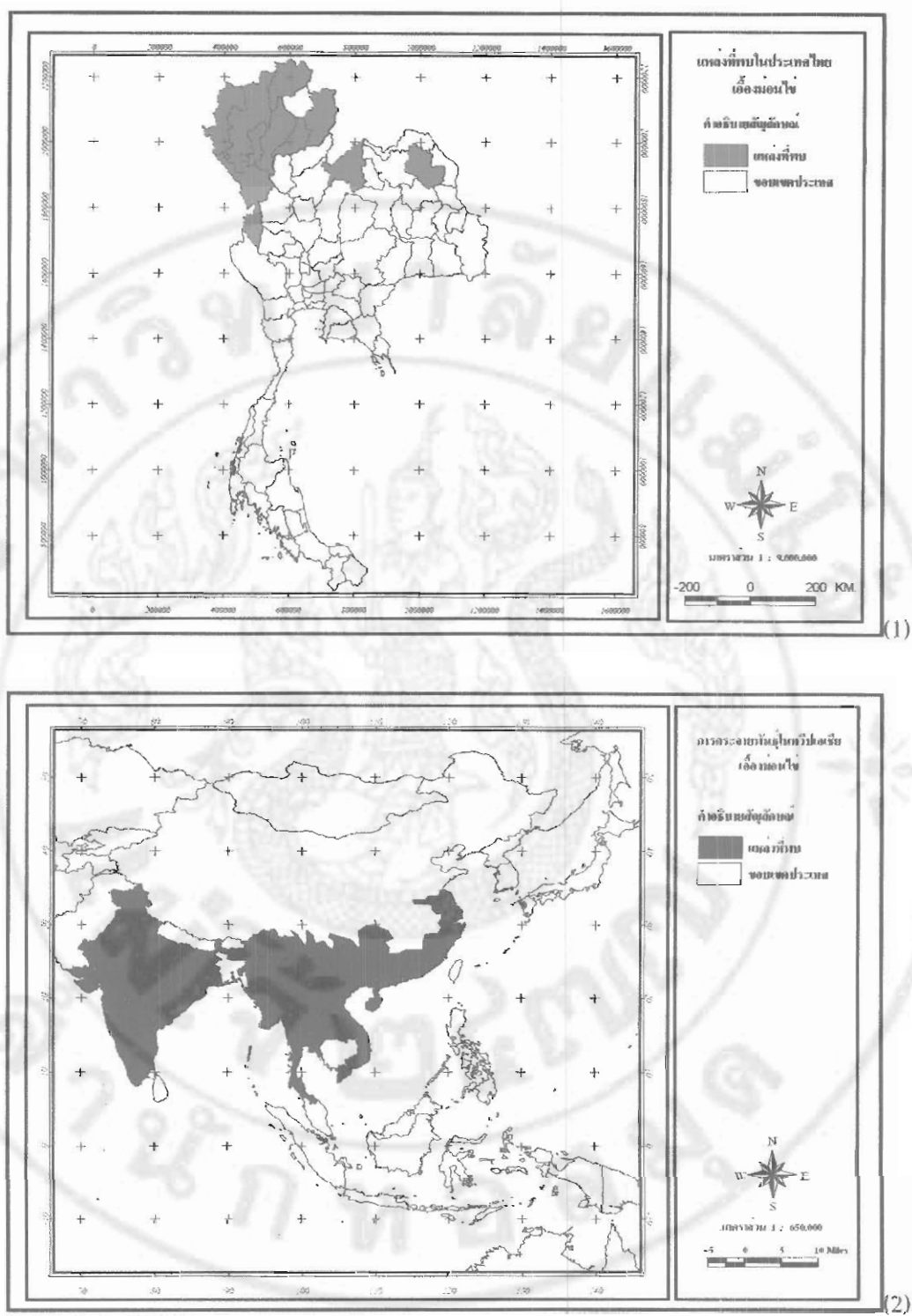
(2)

(3)

ภาพ 121 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง
ม่อนไข่ *Dendrobium thyrsiflorum* Rchb.f.

ที่มา: Seidenfaden (1985: 25)

ภาพ 122 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องม่อนไข่ *Dendrobium thyrsiflorum* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสีกุณฑล

Dienia ophrydis (Koen.) Ormerod & Seidenf.

ชื่อพ้อง *Malaxis latifolia* J.E.Sm.

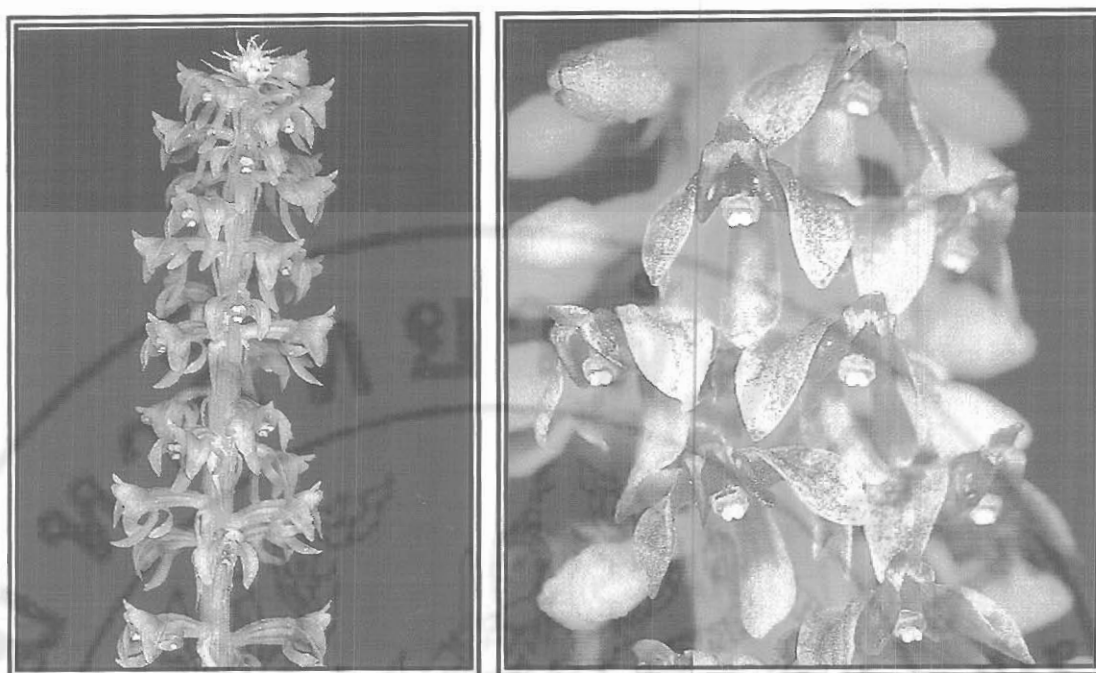
Epidendrum ophrydis Koen.

ชื่ออื่น หุตัน เปราะนกลุ่ม สีกุณฑล

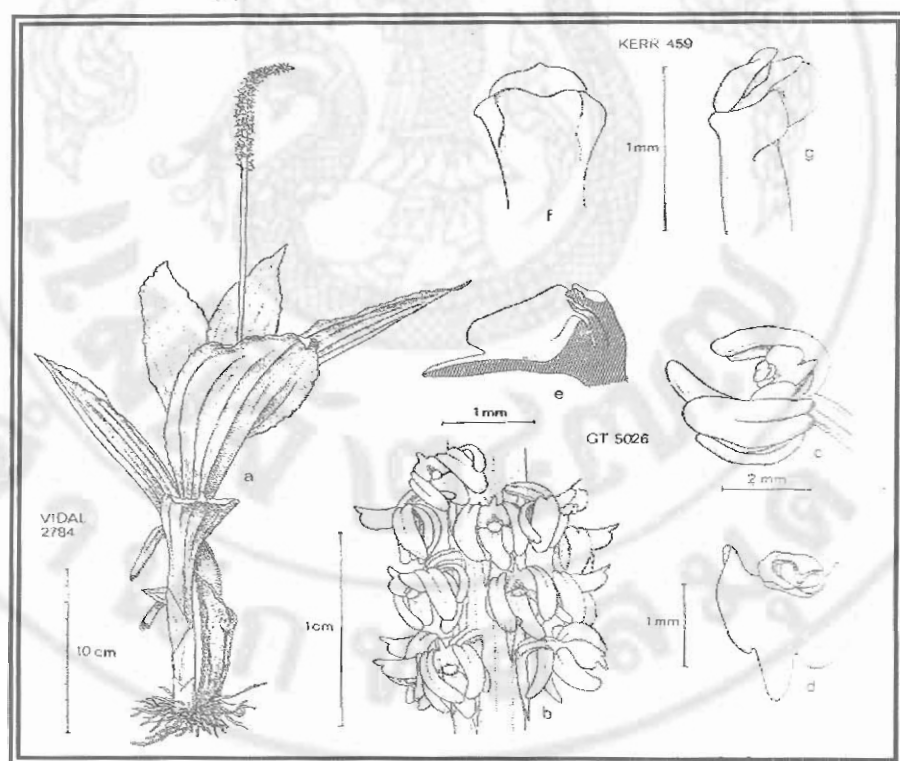
กล้วยไม้ดิน ระบบรากเป็นรากดิน (Terrestrial) ลำต้นมีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) สูง 15 - 20 ซม. มีโคนใบเป็นหุ้ม ลำต้นอวบ เส้นผ่านศูนย์กลางที่โคน 1.5 - 3 ซม. ใบแผ่แบนเป็นคลื่นรูปรีแกมขอบขนาน ปลายสอบแหลมถึงมน กว้าง 6 - 8 ซม. ยาว 15 - 20 ซม. แผ่นใบบางมี 4 - 5 ใบต่อต้น ช่อดอกตั้งตรง ออกจากส่วนยอดของลำต้น ยาว 20 - 30 ซม. ดอกเรียงตัวชิดติดกันแน่น ก้านดอกยาว 0.4 - 0.5 ซม. มีจำนวน 50 - 70 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีแดง ดอกกลับหัวลงเอากลิบบากขึ้นข้างบน กลีบปากมีสีแดงเข้มถึงม่วง เส้นกลางมีสีเหลืองอมเขียว ดอกบานเต็มที่ขนาด 0.5 - 0.7 ซม.

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาบริเวณที่ป่าเปิดมีแสงส่องถึงและความชื้นค่อนข้างสูงทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกและภาคใต้ ออกดอกช่วงมิถุนายนถึงกันยายน

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย จีนตอนใต้ พม่า ญี่ปุ่น ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย และฟิลิปปินส์

(1)

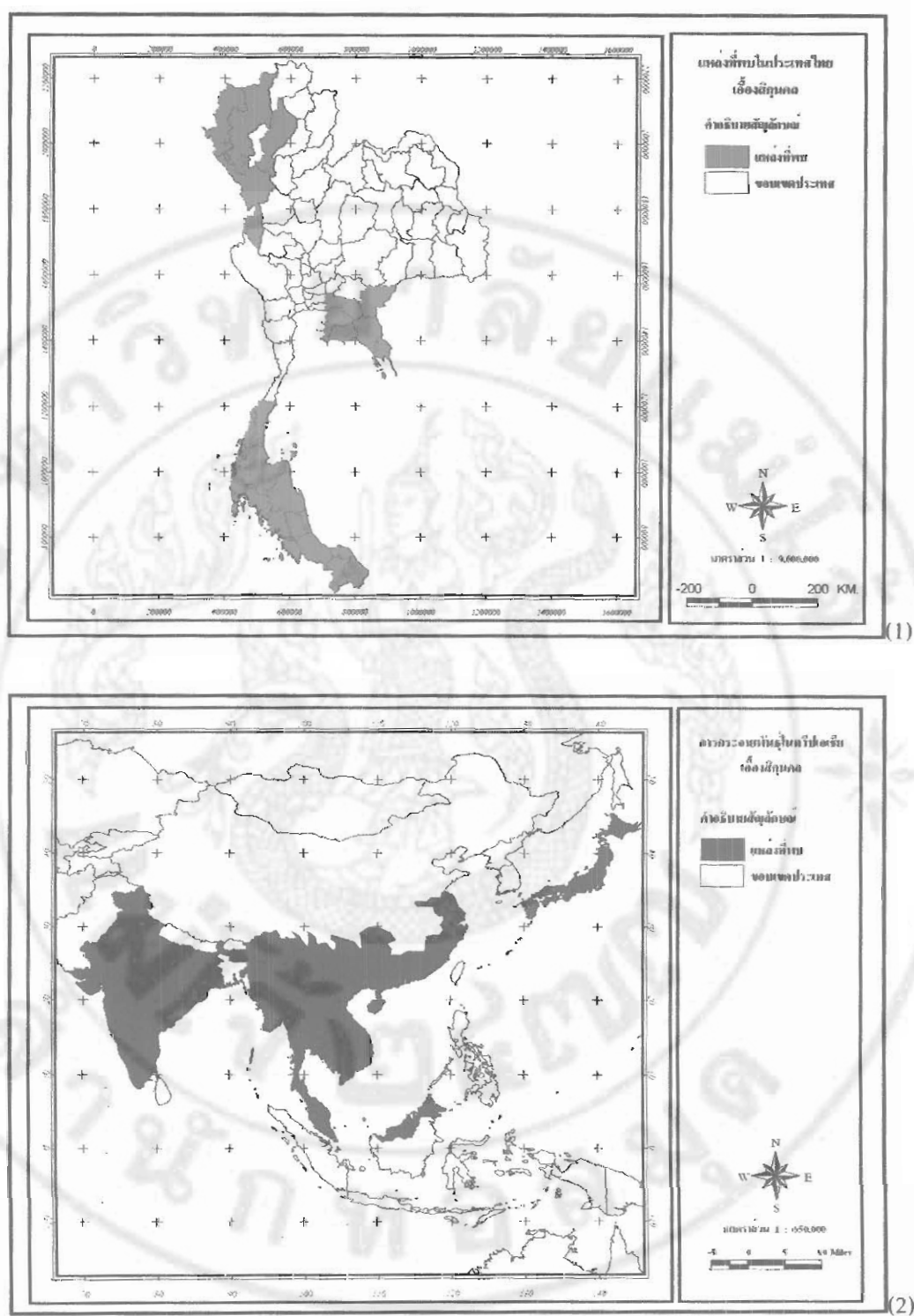

(2)

ภาพ 123 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องสิกุลคด *Dienia ophrydis* (Koen.) Ormerod & Seidenf.

ที่มา: ออบจันท์ (2543: 278)

Seidenfaden (1978: 46)

ภาพ 124 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องสีกุนคด *Dienia ophrydis* (Koen.) Ormerod & Seidenf. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องกระเจี๊ยง

Epigeneium amplum (Lindl.) Summerh.

ชื่อพ้อง *Dendrobium amplum* Lindl.

Epigeneium coelogyne Summerh.

ชื่ออื่น เอื้องศรีเที่ยง เอื้องกว้าง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบราก เป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ลำกลมรูปไข่หรือรูปรี อวบอ้วนแข็งเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 - 3 ซม. สูง 5 - 7 ซม. มีกาบบาง ๆ แต่แข็งติดบริเวณโคน 1 ใน 3 ของลำ เรียงตัวบนเหง้าห่างกัน 5-10 ซม. ใบรูปรีแกมขอบขนานขนาดกว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 8 - 12 ซม. จำนวน 2 ใบต่อลำลูกกล้วย ใบมีสีเขียวแผ่นใบค่อนข้างหนาเล็กน้อย ช่อดอกแทงออกบริเวณส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาว 5 - 8 ซม. มี 1 ช่อต่อลำลูกกล้วย ดอกเป็นแบบดอกเดี่ยวที่ปลายลำ ขนาดดอก 5 - 6 ซม. ดอกบานทน กลีบดอกและกลีบเลี้ยงมีสีเหลืองอ่อนประดับด้วยจุดลายสีน้ำตาลทั่วกลีบ กลีบปากแผ่สีม่วงน้ำตาลเข้มเกือบจะสีดำ มีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขา ทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ และเลย ออกดอกช่วงเดือนตุลาคมถึงมกราคม ที่ระดับความสูง 1,200-1,700 เมตร

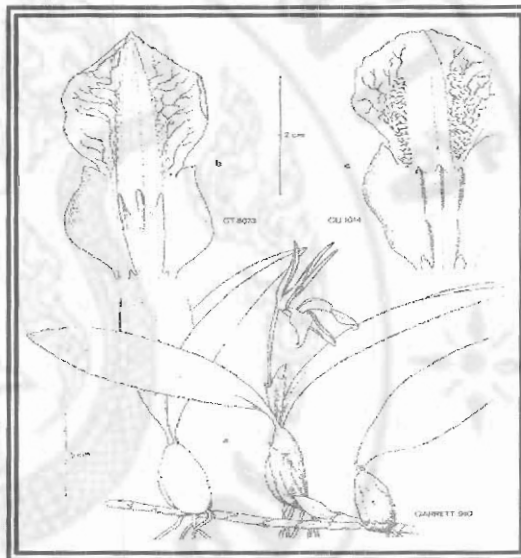
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล ภูฏาน อินเดีย และพม่า

(1)

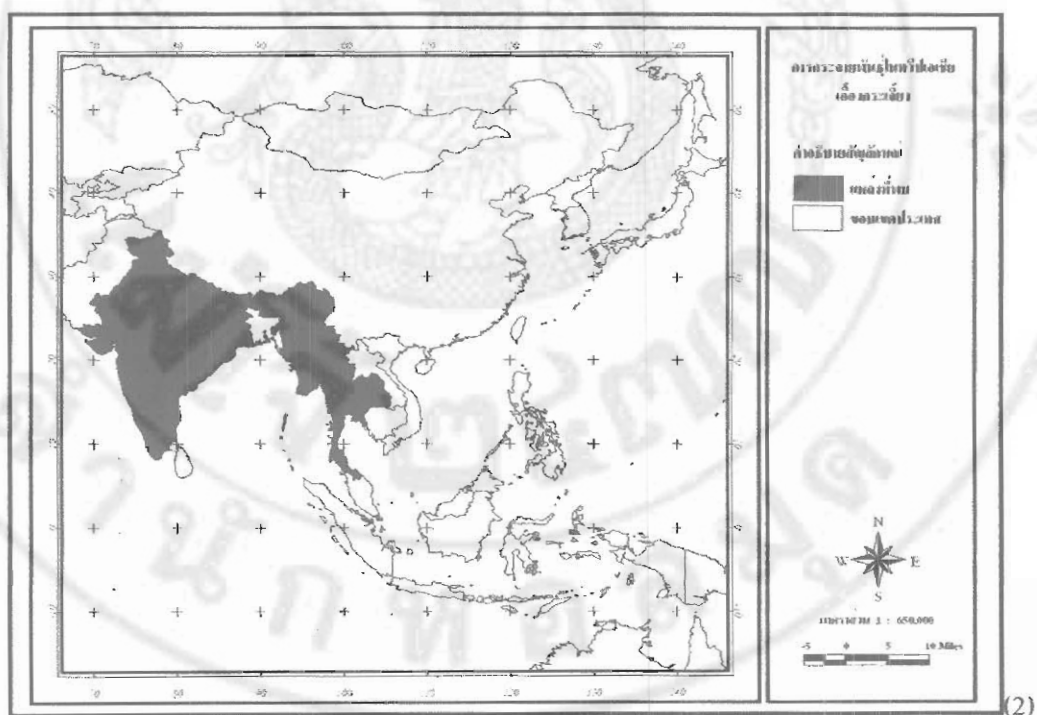
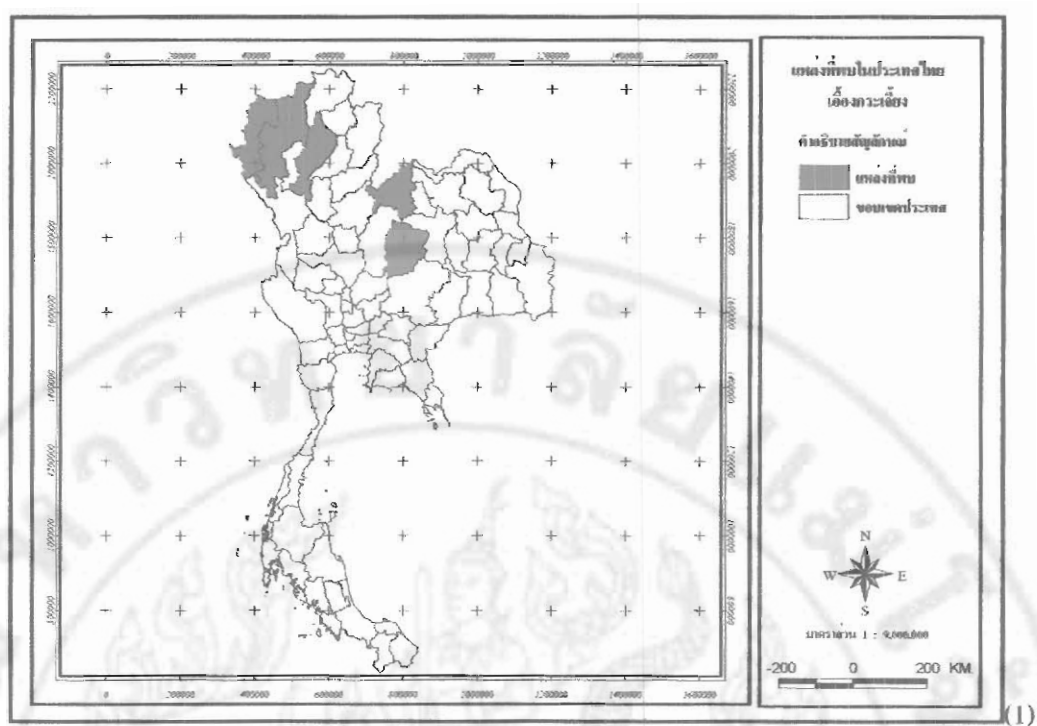
(2)

(3)

ภาพ 125 ลักษณะใบ ลำต้นกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องกระเจี๊ยง *Epigeneium amplum* (Lindl.) Summerh.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1983: 74)

ภาพ 126 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องกระเจี๊ยง *Epigeneium amplum* (Lindl.) Summerh.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องตะขาบสองตะพัก

Eria bipunctata Lindl.

ชื่อพ้อง *Pinalia bipunctata* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นแท่งเกือบกลมหนา สูง 5-9 ซม. ลำต้นมีสีเขียวอมน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปขอบขนานมีสีเขียวเข้ม แผ่นใบบางอ่อน มีจำนวน 3-5 ใบต่อลำลูกกล้วย กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 8-10 ซม. ช่อดอกออกตามข้อบริเวณซอกใบมีหลายช่อใน 1 ลำลูกกล้วย ดอกออกเป็นช่อมีจำนวน 20-35 ดอกต่อช่อ และมีความยาว 10-12 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาว กลีบปากแผ่แผ่เต็มสี่เหลี่ยมที่ปลายกลีบ เส้นแวงสีชมพู ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.5 ซม.

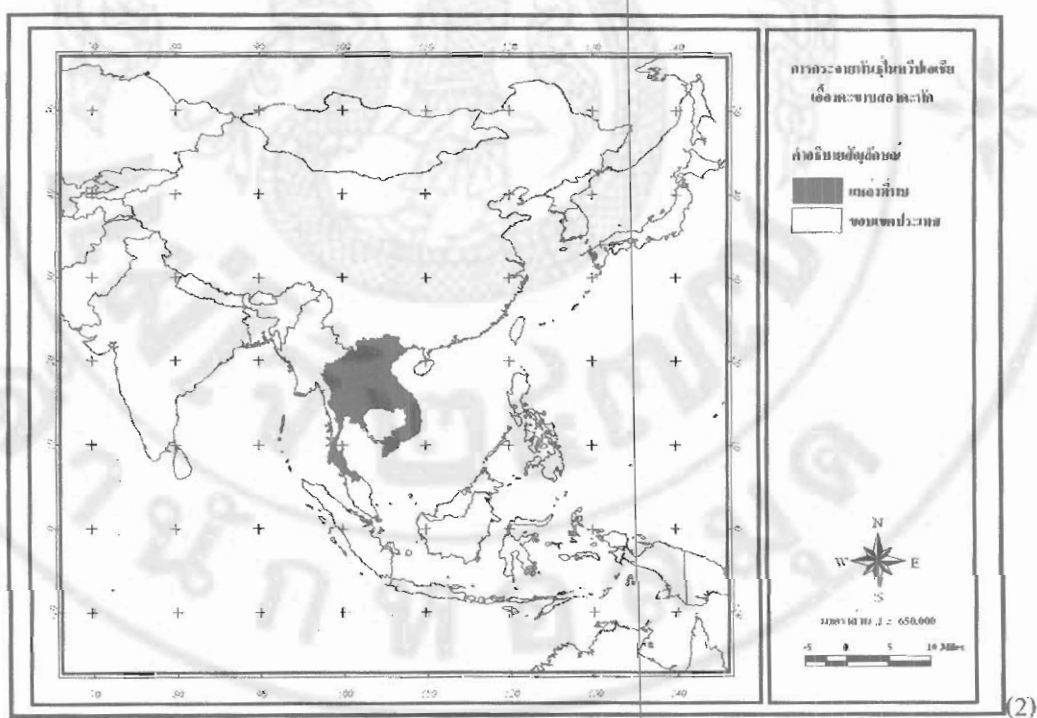
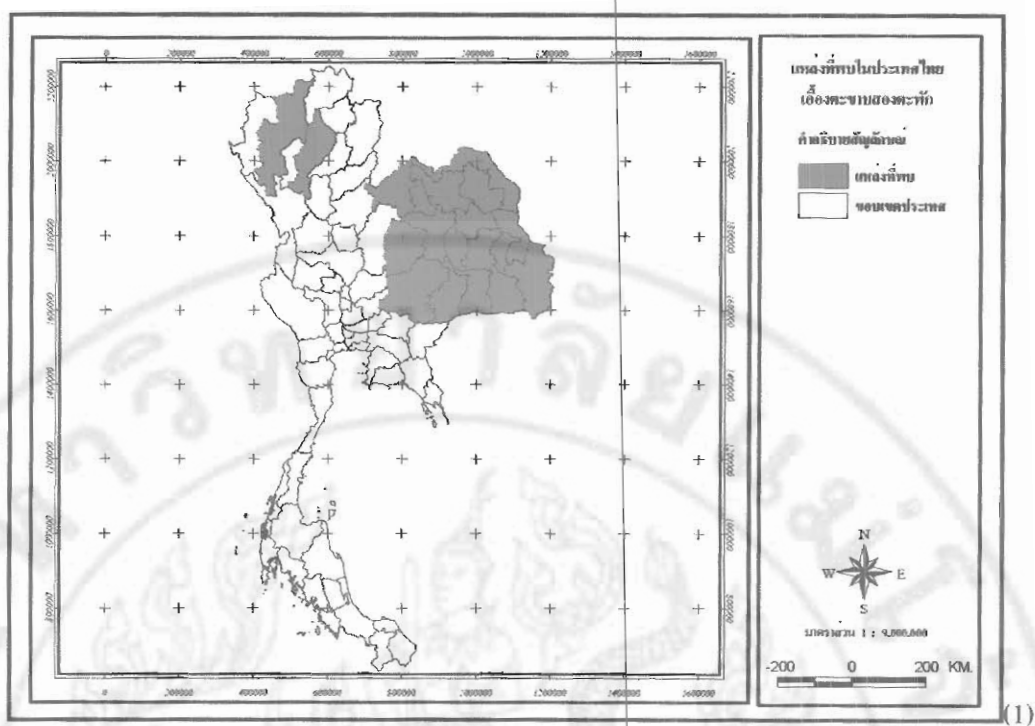
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงสิงหาคม ที่ระดับความสูง 1,200-1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลาว และเวียดนาม

ภาพ 127 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้นกล้วย ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องตะขาบสองตะพัก *Eria bipunctata* Lindl.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1982: 122)

ภาพ 128 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ เอื้องตะขบสองตะพัก *Eria bipunctata* Lindl. ที่พบ
ในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องนํมดอกเหลือง

Eria bractescens Lindl.

ชื่อพ้อง *Pinalia bractescens* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกึ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นแท่งกลมแบนเล็กน้อย ลำสีเขียวขึ้นเบียดกันเป็นกอแน่น ลำอวรูปรี ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 - 2 ซม. สูง 5 - 10 ซม. ผิวมีร่องตื้นตามยาวของลำ ใบรูปรีแกมขอบขนานสีเขียวเข้ม แผ่นใบค่อนข้างหนาปลายใบแหลม กว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 6 - 10 ซม. มีจำนวน 1 - 2 ใบต่อลำ ช่อดอกเกิดใกล้ส่วนยอด ยาวเกือบถึงปลายใบประมาณ 8 - 12 ซม. ดอกในช่อโปร่งมีดอก 6 - 10 ดอก ขนาดดอกเมื่อบานเต็มที่ 1 - 1.2 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลืองอ่อน กลีบปากแผ่สีเหลืองเข้ม โคนกลีบปากมีเส้นลายสีน้ำตาลแดง ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขา ป่าดิบแล้งเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลาง เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง เชียงราย นครพนม ขอนแก่น เพชรบูรณ์ อุบลราชธานี ตรังและกระบี่ ออกดอกช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ที่ระดับความสูง 1,200 - 1,700 เมตร

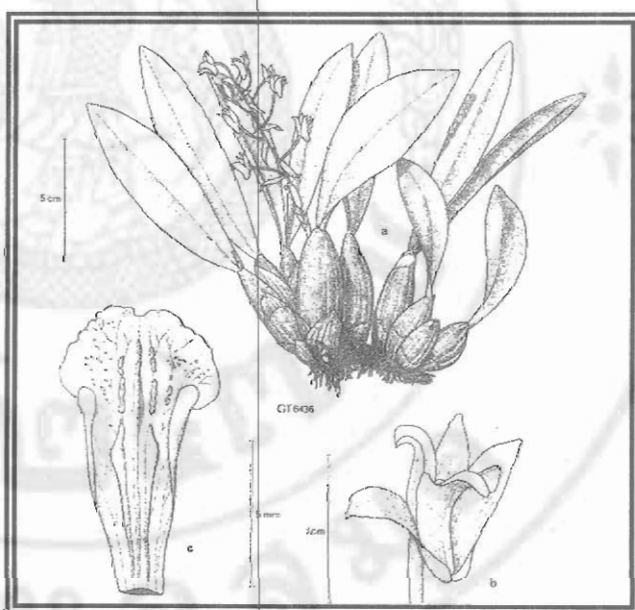
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกิม อินเดีย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

(1)

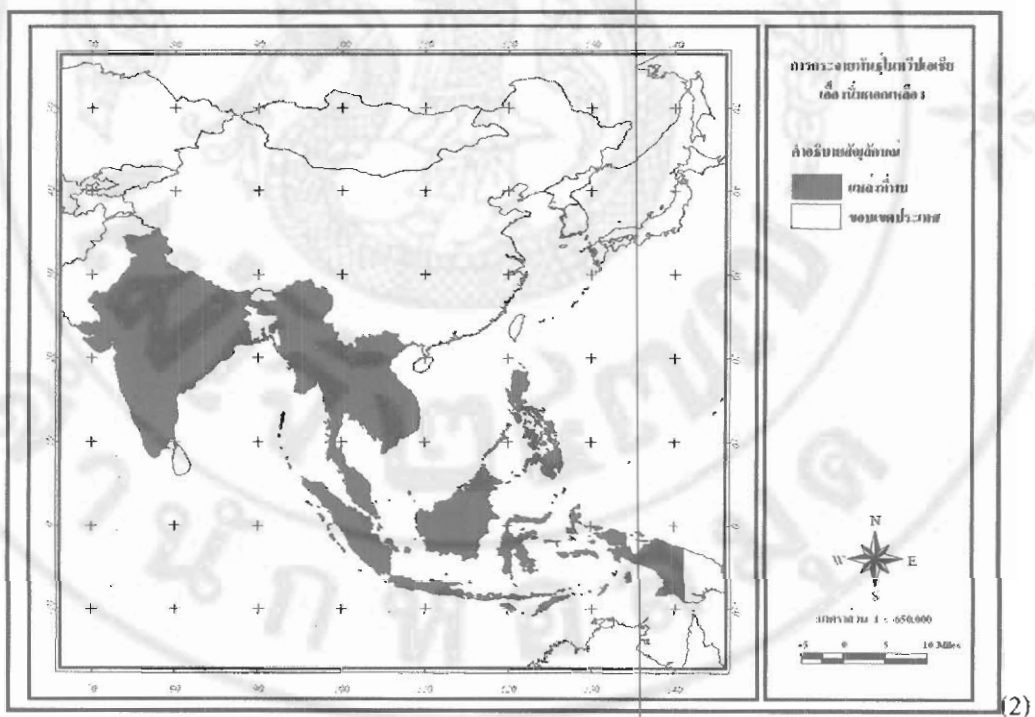
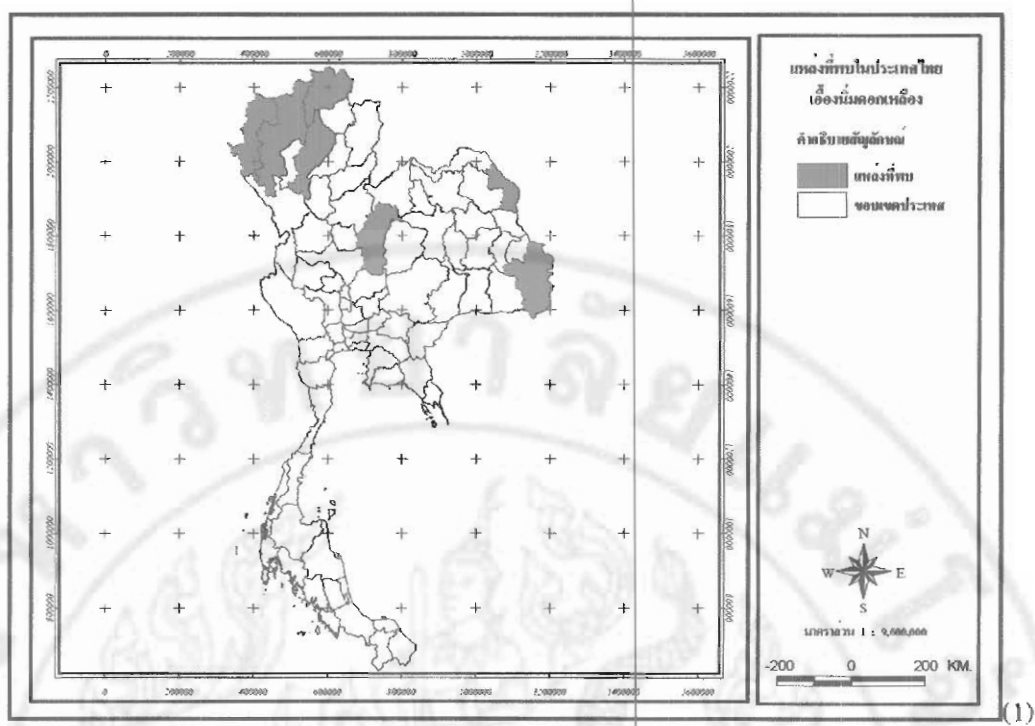
(2)

(3)

ภาพ 129 ลักษณะดอก ใบ ลำต้นกล้วย ช่อดอก (1) (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของ
กล้วยไม้เอื้องน้มนดอกเหลือง *Eria bractescens* Lindl

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 240 – 241, Seidenfaden (1982:112)

ภาพ 130 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องนํ้าคอกเหลือง *Eria bractescens* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องตาลหิน

Eria discolor Lindl.

ชื่อพ้อง *Tylostylis discolor* (Lindl.) Hk.f.

ชื่ออื่น เอื้องทอง เอื้องคำหิน

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปรีอ้วนกลม เหน้งเป็นเส้นกลมแข็ง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4 - 0.6 ซม. สูง 10 - 16 ซม. ลำลูกกล้วย โคนคอดเรียวสอบและมีโคนกาบใบคลุม ผิวแห้ง เป็นร่องสีเขียวอมเหลืองจนถึงน้ำตาล มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) เรียงตัวบนเหง้าระยะห่าง 8 - 15 ซม. ใบรูปรีแกมรูปขอบขนาน สีเขียว จำนวน 5 - 6 ใบต่อลำลูกกล้วย แผ่นใบค่อนข้างหนา กว้าง 3.5 - 5 ซม. ยาว 10 - 15 ซม. ผิวใบมัน ปลายใบมนหยักเว้าตื้น ๆ ช่อดอกออกตามข้อใกล้ยอดมี 2 - 5 ช่อต่อลำ มีขนสีน้ำตาลสั้น ๆ ตลอดก้านช่อดอก ก้านช่อดอกยาว 1.5 - 2 ซม. ก้านและแกนช่อตรง ยึดตัวยาวไปเรื่อย ๆ จนกว่าดอกจะบานหมดทั้งช่อยาว 10 - 15 ซม. ดอกจะทยอยบานทีละดอกจำนวน 3 - 7 ดอกต่อช่อ ขนาดดอกเมื่อบานเต็มที่ประมาณ 1.5 - 2 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีน้ำตาลเหลืองมีขนสั้นนุ่มขึ้นบนกลีบ กลีบปากแผ่สีน้ำตาลเข้มเกือบแดง กลีบดอกมี 2 สี สีน้ำตาลและสีเขียว

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบป่าดิบแล้ง และป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง ตาก ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ เลย อุบลราชธานี นครพนม ภาคกลาง เช่น อุทัยธานี ตะวันออก และภาคใต้ ออกดอกในช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 900 - 1,800 เมตร

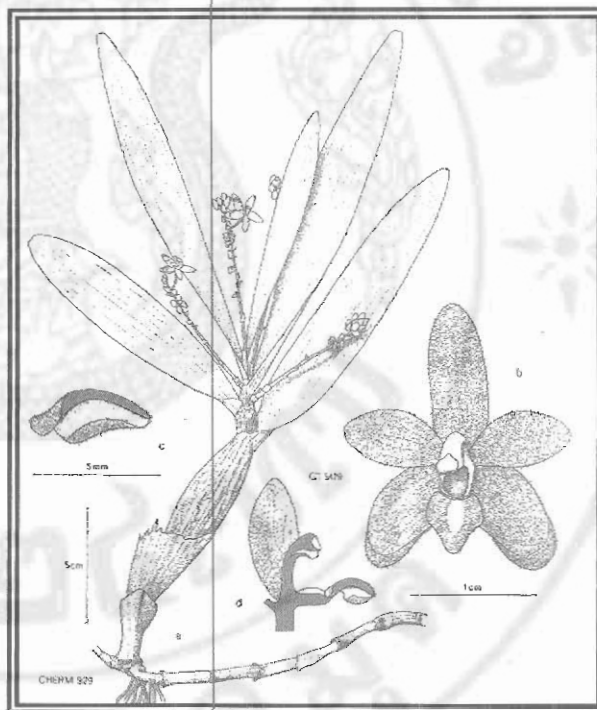
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกซิม เนปาล อินเดีย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

(1)

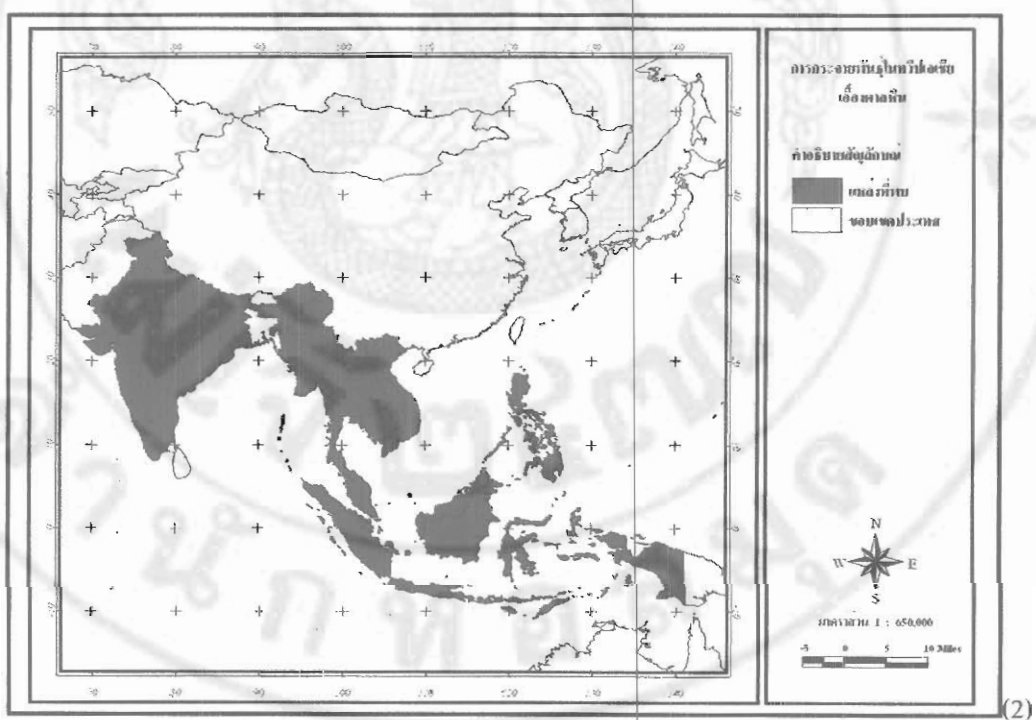
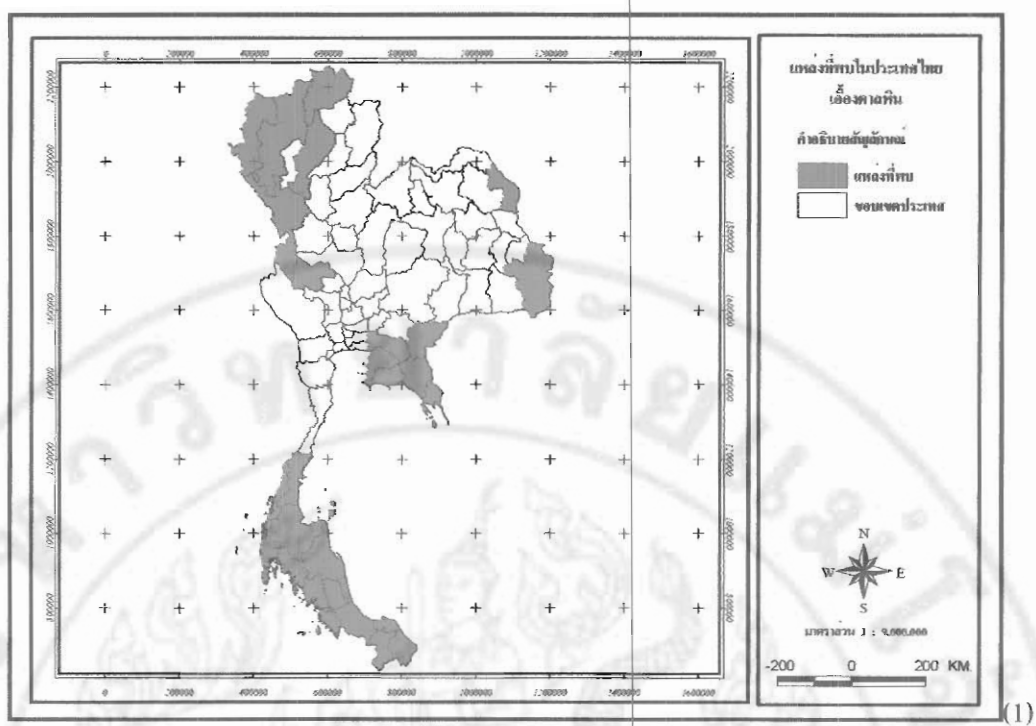
(2)

(3)

ภาพ 131 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำต้นกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องตาลิน *Eria discolor* Lindl.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 244, Seidenfaden (1982: 50)

ภาพ 132 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องตาลหิน *Eria discolor* Lindl. ที่พบในประเทศไทย
(1) และในทวีปเอเชีย (2)

เสวตสุกรี

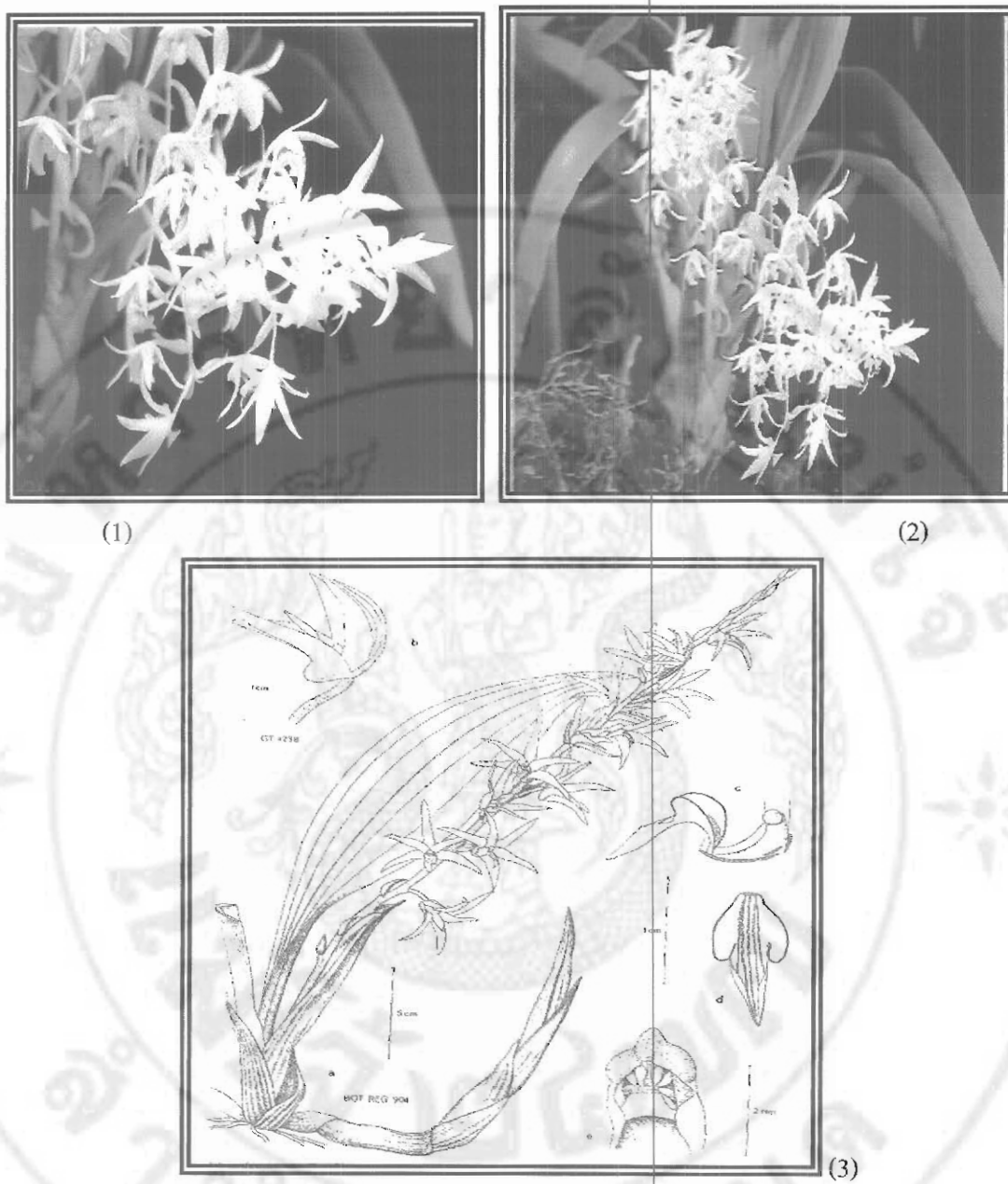
Eria javanica (Sw.) Blume.ชื่อพ้อง *Dendrobium javanicum* Sw.*Eria stellata* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องดาวเรือง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปไข่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 4 - 5 ซม. สูง 15 - 25 ซม. มีโคนกาบใบคลุมลำลูกกล้วย การเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 3 - 4 ซม. ยาว 15 - 18 ซม. มีจำนวน 3 - 5 ใบต่อลำลูกกล้วย แผ่นใบค่อนข้างบางและอ่อนนิ่ม มีแนวพับจีบตามยาวของใบ ใบอื่นมีขนาดเล็กหรือลดรูปสั้นลงคล้ายเป็นกาบใบ ช่อดอกออกเป็นช่อตั้งและโค้งลงออกจากข้อซอกกาบใบ ใกล้กับส่วนปลายของลำลูกกล้วย ยาว 15 - 25 ซม. ดอกในช่อห่างโปร่งมีจำนวน 15 - 30 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว ส่วนกลีบปากแผ่สี่เหลี่ยมจัตุรัส โคนกลีบปากมีแต้มสีม่วงแดง ดอกบานเต็มที่กว้าง 2.5 - 3 ซม. ดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ

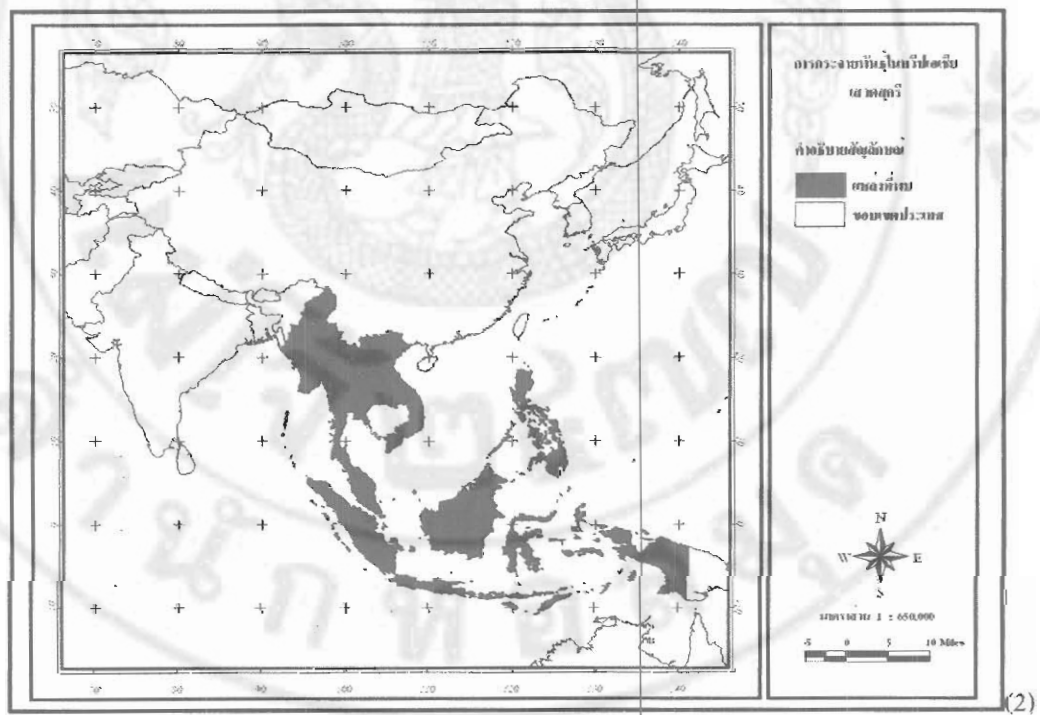
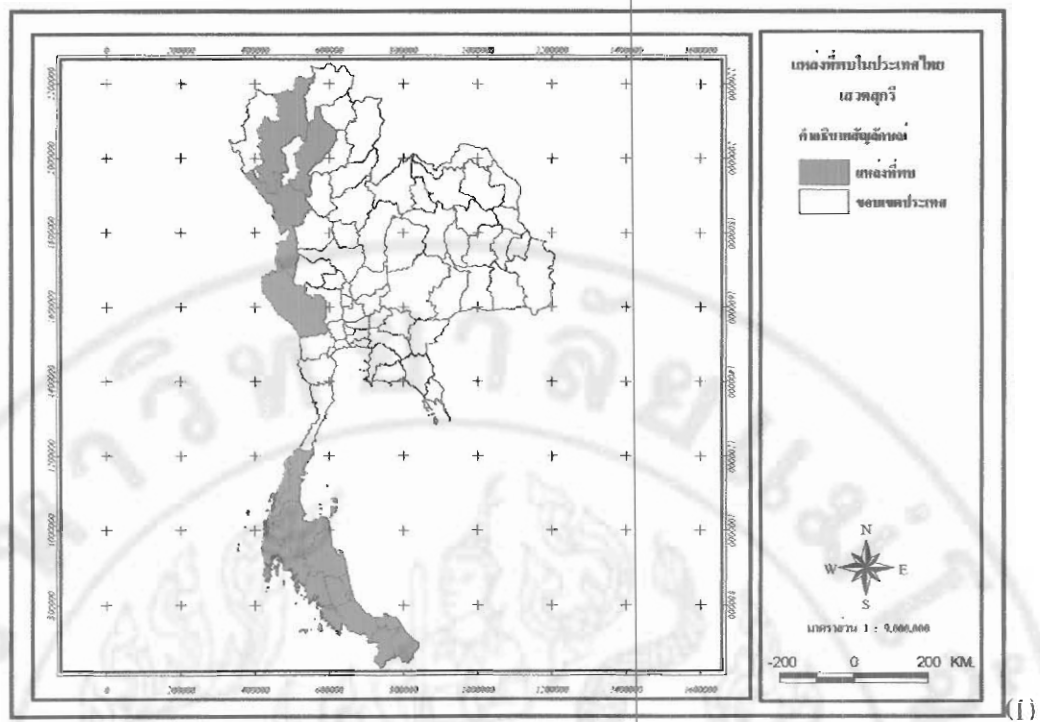
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบชื้นทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง และตาก ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี และภาคใต้ เช่น ยะลา ปัตตานี ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงตุลาคม ที่ระดับความสูง 300-1,200 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกขิม พม่า ลาว เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

ภาพ 133 ลักษณะดอก (1) ใบ ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เสียดสุกรี *Eria javanica* (Sw.) Blume.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1982: 27)

ภาพ 134 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เสียดสุกรี *Eria javanica* (Sw.) Blume. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องคำหิน

Eria lasiopetala (Willd.) Ormerod

ชื่อพ้อง *Aerides lasiopetala* Willd.

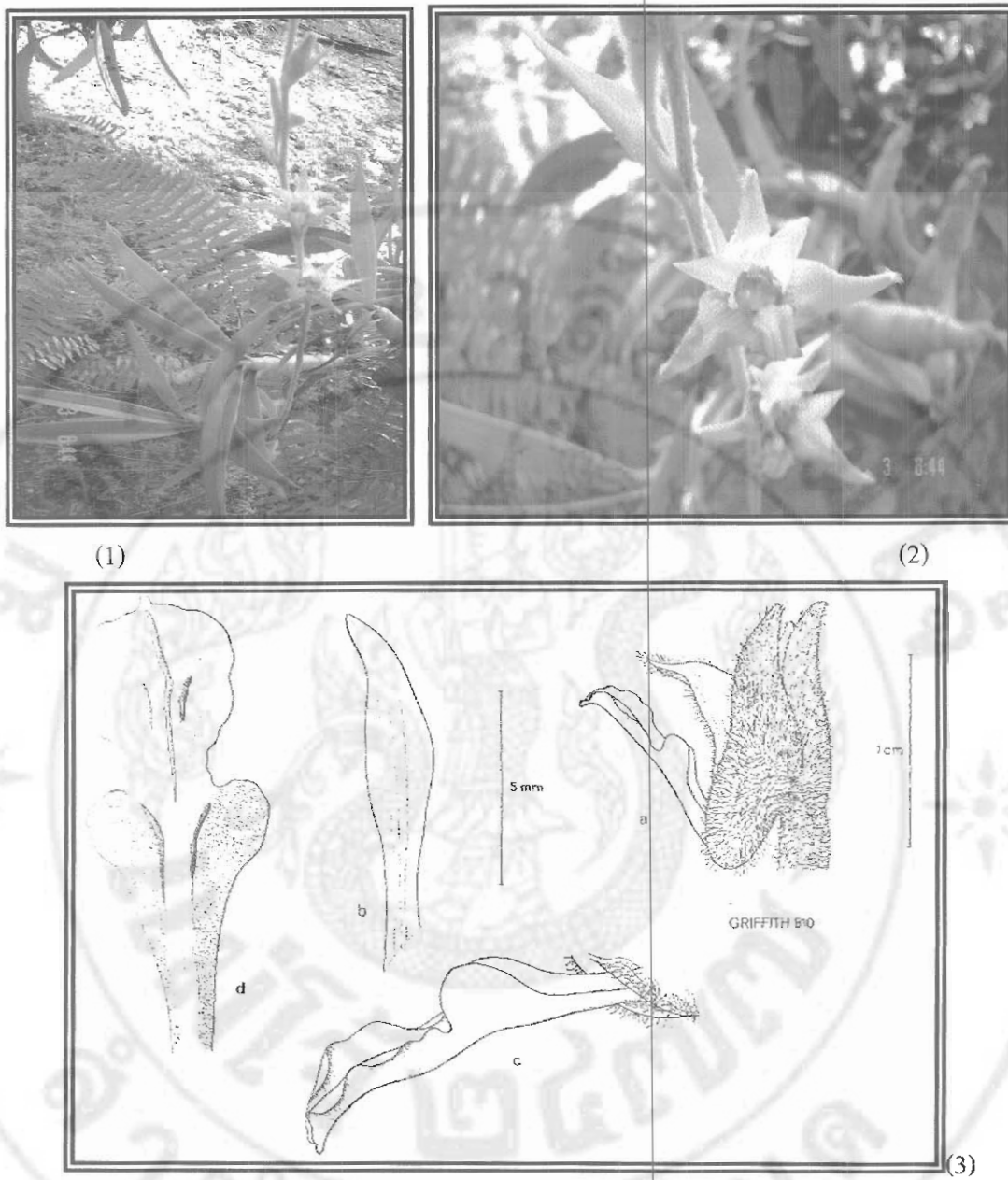
Eria albidotomentosa (Blume) Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องบายศรี เอื้องคำขน

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำต้นกล้วยไม้มีลักษณะรูปกลมรีหรืออ้วนป้อมอวบน้ำ สูง 4 - 7 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 - 3.5 ซม. ลำต้นมีกาบใบหุ้มเรียงตัวบนเหง้าห่างกัน 2 - 10 ซม. ลำต้นเขียวมีลายเส้นสีเหลืองอ่อน มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปขอบขนานแกมรูปรี ขนาดกว้าง 3 - 3.5 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. แผ่นใบหนาสีเขียวเข้ม ช่อดอกเกิดจากแขนงที่แตกเจริญเป็นลำใหม่ ก้านช่อดอกยาว 20 - 30 ซม. ดอกแตกจากช่อมีจำนวน 5 - 15 ดอกต่อช่อ ขนาดดอกบานเต็มที่ 2 - 2.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลืองอมเขียว กลีบเลี้ยงคู่ล่างบริเวณโคนมีแต้มเส้นสีม่วงแดง ส่วนกลีบปากแผ่ยื่นออกมามีสีม่วงถึงแดงเลือดหมู ดอกจะทยอยบานจากดอกโคนไปหาดอกส่วนปลายช่อ ทั้งช่อดอกและกลีบดอกกลีบเลี้ยงด้านหลังมีขนสีขาวนุ่มขึ้นปกคลุม

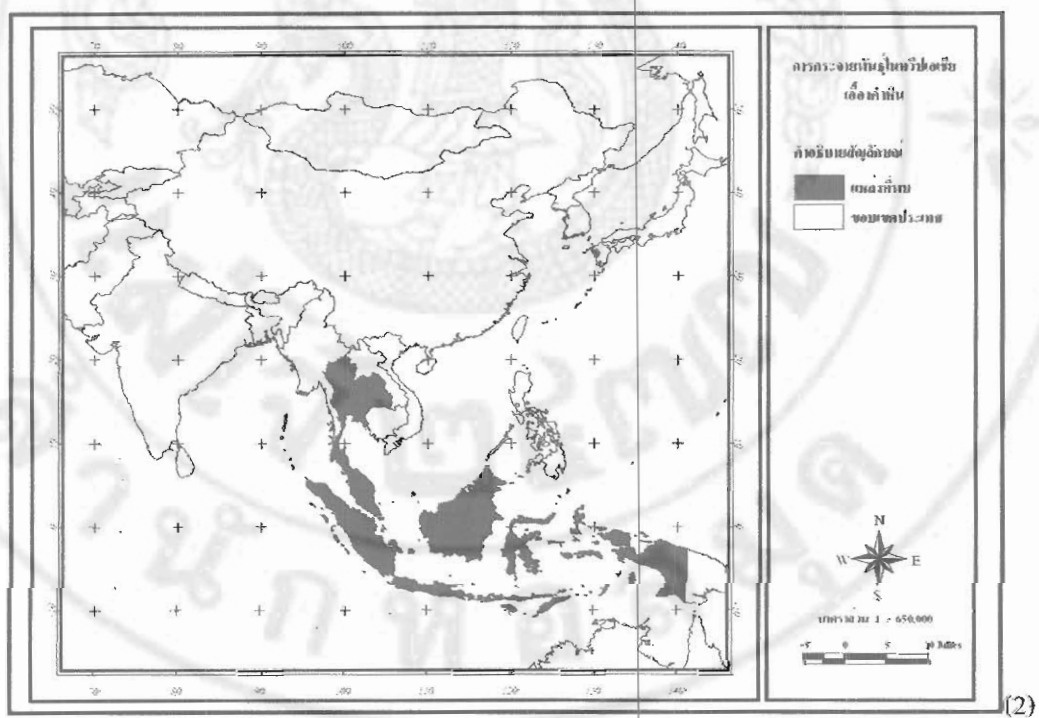
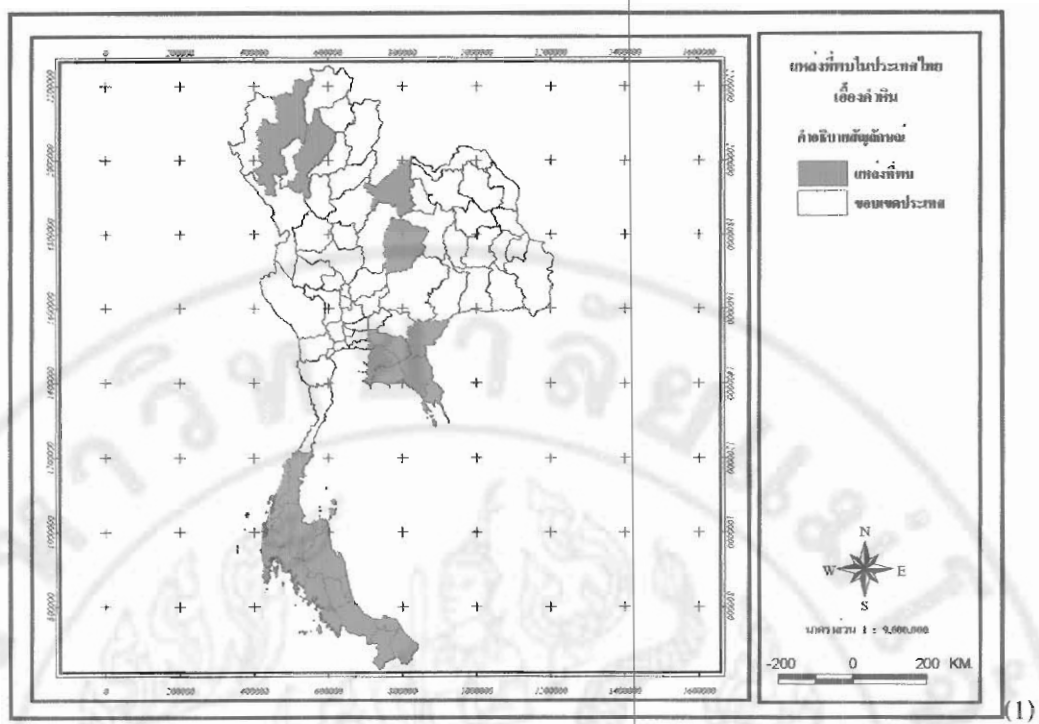
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งและบนลานหินทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ และเลย ภาคตะวันออก เช่น ตราด และภาคใต้ เช่น ชุมพร ตรัง ออกดอกช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,500 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ภาพ 135 ลักษณะใบ ลำลูกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องคำหิน *Eria lasiopetala* (Willd.) Ormerod

ที่มา: Seidenfaden (1982: 63)

ภาพ 136 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องคำหิน *Eria lasiopetala* (Willd.) Ormerod ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องนีนาง

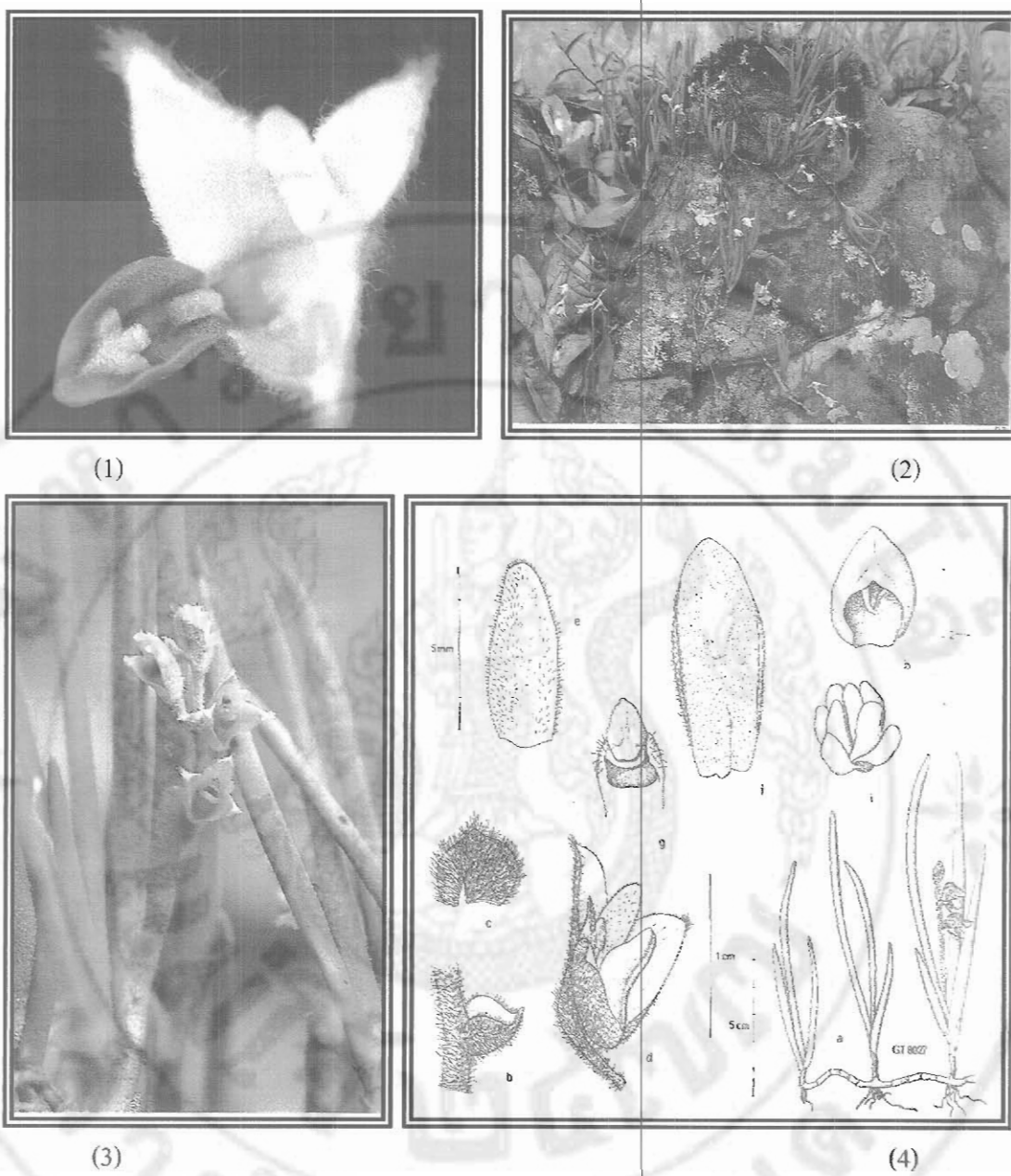
Eria pannea Lindl.ชื่อพ้อง *Pinalia pannea* (Lindl.) Kze.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะเป็นเหง้ากลมยาวและแข็งคล้ายหลอด เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.2 - 0.3 ซม. ส่วนลำที่ยังอ่อนมีขนสั้นสีขาวปกคลุมทั่วต้นไปถึงก้านดอกและดอก ลำสีเขียวเข้ม มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบกลมมีร่องสันตรงกลางใบ แต่ละลำลูกกล้วยมีใบ 2 - 4 ใบ ยาว 7 - 12 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.7 ซม. ปลายใบแหลมมน ช่อดอกแตกจากส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาว 4-8 ซม. มีจำนวน 1 ช่อต่อลำลูกกล้วยและมีขนปกคลุมสีขาว ดอกแตกจากช่อดอก จำนวน 2 - 5 ดอก ดอกบานห่อเล็กน้อย กว้าง 1 - 1.2 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลือง กลีบปากแผ่สีแดงเลือดหมู กลางกลีบปากมีแต้มรูปหัวใจสีเหลือง ดอกมีขนสีขาวขึ้นบางๆ

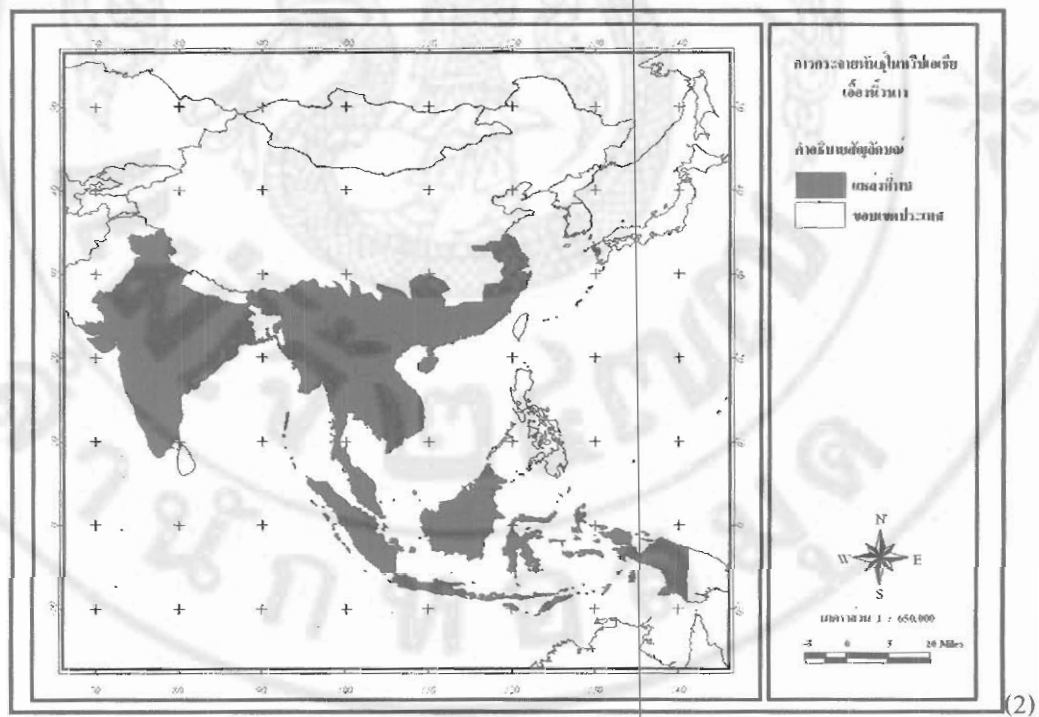
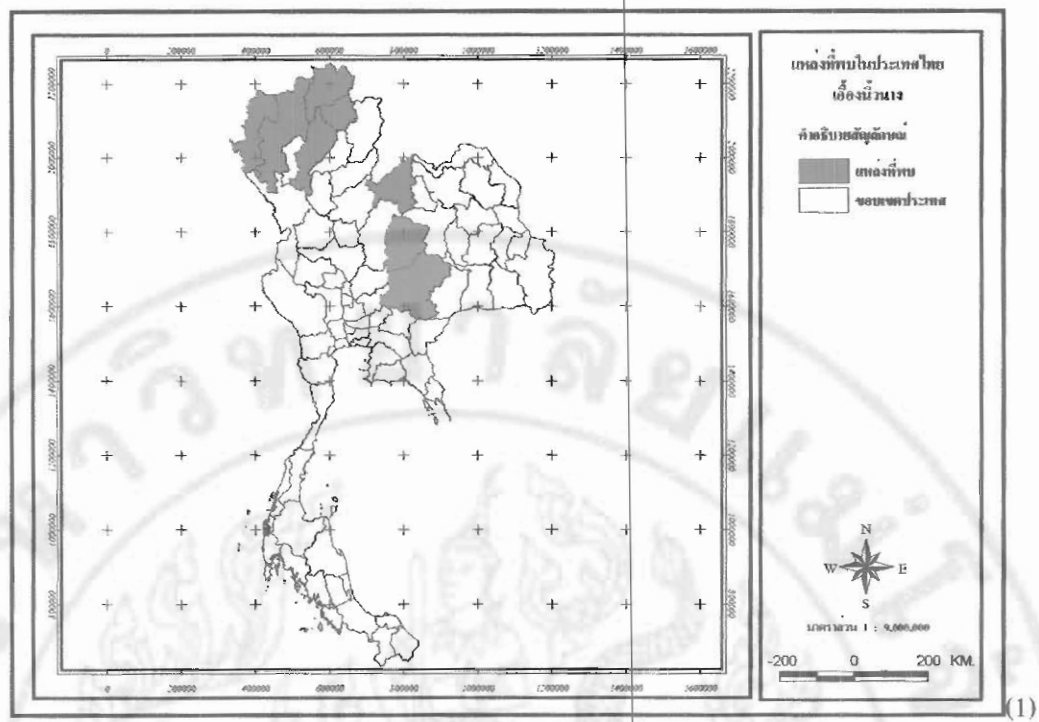
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลาง เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง พะเยา แม่ฮ่องสอน เลย ชัยภูมิ ศรีสะเกษ และนครราชสีมา ออกดอกช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูงตั้งแต่ 500 - 1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกขิม ภูฏาน อินเดีย พม่า ลาว จีน เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ภาพ 137 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย (2) (3) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้
เอื้องนีนาง *Eria pannea* Lindl.

ที่มา: ถ้วยไม้เมืองไทย หน้า 252-253, Seidenfaden (1982: 46)

ภาพ 138 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องนันทนา *Eria pannea* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ก้านก่อ

Eria siamensis Schltr.

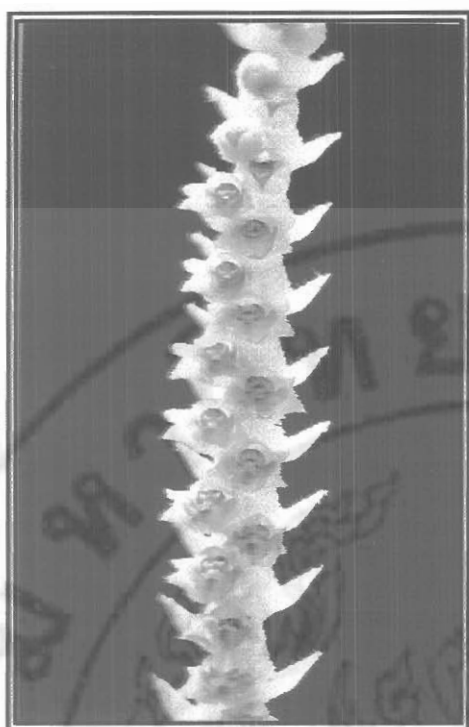
ชื่อพ้อง *Eria stricta* Lindl.

ชื่ออื่น ตะขาบขาว เอื้องแปร่งสีพื้นพระอินทร์

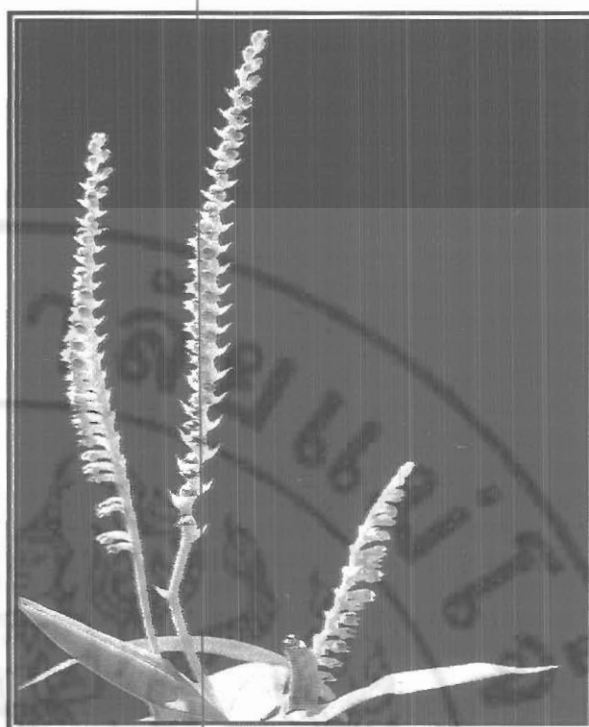
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบายรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปแท่งกลม ทรงกระบอก อาศัยอยู่รวมกันเป็นกอแน่น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8 - 1 ซม. ยาว 6 - 12 ซม. ลำต้นสีเขียวเข้ม มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ผิวลำลูกกล้วยเกลี้ยงเป็นมันเล็กน้อย ลำแก่มีร่องตื้น ๆ ตามความยาว ใบเกิดที่ส่วนยอด มี 2 ใบต่อลำลูกกล้วย เป็นรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 1.2 - 1.5 ซม. ยาว 5 - 12 ซม. ผิวใบสีเขียวเป็นมัน แผ่นใบบาง ปลายใบแหลม ช่อดอกออกจากส่วนยอดของลำลูกกล้วย ช่อดังขึ้น ยาว 5 - 9 ซม. ก้านช่อดอกมีขนสีขาวสั้นจนถึงดอก 1 ลำมี 1 ช่อดอก ดอกแตกต่างจากช่อดอกมีจำนวน 25 - 50 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีขาวครีมถึงสีเหลืองอ่อน กลีบปากสีแดงเลือดหมู มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทุก ภาคยกเว้นภาคกลางและภาคตะวันตก เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ชัยภูมิ เลย จันทบุรี ชลบุรี และระนอง ออกดอกช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 800 - 1,850 เมตร

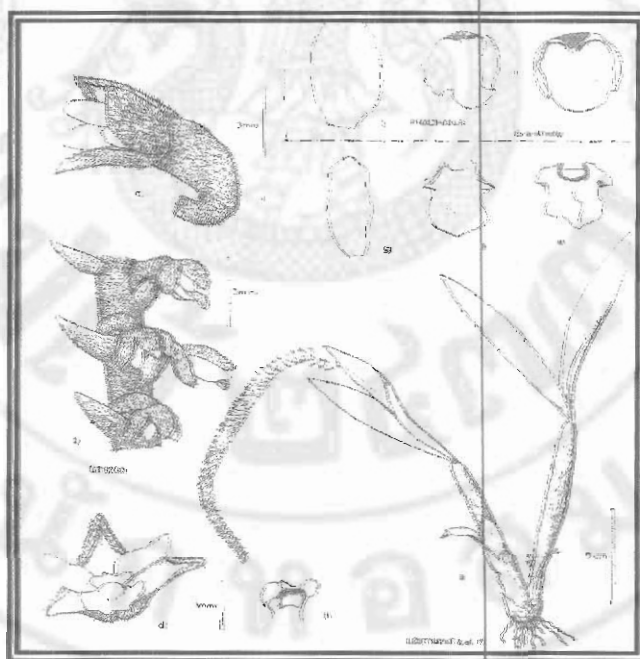
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และเวียดนาม

(1)

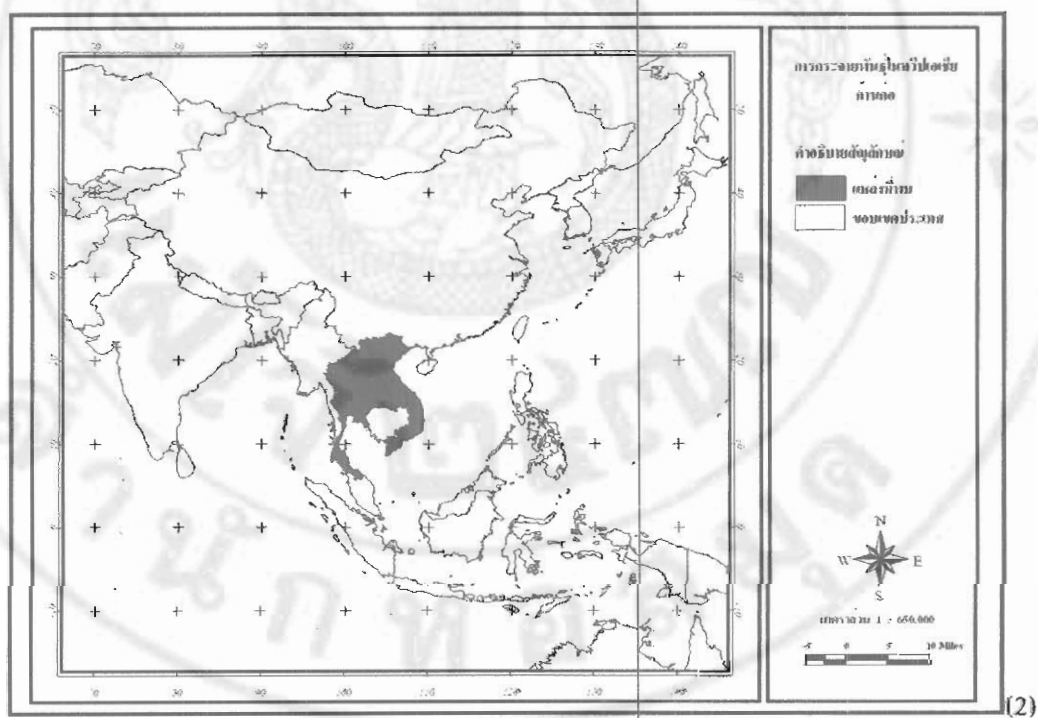
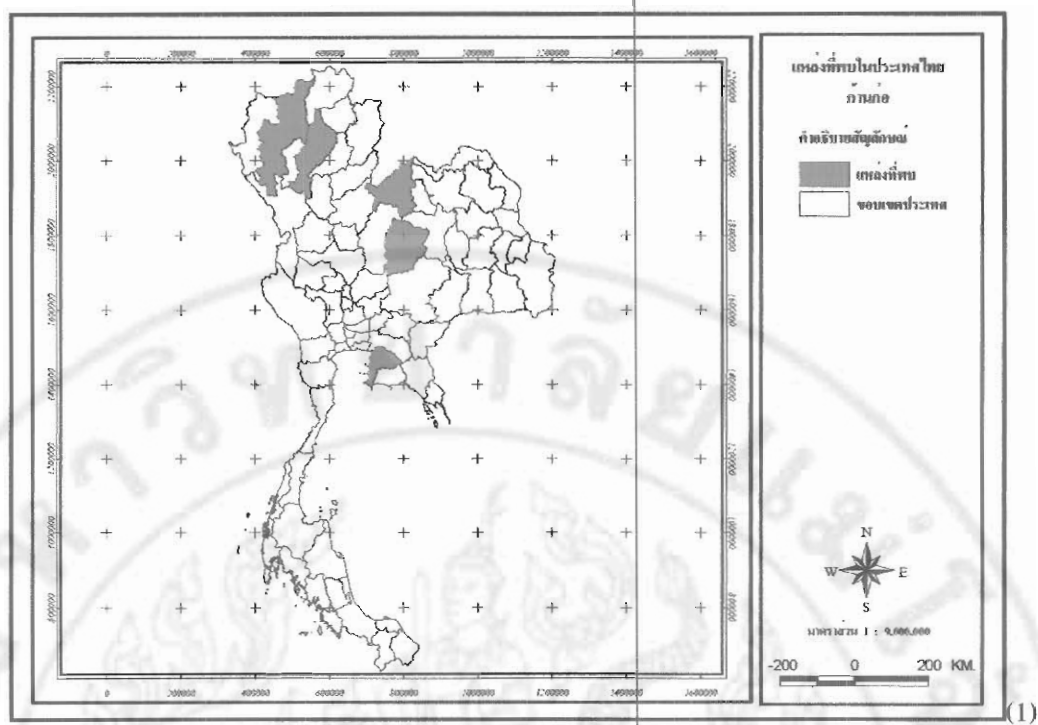
(2)

(2)

ภาพ 139 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
ก้านก่อ *Eria siamensis* Schltr.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1982: 2)

ภาพ 140 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ก้านค้อ *Eria siamensis* Schltr. ที่พบในประเทศไทย (1)
และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องขาไก่

Flickingeria albopurpurea Seidenf.

ชื่อพ้อง *Dendrobium plicatile* Lindl.

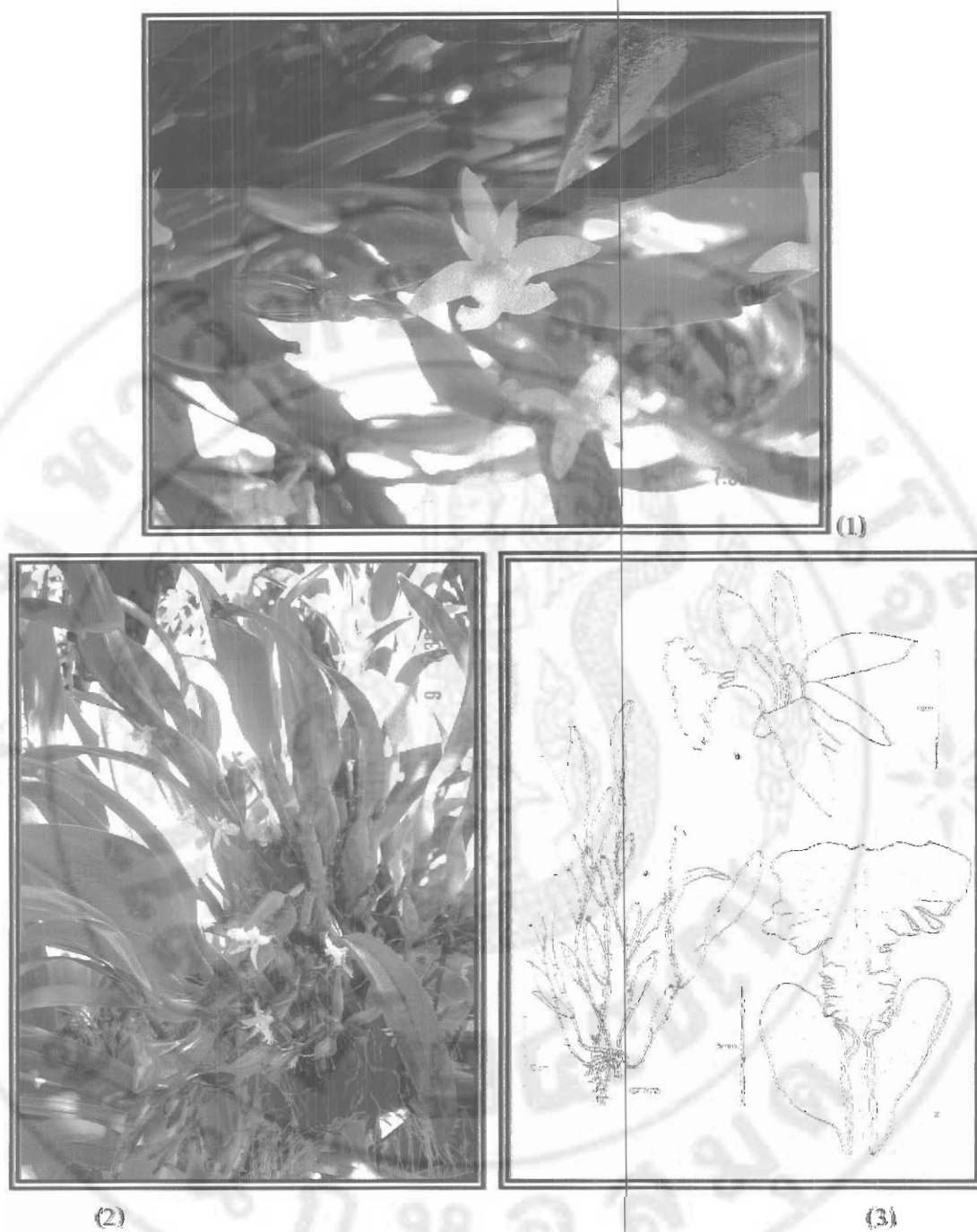
Dendrobium macraei Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องขาไก่คอดลาย

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปรีเป็นแท่งเกือบกลม โคนลำคอดกึ่ง ขึ้นอาศัยเป็นกอใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลางลำกว้าง 1.52 ซม. ยาว 6 - 7 ซม. สีเขียวเข้มลำแก่มีร่องตื้น ๆ มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนานกว้าง 2 - 3 ซม. ยาว 10 - 13 ซม. แผ่นใบค่อนข้างบาง ปลายหยักเว้าตื้น ๆ ช่อดอกออกสั้น ๆ จากส่วนยอดของลำลูกกล้วย มีจำนวน 1 - 2 ดอก ก้านดอกยาวประมาณ 1.5 ซม. ดอกมีขนาดเมื่อบานเต็มที่กว้าง 2 - 2.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว ส่วนกลีบปากแผ่ปลายกลีบหยักพับลึกริม ส่วนโคนกลีบปากมีแต้มสีม่วง

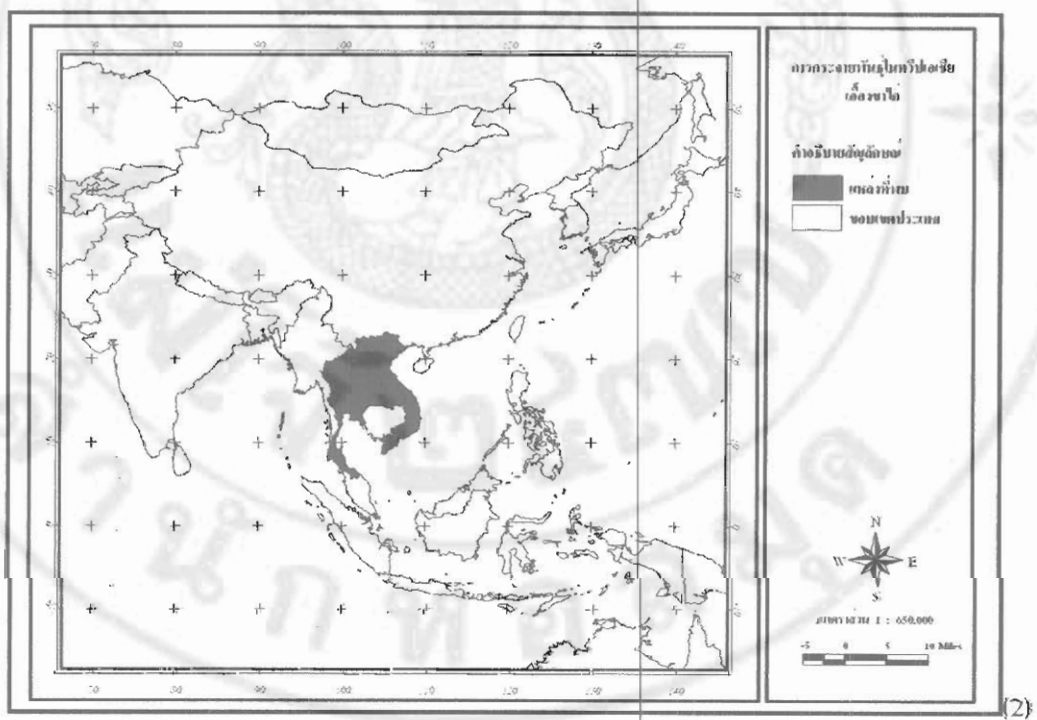
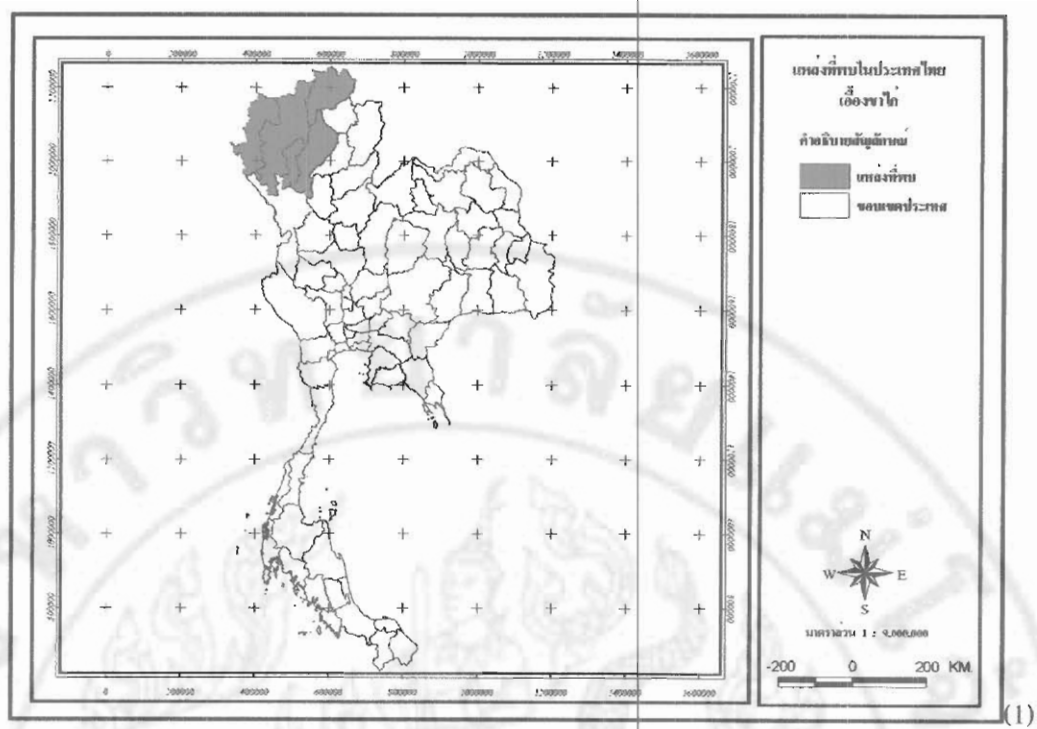
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน และลำพูน ออกดอกช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 800 - 1,300 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลาว และเวียดนาม

ภาพ 141 ลักษณะดอก (1) ลำลูกกล้วย ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
เอื้องขาไก่ *Flickingeria albopurpurea* Seidenf.

ที่มา: Seidenfaden (1983: 49)

ภาพ 142 การกระจายพันธุ์ของกิ้งก่าไม้เถียงขาไก่ *Flickingeria albopurpurea* Seidenf. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องดินเต่า

Gastrochilus bellinus (Rehb.f.) Kuntze.

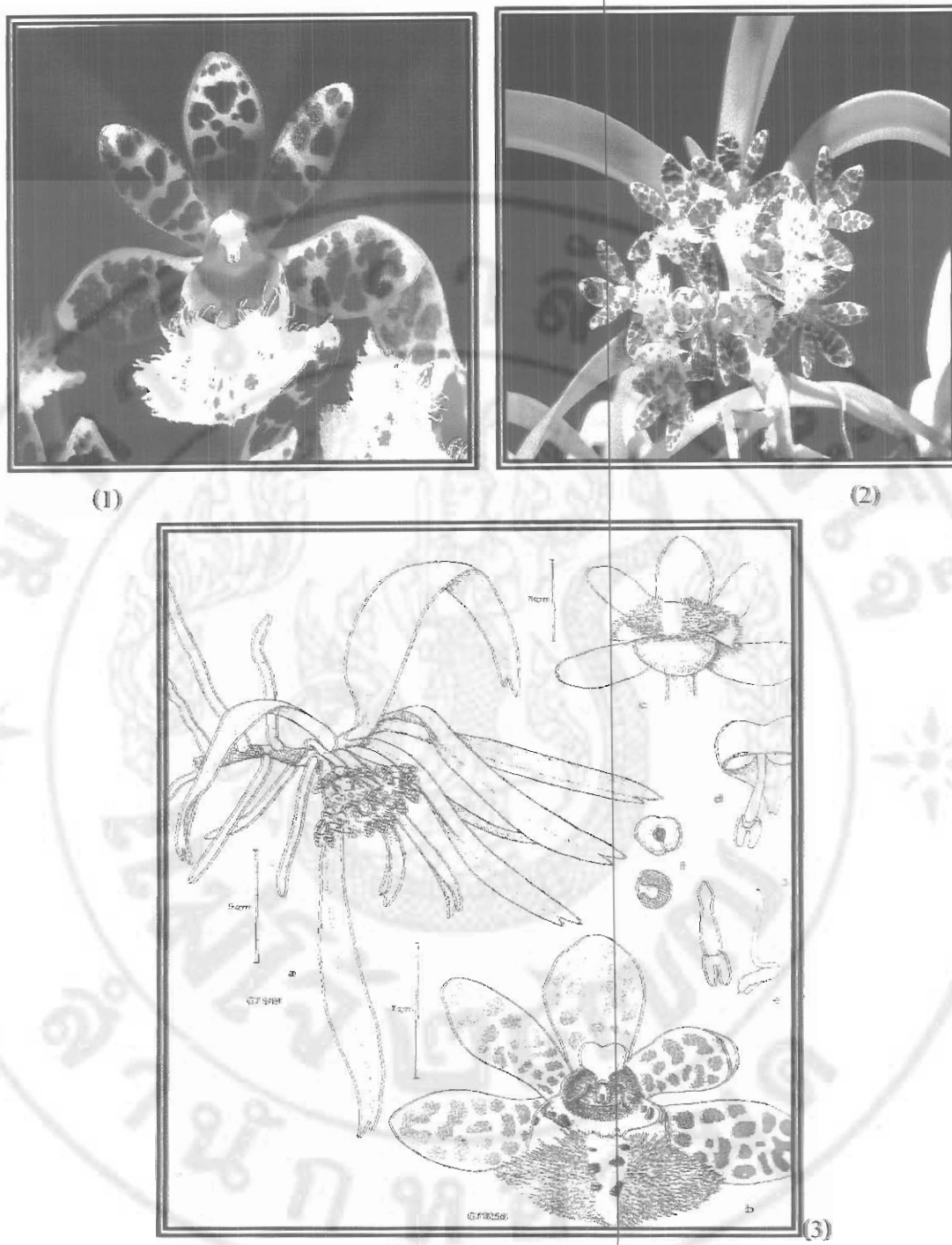
ชื่อพ้อง *Saccolabium bellinum* Rehb.f.

ชื่ออื่น เสือดำ เอื้องสารภี

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ลำต้นเรียวสูง 10 - 20 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8 - 1.2 ซม. ใบมีลักษณะรูปขอบขนาน ปลายใบหยักไม่เท่ากัน กว้าง 2 - 3 ซม. ยาว 12 - 15 ซม. ใบหนาสีเขียวเข้ม ช่อดอกแทงออกตามซอกกาบใบ ใน 1 ต้นอาจมีหลายช่อ ดอกออกเป็นกลุ่มย่อยเรียงตัวแน่นเป็นพุ่มกลม มีจำนวน 5 - 10 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีสีเหลืองอมเขียว มีแต้มสีม่วงแดงกระจายทั่วทั้งกลีบใบ ส่วนกลีบปากมีลักษณะเป็นแผ่นสีขาวมีขนสีขาวคล้ายฟูขึ้นกระจาย มีแต้มสีเหลืองอยู่บริเวณกลางกลีบปาก และแต้มด้วยจุดประสีชมพูกระจายทั่วปลายกลีบปากไปจนถึงโคนกลีบปาก ดอกบานเต็มที่ขนาด 2 - 2.3 ซม. ดอกมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ

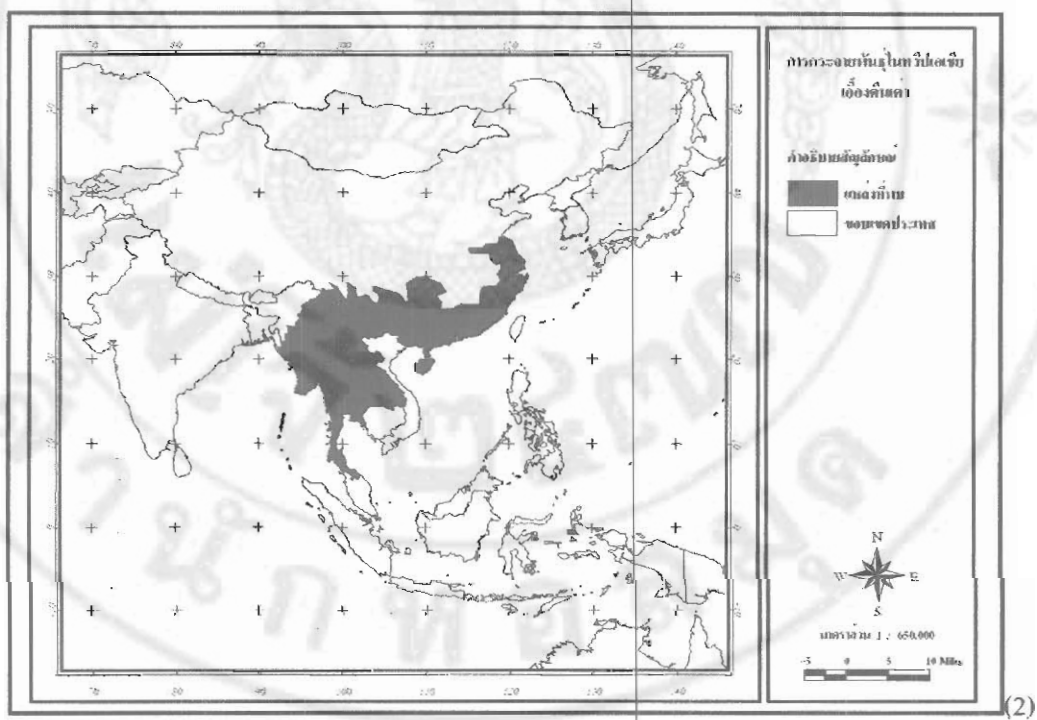
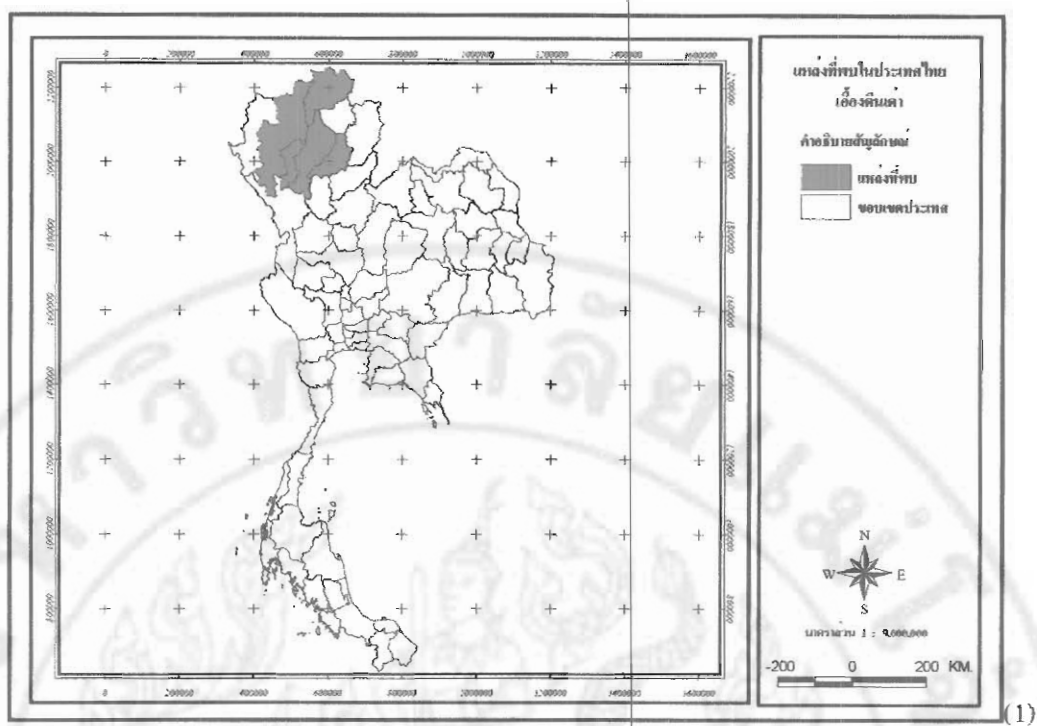
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน และแพร่ ออกดอกช่วงเดือนกันยายนถึงธันวาคม ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย เช่น ไทย พม่า ลาว และจีนตอนใต้

ภาพ 143 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง
ดินเต่า *Gastrochilus bellinus* (Rchb.f.) Kuntze.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1988: 288)

ภาพ 144 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องดินเต่า *Gastrochilus bellinus* (Rchb.f.) Kuntze.
ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สนกระบือ

Hygrochilus parishii (Veitch & Rehb.f.) Pfitzer.

ชื่อพ้อง *Vanda parishii* Veitch & Rehb.f.

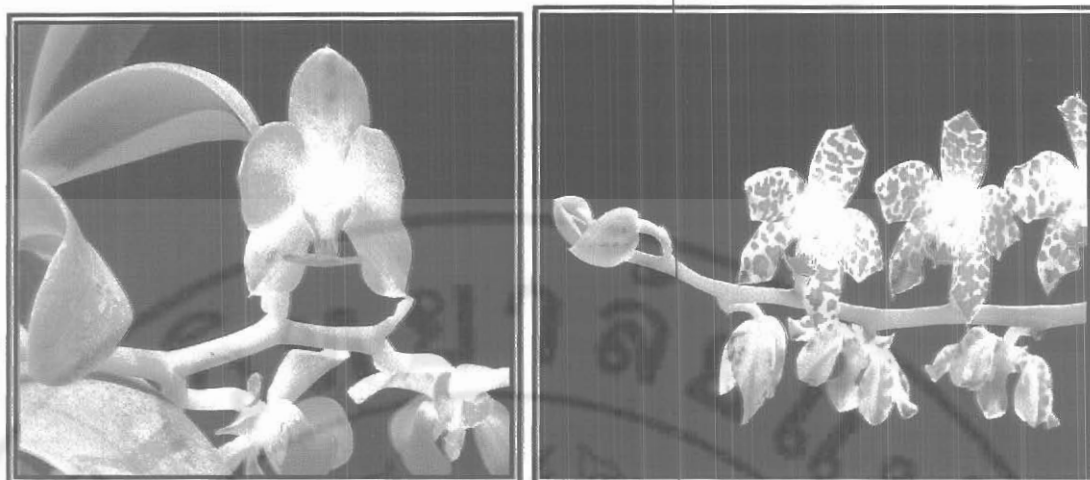
Vandopsis parishii (Veitch & Rehb.f.) Schltr.

ชื่ออื่น เอื้องนางรุ่ง เอื้องปากเปิด กุหลาบนางรอง

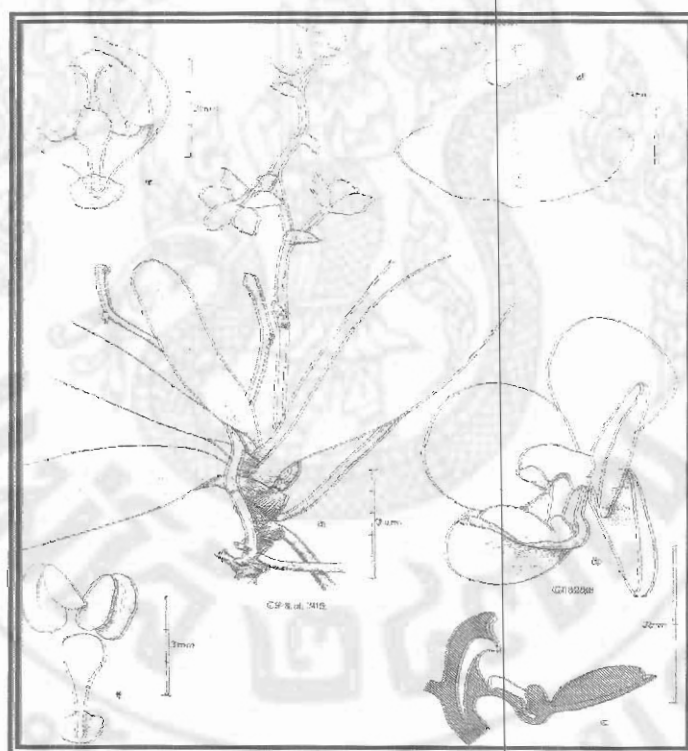
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีลักษณะการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 - 2 ซม. ใบรูปรีแกมขอบขนานใบหนาอวบน้ำ กว้าง 5 - 8 ซม. ยาว 12 - 25 ซม. ใบสีเขียวเข้มปลายใบหยักเว้ามน ช่อดอกเกิดบริเวณซอกกาบใบใกล้ส่วนยอด ยาว 25 - 30 ซม. ก้านช่อดอกแข็งช่อดอกโปร่ง แตงขนานกับพื้นโลก ดอกบานจากช่อดอกจะทยอยบานจากดอกโคนช่อไปถึงปลาย มีจำนวน 5 - 8 ดอก ดอกห่าง ๆ กัน ดอกบานเต็มที่ 3.5 - 5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองน้ำตาล บางต้นอาจมีสีชมพูมีแต้มสีน้ำตาลม่วงทั้งกลีบดอกและกลีบเลี้ยง โคนกลีบมีสีขาว กลีบปากแผ่มีแต้มสีม่วงตรงปลายกลีบ ส่วนโคนกลีบตรงกลางมีแต้มสีเหลืองเป็นเส้นจนถึงกลางกลีบปาก

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดัดใบถึงป่าดิบแล้งทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน เพชรบูรณ์ ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น อุบลราชธานี ขอนแก่น สกลนคร และภาคตะวันออก ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ที่ระดับความสูง 300-1,000 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ลาว และเวียดนาม

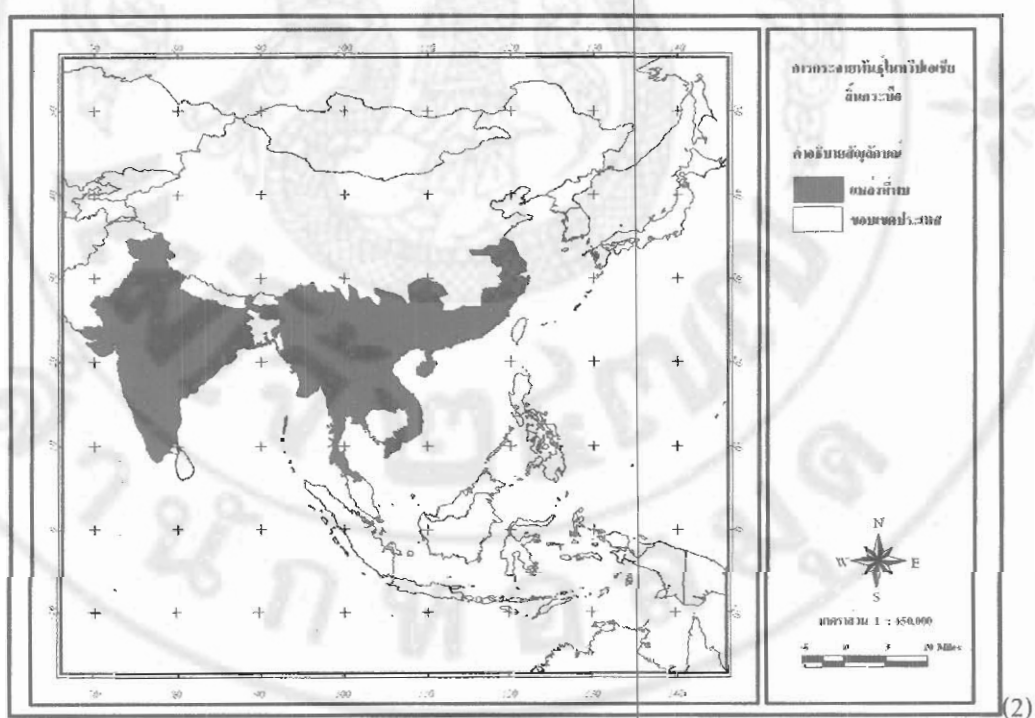
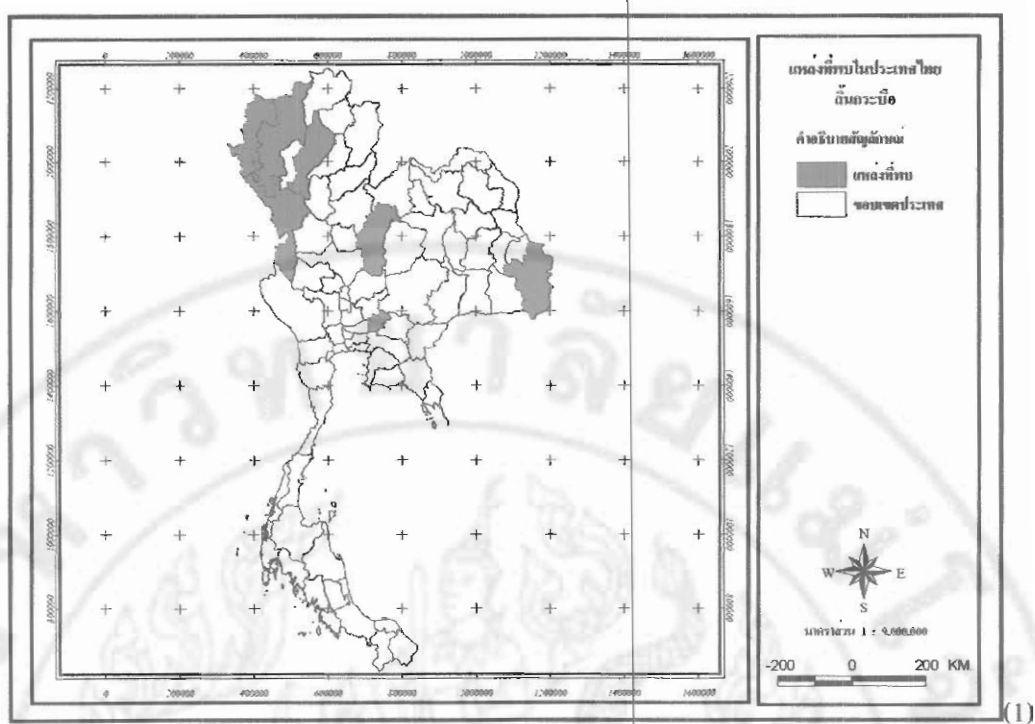
(1)

(2)

ภาพ 145 ลักษณะช่อดอก, ดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ลิ้นกระบือ
Hygrochilus parishii (Veitch & Rehb.f.) Pfitzer.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1988: 139)

ภาพ 146 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ลิ้นกระบือ *Hygrochilus parishii* (Veitch & Rehb.f.) Pfitzer. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องงูเขียว

Luisia psyche Rchb.f.

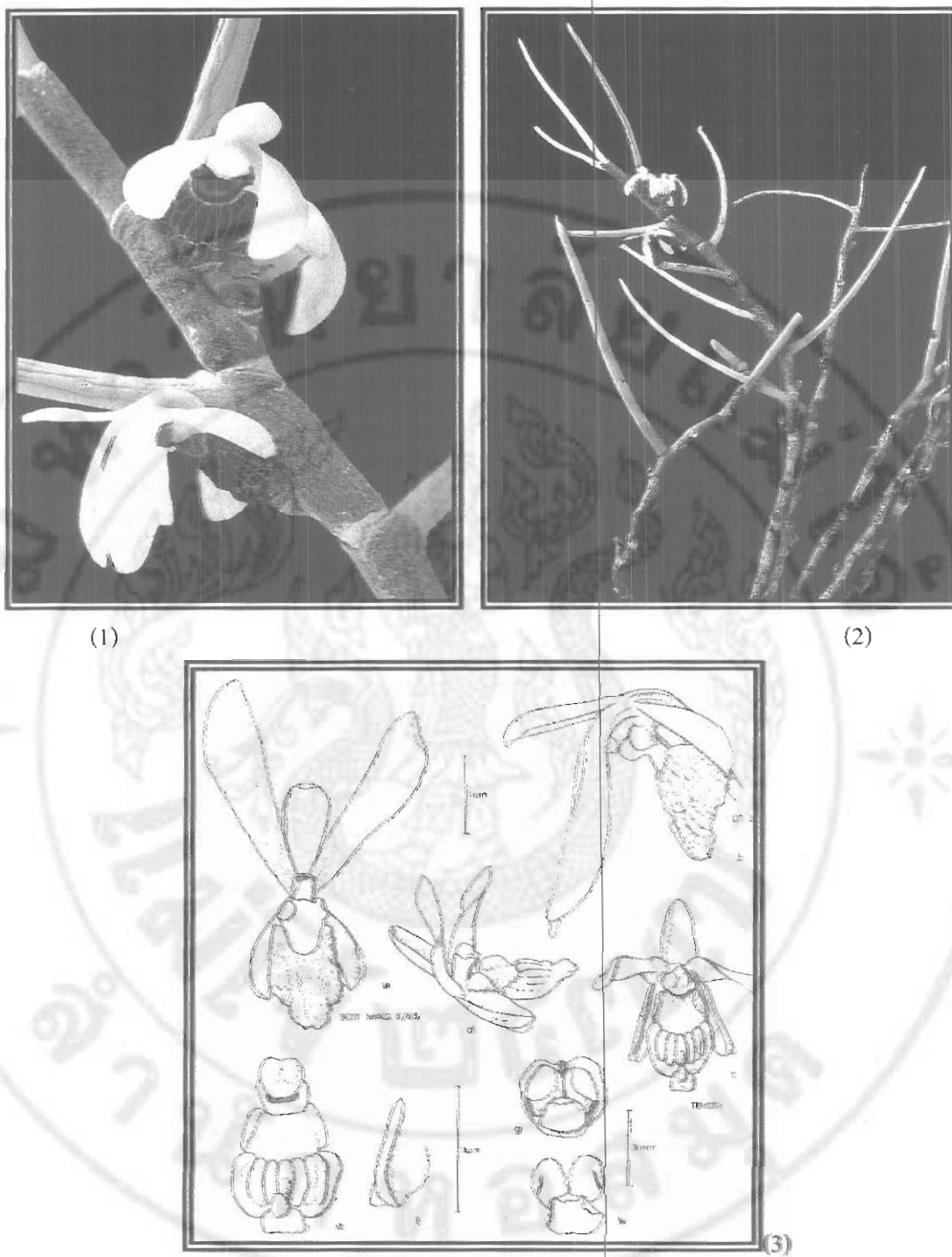
ชื่อพ้อง *Luisia scarabaeiformis* Rchb.f.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีลักษณะการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ลำต้นเป็นแท่งกลมตั้งตรงขึ้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.7 ซม. สูง 20 - 50 ซม. ลำต้นน้ำตาลเขียว ใบมีลักษณะแท่งกลมทรงกระบอกสีเขียวเข้ม ปลายใบมนมีจำนวน 5 - 12 ใบต่อลำต้น ใบกว้าง 0.5 ซม. ยาว 8 - 10 ซม. ช่อดอกแตกตามข้อใกล้กับส่วนยอดตรงข้ามกับใบ ช่อดอกสั้น 0.5 - 1 ซม. มีหลายข้อใน 1 ต้น ดอกบานจากช่อดอก 1 - 3 ดอกต่อข้อ ดอกบานเต็มที่ขนาด 2.5 - 4 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองอมเขียวโค้งไปข้าง กลีบปากแผ่ผิวย่น กลีบแกมมะหยี่สีม่วงเข้มเกือบดำ

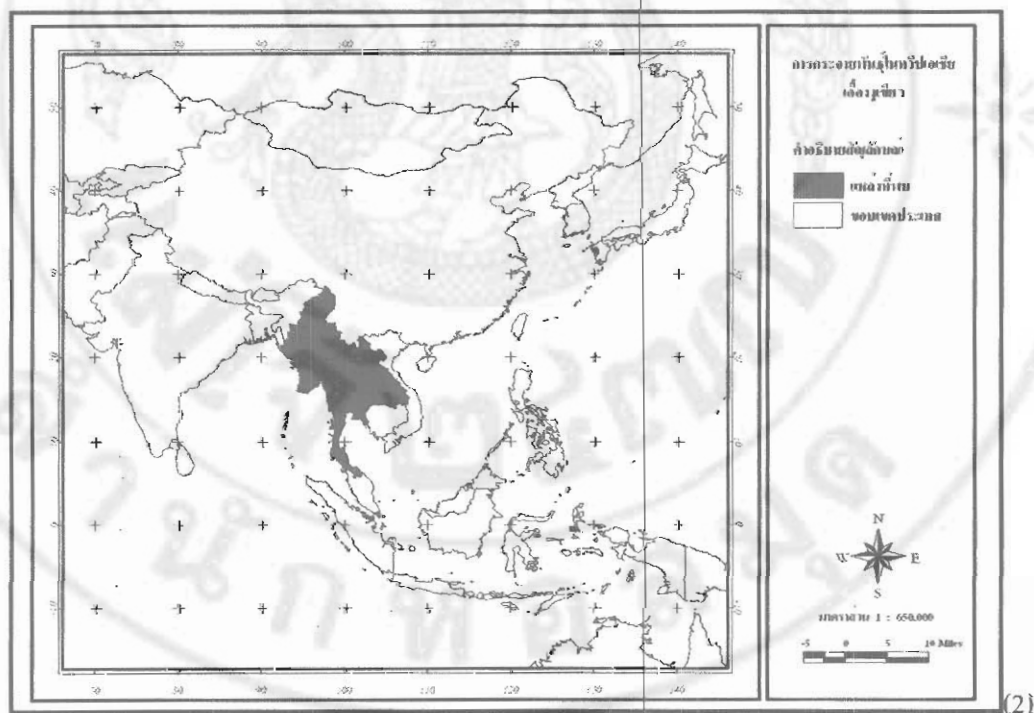
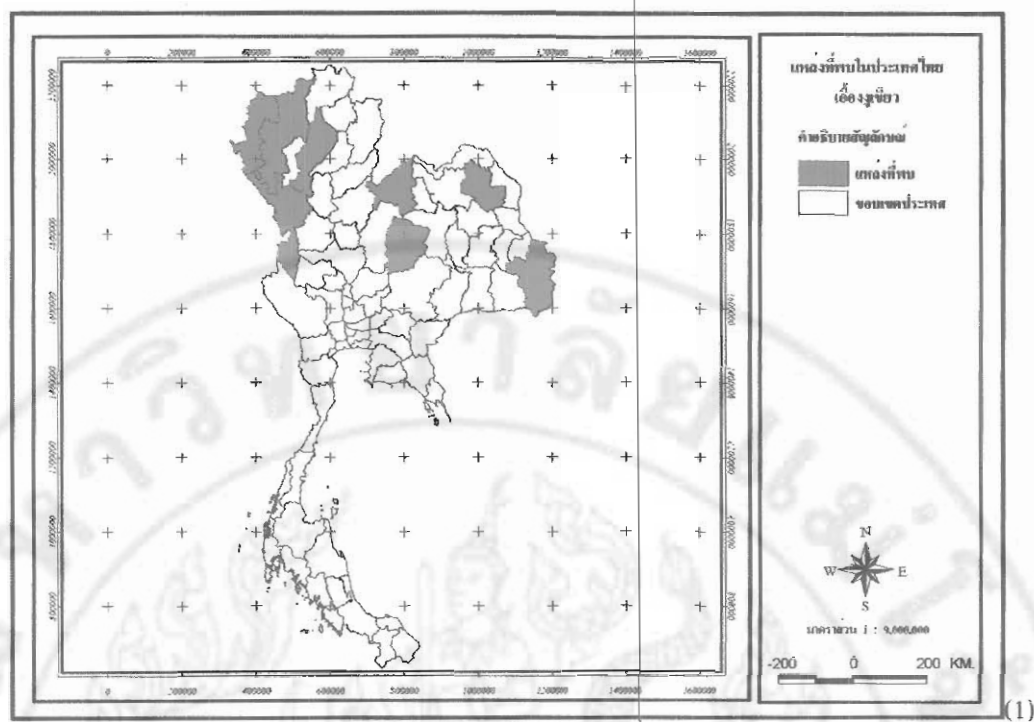
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าเต็งรังถึงป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ชัยภูมิ สกลนครและอุบลราชธานี ออกดอกในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ที่ระดับความสูง 600 - 1,300 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่าและลาว

ภาพ 147 ลักษณะดอก (1) ลำต้น (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องงูเขียว
Luisia psyche Rehb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1988: 272)

ภาพ 148 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องงูเขียว *Luisia psyche* Rehb.f. ที่พบในประเทศไทย
(1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องแพนใบโค้ง

Oberonia acaulis Griff.

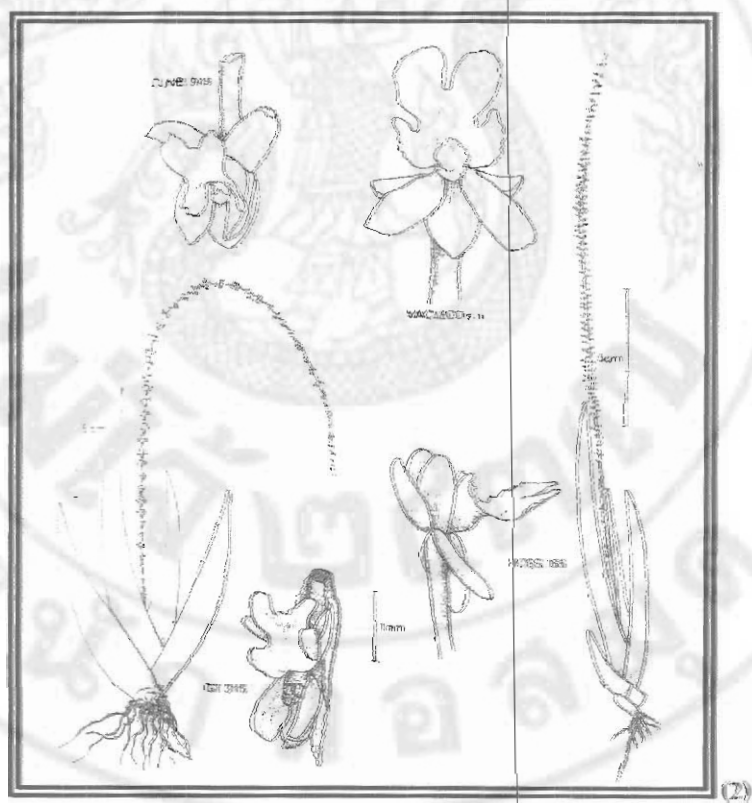
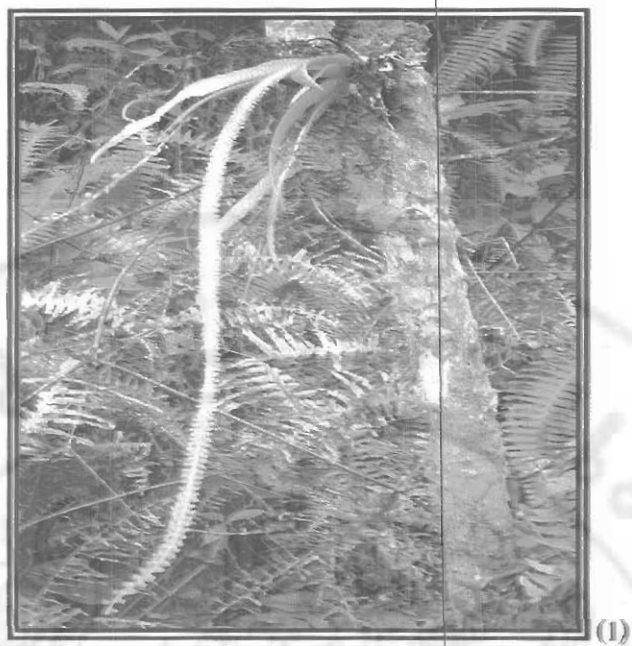
ชื่อพ้อง *Oberonia sikkimensis* Lindl.

ชื่ออื่น พัดนางชี

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำต้นมีลักษณะการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ลำต้นขึ้นอยู่กันเป็นกระจุกห้อยลง ใบสีเขียวขนาดกว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 6-10 ซม. ปลายใบแหลมมีจำนวน 35 ใบต่อด้าน แผ่นใบอวบน้ำ ใบรอบนอกสั้นกว่าใบใกล้ยอด ช่อดอกแทงจากส่วนยอดของต้น ยาว 10-15 ซม. ห้อยลง ก้านและแกนช่อผสม มีจำนวน 1 ช่อต่อด้าน ดอกค่อนข้างขนาดเล็กมีจำนวน 45-90 ดอกต่อด้าน บานเต็มที่ขนาด 0.2-0.3 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองอมเขียว ส่วนกลีบปากแผ่สีเหลือง

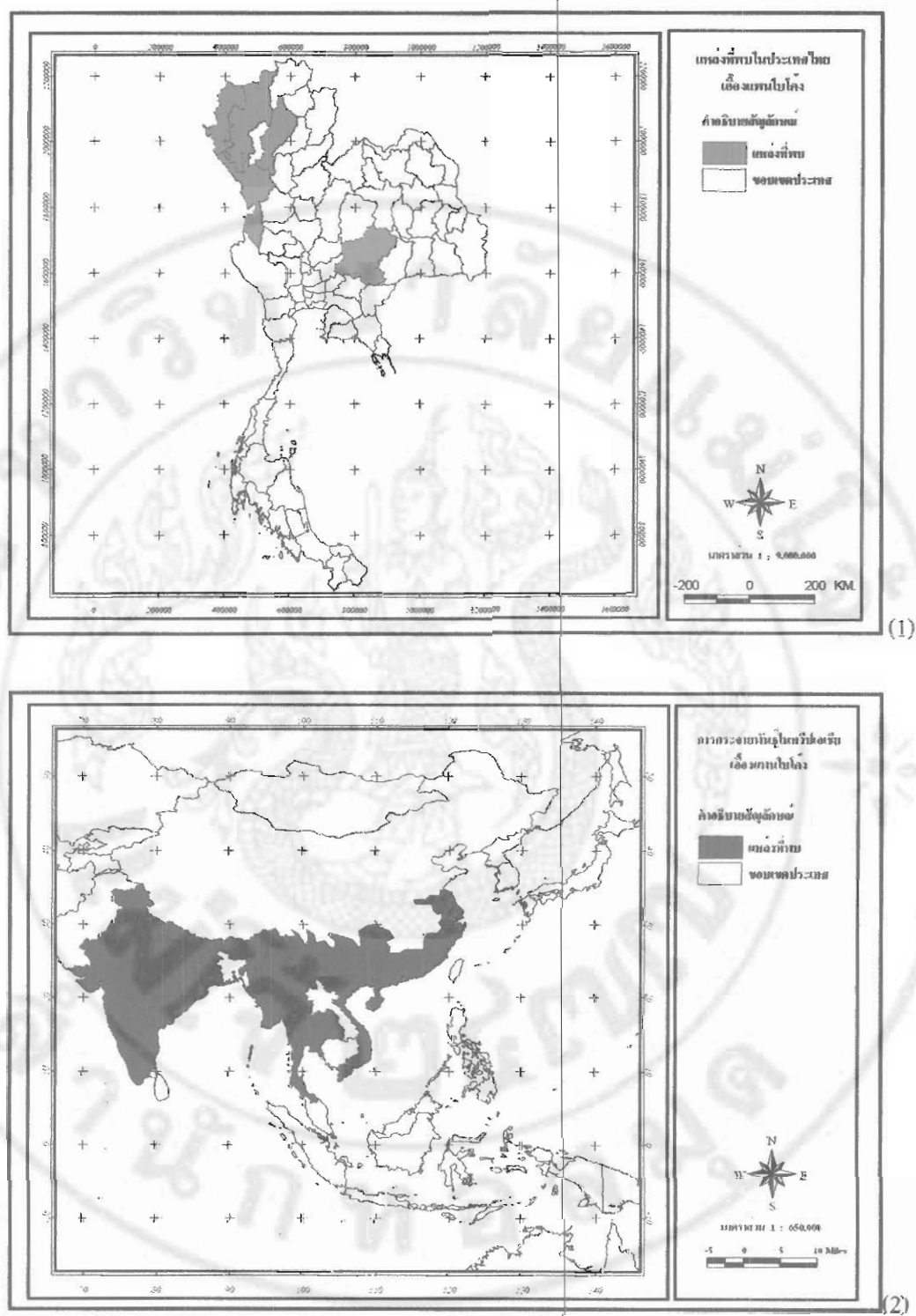
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น นครราชสีมา ออกดอกช่วงเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน ที่ระดับความสูง 800-2,250 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล ภูฏาน อินเดีย พม่า เวียดนาม และจีนตอนใต้

ภาพ 149 ลักษณะดอก, ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้องแพนใบโค้ง
Oberonia acaulis Griff.

ที่มา: Seidenfaden ()

ภาพ 150 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องแพนใบโค้ง *Oberonia acaulis* Griff. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

มังกรทอง

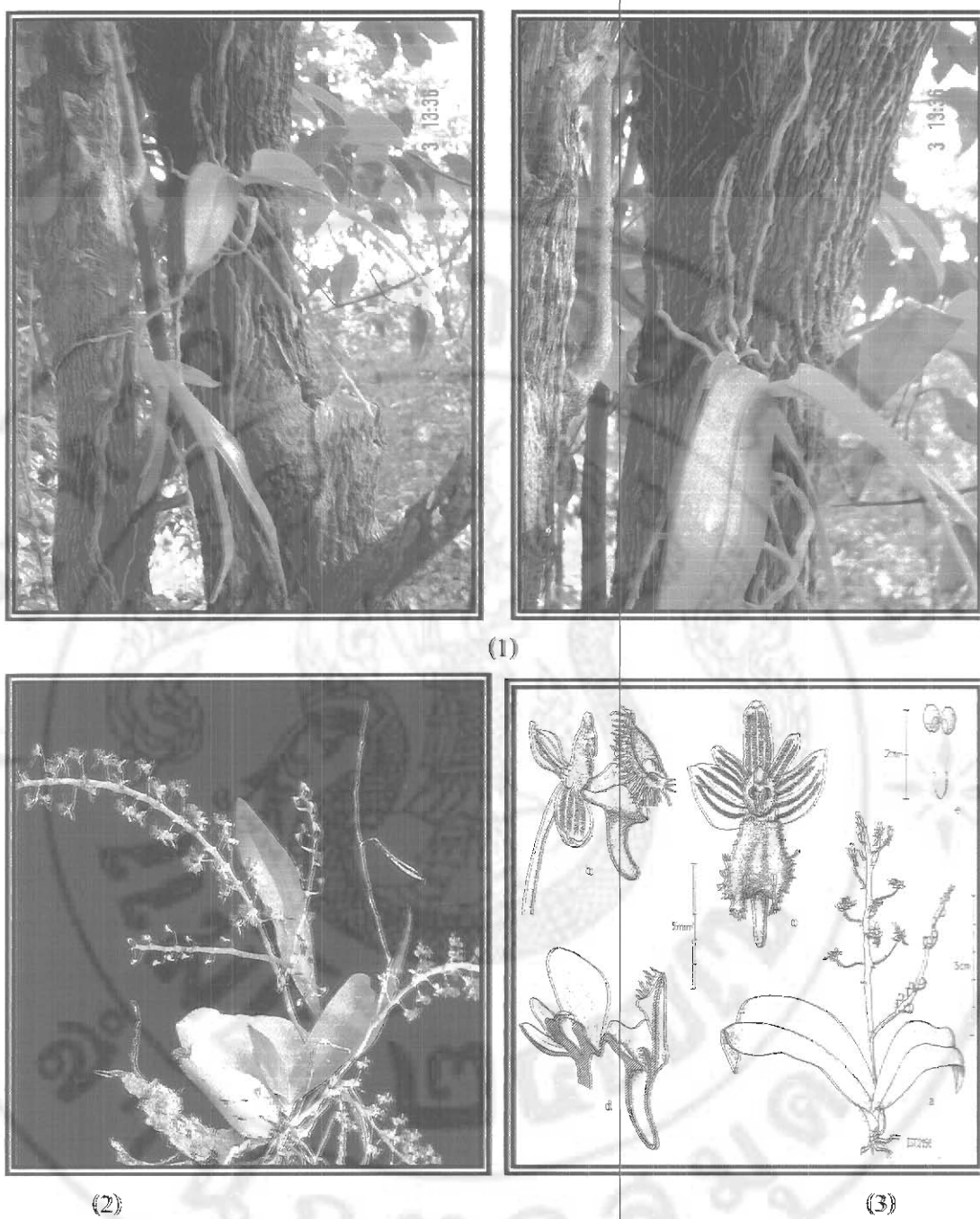
Ornithochilus difformis (Wallex Lindl.) Schltr.ชื่อพ้อง *Aerides difforme* Wallex Lindl.

ชื่ออื่น สร้อยทอง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีลักษณะการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ใบรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 4 - 6 ซม. ยาว 8 - 15 ซม. ปลายใบแหลม ผิวใบสีเขียวเป็นมันเล็กน้อย มีจำนวน 2 - 4 ใบต่อต้น แผ่นใบอ่อนและบาง ช่อดอกแทงจากโคนกาบใบ ช่อดอกโปร่ง ยาว 15 - 25 ซม. ดอกมีขนาด 0.8 - 1 ซม. มีจำนวน 15 - 35 ดอกต่อช่อ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองทอง มีลายเส้นตามความยาวของกลีบสีแดง กลีบปากสีม่วงแดง แผ่นปลายห้อยเป็นแฉกหรือเป็นเส้น ๆ

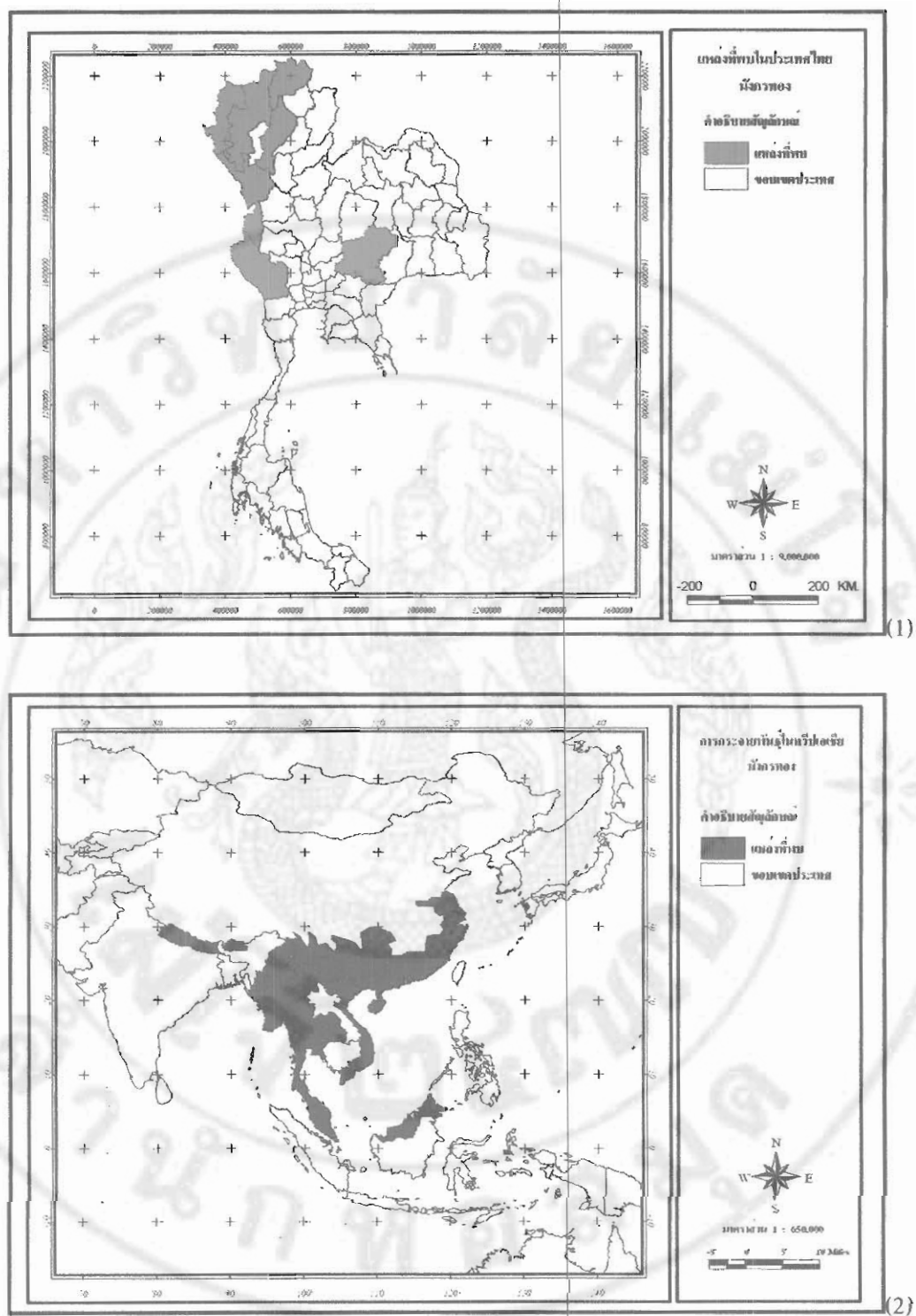
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งถึงป่าดิบชื้นเกือบทุกภาค ยกเว้นภาคกลาง เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก เชียงราย นครราชสีมา กาญจนบุรี จันทบุรี ระนอง ออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม ที่ระดับความสูง 700 - 1,600 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เทือกเขาหิมาลัย เนปาล สิกิม ภูฏาน พม่า เวียดนาม จีนตอนใต้ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย

ภาพ 151 ลักษณะใบ (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้มังกรทอง
Ornithochilus difformis (Wall.ex Lindl.) Schltr.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 398, Seidenfaden (1988: 44)

ภาพ 152 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้มังกรทอง *Ornithochilus difformis* (Wall. ex Lindl.) Schltr. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2).

เอื้องรอรองดอกส้ม

Panisea apiculata Lindl.

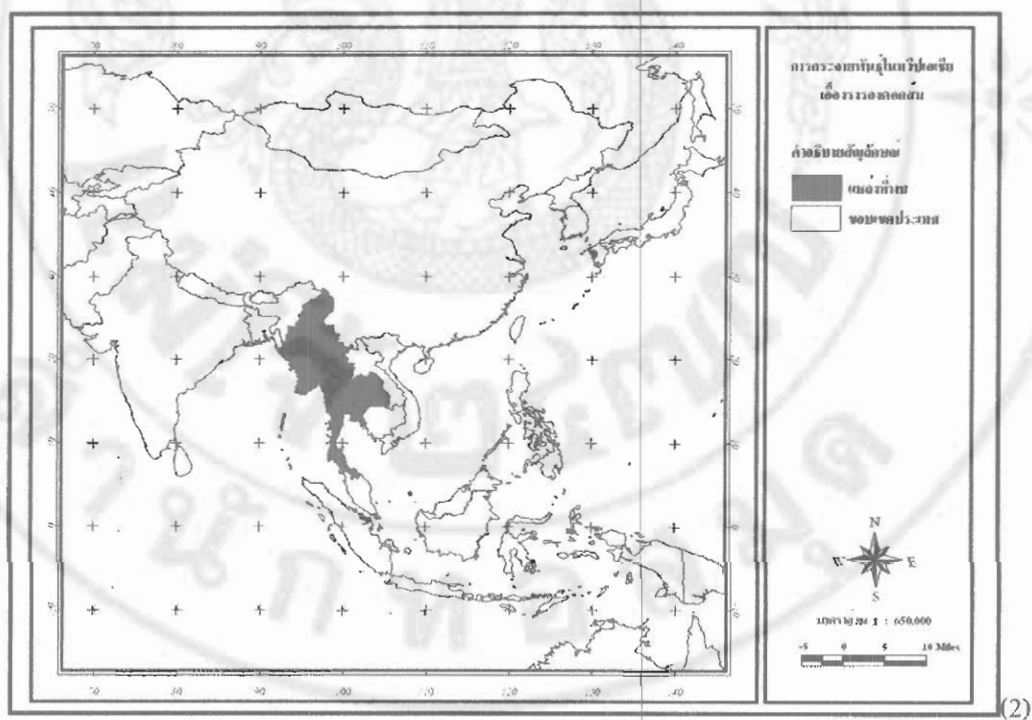
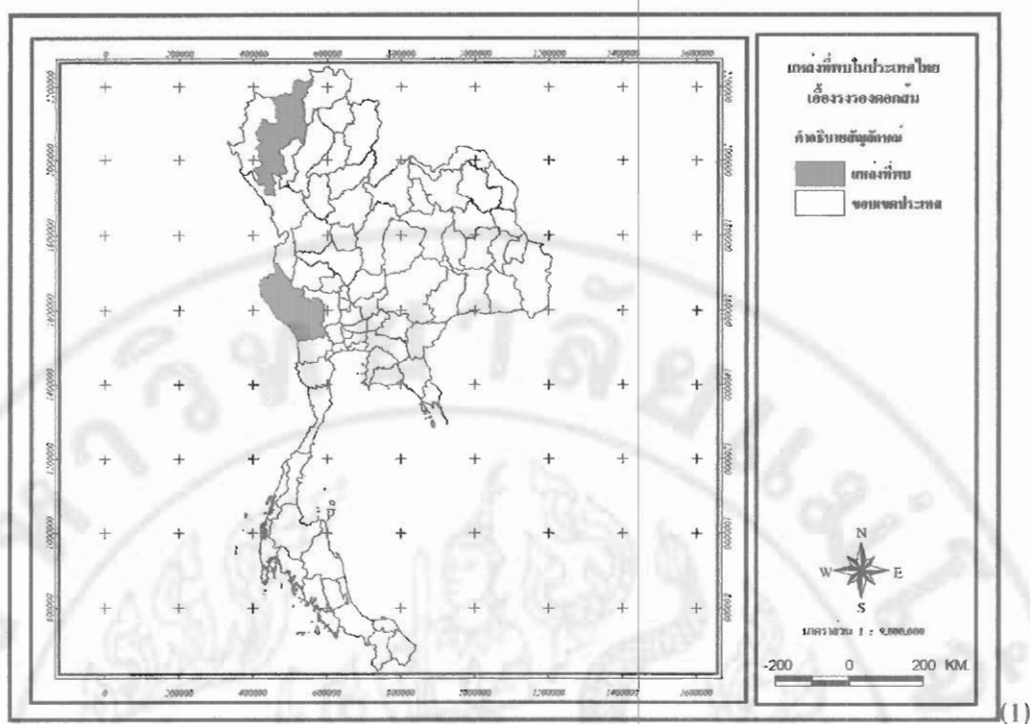
ชื่อพ้อง *Chelonistele apiculata* (Lindl.) Plitz.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยมีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ลำมีลักษณะรูปไข่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 - 2 ซม. สูง 2.25 ซม. ลำลูกกล้วยสีเขียวเข้ม ใบมีลักษณะรูปแถบขอบขนาน ปลายใบแหลม กว้าง 1 - 1.5 ซม. ยาว 6 - 8 ซม. มี 2 ใบต่อลำ สีเขียวเข้ม แผ่นใบบางและอ่อน ช่อดอกแทงออกจากโคนข้างลำลูกกล้วย ยาว 1 - 2 ซม. ดอกมีจำนวน 1 - 2 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่ขนาด 2 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีส้มอมน้ำตาล กลีบปากแผ่ขึ้นมาข้างบนมีสีส้ม เส้าเกสรสีเหลือง

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 800 - 1,200 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และพม่า

ภาพ 154 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องรอรองคอกส้ม *Panisea apiculata* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องพร้าว

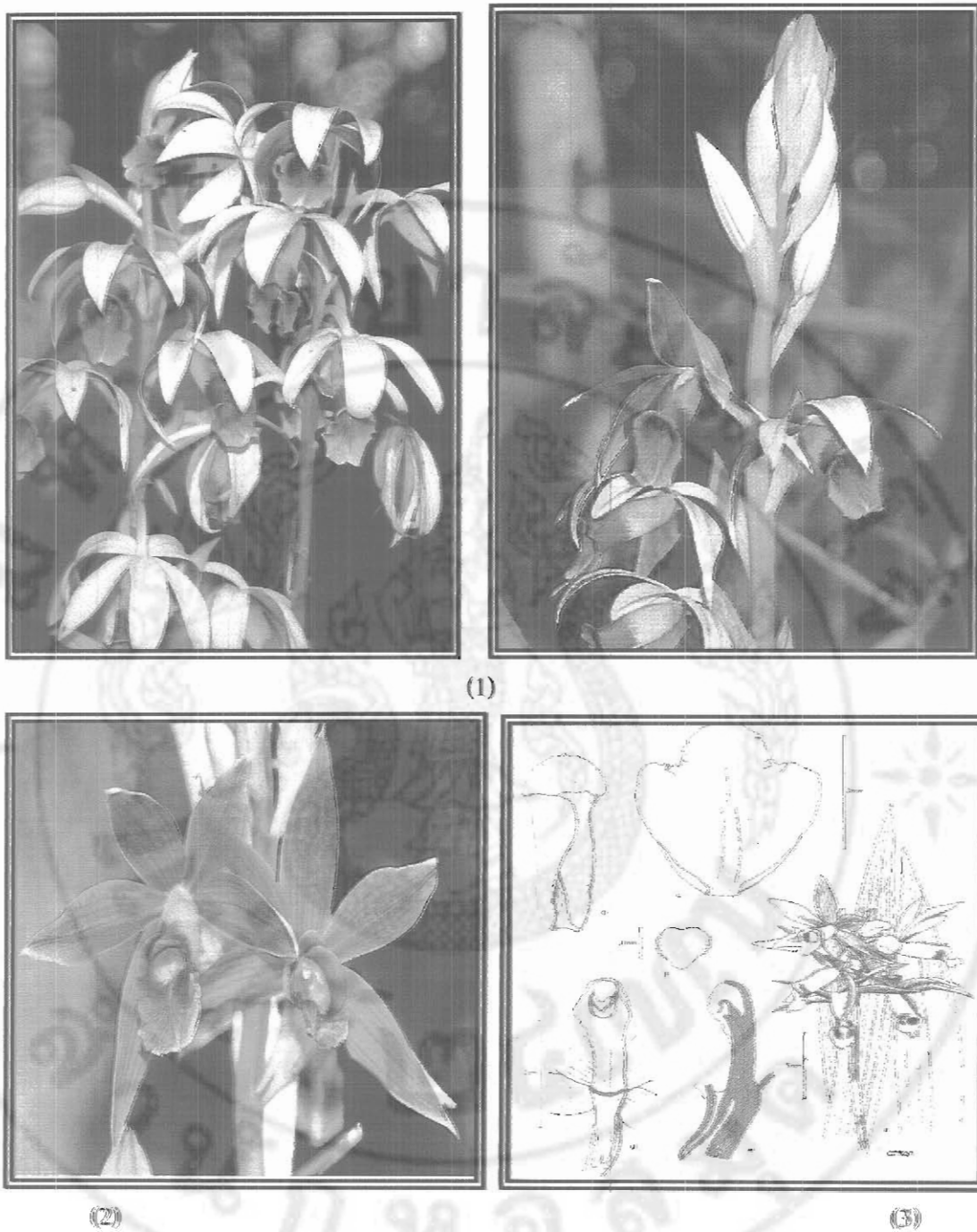
Phaius tankervilleae (Banks ex l'Heritier) Blumeชื่อพ้อง *Limodorum tankervilleae* Banks ex l'Heritier

ชื่ออื่น ฮ่องฟู ฉัตรพระอินทร์

กล้วยไม้ดิน ระบบรากเป็นรากดิน(Terrestrial) ลำลูกกล้วยรูปทรงกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 ซม. สูง 6-10 ซม. มีกาบใบหุ้มลำลูกกล้วยไว้ ลำสีเขียว ใบรูปรีแกมขอบขนาน แผ่นใบบางเรียวเป็นร่องพับจีบตามยาวของใบ กว้าง 8-12 ซม. ยาว 60-100 ซม. ปลายใบสอบมีประมาณ 3-5 ใบต่อต้น ช่อดอกแตกออกทางด้านข้างของโคนลำลูกกล้วย ตั้งขึ้นสูงตั้งแต่ 100-220 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางก้านช่อดอก 1-2.5 ซม. ดอกแตกบริเวณช่วงปลายของช่อดอก มีจำนวน 8-20 ดอก ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของลำลูกกล้วย ดอกบานเต็มที่กว้าง 8-10 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีน้ำตาลมีลายเส้นสีเหลืองกลางกลีบตามยาว กลีบปากแผ่ปลายกลีบหยักสีขาว ส่วนโคนกลีบปากห่อม้วนเป็นรูปกรวย ด้านในสีเหลืองและแต้มสีม่วงแดงบริเวณกลางกลีบปาก

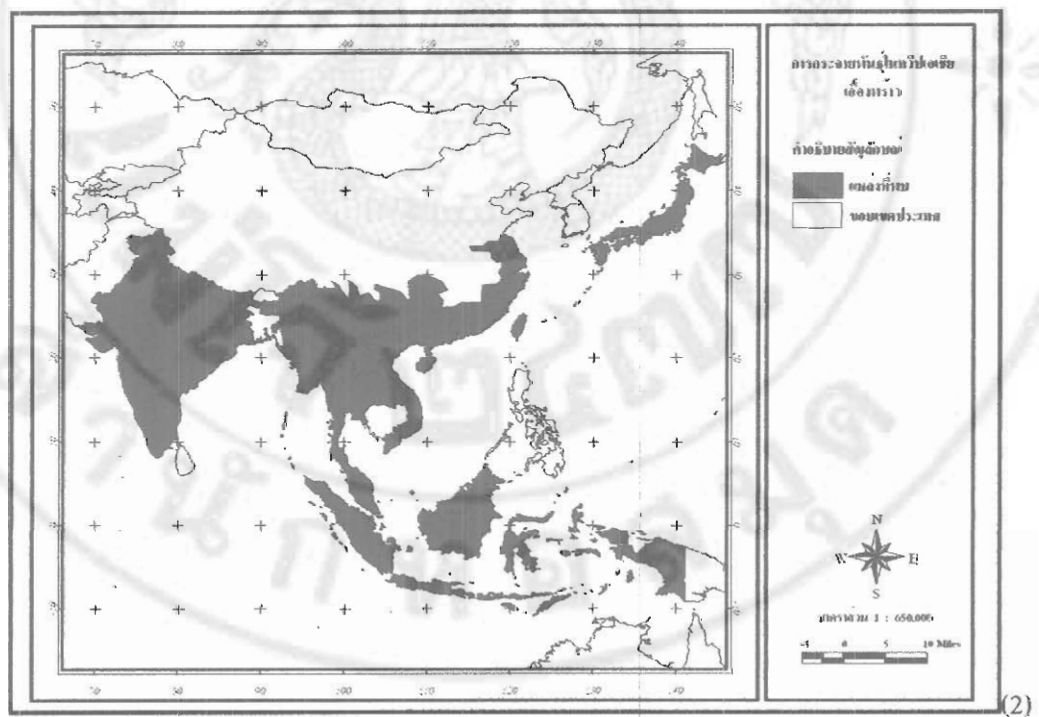
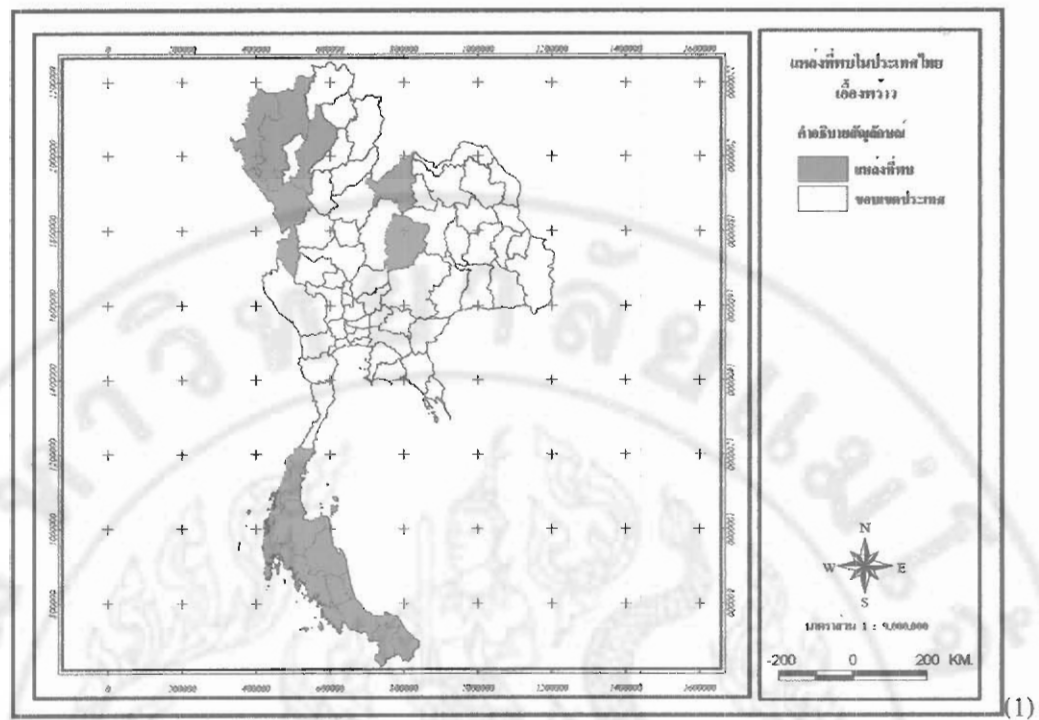
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ชัยภูมิ และภาคใต้ ออกดอกช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน ที่ระดับความสูงตั้งแต่ 700-2,200 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย แดงเทือกเขาหิมาลัย เนปาล สิกขิม อินเดีย พม่า ลาว เวียดนาม จีนตอนใต้ ฮองกง ไต้หวัน ญี่ปุ่น มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ภาพ 1155 ลักษณะดอก (1), (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้องพริ้ว
Phaius tankervilleae (Banks ex Heritier) Blume

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 298-299, Seidenfaden (1986: 5)

ภาพ 156 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องพร้าว *Phaius tankervilleae* (Banks ex Heritier) Blume ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องข้อต่อ

Pholidota articulata Lindl.

ชื่อพ้อง *Coelogyne articulata* (Lindl.) Rehb.f.

ชื่ออื่น เอื้องลำต่อ

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยรูปทรงกระบอกเป็นแท่งกลมต่อกันเป็นปล้องๆ ลำสีเขียวอมน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. ยาว 6-8 ซม. เชื่อมต่อกันเป็นสาย มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบรูปรีแกมขอบขนานสีเขียวเข้ม มีจำนวน 2 ใบต่อลำลูกกล้วย กว้าง 4-6 ซม. ยาว 10-12 ซม. ช่อดอกแทงจากยอดของลำใหม่หรือลำหน้า ยาว 10-12 ซม. ห้อยลง มี 1 ช่อต่อลำลูกกล้วย ดอกแตกจากช่อมีจำนวน 8-12 ดอก กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว กลีบค่อนข้างบาง ส่วนกลีบปากแผ่ปลายกลีบหัก มีแต้มสีเหลืองอยู่ตรงกลางกลีบ เส้าเกสรสีน้ำตาลม่วง

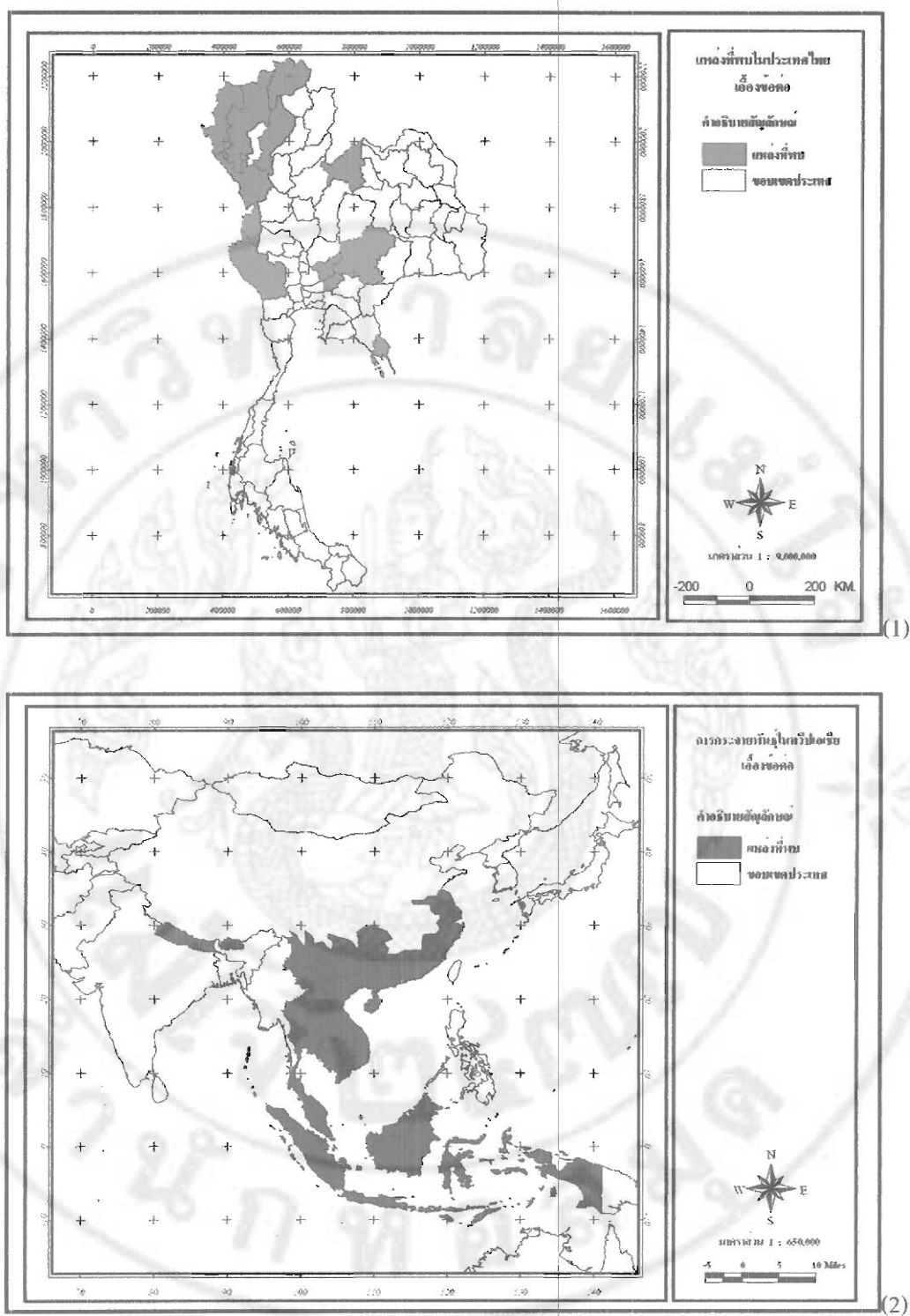
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทั่วประเทศเช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน เลย นครราชสีมา นครนายก สระบุรี ตรัง กาญจนบุรี ออกดอกช่วงเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ที่ระดับความสูง 750-1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกขิม ภูฏาน อินเดีย จีนตอนใต้ ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ภาพ 157 ลักษณะใบ, ลำต้นกกล้วย (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้
 เชื่องช้อยต่อ *Pholidota articulata* Lindl.

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 300 – 301, Seidenfaden (1986: 98)

ภาพ 158 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องข้อต่อ *Pholidota articulata* Lindl. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องสร้อยระย้า

Pholidota imbricata W.J. Hook.

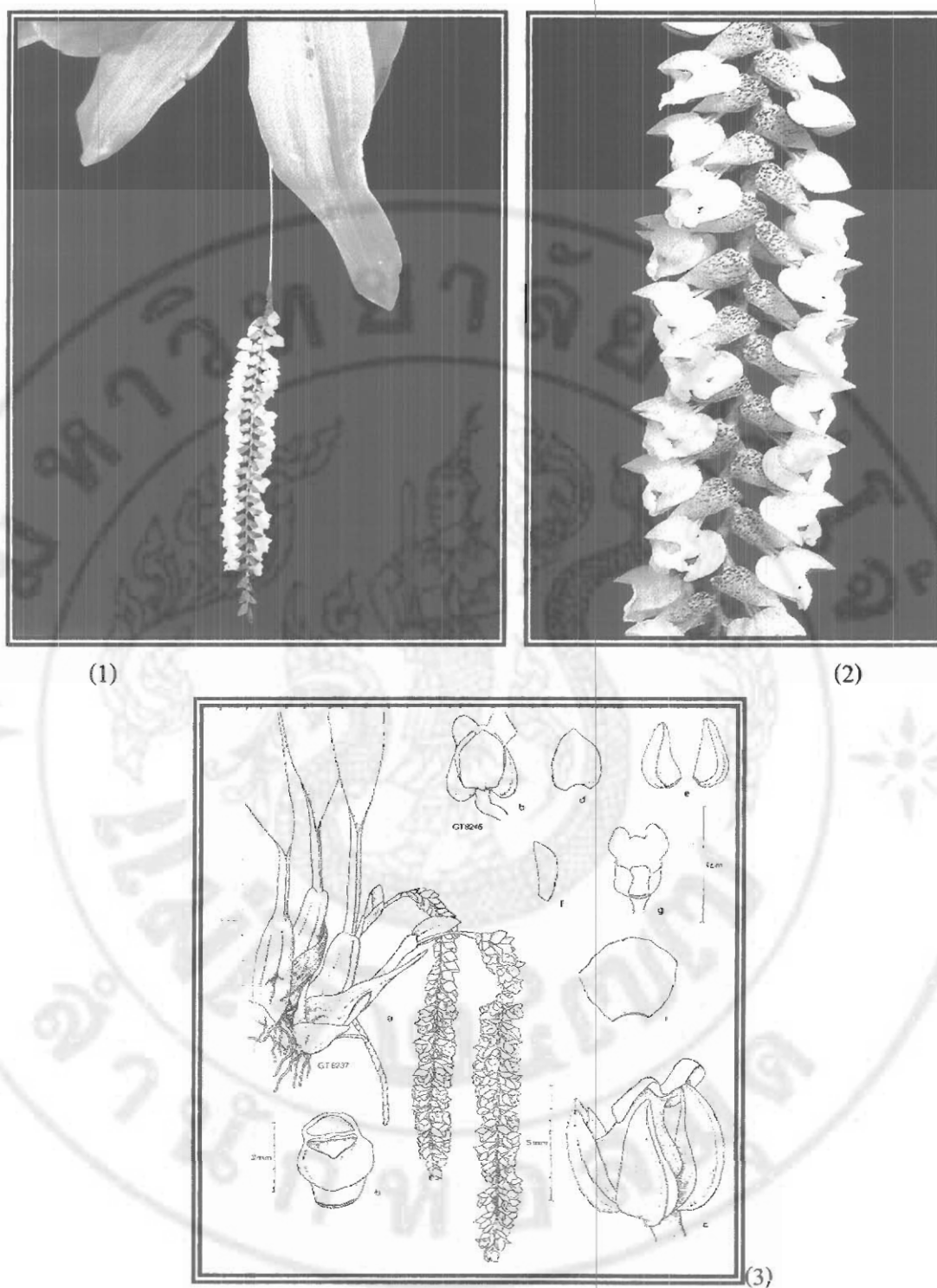
ชื่อพ้อง *Coelogyne imbricata* (W.J.Hook.) Rchb.f.

ชื่ออื่น เอื้องกาบดอก เอื้องสายสร้อย เอื้องหางกระดิ่ง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบราก เป็นรากกึ่งอากาศ (Semi - epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะกลมป้อมสีเขียวอมน้ำตาล ผิวเรียบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 - 4 ซม. สูง 4 - 8 ซม. มีการเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ใบแผ่เป็นรูปรีแกมขอบขนาน แผ่นใบบางมีร่องจีบพับตามยาวปลายใบแหลม กว้าง 5 - 8 ซม. ยาว 15 - 20 ซม. สีเขียวเข้ม 1 ลำมีใบเพียง 1 ใบ ช่อดอกแทงออกจากยอดลำใบหรือต้นใหม่ที่แตกออกมาจากข้างลำลูกกล้วย ช่อดอกยาว 20 - 40 ซม. 1 ลำมีเพียง 1 ช่อดอก ดอกเกิดตั้งแต่ส่วนกลางช่อถึงปลาย 2 ใน 3 ของก้านช่อดอก มีจำนวนดอก 35 - 55 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่ขนาด 0.8 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวอมเหลืองกลีบห่อไม่บานกว้าง กลีบปากแผ่สีขาว ส่วนปลายหยักเว้าลึก ส่วนคอสีเหลืองเข้ม มีกาบดอกหุ้มบริเวณก้านช่อดอกสีเหลืองมีจุดประสีน้ำตาล เส้าเกสรสีน้ำตาล

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบชื้นทุกภาคของประเทศ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ตาก แม่ฮ่องสอน สกลนคร เลย ชัยภูมิ นครราชสีมา กาญจนบุรี จันทบุรี ตราด และสุราษฎร์ธานี ออกดอกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงกรกฎาคม ที่ระดับความสูง 800 - 1,700 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกิม อินเดีย จีนตอนใต้ และอินโดนีเซีย

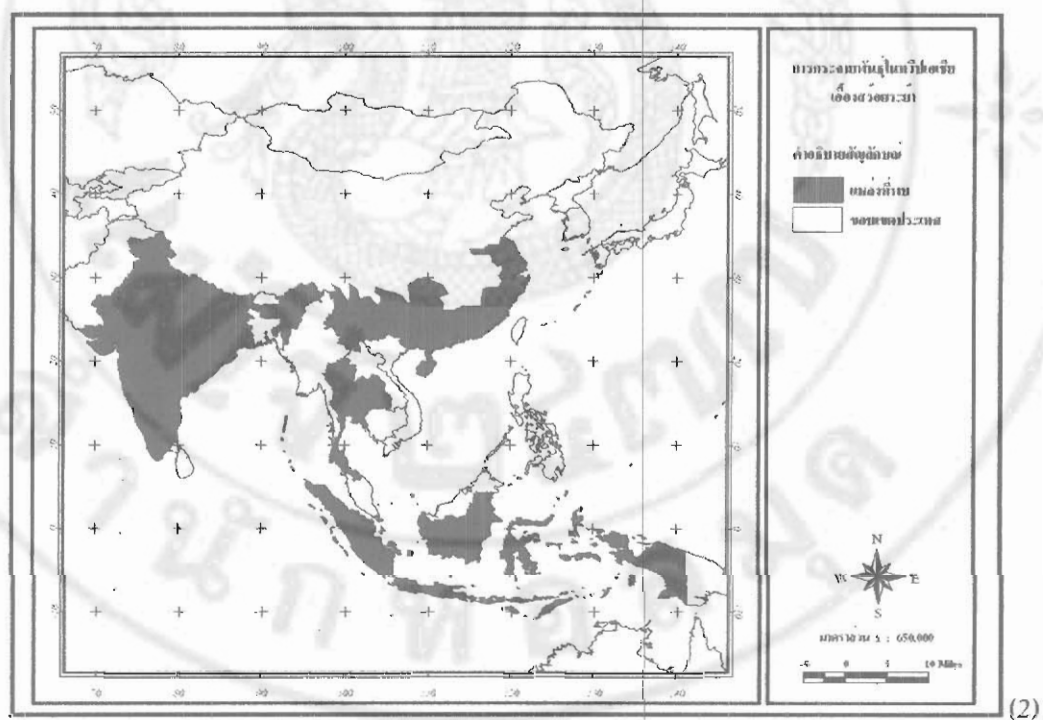
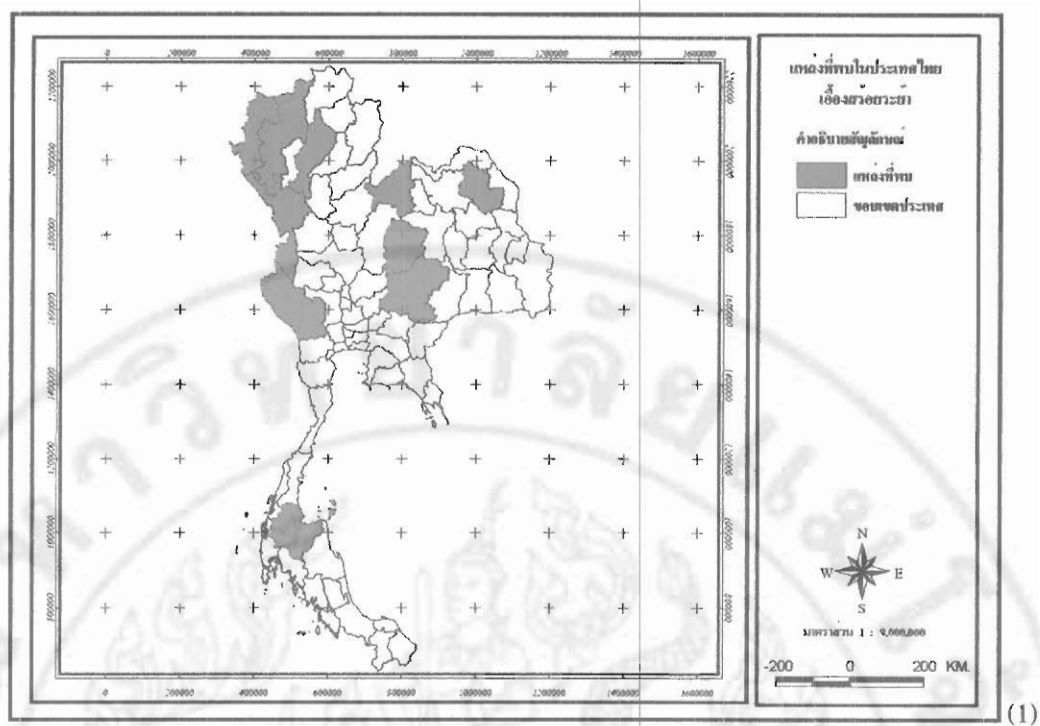

ภาพ 159 ลักษณะช่อดอก (1) ดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง

สร้อยกระเช้า *Pholidota imbricata* W.J. Hook.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 234-235)

Seidenfaden (1986: 101)

ภาพ 160 การกระจายพันธุ์ของกิ้งก่าไม้เอื้องสร้อยระย้า *Pholidota imbricata* W.J. Hook. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ชื่อไทย -

Polystachya concreta (Jacq.) Garay & Sweet

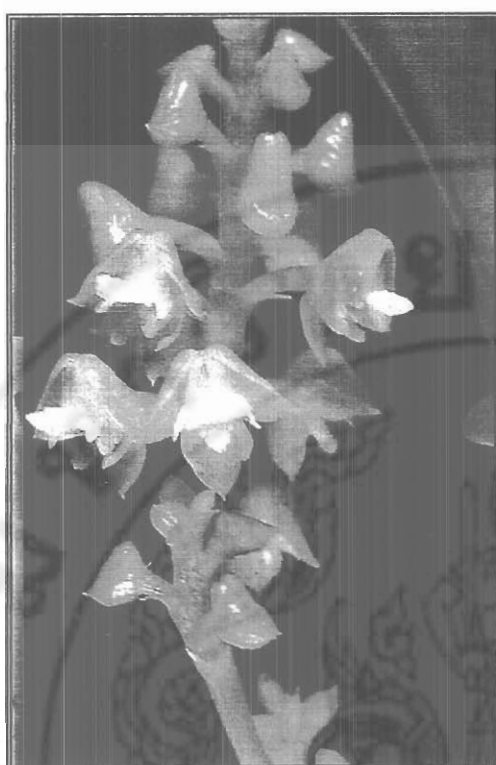
ชื่อพ้อง *Epidendrum concretum* Jacq., Enum.

ชื่ออื่น -

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยมีขนาดเล็ก มีกาบใบหุ้ม การเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ลำสูง 8 - 15 ซม. ใบมีลักษณะรูปขอบขนาน ปลายใบแหลมมน แผ่นใบบางมีสีเขียวเข้ม มีจำนวน 3 - 5 ใบต่อลำ กว้าง 2.5 - 3 ซม. ยาว 8 - 12 ซม. ช่อดอกแตกออกจากส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาวประมาณ 7 - 10 ซม. ดอกออกเป็นกลุ่ม บริเวณใกล้ส่วนปลายของก้านช่อดอก มีจำนวน 12 - 18 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเขียวอมเหลือง กลีบปากมีลักษณะแผ่ออก สีเขียวอมเหลือง ปลายกลีบหักเว้าสีขาว

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าผลัดใบถึงป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย สระบุรี นครราชสีมา ปราจีนบุรี ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ภาคใต้เช่น พังงา ตรัง ออกดอกช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ที่ระดับความสูง 760 - 1,300 เมตร

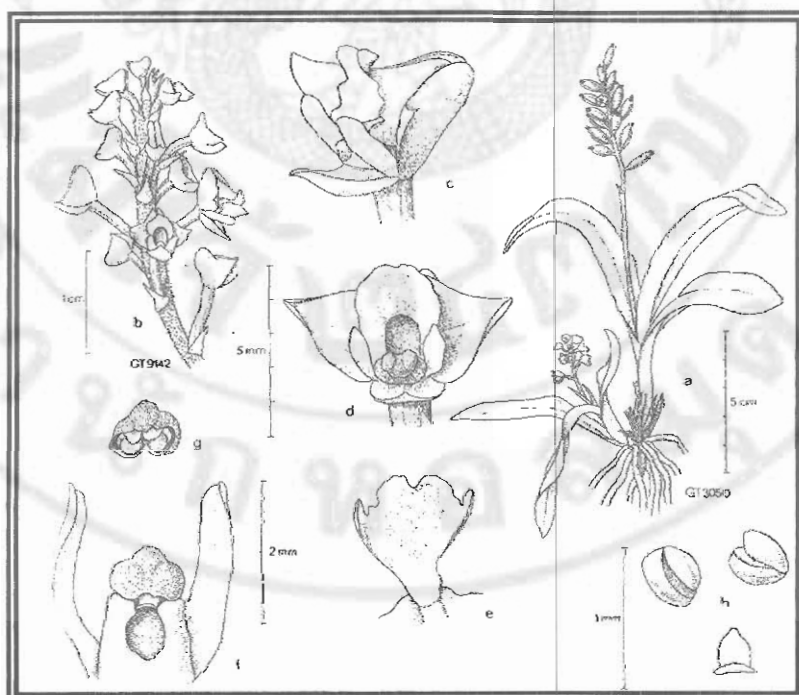
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย อินเดีย ลาว เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

(1)

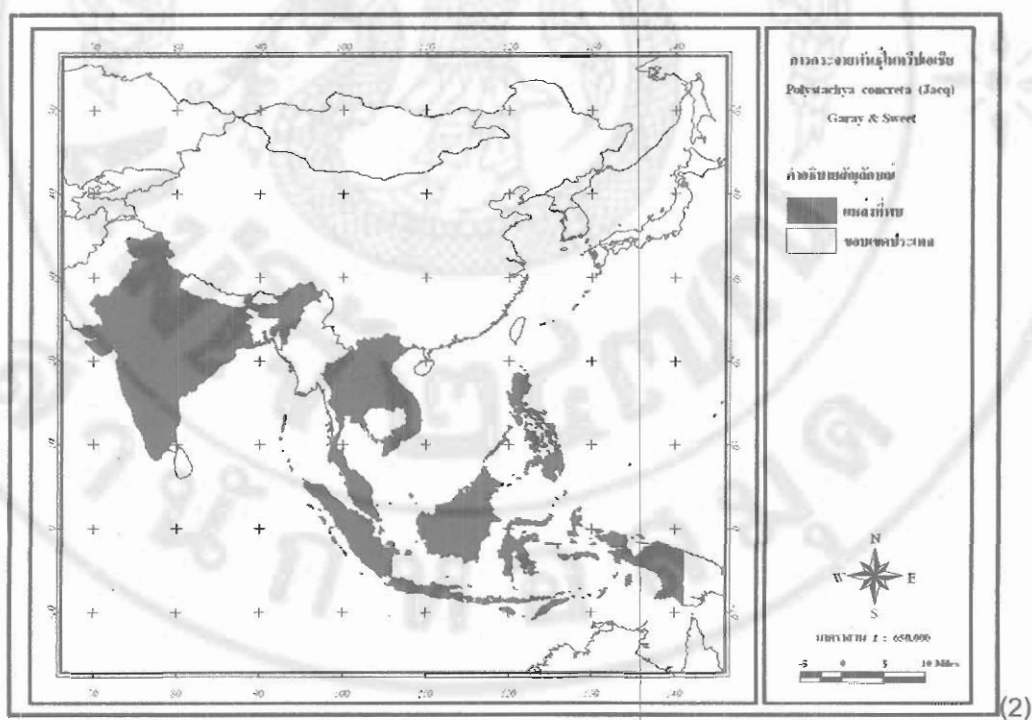
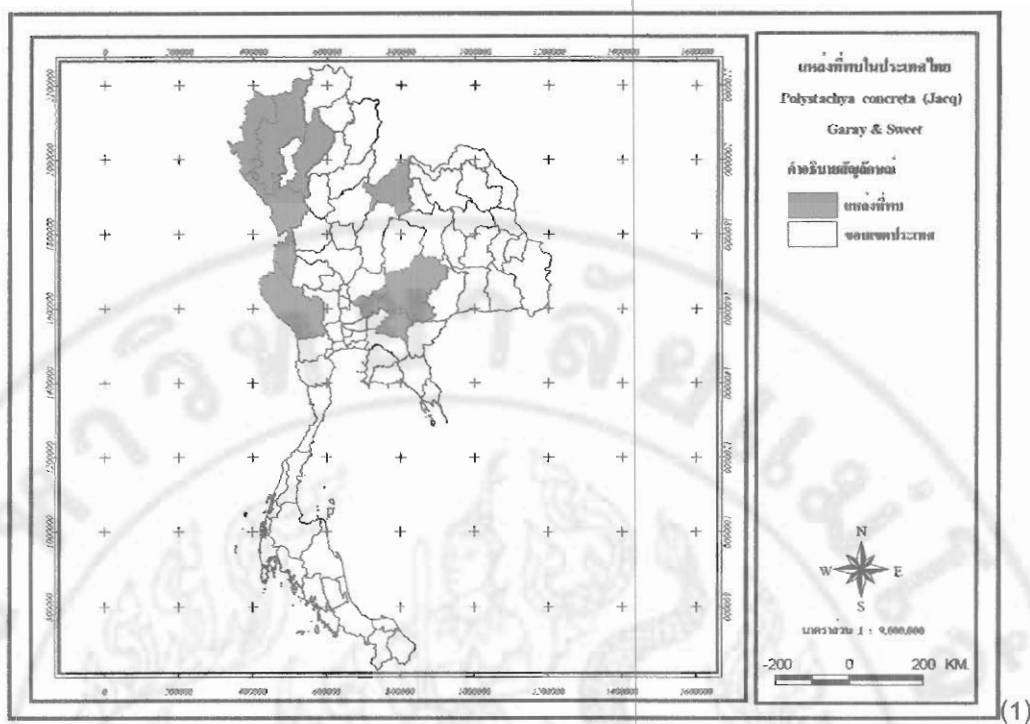
(2)

(3)

ภาพ 161 ลักษณะช่อดอก (1) ดอก, ใบ, ลำลูกกล้วย (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของ
กล้วยไม้ *Polystachya concreta* (Jacq.) Garay & Sweet

ที่มา: Seidenfaden (1988: 13, 361)

ภาพ 162 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ *Polystachya concreta* (Jacq.) Garay & Sweet ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ลูกนก

Porpax ustulata (C.S.P. Parish & Rchb.f.) Rolfe

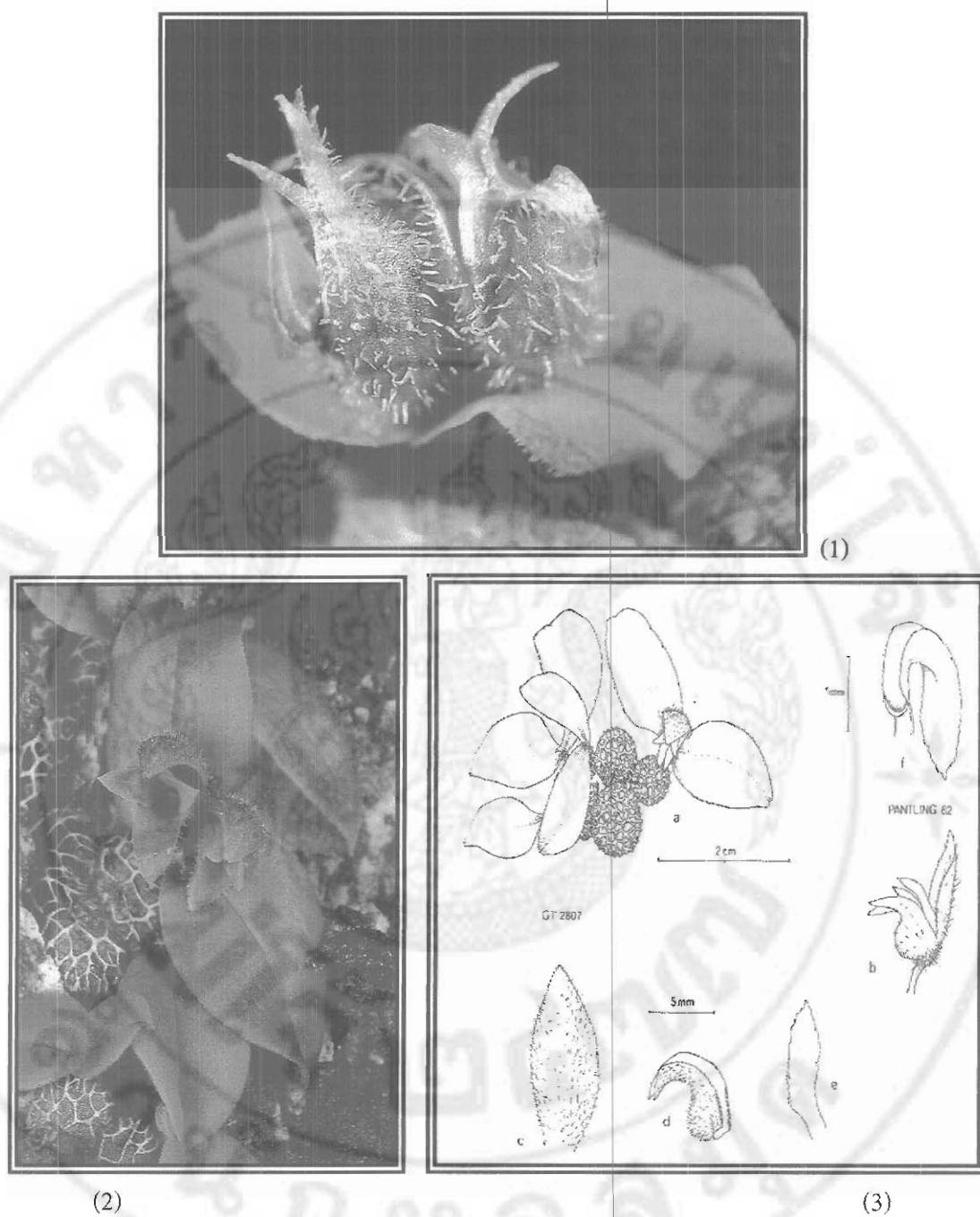
ชื่อพ้อง *Eria ustulata* C.S.P. Parish & Rchb.f.

ชื่ออื่น เอื้องตาข่าย เอื้องรังนก

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi – epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะกลมเล็กแบน มีเส้นใยกล้วยตาข่ายคลุม ลำลูกกล้วยเกิดและเจริญเติบโตทางข้าง (Sympodial) ขึ้นอยู่กับเป็นกลุ่มแนบติดกับเปลือกไม้ที่ขึ้นอาศัย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1- 1.5 ซม. ใบรูปรี แผ่นใบบางแบนและค่อนข้างอ่อน ปลายใบแหลมกลางใบมีร่องตามยาวของใบ ใบมีสีเขียวเข้มเป็นมัน กว้าง 2.5 - 3 ซม. ยาว 3.5 - 5 ซม. ช่อดอกแตกจากส่วนยอดสั้น ๆ ของลำลูกกล้วย มี 1 ช่อดอกต่อลำ ดอกแตกจากช่อดอกมีจำนวน 1-2 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่ประมาณ 0.7 - 1 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกบานเล็กน้อยสีแดงอมน้ำตาล มีขนสั้นขึ้นคลุมด้านหลังทั้ง 5 กลีบ ส่วนกลีบปากแผ่เล็กน้อยมีสีแดงเข้ม

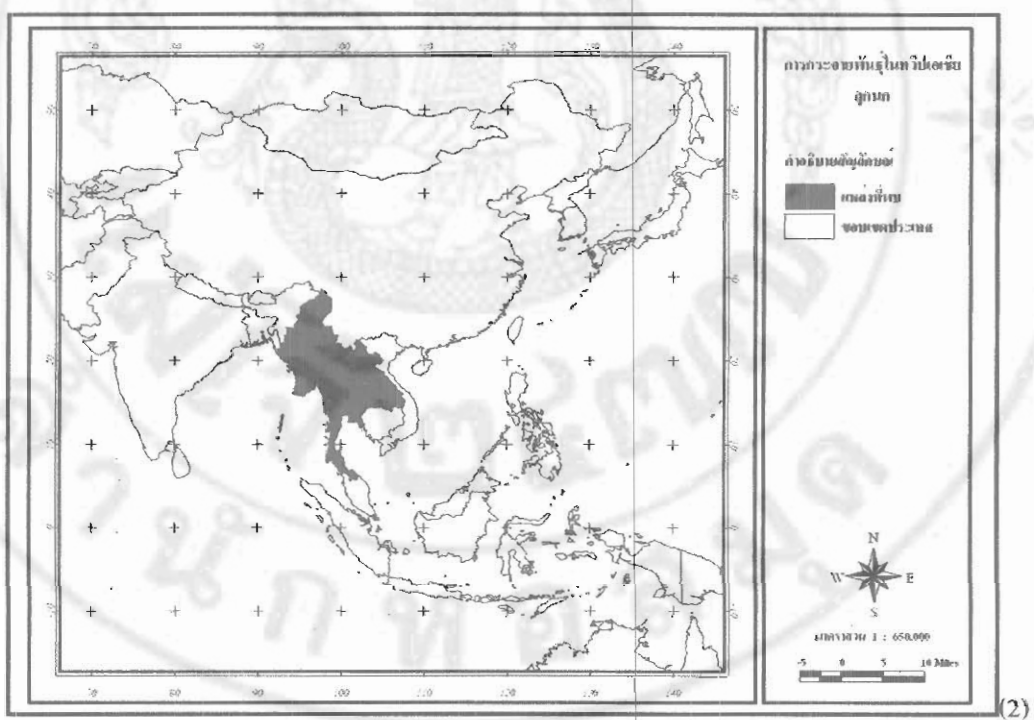
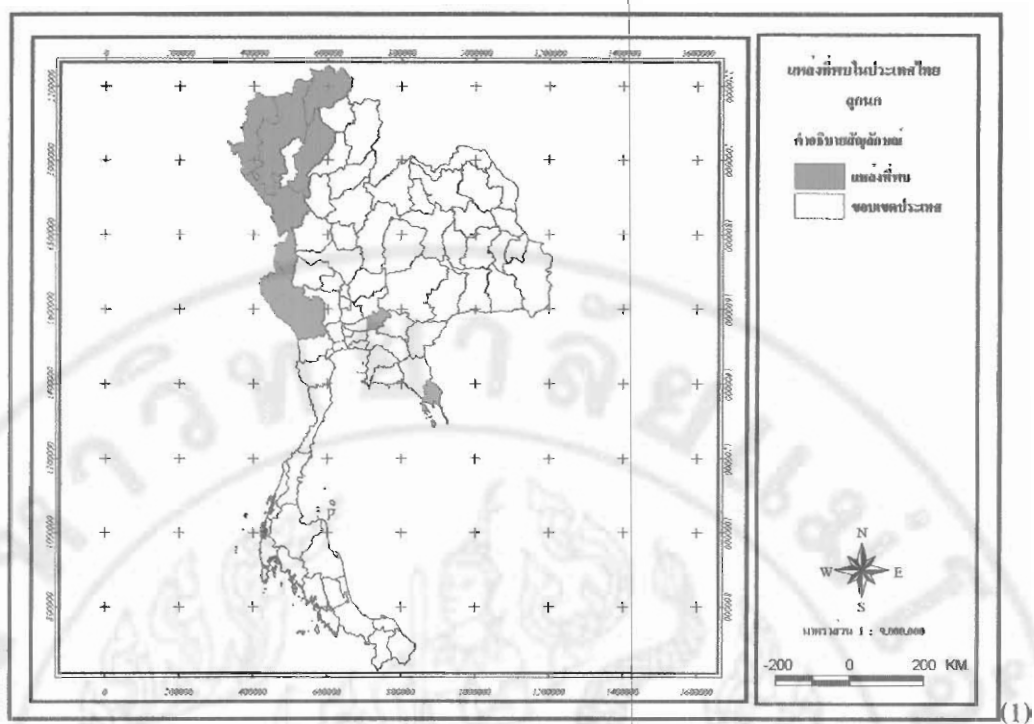
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ภาคตะวันออกเช่นนครนายก ตราด และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า และลาว

ภาพ 163 ลักษณะดอก (1) ดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ลูกนก
Porpax ustulata (C.S.P. Parish & Rehb.f.)

ที่มา: กล้วยไม้เมืองไทย หน้า 308-309, Seidenfaden (1986: 121)

ภาพ 164 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ดูกรม *Porpax ustulata* (C.S.P. Parish & Rchb.f.) ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ไอยเรศ

Rhynchosyilis retusa (L.) Blume.

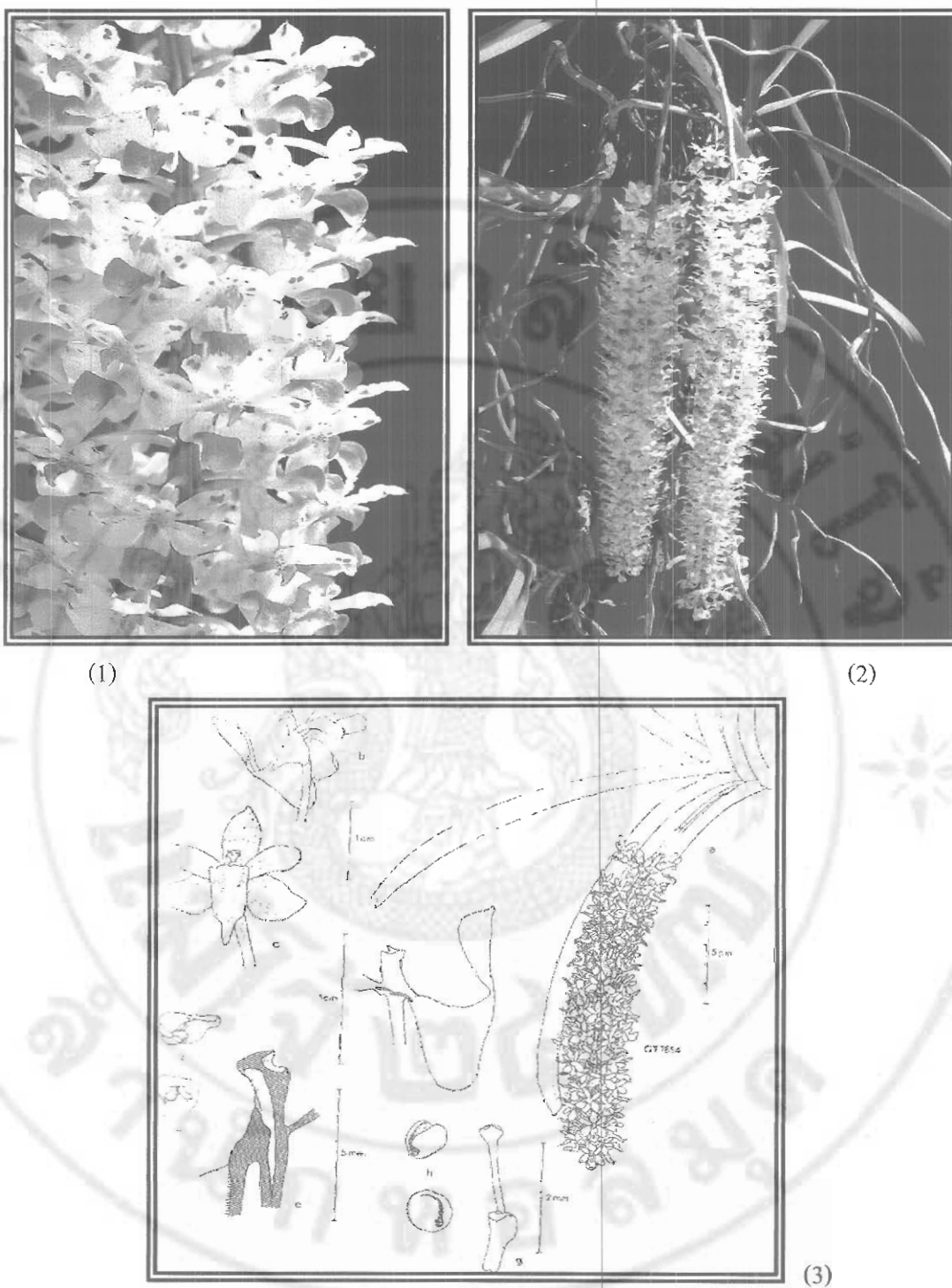
ชื่อพ้อง *Epidendrum retusum* L.

ชื่ออื่น เอื้องพวงหางฮอก หางกระรอก พวงมาลัย เอื้องพวงหางรอก

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นเรียวสูง 20 - 40 ซม. มีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ลำต้นตั้งเอนเล็กน้อย รากยาว ใบรูปขอบขนานโค้งพอมและยาว กว้าง 1.5 - 5 ซม. ยาว 15 - 50 ซม. ใบสีเขียวเข้มแผ่นใบค่อนข้างหนา มีร่องกลางใบ ปลายใบหยักไม่เท่ากัน ช่อดอกแทงจากซอกกลีบใบใกล้ส่วนของยอด ยาวประมาณ 30 - 50 ซม. ดอกจะแตกจากก้านช่อดอก มีจำนวน 50 - 90 ดอก ดอกบานเต็มที่ มีขนาด 1 - 1.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวและแต้มด้วยจุดสีม่วง ส่วนกลีบปากแผ่โค้งยื่นออกมาข้างหน้า ปลายกลีบสีม่วงเข้ม มีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งถึงป่าดิบชื้น ทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน เชียงราย น่าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น นครพนม ภาคตะวันออก เช่น นครนายก จันทบุรี ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี และภาคใต้ เช่น สงขลา สุราษฎร์ธานี และ ตรัง ออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ที่ระดับความสูง 800 - 1,500 เมตร

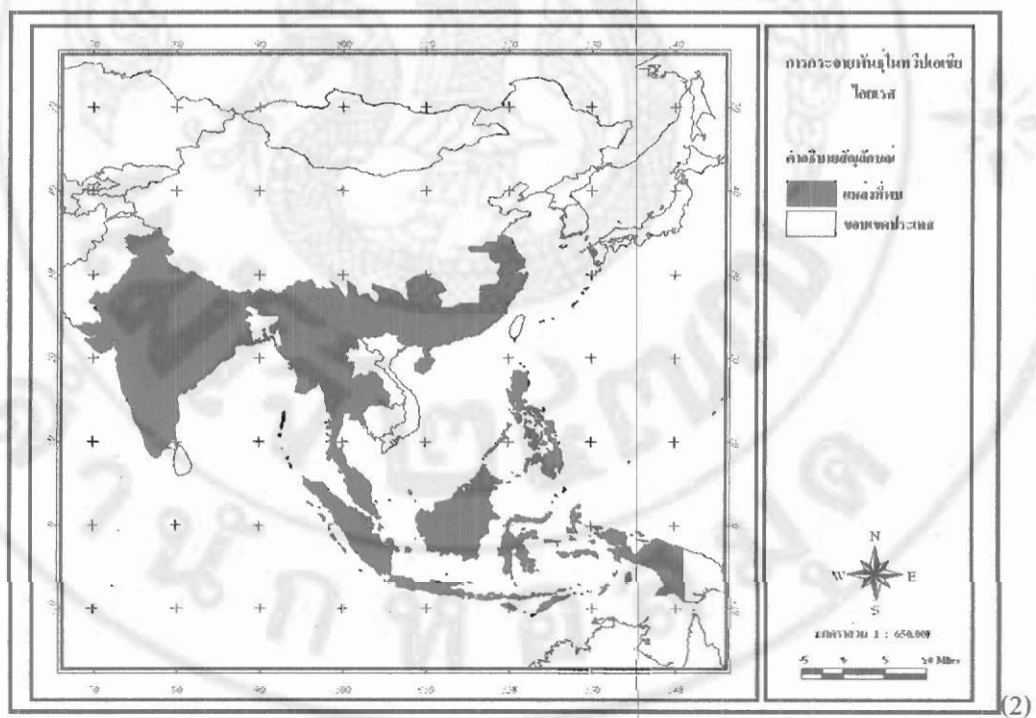
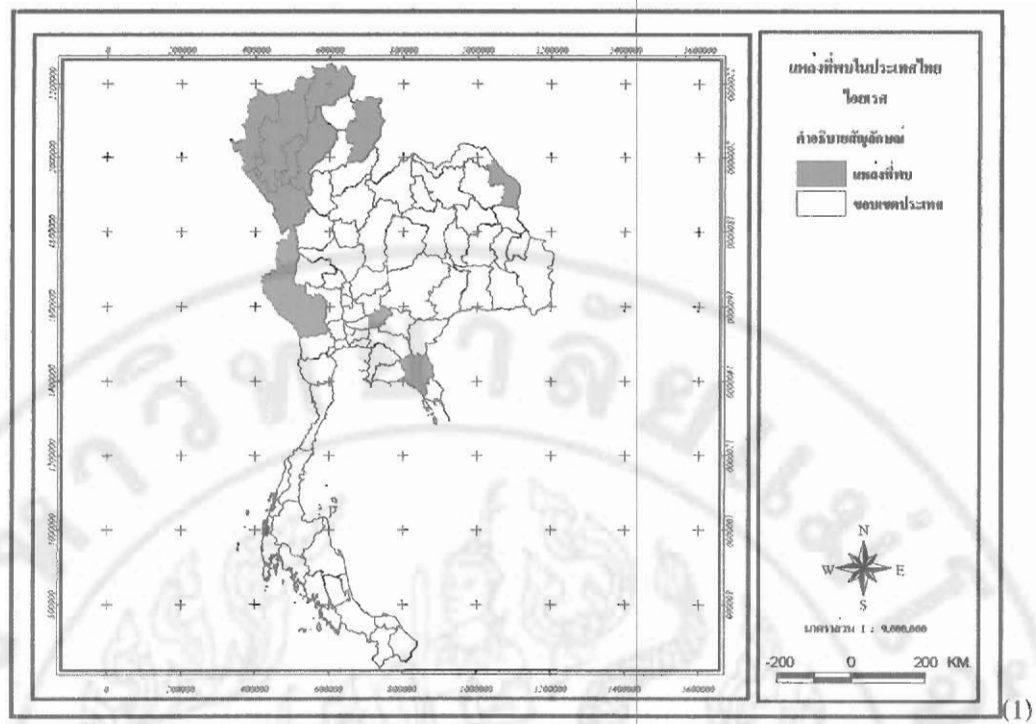
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เพื่อกเขาหิมาลัย จีน เนปาล อินเดีย สิกิม ภูฏาน ฮัสสัม พม่า จีนตอนใต้ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

ภาพ 165 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้ไอยเรศ
Rhynchostylis retusa (L.) Blume.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 244-245)

Seidenfaden (1988: 215)

ภาพ 166 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ไทรเวศ *Rhynchostylis retusa* (L.) Blume. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องพวงอรุณ

Robiquetia succisa (Lindl.) Seidenf. & Garay

ชื่อพ้อง *Sarcanthus succisus* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องระย้าทอง

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นสีน้ำตาล สูง 20 - 30 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.8 ซม. ใบมีลักษณะรูปรีแกมขอบขนาน ส่วนปลายของใบมีหยักเว้าตื้น กว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 6 - 8 ซม. ใบสีเขียวเข้มแผ่นใบบางค่อนข้างแข็ง ช่อดอกเกิดบริเวณข้อตรงข้ามกับใบใกล้กับส่วนปลายของลำต้น ยาว 15 - 25 ซม. มักจะแตกแขนงประมาณกลางช่อดอก ดอกแตกจากช่อดอกส่วนปลายมีจำนวน 25 - 35 ดอก เรียงตัวชิดกันพอสมควร ดอกบานเต็มที่ขนาด 0.6 - 0.8 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลืองผิวเป็นมัน ส่วนกลีบปากล่างปลายห่อสีเหลืองครีม มีแต้มสีม่วงกลางกลีบปาก

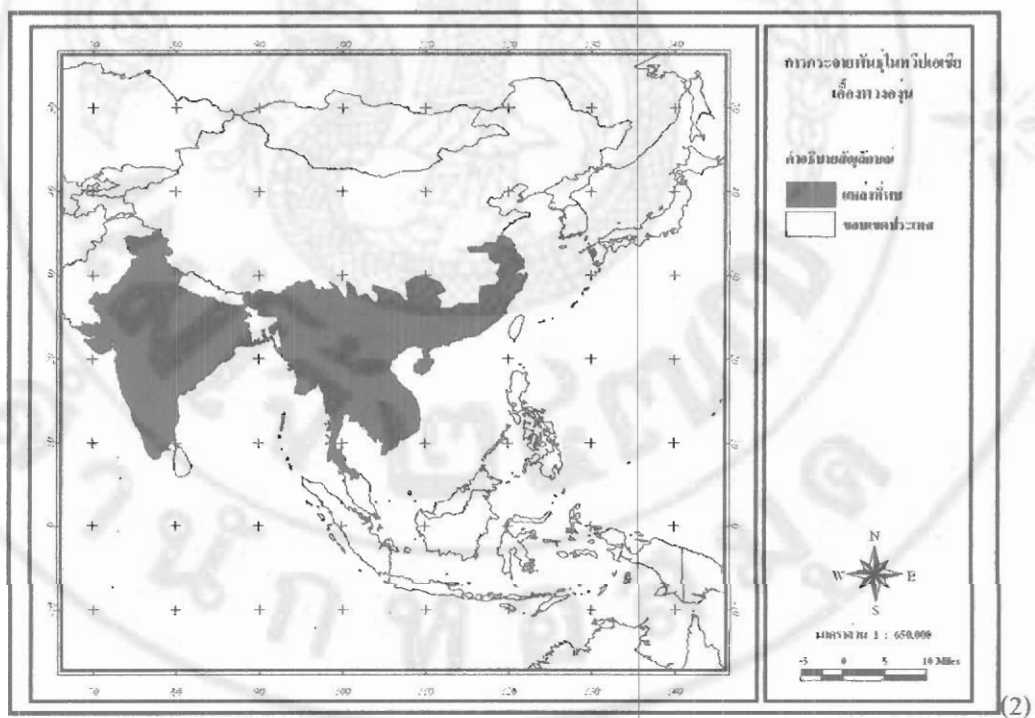
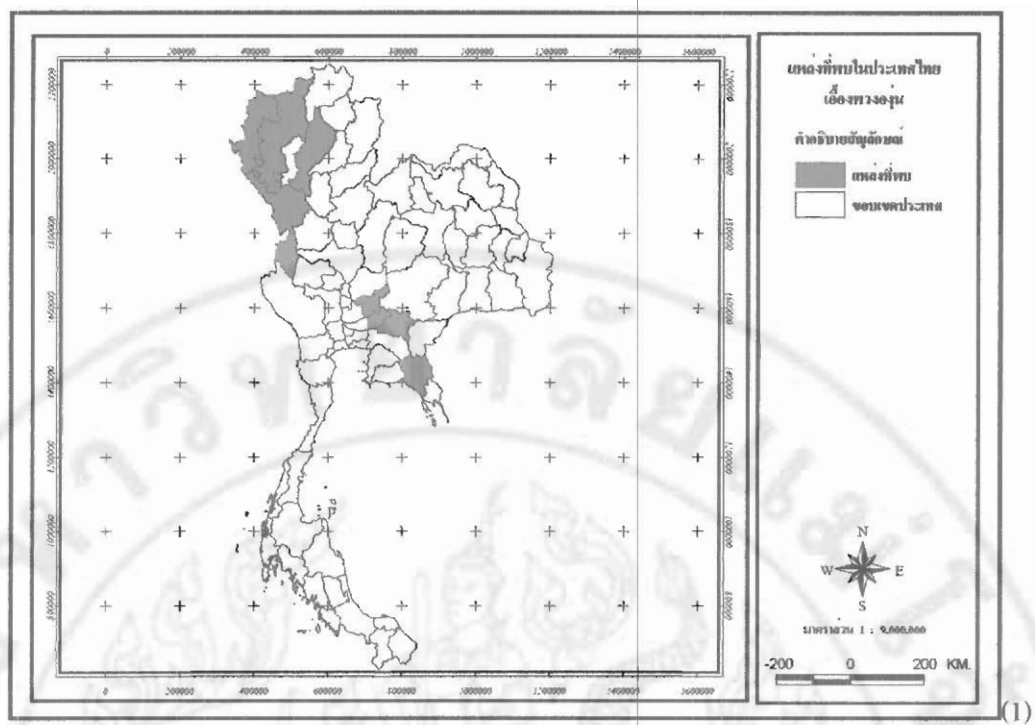
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบแล้งทุกภาคของประเทศ ยกเว้นภาคใต้ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ดาก แม่ฮ่องสอน สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี และจันทบุรี ออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน หรืออาจจะออกดอกหลายครั้งต่อปีประมาณ 2-3 ครั้ง ที่ระดับความสูง 800 - 1,200 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกจิม ภูฏาน อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

ภาพ 167 ลักษณะดอก, ช่อดอก, ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้เอื้อง
พวงอรุณ *Robiquetia succisa* (Lindl.) Seidenf. & Garay

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1988: 224)

ภาพ 168 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องพวงอรุณ *Robiquetia succisa* (Lindl.) Seidenf. & Garay ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

เอื้องหมวดพราหมณ์

Seidenfadenia mitrata (Rchb.f.) Garay.

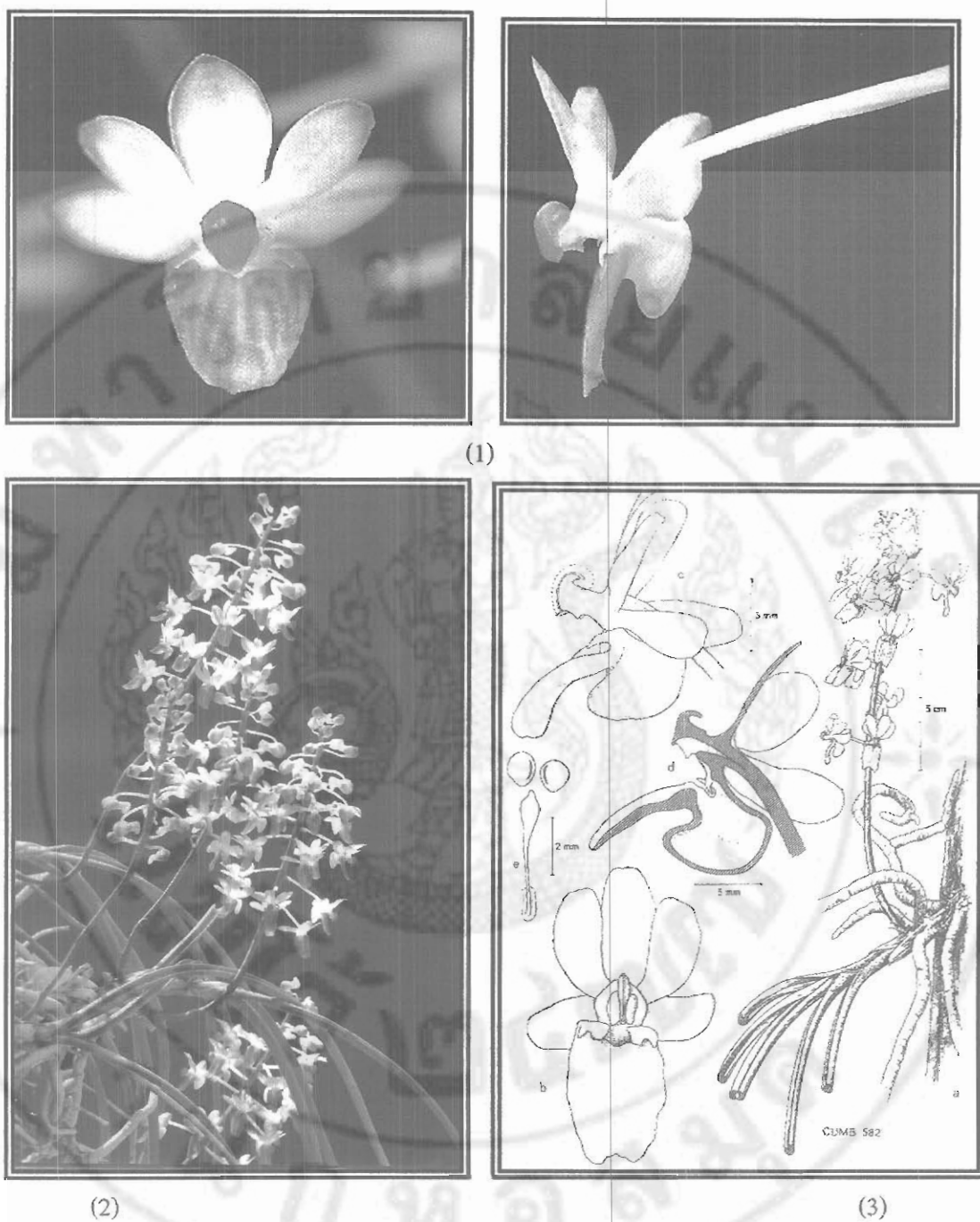
ชื่อพ้อง *Aerides mitrata* Rchb.f.

ชื่ออื่น กุหลาบหมวดพราหมณ์ ผมหีพราย เอื้องกุหลาบสระบุรี เอื้องผมหีเอือก

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นกลมสั้น รากอวบยาวมีเป็นจำนวนมาก เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 0.6 - 0.8 ซม. ใบเป็นแท่งกลมมีร่องตื้น ๆ ตามยาวของใบ ใบสีเขียว ปลายใบแหลมห้อยลง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 - 0.7 ซม. ยาว 20 - 40 ซม. หรือมากกว่า ช่อดอกแตกจากโคนต้นตั้งขึ้น ก้านช่อดอกแข็ง ยาว 15 - 20 ซม. สีเขียวอมน้ำตาล ดอกขนาดเล็กเรียงตัวกันแน่น มีจำนวน 15 - 30 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่ขนาด 1.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวแต้มด้วยสีม่วงจากกลางถึงปลายกลีบ ส่วนกลีบปากแผ่ยื่นออกมาสีชมพูแกมม่วง มีขนาดใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงและกลีบดอก มีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ชัยภูมิ เลย สระบุรี และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 600 - 1,600 เมตร

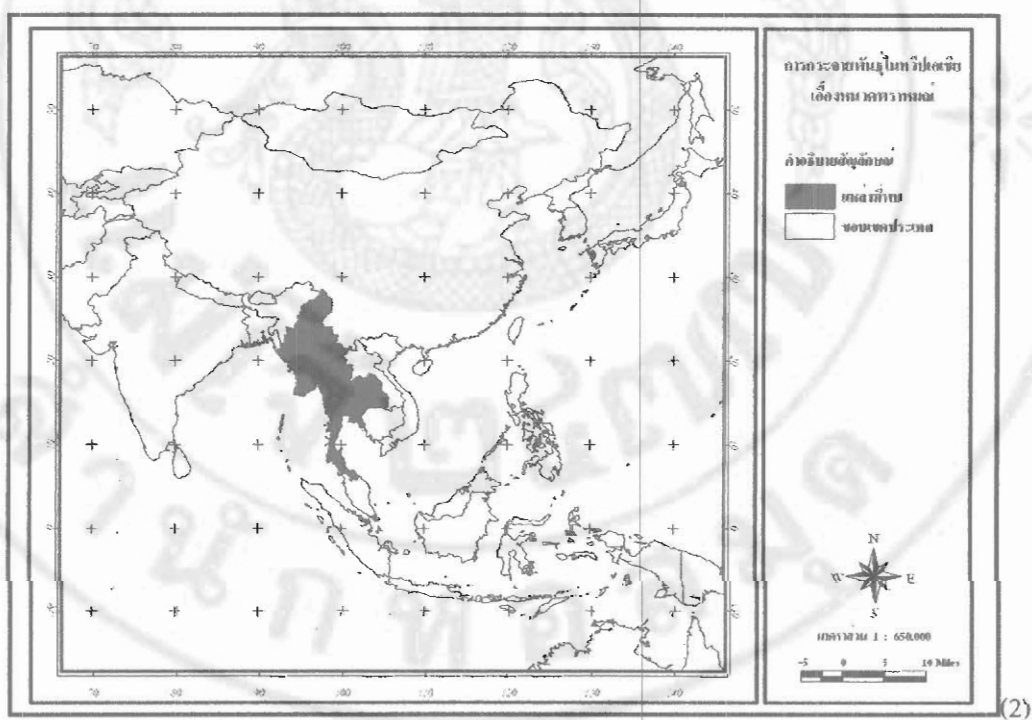
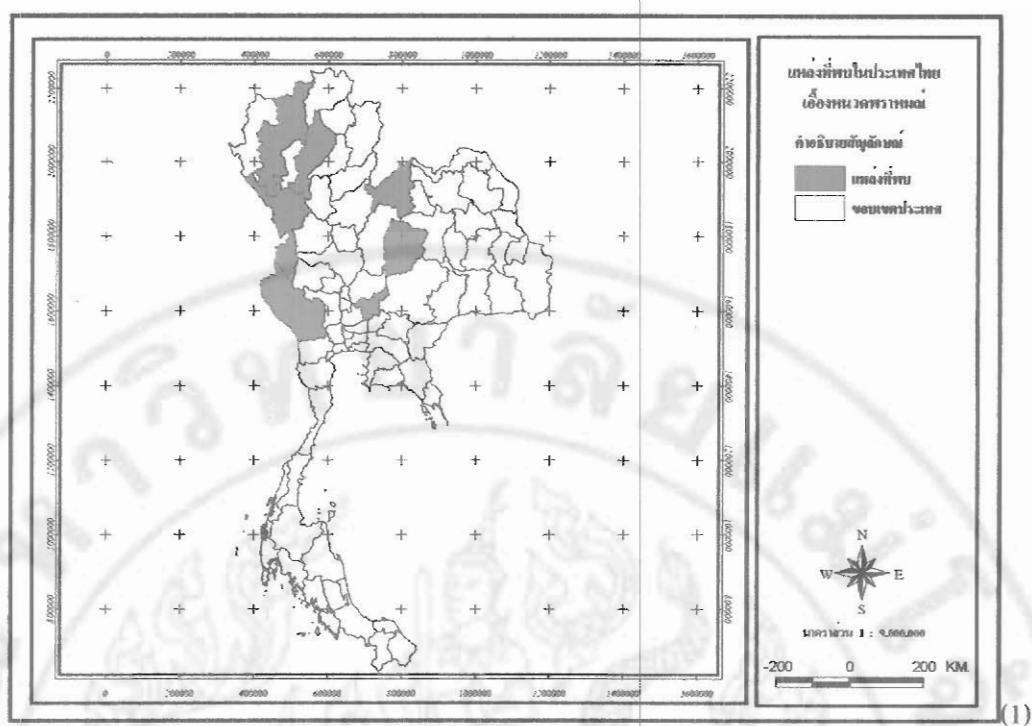
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย และพม่า

ภาพ 169 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้เอื้อง
 หนดพราหมณ์ *Seidenfadenia mitrata* (Rchb.f.) Garay.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 250-251)

Seidenfaden (1988: 213)

ภาพ 170 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้เอื้องหนวดพร้าหม่น *Seidenfadenia mitrata* (Rchb.f.) Garay. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

แมงมุมเหลือง

Thrixspermum centipeda Lour.

ชื่อพ้อง *Sarcochilus centipede* (Lour.) Naves.

ชื่ออื่น เอื้องแมงมุม

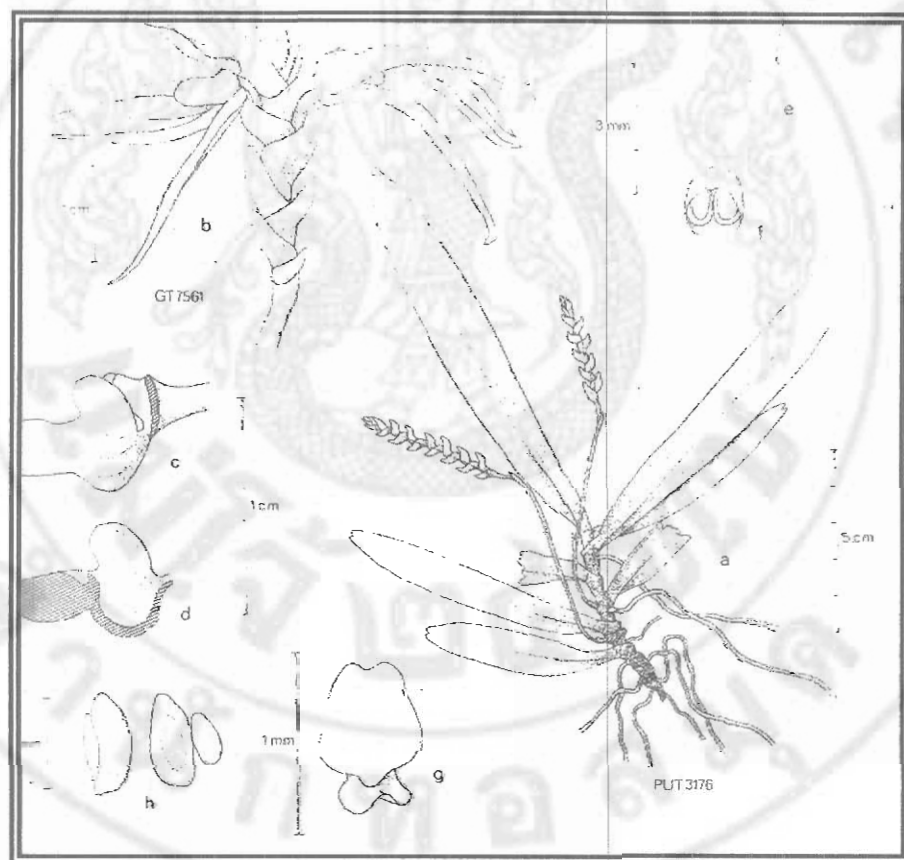
กล้วยไม้อิงอาศัย ระบายรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นตั้งเอนไปทางข้างขนานไปกับพื้นโลก ส่วนปลายโค้งขึ้นเล็กน้อย มีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. ใบรูปรีแกมขอบขนาน กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 8-12 ซม. แผ่นใบบางค่อนข้างแข็ง ปลายใบหยักเว้าตื้น ๆ ใบสีเขียว โคนกาบใบสีน้ำตาล ช่อดอกแทงออกบริเวณข้อตรงข้ามกับใบ 1 ต้นอาจมีหลายช่อดอก ยาว 8-10 ซม. ช่อส่วนกลางถึงปลายมีลักษณะแบนหยักเป็นซี่ ๆ หุ้มช่อดอกอยู่ ดอกแตกต่างจากช่อดอกบริเวณที่มีลักษณะแบน ดอกทยอยบานครั้งละ 1-2 ดอก และอาจมีถึง 5 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่มียาวกว้าง 4-6 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลือง กลีบมีลักษณะแคบแต่ยาว คล้ายขาแมงมุม ส่วนกลีบปากแผ่เล็กน้อย ปลายกลีบมีสีขาว ส่วนโคนกลีบมีจุดแต้มสีม่วง

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เพชรบูรณ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ชัยภูมิ สระบุรี นครราชสีมา และภาคตะวันออก เช่น ปราจีนบุรี ตรัง และภาคใต้ เช่น ประจวบคีรีขันธ์ ตรัง พังงา ออกดอกช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ที่ระดับความสูง 800-1,300 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย ลิกิม ภูฏาน อินเดีย พม่า ลาว เนปาล กัมพูชา เวียดนาม จีนตอนใต้ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

(1)

(2)

ภาพ 171 ลักษณะดอก (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้แมงมุมเหลือง

Thrixspermum centipeda Lour.

ที่มา: Seidenfaden (1988: 153)

ข้างงาเดียว

Thunia alba (Lindl.) Rehb.f.

ชื่อพ้อง *Phaius albus* Lindl.

ชื่ออื่น เสวตสอด้

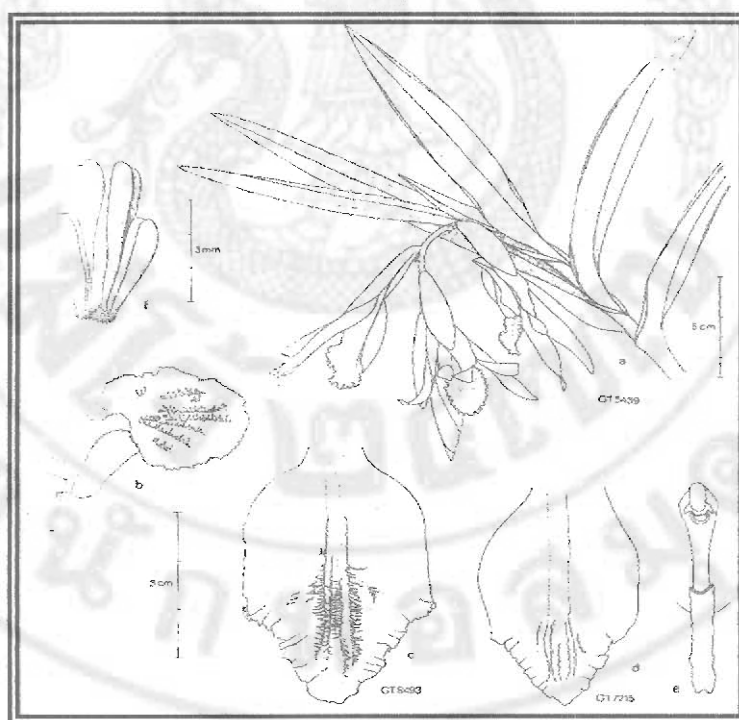
กล้วยไม้อิงอาศัย และกล้วยไม้ขึ้นบนอินทรีวัลดู ระบบรากเป็นรากกิ่งอากาศ (Semi-epiphytic) ลำลูกกล้วยมีลักษณะแท่งกลมหรือทรงกระบอกปลายสอบ มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง (Sympodial) มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5 - 2.0 ซม. ยาว 50 - 100 ซม. ลำตั้งตรง สีเขียวสลับขาวบริเวณที่มีกาบใบหุ้ม อาศัยอยู่เป็นกอทั้งบนต้นไม้และบนพื้นที่มีอินทรีวัลดูทับถมกันและบนลานหิน ใบรูปแถบแกมรูปใบหอกปลายใบแหลม มีใบตั้งแต่โคนจนถึงยอดและไม่ทิ้งใบเมื่อถึงฤดูออกดอกจนกว่าลำจะแก่จึงจะร่วงและแห้งไปพร้อมกับลำลูกกล้วย ใบกว้าง 2 - 4 ซม. ยาว 8 - 15 ซม. แผ่นใบค่อนข้างบางและอ่อน โคนใบมีกาบหุ้มลำลูกกล้วย ช่อดอกมีลักษณะสั้นแทงออกมาจากส่วนยอดของลำลูกกล้วย ยาว 3 - 5 ซม. มี 1 ช่อต่อ 1 ลำ ดอกแตกจากช่อดอก มีจำนวน 3 - 9 ดอก จะบานเกือบ ๆ จะพร้อมกัน ดอกเมื่อบานเต็มที่จะมีขนาด 5-7 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกจะมีสีขาว ส่วนกลีบปากแผ่สีขาวอมเหลือง ปลายกลีบหักเป็นคลื่น ภายในกลีบปากมีลายเส้นสีม่วงแดงยาวจากโคนออกมาถึงปลายกลีบปาก โดยพื้นกลีบปากจะมีสีเหลือง

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน พิชณุโลก ลำปาง กำแพงเพชร ตาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก จันทบุรี ภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี และภาคใต้ เช่น สตูล ออกดอกช่วงเดือน พฤษภาคมถึงมิถุนายน ที่ระดับความสูง 1,000 - 1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกิม ภูฏาน อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ และมาเลเซีย

(1)

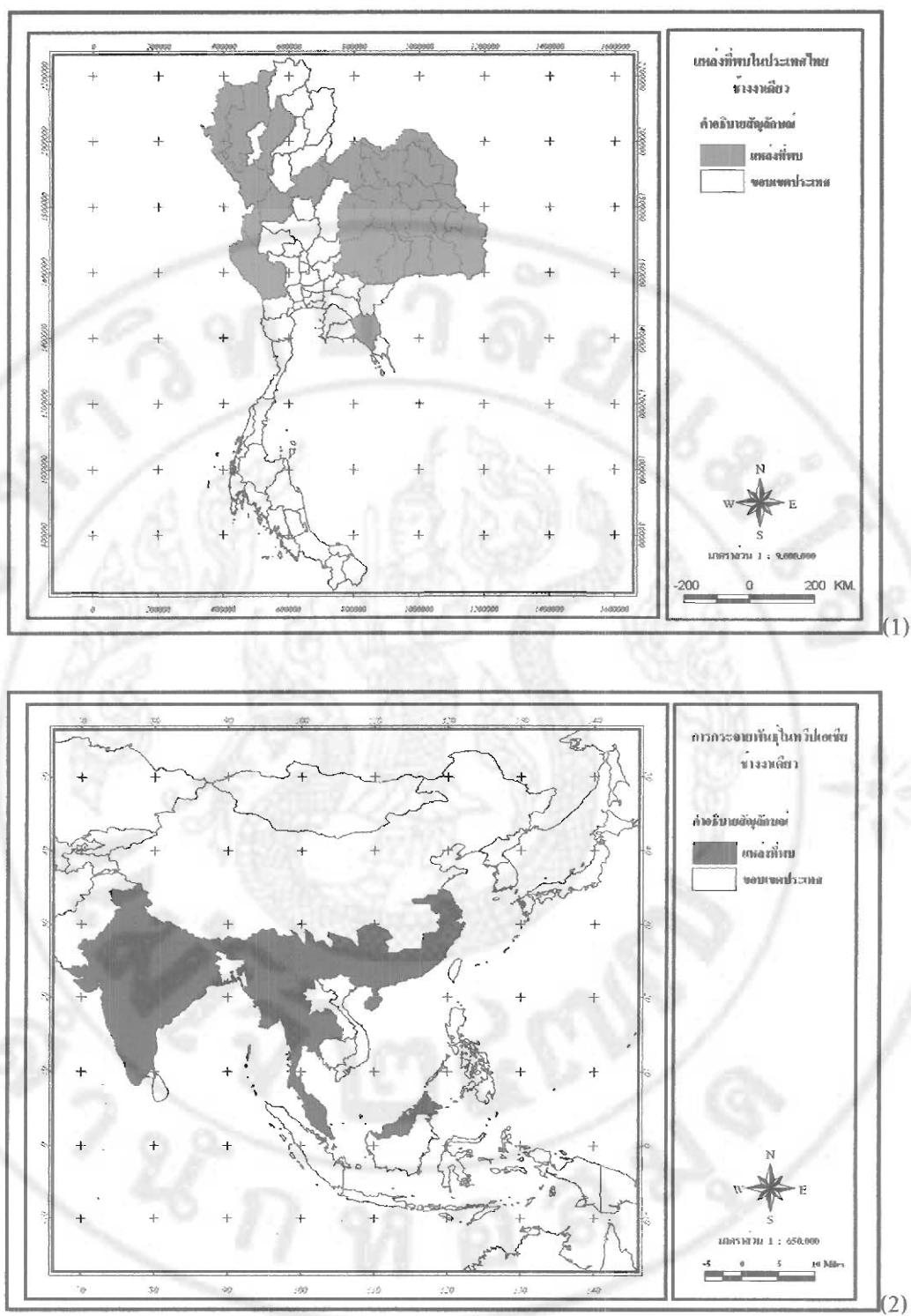

(2)

ภาพ 173 ลักษณะดอก ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ช้างงาเดียว

Thunia alba (Lindl.) Rehb.f.

ที่มา: Seidenfaden (1986: 13)

ภาพ 174 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ข้างงาเดียว *Thunia alba* (Lindl.) Rechb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

ชื่อไทย -

Trichotosia dasyphylla (Par. & Rehb.f.) Krzl.

ชื่อพ้อง *Eria dasyphylla* Par. and Rehb.f.

ชื่ออื่น -

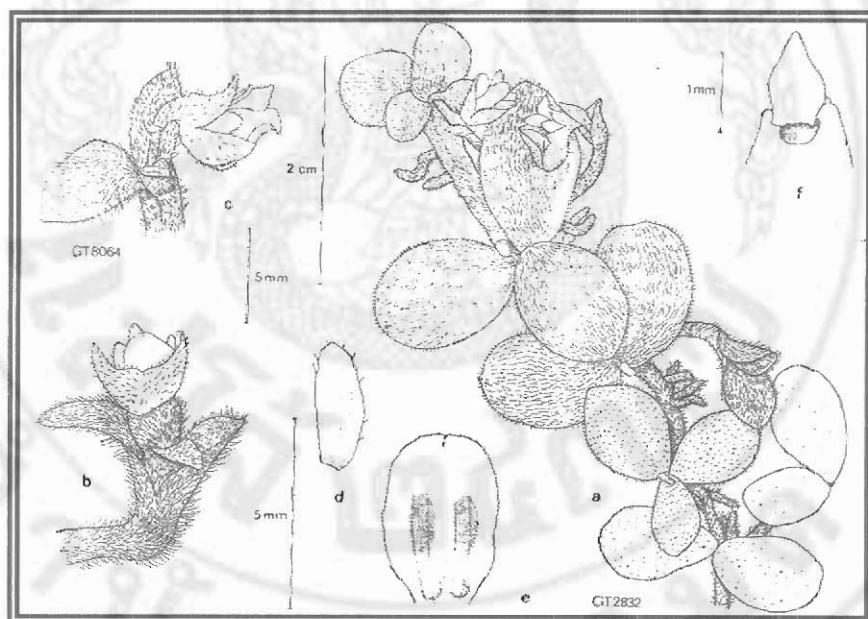
กล้วยไม้อิงอาศัยขนาดเล็ก ระบบรากเป็นรากถึงอากาศ (Semi - epiphytic) ลำต้นมีขนาดเล็กสั้น มีการเจริญเติบโตทางด้านข้าง (Sympodial) ใบสีเขียว มีจำนวน 3 - 4 ใบต่อต้น อาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มเรียงตัวเป็นกลุ่มรอบต้นไม้ แผ่นใบบางและมีขนสั้น ๆ สีขาวขึ้นคลุมใบทั้งด้านล่างและด้านบน ช่อดอกแทงออกมาจากส่วนยอดของต้นยาวประมาณ 1 ซม. มีจำนวน 1 ช่อต่อต้น ดอกมีขนาดเล็ก มีจำนวน 1 ดอกต่อต้น ดอกบานเต็มที่กว้าง 0.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีเหลือง หลังกลีบมีขนสีขาวสั้นขึ้นคลุม ส่วนกลีบปากแผ่สีเหลือง ปากกลีบปากมีแต้มสีน้ำตาลเกือบถึงสีดำ

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น เลย ชัยภูมิ และสระบุรี ออกดอกช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ที่ระดับความสูง 800-1,800 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล สิกิม อินเดีย พม่า ลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้

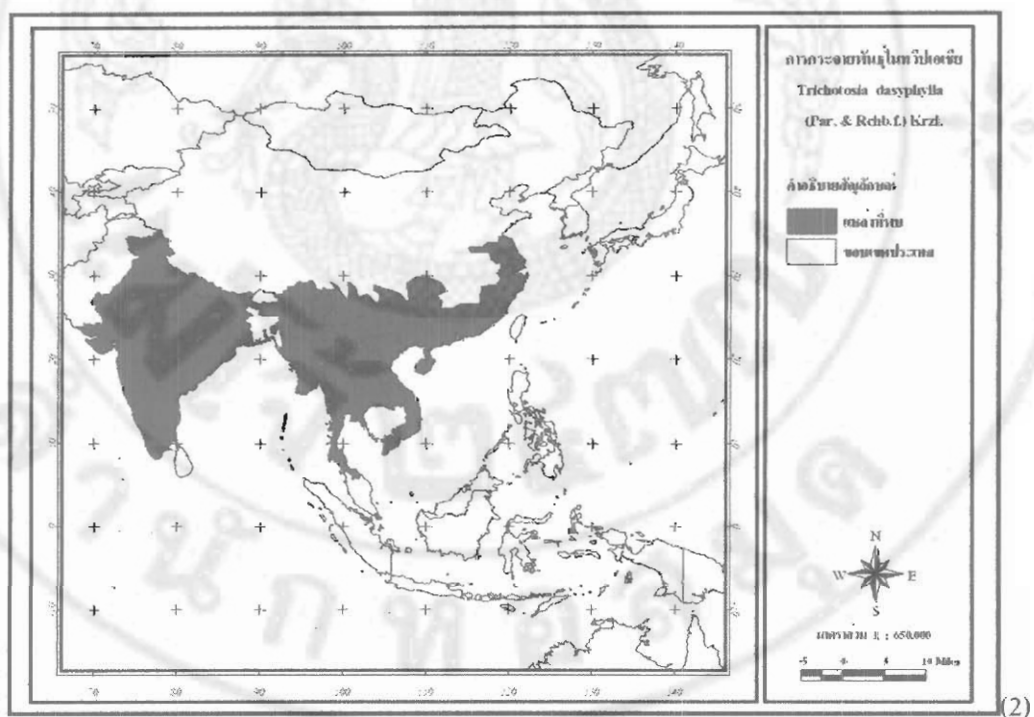
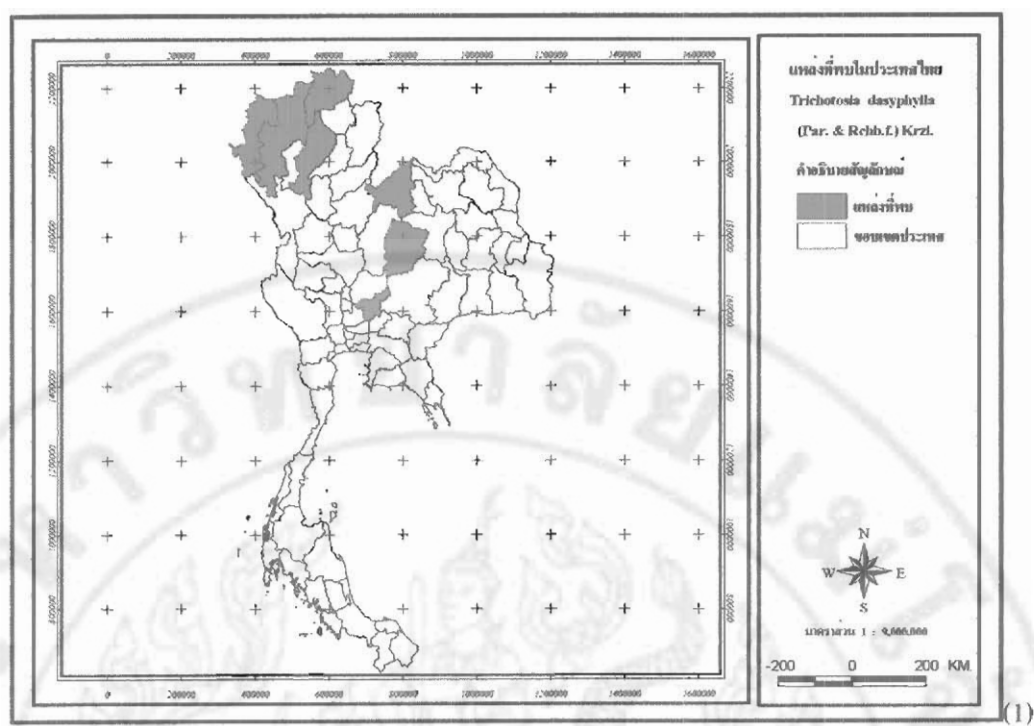
(1)

(2)

ภาพ 175 ลักษณะดอก ใบ (1) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (2) ของกล้วยไม้ *Trichotosia dasyphylla* (Par. & Rchb.f.)

ที่มา: Seidenfaden (1982: 13, 149)

ภาพ 176 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้ *Trichotosia dasyphylla* (Par. & Rehb.f.) ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สามปอยดง

Vanda brunnea Rchb.f.

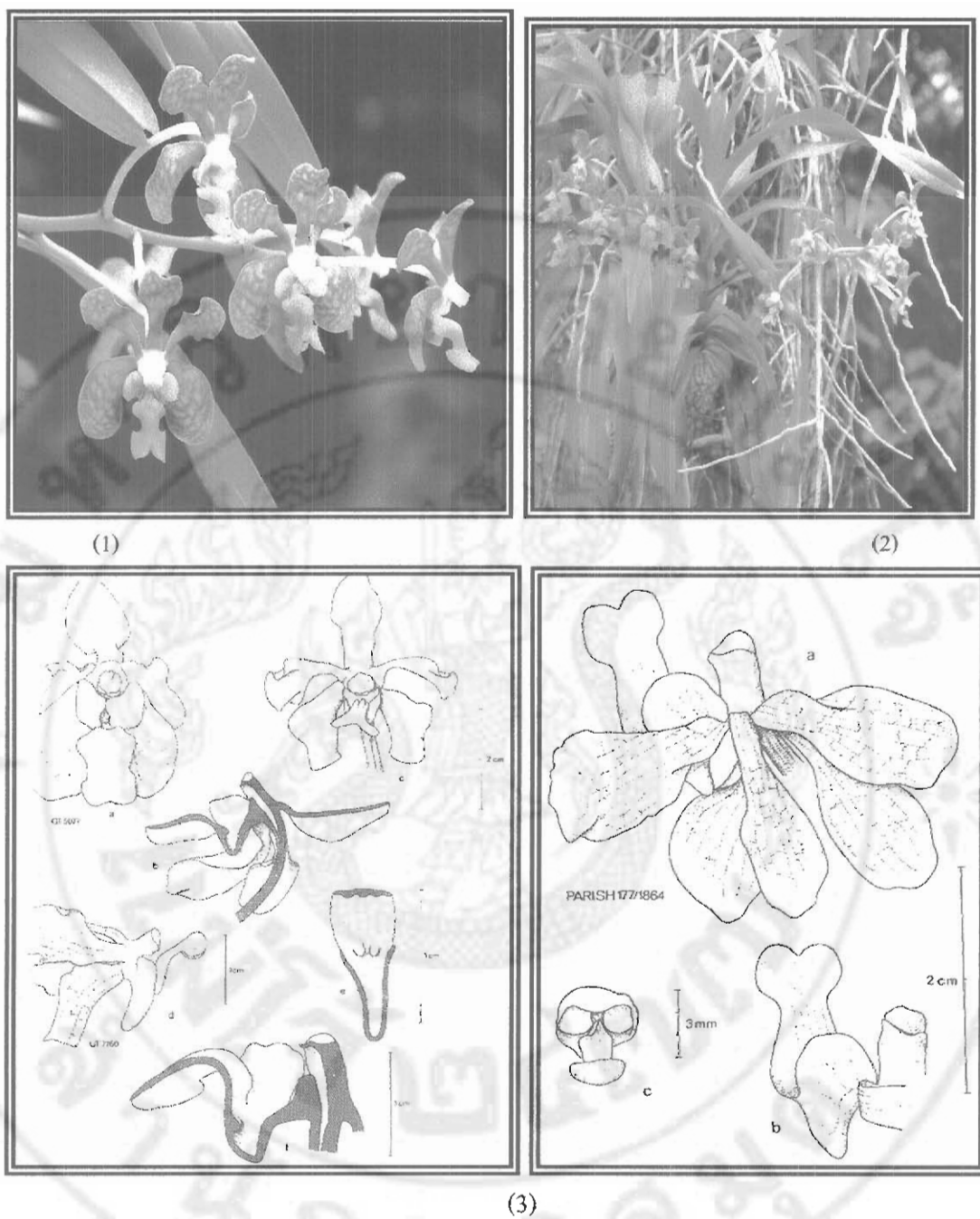
ชื่อพ้อง *Vanda denisoniana* Rchb.f.

ช่อ
ช่ออื่น

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นมีกาบใบหุ้ม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 - 2 ซม. มีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) มีรากแตกจากลำต้นเป็นจำนวนมาก ยาว 20 - 50 ซม. ใบเป็นรูปเข็มขัดรียาวโค้ง สีเขียวเข้ม ปลายใบหักเว้าไม่เท่ากัน ใบบิดเกลียวเล็กน้อย กว้าง 2 - 2.5 ซม. ยาว 20 - 40 ซม. มีจำนวน 15 - 25 ใบต่อดัน ช่อดอกแตกออกจากซอกกาบใบใกล้กับส่วนปลายยอด มีจำนวน 1 - 2 ช่อต่อดัน ยาว 12 - 30 ซม. ดอกมีจำนวน 5 - 10 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มทีกว้าง 3.5 - 4.5 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีน้ำตาลบนกลีบมีลาย สีเหลืองทั่วทั้งกลีบ กลีบปากสีเหลืองอมเขียวยื่นออกมาข้างหน้า หักเว้าออกเป็น 2 แฉกเท่าๆ กัน โคนกลีบปากมีจุดแต้มสีม่วง เส้นแวงสีขาว มีกลิ่นหอมแรง

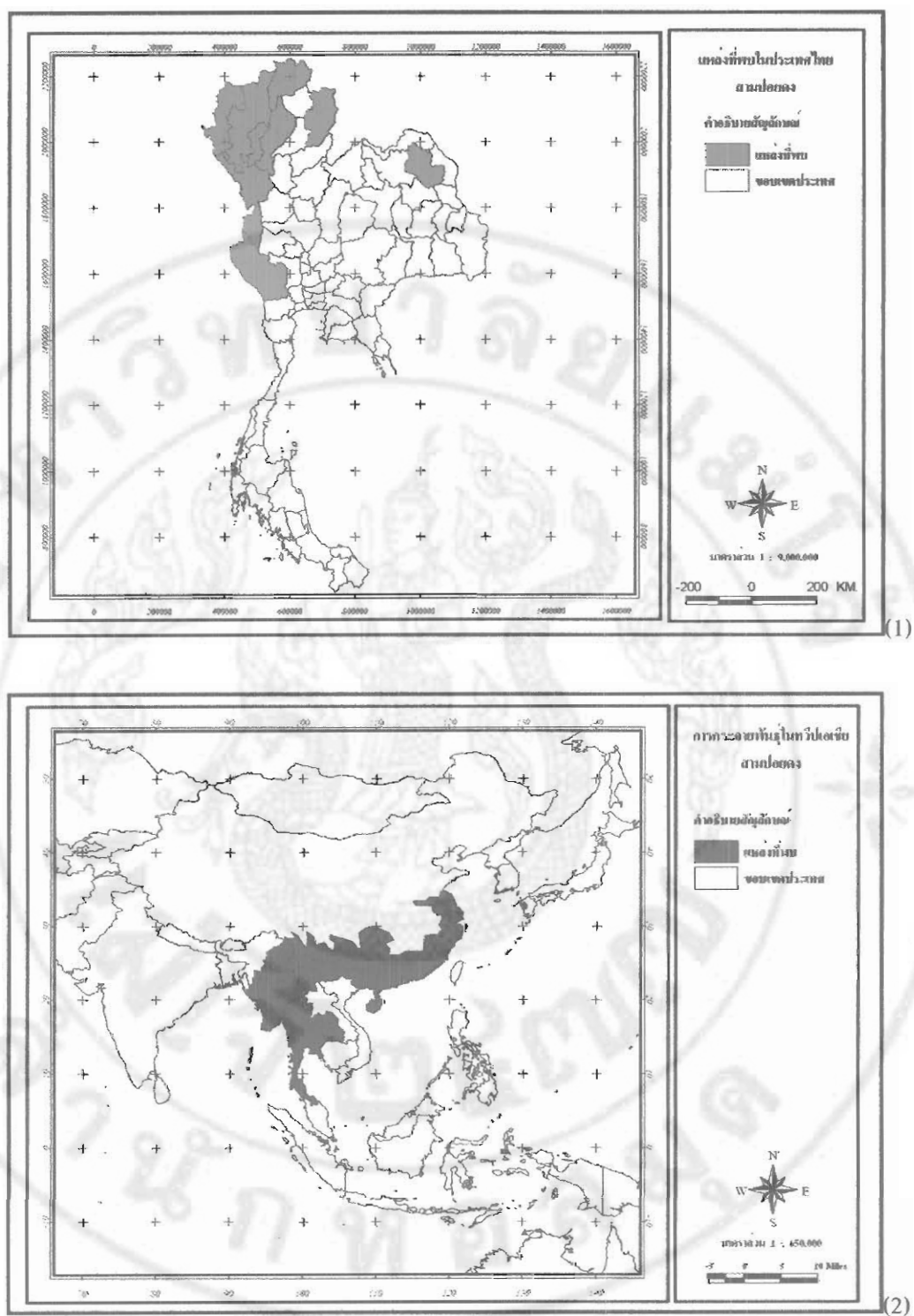
แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบเขาทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำพูน น่าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น สกลนคร และภาคตะวันตก เช่น กาญจนบุรี ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ที่ระดับความสูง 800 - 1,300 เมตร

การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย พม่า และจีนตอนใต้

ภาพ 177 ลักษณะดอก (1) ช่อดอก, ใบ (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (3) ของกล้วยไม้สาม
ปอยดง *Vanda brunnea* Rchb.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6, Seidenfaden (1988: 202-203)

ภาพ 178 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สามปอยคอง *Vanda brunnea* Rchb.f. ที่พบในประเทศไทย (1) และในทวีปเอเชีย (2)

สะแล้ง

Vanda pumila Hook.f.

ชื่อพ้อง *Vanda cristata* Lindl.

ชื่ออื่น เอื้องปากเปิด เอื้องปูเลย

กล้วยไม้อิงอาศัย ระบบรากเป็นรากอากาศ (Epiphytic) ลำต้นลักษณะเรียวยาวห้อยลง ปลายโค้งขึ้นเล็กน้อย เส้นผ่านศูนย์กลางลำ 1 - 1.5 ซม. ยาว 12 - 20 ซม. รากมีขนาดใหญ่ ยึดติดกับต้นไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย เป็นกล้วยไม้ที่มีการเจริญเติบโตทางยอด (Monopodial) ใบรูปรางน้ำ กว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 10 - 12 ซม. ใบสีเขียวและแข็ง มีจำนวน 15-25 ใบต่อต้น ปลายใบหักเว้าไม่เท่ากัน บิดเล็กน้อย ช่อดอกแทงออกจากซอกกาบใบใกล้กับส่วนปลายของลำต้น มีจำนวน 1 - 2 ช่อต่อต้น ยาว 8 - 10 ซม. ดอกแตกจากช่อดอกมีจำนวน 2 - 5 ดอกต่อช่อ ดอกบานเต็มที่มีขนาด 2.5 - 3 ซม. กลีบดอกและกลีบเลี้ยงสีขาวครีม กลีบปากแผ่สีขาวครีม ขอบปลายกลีบปากโค้งงอลงเล็กน้อย ส่วนโคนกลีบปากแผ่ กลีบปากมีแต้มสีม่วงเข้มและมีลายเส้นสีม่วงตามยาว เกือบทั่วทั้งกลีบปาก ดอกมีกลิ่นหอม

แหล่งที่พบในประเทศไทย ตามป่าดิบทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง และแม่ฮ่องสอน ออกดอกช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ที่ระดับความสูง 900 - 1,500 เมตร

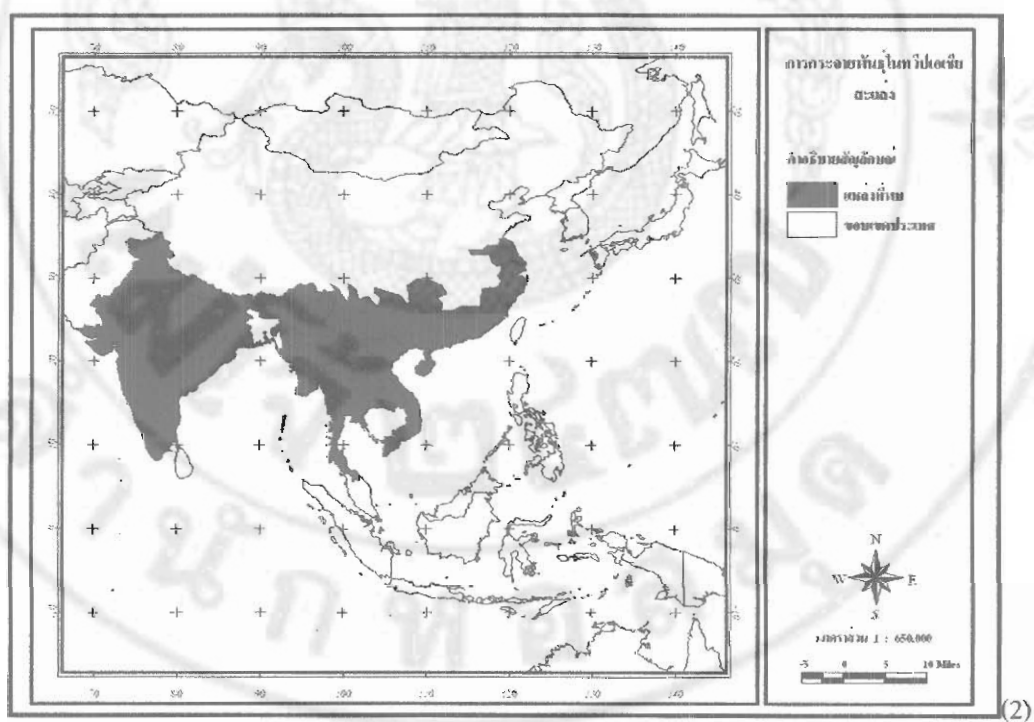
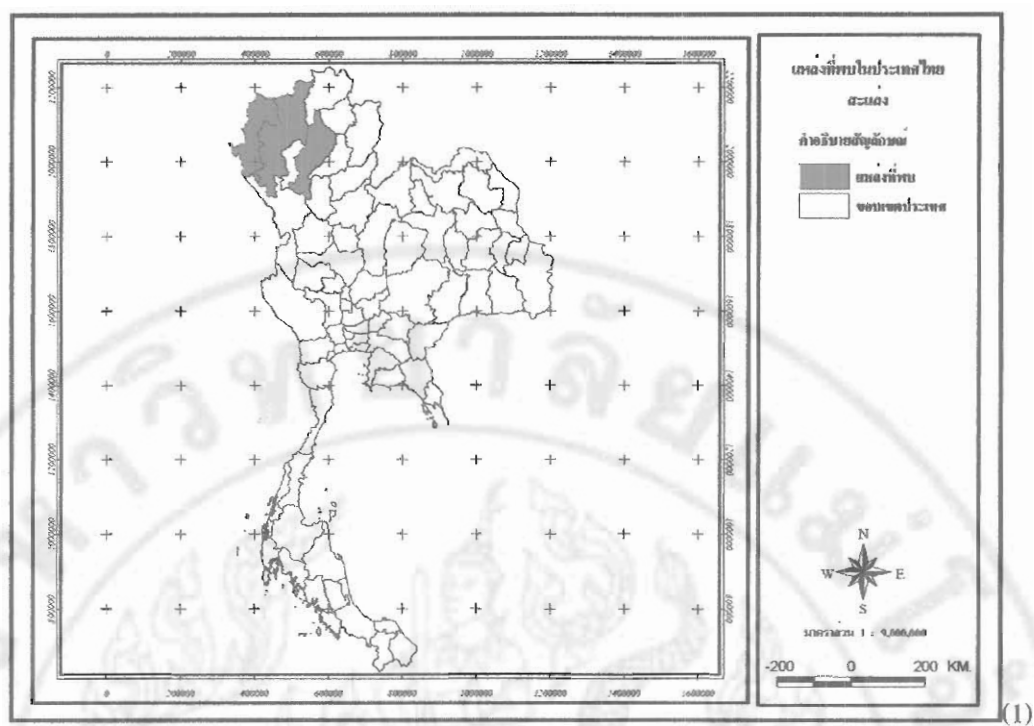
การกระจายพันธุ์ในทวีปเอเชีย ไทย เนปาล อินเดีย สิกขิม ภูฏาน พม่า ลาว เวียดนาม จีนตอนใต้ และหมู่เกาะสุมาตรา

ภาพ 179 ลักษณะดอก (1), (3) ช่อดอก, ใบ, ราก (2) และภาพวาดทางพฤกษศาสตร์ (4) ของกล้วยไม้สะแล้ง *Vanda pumila* Hook.f.

ที่มา: สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (2543: 276-277)

Seidenfaden (1988: 210)

ภาพ 180 การกระจายพันธุ์ของกล้วยไม้สะแล้ง *Vanda pumila* Hook.f. ที่พบในประเทศไทย (1)
และในทวีปเอเชีย (2)

ผลการศึกษาทบทวนขององค์กรชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้

ผลการศึกษาข้อมูลทางสังคมของชุมชนบ้านแม่กำปอง โดยการจัดทำแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประชากรที่ตอบแบบสอบถามสมาชิกองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในหมู่บ้านแม่กำปอง มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ตาราง 10 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม		
ชาย	48	84.20
หญิง	9	15.80
อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม		
ตั้งแต่ 23 - 45 ปี	20	35.10
ตั้งแต่ 46 - 65 ปี	32	56.10
ตั้งแต่ 66 ปีขึ้นไป	5	8.80
ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม		
ไม่ได้รับการศึกษา	2	3.50
ประถมศึกษา	43	75.40
มัธยมศึกษา	12	21.10
อาชีพหลักของผู้ตอบแบบสอบถาม		
เกษตรกร	41	71.90
รับราชการ	1	1.80
ค้าขาย	5	8.80
รับจ้าง	10	17.50
รายได้รวมในครัวเรือนในแต่ละเดือนของครัวเรือน		
ไม่ถึง 10,000 บาท	47	82.40
ตั้งแต่ 10,001 - 20,000 บาท	3	5.30
ตั้งแต่ 20,001 - 30,000 บาท	3	5.30
ตั้งแต่ 30,001 บาท ขึ้นไป	4	7.00

แจกตาราง 10 พบว่า จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน เป็นเพศชาย มากที่สุด จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 84.20 เพศหญิง จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 15.80 มีอายุตั้งแต่ 46-65 ปี มากที่สุด จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 56.10 อายุตั้งแต่ 66 ขึ้นไป น้อยสุด จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 8.80 มีวุฒิการศึกษาในระดับประถมศึกษา มากที่สุด จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 75.40 ผู้ไม่มีการศึกษา น้อยที่สุด จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 3.50 ประกอบอาชีพเกษตรกร มากที่สุดจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 71.90 รับราชการมีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.80 มีรายได้ไม่ถึง 10,000 บาท จำนวนมากที่สุด จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 82.40 และพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพหลักเกษตรกร จากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในหัวข้อเรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นชาย จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 84.20 มีช่วงอายุระหว่าง 46-55 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 56.10 ส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับประถมศึกษา จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 75.40 มีรายได้ไม่ถึง 10,000 บาท จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 82.40 ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกร

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน

ตาราง 11 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้

ประโยชน์ที่ได้จากกล้วยไม้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ท่านได้เก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อประดับบ้านหรือไม่	26	30.60
2. ท่านได้เก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อจำหน่ายหรือไม่	9	10.60
3. ท่านได้เก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนอื่นเพื่อประดับจำหน่าย หรือไม่	7	8.20
4. ท่านทราบหรือไม่ว่ากล้วยไม้สามารถใช้เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้	43	50.60
รวม	85	100.00

จากตาราง 11 พบว่า จากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 57 คน ส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่ากล้วยไม้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้ มากที่สุดจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 50.60 รองลงมายุ่งกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อประดับบ้าน จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 30.60 เคยเก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อจำหน่าย จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.60 และผู้ตอบสอบถามเคยเก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อประดับจำหน่าย น้อยที่สุด จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 8.20

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชนพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดมีความเข้าใจว่ากล้วยไม้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 50.60

บทบาทขององค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม

ตาราง 12 การเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการในองค์กรชุมชน

การเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการองค์กรชุมชน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. กรรมการหมู่บ้าน	17	19.30
2. กรรมการรักษาป่า	10	11.40
3. กรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	14	15.90
4. กรรมการอาสาป้องกันไฟป่า	9	10.20
5. กรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย	14	15.90
6. กรรมการกลุ่มเกษตรกร	10	11.40
7. กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ	13	14.80
8. กรรมการอื่น ๆ (เช่น กรรมการสหกรณ์ไฟฟ้า)	1	1.10
รวม	88	100.00

จากตาราง 12 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 57 คน เป็นกรรมการหมู่บ้าน มากที่สุด จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 รองลงมาเป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย จำนวน 14 คน เท่ากัน เป็นคิดร้อยละ 15.90 เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 14.80 เป็นกรรมการรักษาป่า กรรมการกลุ่มเกษตรกร จำนวน 10 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 11.40 เป็นกรรมการอาสาป้องกัน

ไฟฟ้า จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.20 และกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้า จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.10 แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดความห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติ และต้องการที่จะปกป้องดูแล ทำให้มีผลต่อความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน

จากข้อมูลสรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 เคยเป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และกรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย เท่ากัน จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 15.90

การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ตาราง 13 การเข้าร่วมกิจกรรมกับกรรมการกลุ่มขององค์กรชุมชน

การเข้าร่วมกิจกรรมกับกรรมการกลุ่มขององค์กรชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การปลูกป่า	51	12.90
2. การนำกล้วยไม้คืนสู่ป่า	42	10.60
3. การป้องกันระวังไฟฟ้า	50	12.60
4. การดับไฟฟ้า	40	10.10
5. การทำแนวกันไฟ	52	13.10
6. การอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	40	10.10
7. การสอดส่องดูแลป้องกันบุคคลภายนอก เข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ	36	9.10
8. การร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	38	9.60
9. การบวชป่า อนุรักษ์ป่า	47	11.90
รวม	396	100.00

จากตาราง 13 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถาม 57 คน เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.10 เข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่า จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 12.90 เข้าร่วมกิจกรรมการป้องกันระวังไฟฟ้า จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 12.60 เข้าร่วมกิจกรรมการบวชป่า อนุรักษ์ป่า จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 11.90 เข้าร่วมกิจกรรมการนำ

กล้วยไม้กินคู่ป่า จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.60 เข้าร่วมกิจกรรมการดับไฟป่า การอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เท่ากัน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10.10 เข้าร่วมกิจกรรมความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 9.60 และเข้าร่วมกิจกรรมการสอดส่องดูแลป้องกันบุคคลภายนอกเข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.10

จากข้อมูล สรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟเขตป่าของชุมชน จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.10 เข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่า จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 12.90

การศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นขององค์กรชุมชนเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์

การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็น ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการองค์กรชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษาจากการวิเคราะห์การถดถอยอย่างง่าย (simple regression) เลือกใช้สัมประสิทธิ์การถดถอยเฉพาะส่วน (partial regression coefficient) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของการเป็นกรรมการในองค์กรชุมชน โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

ตาราง 14 การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการหมู่บ้าน

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
1. ปัจจุบันจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	0.059	2.576	-1.798	0.078
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด	0.081	2.591	-2.200*	0.032
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าช่วยส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.063	2.019	-1.929	0.059
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.004	1.953	-0.466	0.643
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	0.005	1.603	0.520	0.605

ตาราง 14 (ต่อ)

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ของชุมชนลดลง	0.004	1.549	0.456	0.650
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่ารัฐบาลดูแลเอง	0.004	2.60	-1.589	0.118
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มีความอุดมสมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.007	1.10	-0.626	0.534
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.075	5.80	2.109*	0.039
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.061	4.40	-1.895	0.063
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.000	1.80	0.069	0.945
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.027	1.00	-1.243	0.219
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามาอบรมและส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.009	0.90	-0.715	0.478

หมายเหตุ: * คือค่า t – test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง 14 พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน ทั้งผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการหมู่บ้าน มีทัศนคติและความคิดเห็นการจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 8.10 หรือ 8 คนจากจำนวนทั้งหมด รองลงมาคือทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้ มีทัศนคติที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อย

กว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 7.50 หรือ 8 คน รวมทั้ง 2 ทักษะคิดและความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 15.60 หรือ 16 คน จากทักษะคิดและความคิดเห็นทั้งหมดจำนวน 13 ข้อ มีความสัมพันธ์กันเพียง 2 ข้อเท่านั้น จึงสรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรชุมชนฯ ทั้งที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการหมู่บ้าน มีทักษะคิดและความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

ตาราง 15 การศึกษาความสัมพันธ์ทักษะคิดและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการรักษาป่า

ทักษะคิดและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
1. ความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากร กล้วยไม้	0.077	2.681	-2.143*	0.037
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการ อนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด	0.097	2.635	-2.432*	0.018
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าย่อมส่งผล กระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.000	1.821	0.024	0.981
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและ ประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้ อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.071	2.712	-2.051*	0.045
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะ ของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานสัตว์ป่า และพันธุ์พืชฯ	0.023	1.645	1.149	0.255
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำ ให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ ของชุมชนลดลง	0.008	1.863	-0.137	0.892
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ ไม้จะได้ผล ดีกว่ารัฐบาลดูแลเอง	0.001	1.874	-0.182	0.856
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มีความอุดม- สมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.000	1.885	-0.136	0.892
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือ งบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.019	1.665	1.027	0.309

ตาราง 15 (ต่อ)

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.001	1.890	-0.265	0.792
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.052	1.231	1.742	0.087
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.055	2.429	-1.795	0.078
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามาอบรมและส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.004	1.953	-0.452	0.653

หมายเหตุ: * คือค่า t – test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง 15 พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน ทั้งที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการรักษาป่า มีทัศนคติและความคิดเห็นการจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 9.70 หรือ 10 คน รองลงมาคือทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 7.70 หรือ 8 คน และทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้ เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์ไว้ต่อไป มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 7.10 หรือ 7 คน ซึ่งรวมทั้ง 3 ทัศนคติและความคิดเห็นคิดเป็นร้อยละเท่ากับ 34.50 หรือ 35 คน จากจำนวนทัศนคติและความคิดเห็นทั้ง 13 ข้อ มีความสัมพันธ์กันเพียง 3 ข้อ จึงสรุปได้ว่า สมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการรักษาป่ามีทัศนคติและความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

ตาราง 16 การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็น
กรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ทัศนคติและความคิดเห็น	R^2	b	t	Sig.
1. ความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากร กล้วยไม้	0.198	3.307	-3.684*	0.001
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการ อนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด	0.139	2.851	-2.979*	0.004
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าย่อมส่งผล กระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.081	2.092	-2.200*	0.032
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและ ประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้ อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.081	2.821	-2.190*	0.033
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะ ของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและ พันธุ์พืช	0.042	1.483	1.545	0.128
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำ ให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ ของชุมชนลดลง	0.027	2.142	-1.240	0.220
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่า รัฐบาลดูแลเอง	0.061	2.314	-1.891	0.064
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มีความอุดม สมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.050	2.588	-1.700	0.095
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือ งบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.092	1.353	2.365*	0.022
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.072	2.311	-2.065*	0.044
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.014	1.404	0.891	0.377

ตาราง 16 (ต่อ)

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช่วิธีการ เผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.030	2.256	-1.299	0.199
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามา อบรม และส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.041	2.239	-1.530	0.132

หมายเหตุ: * คือค่า t – test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คนทั้งผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 19.80 หรือ 20 คน รองลงมาคือทัศนคติและความคิดเห็นการจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด พบว่า ผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีทัศนคติที่มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 13.90 หรือ 14 คน ส่วนทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณ ในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้ พบว่าผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีทัศนคติที่มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 9.20 หรือ 9 คน ลำดับต่อมาคือทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้น ในพื้นที่ป่าย่อมส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม และทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานไว้อุรักษ์ไว้ต่อไป พบว่าผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีทัศนคติที่มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 8.10 หรือ 8 คน และลำดับต่อมา คือ ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับควรมีกฎระเบียบ หรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและของป่า พบว่าผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีทัศนคติที่มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละ 7.20 หรือ 7 คน จากจำนวนทัศนคติและความคิดเห็นทั้ง 13 ข้อ มีความสัมพันธ์กันรวมทั้งหมด จำนวน 6 ทัศนคติและมีความ

คิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 66.30 หรือ 66 คน จากจำนวนทั้งหมดเกินกว่าร้อยละ 40 ในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์นับได้ว่ามาก (ผ่องพรรณ และสุภาพ, 2543: 95) จึงสรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีทัศนคติและความคิดเห็นที่มีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 17 การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันไฟป่า

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
1. ความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากร กล้วยไม้	0.028	2.335	-1.253	0.216
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มี ประโยชน์เพียงใด	0.041	2.346	-1.531	0.132
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าย่อมส่งผล กระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.008	1.934	-0.682	0.498
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและ ประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้ อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.003	2.027	-0.430	0.669
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของ เจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	0.001	1.878	-0.234	0.816
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำให้ กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ของ ชุมชนลดลง	0.001	1.889	-0.176	0.861
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่า รัฐบาลดูแลเอง	0.009	2.027	-0.176	0.477
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มีความอุดม สมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.000	1.781	0.142	0.887
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือ งบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.002	1.894	-0.342	0.734

ตาราง 17 (ต่อ)

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.009	2.012	-0.721	0.474
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.008	2.066	-0.670	0.506
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.007	2.042	-0.602	0.549
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามาอบรมและส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.000	1.882	-0.146	0.884

หมายเหตุ: * คือค่า t – test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง 17 พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน พบว่าทัศนคติ และความคิดเห็นของผู้ที่เป็น และไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันไฟป่า มีความสัมพันธ์ในระดับนัยสำคัญทางสถิติมากกว่า 0.05 ทั้ง 13 ข้อ จึงสรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันไฟป่ามีทัศนคติ และความคิดเห็นที่มีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

ตาราง 18 การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
1. ความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	0.007	2.043	-0.615	0.541
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด	0.033	3.388	-1.367	0.177
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าย่อมส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.004	1.826	-0.447	0.657

ตาราง 18 (ต่อ)

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.003	1.944	-0.374	0.710
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	0.009	1.628	0.710	0.481
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ของชุมชนลดลง	0.003	1.628	0.399	0.692
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่ารัฐบาลดูแลเอง	0.027	1.379	1.245	0.218
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.021	2.300	-1.096	0.278
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.039	1.493	1.498	0.140
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.005	1.907	-0.546	0.587
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.003	1.589	0.418	0.677
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.054	2.428	-1.767	0.083
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามาอบรมและส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.002	1.859	-0.323	0.748

หมายเหตุ: * คือค่า t – test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง 18 พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน พบว่าทัศนคติและความคิดเห็นของผู้ที่เป็น และไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย มีความสัมพันธ์ในระดับนัยสำคัญทางสถิติมากกว่า 0.05 ทั้ง 13 ข้อ จึงสรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย มีทัศนคติและความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

ตาราง 19 การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มเกษตรกร

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
1. ความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	0.038	2.428	-1.480	0.145
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด	0.057	2.447	-1.829	0.073
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าย่อมส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.011	1.935	-0.788	0.434
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.032	2.420	-1.347	0.183
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	0.023	1.645	1.149	0.255
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ของชุมชนลดลง	0.002	1.735	0.322	0.749
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่ารัฐบาลดูแลเอง	0.007	1.991	-0.617	0.540
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มีความอุดมสมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.000	1.885	-0.316	0.892

ตาราง 19 (ต่อ)

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.004	1.897	-0.463	0.645
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.000	1.789	0.143	0.886
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.003	1.971	-0.418	0.678
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.028	2.257	-1.265	0.211
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามาอบรม และส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.003	1.700	0.436	0.664

หมายเหตุ: * คือค่า t-test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง 19 พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน พบว่า ทัศนคติและความคิดเห็นของผู้ที่เป็นและไม่เป็นกรรมการกลุ่มเกษตรกร มีความสัมพันธ์ในระดับนัยสำคัญทางสถิติมากกว่า 0.05 ทั้ง 13 ข้อ จึงสรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มเกษตรกรมีทัศนคติ และความคิดเห็นที่มีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

ตาราง 20 การศึกษาความสัมพันธ์ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
1. ความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	0.076	2.708	-2.123*	0.038
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด	0.021	2.187	-1.084	0.283

ทัศนคติและความคิดเห็น	R ²	b	t	Sig.
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ป่าที่ย่อมส่งผล กระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม	0.021	1.939	-1.080	0.285
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็นคุณค่าและ ประโยชน์ของทรัพยากรกล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้ อนุรักษ์ไว้ต่อไป	0.032	2.429	-1.348	0.183
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของ เจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	0.014	1.620	0.876	0.385
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำให้ กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ของ ชุมชนลดลง	0.014	2.040	-0.874	0.386
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชนเป็นผู้ดูแลและ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่า รัฐบาลดูแลเอง	0.024	2.116	-1.171	0.247
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มีความอุดม สมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึงชั่วลูกหลาน	0.038	2.485	-1.481	0.144
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือ งบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้	0.006	1.676	0.577	0.580
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับการเข้าไปใช้ ประโยชน์จากป่าและของป่า	0.031	2.130	-1.334	0.188
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนช่วยกันเข้าไปดับไฟป่า	0.009	1.499	0.709	0.481
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะไม่ใช้วิธีการเผา ป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็ว	0.009	2.041	-0.707	0.483
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการเข้ามาอบรม และส่งเสริมความรู้ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ	0.002	1.661	0.353	0.725

หมายเหตุ: * คือค่า t - test มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05

จากตาราง 20 พบว่า จากสมาชิกองค์กรชุมชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 57 คน ทั้งผู้ที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ มีทัศนคติและความคิดเห็นของเกี่ยวกับเกี่ยวกับความจำเป็น ในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 7.60 หรือ 8 คน จากทัศนคติและความคิดเห็นทั้งหมด 13 ข้อ มีความสัมพันธ์กันเพียง 1 ข้อเท่านั้น จึงสรุปได้ว่า สมาชิกองค์กรชุมชนทั้งที่เป็นกรรมการและไม่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่า และทรัพยากรธรรมชาติ มีทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน

จากข้อมูล สรุปได้ว่า ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ มีทัศนคติและความคิดเห็นในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลดีต่อความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า โดยมีความเห็นว่าหากต้องการพื้นที่เพาะปลูกจะไม่ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำให้ง่ายและรวดเร็วมากที่สุด จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 73.70 หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วยไม้ อาจทำให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ของชุมชนลดลง มาก จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 57.90 การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ในระดับ ปานกลาง จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 29.80 หากเก็บกล้วยไม้ 1 ต้น ในพื้นที่ป่า ย่อมส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็นหน้าที่เฉพาะของเจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช และหน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการอนุรักษ์ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้ ในระดับน้อย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10.50 หากเก็บกล้วยไม้ 1 ต้น ในพื้นที่ป่า ย่อมส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม ในระดับน้อยมาก จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10.50 ผลการวิเคราะห์การถดถอย (regression analysis) พบว่าผู้ที่เป็นกรรมการ และไม่เป็นกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติน้อยกว่า 0.05 จำนวน 6 ข้อ จากจำนวนทัศนคติทั้งหมด 13 ข้อ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 56.40 เกินกว่า ร้อยละ 40 ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์เป็นจำนวนที่นับได้ว่ามาก (ผ่องพรรณ และสุภาพ, 2543: 95)

แนวทางการจัดการทรัพยากรกัญชาไม้ม้าขององค์กรชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์
 ตาราง 21 การวิเคราะห์องค์การที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า

กลุ่มองค์กร	วัตถุประสงค์ขององค์กร	กิจกรรมความเชื่อมโยง	ผลสำเร็จเชิงประจักษ์	การได้รับประโยชน์ทางอ้อม
1. กรรมการรักษาป่า	- เพื่อวางแผนงานและเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรมรักษาป่าของชุมชน - ควบคุม ดูแลกฎระเบียบข้อบังคับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ - ประสานแผนงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อุทยานแห่งชาติเขาสก โครงการหลวงต๋องต๋น และหน่วยจัดการต้นน้ำ	- การบวชป่า ป่าดง - การประชุมคณะกรรมการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ในการแก้ไขปัญหาต้นตอต่างๆ - ดูแลรักษากฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน	- ป่าในครอบครองบ้านแม่ก่าป้องกันความอุดมสมบูรณ์ไม่ถูกทำลายจากไฟป่า และการรบกวนพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก - ชุมชนได้ประโยชน์โดยให้ความได้เปรียบทางระบบนิเวศวิทยาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว	- ลำห้วยของชุมชนมีน้ำปริมาณมากและไหลตลอดทั้งปี - ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชนและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
2. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	- เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนให้มีศักยภาพ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมากขึ้น - เพื่ออนุรักษ์กล้วยไม้ป่าโดยการตั้งกฎระเบียบการปฏิบัติอย่างเข้มงวด - เพื่อป้องกันบุกรุกทำลายนอกชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายหรือเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน	- ตั้งระเบียบกฎเกณฑ์ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว - ดูแลมาตรฐานการให้บริการของผู้นำเที่ยว และบ้านพัก (โฮมสเตย์) - มีการจัดการด้านรายได้จากการบริการท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งมีการนำค่าธรรมเนียมเพื่อใช้พัฒนาชุมชน	- ชุมชนมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งสามารถผลิตได้ในชุมชน เช่น ชา เมี่ยง กาแฟ หมอน ใบชา ตะกร้า ลวกไข่ เป็นต้น - คนในชุมชนออกไปทำงานนอกพื้นที่ลดลง - มีการบริหารนวดแผนไทย - การชมยาสมุนไพรจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของแพทย์แผนไทย	

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กรชุมชนบ้านแม่กำปอง ในการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์กล้วยไม้ป่า

จุดแข็ง

1. กลุ่มผู้นำ/แกนนำหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง สามารถดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้ทุนในฐานะนักวิจัยท้องถิ่น ปี 2545
2. มีกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเข้มงวดและชัดเจน เช่น ห้ามตัดไม้ทำลายป่า มีระบบการรองรับนักท่องเที่ยว และการจัดการขยะในชุมชน
3. สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามกฎระเบียบ เช่น การร่วมมือทำแนวกันไฟฤดูแล้ง การปลูกป่า การบวชป่า
4. มีวัฒนธรรมในการเสียสละและทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การซ่อมแซมวัดและโรงเรียน
5. องค์กรชุมชนมีกลยุทธ์ในการจัดการ เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยทั่วถึง เช่น การตั้งเกณฑ์การใช้จ่ายค่าสวัสดิการทดแทนการไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
6. ชุมชนประกอบอาชีพที่พึ่งพิงกับทรัพยากรป่าไม้ และบริการการท่องเที่ยว จึงเห็นความจำเป็นในการอนุรักษ์ความหลากหลายของกล้วยไม้ มีการทำการเกษตรแบบไม่ต้องขยายพื้นที่เพาะปลูก
7. ชุมชนสนใจและมีการริเริ่มโครงการจัดตั้งหมู่บ้านกล้วยไม้ไทยขึ้น ในบ้านแม่กำปอง และการปลูกกล้วยไม้กลับคืนสู่ธรรมชาติ
8. ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ one village one product มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีนักวิจัยท้องถิ่น และมีนักวิจัยหลายสาขาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เข้ามาศึกษาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง
9. ชุมชนมีจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงทำให้เฝ้าต่อความหลากหลายของพันธุ์กล้วยไม้ เช่น ชุมชนดำรงชีพและมีวิถีชีวิตอย่างสอดคล้องกับลักษณะภูมินิเวศ

จุดอ่อน

1. ชุมชนยังขาดความรู้ด้านลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้
2. ยังไม่มีกลุ่มในชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมในด้านการอนุรักษ์กล้วยไม้เป็นการเฉพาะ
3. ขาดเทคโนโลยีด้านการขยายพันธุ์กล้วยไม้ที่เหมาะสมในระดับชุมชน
4. จิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและคนนอกชุมชน ต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายของกล้วยไม้ยังไม่เด่นชัด

5. มีการลักลอบเก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าออกมาจำหน่ายอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนยังขาดเทคโนโลยีการขยายพันธุ์กล้วยไม้ จึงทำให้เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของกล้วยไม้บางชนิด

6. ขาดเงินทุนหมุนเวียนในครัวเรือนในช่วงที่เพาะเลี้ยงกล้วยไม้ขนาดเล็ก

โอกาส

1. สภาพทางภูมิกายภาพเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโต และขยายพันธุ์กล้วยไม้ เนื่องจากอยู่บนพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 900 – 1,790 เมตร มีสภาพป่า 2 ชนิด คือ ป่าดิบแล้ง และป่าดิบเขา

2. การจัดงานมหกรรมพืชสวนโลก "ราชพฤกษ์ 2549" มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยว และที่พักในชุมชน เนื่องจากผู้มาร่วมงานบางส่วนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ต้องการสัมผัสกับธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเลือกที่พักแรมในชุมชนแทนการพักโรงแรมในตัวเมืองที่มีคนมากมาย

3. จังหวัดเชียงใหม่เป็นเจ้าภาพในการจัดงานแสดงและประกวดกล้วยไม้ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติบ่อยครั้ง ทำให้มีการตื่นตัวและมีผู้สนใจเพาะเลี้ยงกล้วยไม้มากขึ้น

อุปสรรค

แผนงานกิจกรรมของหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ ที่จะทำให้การสนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์กล้วยไม้ยังมีน้อย และกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง เช่น โครงการหลวงดินคกเคยมีกิจกรรมสนับสนุนการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ ในสกุล *Cymbidium* แต่กิจกรรมดังกล่าวดำเนินการไม่ต่อเนื่อง จึงทำให้การเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์กล้วยไม้ และ ไม้ดอกไม้ประดับ ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

สรุปผลการศึกษาข้อมูลทางสังคมขององค์กรชุมชนในบ้านแม่กำปอง พบว่า จากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นชาย จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 84.20 มีความรู้ในระดับประถมศึกษา จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 75.40 มีรายได้ไม่ถึง 10,000 บาท จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 82.40 ส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้กล้วยไม้เป็นเครื่องมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 50.60 ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 และเกือบทั้งหมดเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.10

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทัศนคติ และความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 8 คน คิดเป็น

ร้อยละ 8.10 ทักษะคิดและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการรักษาป่า ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 9.70 ทักษะคิดและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 19.80 และทักษะคิดและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.60 ส่วนทักษะคิดและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการอาสาป้องกันไฟป่า กรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย และกรรมการกลุ่มเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด

จากแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขององค์กร ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์กลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติมีวัตถุประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน มีความรู้ความคิดเห็นว่ากล้วยไม้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยว จำนวน 43 คน จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน สรุปได้ว่าสมาชิกองค์กรชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สามารถรักษาพันธุ์กล้วยไม้ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปองให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มมีการจัดกิจกรรมทั้งการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มจำนวนปริมาณและชนิดกล้วยไม้ ซึ่งตรงกับผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบขององค์กรชุมชนบ้านกำปอง มีจุดแข็งที่สมาชิกของกลุ่มให้ความร่วมมือ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม และยังมีวัฒนธรรมองค์กรในการเสียสละ เวลาการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งพอสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

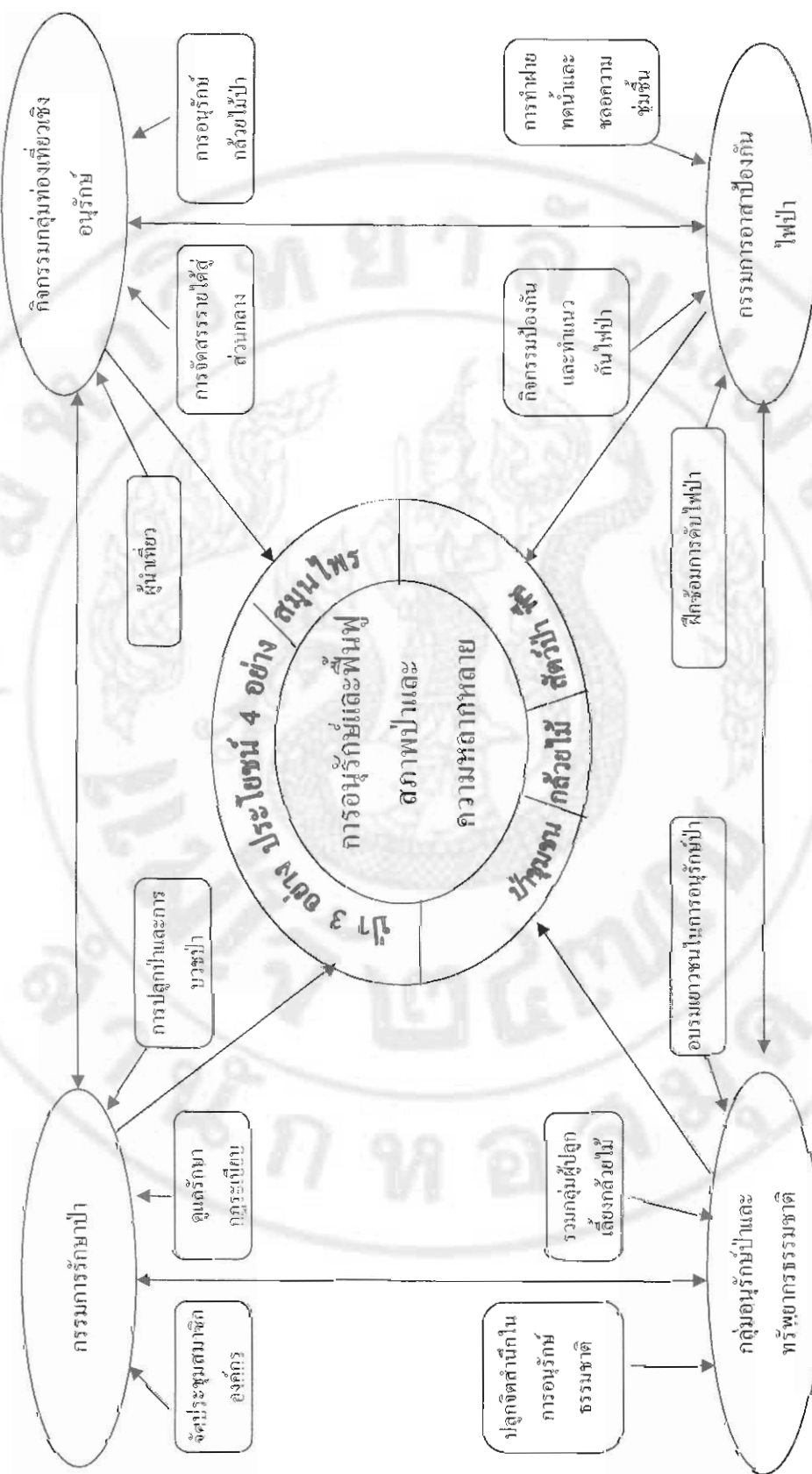
1. การจัดให้มีการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์กล้วยไม้ ป่าไม้ และพืชพรรณไม้ป่าต่าง ๆ ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลอดปี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกผู้ตอบแบบสอบถาม ในหัวข้อการอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 10.10 ของกิจกรรมทั้งหมด นับว่าสมาชิกให้ความสนใจการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างดี

2. การอบรมความรู้เกี่ยวกับการเพาะเลี้ยง การขยายพันธุ์กล้วยไม้ ทั้งแบบแยกหน่อและแบบใช้วิธีวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย เช่น การเพาะเมล็ดกล้วยไม้ในอาหารปลอดเชื้อ ซึ่งจะได้นักกล้วยไม้จำนวนมาก แต่ต้องใช้ระยะเวลา 2 – 3 ปี จึงสามารถจำหน่ายได้ ส่วนการขยายพันธุ์โดยวิธีการแยกหน่อจะได้นักกล้วยไม้ในปริมาณน้อย แต่ต้นที่ได้จะมีขนาดใหญ่พร้อมออกดอกและจำหน่ายได้เร็วกว่าการเพาะเมล็ดในอาหารปลอดเชื้อ

3. การสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนได้ศึกษาดูงาน ด้านการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การศึกษาดูงาน ณ ศูนย์การศึกษาพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สวนพฤกษศาสตร์พระนางเจ้าสิริกิติ์ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น เช่นการเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวน 33 คน จากการศึกษาดูงานทำให้ได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การปลูกป่า การป้องกันระวังไฟฟ้า และเทคนิควิธีการดับไฟฟ้า การทำแนวกันไฟในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

4. ภาครัฐควรมีการช่วยเหลือทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหายุ่งเกี่ยวกับแต่ละหน่วยงาน เพื่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

5. ขอความอนุเคราะห์กล้าพันธุ์กล้วยไม้ไทยจาก โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมูลนิธิกล้วยไม้ไทย เพื่อก่อตั้งหมู่บ้านกล้วยไม้ไทย โดยผลิตและนำกล้วยไม้คืนสู่ป่า และต้นกล้วยไม้ยังสามารถจำหน่ายเป็นรายได้ในชุมชน ทำให้ลดปัญหาการนำกล้วยไม้จากในป่ามาจำหน่าย ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่า จำนวน 51 คน และกิจกรรมการนำกล้วยไม้คืนสู่ป่า จำนวน 42 คน ดังข้อมูลสรุปจากการเข้าพบผู้นำชุมชนเพื่อทำ SWOT analysis (ตาราง 182)

ภาพ 8.2 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่อความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาของกิจกรรมชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลาย ของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ และระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยการวางแผนขนาด 20 x 2,000 เมตร ตามเส้นทางที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ จำนวน 2 แปลง แบ่งออกเป็น 2 เส้นทางคือ

1. เส้นทางที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์
2. เส้นทางที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้เป็นป่าต้นน้ำ และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถ

สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. จำนวนชนิดพันธุ์กล้วยไม้ที่พบในเส้นทางที่ 1 หรือ เส้นทางที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ โดยการปลูกพืช เช่น เมี่ยง กาแฟ และไม้ผลบางชนิด จากการสำรวจตามเส้นทางพบว่ามียาพืชพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่จำนวน 15 สกุล (Genus) จำนวน 27 ชนิด (Species) ที่ระดับความสูงจากน้ำทะเล 940 – 1,100 เมตร สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) กล้วยไม้ที่พบมากที่สุดคือกล้วยไม้ในสกุลเด็นโครเบียม (Dendrobium) มีจำนวน 10 ชนิด รองลงมาคือกล้วยไม้ในสกุลโครโซตโตมา (Cleisostoma) มีจำนวน 3 ชนิด ส่วนกล้วยไม้สกุลบอมโบไฟลัม (Bulbophyllum) สกุลซีโลจีเน่ (Coelogyne) สกุลอีเรีย (Eria) มีจำนวน 2 ชนิด และกล้วยไม้สกุลกุหลาบ (Aerides) สกุลซิมบีเดียม (Cymbidium) สกุลลูเซีย (Luisia) สกุลโอบีโรเนีย (Oberonia) สกุล (Ornithochilus) สกุลโพลิดอต้า (Pholidota) สกุล (Polystochya) และสกุลแวนด้า (Vanda) พบจำนวน 1 ชนิด ส่วนเส้นทางที่ 2 คือเส้นทางป่าอนุรักษ์พบว่ามีพันธุ์ไม้ป่าขึ้นหนาแน่น สภาพป่าเป็นป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest) พื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดชัน ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,500 – 1,790 เมตร พบสายพันธุ์กล้วยไม้ในเส้นทางนี้จำนวน 12 สกุล (Genus) จำนวน 19 ชนิด (Species) โดยกล้วยไม้ที่พบมากที่สุดคือสกุลเด็นโครเบียม (Dendrobium) จำนวน 4 ชนิด รองลงมาคือสกุลอีเรีย (Eria) จำนวน 3 ชนิด สกุลสิงโต (Bulbophyllum) สกุลซีโลจีเน่ (Coelogyne) จำนวน 2 ชนิด สกุล (Agrostophyllum) สกุลซิมบีเดียม (Cymbidium) สกุลโอบีโรเนีย (Oberonia) สกุลโพลิดอต้า (Pholidota) สกุล (Porpax) สกุล (Thunia) สกุลแมงมุม (Thuraxspermun) และสกุล (Trichotosia) พบจำนวน 1 ชนิด

จากการสำรวจพื้นที่โดยรวมตามเส้นทางสาธารณะของชุมชน พบกล้วยไม้ทั้งหมด 33 สกุล (Genus) จำนวน 87 ชนิด (Species) ซึ่งรวมถึงกล้วยไม้ที่ชุมชนนำมาประดับบริเวณรอบบ้านเรือน และกล้วยไม้ที่เก็บจากต้นเมืองในพื้นที่ของตนเองหรือเกิดจากการหักล้มของต้นไม้ โดยนำมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว หรือชุมชนใกล้เคียงเพื่อเป็นรายได้เสริมนอกเหนือจากรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวและบางส่วนมีการให้บริการแบบโฮมสเตย์ และครัวเรือนที่มีการจำหน่ายกล้วยไม้มีประมาณ 20 ครัวเรือน โดยพบว่ากล้วยไม้ที่นำมาจำหน่ายนั้นมีทั้งกล้วยไม้ป่าและกล้วยไม้ที่เพาะเลี้ยงขยายพันธุ์จากการแยกหน่อ แยกตะเกียง รวมถึงกล้วยไม้ที่ได้จากการส่งเสริมกล้าพันธุ์จากโครงการหลวงเมื่อหลายปีที่ผ่านมา

2. ความหลากหลายของพันธุ์กล้วยไม้ ตามเส้นทางที่ศึกษาพบว่า เส้นทางศึกษาที่ 1 ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 940 – 1,100 เมตร มีกล้วยไม้ 15 สกุล (Genus) จำนวน 27 ชนิด (Species) พื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นสวนเมืองผสมกาเฟสลับกันในพื้นที่เดียวกัน ส่วนเส้นทางศึกษาที่ 2 ที่ระดับความสูง 1,500 – 1,790 เมตร มีกล้วยไม้ 12 สกุล (Genus) จำนวน 19 ชนิด (Species) มีลักษณะเป็นป่าดิบเขา มีพรรณไม้ขึ้นหนาแน่น มีเรือนยอดหลายชั้นทำให้มีปริมาณแสงที่ส่งผ่านลงมาถึงพื้นล่างน้อยกว่าเส้นทางศึกษาที่ 1 ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พบปริมาณและจำนวนกล้วยไม้น้อยกว่าป่าในเส้นทางศึกษาที่ 1

3. ความหนาแน่นของกล้วยไม้ต่อต้นไม้มที่ขึ้นอิงอาศัย ในเส้นทางศึกษาที่ 1 มีค่าเฉลี่ยรวมต้นกล้วยไม้ต่อต้นไม้มที่ขึ้นอิงอาศัยเท่ากับ 10.82 ต่อต้นไม้ม 1 ต้น เมื่อเปรียบเทียบกับเส้นทางศึกษาที่ 2 พบว่ามีกล้วยไม้เฉลี่ยรวมเท่ากับ 26.97 ต่อต้นไม้ม 1 ต้น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเส้นทางศึกษาที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรในชุมชนร่วมมือกันในการอนุรักษ์และป้องกันการลักลอบการเก็บกล้วยไม้ออกจากพื้นที่ และในเส้นทางศึกษาที่ 2 นี้สามารถพบกล้วยไม้ที่ขึ้นอยู่บนก้อนหินและต้นไม้ที่มีระดับความสูงตั้งแต่ 0.30 – 25 เมตร และขนาดของไม้เฉลี่ยอยู่ที่ 0.85 – 1.96 เมตร โดยมีค่าเฉลี่ยขึ้นอิงอาศัยที่ 4.87 – 8.64 เมตร ซึ่งความสูงของเส้นทางที่ศึกษาทั้งสองเส้นทางมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 999.21 – 1,670.12 เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยจากการศึกษาและนำผลค่าเฉลี่ยรวมการขึ้นอิงอาศัยบนต้นไม้ของกล้วยไม้ ส่วนใหญ่ขึ้นอิงอาศัยทางทิศตะวันออก แต่ในทิศทางอื่นก็สามารถพบเห็นการขึ้นอิงอาศัยได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตกล้วยไม้ เช่น แสง อุณหภูมิ ความชื้นแร่ธาตุอาหาร รวมถึงจุลินทรีย์และเชื้อราบางชนิดด้วย ส่วนสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกระจายพันธุ์ที่สำคัญคือแมลง และลม ที่เป็นตัวนำพาเมล็ดเล็ก ๆ นั้นให้กระจายไปสู่ต้นป่าต่อไป

4. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้เป็นตัวบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านแม่กำปองได้มีการนำเอาองค์ความรู้ที่สะสมมาจากรรพบุรุษ

ในการรักษาป่าและการจัดการ โดยองค์กรชุมชนที่ได้จัดตั้งขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชาญฉลาด โดยการประยุกต์ใช้ธรรมชาติเป็นจุดขายในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง สำหรับกล้วยไม้ที่มีความสำคัญทั้งทางด้านนิเวศวิทยา และในเชิงการค้าของชุมชนมีหลายชนิด เช่น สิงโตสยาม *Bulbo-phyllum siamense* Rchb.f. ชิมบีเดียมอินทนนท์ *Cymbidium traceyanum* O'Brien ชิมบีเดียมปากนกแก้ว *Cymbidium lowianum* Rchb.f. และเอื้องพร้าว *Phaius tankervilleae* (Banksex I'Heritier) Bume. การขยายพันธุ์ของชุมชนใช้วิธีการแบ่งหน่อ ซึ่งทำให้ได้ปริมาณน้อย ดังนั้นหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาส่งเสริมและให้ความรู้แก่คนในชุมชนให้มากขึ้น

5. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่หมู่บ้านแม่กำปองที่มีอยู่มากตามสรุปผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากลักษณะทางภูมิกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางระบบนิเวศวิทยาที่มีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ของกล้วยไม้ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าองค์กรชุมชนที่มีกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้านมีส่วนอย่างมากในการอนุรักษ์ความหลากหลายและเอื้ออำนวยให้กล้วยไม้ป่าชนิดต่าง ๆ เจริญเติบโตอยู่รอดจนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากชุมชนมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรกล้วยไม้ กิจกรรมที่มีผลอย่างมากต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่าได้แก่ การทำแนวกันไฟ การป้องกันระว่างไฟป่า การปลูกป่า การนำกล้วยไม้กลับคืนสู่ป่า การบวชป่า การช่วยกันสอดส่องดูแลป้องกันบุคคลภายนอก และนักท่องเที่ยวที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมิให้เข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และสร้างความร่วมมือกับองค์กรในชุมชนใกล้เคียง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อมูลทางสังคมขององค์กรชุมชนในบ้านแม่กำปองพบว่า สมาชิกผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นชาย การศึกษาระดับประถมศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้กล้วยไม้เป็นเครื่องมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้ เป็นกรรมการหมู่บ้าน และเกือบทั้งหมดเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ

ความสัมพันธ์ของทัศนคติและความคิดเห็น ของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 19.80 และทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.60 และพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.13 จากจำนวนการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด โดยเทียบความสัมพันธ์ของ

ทัศนคติและความคิดเห็น ที่มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 ทางด้านความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ต่อการเป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 จากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ และจากจำนวนกรรมการกลุ่มอนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งหมด 13 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 จากจำนวนกรรมการกลุ่มอนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด และผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้กล้วยไม้ เป็นเครื่องมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 82.69 จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ

จากแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขององค์กร ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์กลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 82.69 จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน สรุปได้ว่าความเข้มแข็งของกลุ่มในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สามารถรักษาพันธุ์กล้วยไม้ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปองให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มมีการจัดกิจกรรมทั้งการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มจำนวน ปริมาณและชนิดกล้วยไม้ ซึ่งตรงกับผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบขององค์กรชุมชนบ้านกำปอง มีจุดแข็งที่สมาชิกของกลุ่มให้ความร่วมมือ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม และยังมีวัฒนธรรมองค์กรในการเสียสละ เวลาการทำงานเพื่อส่วนรวม

6. รัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินกิจกรรมที่จะเพิ่มขีดความสามารถแก่องค์กรชุมชนบ้านแม่กำปอง ให้มีศักยภาพในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และอนุรักษ์ความหลากหลายของพันธุ์กล้วยไม้ป่าให้มากขึ้นโดยการเพิ่มการจัดอบรมให้ความรู้ สนับสนุนงบประมาณ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนริเริ่มและรวมตัวกันจัดทำขึ้น การให้ความรู้ด้านการขยายพันธุ์กล้วยไม้ หรือการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ ทั้งเพื่อการนำกลับคืนสู่ป่า และการจำหน่ายเป็นรายได้เสริมแก่นักท่องเที่ยวต่อไป และส่งผลให้มีความหลากหลายของชนิด ความหนาแน่นของกล้วยไม้มีมากขึ้นในสภาพธรรมชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยของกิจกรรมชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปองพบว่าพื้นที่ป่าไม้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือป่าดิบแล้ง และป่าดิบเขา มีสภาพอากาศที่ค่อนข้างเย็นตลอดทั้งปี และความชุ่มชื้นของพื้นที่ ประกอบกับชุมชนตั้งอยู่ในระดับความสูงประมาณ 900–1,100 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีการสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้บริเวณลุ่มน้ำแม่กำปอง ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรจะอยู่บริเวณรอบ ๆ ชุมชน พืชเศรษฐกิจมีอยู่หลายชนิด เช่น เมี่ยง กาแฟ และไม้ผลอื่น ๆ และพื้นที่ที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้เป็นป่าต้นน้ำลำธารจะอยู่ในเขตของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จากสภาพภูมิกายภาพที่เหมาะสม จึงทำให้มีชนิดกล้วยไม้ตามธรรมชาติที่หลากหลาย จากการสำรวจความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้และกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด พบดังนี้ พันธุ์ไม้ป่าในเส้นทางศึกษา 56 ชนิด และพบกล้วยไม้ป่าในพื้นที่ลุ่มน้ำ จำนวน 33 สกุล จำนวน 87 ชนิด และยังมีจำแนกไม่ได้จำนวน 8 ชนิด โดยแยกออกเป็น 2 เส้นทางศึกษา ดังนี้

- เส้นทางศึกษาที่ 1 เป็นเส้นทางป่าที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ พบพรรณไม้จำนวน 38 ชนิด มีจำนวนสายพันธุ์กล้วยไม้ 15 สกุล จำนวน 27 ชนิด

- เส้นทางศึกษาที่ 2 เป็นป่าที่ชุมชนอนุรักษ์เป็นป่าต้นน้ำ พบพรรณไม้ 27 ชนิด มีจำนวนกล้วยไม้ 12 สกุล จำนวน 19 ชนิด

ระบบนิเวศวิทยาของป่าไม้ของชุมชน เป็นปัจจัยที่ทำให้สามารถพบกล้วยไม้ที่หลากหลายสายพันธุ์ และมีการเจริญเติบโตตั้งแต่ระดับพื้นดิน บนก้อนหิน และขึ้นอิงอาศัยบนต้นไม้ถึงระดับ 30 เมตร จากพื้นดินแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้ไม่ถูกทำลายจากไฟป่า และการแผ้วถางทำไร่เลื่อนลอย แต่หากจะกล่าวถึงการขึ้นอิงอาศัยบนต้นไม้ของกล้วยไม้แล้ว จะพบว่ากล้วยไม้เลือกขึ้นอาศัยบนไม้ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่างประกอบกันที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ เช่น ชนิดไม้ยืนต้น แสง ความชื้น อุณหภูมิ แร่ธาตุอาหาร และเชื้อราที่เป็นประโยชน์บางชนิด เช่น ในกลุ่มไมโคไรซา เป็นต้น

ความหลากหลายของพรรณไม้ป่า และพันธุ์กล้วยไม้ทำให้นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบชมความเป็นธรรมชาติ รวมถึงผู้ที่ชอบศึกษาลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพืชพรรณไม้ป่าแปลก ๆ ต่างเดินทางมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปองปีหนึ่งหลายพันคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจิตราพรรณ และคณะ (2543) โดยศึกษาการอนุรักษ์กล้วยไม้ป่าเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวบ้านในพื้นที่ 3 หมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าชาวบ้านมีความสนใจและรู้จักต้นกล้วยไม้ป่าหลายชนิด มีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ป่า มีการคอยระวังไม่ให้มีการลักลอบ

เก็บต้นกล้วยไม้จากป่า และพานักท่องเที่ยวเดินป่าเฉพาะในเส้นทางท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้เท่านั้น เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่ หลังจากทำการสำรวจศึกษาข้อมูลแล้ว สามารถนำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

การจัดตั้งองค์กรชุมชนของบ้านแม่กำปองนั้น มีกลุ่มองค์กรชุมชนอยู่หลายกลุ่ม เช่นกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มกรรมการรักษาป่า กลุ่มกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มกรรมการอาสาป้องกันไฟป่า กลุ่มกรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย กรรมการกลุ่มเกษตรกร กลุ่มกรรมการอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ และกลุ่มกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้า (พลังน้ำ) ได้มีการจัดตั้งขึ้นโดยชุมชนเอง ทั้งในลักษณะกลุ่มหรือองค์กรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ทั้งสองประเภท ชุมชนก็มีการบริหารจัดการและประสานงานกับทางภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของดิเรก (2545) ที่กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านภายในท้องถิ่นหรือลุ่มน้ำเดียวกัน ในระยะแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อวางกฎเกณฑ์และวางแผนในการจัดการทรัพยากรระหว่างชุมชน เพื่อให้รับรองกฎเกณฑ์และเขตแดนของแต่ละชุมชน โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบล คณะกรรมการลุ่มน้ำและเครือข่ายของระบบเหมืองฝาย เป็นต้น ในปัจจุบันแนวทางนี้ส่วนหนึ่งมีเพื่อยอมรับให้องค์กรชุมชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรตามกฎหมาย และทรัพยากรจะต้องอยู่ภายใต้บริบทของนิเวศหนึ่ง จึงจะสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพาขององค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและสังคมได้ชัดเจน โดยในการศึกษาจะจำกัดอยู่ในขอบเขตของกลุ่มน้ำขนาดเล็ก และพื้นที่ที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ภูเขาเดียวกัน ลำน้ำสายเดียวกัน หรือพื้นที่ป่าเดียวกัน

องค์กรชุมชนในบ้านแม่กำปอง สมาชิกขององค์กรชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาย การศึกษาระดับประถมศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในการใช้กล้วยไม้เป็นเครื่องมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้ และเกือบทั้งหมดมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ การปลูกป่า การบวช การป้องกันระวังไฟป่า และการนำกล้วยไม้คืนสู่ป่า

ทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชน ที่เป็นกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกี่ยวกับความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ ในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 19.80 และทัศนคติและความคิดเห็นของสมาชิกองค์กรชุมชนที่เป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 7.60 และพบว่า เมื่อเทียบความสัมพันธ์ของทัศนคติและ

ความคิดเห็น ที่มีระดับนัยสำคัญน้อยกว่า 0.05 ทางด้านความจำเป็นในปัจจุบันที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ต่อการเป็นกรรมการกลุ่มอนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 8 คน กับจำนวนผู้เข้าร่วมกรรมการกลุ่มอนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติ 13 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 และผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้กล้วยไม้เป็นเครื่องมือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 82.69 จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน กลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์ในการปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ พบว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 82.69 จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ จำนวน 52 คน สรุปได้ว่าความเข้มแข็งของกลุ่มในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สามารถรักษาพันธุ์กล้วยไม้ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มมีการจัดกิจกรรมทั้งการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มจำนวน ปริมาณและชนิดกล้วยไม้ ซึ่งตรงกับผลการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบขององค์กรชุมชนบ้านกำปอง มีจุดแข็งที่สมาชิกของกลุ่มให้ความร่วมมือ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม และยังมีวัฒนธรรมองค์กรในการเสียสละ เวลาการทำงาน เพื่อส่วนรวม

การอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า นอกเหนือจากเหตุผลของความเหมาะสมตามสภาพธรรมชาติ หรือสภาพภูมินิเวศของพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง กลุ่ม และองค์กรต่างของหมู่บ้านจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะให้หมู่บ้านของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความยั่งยืน นั่นหมายถึง ความมั่นคงของสมาชิกในกลุ่มที่มีสภาพความเป็นที่ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และยังรักษาสภาพแวดล้อม ธรรมชาติให้คงอยู่ควบคู่ไปกับชุมชนได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเบื้องต้นในภาพรวมทั้งหมดของความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ไทยที่พบในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง ซึ่งทำให้ทราบชนิดกล้วยไม้ที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน และยังทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจระบบนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อมของกล้วยไม้มากยิ่งขึ้น ซึ่งหากมีการขยายผลจากองค์ความรู้ครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการรวบรวมพันธุ์ การจัดหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านแม่กำปองต่อไป

2. จากการศึกษาพบว่ากล้วยไม้ทั้งหมดที่พบในเส้นทางและในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กำปอง ซึ่งเป็นการสำรวจเบื้องต้น พบว่ามีประมาณ 33 สกุล จำนวน 87 ชนิด และคาดว่าจะมีมากกว่านี้ ทั้งนี้เนื่องจากกล้วยไม้แต่ละชนิดมีลักษณะการเจริญเติบโตแตกต่างกัน โดยช่วงเวลาที่เขาไปสำรวจอาจเป็นช่วงที่กล้วยไม้หลายชนิดมีการเจริญเติบโตออกมาให้เห็น แต่อาจมีกล้วยไม้อีกหลายชนิดที่พักตัวการเจริญเติบโต เช่นกล้วยไม้ดินอาจมีหัวอยู่ใต้ดินโดยในช่วงเวลาที่เขาไปสำรวจยังไม่มีมีการเจริญเติบโตเป็นต้นให้เห็นได้ เป็นต้น และยังมีพืชกลุ่มอื่นที่ยังไม่ได้มีการสำรวจและทำการศึกษา เช่น พืชตระกูลเฟิร์น พืชใบเลี้ยงเดี่ยว พืชสมุนไพร พืชคลุมดิน และพืชชั้นต่ำ ฯลฯ ซึ่งลุ่มน้ำแม่กำปองจัดว่าเป็นแหล่งลุ่มน้ำ ที่มีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรพันธุ์พืชที่สำคัญและน่าสนใจอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย และควรที่จะได้มีการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชให้คงอยู่ในถิ่นเดิมตลอดไป

3. จากการศึกษาพบว่าองค์กรชุมชนบ้านแม่กำปองมีจำนวนหลายองค์กรที่ให้ความสำคัญและสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์กล้วยไม้ วิธีการปลูก ขยายพันธุ์ และการดูแลรักษา แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เช่นการขยายพันธุ์ยังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิมทำให้ได้ผลผลิตที่ต่ำ จึงจำเป็นต้องเก็บกล้วยไม้ป่ามาเพื่อการจำหน่าย ดังนั้นควรมีหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) โครงการหลวง อุทยานแห่งชาติ หน่วยจัดการต้นน้ำและมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้การสนับสนุนทั้งด้านความรู้ในเรื่องการปลูก การขยายพันธุ์ การดูแลรักษากล้วยไม้ รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงจัดหางบประมาณมาสนับสนุนกิจกรรมการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ชนิดที่สามารถพัฒนาเป็นการค้าได้ เช่น เอื้องพร้าว *Phaius tankervilleae* (Baks ex Hertir) Blume การรกร่อนอินทนนท์ *Cymbidium tracyanum* O'Brien และการรกร่อนปากนกแก้ว *Cymbidium bwianum* Rehb.f. โดยส่งเสริมคนในชุมชน

สามารถขยายพันธุ์กล้วยไม้ได้ในปริมาณมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดการนำกล้วยไม้ออกจากป่า พร้อมนำกลับคืนสู่ป่า และรักษานิเวศพันธุ์กล้วยไม้ให้มีการขยายพันธุ์เพิ่มปริมาณคงอยู่กับป่าตลอดไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาทั้งเชิงวิทยาศาสตร์และทางสังคมศาสตร์ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เช่นการศึกษาเชิงลึกทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้หายาก และการจัดหมวดหมู่ของกล้วยไม้ชนิดต่างๆ หรือการศึกษาด้านความสัมพันธ์ของชนิดพรรณไม้ป่ากับกล้วยไม้ที่ขึ้นอิงอาศัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง เช่นมัลลเทศก์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรที่มีอยู่ และสามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการเกษตร. 2540. คู่มือจำแนกกล้วยไม้ไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายนำพืชและอนุรักษ์พืชป่า
กองควบคุมพืชและวัสดุเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 162 น.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพ
สิ่งแวดล้อม. 2545. บันทึกสิ่งแวดล้อมป่าเขตร้อน. กรุงเทพฯ: บริษัท โฟโต้สแควร์
จำกัด. 188 น.
- เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง. 2545. เอกสารประกอบการเรียนการสอน: ความหลากหลายทางชีวภาพ.
เชียงใหม่: สาขาวิชาเทคโนโลยีภูมิทัศน์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คณะผลิตกรรมการ
เกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 25 น.
- งามเนตร จรุงสูงเนิน. 2538. องค์การชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขต
พื้นที่ลุ่มน้ำ กรณีศึกษาขององค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ราก – แม่เลา ต.ป่าแป๋ อ.แม่แตง
จ.เชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 211 น.
- จิตรพรรณ พิลึก, ปราโมทย์ ไตรบุญ, ชูเกียรติ เทพสาร และ ดิเรก ตนพยอม. 2543. การสำรวจ
กล้วยไม้ป่าและวิจัยเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขต อ.เมือง และ อ.ป่าเมรุ
จ.แม่ฮ่องสอน. ป.ม.ท. ป.ม.พ. 75 น. (เอกสารอัดสำเนา).
- ไชยา อุชนะภัย. 2537. การจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบพื้นบ้าน: การศึกษาเปรียบเทียบชาวไทย
พื้นราบและชาวไทยภูเขาในภาคเหนือของประเทศไทย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 151 น.
- ไขมอน การ์ดเนอร์, พินดา สิริสุนทร และ วิไลวรรณ อนุสารสุนทร. 2543. ต้นไม้เมืองเหนือ.
หอพรรณไม้ ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. กรุงเทพฯ:
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ. 560 น.
- ดวงดาว สุวรรณรังษี. 2541. บันทึกธรรมชาติกล้วยไม้ไทย. กรุงเทพฯ: บมจ. อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง. 119 น.
- ดิเรก เครือจินดี. 2545. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แระ ต.ท่าผา
อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 175 น.
- เต็ม สมิตินันท์. 2523. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: หจก. ฟีนิกซ์พับลิชชิ่ง. 356 น.
- ทวิช จตุวรพลภัย. 2541. เสียงจากคนชายขอบ ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ. เชียงใหม่:
เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา ศูนย์ภูมิภาคเพื่อการศึกษาสังคมศาสตร์และการพัฒนาที่
ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 338 น.

นันทิยา วรรณะภูติ. 2535. กล้วยไม้ป่าเมืองไทย. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์. 114 น.

บุญส่ง นิลแก้ว. 2526. สถิติวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์. เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 307 น.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 435 น.

พ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และ สุภาพ นัฏราภรณ์. 2543. การออกแบบการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 218 น.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2540. ป่าชุมชนทางเลือกในการคุ้มครองระบบนิเวศโดยชุมชน. ข่าวสารป่าชุมชน.
4(8): 8-10.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2524. สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช. 211 น.

มานพ แก้วกำเนิด. 2544. เอกสารประกอบคำบรรยายในการฝึกอบรม: ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ
กล้วยไม้. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 14 น.

ยศ สันต์สมบัติ. 2547. ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืน. ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา
อย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 17 น.

เยาวลักษณ์ อภิชาติวิมลพ. 2533. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพฤติกรรมสุขภาพ ครั้งที่ 1
กระทรวงสาธารณสุข: ความสัมพันธ์ของป่าไม้กับความมั่นคงของระบบอาหารใน
ชุมชน. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. 10 น.

ยุทธพงษ์ กัวยวรรณ. 2543. พื้นฐานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น. 240 น.

ระพี สาคริก. 2516. การเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ในสภาพแวดล้อมของประเทศไทย. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. 850 น.

สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์. 2537. องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์. เชียงใหม่: สำนักนายกรัฐมนตรี. 112 น.

_____. 2538. ๕๕ พืชสมุนไพรในสวนพฤกษศาสตร์ เล่ม 2. เชียงใหม่: องค์การ
สวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ สำนักนายกรัฐมนตรี. 153 น.

_____. 2539. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับป่าผลัดใบในประเทศไทย เล่ม 3. เชียงใหม่:
องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ สำนักนายกรัฐมนตรี. 155 น.

- _____. 2540. การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับป่าดงดิบในประเทศไทย เล่ม 4. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ สำนักราชบัณฑิต. 151 น.
- _____. 2541. การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพป่าและพรรณพฤกษชาติดอยเชียงดาว เล่ม 5. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ สำนักราชบัณฑิต. 205 น.
- _____. 2543. กล้วยไม้ไทย เล่ม 6. เชียงใหม่: องค์การสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 292 น.
- สมเกียรติ ประเสริฐ. 2542. บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านแม่อมลอง ตำบลบ่อสือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 151 น.
- สมศักดิ์ รักไพฑูย์สมบัติ. 2535. ทำเนียบกล้วยไม้ไทย. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซ็นเตอร์. 245 น.
- สมสุข มังฉาชีพ. 2531. ขุดธรรมชาติศึกษากล้วยไม้. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งเรืองรัตน์พรินต์ติ้ง จำกัด. 245 น.
- สถิต สิทธิธรรม. 2545. คู่มือกล้วยไม้. กรุงเทพฯ: บริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด. 248 น.
- สุธีรัตน์ กษสวัสดิ์. 2548. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยฮี้ กรณีศึกษา: บ้านห้วยฮี้ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. 163 น.
- สุนันทรา พุทธิมา. 2529. เกร็ดข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตรของชุมชนภาคเหนือ. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 159 น.
- สุรัชณี ต้นตระกูล. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูงในภาคเหนือ. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 106 น.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2545. สวมหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย (สวท.). 192 น.
- เหม ทองชัย. 2542. เสกสรรประกอบการสอนกลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: วิทยไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เวิร์ดเวฟ. 280 น.
- อบฉันท ไชยทอง. 2543. กล้วยไม้เมืองไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). 461 น.

- Seidenfaden, G., and T. Smitinand. 1959. **The Orchids of Thailand, A Preliminary List.**
Bangkok. The Siam Society. 877 p.
- Seidenfaden, G. 1975. **Orchid Genera in Thailand I-III. Calanthe R.Br.** Dansk Botanisk Arkiv. Copenhagen: Andelsbtrykkeriet i Odense. 124 p.
- _____. 1976. **Orchid Genera in Thailand IV. Liparis L.C.Rich.** Dansk Botanisk Arkiv. Copenhagen: Andelsbtrykkeriet i Odense. 105 p.
- _____. 1978. **Orchid Genera in Thailand VII. Oberonia Lindl. Malaxis Sol. Ex Sw.** Dansk Botanisk Arkiv. Copenhagen: Andelsbtrykkeriet i Odense. 94 p.
- _____. 1979. **Orchid Genera in Thailand VIII. Bulbophyllum Thou.** Dansk Botanisk Arkiv. Copenhagen: Andelsbtrykkeriet i Odense. 228 p.
- _____. 1980. **Orchid Genera in Thailand IX. Flickingeria Harkes & Epigemeium Gagnep.** Dansk Botanisk Arkiv. Copenhagen: AiO Print as, Odense. 104 p.
- _____. 1982. **Orchid Genera in Thailand X. Trichotosia Bl. And Eria Lindl.** Opera Botanica 62. Copenhagen: AiO Print as, Odense. 157 p.
- _____. 1983. **Orchid Genera in Thailand XI. Cymbidieae Pfitz.** Opera Botanica 72. Copenhagen: AiO Print Ltd, Odense. 116 p.
- _____. 1985. **Orchid Genera in Thailand XII. Dendrobium Sw.** Opera Botanica. Copenhagen: AiO Print Ltd, Odense. 295 p.
- _____. 1986. **Orchid Genera in Thailand XIII. Thirty-three Epidendroid Genera.** Opera Botanica 89. Copenhagen: AiO Print Ltd, Odense. 216 p.
- _____. 1988. **Orchid Genera in Thailand XIV. Fifty-nine Vandoid Genera.** Opera Botanica 95. Copenhagen: AiO Print Ltd, Odense. 398 p.
- _____. 1995. **Contributions to the Orchid Flora of Thailand XII.** Opera Botanica. (124 – 1995). Copenhagen: AiO Print Ltd, Odense. 90 p.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า
บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 5 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์การชุมชนและการมีส่วนร่วม

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความคิดเห็น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. ที่อยู่เลขที่.....หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
3. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
4. อายุ.....ปี
5. ระดับการศึกษา

☐ ไม่ได้รับการศึกษา	☐ ประถมศึกษาปีที่ 4
☐ ประถมศึกษาปีที่ 6	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย	☐ อนุปริญญา (ปวส./ปวท.)
☐ ปริญญาตรีขึ้นไป	☐ อื่น ๆ ระบุ.....
6. สถานภาพปัจจุบัน

☐ โสด	☐ สมรส
☐ หม้าย	☐ หย่าร้าง
7. สถานภาพในครอบครัว

☐ หัวหน้าครอบครัว	☐ ลูกเขย/ลูกสะใภ้
☐ ภรรยา	☐ ญาติ
☐ ลูก	☐ อื่น ๆ ระบุ.....

8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

8.1 ชาย.....คน

หญิง.....คน

8.2 อยู่ในวัยทำงาน.....คน

8.3 อยู่ในวัยศึกษา.....คน

9. ชนเผ่า

☐ ไทยพื้นราบ☐ กะเหรี่ยง☐ ม้ง☐ มูเซอ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

10. นับถือศาสนา

☐ พุทธ☐ คริสต์☐ อิสลาม☐ นับถือผี☐ อื่น ๆ ระบุ.....

11. อาชีพหลัก

☐ เกษตรกรรม☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ☐ ค้าขาย☐ ธุรกิจส่วนตัว☐ รับจ้าง☐ อื่น ๆ ระบุ.....

12. อาชีพรอง

☐ เกษตรกรรม☐ รับจ้างทั่วไป☐ ค้าขาย☐ อื่น ๆ ระบุ.....

13. รายได้เฉลี่ยในแต่ละเดือนของครัวเรือน (รวมทุกคน)

13.1 รายได้รวมในครัวเรือน.....บาท

13.2 รายได้จากการเก็บหาของป่าของครัวเรือนโดยเฉลี่ย.....บาท/ปี

13.3 ปัจจุบันท่านเกี่ยวข้องกับเครือข่าย/องค์กรทางด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่

☐ เกี่ยวข้อง ตำแหน่งหรือหน้าที่.....☐ ไม่เกี่ยวข้อง

14. ท่านอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้เป็นเวลานานเท่าใด

☐ ตั้งแต่เกิดปี☐ ย้ายเข้ามา.....ปี

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรกล้วยไม้ของชุมชน

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านมีความคิดเห็น

ประโยชน์ที่ได้จากกล้วยไม้	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. ท่านได้เก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อประดับบ้านหรือไม่			
2. ท่านได้เก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าของชุมชนเพื่อจำหน่ายหรือไม่			
3. ท่านได้เก็บกล้วยไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนอื่นเพื่อประดับ/จำหน่ายหรือไม่			
4. ท่านทราบหรือไม่ว่ากล้วยไม้สามารถใช้เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนได้			

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการมีส่วนร่วม

3.1 การเป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการในองค์กรชุมชน

ในชุมชนบ้านแม่กำปองที่ท่านอาศัยอยู่ ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรทางสังคมใดต่อไปนี้หรือไม่ ถ้าเป็นมีตำแหน่งอะไร

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง

ชื่อกลุ่ม	เป็น	ไม่เป็น	ตำแหน่งในกลุ่ม (ถ้ามีระบุ)
1. กรรมการหมู่บ้าน			
2. กรรมการรักษาป่า			
3. กรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์			
4. กรรมการอาสาป้องกันไฟป่า			
5. กรรมการอาสาป้องกันสาธารณภัย			
6. กรรมการกลุ่มเกษตรกร			
7. กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ			
8. อื่น ๆ ระบุ.....			
.....			

3.2 การเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับกรรมการกลุ่มขององค์กรชุมชนนี้หรือไม่ในลักษณะใด และระดับมากน้อยเท่าใด

กิจกรรม	เคย	ไม่เคย	ระดับการเข้าร่วม		
			มาก	ปานกลาง	น้อย
1. การปลูกป่า					
2. การนำกล้วยไม้ขึ้นสู่ป่า					
3. การป้องกันระวังไฟป่า					
4. การดับไฟป่า					
5. การทำแนวกันไฟ					
6. การอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ					
7. การสอดส่องดูแลป้องกันบุคคลภายนอกเข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ					
8. การร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ					
9. การบวชป่า/อนุรักษ์ป่า					
10. อื่น ๆ ระบุ.....					

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความคิดเห็น

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านมีความคิดเห็น

ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ปัจจุบันจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้					
2. การจัดตั้งองค์กร/เครือข่ายในชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีประโยชน์เพียงใด					

ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
3. ถ้าหากท่านเก็บกล้วยไม้ 1 ต้นในพื้นที่ ป่าย่อมส่งผลกระทบต่อความเสียหาย ทางด้านสิ่งแวดล้อม					
4. ควรมีการสร้างจิตสำนึกให้ลูกหลานเห็น คุณค่าและประโยชน์ของทรัพยากร กล้วยไม้เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์ไว้ ต่อไป					
5. การอนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้ควรเป็น หน้าที่เฉพาะของเจ้าหน้าที่ของกรม อุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชฯ					
6. หากไม่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และกล้วย- ไม้ อาจทำให้กระทบถึงการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ ทำให้รายได้ของชุมชนลดลง					
7. หากรัฐบาลมีนโยบายให้องค์กรชุมชน เป็นผู้ดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และกล้วยไม้ไว้จะได้ผลดีกว่ารัฐบาลดูแล เอง					
8. ท่านอยากให้พื้นที่อนุรักษ์ของชุมชนนี้มี ความอุดมสมบูรณ์และสืบทอดไปจนถึง ชั่วลูกหลาน					
9. หน่วยงานของรัฐบาลช่วยสนับสนุนค่า ใช้จ่ายหรืองบประมาณในการอนุรักษ์ ให้แก่องค์กรชุมชนแห่งนี้					
10. ควรมีกฎระเบียบหรือข้อบังคับสำหรับ การเข้าไปในใช้ประโยชน์จากป่าและ ของป่า					
11. หากเกิดไฟป่าทุกคนชุมชนคนช่วยกัน เข้าไปดับไฟป่า					

ทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรกล้วยไม้	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
12. หากท่านต้องการพื้นที่เพาะปลูกท่านจะ ใช้วิธีการเผาป่าซึ่งทำได้ง่ายและรวดเร็ว					
13. รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรมี การเข้ามาอบรมและส่งเสริมความรู้ ให้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ					

ภาคผนวก ข

หนังสือขออนุญาตใช้รูปภาพกล้วยไม้ไทย

ที่ ศธ 0523.3.10(MJU-SLUSE)/ 1009

คณะผลิตกรรมการการเกษตร

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อำเภอสันทราย

จังหวัดเชียงใหม่ 50290

8 ธันวาคม 2548

เรื่อง ขออนุญาตใช้รูปภาพกล้วยไม้ไทย

เรียน ผู้อำนวยการสวนพฤกษศาสตร์พระเจ้านิธิธิติ

ตามที่ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้เปิดสอนหลักสูตร สาขา การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (SLUSE) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2545 เป็นต้นมา ทั้งนี้ได้มีนักศึกษาชื่อนายสมบุญ ระดม ทำการศึกษาวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ เรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาในพื้นที่พบมีสายพันธุ์กล้วยไม้ในพื้นที่จำนวน 6 ชนิด ทั้งนี้มีกล้วยไม้บางสายพันธุ์ที่ยังขาดรูปภาพดอกกล้วยไม้ที่มีความสมบูรณ์ทางพฤกษศาสตร์ เพื่อประกอบข้อมูลลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของกล้วยไม้แต่ละชนิด จึงขอความอนุเคราะห์และขออนุญาตใช้รูปภาพกล้วยไม้ไทย จากหนังสือ กล้วยไม้ไทย ของสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6 เพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ ดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขอขอบคุณท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พิสุทธิ์ เนียมทรัพย์)

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

คณบดีคณะผลิตกรรมการเกษตร

สำนักงาน MJU-SLUSE

โทรศัพท์ 0-5387-3490 ต่อ 134

ที่ ทส 1200/ ๑๒๖

องค์การสวนพฤกษศาสตร์
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่ 50180

๙๖ ธันวาคม 2548

เรื่อง อนุญาตให้รูปภาพกล้วยไม้ไทย

เรียน ประธานกรรมการประจำหลักสูตรการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

อ้างถึง หนังสือคณะกรรมการเกษตร ที่ ศร 0523.3.10(MJU-SLUSE)/1009

ลงวันที่ 8 ธันวาคม 2548

ตามหนังสือที่อ้างถึง คณะกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ขออนุญาตใช้รูปภาพกล้วยไม้ไทยในหนังสือ กล้วยไม้ไทย ของสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เล่ม 6 เพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ ในหัวข้อ เรื่อง องค์การชุมชนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดพันธุ์กล้วยไม้ป่า นั้น

องค์การฯ ขอเรียนให้ท่านทราบว่า องค์การฯ ไม่ขัดข้องในการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ในการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ ขอให้พิจารณาอ้างถึงแหล่งที่มาของข้อมูลในหนังสือของท่านตามสมควรด้วย จักเป็นขอบคุนยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายวีระชัย ฌ นคร)

ผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์

สำนักอำนวยการ

โทร.0-5384-1101, 0-5384-1102

โทรสาร 0-5329-9754

ท.ล.๖ + หนังสืออนุญาต กอว. ม.จ. สอน SLUS

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	ว่าที่ร้อยตรีสมบุญ ระดม
เกิด	10 มีนาคม 2514
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2533 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาวิชาสัตวศาสตร์ (สัตว์ปีก) วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2535 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาวิชาพืชสวนประดับ วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ พ.ศ. 2537 วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพืชศาสตร์ (พืชสวนประดับ) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2536 โครงการจัดการกลุ่มผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2537-2547 นักวิชาการเกษตร ฝ่ายสำรวจนิเวศวิทยา นำกล้วยไม้คืนสู่ป่า และติดตามประเมินผล โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานกิจการพิเศษ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 นักวิชาการเกษตร ฝ่ายฝึกอบรม สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการ การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงศึกษาธิการ